YALÇIN KÜÇÜK

kurtuluş yazısı

başak

yalçın küçük

KURTULUŞ YAZISI

Başak Yayınları
1. Sağlık Sok. 63/1
YENİŞEHİR/ANKARA
TEL : 431 76 95

Birinci Baskı : Mart 1991
İkinci Baskı : Nisan 1992

Dizgi : Şubat Ajans
Baskı : Şahin Matbaası

YALÇIN KÜÇÜK

KURTULUŞ YAZISI

BAŞAK YAYINLARI

23 Ocak 1988

Kurtuluş Yazısı

yerde ince kar var
kuru kar düşüyor
koştum
Devrim'i düşünüyormuşum
zamanı unutmuşum
zamana binip
uçuyormuşum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11
ÖNSÖZE EKSÖZ 21
İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ 23

GİRİŞ

İki Abartma Bir Ayırma 31

Birinci Bölüm
EYLÜLİST REFORMLAR

Eylülist Reformlara Doğru 55
Eylülist Rejimin Kuruluşu 64
Muhalefet Denince İnönü 64
Konfederasyon Denince Türk–İş 65
Aydın Denince Uzlaşmacı 67
Sosyalist Parti Denince Burjuva Olsun 68
Eylülist Yapılanma Dönemi 70
Halkın Seyirci Olduğu İlk Seçim 70
Uzlaşmacı Aydın İçine Gireceği Bir Yarık Arıyor 72
Depolitizasyondan Sonra
Partisizleşme Dönemi Başlıyor 74
Temsili Demokrasinin Sonu 77
Üçüncü Danışma Meclisi Açılıyor 77
Eylülizm Türkiye Solunu
Avrupa Parlamentolarına Mahkum Ediyor 79
Türkiye'yi Bir Azınlık Yönetiyor 82
ABD Seçimini Yapıyor: Baykal ve Dalan 84
Baykal ve Demirel İle
Burjuva Muhalefeti Bile Olmaz 87
Kılpayı Demokrasi Düğümleniyor 89
Özal Darbenin Günah Keçisi Oluyor 89
Demirel İsmet Paşa'yı Tekrarlıyor 91
İnönü Güzellemesi Başlıyor 94
Bülent Ecevit Devlet Partisi'ne Danışman 95
Kemal Paşa'nın Yasaları İşletiliyor 97
Eylülist Rejim Yerleşme Aşamasında 99

Baykal ve Demirel'e Karşı Çıkmadan
Eylülizme Karşı Çıkılamaz 99
Eylülist Üniversitede Utanç 101
Darbe ve Karşı Darbe 103
Eylülizm Paşalarını Kırıyor 103
Korkak Kahraman Özal Karşı Darbe Yedi 107
Eylülizm Çözümsüzlüğünü Yaşıyor 109
Seçim ve Darbe 112

İkinci Bölüm
BASIN: "UZLAŞIRLAR"

Gizli Servisler ve Mafia ANAP'la Hesap Kesiyor 125
MİT– Basın – MİT Baskısı 128
MİT–Hürriyet ile MİT–Milliyet Karşılaşması 139
ANAP Şirketinde Pay Kavgası 143
Genel Kurmay–Mit Planlamasının Dışına Çıkınca
Özal Tökezledi 146
Festvalden Festivale 149
Festivaller Ülkesi Türkiye 149
Ortaköy Birinci Lale Devrinde Keşfedildi 152
Bir Anti–Sinemist Yazı 154
Uzlaşmacı Solcular
Nihayet Kabineye Üç Bakan Soktular 157
Neo–Kadro 159
Oktay Akbal'a Mektup 163
İkisi Gecikmiş Beş Eleştiri Yazısı 167
Duygu Asena Yazmasını Biliyor mu? 168
Adalet Ağaoğlu Yazmasını Unuttu mu? 173
Özel Sektörün Genç Sürüleri
Boğaziçi Üniversitesi Öğrencileri 178
Aydının Yeni Kazanı Nerede? 182
Rasin'in Nazım Portresi: Devrimci Nazım 185
Elveda Ertuğrul 190
Mütareke Basını 197
Çölde Basın ve Çölaşan 201
Devlet Kapısı ve Devrimci Yürek 210
Cehalet Kaynatan Kurultay Üzerine Notlar 213
Devrim Kürtajçıları
Mehmet Kemal'e Mektup 221

Üçüncü Bölüm
İLERİ SOSYALİZM

Go Home! Devrim Jandarması ABD: Kapı Dışarı 227
Kucaklarına Oturmuşuz Kalkmak Kolay Değil. 253
Türkiye'de CIA 255
CIA Gözüyle Türkiye 255
Türkiye'de CIA – Amerikan Bağlantısı Üst Düzeydedir 258
Buharin ve Sosyalizm. 261
Sosyalizme Açılım 264
Geçikmiş Çözümler İçin Gorbaçov'un Kütle Çağrısı 267
Sovyetler'de Sorun 287
Uzlaşma İle Çözme 295
Sovyetler ve Sosyalistler 305
Sol: Dünya ve Türkiye 309
Jakobenizm ve Proletarya Diktatoryası 320
Devrimci Partinin Teorik Sorunları 325

Dördüncü Bölüm
KURTULUŞ YAZISI

İnsanoğlu Ekim Devrimi ile Büyümüştür. 353
Akan Toprakta Geleceği Yakalamak 557
Nisan Tezleri Yalnızlığı ve Politika Sanatı. 364
Daha Temiz Daha İyi 378
Devrimci Yürüyüşün Önyüzü Toplumsal Kurtuluş 402
Kurtuluş'un Üçüncü Yılı 419
Halkları Tanımak ve Sevmek Sevinçtir 422
Kemalist Dönemin Siyasal Davaları 426
Açık Devrimci Parti Üzerine Otuz Not 429
Açık Devrimci Parti için. 440
Ayrışma ve Kopma 444
İşçi Sınıfı ve Dayanışma 452
Avrupa Türkiye'sinde Dört Tarz–ı Siyaset 456
12 Mart ile Şili ve Sİ–AY–EY ile Barış 486
Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesi Sorunu 504
Komintern ve TKP Bağlantısı Üzerine Tezler 532

ÖNSÖZ

"Biz" büyüyoruz. Büyük sorunlarla karşılaştığımız için "büyüyoruz." Sorunlarının sahibi olanlar, büyük sorunlarla karşılaşırlarsa büyüyorlar.

Büyüten "sorunlarımız" var.

"Bizler" devrim süreci içinde kurtuluş yolunu ararken "karşımıza" çıkan büyük sorunlara sahiplenince, Marx, Engels, Lenin ve Stalin normal insan oluyarlar. Yirminci yüzyılın sonuna doğru dünyanın birçok yerinde Marx ve Lenin normal insan olarak görülmeye başlandı. Bu, bilimin, çözemediği yeni sorunlarla karşı karşıya geldiğini gösteriyor.

Kurtuluş Yazısı, hem büyümüş sorunların varlığını, hem bunların bu topraklarda çözülebileceği umudunu hem de bilime bir soğukkanlı bakışı anlatıyor. Olgunlaşmış sorunların varlığında varolan bilime soğukkanlı bakmak kaçınılmazdır; yeni ipuçlarına ise heyecanla yaklaşmak gerekiyor. Umut, hiçbir zaman soğukkanlı değildir. Soğukkanlı umudun büyüyebileceğini sanmıyorum.

Bilim adamı hem soğukkanlı ve hem heyecanlıdır; nereye baktığına bağlı olarak değişiyor. Hem umutlu hem öfkelidir; umutsuz öfke ve öfkesiz umut olmuyor. Umut ile öfke birlikte geleceği söylüyor.

Burada geleceği söylemeye çalışıyorum.

Söylemek, kurmaktır.

Kurmayı göze alamayanlar dilsiz kalıyor.

Dilsizlerin yüksek sesli ve söyleyenlerin seslerinin duyulmadığı bir dünyada ve Türkiye'de yaşıyorum.

Şimdi yaşamak, tersine çevirmek için mücadele etmek oluyor.

Bilimdir, politikadır, ve devrimdir: Bu üçlünün içiçeliğini çok

duyuyorum. Duyduğum kadar anlatamadığımı biliyorum. Devrim en çok bilimde oluyor; çünkü barışçıl geçiş en az bilimde mümkün görünüyor. Mevcut bilim kendisini bir zamanlar asiller ve şimdilerde burjuvalardan daha büyük bir inatla ve ikiyüzlülükle savunuyor; mevcut bilimin direnişine hiçbir gerici sınıf erişemiyor. Diğer taraftan politika bir gücü oluşturma ve hükmetme durumuna getirme süreci olarak ortaya çıkıyor; önündeki engelleri aştığı sürece büyüyor. Politikada güçlenmek sorunları çözerek gerçekleşiyor; fakat hiçbir zaman gücün başlangıcı bilinmiyor.

Gücün başlangıcını ve bilimsel devrimin ambriyonik durumunu saptamak tarihçinin işidir; tarih, bilimler içinde, en Darwinist olanı sayılıyor. Günceli yaşayan ne gücün başlangıcını ne de ambriyonu görebiliyor; bu, hem politikanın hem de günceli yazmaya çalışan bilim adamının en büyük sorunlarından birisi olarak ortaya çıkıyor. Çünkü politikanın güçlenmek ve sonunda iktidarı almaktan ve bilimin ise pratikle doğrulanmaktan başka doğrulayıcısı bulunmuyor.

Burada tek kaynak devrimci umut ve heyecandır. Bunun yokluğu çok zaman böbürlenme ile doldurulуyor. Böbürlenme, dağlar kadar büyük kayalar üzerindeki kılcal damar kadar ince yarıktaki dağ çiçeğinde kendisini duyamayan, geleceği göremeyen, politikacı veya bilim adamının kaçınılmaz ilacıdır; bir zorunluluk olarak beliriyor. Böbürlenme önü kapalı politika ve bilimsel çalışmanın doğal durağı oluyor; kaçınılmazdır. Yapandan daha çok yapılan işin doğasından çıkıyor. Böbürlenmek zaman zaman da başkasında değil, böbürlenenin kendisine güven verme ihtiyacından kaynaklanıyor. Yolunun başında politikacı gücünün artacağını ve bilim adamı devriminin gerçekleşeceğini görmek durumundadır; böbürlenerek kendisini inandırmaya çalışıyor.

Günceli çözümlemek isteyenin durumunun daha büyük paradokslarla dolu olduğunu düşünüyorum. Hem güncel üzerinde durmak hem de kalıcı olmaya çalışmak bir ipucu sanatını geliştirmeyi zorluyor; son derece anlaşılır buluyorum. Ancak ipucu ipucu olarak kaldığı sürece hiçbir değer taşımıyor; ipücunun değeri, ipin bir süre sonra halat olmasından geçiyor. Ortada

gelişmiş formasyon varken bunun geçmişteki zenginlik içinde ambriyonik halini görebilmenin büyük bir heyecan olduğunu biliyorum; ancak halat yokken ip, ipucundan halatın çıkacağını sezmenin ise büyük bir yaratıcılık olduğunun kabul edilmesini diliyorum. Ayrıca gelişmiş formasyonların ambriyonik halini görmeye her zaman patent hakkı tanınırken güncel içinde geleceğin büyük ipuçlarını görme uzmanları, bana, bir zamanlar ayak parmaklarının güzelliğine tapınılan kan kan dansözlerini hatırlatıyor; unutulmak yazgıları oluyor.

Pek çok patent hakkı sahibi pek çok ipucu sanatçısının yıldızlı parlaklığından bir parçasını mülkiyetine geçiriyor.

Yaratmanın da kollektif olduğuna inananlar buna hayıflanmamalı ve şaşmamalıdır; ipucu, sanatçısından öndedir.

Kurtuluş Yazısı, ipuçlarını biraraya getiriyor.

***

Büyük" fizikçiler, kanıtlanmış bilim adamları, gazeteleri biriktirerek okuyorlarmış; gazete okumadan geçen aylardan sonra birikmiş gazeteleri okumaya başlıyorlar. Ve en son tarihten başlayarak okuyorlar. Bu başlangıcı son derece bilimsel ve aynı ölçüde yaratıcı buluyorum.

Bu tür okumanın yaratıcılığına bir örnek vermek istiyorum: Gazetenin birikmiş en son ve en taze sayısında popülist ağızlı bir oligark ve Eylülizmin karikatürü bir zenginin, Sakıp Sabancı'nın, bir demeci yer alıyor. Popülizmi soldan alıp sağ ağzına yerleştiren Sabancı, Türkiye'de komünist parti kuruluşunu savunuyor. Bundan hemen önceki nüshada da Eylülist darbenin komutanı ve şimdi Devlet Başkanı Evren, komünist partinin kurulmasının yararlarını anlatıyor. Evren, uzun süre her taşın altında bir komünist görüyordu ve uzun süre bunların ezilmesini savunuyordu. Evren, komuta kademesindeki arkadaşlarıyla birlikte yönetimi alıp komünistlerin ezilmesi sürecini başlatırken Nihat Sargın ve Nabi Yağcı yurtdışına çıkıyorlardı. Kişisel olarak bu ezilme sürecinin dışında kalabildiler.

En son nüshalardan geriye doğru okunduğunda, bundan sonraki ve gerçekte bundan önceki nüshada TİP Genel Sekre-

teri ile TKP Genel Sekreteri'nin Türkiye'ye gelerek hükümete teslim oldukları ve birlikte bir komünist parti kurmak istedikleri görülüyor. Bu üç nüsha ve üç okuma, tersinden üstüste geldiğinde, belli hipotez veya tezlerin oluşmasını zorluyor.

Şöyle söylenebilir: İki Genel Sekreter'in bir uçaktan inerek Türkiye topraklarına ayak basmaları Eylülizmin komutanını, şimdiki Devlet Başkanı'nı ve Eylülizmin zengin karikatürünü ürkütmüştür ve korkutmuştur. Devlet Başkanı Evren ve Oligark Sabancı'nın bu nedenle ve yeni patlamaları önleyebilmek için bir komünist partisinin kuruluşunu kolaylaştıracak bir yaklaşımı benimsedikleri ileri sürülebilir. Buna sevineceklerin bulunduğunu ve daha da önemlisi inanacakların olduğunu sanıyorum.

Ancak ben, bu ipuçları demetinde ve Kurtuluş Yazısı içinde Sabancı'nın konuşmasından, Evren'in açıklamalarından ve Genel Sekreterlerin gelişlerinden daha önce ve bütün bunlardan habersiz olarak Türkiye'de bir öro–komünist nesnelliğin ortaya çıktığını yazmış bulunuyorum. Büyük basında, reklam şirketlerinde, büyük basın ile reklam şirketlerinin ortasında kamuoyu şirketlerinde, pazarlama kurumlarında, holdinglerin iş takip departmanlarında öro–komünist bir taban oluşuyor. Bunlara, yalnızca içleri çok sıkıldığı ve patronlarına kızdıkları zaman tekelci polis devletinin bir parçası olmadıkları kanısını verebilecek ölçüde ve bunların da, bazen cüzdanlarından bir–iki banknot veya içlerinde durumları daha elverişli olanların da arada bir imzalarını verebilecekleri türde bir komünist partisine ihtiyaç doğuyor.

Bu, benim saptamamdır; tekelci polis devleti plancılarının bir komünist partisinin fizibilite araştırmasını yapmaya başlamaları bundan sonra oluyor. Nesnellik önce geliyor.

***

Mart darbesi, işçi aristokrasisinin yarattığı sorunlarla uğraşmak zorunda kaldı.

Eylülizm, sonunda çarelerinden birisini aydın aristokrasisini yaratmakta buldu.

Tekelci kapitalizmin ihracat zorunluluğu işçi aristokrasisini yerle bir etmeyi zorlarken ulaşmış olduğu artık değer kütlesi ve

israfçı ahlakı, aydın aristokrasisini besleme imkanını yaratıyordu.

***

Eylülizm, tekelci kapitalizmin bir sistem haline gelmesini temsil ediyor.

Her sistemde belli bir otomatizm vardır.

***

Lenin'in emperyalizm ve tekelcilik çözümlemesi, Marx'ın kapitalist sistemin nüfus kabiliyeti çözümlemesinin bir yeni uygulamasıdır; kapitalizmin ekonomik enfiltrasyonu yeni sektörlere ve uzak topraklara yayılıyor. Tekelciliğin politik ve ideolojik ağları hâlâ kapsamlı bir çözümlemeyi bekliyor.

Kurtuluş Yazısı, böyle bir bekleyişe işaret ediyor.

Eylülizm, tekelci kapitalizmi Türkiye'de bir sistem haline getirebilmek için gerekli politik ve ideolojik düzenlemeleri anlatıyor. Çok kısa bir zamanda ve çok büyük hızla gerçekleştiriyor; hem darbe bunun için gerekiyor hem de darbe böyle bir hıza imkan veriyor.

Görebilmek için hızlandırmak mı, yavaşlatmak mı gerekiyor? Eğer ilgi hareket yasalarını bulmaya yöneliyorsa hız bir kesinlik oluyor. Hız ile görüldüğünde solgun yüzler büyük bir öğreticilik kazanıyorlar.

Türkiye'yi bu nedenle toplumsal bilimin en mümbit topraklarından birisi olarak görüyorum. Bilim, Türkiye'de bakanın üzerine yıkılıyor.

Başka bir yerde görülebilir mi, sanmıyorum. Reform, korkunun değil korkuyu geride bırakmanın türevi oluyor; geride kalmış büyük bir korku ile düzende yapılan budama olarak tanımlıyorum. Kurtuluş Yazısı içinde yer alan bu tanımı başka bir yerde bulamıyorum.

Ne demek? Bir tanımın tanım olabilmesi başka bir yerde bulunmasa bile her yerde malzemesine uyma zorunluluğu var. Reform tanımım başka her yerdeki malzemeye de uyuyor; Rusya'daki Stolıpin Reformunu da korkunun geride bırakılmasına

bağlamak gerekiyor. Böylece daha önceleri Stolıpin Reformları Türkiye'yi anlamaya yardım ederken şimdi Türkiye'de ulaşılan açıklık Stolıpin Reformlarını da daha iyi çözümleme imkanını getiriyor.

Mart darbesi, kendisini harekete getiren korkuları yenemediği için büyük bir reform edebiyatına karşın hiçbir reform yapamıyor.

Eylül darbesi, reformculuğu reddetmesine karşın, korkusuyla tüm korkularını bastırabildiği için giderek Eylülist reformlara kapısını açıyor. Eylülizm artık komünizmi tek dişi kalmış bir canavar olarak görüyor; komünizmden korkmadığı için korkmadığı komünist partiden bir tane bulundurmak istiyor.

Korkusunu yenemediği yerlerde acımasızlığını sürdürüyor.

Kurtuluş Yazısı, bu düalitenin gelişmesini de sergiliyor.

***

Basın, yönetimin bir parçasıdır. Eylülist reformlardan birisi burada ortaya çıkıyor. Türkiye'de artık bugün yasama organı yürütme kuvvetinden ne kadar ayrı ise basın da her ikisinden sadece o ölçüde ayrıdır; aslında bir bütünü meydana getiriyorlar.

Yönetimin bir parçası olan basının "demokrasi" mücadelesi iddiası yalnızca bir iki yüzlülüğü sergiliyor.

Tekelcilik bir iki yüzlülük rejimidir.

Kapitalizmin yalnızca ekonomik bağlarına bakmak ve tekelci polis devletinde gizli servislerin basın içinde tuttukları stratejik yerleri görmemek ve hele bunu bir istisna olarak düşünmek affedilmez bir dalalet olarak görünüyor. Basın ile gizli servisler arasında kadro karışımını hesaba katmamak için yalnızca ahmak olmak gerekiyor; tekelci polis devleti ahmaklaştırılmış yurttaşlar üzerinde duruyor.

1970 yıllarında Altan Öymen'le birlikte Anka Ekonomik Servisi'ni kuruyorduk. Bunun için "büyük" işverenlerle ve işverenlerin büyük örgütlerinin yöneticileriyle görüşmemiz gerekti. TÜSİAD'ın o zamanki başkanı Feyyaz Berker'di; Altan'la birlikte ziyaret ettik. Çok memnundular; ancak sohbetimiz birkaç kez Abdi

İpekçi'nin telefonuyla kesildi; konuşmanın bir tarafını biz de duyuyorduk ve diğer tarafını Feyyaz Bey'le saklamaya çalıştığı büyük bir böbürlenme ile aktarıyordu. İpekçi, saat başı o günkü önemli iç politika olayını aktarıyor ve başyazısı hakkında Berker'in görüşlerini alıyordu. Abdi İpekçi'nin yazılarını kim yazıyordu; kesinlikle söylemenin mümkün olmadığını sanıyorum.

Bugün basının günlük telefon bağlantılarının iş dünyasının oligarkları kadar ve belki de daha çok gizli servislerin önemli yöneticileri ve istihbarat birimlerinin başlarıyla kurulduğunu bilmek çok zor değildir. Kurtuluş Yazısı, bunun inandırıcı kanıtlarıyla doludur. Artık tekelciliği yazabilmek için bunları önplana çıkarmak ve bir sistem olarak çözümlemek gerekiyor.

Bugün gizli servislerle devlet denilen hükmetme durumunun stratejik birimleriyle görüşerek yayın yapmak istisna değil, kuraldır. Bilim istisnayı gözardı etmemekle birlikte, kural olanı ortaya çıkarma uğraşı oluyor.

***

Yakın zamanlarda Türkiye aydınının iktidardan kopuş tarihi 1950 yıllarıdır; ikinci yarıda başlıyor. Bayar–Menderes istibdadı ve istibdatla birlikte yaşanılan ekonomik sıkıntıların faturasının, emekçilere ve okumuş küçük burjuvaziye çıkarılması, kısa bir zaman aralığında keskin bir kopuşun ortaya çıkmasına yol açtı.

Bu açılış mutludur. Aydın hızla politize oldu. Bunun yanında, Türkiye aydınında en yaratıcı filizler, bu dönemin ürünüdür. Bugün bile politik filizler, bu dönemin ürünüdür. Bugün bile politik yazıcılık ve roman, 1950 yıllarından kalma şöhretlerin elindedir. İktidardan kopuş, aydın yaratıcılığın olmazsa olmazıdır; tekelci iktidara yaltaklanma ise aydın dejenerasyonunun kaynağı oluyor.

Ellili yıllarda iktidardan koparak yaratıcılık yoluna girenlerin bugün tam bir dejenerasyonu yaşamaları tekellere kapılanmalarından ileri geliyor. Tekeller, kişiliği ve yaratıcılığı öldürüyorlar.

Kopuş, politik radikalizasyonda itici güçlerden birisi oldu. Aynı aydın 1960 yıllarında, kendi radikalizasyon sürecini izleyerek, sosyalizm arayışı içine girdi. Demirel, rejiminin küçük burjuvala-

ra ve aydınlara görülmemiş refah sağlaması bile, aydınları burjuva iktidara yaklaştıramadı ve aydınlar içinde, yeni düzen arayışları yaygınlık ve derinlik kazandı.

Yetmiş yılları, bu çözümleme içinde bir geçiş dönemidir. Genç aydınların düzene nefreti artarken, 1950 yıllarında politik radikalizasyonu ve estetik canlanmayı yaşayan aydınlar düzenle bağlar kurmanın gizli yollarını aramaya başlıyorlar. Geçiş niteliği buradan geliyor. Oligarkların kuklaları faşist eller, düzene gizli köprüler kurma eğilimini güçlendirebilmek için aydın kurbanlarını, bu iki çıkmazın ara yerinde olanlardan seçiyorlar.

Seksen yedi yılı Eylülist reformların başlangıcına tanıklık ediyor. CIA'in ve Ankara'daki Büyükelçisi Profesör Straus–Hupe'nin katkısıyla tekellerin siyasal planlamacılarının iki saptama yaptıkları anlaşılıyor. Bunlardan birisi, işçi sınıfında yeni radikalizmi geciktirebilme; işçi sınıfının uzlaşmacı bir aydın kuşağıyla sarılmasında büyük gereklilik ve yarar var. İkincisi, 1950 yıllarında radikalize olan ve 1960 yıllarında sosyalizmi tanıyan aydın kuşakları tekellerle uzlaşmak için çok büyük bir istek gösteriyor. CIA destekli siyaset planlama bu iki saptamayı, büyük bir mutlulukla yapmakta gecikmiyor.

Böyle bir saptamanın dayanaklarının olmadığını söylemek zordur. Darbe ile birlikte aydının, Nazlı Ilıcak'ta bir gizli "demokrasi" aşkı keşfetmesi, utanç verici bir hatıra olmuştur. Yüreğini ve aklını yitirmiş ezik aydın, Nazlı Ilıcak'ı sosyalizme kazanma hayallerini kurarken, birdenbire oligarkların yıpranmış politikacısı Demirel'in " demokrat" özünü kavrayıverdi. Kısa bir zaman içinde ve yüzkarası bir hızla Demirel'in evi özgürlük kabesi oldu ve ağırbaşlı Nadir Nadi bile, "demokrasi" yardakçıları tarafından Demirel'i ziyarete zorlandı ve götürüldü. Bunlar için önemli olan, kişi veya köprü değil, tekeller düzenine yamanmaktı; Erdal İnönü bu alandaki bütün iticiliğine karşın, Straus–Hupe'nin baptizmi ile Deniz Baykal'ın ortaya çıkması, Ilıcak, Demirel, İnönü ile kurulan köprünün sürdürülmesini kolaylaştırdı.

Kişiler önemli değil, önemli olan köprüdür. İktidar, aydınlardaki bu çürümeyi 1987 yılı yaz aylarında saptadı. Demirel'in kapısını aşındıran ezik aydınlar, elinde geniş imkanlar bulunan ik-

tidarın eşiğinde neler yapmazlar? Hangi inkarlara razı olmazlar? Adnan Kahveci, bu maksatla oluşturulan masanın başına getirildi. Geçen yaz süresinde Nihat Sargın ve Nabi Yağcı ile yapılan ilk deneme, bazı önemsiz sürtüşmelere karşın, iktidarın, kendisi açısından doğru yolda olduğunu gösterdi.

Bin dokuz yüz otuz yılları, bir Vedat Nedim Tör, bir Hüsrev Tökin, bir Şevket Süreyya, bir Burhan Belge çıkardı; yeterlidir. Bin dokuz yüz seksen yılı sonlarında bin Şevket Süreyya, bin Tökin, on bin Vedat Nedim çıktı. On binlerce Burhan Belge çocuğu Bab–ı Ali'de köşebaşlarını tuttu. Sokaklar renegatus doldu; dönekler salonları doldurdu.

Hükümet, Dil Derneği veya Eğitim Derneği türünden kuruluşları kendilerinden sayıyor. Devrimci mücadelenin bu mezarlık çiçekleri, Kemalist tekelci rejimin "demokrasi çiçeği" sanatçıları olmaya özeniyorlar. Bu rejimin resmi toplantılarına çağrılıyorlar ve tekelci rejimle kucaklaşıyorlar.

Televizyon, sinema ve eğlence sanayinde tek olmasa bile en büyük alıcı oluyor. Sinemacılar, televizyonun kapısını aşındırıp "al, al ve daha al" diye tempo tutuyor. Bütün "demokrasi çiçeği" sanatçıları, artık televizyonda, kendilerini seyredebiliyorlar ve kendi seslerini duyuyorlar. "Barış ve demokrasi" diyenler televizyonda programa alınıyorlar. Ek gelirleri, asıl gelirlerini aşıyor.

Özel ve "devrimci" tiyatrolar da artık "demokrasi çiçekleri" oldular. Hükümet, yıllık yardımlarını arttıracağını ilan etti. Büyük kentler, yazlık festivallerini ve İkinci Lale Devrini yaşıyorlar. Hükümet burada sansürü tümden kaldırmaya karar vermiştir. Aydınlar için artık pornografik engel de kalmıyor. Nejat Eczacıbaşı adında bir oligark, içi geçmiş Joan Baez'i getiriyor. Ali Sirmen "Joan" diye hitap ediyor; Oligark Eczacıbaşı'nın seçtiği artık Amerikan düzenine bir itirazı kalmamış, içi geçmiş Joan Baez bayramına katkıda bulunuyor.

***

Sopa kuvvetli, havuç zenginleştirilmiştir; uzlaşma yaygınlaşıyor. Acı, zengin ve büyük bir gösteri çıkıyor: Pekçok tekelci ülkede uzlaşma, tekelciliğin yerleşmesi uzunca bir zamana yayıl-

dığı için, bir kuşağın gitmesi ve diğerinin veya bir geçiş kuşağından sonra bir başkasının gelmesini gerektiriyor. Türkiye'de ise bir ve aynı kuşaktır; en çok on beş yıl önce bu düzene başkaldıran bir kuşak bugün düzenin köpeği işlevini üstleniyor.

İnsanın, bırakınız insanı, başkaldıran bireyin en çok on beş yıl içinde tekellerin köpeği haline gelmesini seyretmeye hiçbir vicdanın dayanamayacağını sanıyorum. Bu nedenle bu köpekleşme sürecinin çözümleme ve soyutlamasını burada bırakıyorum.

***

Herhalde her gün duyar gibi oldukları bir yeni acımasızlık karşısında "heyt!" diyerek yerlerinden fırlıyorlardır. Fırlayamıyorlardır. Şaşırdıklarını görür gibi oluyorum. Neden dillerinin ucunda çınlayan "heyt!" sesi, yalnızca bir ölüm sarsılması doğuruyor; bunu çözebildiklerini sanmıyorum. İlk önce birtakım halatlarla koltuklarına bağlı olduklarını düşünüyorlar; kaşınan insan türünden pahalı elbiselerinin üzerinde kendilerini saran halatları arıyorlar. Bulamıyorlar. Artık, çok şükür, tekelci rejim onlardan iradeyi ve inadı almış görünüyor; aradıklarını bulamamaktan hiç rahatsız olmuyorlar. Aradıklarını unutarak aramayı bırakıyorlar.

Başka bir gün başka bir acımasızlık karşısında bir kez daha "heyt!" diyebiliyorlar; daha az gür çıkıyor. Dağlanmış insanın ölüm sarsılması bu kez daha kısa ve daha ölü oluyor. Daha yeni elbiselerini saran gizli halatları bu kez daha kısa arıyorlar. Aradıklarını bu kez daha çabuk unutuyorlar. Yavaş yavaş aramamaya alışıyorlar.

Daha sonra duyar oldukları acımasızlıkları duymamaya başlıyorlar.

Daha sonra yalnızca tekelci rejimin istediği acıma çığlıklarını yazıyorlar.

Daha sonra sadece tekelci rejimin politik ve ideolojik programı çerçevesine giren acımasızlıkları duymaya başlıyorlar.

Daha sonra hangi acımasızlıkları duymaları gerektiğini her gün gizli servislere telefonla soruyorlar.

Daha sonra sadece gizli servislerden aldıkları zil sesiyle se-

vinmeye başlıyorlar.

Daha sonra artık zil sesi duymayınca acımasızlıkları da duymuyorlar.

Daha sonra artık zil sesi gelmeyince sevinmeyi akıl edemiyorlar.

***

Bunların çoğu benim arkadaşlarım oldular.

Artık hep televizyonda görünüyorlar.

Siyah–beyaz bir televizyon seti edindim, haberleri izliyorum. Arkadaşlarımın hepsinin yüzleri de değişiyor. Çok uzaktan bakıyorlar. Hepsi şişmanlıyor.

Adam Smith, kapitalizmin görünmez elinden söz ediyordu.

Tekelci düzenin görünmez halatları var. Arkadaşlarımın çoğunu koltuklarına bağlıyor.

***

Tekelci iki yüzlülük yüzeysel solculuğun dibini oyuyor.

Theodorakis, Joan Baez, Rady Fish tekelci devletle iş tutuyor. Tekelci devlet Brecht'i sahneye çıkarıyor. Yüzeysel solculuğun ayağının altından topraklar kayıyor.

***

Dünyaya ileri sosyalizm gerekiyor. İleri sosyalizmi, belli aşamaları geçtikten sonra ilerleyen sosyalizm olarak anlamıyorum. Başlarken daha ilerden çıkan sosyalizm olarak düşünüyorum. Türkiye'de bu şansı görüyorum.

Bu, bizi, yalnızca pratikte değil bilimde de bilinen sınırlarına taşıyor. Kurtuluş Yazısı bunu anlatmaya çalışıyor.

Dünya sosyalizmini bu ağırlığının etkisinin dışında ve dünyayı yalnızca realnıy sosyalizmin ağırlığı altında düşünmenin yanıltıcı olduğunu savunuyorum. Sosyalist olmayan dünyanın sosyalizm yolundaki sorunları, bir bütün olarak dünya sosyalizminin ilerlemesini de ağırlaştırıcı bir etki yapıyor.

Bunun için de ileri bir sosyalizme ihtiyaç görünüyor.

Türkiye'yi bu ihtiyaca uygun buluyorum.

•••

Bu bir kollektif çalışmadır; yalnızca Yalçın Küçük ve Çelik Bilgin'in değil, çok daha büyük bir kollektivitenin yaratıcı emeğini yansıtıyor. Toplumsal Kurtuluş'un tüm çalışanları, emek verenleri, okuyucuları, çeşitli ölçüde, bu ürüne katkıda bulundular. Sahibi Bilgesu Erenus'un, Genel Yayın Yönetmenleri Erhan Tezgör ve İlhan Akalın'ın, Yazı İşleri Müdürleri Servet Ulusoy, Orhan Gökdemir, Felemez Ak, Kaya Eker ve ayrıca Mesut Odman, Fazıl Sayar'ın burada büyük emekleri var.

Burada teşekkür etmiyorum. Çünkü ortak sayıyorum.

Abdullah Keskin, son olarak, yayın düzenlemesini yaptı. Bunun için teşekkürlerimi yazıyorum.

Kurtuluş Yazısı'nı kurtuluşlara sunuyorum.

Yalçın Küçük
Karakusunlar Köyü
Kasım 1988

ÖNSÖZE EKSÖZ

1 Mayıs'ta Taksim'de idim. Abide–i Hürriyet'e geçtim. Polis, meydanlara açılan kanalları tutabilmek için bir savaş verdi. Yeşil–mavi üniformaları ve naylon miğferleriyle iki yüz kişilik bir polis bloğunun, örnek olsun, Gümüşsuyu kanalından bir telsiz işaretiyle, İstiklal Caddesi kanalına doğru koşmalarını görmek bir hoş oluyordu. Her kanala doğru bir başka iki yüz kişilik blok hareket ediyordu. Copları ve silahlarıyla koşuyorlardı.

Yirmi bir yaşında çocuk Fatih Sultan Mehmet, gemilerini Taksim'in üzerinden Kasımpaşa'ya indirmişti; bunları düşündüm. Şimdi aynı yerlerden yirmi bir yaşlarında çocuklar Taksim'e çıkmayı hayal ediyorlardı. Çıkabilenleri Taksim Meydanında polis yakalıyordu; iki polis önde, yirmi bir yaşında bir işçinin kollarını tersine kıvırmışlar, polis arabasına doğru taşıyordu. "Kollarımı kırıyorlar" diye bağırıyordu.

Zayıf bir "yuh" korosu cevap verdi. Bir işçi kendisini fedai yaptı; "Yaşasın 1 Mayıs" diye bağırmaya başladı. Dayak yedi; götürdüler. Yirmi birinden büyük bir genç, gözleri çok gergin, "Hocam, yazmak kolay, kızkardeşimle nişanlımı aldılar, kurtarsana" diye bağırıyordu. Yirmi birinden büyük çocuğa sadece sarılabildim.

Bizi daha güçlü istiyorlar.

Abide-i Hürriyet'te modern bale var. Çoğunluğu işçi bir kalabalık cadde ortasından yukarıya doğru harekete geçiyor. "Yaşasın1 Mayıs" diye bağırıyorlar. Yukarıdan, önde silahıyla bir öncü, iki yüz kişilik bir polis bloğu aşağıya doğru yürümeye başlıyor; coplarını sallıyorlar. İşçi–öğrenci kalabalığı bu kez geriye doğru dans ediyor. Bu kez polisler meydana doğru çekiliyor.

Sonra polis şefi dansın bitişine karar veriyor. Polisler bize "Yürü" diyorlar. "Kıvırmayın" diye bağırıyorlarmış; ben duymadım. "Çabuk yürü!" Yakaladıklarının sayılarından ve adlarından tatmin olmadıkları anlaşılıyor; olay çıkarmak istiyorlar. İşçiler ve öğrenciler var; Bilgesu, Zihni Anadol, Gencay Gürsoy, Bülent Tanör, Işıl Özgentürk adını bilmediğim birkaç eski tüfek, Mimar Mehmet, Sönmez Targan ve Ayşe var. "Yürü!" Kıvırmadan yürümemizi istiyorlar.

Kıvırmadan yürüyenler çoğalıyor.

Öğleden sonra Ankara'ya hareket ettim. Kurtuluş Yazısı'nı ele aldım. Eklemeler ve çıkarmalar yaptım. Bu eksözü yazdım. "Komintern ve TKP Bağlantısı Üzerine Notlar" başlıklı incelemeye başlıyorum. Bu çalışmamın kıvırmadan yürüyenlerin sayısını arttıracağına inanıyorum.

Yalçın Küçük
Karakusunlar Köyü
2 Mayıs 1989

İkinci Basıma Önsöz

"KURTULUŞ HAREKETİ"

"Hareket" bir yerlere gitmeyi anlatıyor.

"Kurtuluş", bir programdır.

Herhangi bir kurtuluş programı olmayan bir hareketin hiçbir zaman iktidar olmayacağına inanıyorum.

Bu nedenle hem kurtuluş'u ve hem de hareket'i seviyorum.

***

Seksenli yılların başında Doğan Avcıoğlu ile, mümkün olan sıklıkta buluşuyordum. Belki de ben, Gülseli'den başka, Doğan'ın tek gördüğüydüm. Bir gün bana beraber olduğum, politik alanda birlikte yürüdüğüm, bir arkadaşımı şikayet etti. Benim çok yakınım sanıyordu ve yaptıklarını doğru bulmuyordu.

Çamlıca'da bir tür "münzevi" yaşıyordu; ancak herkesi çok yakından biliyordu. Bunu Mehmet Kemal farketmiş; ben, buna şaşırdım. Herkesi ve en yakından biliyordu, diye yazıyordu; önce şaşırmış ve daha sonra şair sezgisiyle, bunun "işi" olduğunu anlamıştı.

Politikacı, ciddi politikacı, herkesi bilmek zorundadır.

Doğan'a itiraz edilebilir; ancak son derece ciddi bir politikacı olarak yaşamıştır. Bunu bildiğim için, sözü hiç uzatmadım, "Doğan" dedim, "senin işin kolaydır, buraya çekildin, uzaktan izliyor ve yeni kadroları bekliyorsun"; ben böyle yapmayı hiçbir zaman düşünmedim. Politika, bir kardo işidir. "Ben" dedim, "on tane onda bir adamı biraraya getiriyor, bir adam yapıyor ve bunlarla yürüyorum", sonra bir yağmurda, bir güneşte, on tane onda bir adamdan yaptığım bir adam on parçaya ayrılıyor. Bunları söyledim.

***

Bizim "Kurtuluş Hareketi" köksüzdür.
Bizim "Kurtuluş Hareketi" devşirmedir.
Buraya hep on tane onda bir adamları yapıştırıp bir adam yaparak geldik; gelebildiğimiz yere geldiğimiz için çok sevinç duyuyorum.

***

New Haven'de, Yale Üniversitesi'ndeydim; yazın, Dünya Bankası'nda çalıştırmak için mülakata geldiler. Her milletten yüksek lisans öğrencisi vardı; beni de seçtiler. Yazın gittim.

Dünya Bankası, "H" Street üzerindedir. Yanında Uluslararası Para Sandığı, bütün halkçı hükümetlerin belalısı, IMF var; birbirine geçiliyor. "Beyaz Saray" da "H" Street üzerindedir; World Bank-IMF ikilisi ile çok yakında bir yerdedir. O zamanlar Türkler, henüz uluslararası civil servant, henüz uluslararası sivil hizmet alanında çok yeniydiler; Dünya Bankası'nda, Türkiye'den bir Münir Benjenk ve bir de Hurşit Çalıka vardı. Hurşit Bey, beni aldı ve kafeteryada yemeğe çağırdı; sonra, Dünya Bankası ile Beyaz Saray arasında yürüdük, sohbet ettik.

Hurşit Bey, hep Türkiye'de olmaktan ve Türkiye'ye dönememekten yakınıyor ve çok yakında döneceğini anlatıyordu. Bu, hiçbir zaman benim sorunum olmadı; bana göre insan her yerde insandır ve her yerde insan olmalıdır. Yaşamak her yerde sanattır ve her yerde onurlu olmalıdır.

Onur, şimdi serüvenin ucundadır.

Hurşit Bey, bana, lisede çok başarılı oğlundan söz ediyordu. Amerika'da, bütün öğrencilerden daha parlaktı. Bir yıl içinde liseyi bitirecekti ve Türkiye'ye gelecekti. Hurşit Bey, bir yıl içinde, Türkiye'ye gelmeyi planlıyor ve Dünya Bankası ile Beyaz Saray arasında gidip gelirken bunları bana anlatıyordu. Ben, bunlarla hiç ilgili olmadım; yaşamak bir serüvendir, ben bunu biliyorum. Hurşit Bey, benim ilgisizliğimden, Türkiye'ye gelmeleri için acele etmediğimden cesaret almış olabilir; yavaş yavaş sevgili oğlunun üniversite eğitiminden söz etmeye başladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi olabilirdi; ancak "ama" olmayabilirdi. Oğlu Meh-

met açıkta kalabilirdi; ben de sessizliğimle onamış oldum ve böylece Hurşit Bey'in dönüşü bir dört yıl daha attı.

Ben dünya politikasıyla ilgiliydim; Hurşit Bey dönüşünün tarihi üzerinde kafa yoruyordu. Maliye Bakanlığı'nda yöneticilik yapmış ve zamanın Başbakan Menderes ile ihtilafa düşmüş, gurbet ellere gelmiş ve "gurbetçi" olmuştu, dönünce emekliliği ne olacaktı, bunu benimle tartışmak istiyordu. Dünya Bankası'ndan emekli olabilirdi ve bunun için ise on iki yıl gerekiyordu. Böylece Hurşit Bey'in dönüşü on iki yıl kadar geri kalıyordu.

Halkçı hükümetlerin belalısı IMF ile Paw Americana'nın merkezi White House arasında adımlarken, sessizliğimle, Hurşit Bey'in dönüşünün bir on iki yıl daha gecikmesine izin verdim; beni ilgilendirmiyordu ve Hurşit Bey pek çok rahatladı. Ancak bu adımlama, beni çok etkilemiştir; bunun için yazıyorum.

***

Bizim "Kurtuluş Hareketi" bir devşirme hareketi oldu.

Aramızda Avrupa'da konsoloslar ve hiçbir politik gerekçesi olmamakla birlikte, Avrupa'da "iltica" alabilenler vardı. Benim sorunum olmamıştır; her karşılaştığımızda, hep dönüş için bavullarını hazırlamak üzere olduklarını söylüyorlardı. Yine de inanmak zorundaydım.

***

Hayatımda tanıdığım en cesur insanlar hapishanedekilerdir.

Ben, hapishaneden bana en cesur yazıları yazan, benim yaptıklarımı yeterli bulmayan, beni hep yeni eylemler için tahrik edenler biliyorum. Bunların çok ama çok büyük bir bölümü hapisten çıktıktan sonra beni görmekten korktular.

***

Hayatımda tanıdığım en cesur insanların bir bölümü yurt dışındadırlar.

Yurt dışında tanıdığım insanlar son derece cesurdurlar. Bana, benim telefonuma, en gizli işleri, kimlerin öldürülmesi gerektiğini, ne zaman hangi gizli örgütün kurulması gerektiğini hep

söylediler. Benim, telefonumun dinlendiğini söylememe bile aldırmadılar; çok cesurdurlar.

Ancak bunlar, bana, Avrupa'daki ev telefonlarını bile vermediler.

Bunlar, Berxwadan'a mektup yazıp, bunlar Serxwebun'a aşk ilan edip, Türkiye'ye izinle dönme zamanları gelince, bana küfrederek, Kurtuluş Hareketi'nden ayrıldılar.

Benim gördüğüm en cesur insanlar ya hapistedir ya da yurt dışındadır.

Kurtuluş Hareketi'ni biz bunlarla, buraya getirdik..

***

Türkiye'ye geleceklerdi. Karıları izin vermedi. Bizi "likidatör" olmakla suçlayarak Avrupa'da konsolosluk görevlerini sürdürdüler.

Türkiye'ye geleceklerdi. Korktular. Karılarını gönderdiler. Bir zamanlar TKP'li büyük devrimcilerin, Moskova-Avrupa ekseni türünden, Şam-Avrupa eksenini kurmayı denediler.

Bunlar, çok cesurdular. Şam'a giderler. Bekaa'ya gitmek için can atarlar. Ancak içeriye baktıklarında Halkın Emek Partisi'ni bile fazla "Kürt" bulurlar.

"Biz" Kurtuluş Hareketi'ni bugüne kadar böyle "çok cesur" insanlarla da yürüyerek buraya getirdik. Çok cesurdurlar. Karılarından korkarlar.

Evlerinde "büyük" sorunlara hakimdirler: Dünya devrimine, PKK ile ilişkilere, hatta Şam'a veya Bekaa'ya gitmeye, evlerinde, kendileri karar verirler. Fakat Türkiye'ye gelmeye ya da Türkiye'de yayınlanacak bir yazıya, böyle önemsiz konulara, karıları karar ve emir verir; uygundur, ne de olsa, kadının yükseliş döneminden geçiyoruz. Gerçek şu; kocası nişanlısı, sevgilisi, yoldaşı, oğlu için hapishane önünde demir kapıları eritenlerin, Newroz ateşinde yananların yanında bunları sadece "tortu" sayıyoruz.

"Bizim" Kurtuluş Hareketi, devşirme ve köksüz olmuştur.

Bunlara üzülmüyorum. Bunları yazabilecek kadar sevinçliyim.

Önemli olan bunlar değildir; önemli olan iş yapmak ve buraya gelebilmektir.

Onda birler çözülme döneminin yaratıklarıdır. Kurtuluş mücadelesi, bir de onları yaratmak zorunda ve durumundadır.

•••

Ben, Ulucanlar Merkez Cezaevi'ne düştüğümde, Mustafa Kaçaroğlu'nun oradan geçtiğini söylediler. Mamak Cezaevi'nin ağır koşullarının hala üzerinde olduğunu aktardılar.

Yeni Ülke'nin "birlik" panelinde biraraya geldik; çok sağlıklı ve son derece istekli ve olumlu gördüm. Söyleminde hep "Kurtuluş Hareketi" vardı. Hep bu sözcükleri kullanıyordu.

Arkadaşlarımla görüştüm; bu sözcükler onlarındır. "Biz", sahipsiz kaldığını düşündüğümüz bir zamanda, bu güzel sözcüklere sahiplik yaptık. Şimdi asıl sahipleri, göğüslerini gere gere sahiplik iddiasındadırlar.

Haklarıdır.

•••

Gelebildiğimiz yere gelebileceğimizi hiç ummuyordum.

Kurtuluş Yazısı'nın bu kadar ilgi görmesini sevinçle şaşırıyorum.

Kurtuluş, hepimizindir.

Uzak olmadığını düşünüyorum.

Çünkü kaynağa dokunduk. Bunu duyuyor ve görüyorum.

"Kurtuluş Yazısı" olmadan kurtuluş hareketi olmaz; ben sadece buna işaret ediyorum. Hep bunu söylüyorum.

Yalçın Küçük
Nisan 1992
Karakusunlar Köyü

GİRİŞ

İKİ ABARTMA BİR AYIRMA

Birinci soru şudur; Aydını, solcusu ve en çok komünisti ile Türkiye Anadolu Devrimini neden abarttı? Abartmış olduğundan kuşku duymuyorum; bunun nedenlerini araştırmak gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir araştırma son derece verimli görünüyor; Türkiye'de tarih ve politika bilgisinin önemli deformasyonlarından birisini ortadan kaldırma şansını taşıyor.

Böyle bir soruya cevap arama serüvenine bir başka soruyla başlanabilir; yeryüzünde bir toplumsal volkanlar kuşağından söz edilebilir mi? Şu bilgiler var: Rusya'da köleliğe son vermede ilk büyük adım ile Amerika Birleşik Devletleri'nde esareti ortadan kaldırma savaşı aynı on yıl içine sıkışıyor. Bu on yılda Japonya'da Meiji Restoranyonu ve Osmanlı İmparatorluğu'nda da Genç Osmanlılar hareketi başlıyor. Her ikisi de, Japon İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti'nde modernizasyon hareketlerinde önemli başlangıç veya kilometre taşları oluyorlar.

Bir başka toplumsal volkanlar kuşağından daha söz edilebilir: Rusya'da 1905 Devrimi, Türkiye'de Jön Türk İhtilali, Çin'de, İran ve Meksika'da devrimsel burjuva demokratik yükselişler de bir on yıl içinde gerçekleşiyor. 1848 İhtilal dalgasının daha çok Avrupa'ya sınırlı kalmasına karşılık, bu iki kuşak, kıtalararası bir eşzamanlılık sergiliyor.

Toplumsal volkanlar söz konusu olduğunda yer yüzünün, sanıldığından daha enternasyonalist olduğunu düşünmek için yeterli neden var. Böyle bir durum Kemalist devrimle ilgili olarak ve teorik fiziğe özenerek, Einstein'in sevdirdiği bir nitelemeyle, bir düşünsel deneme yapmayı tahrik ediyor. Düşünsel deney şöyle formüle edilebilir; Türkiye'nin Birinci Savaşa girmediği ve dolayısıyla düşman tarafından işgal edilmediği varsayıldığında, Kemal

Paşa ve kadrosu tarihten çıkarıldığında, İkinci Savaş arefesinde Türkiye nereye gelebilirdi? Kuşkusuz tarihte bu tür varsayımlar ve çıkarmalar mümkün değil; ancak kendisini zaman zaman uzayda bir ışığa binmiş olarak düşünün ve düşünmesini böyle sürdüren Einstein'in başka türlü ulaşamayacağı sonuçları elde ettiğini biliyorum.

Türkiye'nin Birinci Savaşa girmediğini, Kemal Paşa'nın orduda modernizasyon programı çerçevesinde emekli olduğunu ve Şişli'ye yerleşerek ticaretle uğraştığını, İsmet Paşa'nın toprak alıp çiftçiliğe başladığını varsayarak bu düşünsel deneyi yapmaktan kendimi alamıyorum. Böyle bir deneyde, Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkmasına da gerek kalmıyor ve ben, bundan yirmi yıl sonra, örnek olsun 19 Mayıs 1939 gününde Türkiye'nin nereye gelebileceğini düşünmek istiyorum.

Global olarak bakıldığında, iki savaş arasındaki yirmi yılda yeryüzünün her noktasını etkisi altında olan büyük bir değişiklik rüzgarı ile sarsıldığını söylemek mümkün görünüyor; politik vurgunun farklı olmasına karşın yeni yapı ve kurumlar tartışılmaz bir açıklıkla ortaya çıkıyor. Şöyle de söylenebilir; 1930 yılları yeni kuruluşların oluşum dönemi sayılırsa, dünyanın 1970 yıllarının ortalarına kadar 1930 yıllarındaki kuruluşlarla idare ettiği ve idare edildiği görülüyor. Dünya, yine global olarak, 1930 yıllarındaki yapıları ancak 1970 ve giderek 1980 yıllarında tasfiye etme sürecini başlatıyor.

İki savaş arasının temel felsefesi, kurumlar, örgütler yaratarak ve sabitler tanımlayıp sınırlar koyarak yönetmedir; politik bakış ne olursa olsun, insana egemen olan ahlakın kendi yazgısını hızlı bir biçimde hareketlendirmek olduğu görülüyor. Bir yanda Sovyetler Birliği, tarımda ve sanayide, o zamana kadar görülmemiş bir transformasyonu ve denenmemiş bir hızla gerçekleştirmeye çalışıyor ve başarılı oluyor. Almanya ve İtalya, tam karşıt yönde, ancak büyük bir cüretle, kendi insanının mantalitesini değiştirmeyi deniyor ve bunun için büyük bir hızı ilke haline getirirken yeni kurumları tarih sahnesine çıkarıyor. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki New Deal'i de bir tür "yeni düzen" olarak düşünmek mümkündür; Roo-

sevelt Amerikası, öncekinden çok farklıdır ve sonrakini çok büyük ölçüde belirliyor. Bir yanda Japonya ve İspanya ve diğer yanda Fransa ile Büyük Britanya bütün bu değişme ve yeni kurumlaşma rüzgarının etkisi dışında kalamıyorlar; kıta Çin'i ise tarihinde tatmadığı bir devinimi yaşıyor.

Bu bilgilerden sonra düşünsel deneyime dönebilirim: Savaşa girmediğini varsaydığım Türkiye'nin bu global değişiklik yürüyüşünden payını alabilmesi için Kemal Paşa misyonuna gerek var mıdır? 1860 yıllarındaki toplumsal volkanlar kuşağında tarihçilerin güreşe tutkunluğu nedeniyle küçümsedikleri Sultan Aziz, meşruti rejim anlamında ve bir tür parlamento niyetiyle Şura-ı Devlet'in kuruluşunu ilan etmekten geri kalamadı; monark Aziz, önemli sorunlarda bu devlet konseyine danışmayı taahhüt etti ve sevinçle karşılandı. Aziz'in ilan ettiği devlet konseyinden sonra formel parlamentonun açılışı için gerekli zaman çok kısa olmuştur; bu ilk parlamentonun ömrünün çok kısa olduğu biliniyor. Ancak Birinci Savaş öncesindeki on yıla yayılan diğer toplumsal volkanlar kuşağında, tarihçilerin yalnızca müstebit olarak niteledikleri Sultan Hamit de, parlamentoyu yeniden açmamak cesaretini göremiyor. Ayrıca tarihçilerin sadece müstebit olarak gösterdikleri Hamit'in modern bir prens ve Türkiye tarihinin önde gelen reformatörlerinden biri olduğunu da, diğer çalışmalarımda, kanıtlamış bulunuyorum.

Bütün bunlardan, savaşa girmemiş bir Türkiye'de Kemal Paşa misyonu olmasa da Türkiye'nin pek çok yeni kurumu deneyebileceği sonucunu çıkarıyorum. Bunun için ek nedenler de var; sözü edilen bu iki toplumsal volkanlar kuşağı arasında Türkiye, çok canlı bir modernizasyon kavgası ve kargaşası yaşıyor. Entellektüel ve eylem planlarında büyük bir canlılığı yaşıyor; Kemal Paşa kadrosu, bu canlılığın sakin izleyicileri arasından çıkıyor.

Bu tarihsel özetlemeden sonra düşünsel deneyime devam edebilirim; bunun için önce insan aklının bir kusurundan söz etmek gerekiyor. İnsan aklının association tutkusuyla depolu olduğunu ileri sürmek durumundayım. Özellikle kütlesel akıl, aynı zaman kesiti içinde algı-

ladığı iki olguyu önce birleştirme ve daha sonra da bunlar arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurma zaafını taşıyor. Eğer turistlerin çok geldiği bir yılda dağdan köye inen kurtlar da çoksa, bu ikisi arasında associative bir ilişki kuruyor; köylülerin turistlere nakışlı kaşık veya çorap satmak için kıyıya ve kurtların da boşalmayı hissederek köylere indiklerini düşünebiliyor. Kuşkusuz bu tür bir birleştirme kurgusunun hiçbir maddi dayanağı bulunmuyor.

İnsan aklıyla ilgili bu parantezden sonra bir başka kuşaktan söz etmek durumundayım: On Dokuzuncu yüzyılın son beş yılı ile Yirminci yüzyılın ilk beş yılını ayrı bir kuşak olarak tanımlamak gerekiyor: Yirminci yüzyılın sonuna kadar gelen bir zaman aralığında egemen olan tüm bilimsel ve teknolojik patlamaların temelleri bu on yılda, en fazla da, beşer yıl uzatılması halinde yirmi yıllık bir kuşakta ortaya çıkıyor. Einstein'in çığır açan incelemesi bu dönemde yayımlanıyor; klasik fiziğin sonu görünüyor. Picasso, Kandinskiy yeni resmi bu dönemde arıyorlar; müzik bu dönemde yenileşiyor. Leninizm'in tohumları bu dönemde atılıyor. İnsanoğlunun yaratıcı eylemlerinde bu zaman kuşağı, kaydedilen en son patlamaları çıkarıyor.

Uygulamalı teknolojik açılımlar açısından da bu dönemin son derece parlak bir tarihi olduğunu eklemek zorundayım; Marconi, ilk telsiz yayınını 1895 yılında yapıyor. 1901 yılında ise Cornwall ile Newfoundland arasında ilk telegrafik radyo mesajlarını vermeyi başarıyor. İçten yanmalı motorların bir "araba" için kullanılmasında ilk pratik başarılar 1890 yıllarında kaydediliyor. Yirminci yüzyılın ilk on yılında otomobil kendisini kanıtlıyor ve yollarda görülmeye başlıyor. Wright, ilk uçağı 1903 yılında havalandırıyor. Henry Farman, 1909 yılında ilk yüz millik uçuşu gerçekleştiriyor.

Radyo, otomobil ve uçak, bunlara, ev aydınlatılmasında elektriğin kullanımının yaygınlaşması da eklenebilir. Bütün bunlar Yirminci yüzyılı tanımlıyor; son yüz yıl, eğer bunlar sayılmıyorsa, ne oluyor? Yirminci yüzyılda uygarlığın yayılması, bir ölçüde de, bunların yayılması sayılıyor.

İnsanoğlunun gücünün ve imkanlarının artmasıdır; bunların, insanoğluna, kendi gücünün büyüklüğü inancını aşıladığından hiç kuşku duymuyorum. Radyo, dış dünyayı eve getirerek insanın günlük dünyasını genişletiyor. Otomobil, evi her yere uzatarak mekanı çoğaltıyor. Uçak gökleri kullanma, elektrik, bir düğmenin çevrilmesiyle geceyi de gündüze ekleme imkanını yaratıyor. Dahası da var; radyo, bugün televizyonun en çok apartmanların kapıcı bölmelerinde izlenmesi türünden, gelir farklarını eşitleyici bir yanılsama da yaratıyor.

Bir ekleme gerek; tarihçinin beş duyusu, çağdaş insanınkiyle karşılaştırılmayacak ölçüde çoğaltılmıştır. Günlüğünü yaşayan insana göre tarihçinin bir duyular devi olduğunu düşünüyorum; çünkü embriyonik olanı, gelişmişliğin en büyük mikroskobundan seyrediyor. Bunun anlamı şudur; tarihçinin yirminci yüzyılın ilk ve on dokuzuncu yüzyılın son beş yılında atılmış gördüğü tohumları, günceli yaşayan insanlar, ancak bunlar günlük yaşamı egemenliği altına alınca görüyorlar. Tarihçinin on dokuzuncu yüzyılın hemen sonu ve bu yüzyılın hemen başında gördüklerini, kütleler, ancak iki Büyük Savaş arasında görebiliyorlar.

Birinci Dünya Savaşı'nda uçak var; ancak henüz gözetleme işlevinin ötesinde kendisini kanıtlayabilmiş olmak uzak görünüyor. Düzenli hava yolcu taşımacılığı 1930 yıllarında gerçekleşiyor ve Panam'ın Atlantik aşırı düzenli yolcu taşımaya başlaması için 1939 yılını beklemek gerekiyor. Birinci Dünya Savaşından önce otomobil hala bir Amerikan buluşudur; 1934 yılına gelindiğinde İngiltere ve Fransa'da da birer buçuk milyon kayıtlı otomobil hareket ediyor. Radyo ve sesli sinema iki savaş arasında günlük yaşama giriyor.

Bütün bu kısa ve özet bilgilerden sonra düşünsel deneye dönmek istiyorum; Birinci Dünya Savaşı'na girmemiş ve toprakları işgal edilmemiş olsa da, Türkiye'nin, bütün dünyayı etkisi altına alan bu yeniliklerin dışında kalabileceğini ciddiyetle düşünmek mümkün mü? Kuşkusuz, yenilmişliğin modernizasyon ihtiyaç ve dürtüsünü güçlendiren bir yanı var; bunu reddetmek mümkün gö-

rünmüyor. Ancak Türkiye, 1830 yıllarında Mısır kuvvetleri karşısında ve 1870 yıllarında Rusya askerleri karşısında tatmış olduğu acı yenilgilerle ve en çok eylem dünyasında bir modernizasyon hummasına tutuluyor; Kemalist tarihçilerin siyaha boyamaya çalıştıkları Sultan Hamit döneminde, eğitimde radikal, günlük yaşamda özentili, edebiyatta ciddi yenilik adımlarının atıldığı biliniyor.

Elektriği aydınlanmada kullanma, sinema, radyo, uçak ve otomobil, 1919 ile 1939 yılları arasında dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de günlük bir gerçeklik haline geliyor. Kuşkusuz henüz Kuzey Amerika ve Batı Avrupa toprakları ölçüsünde yaygınlaşmış olmaktan uzaktır; ancak hem toplumun öncü köşelerine giriyor ve hem de yayılma şansını taşıyor. Bunlar, on dokuzuncu yüzyıl insanıyla bir kopukluğu temsil ediyor; aslında, on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyıl arasındaki sınırı, dört yıllık Birinci Dünya Savaşı çiziyor. Takvim açısından on dokuzuncu yüzyılın son yirmi yılında dünyaya gelmiş olanlar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında girdikleri 4 yaşlarından itibaren yaşadıkları yeni dünyayı, hem kendi üzerlerinde duyuyorlar ve hem de büyük bir şehvetle yaşadıkları yenilikleri, kendilerine bağlama eğilimini gösteriyorlar.

Kemalizmin kendisini abartmasını anlamak kolay oluyor; önemli ölçüde abartmış olduğundan kuşku duymuyorum. Ancak insan aklı birleştirme kusuru ile yüklü olduğu için abartmanın çok daha yaygın olduğunu ileri sürebiliyorum.

Batı düşüncesinde Anadolu Devrimini abartma izlerine rastlanmıyor. Batı düşüncesi için Kemalizm, uzun yıllar Batı üstünlüğü karşısında ezilen Türkiye'nin Batı uygarlığı kurumlarının bir bölümünü ve tepeden kabul etme olarak görülüyor. Fazla heyecan yarattığı söylenemez; İkinci Dünya Savaşı sonrasında geri kapitalist ülkelerde bağımsızlık hareketlerinin kızıştığı ve Sovyetler Birliği'nde "kapitalist olmayan yol" yolunun geliştirilmeye başlandığı zamanlarda Batılı düşünürler Kemalist Devrime yeniden bakma ihtiyacını duydular. Ancak hem özgün çizgilerinin yeteri ölçüde derin olmaması ve hem de artık

Türkiye'nin başlangıç çizgisini reddederek emperyalist devletlerin uydusu haline gelmiş olması, bu tür başlangıç çabalarını da verimsizliğe mahkum etti.

Bunun karşısında Sovyet siyasal yazılarında ve özellikle bunların Türkiye'ye yönelik bölümlerinde Anadolu Devriminin son derece abartılı bir çözümlemesine rastlanıyor. Çerkez Ethem'in yıldızının çok yüksek olduğu kısa bir zaman aralığıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve özellikle Türkiye'nin NATO'ya girişinin hemen arefesindeki Sovyet değerlendirmeleri bir tarafa bırakılacak olursa, diğer Sovyet yazınının Türkiye Devrimini son derece abarttığını ve haklı olmayan bir övgüyle süslediğini belirtmek durumundayım. Bunun, Türkiye'deki abartmaları güçlendirdiği ve yaydığı, zaman zaman da tüm bu abartmalara kaynaklık ettiği açıklıkla yazılmalıdır; şimdi bunu yapmak istiyorum.

Bunun için bir paranteze gerek var; bilim, yönetmek içindir. Sovyet bilimsel düşünceleri ise, tüm düşüncelerden çok daha fazla yönetme sorununun odağında ortaya çıkıyor ve gelişiyor. Şöyle de söylenebilir; Sovyetler Birliği'nde geliştirilen politik düşünce ve değerlendirmeler, çok uzun süre, önce tek ülkede sosyalizmi yaşatmak ve sonra da özellikle Birinci Soğuk Savaşta emperyalist ablukayı etkisiz hale getirebilmeye yöneliyor. Bu çerçevede, güneyinde Türkiye, İran ve Afganistan'ı içine alan çizgide bir cordon sanitaire yaratma ve dünyanın her yanında kapitalist metropollerle ciddi sorunları olan hareket ve devletleri destekleme, Sovyet dış politikasının temel programlarından birisini oluşturuyor.

Sovyetler Birliği'nde bilimsel düşünce ile dış politika iki ayrı kompartıman olarak ortaya çıkmıyor; birbirinin içinde gelişiyorlar. Bunu, birinci içiçelik saymak durumundayım; bir diğer içiçelik daha var ve benim diğer çalışmalarımın temel çizgilerinden birisini meydana getiriyor. Bilim ile devrim de içiçe gelişiyorlar. Devrimci çizginin kütlelere akabilmesi ve bir anlamda kendiliğinden bir harekete dönüşebilmesi, bilimselliğinin derecesi ile bağlantılı oluyor. Bilimsel devrimlerle dünyadaki toplumsal volkanik kuşaklar arasında da bir beraberlik her zaman

kurulabiliyor.

Ancak bu iki içiçeliğin her zaman içiçe geliştiğini söylemek zor görünüyor; Sovyet bilimsel düşüncesi dünya devrimi bekleyişlerinin yüksek olduğu zamanlar daha sınıfsal ve bu anlamda daha bilimsel gelişirken, kazanılmış mevzileri korumanın önplana çıktığı zamanlarda ise burjuva eğilimlerin olumluluklarını önplana çıkarma yönünde olgunlaşıyor.

Sovyetler Birliği'nin, daha Ekim Devriminin ilk yıllarında ve Anadolu'da bir Kemalist direniş sözkonusu olmadan önce de Osmanlı Sultanı ile işbirliği imkanları aradığını ortaya çıkarmış bulunuyorum. Ayrıca genç Sovyet Hükümeti, Ankara Hükümeti ile önemli bir dış politika uzlaşması imzaladığı sırada, 1921 yılında, ilkel Afgan Şahı ile de benzer bir anlaşma gerçekleştiriyor. Sovyet Hükümeti'nin Anadolu devrimcilerine bakışı ile Afgan veya İran Şahları ile feodallarına yaklaşımı arasında, özünde, önemli bir ayrılık görülmüyor.

Bu yaklaşımı anlaşılır görmek gerektiğini düşünüyorum. Ancak özellikle Türkiye sözkonusu olduğunda dış politika yaklaşımı, kendi sınırlarını aşarak, bilimsel düşünceye yansıma zorunluluğuyla karşı karşıya geliyor. Çünkü uzun yılların ezikliğini taşıyan Osmanlı aydını, Ekim Devriminden son derece hızlı bir biçimde etkileniyor ve nerede ise kütlesel bir biçimde komünizmi kurtarıcı görmeye başlıyor. Berlin'de okuyan aydınlar, Ankara'da toplananlardan önemli bir bölüm, İstanbul'da üniversite öğrencileri ve Kafkasya'da savaş esirleri arasında komünizmin ve bolşevizmin cazibesine kapılanlar önemli orana ulaşıyor. Anadolu Direnişi biçimlenirken Türk aydınları arasında bir kurtarıcı formül olarak komünizm yayılıyor; örgütlenme ve işçi sınıfı bakışı gündeme geliyor.

1920 yıllarının ilk yarılarında önce Almanya'da ve daha sonra genel grev'le birlikte İngiltere'de sosyalist devrim umutlarının küllenmeye başlaması, Türkiye'de komünistlere, Büyük Britanya ile dış politika sorunlarını bir türlü çözemeyen Kemalist Hükümetin faziletlerini anlatma sorununu önplana çıkarıyor. Anadolu Devriminin kapitalist özü tümüyle bir kenara itilerek anti-emperyalist yanı

abartılıyor ve kapitalist ilişkilerin gelişmeye başladığı topraklarda milli demokratik devrimler çok saygın bir yere çıkartılıyor. Büyük Britanya'da on dokuzuncu yüz yılda Corn Laws'ın ortadan kaldırılması için gelişen mücadele kapitalist Cobden'in genç işçi sınıfını kendi yanına almak için geliştirmiş olduğu politikalar, burjuvazinin her zaman uyguladığı ve uygulayacağı bir çizgi olarak görülüyor; bir yanılsama, Türkiye topraklarına aktarılıyor. Burjuvazinin kendi gerisindeki güçlerle mücadelesi ile ilerisindeki güçleri bastırma politikaları arasına mutlak bir zaman aralığı koyacağına inanılıyor; Kemalist rejimin işçi sınıfı ve örgütlerine yönelik baskı politikaları ya kapitalizmin özünde olmayan zamanlama yanlışlıkları olarak algılanıyor ya da önemli ölçüde küçültülerek görmezlikten geliniyor. 1930 yıllarının ikinci yarısından itibaren ise faşizme karşı sınıflararası ittifakların politika yapıldığı bir zamanda, Mussolini ve Hitler'in aşırı milliyetçi edebiyatı, sosyalist yazını da milliyetçi ögelere kapı açmaya zorluyor. Bu ise Sovyet bilimsel düşüncesinde Türk Devrimini aşırı meziyetli bulma eğilimini daha da güçlendiriyor.

Sovyetler Birliği'nde bilimsel düşünce ile dış politika açılımlarının içiçeliği, Türkiye'de kemalist yaklaşımla sosyalist düşüncenin içiçeliğine yol açıyor. Bir abartmanın yayılmasına ve güçlenmesine imkan hazırlıyor.

Bu abartmayı burada bırakarak bir başkasına geçmek istiyorum. Şu sorunun sorulması zamanının geldiğini düşünüyorum: Bir bilimsel kategori olarak kapitalizmin abartılmasında Komünist Manifesto'nun katkısı var mıdır? Bu bir başlangıç sorusudur; aslında kapitalizmin gücünün ve devrimselliğinin abartılıp abartılmadığının tartışılmasını gerekli görüyorum.

"Üretimde sürekli devrim yapılması, toplumsal koşulların kesintisiz bir biçimde bozulması, sonu gelmez belirsizlik ve ajitasyon, burjuva dönemi, öncekilerin tümünden ayırıyor. Sabit, donmuş katı tüm ilişkiler, eski ve saygın önyargıları ve düşünce sürüsüyle birlikte, süpürülüp temizleniyorlar, yeni biçimlenenlerin hepsi kemikleşmeden önce antikalaşıyorlar"

"Burjuvazi, bütün üretim aygıtlarının hızlı iyileştiril-

mesi ve son derece kolaylaştırılmış iletişim araçlarıyla, en barbar olanları da dahil, tüm ulusları uygarlığa sürüklüyor."

"Bir tek sözcükle, kendi imajına göre bir dünya yaratıyor."

"Burjuvazi, tarih açısından, bir en devrimci rol oynamıştır."

"Burjuvazi, kontrolünü sağlar sağlamaz, bütün feodal, ataerkil ve kırsal ilişkilere son veriyor."

"Tek sözcükle, dinsel ve siyasal illüzyonlarla örtülü sömürünün yerine çıplak, utanmaz, doğrudan ve vahşi sömürüyü koyuyor."

Bunları Komünist Manifesto'dan aktarıyorum; burjuvazinin yıkma gücü ve hızına yapılan şu vurguların gerçekçi çıkıp çıkmadığının tartışılması gerekiyor. Komünist Manifesto'yu okumuş olanların, okumayanların önemli bir bölümüne göre, kapitalizmi daha güçlü algılamaları ihtimali görülüyor.

"Eski toplumdaki sınıflar arasındaki çarpışmaların tümü, bir çok yolla, proletaryanın gelişme çizgisini ilerletir. Burjuvazi kendisini bir devamlı muhaberede bulur. Önceleri aristokrasiyle, daha sonraları çıkarları sanayinin gelişmesiyle çatışan burjuvazi bölümleriyle ve her zaman da yabancı ülkelerin burjuvazisiyle."

"Bütün bu muhaberelerde, hep proletaryaya başvurmak, yardımını istemek ve böylece, onu, siyasal arenaya çekmek zorunluluğunu duyar."

Bunları da Komünist Manifesto'dan aldım; Komünist Manifesto okuyucularının burjuvazinin daha geri sınıflarla ve kendi sınıfı içinde savaşkanlığı ve savaşlarında proletaryayı bir müttefik olarak görmesi konusunda oldukça iyimser bir tabloyla karşılaştıkları açıkça belirtiyor. Bunların da tartışılması gerektiğine inanıyorum.

Şöyle başlanabilir; Marx'ın, en çok Engels'in katkısıyla, kapitalizmi çözümlemeye başladığı zamanlarda ütopyacı sosyalist görüşler itibarlarını yitirmiş görünüyorlar. Ütopyacılık, kapitalizmin sorunlu yüzünün güçlü kimselere anlatılması ve yeni bir düzenin gösterilmesiyle sosyalizmin kurulabileceğini düşlüyorlar. Ütopyacı sosyalist re-

çetelerin itibarsızlaştığı bir zamanda siyasal iktisat ise Ricardo ile çıktığı itibar doruğundan henüz inmemiş bulunuyor. Ricardo'nun kalemiyle son derece soyutlanmış bir anlatıma kavuşan siyasal iktisat yeni projelerin tanıtımına dayalı bir değişme yerine, kapitalizmde hem işçilerin sömürülmesinin ve hem de kapitalizmin sonunun kaçınılmazlığını yazmayı tercih ediyor. Ütopyacılık iyimser, siyasal iktisat ise şom ağızlıdır.

Marx ve Engels şom ağızlı iktisadın içine sinmiş olan kaçınılmazlığa bağlanıyorlar. "Burjuvaziyi yere vuran silahlar şimdi burjuvaziye dönmüştür." Komünist Manifesto'da bunu yazıyorlar. Ütopyacılar, yeni ve daha akılcı düzen modelleri, toplumda siyasal erki ellerinde bulunduranları gösterildiği takdirde yeni düzenin kurulabileceği konusunda oldukça iyimserdirler; burjuvaziye mülkiyet tutkusunun ne kadar yayılmış olduğunun farkında değiller. Anlaşılabilir bir nedeni var; serflikten artizana dönüşürken aynı zamanda burjuvalaşan yeni insan, önündeki feodala biriktirtiği tepki yüzünden, mülkiyete ikili bakabiliyor. Bunun için Marx'ı en çok etkilemiş ütopyacı Saint-Simon, özel mülkiyetin sakıncalarını ve bundan kurtulmanın yararlarını anlatmaya çalışıyor.

Siyasal iktisatı manüfaktür düzenine oturtulmuş fizyokrasi olarak düşünebiliyorum. Agronomiksin sınırlamalarını sanayiye aktarabildikleri için kapitalizmin mutlaka sonunun geleceğine inanıyorlar. Marx, Sismondi'de var olan bunalım çözümlemesiyle bu sonu hızlandırmaktan yana bir politik tutum alıyor. Bu, Ricardo'nun soyutlanmış ilerleme mekanizmasını hızlandırmaktan geçiyor. Komünist Manifesto'da gördüğüm kapitalizmin ilerleme hız ve gücünü abartan yaklaşımı, böylesi bir entellektüel ve siyasal kaygıya bağlıyorum.

Ancak bu kadar değil; tarihçinin duyularının gücüyle ilgili gözlemlerine yeniden dönmek durumundayım. Adam Smith, Ulusların Zenginliği'ni yazdığı zaman, daha sonra Sanayi Devrimi adı verilen gelişmeler bütünlüğünü oluşturan buluşların çoğu ve özellikle tekstille ilgili olanlar gerçekleşmiş bulunuyor; ancak Adam Smith bunları önemsemiyor. Smith, Glasgow Üniversitesi'nin ünlü me-

kanığı ile sohbet etmesine karşın, tarihçilerin, ünlü kitabıyla aynı doğum tarihini verdikleri Sanayi Devriminden habersiz görünüyor.

Marx'ın habersiz olması imkansızdır; çünkü, tarihçinin daha erken gördükleri belli bir süre sonra yaşayanların gözlerinin önüne kütlesel gerçeklikler olarak çıkıyorlar. Bu tersinden de söylenebilir; kütlesel gerçeklikleri embriyonik haldeyken ya olağanüstü duyarlı olanlar ya da çok sonradan gelen tarihçiler görebiliyorlar. Nitekim Engels'le birlikte Marx, Komünist Manifesto'da şunları da yazıyor: "Doğa'nın güçlerini insana tabi kılma, makina, sanayi ve tarımda kimyanın uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraf, bütün kıtaları tarıma açma, nehirlerin kanallara dönüştürülmesi, kütlelerin yerden ayaklarının kesilivermesi; öncekilerden hangi çağ, toplumsal emeğin kucağında böylesine prodüktif güçlerin uyuklamakta olduğu, bırakınız daha fazlasını, yalnızca sezebildi? "Fazla yazmıyorlar; eksik yazdıkları bile söylenebilir. Komünist Manifesto'nun yazıldığı tarihte buharlı gemi biliniyor; fakat henüz yaygınlaşamıyor. Bunun yerine nehirlerin üzerine demir köprüler serme tutkusu yaşanıyor.

Smith, Ulusların Zenginliği'ni yazdığı zaman, sonradan Sanayi Devrimi olarak nitelenen tekstil teknolojiisindeki buluşlar yeryüzüne doğmuş bulunuyorlar; ancak bunların kütlesel bir gerçeklik sayılacak kadar iğirme ve dokuma işlerine egemen olabilmesi için Marx'ın okula başlaması gerekiyor. Buharın bir taşıma enerjisi olarak kullanılması önce madencilikte oluyor; tahta veya demir raylar üzerindeki kömür vagonları atlarla çekilirken daha sonra buhar kullanan makinalar, bunların, yerini alıyor. Ancak İngiltere'nin demir ağlarla örülmesi 1830-1850 tarihleri arasında gerçekleştiriliyor; başlangıcında Marx, on iki ve sonunda otuz iki yaşındadır.

Bir ömürden çok kısa bir zamanda toprağın demir ağlarla ve nehirlerin demir köprülerle örülmesi çılgınlığı ve sıkça kullanılan sözcükle manya'sı başlıyor. Buhar bir itici güce çevrilince, volkanından akan bir lav türünden her yana yayılıyor; denizde, rüzgar enerjisinin yerini alıyor.

Ancak tahtadan yapılmış teknelerde yelkenlinin yerini buhar kazanlarının almasının bir sınırı var; kömür stoklayabilmek için teknelerin hem daha büyümeleri ve hem de daha sağlamlaştırılmaları zorunlu oluyor. Demirden tekne, bunlara buhar anlamında vapur deniliyor, insanoğlunun hayal gücünde büyük bir patlamadır; denizde demirin yüzdürülmesinin ve kürekçilerin yerini buhar kazanlarının almasının, insanoğlunun aklı üzerindeki yapacağı olumlu şoku anlatmanın kolay olamayacağını düşünüyorum.

"Sirkus", ilk buharlı ya da "steamer", Londra'dan yüz yolcusuyla New York'a hareket ettiği zaman Marx yirmi yaşındadır. Kraliçe Viktoria'nın demiryolculuğunu onurlandırdığı ve bunun için de ilk kez trene bindiği 1842 yılında ise yirmi dört yaşını sürüyor. Bundan bir yıl sonra ABD Kongresi, Morse'a ilk elektrikli telgraf hattını kurması için ödenek ayırıyor. Bir yıl sonra selülozdan kağıt yapma patenti alınıyor. Bu arada 1939 yılında bisiklet kullanılmaya başlanıyor ve Goodyear adında birisi [illegible] lastik patentini yazdırıyor. Komünist Manifesto yılında ise güvenilir kibrit yapımı gerçekleştiriliyor.

1848 yılında otuz yaşında bir kimsenin, Marx bile olsa, bu gelişmeleri abartmamasını mümkün görmüyorum; on dokuzuncu yüzyılın ikinci çeyreğinde formasyonunu bulan her kimsenin sanki bir sihirli değnekle yeryüzünü yeniden kuran ve Marx'ın adına "kapitalizm" dediği bu değişmenin etkisinde kalmaması imkansız görünüyor. Etkilenme, abartmayı da içermiyorsa, peki ne oluyor?

Komünist Manifesto, sosyalist mücadelenin ve sosyalist eleştirinin başlangıcı değildir; bundan öncesi var. 1848 yılını bir yüzyılın ortası saymak mümkünse, Babeuf'u de içine alan ilk yarıda sosyalist eleştirinin ikinci yarıdan daha etkili olduğunu düşünmek mümkün görünüyor; bu nedenle Komünist Manifesto'yu, sosyalist eleştiri ve politik mücadelenin başlatıcısı değil, yeni bir bilimin, sosyalizm, doğuşunda önemli bir adım sayma eğilimini taşıyorum. Eksiklikleri, abartmaları ve bıraktığı yanlışlıklar mirası var; ancak bir bilim olarak siyasal iktisadın yerini almaya yazgılı sosyalizmin doğum tarihini 1848

Manifestosu'na bağlamak gerekiyor.

İkinci yarıda yeni bilimin, sosyalizmin, üzerine örtme ve sessizlikle öldürme çabaları önplanda iken birinci yarıda karşıdan hücum daha çok görülüyor; birinci yarıda, sosyalizmi karşılama hareketleri daha çok dikkati çekiyor. Ömrünün ilk kırk dört yılını raté bir kariyerle dolduran Frédéric Bastiat'nın yıldızının parlaması da, bu sosyalist eleştiriyi karşılama programı içinde kendisine bir yer bulmasıyla birlikte başlıyor. 1848 İhtilali içinde önce kurucu meclise daha sonra da yasama organına seçilen bu sıradan taşralı, bunalım ve sefalet temeline oturtulmuş sosyalist eleştiriyi karşılamak için bir türlü bitiremediği Harmonies Economiques kitabıyla kapitalist düzene düşünülmesi zor bir ahenk ile her türlü sorunu çözme gücünü yakıştırıyor.

Marx'ın çalışmalarında, "bayağı" nitelemesi en çok Bastiat için kullanılır; en uygun bir kullanım olduğundan hiç kuşku duymuyorum. Diğer taraftan daha sonraki bayağı iktisatçıların Bastiat'yı açıkça benimsememekle birlikte, Marshall Bastiat'ın biçemini çok beğeniyor ve iktisadı sosyalistlerden daha fazla anlamadığını söylüyor, yalnızca Bastiat'ın aşırılıklarını budadıklarını ve gerçekliğin soyutlamasıyla değil gerçeklerden kopma pahasına düzenleyebildikleri bir ileri soyutlama ile Bastiat iktisadını bugüne kadar uzattıklarını söylemek gerekiyor. Ricardo ekolü ise ahenkten değil çelişkiler dinamizminden yola çıkarak tarla ekonomisinde varolan azalan verimler yasasıyla çok müphem bir biçimde kavrayabildikleri sanayi ekonomisini üstüste koyarak hızlı bir biçimde sona, durgunluk ekonomisine, ulaşıyorlar.

Ricardo ekolü, durgunluk aşamasına mutlaka ve hızla ulaşılacağını yazıyorlar; ancak hangi zaman ölçüsünü kullandıklarını kestirmek mümkün görünmüyor. Ayrıca Ricardo ekolüyle birlikte mülkiyete bağlılık bir din gibi, bir eter olarak, siyasal iktisada sızıyor ve siniyor; bağlı olmak veya olmamak, içinde veya dışında olmayı belirliyor. Ricardo ekolü mülkiyete bağlı konumu ile ve büyük bir şom ağızlılıkla haber verdikleri, katastrofun gelişinden büyük bir hüzün duyuyor; katastrofun geleceği Marx için

bir sevinç kaynağı oluyor.

Marx, bu sevinci yaşamının sevinci yapıyor; yalnızca çabuklaştırmak istiyor. Çabuklukla kapitalizmin güçlülüğü özdeşleşiyor; kapitalizm ne kadar güçlü olursa, bunalımlar o ölçüde yayılıyor ve kapitalizm, mezar kazıcılığı işlevini de daha büyük bir hızla yerine getirmiş oluyor. Kapitalizm ne kadar güçlü olursa kendisini ortadan kaldıracak proletarya daha çok çoğalıyor ve toplum, arkaik bakış ve kurumlardan arınıyor.

Kapitalizmin kendisi kötüdür; ancak kurtuluş, kendisi kötü olan kapitalizmin gelişmesine ve gelişme hızına bağlı oluyor. Böyle bir durumda iki sonuç yazılabilir; birincisi, kapitalizmin sonunu hızlandırmak için çalışmayı yaşamının sevinci yapanların, hem kapitalizmin gücünü abartmaları ve hem de gelişme hızını daha yüksek görmeleri kaçınılmaz oluyor. 1828 yılı ile, Marx on yaşındadır, 1848 yılı, Komünist Manifesto ve 48 Devrimleri, arasında gerçekleşen teknolojik yeniliklerin kendisini artan ölçüde sürdüreceğini düşünmemek, ancak daha sonra yaşayanların bir imkan ve şansıdır; bir insan olarak Marx'ın bu şanstan yoksun olduğunu kaydetmenin zamanı geçiyor.

İkinci sonuç Komünist Manifesto'yu yazanlar/okuyanlar arasındaki farktan çıkıyor; bilimsel düşünce, eninde sonunda ayırmaya ve tartmaya dayanıyor. Komünist Manifesto'yu okuyanların pek çoğunun yazanlar ölçüsünde ayırma ve ögeleri tartma yeteneğine sahip olduklarını düşünemiyorum. Bu nedenle Komünist Manifesto okuyucularında, yazımından çok daha fazla, kapitalizmin bazı sonuçlarını kapitalizmin yapısından ayırma eğiliminin doğabileceğini düşünüyorum.

Daha açık söylenebilir; Marksizm-Leninizmde faşizmi kapitlizme yakıştırmama eğilimi var. Milliyetlerin doğuşunda dört başı bayındır bir "teori" geliştirememenin yanında Marksizm-Leninizmin en göze çarpıcı zayıflıklarından birisini burada buluyorum. Marksizm-Leninizm, faşizmin, burjuva demokratik devrimin ikinci yaygın ve derin terörü olduğunu göremiyor. Birincisi, Jakoben terörüdür ve burjuva yönetimi, geçmiş ilişkilerden kopuyor. İkincisi, tarih sahnesine İtalyanca bir sözcükle çıkan fa-

şist terör oluyor ve burjuva iktidarı, gelecek yönetim planlarından ayırmayı amaçlıyor.

Bunun karşısında Marksizm-Leninizmin en bilimsel faşizm çözümlemesi, krize dayalıdır; krizi olmayan bir kapitalizmde faşist terör algılanamıyor. Clara Zetkin'in, 1923 yılında Enternasyonal raporlarına geçen "Faşizm Rusya'da başlamış devrimi devam ettiremediği için proletaryanın çekmek zorunda kaldığı cezadır" değerlendirmesi, ne yazık, fazla etkili olamıyor ve çabuk unutuluyor. Bunun yerine, Dimitrov'un 1930 yıllarının ortalarında hemen hemen her konuşma ve raporunda ve hemen hemen aynı sözcüklerle tekrarlamaktan yorulmadığı kapitalizmin krizinden doğan faşizm çözümlemesi geliyor: "Emperyalist çevreler krizin tüm yükünü çalışan halkın omuzlarına yüklemeye çalışıyorlar. Bunun için faşizme ihtiyaçları var." Kriz ve yalnızca kriz değil, tekelcilik, beraberce kapitalizmin faşist uygulamalarını anlatıyor.

Siyasal ve devrim sürecine dayalı bir faşizm çözümlemesi olmadığını tekrarlamak durumundayım; her organizmada zaman zaman çıkan yüksek ateşlilik dönemi olarak algılanıyor. Bunalım, organizmaların sorunlarını çözememekten doğan ateşlilik hali olarak tanımlanabilir; ateş yükselince faşizm geliyor ve ateş düşünce gidiyor. Bölgeseldir ve geçicidir; Marksizm-Leninizm'in bugün de geçerli olan faşizm çözümlemesinin böylece özetlenmesinin bir haksızlık olmadığını düşünüyorum.

Marx'in ilk yazılarında Almanya için formüle ettiği bir durum var ve aktarmak istiyorum: "Devrimlerine katılmamakla birlikte biz, modern ulusların restorasyonlarına ortak olduk. Biz bir restorasyona uğradık; çünkü, birincisi, diğer uluslar devrim yapma yürekliliğini gösterdiler ve ikincisi, diğer uluslar bir karşı-devrimle karşılaştılar. Birinci kez bizim yöneticilerimiz korktuğu ve ikinci kez bizim yöneticilerimiz korkmadığı içindir. Bizler, önce ve başta bizim çobanlarımız, bir kez gömülürkenin dışında hiçbir zaman kendimizi özgürlüğün yanında bulmadık." Marx'ın yalnızca sermaye ve ticaretin değil politika ile revolüsyon ve restorasyonun da enternasyonal niteliğine işaret etmiş olmasını önemli buluyorum.

İtalya ve özellikle Almanya'da uygulanan terör, enternasyonalist bir değer taşıyor; bunun politik derslerinin pek çok ülke için geçerli olması gerekiyor. Daha net söylenebilir; Hitler terörü, dünyanın işçileri içindir.

Bir başka nokta daha var; faşist terörün uygulanmaya konmasında ekonomik bunalıma yer vermemek yerindedir. Ancak bilimsellik bir tartı işidir; aşırı yer veriş bilimselliği ortadan kaldırabiliyor. Çünkü, bütün değişmeler bir bunalımla birlikte geliyor; bunalımlar, değişmelerin ve derinliklerine göre de temelli değişmelerin habercisi oluyorlar.

Bunalımla bir revolüsyon veya restorasyon ya da faşizm arasında bir bağ kurmaya çalışmanın bilimsel bir yaklaşımı anlattığından hiç kuşku duymuyorum; bunalım, sorunların çözülememe durumu oluyor. Bunalımdan çıkış, mutlaka bir köktenci yeni düzenlemeyi zorluyor; bir dönüşüm objektivitesine yol açıyor. Bu kadarı yerindedir; ancak her bunalım, çocuk doğumu türünden gerçekleşmiyor. Doğumdan sonra rahmin ve vucudun ilk durumuna dönüş süreci, toplumsal bunalımlarda görülmüyor; Hitler indirilse de faşizan kurumlar kapitalist yönetimin içine siniyor ve yerleşiyor.

Faşizmin kriz çözümlemesi, faşizm ile kapitalizm arasına bir uzaklık getiriyor; bunda kapitalizmi abartma ve krizle ayırma alışkanlığının izleri var. Abartma ve ayırma, faşizm ile tekelcilik arasında bir bağ kurulmasına ve tekelci düzenin süreklilik kazanmasına karşın, faşist terörün kapitalizm için kalıcı kazanımlarının görülmesini ve bilimin temel bulguları arasında sayılmasını engelliyor. Tekelcilik çözümlemesi için hala Lenin'in bıraktığı yerde kalmasının, yalnızca ekonomik boyutlarının ele alınmasının ve bugün Sovyetler Birliği'nde de telaffuz edildiği türden Lenin'in emperyalizm çözümlemesinin Marx'ın sömürü çözümlemesinin yeni topraklara uzatılmasını aşamamasının, eninde-sonunda henüz tekelciliğin siyasal çözümlemesinin yapılamaması ve ideolojik ağlarının önplana çıkarılamamasının da, bu sonuçta, olumsuz etkileri var.

Jakoben teröründen sonra feodal restorasyon ger-

çekçi bir politik program olmaktan çıktı; çeşitli ülkelerde krallıkların restorasyonu ancak kapitalizmin restorasyonu ve burjuva devriminin açıldığı ileri sulardan çekilerek kendisini sağlama alması sonucunu getirdi. Burjuvazinin ikinci teröründen sonra, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika Ülkelerinde işçi sınıfı sosyalizmi terennüm etmeyi, efektif olarak bıraktı. Kapitalizmin ikinci terörü, tekelci düzeni, efektif bir sosyalist tehditten kurtarmış görünüyor; Avrupa komünistlerinin sosyalizm edebiyatı, ricardian iktisatçıların katastrof çözümlemesine veya katolik papazların cennet dualarına benziyor. Bunlar için sanki yaşam, sosyalizmi ertelemek için zengin gerekçeler yumağıdır; yaşamda sadece sosyalist günü erteleme gerekçesi buluyorlar.

Hitler başarılı olmuştur. Misyonunu yerine getirme anlamında Hitler'in yenildiğini söylemenin kolay olmadığını düşünüyorum. Başbakanlık koltuğundaki Hitler sayısının artmasını önlemek için bulunan popular front politikaları, sınıf bakışını köreltti ve ve sosyalizmi hedef olmaktan çıkararak kapitalizmi saklı tutan mücadeleler olarak geliştiler; burjuvazinin ikinci terörünün hedefi de bu değilse nedir? Birinci terör, burjuva devrimi sağlama olmak için gerekti ve ikinci terör, tekelci düzeni yerleştirdi.

Tekelciliğin siyasal hedefi, gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalizmi hedef olmaktan çıkarmaktır. Bu anlamda Hitler, misyonunu yerine getirmiş oluyor.

Burada bir nokta ve karışıklıktan daha söz etmem gerekiyor. Komintern'in 1933 belgelerinde yer alan "Faşizm, finans-kapitalin en gerici, en şövenist ve en emperyalist ögelerinin açık açık terörist diktatörlüğüdür" veya Dimitrov'un Komintern belgelerine de giren "cephe" çağrıları çerçevesinde ileri sürdüğü "Faşizm, gözü dönmüş gericilik ve karşı-devrimdir" değerlendirmelerini de önemli ölçüde yanıltıcı bulduğumu belirtmek istiyorum. Eğer faşizm bir karşı-devrim ise yönetimden giden ve yönetime gelen sınıfların tanımlanması zorunluluğu ortaya çıkıyor. Bu yapılmadıkça "karşı-devrim" nitelemesinin kullanılmasını, bilimsel olarak savunmak kolay olmuyor; "kapita-

list sınıf" yönetimdeki yerini "tekelci kapitalist" sınıfa mı bırakıyor? Bu bağlamda SBKP Politbüro Üyesi Vadim Medvedyev'in bu yılın başında Kommunist'te çıkan incelemesine değinmek gereğini duyuyorum; önemli ve yeni açılımlar için zengin ipuçları taşıyor. Medvedyev de, bir bilimsel kategori olarak "kapitalizm" kavramının fazla önemsenip önemsenmediği sorusunu ortaya atıyor.

Benim ortaya attığım soru başkadır; ancak çok uzak düşmüyor. Faşizmin, bir bilimsel kategori olarak ne getirip ne götürdüğünün tartışılması zamanı geçiyor. Bu açıdan bakıldığı zaman faşizmin, finans-kapitale veya tekelcilere ya da "en emperyalist" ögelere bağlanması, kapitalizmden ayırmanın dışında pek bir açıklık getirmiyor. Çünkü, eğer bir toplumda tekelciliğin egemenliği varsa devlet politikası eninde-sonunda bu egemenlik doğrultusunda gelişiyor. Tekelcilik politikasını uygulamaya koyarken tekelci olmayan kapitalistlerle olduğu kadar tekelciliğin belli kesimleriyle de çarpışmak zorunda kalıyor; kaçınılmazdır.

Bir parantez gerekiyor; demokrasi bir devlet durumudur. Faşizm de aynı devletin bir başka durumu oluyor. Devletin kendisi ise bir hükmetme durumunu anlatıyor. Aynı devletin demokrat ve faşist durumlarını hükmetmedeki hız farkıyla birbirinden ayırmak gerekiyor; faşizmde hükmeden irade daha hızlı nüfuz ediyor.

Şimdi soru şudur; Hitler'den sonra tüm gelişmiş kapitalist ülkelerde egemen irade daha hızlı gerçekleşmiyor mu? Rekabetçi kapitalizm şemasına takılıp kalmak son elli yıl içinde kapitalist gelişmiş devletlerdeki değişmeleri görmeyi engelliyor. Lenin, emperyalizm çözümlümesinde, Marx'ın Kapital'deki çizgisini izleyerek kapitalizmin dünya ölçüsünde kurduğu ekonomik ağı önplana çıkarıyor. Hitler'in iktidara gelişini bir tarih dönemeci saymak gerek; bundan sonra tekelciliğin geliştirmiş olduğu politik ve ideolojik ağın hem araştırılması ve hem de önplana çıkarılması zorunluluğu doğuyor.

Tekelcilik eğer bir politik ve ideolojik iktidar türü ise, bunun hükmetme ağları, üniversitelere, yayın kurumlarına, yargı organlarına, tüm kütle iletişim örgütlerine ka-

dar uzanıyor. Eğer ideoloji, başka çalışmalarında ileri sürdüğüm gibi, birikmiş şiddeti içeriyorsa, tekelciliğin ideolojik ağları, egemen iradenin gerekli her tarafa yayılmasında son derece önemli bir hız artırıcı etkiye sahip oluyor.

Buna eklenecek üç nokta daha var: Hitler bir zaman noktası alındığında Hitler'le birlikte sosyalizm, gelişmiş kapitalist ülkelerde sendikaların, aydınların ve komünist partilerin gündeminden fiilen çıkınca, tekelci yönetim de böyle bir tehditten kurtuluyor. Bu kurtuluşun birden bire olduğunu düşünmemek gerek; tekelciliğin sosyalizm korkusundan kurtulması sosyalistlerin sürekli olarak korkutulmasına bağlı oluyor. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Mc Carthyism uygulamasını da bir yanılgı veya tesadüfi gelişme saymamak zorunludur; Hitler uygulamasının bir parçası olarak ortaya çıkıyor. Sosyalizm korkusundan kurtuluşun ampirik bir yanı var; pratikte gerçekleşiyor.

İkinci nokta şudur: Vietnam Savaşı ile başlayan ekonomik bunalım döneminde gelişler ve fiyatlar politikalarının çeşitli ülkelerde uygulanmaya başlanması da tekelciliğin sosyalizm korkusundan kurtuluşunda önemli bir rol oynuyor. Çeşitli ülkelerde uygulanan gelirler ve fiyatlar politikaları, ekonomik bunalımdan çıkma açısından etkili ve başarılı olamamakla birlikte, iki savaş arasında tohumları atılan ve İkinci Savaştan sonra tekelciliğin genel reçetesi haline gelen bazı kabüllerin geçerliliğini yitirdiğini de gösteriyor. Sosyalizm perspektifini kaybetmiş işçi sınıfı, fiyat artışlarının ve işsizlik oranının yüzde beşlik duvarları aşması halinde, korkulan tepkileri göstermiyorlar; daha devrimci bir çizgi için politize olmadıklarını gösteriyorlar. 1960 yıllarının sonuyla 1970 yıllarının başında pek çok gelişmiş kapitalist ülkede uygulanan gelirler ve fiyatlar politikası, işçi sınıfının ekonomik bunalımlarla düzen arasındaki bilimsel bağları kopardığını ve iki dijitli işsizlik ve enflasyon oranlarını kapitalizmin bir sonucu değil kendi yazgısının bir gereği saymaya başladığını gösteriyor.

Bu, Ortaçağa dönüşen bireyi de gösteriyor; üçüncü

nokta olarak, petrol bunalımı, işçi ve aydın Batı Avrupa ve Kuzey Amerika bireyine, kendisini yaşadığı düzenle özdeşleştirme bakışını katıyor. Sınıf ve sistem bakışından çıkarılmış, geniş politik ve ideolojik ağlarla tepki gösterme alışkanlığından yoksun bırakılmış yeni birey kapitalizm öncesi insan denilen yaratığın tepkisizliğini tekrarlıyor.

Böyle bir durumda Şili veya Türkiye türü ülkeler gelişmiş kapitalist ülkeler için deneme tahtaları işlevini de görüyorlar; kökeninde Ekim Devrimi ile Büyük Kriz'in yarattığı korkular olan refah devleti sabitlikleri teker teker atılıyor. İç fiyatların, döviz kurlarının, işsizlik ve enflasyon oranlarının en vahşi özgürlüğüne dayalı bir yaklaşım devletin sağlık, eğitim, sosyal sigorta alanlarında kabül etmeye başladığı sorumlulukları terkettiği bir zamanda, yeni sistemin temel çizgilerini belirliyor. Tekelciliğin egemen olduğu bir zamanda ekonomik ve sosyal alanda devlet politikası, tekel öncesi zamanın uygulamalarına indirgenebiliyor; birey ise Ortaçağdaki insan denilen yaratığa yaklaştırılıyor.

Sarhoş, karşısındaki tek insanı iki olarak görebilendir. Tekelcilik ekonomik iskeletine politik ve ideolojik boyutları katılarak çözülmediği zaman, geriye, işe yaramayan sarhoşluktan kurtulma imkanını da verebilir. Denemenin yararlı olacağını düşünüyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

EYLÜLİST REFORMLAR

EYLÜLÜST REFORMLARA DOĞRU

İki tezimi ardarda yazmam gerekiyor. Birincisi, şimdiye kadar Eylülizmin hiçbir reform ya da düzenleme yapmadığıdır. İkincisi, Eylülist reformlar yeni başlıyor. Bu incelemem açılmakta olan Eylülist reformları konu alıyor.

İki tez için iki açıklama gerekiyor. Birisi, Eylülizmin şimdiye kadar ne yaptığı üzerindedir: Acı verdi, işkence yaptı, can aldı.

İkinci açıklama için bir tez daha yazmam zorunlu oluyor: Darbe, sınırsız bir korkunun ürünüdür. Eylül darbesi, hem ulusal ve hem de uluslararası planda burjuvazinin acımasızlaştıran korkusunun sonucunda gerçekleştirildi. İçerde devrimci sol hareketin yükselişi büyük bir korku kaynağı oldu. Dışarda Afganistan ve İran Devrimleri, bu korkuyu artırıcı etki yaptı. Eylül darbesinin motoru korkuydu ve bu korkuyla kindar davranabildi.

1987 yılı Türkiye burjuvazisinin gelecekle ilgili korkularını geri plana attığı bir yıl oluyor. Darbeden sonra ve Özal'ın başkanlık ettiği hükümetle Eylülizm sürerken her adım bir korkunun canlanmasına kaynaklık ediyordu. En çok aydın hareketinden ve silahlı devrimci demokrat örgütlenmelerden korkuyorlardı.

Onlar, korkularını yenmeye başladılar.

Aydın Belgesi'nden çok korktular ve bir toparlanma olarak baktılar. Arkasından gelen EKİN-BİLAR, bunu gerçekleştirmek için gösterilen inat, Eylülistlerin korkularının sürmesine yol açtı. Örgütlenildiğini düşündüler. Bu dönemde İstanbul'da gösterişli silahlı soygunlar da gerçekleştirildi. Aynı zamanda öğrenci hareketlilikleri başladı. Bütün planların alt üst olduğunu düşündüler; çok korktular.

Onların korkularını yenmelerine yardım edenler oldu. Behice Boran'ın üç buçuk ardılı, Aziz Nesin'i bir araç ola-

rak kullanarak, EKİN-BİLAR içinde gelişen aydın hareketliliğini böldüler. Behice Boran ve Aziz Nesin, bu yolla, devlete göz kırptılar.(1) Aynı ekibin bir buçuk öğrencisi, Eylül rejiminin tekelci hoşgörüsü ile öğrenci kütlesi içinde tuttukları köşebaşlarına dayanarak, üniversite gençliğinin yükselen hareketliliğini durdurmayı denediler.(2) Bunlara ek olarak, gerçekleştirilen silahlı soygunların hiçbir siyasal yanı olmadığı ve devrimci sol bir örgütlenme ile bağlarının bulunmadığı ortaya çıktı. Hem aydın hareketinin hem de öğrenci hareketliliğinin bölünmesi yolunda çabalar ve silahlı soygunların apolitik niteliklerinin ortaya çıkması, Türkiye burjuvazisini son derece sevindirdi. Korkularını yenmeye başladılar.

Reform, geçmişteki bir korkudan kaynaklanan geleceği güvence altına almaya yönelik bir düzen budamasıdır. Rusya'da Stolipin Reformları,1905 devrimci yükselişinin ve Trotskiy'in yönetiminde kısa süre bir devrimci yönetimin kurulmasının kaynaklık ettiği korkuların ürünü oldu. Devrimci hareketin yükselişi durdu; Lenin Stolipin Reformları döneminde, 1912 yılına kadar Bolşevik Partisi'nin kapısını çalanların çok azaldığını ve nerede ise ortadan kalktığını anlatıyor. Lenin ve Gorkiy, bu dönemde pornografik yayınların artışına işaret ediyorlar. Pornografik edebiyat belki, korkuyu unutmanın da bir aracı oluyor.

Küfür Romanları'nda Eylülist tipolojisi çizilirken en iyi örneklerinin, Cumhuriyet Gazetesi'nde seksiyon başı Şahin Alpay ile Turgut Özal'ın olabileceğine işaret edildi; zaman bu saptamayı doğrulayıcı yönde akıyor. Kenan Evren, Eylül hareketinin lideridir; katı ve eskimiş düşüncelere bağlı görünüyor. Ayrıca Turgut Özal'ın ekibinin seçime girmesini önlemeye çalışırken ve Erdal İnönü'yü veto ederken siyasal öngörüdeki büyük eksikliğini de kanıtlamış bulunuyor. Yaz ayları sadece Demirel ve Ecevit'in değil aynı zamanda Kenan Evren'in de artık burjuva Türkiye'sinin rezerv politikacıları olduklarını ortaya çıkardı; yavaş yavaş anlaşılacağını umuyorum.

Eskilerin milletvekilliği haklarına yüzde elliye yakın yurttaşın karşı çıkmış olması bir yeni durumdur; artık

eski politikacılardan gelen korku da aşılıyor. Diğer yandan MİT-Genel Kurmay planlamasının, TKP ve TİP'in yerine öro-komünist bir partiye karar vermiş oldukları da anlaşılıyor.

Eskiler dama atılıyor.

Pornografik edebiyat hız kazanıyor.

Eylülist reformlar, Turgut Özal ile Erdal İnönü'ye emanet edilmiş görünüyor.

Yeni seçim yasası, bir reformdur. Özal ile İnönü'nün ortak imzasını taşıyor. Yeni seçim yasası, Türkiye'de temsili demokrasinin zaafa uğradığının ortadan kalkmaya başladığının işaretini vermiyor; kanıtlıyor. Bu yasaya bakılarak ve biçimsel hukuk açısından bakıldığında, Türkiye'de bir temsili demokrasiden söz etmek mümkün görünmüyor. Yeni seçim yasası, temsili demokrasinin sonunu ilan ederken, Türkiye'de iki parti arasında sık sık değişebilen bir hükümeti güvence altına alıyor. Artık oyların üçte biri çerçevesinde birkaç puanlık bir oynama, hükümetin ana muhalefete veya tekrar diğerine geçmesine imkan veriyor.

Yeni seçim yasası ile, Amerika Birleşik Devletleri veya Büyük Britanya'da yüzde elliye yakın bir oy hükümet getirirken, Türkiye'de hem üçte bir oy yetiyor ve hem de birkaç puanlık bir oy kayması hükümet değişikliğini de garanti edebiliyor. Bu, Türkiye'nin eşitsiz gelişme yasasının zembereği içine daha çok girmiş olduğunu da gösteriyor.

Ekleyebiliyorum; tekelci basının etkisini abartmıyorum. Ancak her seçimde birkaç puanlık bir oy kayması sağlayabilecekleri açıktır. Ortaçağ'da veya Deli İbrahim'in sarayındaki müneccimbaşılarının rolünü üstlenen kamuoyu araştırma firmalarının çıkması da bunu sağlama amacına yöneliyor.

Şimdi bu incelemede seçim yasası reformundan başka iki Eylülist reform üzerinde durmaya sıra geliyor; bunlardan birisi, özel kurumların devletleştirilmesi reformu oluyor. Devlet işletmelerinin özelleştirildiği kampanyası sırasında ekinsel-toplumsal kurumların devletleştirilmesi süreci başladı. Tekelci devletin kollarının artması ve uzaması, bazı kamu işletmelerinin özel ellere teslim edilmesin-

den daha önemli görülüyor.

Özel kurumların tekelci devlet daireleri haline getirilmesinin en gelişkin örneklerinden birisi tiyatro alanında yaşanıyor. Özel tiyatrolara "devlet" yardımı, bu yeni gelişmeler karşısında daha önemsiz kalmaya başladı. Şimdi tiyatro yazarları artık devlet memuru ilişkilerine sokuluyor. TC Devleti, ilk kez Tiyatro Yazarları Derneği'ne Yıldız Sarayı'nda bir köşk verdi. Adının bilinerek ya da bilinmeden çok iyi seçilmiş olduğunu düşünüyorum; Yıldız Sarayı'nın Musahib Ağalar Köşkü", Tiyatro Yazarları Derneği'ne ve aynı dernek yönetiminde olan International Theatre Istitute'un Türkiye seksiyonuna verildi. Abdülhamit'in Yıldız Sarayı içinde köşklerden tiyatro yazarlarına en uygun olanının seçildiğine inanıyorum. "Saray Soytarıları Köşkü" anlamına geliyor.

Şimdi Tiyatro Yazarları Derneği "Yönetim Kurulu" tarafından "sayın" üyelerine yazılan bir resmi yazıyı aktarıyorum: "Derneğimizle Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Mesut Yılmaz arasında yapılan bir mutabakat sonunda, Bakanlık dinlenme tesislerinde yazar arkadaşlarımızın misafir edilerek çalışmalarına katkıda bulunacaktır." Turizm Bakanı Mesut Yılmaz, kendi bakanlığının memurlarına tanımadığı bir olanağı Türkiye'nin tiyatro yazarlarına açıyor. Bu sayıları çok az dernek üyelerinin onuruna, Abant Gölü tesislerinde veya Çeşme Oteli'nde bir ay süresiyle iki kişilik yer ayırıyor; yeme-içme hepsi parasız. Şimdilik on üyeye yirmi kişilik yer ayrılmaz durumda, ancak herhalde arttırılabilir.

İki kişinin bir günlük yeme içmesi ve barınmasının bu tesislerdeki günlük karşılığı yüz bin liradan fazladır; demek oluyor, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye'nin tiyatro yazarlarına yılda üç milyondan toplam otuz milyon lira sübvansiyon yapıyor. Bu bir başlangıçtır; arttırılabileceğini sanıyorum.

Karşılığında ne veriliyor; cevabı çok açıktır. Tiyatro Yazarları Derneği artık, TC Devleti Dışişleri Bakanlığı'nın bir dairesidir; bundan hiç kuşku duyulmaması gerekiyor. Çok yakında Yıldız Köşkü'nde Tiyatro Yazarları Derneği yönetimi, ITI Türkiye Seksiyonu adına, uluslararası tiyat-

ro sempozyumu düzenledi; Yıldız Sarayı köşkünde gerçekleştirildi. Bu sempozyum, görünüşte, "özel" kurumlar tarafından düzenlendi. Bütün giderlerini TC Kültür Bakanlığı karşılıyor. Çok sayıda Sovyet ve Amerikan tiyatro adamının katıldığı bu sempozyumda, basında yazıldığına göre tiyatrodan çok Sovyet-Amerikan yakınlaşması tartışılıyor. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti birtakım "özel" aracılar kullanarak uluslararası yakınlaşmaya katkıda bulunuyor.

Sürdürüyorum, TÜYAP bir devlet kuruluşudur.

Marx'ın pek çok sevdiği bir sözünü tekrarlıyorum: Görüntü ile öz aynı olsaydı, bilime gerek kalmazdı. Bilim, görüntü kabuğunu delme işidir.

TÜYAP'ın bir özel kuruluş olduğu sadece bir görüntüdür; TÜYAP kitap fuarlarına çağrılan Sovyet yazarlarının tüm giderlerini hükümetler ödüyor. TC Dışişleri Bakanlığı, gelen Sovyet yazarlarının ününe göre mihmandar sağlıyor ve karşılıyor. Hangi yazarların geleceği TÜYAP yöneticilerinden çok Dışişleri Bakanlığı tarafından kararlaştırılıyor.

TÜYAP, tekelci devletin bir devlet kuruluşudur.

Tekelci ekonomik yapıyı ve tekelci ahtapotu, dar bir model içinde sunmak gerek; bir devlet memurluğu anlayışı değişiyor. Doğu Roma ya da Osmanoğlu'nda varolan "arpalık" kavramı, maaş ya da ulufe kategorilerinden çok daha uygun görülüyor. Bir kadıya, bir müderrise veya bir yöneticiye, bir "arpalık" ayrılıyor ve kadrolarını seçme işi arpalık sahibine bırakılıyor.

Büyük tekellerin reklam ya da halkla ilişkiler firmalarıyla ilişkileri, modeli tamamlıyor; tekeller kurmuyor, başkalarına kurduruyorlar. Bir veya bir-iki tekel bir reklam firması kurabilirler; bu yolu seçmiyorlar. Bir reklam firması kurduruyorlar ve her zaman süzeren-vasal ilişkisini yaratıyorlar. Reklam firması, bir veya birkaç tekelin kontrolündedir; istendiği zaman batırılabilir.

Japonya'da dış ticaret kuruluşlarının çoğu Japonya'nın dış ticaretinin promosyonunu yapan kurumların tek büyük bölümü teknik anlamda özel ellerdedir; de facto, devletin dış ticaret daireleri türünden çalışıyorlar. TÜ-

YAP Türkiye'de Japon örneğini ve Anadolu deneyimlerine göre kurulmuş ve geliştirilen bir devlet kuruluşu oluyor.

Her yıl bir veya iki Sovyet yazarının çağırılması devlet kuruluşu niteliğini kamufle etmekten daha çok TÜYAP'ın halkla ilişkilerini sağlıyor. Çünkü Türkiye'de, eşitsiz gelişme yasasının keskin işleyişi içinde, solumsu renkleri, geniş yığınları uyutmak için kullanma dönemi başlıyor.

Türkiye Yazarlar Derneği, TÜYAP'ın taşaronudur.

TÜYAP almış olduğu ihalelerden çok küçük payları Türkiye Yazarları Sendikası'na veriyor. TÜYAP'ın taşaronu haline geldikten sonra TYS, tekelci devletle ilişkilerini hızla geliştirmeye başlıyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün Taksim Tiyatrosu salonunu, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın panellerini tahsis ediyor; 30 Ekim 1987 tarihinde, Devlet Tiyatrosu salonunda TYS paneli gerçekleştiriliyor. Daha bir buçuk yıllık bir zaman öncesinde, aynı sırada, birkaç apartman ilerde, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nda Ekim Paneli, devlet aygıtının Ali Poyrazoğlu'na ağır baskılarına karşın EKİN'i yönetenlerin ısrar ve inadı ile yapılabilmişti. Şimdi TC Devleti, salon tahsis ediyor.

Hiçbir açıklama zamanından önce yapılmamalıdır. Şimdi bir açıklığı ifade etme zamanı geldi. Ekim içinde bir tarafının başını Aziz Nesin'in ve diğer tarafın başını da Yalçın Küçük'ün çektiği ihtilaf kişisel bir ihtilaf değildi; devletle uyuşmak isteyenlerle mücadeleyi sürdürmek isteyenler arasında bir ayrılık olarak ortaya çıktı.

Devam ediyorum ve bu birinci reformu çözümlemeyi sürdürüyorum. Türk-Yunan Dostluk Derneği'ne geliyorum. Türk-Yunan Dostluk Derneği'nin kuruluşunda, Türkiyeli yazarlar ve sanatçılar için Sofya pazarının kapanmasından sonra Atina pazarının açılabileceği umudunun doğması etkilidir. Bunu reddetmeyi mümkün görmüyorum. 1980 yılına kadar Sofya, yazarlık ve sanatçılık rantını maksimize etmek için uygun bir pazardı; kapandı. Bu tür pazarların olabilmesi ve Türkiye aydınının bir rant sağlayabilmesi için, kesinlikle iki ülke arasında bir çelişki ve belli ölçüde gerginlik bulunması zorunlu oluyor. De-

tant içinde Bulgaristan, hem çelişkilerin bulunduğu hem de iki ülke yazarlarının yumuşamaya katkıda bulunabilecekleri bir imkanı sağlıyordu. Hem ikinci soğuk savaş koşulları hem de Eylülist darbeden sonra Bulgaristan'a yöneltilen kışkırtıcı yayınların, en çok 1980 Eylül öncesinde Sofya'ya en çok gidenleri en çok etkilemesi ve kışkırtıcı kampanyaya katılmaları, Sofya pazarının sonunu ilan etti.(3) Atina, tam bu sırada yeni imkanlar açıyor; gerginlik var, artık bir yumuşama kapısı aranıyor. İki ülke hükümetleri, "gayri resmi" ilişkilerle kendilerini tam anlamıyla angaje etmeden, yumuşama noktalarını araştırabilirler; yazarlar ve sanatçılar buradaki rantın kokusunu duyuyorlar.

Türk-Yunan Dostluk Derneği de bir devlet kuruluşu olarak ortaya çıktı. Aslında Türkiye'deki tüm iki ülke dostluk dernekleri devletin gözetiminde kuruluyor; diğerleri daha çok eski büyük elçileri, parlementerleri ve hükümete yakın profesörleri içine alırken bu sonuncu, daha solumsu bir renkle gerçekleştirildi. TÜYAP'çılar, her birisi artık büyük işletme sayılan reklam şirketleri, sağ ve sol basının tanınmış kalemleri, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ünlü yazarları, bazı tanınmış sanatçılar biraraya geldiler, bir ara yazarlar arasında kurucu kontenjanların paylaşılması nedeniyle sert ayrılıklar çıktı ise de Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın müdahalesi ile önlendi. Aydın Belgesi'ni Çankaya'ya sunacak kurula katılmaya söz vermesine karşın son anda sözünü geri alarak devlet katlarında güvenilirliğini göstermiş olan Profesör Ekrem Akurgal, Dostluk Derneği'nin başına getirildi ve sert tartışmalara son verildi.

Burada bu, Eylülist reformla ilgili çözümlemeyi tamamlıyor. Bir özet gerekiyor. Tekelci devlet özel kurumların çoğunu devletleştiriyor. Bunun yanında tekelci devlet Türkiye aydınının önemli bir bölümünü, asimile etmeye başlıyor.

Şimdi ikinci Eylülist reforma işaret ediyorum. Kısa tutabiliyorum. Bu Eylülist reformun ortaya çıkışında artık üniversitelerin tüm otoritelerinin ortadan kalkması ve resmi sanatçının Ankara'dan İstanbul'a ve devlet memur-

luğundan Bab-ı Ali çalışanlığına dönüşmesi süreci etkilidir. Bu süreç, bir ihtiyacı yaratıyor.

Resmi sanatçı bir otorite olmak durumundadır. Üniversite kariyeri, büyükelçilik, general emekliliği, "paşalık", Türkiye'de bir otorite taşıyıcılarıdırlar. Bunların sözleri dinleniyor.

Tekelsi ilişkilerde otorite yanıltmak için gerekli oluyor.

Resmi sanatçının İstanbul'a taşınması bir otorite sorunu yarattı. Bab-ı Ali'deki yeni resmi sanatçılara otorite sağlamak zorunluluğu ortaya çıktı. Bab-ı Ali bunu, "best-seller" yazar yaratmakla buluyor.

Profesör ne yapar? Panellere gider ve konuşur, profesör panellerde yanıltmak için gerekiyor. Profesör ne yapar? Önemli sorunlar çıktığı zaman hemen düşüncesi sorulur ve verdiği cevapla yanıltır. Otorite bunun içindir. "Best-seller" kurumu yeni yanıltıcılar yaratmaya yarıyor.

Çok uzaklara gitmeye gerek görmüyorum. Küfür Romanları çıkıncaya kadar gazetelerin birinci sayfalarının hatırlanmasının yeterli olabileceğini düşünüyorum. Her konuda yeni iki büyücü keşfedildi: Estetikle ilgili her sorun Latife Tekin ve Ahmet Altan'ın görüşü alınmadan tartışılmaz olmuştu. Geride kaldı. Sonra, Kundera bir otorite yapıldı. Sürekli yenilerine ihtiyaç çıkıyor.

Bu arada bir başka açıklığa sıra geliyor: Küfür Romanları'nı Latife Tekin veya Ahmet Altan karşıtı bir çalışma olarak görmüyorum. Küfür Romanları, anti-tekel mücadelenin bir parçası olarak geliştirildi.

Eylülizmin "best-seller" yaratma reformunu, bir formül olarak ifade edebiliyorum: Artık Türkiye yılda en az iki best-seller ve iki yeni otorite ile yaşama dönemine başlıyor.

Eylülist reformlar, ayrışma ve kopma sürecini hızlandırıyor.

Adam Smith, kapitalizmde bir görünmez elden, "invisible hand" söz ediyor. Artık bu saptama çok geride kalıyor. Tekelci devletin ahtapot elleri görünüyor ve içimizde dolaşıyor.

Tekelci ahtapot hem uzuyor hem de sıkıyor.

İnsanlar, hamamböceklerine dönüştürülüyorlar.

Özel kurumlar, bir bekar evinin lavabosuna indirgeniyor.
Tıksıntı veriyor.

NOTLAR

(1) Aziz Nesin bu bölücü çabalarından sonra pasaport aldı. Londra'ya gitti ve Türkiye'nin Londra Büyükelçisinin onuruna verdiği yemeğe katıldı.
(2) Aydın hareketliliğinin bölünmesi, öğrenci derneklerinin çalışmalarının durdurulması ve İnsan Hakları Derneği'nde hizipçilik yapılmasında, TKP'nin hiçbir olumsuz davranışı olmadı.
(3) Türkiyeli aydınlar Eylül'den sonra ilk kez, 1 Mayıs 1985 tarihinde Karakusunlar Köyü'nde 1 Mayıs'ı kutladılar. O akşam başta BBC, dünya radyoları ve 2 Mayıs 1985 tarihli Tercüman gazetesi 1 Mayıs kutlamasını yazdı. Hapisten yeni çıkmış Abdullah Baştürk, İsveç, Fransa ile Sovyetler Birliği ile Bulgaristan Büyükelçileri de kutlama yemeğine davet edildiler. Baştürk, gelmekten vazgeçti ve gerekçe olarak Bulgaristan Büyükelçisinin de davet edilmiş olduğunu ileri sürdü.

EYLÜLİST REJİMİN KURULUŞU

MUHALEFET DENİNCE İNÖNÜ

Profesör Erdal İnönü'nün umulmayan bir zamanda SHP Genel Başkanlığı ve politikadan ayrıldığını açıklaması, Eylülist rejimin dayanaklarından birisi konusunda hiçbir kuşku bırakmadı. İş çevreleri ve bunlara bağlı olarak Turgut Özal, her türlü görüntüyü bir kenara bırakarak ve büyük bir telaşla, Erdal İnönü'nün görevine dönmesi için çağrılar çıkardılar, yalvarmaya başladılar ve sonunda İnönü'nün tekrar yerini almasını başaranlar arasına girdiler.

Özal'a birinci hükümetini, siyasal acemiliği ve ne yapmak istediğini bilmezlikle MGK Başkanı Kenan Evren hediye etti. İnönü'nün seçime girmesini önlemeye gücü yeten Evren ve arkadaşları, Özal'ın isminin duyulup yayılmasına yol açan kararsızlıkları ve en son anda rejimin muhalifi durumuna gelmesini sağlayan acemi televizyon programı ile yapılan sayımdan Özal'ın sayı ile galip çıkmasını sağladılar. Aradan geçen dört yılda, Özal, eksik sayımla hükümeti elde ettiğini unutturabildi; çünkü herkes unutmak istiyordu.

Veto edilmesinden sonra tekrar SODEP'in başına geçince Evren tarafından kabul edilmeyi "şükran" duygularıyla dile getiren Profesör İnönü, gerek SODEP'te ve gerekse SHP içinde Eylül rejimine bağlı olmayı ve Evren'e şükran ifade etmeyi önemli bir politika bildi ve bu politika ile Özal hükümetinin meşruiyetinin dayanağı haline geldiğini bir türlü bilemedi.

SHP'yi kendisini veto eden Evren'i hep memnun eden bir çizgide tutmayı temel politika sayan eski profesör, 1987 yılında ilkel kabileler için bile fazla kaba görünen

bir seçim yasasıyla seçime girmeyi, Demirel ve Ecevit'in boykot önerilerini hiç dinlemeden kabul ederek, Turgut Özal'ın bir dönem daha hükümete başkanlık etmesini garantiledi. Turgut Özal, İnönü'nün bu lutfünü unutmadığını, eski profesörün istifasından sonra sergilediği telaş ile gösterdi.

Özal'ın destekçisi ve Eylül rejiminin yıldız tekeli Şarık Tara'nın Erdal İnönü'nün politikayı bırakmasını istikrarın sona ermesi olarak nitelemesi son derece öğretici oldu. Gerçekten de Eylülizmin devamı, Turgut Özal'dan daha çok SHP liderine dayanıyordu.

Tekeller ve politikacıları, CHP ve ardılı bir partinin başına Erdal İnönü kadar tutarlı sağcı bir politikacının gelemeyeceğinin bilincinde görünüyordu. Erdal İnönü ile Turgut Özal, birlikte, Türkiye politikasını iki parti sistemine oturtmanın da ötesinde, kendi partilerini partisizleştirerek Türkiye politikasını, Amerika Birleşik Devletleri veya Britanya'da olduğu gibi medüz siyasal örgütlerle yönetmeyi uygulayabilen iki çapsız ve pırıltısız öğretim üyesi ve eski bürokratlar. Çapsızlıkları ve inançsızlıkları ile partiye benzemeyen partileri yönetirken birbirlerini tamamlıyorlar.

Erdal İnönü'nün istifası, SHP'nin medüz görüntüsünü açık bir biçimde ortaya çıkardı. Uzaktan parlayan, vücuda değince kaşındıran, ele alınınca şekilsizleşen SHP'nin şanssızlıklarından biri de, parti içinde en sağlıklı ögelerin, Erdal İnönü'ye muhtaç olduklarının ortaya çıkmasıdır. SHP'nin Türkiye'nin devrimci tansiyonu ve geleceğine duyarlı milletvekillerinin denize düşenin yılana sarılması gibi Erdal İnönü'ye bağlı hareket etmeleri ve yeniden göreve gelmesinde baskı uygulamaları, SHP'nin şanssızlıklarının başında yer alıyor.

KONFEDERASYON DENİNCE TÜRK-İŞ

Eylülizm, Erdal İnönü'den memnundur. Deniz Baykal, müstakbel lider görüntüsünü sürdürerek, Sabah grubu gazetelerinin birinci sayfasını süslemekten memnundur. Cumhuriyet gazetesi, bu fırsattan yararlanarak, Türk-

İş'i devrimcilerin konfederasyonu olarak göstermekten memnundur.

Türkiye solculuğunun alfabesi vardır. Türk-İş, AFL-CIO'nun güdümünde bir sendikal konfederasyondur. Amerikan İşçi Hareketi, yıllardır Türk-İş'i kontrol ediyor. AFL-CIO, Amerikan sendikal üstü örgütü, CIA'ın kontrolündedir.

Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide, Eylülist rejimin bakanlarından biridir. Türk-İş, Eylül darbesine bakan vermiştir. Şevket Yılmaz, sıkıyönetim döneminde ve generallerin desteğiyle Türk-İş'in başına gelmiştir. Açıklanan MİT raporunda Şevket Yılmaz'ın MİT'in güvenilir ajanlarından biri olduğu yazılmıştır.

Kim olduğunu bilmek önemli görünmüyor; ancak Türk-İş'in yönetiminde MİT'in varlığına ilişkin pek çok işaret ortadadır. Böyle bir Türk-İş, boşluktan yararlanarak Türkiye işçi hareketinin konfederasyonu olarak öne sürülmek isteniyor ve burada da Cumhuriyet, bu işi üstlenmiş görünüyor. DİSK'in CHP'lileştirilmesinde katkıları bulunan Şükran Ketenci, CHP'lileştirildikten sonra mezara gömüldüğü kabul edilen DİSK yerine bir Türk-İş edebiyatı tutturuyor ve sürdürüyor.

15-16 Haziran'da DİSK edebiyatı ve 13 Şubat'ta DİSK edebiyatı yapıldıktan sonra yılın geride kalan bütün günlerinde Türk-İş edebiyatı, Eylülizmin yeni ve asıl çizgisini ortaya çıkarıyor. Yılda üçyüz altmış gün, gününü gün ettikten sonra yılda iki dini bayramda atalarının mezarına giden dinsiz müslümanlar örneği, rejim, Çocukluk Hastalığı'nın hastalıklı çocuklarını da peşine takarak Türk-İş edebiyatını sürdürüyor. Abdullah Baştürk, genel başkanlık isteyip milletvekilliğine razı olduktan sonra bulutlu havalarda yeniden SHP genel başkanlığı hayallerini canlandırıyor. Bu arada DİSK kokteylleri vererek, hiçbir zaman benimsemediği DİSK ilkelerini yılda bir kez de olsa konuşmak imkanını buluyor.

AYDIN DENİNCE UZLAŞMACI

Her zaman böyledir; aydın hem sopadan hem de havuçtan anlıyor. Sopa Evren'den geldi; şimdi havucu Kahveci dağıtıyor. Son zamanlarda "Adnan Kahveci" adı geçmeyen hiçbir eski solcu sohbeti kalmadı; Kahveci kimine iş buluyor, kimine pasaport sağlıyor.

"Adnan telefon etti, buluşacağız."

Adnan telefon ediyor ve 1987 yılı ortasına kadar pasaport vermediği solculara, resmi bir temsil görevi için yurtdışına gitmeyi öneriyor. "Kabul". Adnan telefon ediyor, bir salon buluyor. Adnan telefon ediyor, bir dernek kuruluyor.

Akıl da toplumsal ve sınıfsaldır. Bir bölük eski solcu, subayların maaşını arttıramayan Adnan Menderes'e göre subay maaşlarını hep yüksek tutabilen Demirel'i akıllı bulduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Ekonominin kontrol ettiği artığın büyüdüğünü görmek ve anlamak istemiyordu. Şimdi tekelci rejimde parazitlik harcamalara ayrılabilecek artık daha da artmıştır. Özal, Kahveci aracılığıyla eski solcu ve uzlaşabilecek aydınların arpalıklarını arttırmayı yeni politika biliyor. Artık var ve arpalık verilebiliyor.

Richard Schifter, çizmeyi aştı ve Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı olmasının verdiği güvenle Erdal İnönü ile İlhan Selçuk'u kontrpiyeye düşürerek Kürt azınlığının olduğundan söz etti. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti, derhal bir Heyet-i Nasiha oluşturup, Washington'a gönderdi.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'dan Doğu Anadolu'ya geçince ve Kâzım Karabekir Paşa'nın düzenli kuvvetleriyle bir savaşı başlatma hazırlığına girince İstanbul Hükümeti, Doğu'ya daha sonra yeni cumhuriyete genel kurmay başkanı olan Osmanlı Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın içinde bulunduğu bir nasihat heyetini gönderdi. Turgut Özal ekibi de Amerika Dışişleri Bakan Yardımcısına benzer bir nasihat heyeti göndermeyi uygun buldu. Washington'a Schifter'e nasihat etmeye gönderilen heyette Anayasa Mahkemesi Başkanı, Yargıtay Başkanının yanında 1402

sayılı yasa ile görevinden uzaklaştırılan ve bir ara İnsan Hakları ile ilgilenen Profesör Rona Aybay da vardı.

Aydınların bir bölümü, demokrasi kahramanı Demirel ve muhalefetin sınırının da Erdal İnönü olacağını hesapladı ve Aziz Nesin, EKİN-BİLAR'ı bölme işini üstlendi. Şimdi BİLAR sinema işini yapmayı tercih ediyor.

Rejim çok memnundur. Bir zamanlar EKİN-BİLAR'ın faaliyetlerinden dolayı DGM'de dava açtığını hemen unutuyor ve bu şenliği televizyon haberleri içine alıyor. Amerikan Büyükelçisi Straus Hupe, yaşının ilerlemişliğine ve yorgunluğuna bakmadan BİLAR'ın sinema şenliğinin açılışını şenlendiriyor.

Uzlaşmacı aydınlar ve devrimciler ayrılıyorlar. Eylülizm, aydın denilince uzlaşmacı olanını seçiyor ve bunun için gerekli ölçüde havuç vermekten çekinmiyor. Uzlaşmayanlara sopa kalıyor.

SOSYALİST PARTİ DENİNCE BURJUVA OLSUN

Doğu Perinçek'in desteğiyle kurulan yeni Sosyalist Parti'nin burjuva muhalefetinde kendisine bir yer aradığı belli oldu. 1970 yıllarında Maocu harekete katılmış olmanın dışında hiçbir işareti olmayan partinin yeni lideri burjuva muhalefet liderleriyle görüşmeler yaparak işe başladı.

Saçak grubu tarafından kurulan partinin, diğer burjuva partilerinden hiçbir önemli ayrılığı görülmüyor. MİT raporu ile popülaritesini artırmasından yararlanarak bazan Anayasa Mahkemesi Savcısının açtığı davadan ve bazan da Perinçek'in SHP'yi böleceği konusunda sansasyon basınına ulaştırılan dedikoduları canlı tutarak bu popülariteyi yüksek tutmaya çalışıyor.

Eylülizm, burjuva muhalefeti içinde kalmaya kararlı ve burjuva sosyalizmini temsil eden bir "sosyalist" partiyi istediğini belli etmiştir. Ancak, Perinçek'in öncülük ettiği partinin, şu andaki konjonktürel popülaritesine rağmen bu sınırlar içinde bile etkili olacağı kuşkulu görünüyor. Son gelişmeler Saçak grubunun burjuvazi ile bağlarının epeyce güçlü olduğunu da ortaya çıkardı.

TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı ile TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın'ın davalarının Nisan ayında başlaması bekleniyor. Perinçek'in sosyalist partisini Anayasa Mahkemesi'nde savunan avukatların hemen hemen tamamı Yağcı ve Sargın'ı Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde savunacaktır. Bu dava ile Eylülizmin Türkiye sosyalist hareketini geriletmek için elinden geleni yapmaktan geri kalmayacağı anlaşılıyor.

Yakında başlayacak olan davanın her açıdan sürprizlerle geçmesini beklemek gerekiyor. TKP Genel Sekreteri ile TİP Genel Sekreteri TİP ve TKP'nin en az kâğıt üzerinde bağlı göründüğü sınıfsal bakış açısından döndüğünü göstermeyi yeni politika saydılar. Etkileyebildikleri çevreleri, Eylülizmi rahatsız edebilecek eylemlerden uzaklaştırmaya ve sınıf mücadelesini unuttukları konusunda Eylülizmi inandıran davranışlara yaklaştırmaya çok önem veriyorlar. Sosyalist mücadeleyi sanat, edebiyat, sinema ve tiyatro ile barış ve benzeri güzel kavramlar üzerinde edebi bir mücadele ile sınırlandırmak istiyorlar. Bunlar Eylülizmin istekleridir ve böyle davrananlara Kahveci'nin elinden havuç veriliyor.

Ancak iddianeme ilkeldir ve savunmayı, hücuma çevirme zorunluluğunu ortaya çıkarıyor. Bu zorunluluk ve Eylülizmi teskin etme politikası çatışmaya başlıyor.

EYLÜLİST YAPILANMA DÖNEMİ

HALKIN SEYİRCİ OLDUĞU İLK SEÇİM

Türkiye, Osmanlı dönemi de dahil, tarihinin en cansız, en çekişmesiz ve en heyecansız seçimini geride bıraktı. Kentler, hiçbir ayrı fikrin tartışılmadığı ve bunun yerine 29 Ekim Bayramlarını kıskandıracak bir biçimde bayraklarla süslendiği bir görünüm aldı. Halk seçimin dışına çıkarıldı ve televizyon ekranları ile gazete sütünlarının seyircisi durumuna getirildi.

Turgut Özal ile Erdal İnönü'nün elele vererek kapalı kapılar arkasında düzenledikleri yeni seçim sistemine göre seçimlerde bir heyecan imkanı önceden ortadan kaldırıldı. Hükümet partisinde adayların Turgut Özal ve küçük ekibi tarafından saptanması toplumda hiçbir itiraza yol açmadı. SHP içinde önseçimler, geniş seçmen kitlesini ikinci seçmen durumuna getirdi. Halk, ilk kez, bağımsız adayların dışında kime oy verdiğini bilmeden yalnızca parti işaretine oy verir duruma getirildi.

Eylül darbesini gerçekleştiren generaller sermaye kesimi ve Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ilişki içinde iktidara gelmiş olmalarına karşın politik mekanizmanın temel sorunlarını bilmiyorlar. Generaller, parti liderleri sultasını kırabilmek için populist birtakım düzenlemeler ve parti değiştirilmesini önleyici yasa maddeleri getirdiler. Tekellere parti liderlerine dayalı bir diktatorya gerektiğini göremediler.

Özal-İnönü seçim sistemi bunu sağlıyor; seçim pusulalarına aday isimlerinin yazılmasının tarihe karışmasıyla birlikte parti damgası çok daha belirgin oluyor. Kontenjan adayları ile seçilebilecek milletvekilleri içinde önemli bir bölümünün zorunlu olarak parti lider kadroları tara-

fından belirlenmesi usulü getiriliyor.

Parti lider kadrosu tarafından atanan veya önseçim adı verilen bir mekanizma ile küçültülmüş bölgelerde yerel parti şeflerinin biçimlendirmesiyle yerel yapı patronları tarafından doldurulan isimsiz listeler seçim pusulası haline getirilince, seçim kampanyası, yakışıksız parti liderlerini yakışıklı göstermeyi beceren fotoğraf ustaları ile reklam kampanyalarının eline bırakılıyor. 1987 yılı sonbaharında Türkiye'de yapılan seçim, parti liderleriyle reklam şirketlerinin yarışına dönüştü.

Halk ise ekranların karşısına geçip seçim kampanyasını seyretmeye başladı. Tekelci basın, halkın reklam seçim kampanyalarını bile özgürce izlemesine izin vermedi. "Ünlü" fıkra yazarları, halkın seyirciliğini de şekillendirmeyi görev bildiler ve her reklam programından sonra, güzellik yarışması jürileri gibi reklamlara çıkmış Turgut Özal veya Erdal İnönü'ye bakışından, duruşundan, gülüşünden, ağızlarını açışlarından dolayı not verdiler. Türkiye tam bir sirke çevrildi; Turgut Özal, Necmettin Erbakan, Erdal İnönü, Süleyman Demirel veya Bülent Ecevit, ekranda her görünüşlerinden sonra, "ünlü" fıkra yazarlarından birer karne aldılar.

Bürokrat, ilkeli bir tutum alamayan ve hiçbir beğenisini bir ilkeye dayandıramayan kimsedir. Bürokrat, fırsatçılığa ve imkanların gelişmesine göre karar vermeyi bir bakış açısı haline getiren kimsedir. Büyük basın, bu nitelikler açısından, tümüyle tekelci bürokratlar tarafından yönetilmeye başladı. Basında artık hiçbir ilkeli ses çıkmıyor; reklama çıkmış liderlere karne verirken de "ünlü" fıkra yazarları tam bürokrat olarak davranıyorlar. Beğenilerini gizli bir biçimde duyurmaya çalışırken, reklama çıkmış liderlerin hepsinde beğenilecek yanlarını ve beğenilmeyecek yanlarını bulmayı ihmal etmiyorlar.

Tekelcilerin Bab-ı Ali bürokratları, 1987 seçimlerinin halk için bir seyircilik haline getirilmesinde ellerinden geleni eksik etmediler. Liderlerde ve partilerde ülke sorunları açısından herhangi bir açıklık ve mesaj aramayı bir tarafa bıraktılar. Yalnızca mitinglere kaç kişinin geldiğini, miting masraflarının düzeyini bildirmeyi ve bir de seçim

sonuçlarını önceden ilan etmeyi önemli gördüler.

Ne üniversite, ne basın ve ne de televizyon artık Türkiye'yi etkileyebiliyor. Bunun yerine "kamuoyu" araştırmalarına güvenilmek isteniyor. Tekellerin Bab-ı Ali bürokratları, halkın katılmadığı bir seçim senaryosuna katkılarını maksimuma çıkartabilmek için kamuoyu araştırmaları "düzenlemeyi" ve sonuçlarını yayımlamayı sürdürdüler. Bu araştırmaların sonuçlarını, araştırmaları ısmarlıyan ve gazetelerinde basan gazete yöneticileri belirlediler. Tamamı referandumda hayır oylarının yüzdesine bakarak ve tekellerin kesin ANAP tercihine uyarak Turgut Özal'ı yüzde ellilik bir sonuçla hükümete getirdi. Bir tek Sabah gazetesi, ANAP muhalefetini sürdürebilmek için, daha önceki yerel seçimlerdeki oy yüzdelerini olduğu gibi saklı tuttu.

UZLAŞMACI AYDIN İÇİNE GİRECEĞİ BİR YARIK ARIYOR

Önce Mustafa Kemal Paşa iyiydi ve İsmet Paşa kötü oldu.

Sonra İsmat Paşa iyi oldu; Fevzi Çakmak kötüye çıktı. "Milli Şef istiyor, Fevzi Paşa'yı ikna edemiyor, Nazım'ın affı gecikiyor" dendi, durdu.

Daha sonra birden Fevzi Paşa iyi oldu. "İnsan Hakları Cemiyeti" kurucusu bile yapıldı. İsmet Paşa, "kötü paşa" durumunu tekrar kazandı.

Bu kez Celal Bey iyi oldu; Behice Boran, Sabiha Sertel, Zekeriya Sertel, Celal Bayar ile "cephe" kurmaya kalktılar, İsmet Paşa, statüsünü sürdürdü. 1950 yıllarının sonlarına doğru İsmet Paşa "iyi" oldu ve Rüştü Paşa çok kötü sayıldı. Rüştü Paşa, Yassıada'da ömürboyu hapis aldı.

Sonra Cemal Paşa "iyiler" arasına girdi; hemen 27 Mayıs komutanı oldu. Ragıp Paşa, "kötüler" arasındaki boşluğu doldurdu ve Adalet Partisi'ni kurdu.

Bu sırada bir başka Cemal Paşa, Cemal Madanoğlu çok "iyi" oldu ve bir bambaşka Cemal Paşa, Cemal Tural ise en "kötü" sayıldı. Solcuların "kötü" paşası Cemal Tural'ı Genel Kurmay Başkanlığı'ndan Demirel uzaklaştırdı.

Bunun üzerine Faruk Paşa "iyi" oldu ve Memduh Paşa "kötü" paşa eksikliğini doldurdu. 12 Mart'ın hemen öncesi ve uzunca sonrası Memduh Tağmaç'ın kötülüğü ve Faruk Gürler'in iyiliği üzerine dedikodu ve politik tartışmalarla geçti.

Daha sonra ve nasıl olduysa Faruk Paşa da "kötü" oldu ve bu kez Muhsin Paşa "iyi" yapıldı. Muhsin Batur, iyiliğini herkese kabul ettirerek cumhurbaşkanı adayı bile oldu. Ancak Muhsin Paşa, Kenan Paşa'nın destekleyiciliğine razı oldu. Şimdi Fenerbahçe Klubü'ne başkan olmak istiyor; fakat Kenan Paşa'dan destek alamıyor.

Kenan Paşa "iyi" oldu ve Nurettin Paşa, en çok "kötü" sayıldı. Eylül döneminin en sıcak günleri Nuri Paşa'nın kötülüğünü anlatmak ve aslında Kenan Paşa'nın iyiliğini saymakla geçirildi. Kenan Paşa buna fazla dayanamadı ve bir konuşmada, "Nurettin Paşa ile aramızda ihtilaf var diyorlar, Pakistan'a göndereceğimi söylüyorlar" dedi. Kenan Paşa, Nurettin Ersin'in de iyi paşa olduğunu ileri sürdü.

Haydar Paşa mı kötü, yoksa Necdet Paşa mı iyi; anlaşılamadı. Mahmut Dikerdem'e göre Haydar Paşa iyi idi; İ. Bilen'e göre Kenan Paşa'nın elini bağlayan Nurettin Ersin değil, Haydar Saltık idi. Necdet Üruğ ise "iyi" paşalar arasına kondu.

Fakat Necdet Üruğ'un Genel Kurmay Başkanı Adayı Necdet Paşa, "kötü" bulundu; Özal, Evren ile anlaşarak Necip Paşa'yı Genel Kurmay Başkanı yapınca demokrasi kurtuldu. Yalçın Doğan, bunu halis bir ihtilal olarak ilan etti. Sonra dört müşavir paşanın duracakları yer tartışması çıktı. Arkasından Fikri Sağlar Meteoroloji Genel Müdürü ile Genel Kurmay Başkanı'nın yerlerini tartaşma konusu yaptı. Bu sert tepki gördü.

Bunun üzerine Mustafa Taşar ile Mehmet Keçeciler'den hangisinin "kötü" ve hangisinin "iyi" olduğu tartışması çıktı. Aslında bu, Kenan Paşa ile Turgut Özal'ın hangisinin daha iyi olduğu tartışmasının prelüdü olarak ele alındı. Bir kısım eski solcular Mehmet Keçeciler'i bakan yapmadığına inandıkları için Kenan Paşa'yı eskisinden daha iyi ilan ettiler.

Birinci Büyük Savaş'tan sonra Mütareke yıllarında yılgın aydınlar, "Yavuz Sultan Selim mi büyük, Fatih mi büyük" sorusuna cevap arıyorlardı. Şimdi en büyük tartışma Kenan Evren'in mi, yoksa Turgut Özal'ın mı daha iyi olduğu konusunda.

DEPOLİTİZASYONDAN SONRA PARTİSİZLEŞME DÖNEMİ BAŞLIYOR

1987 Aralık ayının başında Bülent Ecevit, belki de yaşamının tek akılcı ve şairce kararını aldı ve politikayı bıraktığını söyledi. Ecevit'in bu kararında olup olmayacağı kuşkuludur; çünkü Ecevit ortanın solunun en tutarsız politikacısıdır. 1987 seçimlerinin bir kesin sonucu vardır, Ecevit politikadan ayrılırken yerini ortanın sağının en tutarlı politikacısına bırakmış oluyor.

1987 seçimleri öncesinde Erdal İnönü, hükümeti çok net bir tercihle Turgut Özal'a bıraktı. Turgut Özal'ın istediği tarihte ve istediği biçimde seçime girmeyi kabul etmesi ve Demirel ile Ecevit'in seçimleri boykot önerisini reddetmesi, bir tercihtir; İnönü, kendisiyle Özal arasındaki yarışta kaybetmeye peşinen razı olarak işe başladı.

Tekeller, İnönü'nün bu özverisini unutmayacaktır; İnönü bundan sonra yapılacak bir seçimde tekellerin başbakan adaylığını kazanmıştır. Altmış yaşında politikaya başlayan Profesör İnönü, birkaç yıl sonra tekellerin elinden başbakanlığı alma planları yaparken, İnönü ailesinin can düşmanı Ecevit ailesi ile hesaplaşmayı önplana çıkarıyor. İnönü kapalı kapılar arkasında Turgut Özal ile pazarlık yaparak, hem ailesinin ünlü kinini bir kez daha göstermiş oluyor ve hem de Ecevit'i tarih sahnesinden uzaklaştırma operasyonları ile generallerin ve tekellerin güvenini kazanıyor.

Ecevit , generallerin güvensizliğinin ortadan kalkacağı bir yeni bunalım döneminde, işbaşı yapmak üzere küskün, ancak halk tarafından sevilen, sola ve solcu aydınlara karşı kindar bir potansiyel lider olarak Oran Ormanlarında günlerini geçirmeye hazırlanıyor. İnönü altmış yaşında politikaya atılan, üniversite yaşamında hiç-

bir ilkeli çıkışı temsil etmeyen, hem 12 Mart 1971 ve hem de 12 Eylül 1980 darbelerinde üniversitedeki görevlerini koruyan, askeri rejimlerle barış içinde yaşayan bir fizik profesörü olarak Türkiye'nin partisizleştirilmesine katkıda bulunmaya başlıyor.

ANAP ile SHP arasındaki fark, Amerika Birleşik Devletleri'nde Cumhuriyetçilerle Demokratlar arasındaki farka inmiştir. ANAP'ın Türkiye'de hiçbir misyonu ve mesajı yoktur ve daha da önemlisi, ANAP, mesajlı ve misyonlu parti anlayışına bir tepkinin sonucudur. İçinde çeşitli eğilimleri barındırma değil bu eğilimleri olduğu gibi koruma, ANAP'ın partisizleşmesi politikasının özü olmaktadır.

Türkiye'de CHP'li ve DP'li olmuştur. Türkiye'de AP'li olmuştur ve DYP'li var. Ancak Türkiye'de ANAP'lı yoktur ve hiç kimse kendisinin neden ANAP'lı olduğunu anlatamıyor.

SHP, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Demokrat Parti'yi Türkiye'ye getirmektedir. Mecliste, lideri Kenan Evren'i ayakta alkışlarla karşılarken SHP milletvekilleri salonu terkedebilmektedir; bunları görmediğini söyleyen Erdal İnönü de partisizleştirilmiş bir yönetimden yanadır.

ANAP'ta Adnan Kahveci, SHP'de Ali Dinçer ile aynı adamdır. Birisi tekelci bürokrasiyi, diğeri ise devlet bürokrasisini temsil ediyor. Hem Kahveci ve hem de Dinçer, ODTÜ mezunudurlar ve hiçbir pırıltıları olmayan, hiçbir ilkeye inanmayan, sağdan ve soldan aldıkları önerileri kemirerek, yontarak, kendi topluluklarına politik program yapabilen kimselerdir.

Bürokrattırlar; gelişmelere bakarak hiçbir ilkeli karar almamayı temsil ediyorlar. Adnan Kahveci, Türkiye'yi yöneten sağ partilerdeki pratiklerden ayrılarak grev sözcüsü gömleğini giyiyor. Ali Dinçer, Güven Parkı'nda açlık grevi yapan tutuklu ana ve babalarına gidip, yaptıkları işin yasalara aykırı olduğunu anlatma cüretini gösterebiliyor. Soyunur göründükleri misyonların tersini yapabilecek kadar ilkesizliklerini sergiliyorlar.

ANAP ve SHP'nin Türkiye'yi partisizleştirme çabalarına, katılımlar başladı. ANAP ve SHP, kendileri parti olmadan veya olmamaya çalışırken birbirlerini kollamaya ve

yalnızca birbirlerini yaşatmaya önem vermeye başladılar. Son seçimlerde bu çok açık olarak görüldü. SHP, Nurettin Yılmaz veya birtakım eski eylemcilerin ANAP'tan saylav olmasının üzerine hiç gitmedi. ANAP, DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar ile Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün SHP'den saylav olmalarını memnuniyetle karşıladı. ANAP ve SHP, kendileri partisizleşirken dışlarında da parti kalmamasını temel politika yapıyorlar.

ANAP ile SHP arasına birtakım tampon kuruluşlar girmeye başlıyor. Cumhuriyet gazetesi, fıkra yazarları ile SHP'yi, haberleri ve ekonomi yazılarıyla ANAP'ı destekleyerek iki topluluk arasında önemli bir halka oluşturmaya çalışıyor. TÜYAP, Tiyatro Yazarları Derneği, Türkiye Yazarlar Sendikası, bazı büyük reklam firmaları, her iki firma arasında bir bağ oluşturmaya başlıyorlar. Bunların bir bölümü, hükümetin dış politika manevralarının gerektirdiği toplantıları düzenlerken, artık Türkiye Yazarlar Sendikası, Devlet Tiyatroları binalarında panellerini yapıyor ve bu panellere konuşmacı olarak ANAP'ın görevlendirdiği Gencay Gürün, MHP yanlısı Bozkurt Kuruç ve Aziz Nesin katılıyorlar.

Türkiye'nin partisizleşme sürecine eski solcular büyük bir hevesle katılmaya başladılar. Televizyon, 1970 yıllarında solcu sayılan ve Eylül döneminde sanık ya da yakınlarını izlemek için Sıkıyönetim Mahkemelerine giden solcuların tümüne açıldı. ANAP devrimci çizgiyi sürdüren bir avuç aydının dışında hepsini televizyona çıkarmaya başladı ve bunlar üzerindeki pasaport yasağını kaldırdı.

Dil Derneği, İnsan Hakları Derneği ve benzerleri televizyonun haber protokollerine girdiler. Barış Davası Sanığı Ali Taygun, son derece lüks kağıda basılmış bir dergi çıkararak iş adamlarına solcuları ve solculara da iş adamlarını tanıtma işini üstlendi. Türkiye'de devrimci azınlık dışında bütün aydınlar, tekelci devletin geniş çerçevesi içine girmeye başladı.

TEMSİLİ DEMOKRASİNİN SONU

ÜÇÜNÇÜ DANIŞMA MECLİSİ AÇILIYOR

Türkiye tarihinin en canlısız ve heyecansız seçimi geride kaldı.

1980 yılından beri yapılmakta olan Danışma Meclisi seçiminin üçüncüsünün yalnızca kanıksama yaratmış olduğu anlaşılıyor. Halk içinde en küçük bir umut bile görülmüyor. Basın ise seçimi ve Danışma Meclisi'nin açılışını, okuyucularının gözlerinden uzak tutabilmek için büyük çabalar gösteriyor.

29 Kasım'da yapılan bir seçim değil, emri vaki oluyor.

Önce MGK zamanında temelleri atılan ve daha sonra kapalı kapılar arkasında Turgut Özal ve Erdal İnönü tarafından son biçimi verilen bugünkü seçim sistemi, tekelci parti diktatöryasını güvence altına almaya yönelik bir yönetmelik niteliğindedir. Bu seçim yönetmeliği ile kullanılan oyların üçte birisini alabilen iki tekelci partiden birisi hükümeti eline geçirebilmektedir. Bu seçim yönetmeliğine göre, Türkiye, Britanya ve Amerika'daki gibi iki parti arasındaki gel-gitin gerçekleşebilmesi için yüzde üç çerçevesinde bir oy kayması yeterli oluyor.

Ancak tekelci diktatörlüğü güvence altına almaya yönelik bir seçim yönetmeliğinde iki önemli mekanizma görülmektedir. Bunlardan birisinin yüzde üç çevresindeki oy kaymasının tekellerin denetimindeki kamu iletişim araçlarının maniplüsyon ve kampanyalarıyla kontrol altına alınmasıdır. Seçim kampanyaları, seçime girilen partilerden alınarak, tekelci basın ve diğer kitle iletişim araçlarına veriliyor.

Tekelci basının yan kuruluşları olarak ortaya çıkan

kamuoyu şirketleri, partiler kanalıyla yapılması gereken seçim tartışmalarının, bir tür gaip güçlerin eline bırakıldığı izlenimi verilerek, tekellerin denetimine aktarmanın araçları oldular. Yeni bir ıspanak ezmesi veya çamaşır suyu malı için pazar araştırması bile yapamayacak kadar ilkel ve bilgisiz bu yeni şirketler, basının halkı yanıltma yolundaki yeni keşifleridirler.

Kamuyu yanıltma şirketleri, Türkiye'de temsili demokrasinin sonunu ilan eden kuruluşlar arasındadır. Seçimi halkın sorunları çerçevesinden koparark hiçbir anlam ifade etmeyen birtakım yüzdelerin yarışına dönüştürmektedirler.

MGK'nin temelini attığı ve Özal-İnönü'nün son şeklini verdiği seçim sisteminin ikinci önemli mekanizması, önseçim yapıldığı zaman tüm açıklığıyla ortaya çıktı. Önseçim sonuçlarında iki dramatik durum yaşandı. SHP'nin Çankaya Bölgesindeki adaylarını bile Şereflikoçhisarlı SHP'liler belirlediler ve Şereflikoçhisarlılar, Ankara Çankaya'dan milletvekili seçilecek yerleri garanti altına aldılar. DYP'de Mehmet Dülger gibi DYP'nin kuruluşunda önplanda yer alan, DYP'nin yeni ve genç lider kadrosunu oluşturan isimler, seçilecek yere bile giremediler. Dülger, MGK'ne karşı mücadele yaptıkları sırada ortada olmayan kimselerin son anda gelip ön sıraları işgal ettiklerinden yakınıyor.

Yeni seçim reformu, aslında, "meçhul şöhretler" sistemini getiriyor. Sistem, önseçim yapıldığı taktirde, temel yurt sorunlarını hiç önemsemeyen ilçe düzeyinde parti bürokrasisini koruyanların kazanmasını garanti altına alırken, genel merkez planındaki birkaç parti bürokratının dışında yurt sorunlarını ve temel özgürlükler alanında duyarlı kimselere, parlemento kapısını tümüyle kapatıyor. Artık burjuva partileri için de ülke düzeyinde isim yapmış kimselerin parlementoya girme imkanını ortadan kaldırıyor.

Özal-İnönü seçim reformu ile Türkiye parlamentosu, İngiliz ya da Amerikan parlementosu gibi profesyonel ve gedikli politikacıların eline geçmiş oluyor. Aslında Türkiye'de parlamento, burjuva siyaseti çerçevesinde de olsa,

1945 yılından beri ülke çapında ilgisi olan kimselere açık olabildi. Bunlar, burjuva siyasetinin krizlerini önceden duyarak parti yönetimini uyarıcı hareketlere başvurdular ve DP ve AP içinde olduğu gibi CHP ve HP içinde de muhalefetler ortaya çıktı. Bu muhalefetler, sonucu etkilemese bile, halkın sorunlarına ilgisini canlı tuttu.

Özal-İnönü seçim reformu ile artık iki partili tekelci politika, parti yönetiminin tam tekelindedir. Dar bölge sisteminde garip bir nisbi temsil, sadece ve sadece meçhul şöhretlerin parlementoya girmesini ve bir dönem boyunca yurt sorunlarıyla uğraşmak yerine seçim sıralamasındaki yerini korumaya öncelik vermesi sonucunu sağlıyor.

Önseçim yapılan partilerde basın önseçimi kaybeden tanınmış şöhretlerin listesini yazarken, önseçim yapmayan partiler için ise en küçük bir eleştiri duyulmuyor. Toplumda giderek önseçim yapılmadan meclise girecekleri adlarını belirleme işini parti liderlerine bırakma eğilimi güçleniyor. SHP ise kontenjanların belirlenmesi işini doğrudan doğruya Erdal İnönü'ye bıraktı. İnönü, önseçimde kazanabilecek bir sıra tutturamayan eski bürokrat ve şimdiki parti yöneticilerine birer kontenjan verdi.

Türkiye'de açılan Üçüncü Danışma Meclisi'dir.

Seçim pusulalarına milletvekili adaylarının isimlerinin bile yazılmadığı bir yeni dönem başlıyor.

Bu döneme, "Eylülist Reformlar Dönemi" adı uygun düşüyor.

EYLÜLİZM TÜRKİYE SOLUNU AVRUPA PARLAMENTOLARINA MAHKUM EDİYOR

Eylülizmin ağır darbelerinden sonra Türkiye, 1856 Paris Antlaşması sonrası Osmanlı İmparatorluğu'na benzedi. Türkiye Avrupalılaşmak ve Avrupa Devletinin bir parçası haline gelebilmek için üstyapı kurumlarını değiştirmeye başladı. Değiştirilecek kurumları saptamak ve değiştirmenin yönlerini ortaya koyabilmek için her gün bir yeni Avrupa Heyeti Türkiye'ye geliyor. Bunlar en çok Tür-

kiye solcularını sevindiriyor.

Darbe altında ezilen ve güçsüzleşen Türkiye solu, kendine güvenini yitirerek yeni başarı göstergeleri buldu. Yabancı heyetlerle görüşmek ve davalara yabancı heyetler getirebilmek ve yabancı kişi ve kuruluşlardan destek mesajları alabilmek politik mücadelenin ve bu mücadelede başarının ölçüsü haline getirildi.

Avrupa'nın Türkiye'ye girişi tamamlanmak üzeredir. Belli başlı işkollarında Avrupa'nın sermaye katılımı ve birçok işletmenin Avrupa sermayesi tarafından satın alınması önemli gelişmeler kaydetmiştir. Devrimci solun tümden bastırıldığı, on yılda reel işçi ücretlerinin yarı yarıya indiği, bütün basının, üniversitelerin, iktidar ve burjuva muhalefet partilerinin tümünün Avrupa ile bütünleşmek ve AET'ye girmek için kararlı olduğu bir Türkiye, Avrupa Devletinin içinde görülmektedir.

Eylülizm ile birlikte Avrupa Devleti içinde yer alma hazırlıklarında en büyük adımlar hizmet sektörlerinde görüldü. Otelcilikten reklamcılığa kadar birçok hizmet sektörü Avrupa sermayesinin denetimine girmeye başladı. Türkiye, 24 Ocak 1980 tarihli ekonomik kararlarla Türk lirasının değerini inanılmaz ölçüde düşürerek Avrupalıların tatillerini son derece ucuz bir şekilde geçirecekleri bir yer haline geldi. İşçi ücretlerinin de artacak yerde yarı yarıya inmesiyle birlikte Türkiye, kolay ve ucuz vakit geçirilebilen bir Doğu ülkesi kimliğini kazandı.

Ekonominin ve tekellerin mantığı dinsel baskılardan daha ağır basmaktadır. Üç kez hacca giden bir başbakanın zamanında Türkiye bir üstsüzler cenneti olabilmektedir. Ekonomi ve sosyal yaşam Avrupa sermayesi ve insanları için uygun ve renkli bir dönüşüm göstermektedir. Her türlü itirazını yitirmiş bir kütle, bu dönüşümden kendine düşeni yerine getirmek için büyük bir istek göstermektedir. En dindar topluluklar bile, ekonominin ve tekellerin emrini kutsal sayarak üstsüzlere ve benzeri Avrupalılaşma gereklerine itiraz etmemektedir.

Türkiye'nin Avrupa'da bir hizmet sektörü olarak hazırlanması programları en çok kendisini eğitim alanında göstermektedir. Eğitim, kısa bir zamanda İngilizce bilen

orta eğitim mezunları kütlesi yetiştirecek bir biçimde yeniden hazırlanıyor. Bu, bütün hizmet sektörünü, yabancılarla anlaşabilir hale getirme amacını güdüyor.

Türkiye'nin Avrupa tekellerine peşkeş çekilmesine öteden beri Türkiye solu itiraz ediyordu. Eylül darbesi ve aynı zamanda ortaya çıkan gelişmeler böyle bir itirazın alanını çok daralttı. Eylül darbesinin cendereleri altında ezilen Türkiye solu, içerde bir destek bulamayınca, Avrupa parlamentolarındaki desteğe bel bağlamak zorunda kaldı. Buna ek olarak sosyalizmi kurmuş Sovyetler Birliği'nde halkın katılımını sağlamak için başlatılan demokratizasyon programını büyük bir kuş beyinlilikle Türkiye gibi henüz sosyalizm için mücadele aşamasında olan ülkelere aktararak demokrasiciliği bir politik hedef olarak ortaya çıkaranlar kendilerine Avrupa'yı örnek almaya başladılar.

Solun bir bölümünün sosyalizm yolundan tövbe ederek "barış ve demokrasi" programını bir siyasal hedef sayması da Türkiye'nin Avrupa'ya yatmasını kolaylaştırdı. Hem Avrupa parlamentolarının ve Avrupa'daki meslek kuruluşlarının Türkiye'deki işkence ve baskılara duydukları ilgi, hem de sosyalizm yolundan tövbe edenlerin zamanını doldurmuş demokrasi hedefini birincil siyasal program sayması, Avrupa'nın kurtarıcı olarak görülmesine yol açıyor.

Türkiye'nin tövbekar solcuları yirmi beş yıllık bir mücadelenin sonunda 1856 Paris Antlaşması sonrası tanzimatçı ve Genç Osmanlılara benzediler. Tanzimatçı ve Genç Osmanlılar için yabancı elçilik ve kuruluşlardan destek almak ileri sürülen programlarla Avrupalı heyetlerin görüşleri arasında paralellikler kurmak büyük başarı sayılıyordu. Şimdi de aynı durum ortaya çıkıyor; yabancı heyetlerin hapishaneleri gezmelerinden veya mahkemeleri dinlemelerinden büyük umutlara kapılanıyor.

Rejimin de buna pek itirazı olmadığı görülüyor. Üstyapı kurumlarını yavaş yavaş Avrupa'nınkilere benzetmek, Avrupa ile devlet birliği kurabilmek için kaçınılmaz olarak görünüyor. Ancak rejim bunu bir ödün olarak vermeyi tercih ediyor. Solcuların bir bölümü de bunu büyük bir başarı olarak görmek istiyorlar.

Türkiye'de tekelci rejimin Avrupa Devleti içinde yer almadaki temel amacı sosyalizmi önlemektir. Tövbekarların da sosyalizm türünden bir amaçları olmadığı için Avrupa'nın Türkiye'ye model ve kurtuluş yeri olarak görünmesine hiçbir itirazları bulunmuyor.

TÜRKİYE'Yİ BİR AZINLIK YÖNETİYOR

Düşünülen model açıktır; Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Cumhuriyetçi–Demokrat veya Büyük Britanya'daki Muhafazakar–İşçi ikilemleri içinde yönetilmek isteniyor. Ancak eşitsiz gelişme yasası nedeniyle Türkiye'de bu ikilemin uçları yüzde elliye yakın oy alamıyor. Yeni yapı, ANAP veya SHP'nin atılan oyların üçte birini alabilecekleri hesabına göre kuruluyor.

Model şudur: ANAP ve SHP oyların sadece üçte birini almalıdır. Bunlar, yüzde otuz üç çevresinde oynayan oy tabanına sahip olmalıdır. Yüzde otuz beş veya otuz altı alan hükümeti kurabilmelidir. Bütün seçim kampanyası yüzde üç–dört oranında oyu bir yandan diğer yana aktarma mekanizmaları etrafında oluşturulmalıdır.

Aydın Güven Gürkan da Milliyet'te yayımlanan bir mülakatında doğru bir noktaya parmak bastı: Basının, televizyonun ve reklam kampanyasının oy değeri yüzde 2–3 çevresinde değişiyor. Kamuoyu araştırmaları, "ünlü" fıkra yazarlarının, tekelci ahtapotun görülür ellerinin hareketiyle, liderlere reklam karneleri vererek seçim curcunasına ortak olmaları, halkın seçimlerin aktörü değil seyircisi durumuna getirilmesi ve benzerleri, yüzde üç çevresinde bir oy hareketini sağlamaya yetiyor.

Seçim sistemi, yüzde otuz beş veya otuz altı oy alanı hükümet kurma kapısını elinde tutarken, tekeller de yüzde üç çevresinde oy kaymasını sağlama gücünü ellerinde tutmak istiyorlar. Şimdilik bu sağlanmıştır. Azınlık yönetiminin sürekli olması, toplumda devrimci çizginin yükselmesini kolaylaştırıcıdır. Yüzde üçlük oy kaymasını sağlama gücünün tekelci mekanizmalara devredilmesi, devrimci potansiyeli sınırlama amacına yöneliyor.

Özal ve İnönü, Eylül'ün yeni ve güvenilir politikacıları

olarak ortaya çıktılar. Ayrıca İnönü ve Özal, bir oyun teorisi içinde, birbirini yaşatmaya ve birbirlerinin rakiplerini safdışı etmeye özen gösteriyorlar. Bu durumda Özal, bu seçimle misyonunu tamamlamış bir duruma geliyor. 1987 yılından itibaren artık tekellerin Özal'a ihtiyacı kalmıyor.

Turgut Özal, yetenekleri son derece sınırlı, Türkiye ve dünyanın sorunlarını kavrama gücünden yoksun, çok yıpranmış bir politikacıdır. Tekeller, 1988 yılından itibaren Özal'ı doğal yıpranmaya bırakmış görünüyorlar.

Eylülist yapılanma dönemi, Özal'dan daha çok muhalefetini seçmeye dayanıyor ve Erdal İnönü ile birlikte en güvenilir muhalefet liderini bulmuş görünüyor. Seçim kampanyasının sonlarına doğru Erdal İnönü etrafında çok büyük bir reklam kampanyası oluşturulması, Cumhuriyet'in Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin'in "ıhh, ee diyerek konuşsa da biz seni çok seviyoruz" anlamına gelen yazılar yazması, Turgut Özal'ın politik karyerinin doğal ölüme bırakılmasıyla ilgili görünüyor.

SHP'nin Türkiye solunu bütünüyle sessizleştirebilmesi ihtimali yüksek tutulmuyor ve bu nedenle rejimle ve sermaye kesimiyle uyuşma içinde, kendisine sosyalist veya komünist adı verilmesinin karşılığında bu modeli desteklemeye hazır bir öro-komünist parti ihtiyacı belirtiyor.

İnce hesaplara dayalı bu modelin çok kaygan bir denge oluşturduğu açıktır. Türkiye'de tekelci rejim, hesaplarını kaygan bir zemin üzerine oturtmak zorunda kalıyor. Ancak tekelcilerin bu dengenin sürekli olmayacağını bilmeleri, artık Türkiye'nin politik pratiğinin ortaya çıkardığı bir kesinliktir. Bu nedenle bu modele alternatif olarak yeni bir darbe hazırlığının yakın bir zamanda başlayacağını kestirmek zor görünmüyor.

Yanlış hesap Bağdat'tan döner. Erdal İnönü'nün Turgut Özal'la birlikte kurduğu ve başrolü Özal'ın değil İnönü'nün oynadığı bir senaryonun güvenirliğinin yüksek olduğunu söylemek zordur. Parlamentonun açılışı bunu sergiledi. SHP saylavlarının bir bölümü, Türkiye'nin derin acılarını dile getirebilmek için yemin törenini bile kullanmak zorunluluğunu duydular.

İnönü, babasının kulaklarının ağır işitmesinin bir sağlık sorunu olmadığını hatırladı ve bunları şimdilik görmedi ve duymadı. Ancak Türkiye'yi partizisleştirme politikası burada önüne bir tehlike olarak çıkacaktır. SHP'nin bir parti olamaması karşısında SHP parlamenterlerinin bir bölümü bu tür çabalarını arttıracaktır. İnönü'nün SHP'yi kurulan model içinde tutabilme şansının yüksek olmadığı görülüyor.

SHP, bütün bu önlemlere karşın, Türkiye'deki devrimci çizginin gelişmesine duyarsız kalamıyor. Yeni yapının SHP üzerine kurulu olması ve SHP'nin devrimci gelişmelerin dışında kalamaması, Türkiye'yi yeni bir darbe ile devrimci kurtuluş yönetimi arasında bir ikileme doğru akıtıyor.

ABD SEÇİMİNİ YAPIYOR: BAYKAL VE DALAN

Eylül darbesinden hemen önce Ankara'ya gelen ve Amerikan Büyükelçiliği'ne yerleşen Ambasodor Spain, darbenin mimarı olarak ortaya çıktı ve Washington'a dönünce bununla övünmekten geri kalmadı. Spain'in yerine gelen Straustz Hupe ise Eylülizmin yerleşmesinin planlayıcılığını ve yeni dönemin politikacılarını seçme işini üstlendi. CIA bağlantılı aşırı geçkin Amerikan Büyükelçisi Hupe, Türkiye'deki seçkin politika planlayıcısı rolünü, İnönü ile birlikte seçilen Baykal'ı protokol kurallarını altüst ederek İnönü'süz ve hızla kutlayarak ve bunun arkasından da, ihtiyar yaşına bakmadan İstanbul'a gidip Bedrettin Dalan'la birlikte Amerikan Hastanesi'nin ek binasının açılışında bulunarak gösterdi.

Türkiye artık tümüyle tekellerin egemenliğinde emirlerle değil işaretlerle idare edilen bir ülkedir. Türkiye'de yönetim mekanizmasının stratejik yerinde bulunanlar, basının üst yönetimi ve yerleştiren kilit adamlar, "keymen"ı bu ihtiyar Amerikalının çubuğuna dikkat ediyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde en geri kampanya yönetimlerinde bulunan ve soğuk savaş stratejileri üzerine kitaplar yazan Profesör Hupe, bir orkestra şefi gibi çubu-

ğuyla, Deniz Baykal ve Bedrettin Dalan'a dokunur dokunmaz, Bab-ı Ali basını her ikisi için de kampanya düzenlemeye başladı. Bir yandan Deniz Baykal'ın bindiği trene Hindistan'ı anlatan filmlerdeki yoksul kalabalıklar gibi yapışkan insanların resimleri basılırken, diğer yandan da Bedrettin Dalan'la ilgili utanmazlık sınırlarını çok aşmış bir süsleme edebiyatı başlatıldı. Deniz Baykal'ın yakışıklılığı ve Bedrettin Dalan'ın da İstanbul'u fetheden Fatih'ten fatih oluşu, politik edebiyatın büyük buluşları olarak ortaya kondu.

Emperyalizm, iç savaşta harap olmuş Beyrut'un yerine İstanbul'u seçmiş bulunuyor. Emperyalizm, Beyrut'taki uluslararası bankacılığı İstanbul'a nakletmiştir. İstanbul Beyrut'un yerine kirli ticaret ve politikanın merkezi olmuştur. Bunun için yeni oteller yapılmış ve yerli ve lüks bir fahişe sektörü yaratılmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen ve iş bağlayan menecerlerin iş görüşmelerinden arta kalan zamanlar için hem dil bilen yerli fahişeler gelişmiş hem de fahişelerle geçirdikleri saatlerden arta kalan zamanlar için festivaller de eksik edilmemiştir. Türkiye'de olduğu gibi başka ülkelerde artık kırk yaşında birer parazit olan 68 kuşağı için Joan Baez de Türkiye'ye davet edilmiştir.

İstanbul, yerli ve yabancı parazitlerin festival kenti olmuştur. Festival düzenleyerek 12 Mart ve 12 Eylül'ün en faşist oligarklarından birisi oluşunu unutturmaya çalışan Nejat Eczacıbaşı ve diğer oligarklar, İkinci Lale Devri'ne benzettikleri festival günlerinde hem çevrelerinde ve hem destekleyen olarak en çok eski solcuları buldular. Böylece festivaller, bir yandan yerli ve yabancı parazitleri eğlendirirken, diğer yandan da, eski solculardan parazit üretme sürecine de katkıda bulunuyor.

Parazitlerin ve pahalı fahişelerin kenti İstanbul, Bedrettin Dalan'ın kimliğinde, uzlaşmacı solcuların en çok sevdiği tutucu ve skandal seven politikacıları bulmuş oluyor. Dalan'a sevgi ve hayranlıklarını ifade edecek sözcükleri seçmede güçlük çekerken, Dalan da İstanbul'u Orhan Veli gibi yakından sağın resmen benimseyeceği dejenere şairlerin heykelleri ile süsleyerek, solun gönlünü almada

masrafsız adımlar atıyor.

Dalan, MHP artığı ve hızla zengin olan, en sonunda mafya içi hesaplaşma ile hayatını yitiren Niyazi Adıgüzel'in iş ve kader arkadaşıdır. Yeraltı dünyası da Dalan'ı, tıpkı uzlaşmacı solcular kadar seviyor. Ayrıca meçhul bir şöhret iken 1984 yılında belediye başkanı olan Dalan, kader arkadaşı Adıgüzel'in ölümüne yetişmek için Ankara'ya giderken özel uçak tutabiliyor. Belediye başkanı olarak büyük projeler ihale eden Dalan hızla zenginleşiyor.

Turgut Özal'ın Çankaya'ya çıkarak veya başka bir yolla iktidar partisi başkanlığından ayrılması halinde, Dalan, hem uzlaşmaya hazır solla ve hem de mafya ile iyi ilişkiler içinde laik, liberal ve Batıcı bir genel başkan adayı olarak ortaya çıkıyor. Hupe'nin çubuğunun hareketiyle Bab-ı Ali basını, Dalan şakşaklığında görülmemiş rekorlar kırıyor.

Deniz Baykal ise, Maliye Bakanlığı zamanında zamanı gelmesine rağmen Osmanlı Bankası'nın imtiyazını iptal etmeyerek ve Enerji Bakanlığı zamanında da büyük gürültülerle ilan etmesine rağmen Amerikan Şirketleri'nin Ataş Rafinerisi'nin devletleştirilmesini engelleyerek yabancı sermaye ve çevreleri ile Washington'un güvenini kazanmıştı. Eylül zamanında ise iç gericiliğin güvenini perçinlemede çok dikkatli ve sabırlı davrandığı gözlendi. Baykal, Eylül darbesine karşı hiçbir itiraz belirtmeyerek ve Ecevit türünden heyecanlı ve bu nedenle kontrol edilemez bir politikacı imajından ısrarla kaçarak, iç gericiliğin güvendiği bir politikacı olduğunu kanıtladı.

Washington hesap makinaları, görülebilir yıllar için Dalan'ın başında olduğu ANAP ile Baykal'ın yönetiminde SHP konusunda karar vermiş görünüyor. Partiler bu ikisinin yönetimine verilince hangi partinin hükümette olacağının hiçbir önemi görünmüyor.

BAYKAL VE DEMİREL İLE BURJUVA MUHALEFETİ BİLE OLMAZ

Türkiye'yi utandıran bir referandum dönemi, AP Genel Başkanı Demirel ve SHP Genel Sekreteri Baykal ile burjuva muhalefeti bile olmayacağını ortaya çıkardı. Türkiye politikasının ünlü korkağı Demirel, bütün kampanyada kendi söylediklerinden bile ürken bir politikacı tipi çizdi. Deniz Baykal ise otobüse binerken bile sıyrılamadığı bir Ecevit taklitçiliğiyle ağzını açmadan ilk önemli kampanyasını tamamladı. Bütün bunlara, kampanyanın sonunda Özal'ın Demirel'i mezarcılıkla ve İnönü'yü de Menderes'ten sonra kendisinin de ipini çekmeye hazırlanan bir politikacı olmakla itham ederek iktidardan düşmeyi ölümle birleştirmesi eklendi.

Baykal'la Demirel, tüm kampanya boyunca incir çekirdeğini dolduracak bir söz bile etmediler. Her ikisi de sadece Turgut Özal'ın gitmesiyle sorunların çözülebileceğini söylemekle ve hiçbir temel soruna el atmak bir yana, özal'ın yerine geçtikleri taktirde ne yapacaklarını anlatma zahmetine bile katlanmadan geçirdiler.

Artık seçim kampanyalarında ve referandumlarda halkın izi bile görünmüyor. Bunu hem gazeteler ve hem de kampanyada başrolü oynayan partiler çok açık olarak gösteriyorlar. Seçim veya referandum kampanyaları tam serbest güreşlere benziyor ve halk, bu güreşlerin seyircisi yapılıyor.

Hürriyet, "Özal bastırdı, sekiz puan aldı" diye başlık atıyor. DYP, Naim'in madalyalarıyla birlikte Esenboğa'dan Ankara'ya girişini önleyebilmek için seçim kuruluna başvuruyor. Demirel, Naim'in Seul'de aldığı madalyanın referandumu kendisinin mitinglerinden çok daha fazla etkileyeceğine inanıyor. Özal, incir çekirdeği referandumunda itibarını kurtarabilmek için Bulgaristan'dan göçmen halterci Naim'e güvenmek ihtiyacını duyuyor ve devletin uçağını bu genç sporcuyu Türkiye'ye getirmek için gönderiyor.

Muhalefet, Türkiye'nin gedikli korkak politikacısı Demirel ile yıllardır politikada olmasına karşın ne dediği ve

ne istediği bir türlü anlaşılamayan Baykal'a kalırsa kaçınılmazdır. Demirel, Türkiye politikasının ünlü korkağıdır. Adelet Partisi kendisine teslim edildiği zaman Kızılay'da bir gösteri üzerine şapkasını almış gitmiştir. 12 Mart Muhtırası verildiğinde şapkasını alıp gitmiştir. 12 Eylül sabahı şapkasını alıp gitmiştir. Demirel'in elinde tuttuğu şapka, sıkıştığı zaman giderken elinin boş kalmaması içindir.

Deniz Baykal ise Demirel'den çok daha silik bir politikacıdır. Demirel ve Özal'dan çok daha genç olmasına karşın şimdiye kadar ne dediği ve ne istediği bilinmeyen bir politikacıdır. Baykal, şimdiye kadar hiçbir fikrin veya programın savunucusu olmamıştır. Bir fikri veya programı savunmaya ne yüreği ne de aklı yetmektedir. Hakiki Eylülistler Baykal ve Demirel, Eylül rejimini tenekeci usulüyle kendilerine uygun bir hale getirmek istemektedirler. Her ikisini de Eylül rejiminden memnun olanlar destekliyorlar. Bütün stratejilerini de Eylül darbesini yapanları rahatsız etmemeye dayandırıyorlar. Demirel, Evren ve arkadaşlarının söylediklerinden rahatsız olabilecekleri düşüncesinden bile korkmaktadır. Baykal ise ağzını açmamayı bir alışkanlık haline getirmiştir.

İstanbul basını, 1982 ve 1983 yılında Özal'a yaptıklarını şimdi Baykal'a yapıyor: Baykal'ın Washington ve İstanbul sermayesi tarafından tutulduğunu ve Eylül darbesini hazırlayan güçleri rahatsız etmediğini görünce birdenbire Deniz Baykal övgüsüne başladılar. Bu övgüde Özal'a yaptıkları yardakçılığı da aşacağa benziyorlar.

Demirel ve Baykal politikanın iki korkağıdır. Birisi fizik korkak ve diğeri ise her türlü medeni cesaretten yoksundur. Ezilmiş sol için, TİP-TKP-TSİP kalıntıları ve Kurtuluş ve Dev-Yol'dan kalma tüm tövbekarlar için korkak Demirel ve Baykal bir sığınak olmaktadır. Artık geçen seçimde, referandumlarda olduğu gibi bu referandumda da tövbekarların tümü Demirel ve Baykal kuyrukçusu oldular ve korkularını korkakların yolunu tutarak duymaya çalıştılar.

KILPAYI DEMOKRASİ DÜĞÜMLENİYOR

ÖZAL DARBENİN GÜNAH KEÇİSİ OLUYOR

Referandum kampanyası sonuna yaklaştığı sırada Çankaya'da yapılan bir açıklama ile DYP, SHP, DSP ve diğerleri Çankaya'dan bir "aferin" aldılar ve uslu durmuş oldukları için Evren tarafından artık azarlanmayacakları müjdesine kavuştular. Milli Güvenlik Konseyi eski Başkanı ve Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, referandum kampanyasında 12 Eylül'ün tartışılmadığını görerek televizyon ve radyodaki "iki konuşma hakkını da kullanmayı" düşünmediğini açıkladı. Böylece referandum kampanyasında tüm burjuva partileri ve onların destekçilerinin uslu durmuş oldukları ortaya çıktı.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, politik stajını yapıyor ve burjuva politikacılığının geleneksel hokkabazlıklarını öğrenmeye başlıyor; Demirel ile Ecevit, burjuva iktidarını sürdürebilmek için, kitlelerin hedef şaşırmasını sağlamada ustalaştılar. Her üçü de referandum kampanyasında Eylül darbesini ve Eylülizmi unutarak zayıf bir hedef olarak gördükleri Turgut Özal'ı seçip, Kenan Evren'i ve Eylülistleri rahatlattılar. Artık Turgut Özal'ı Eylül darbesinin günah keçisi yaparak, darbenin asıl kazançlısının burjuva iktidarı ve kendileri olduğunu gösterdiler.

Bir süre daha İnönü, Demirel, Ecevit, kitlelerin asıl hedefini gözlerden gizleyebilmek için Turgut Özal'ı günah keçisi yapacaklar ve Eylül darbesi karşısında bilinçlenmeyi önleyebilmek için ikide bir gidip bir-iki darbe ile günah keçisini döğecekler. Bundan Kenan Evren ve arkadaşlarının da mutluluk duyacaklarından hiç kuşku duyulmamalıdır; Evren, kendi veliahtı Turgut Sunalp'ten

daha iyi bir Eylülist olduğunu kanıtlayan Turgut Özal'dan böylece küçük bir intikam almış olacaktır.

Tekelci bürokratların yönetimindeki Bab-ı Ali basınının yarattığı havaya aldanarak iktidarı elinde tuttuğuna inanan Demirel, 2 Eylül günü ilan ettiği Referandum Beyannamesi ile militarist güçlerle tam bir uyum içinde olduğunu açıkladı. Demirel, beyannamesinde şunları söyledi: "Anayasayı tümden değiştireceğiz de demiyorum. Bu anayasanın içerisinde değişecek önemli unsurlar vardır. Tüm lafı benim lügatımda hiç geçmez." Bunları açıklayarak, Demirel, kendi yasaklarının dışında 1982 Belgesi'nin tümüne sahip çıktığını ortaya koydu ve "beyannamesinde iktidar için gayri meşru demediğini" tekrar tekrar belirtti. Kaynağını 12 Eylül'den alan bir hükümete Demirel'in gayri meşru demesi beklenmiyor.

Demirel, Referandum Beyannamesi'nde şu soruyu sordu: "Memleketin idaresine talip olanlar, devletin en mümtaz varlığı olan Silahlı Kuvvetlerle hesaplaşmaya kalkar mı?" Demirel, kendi sorusuna cevabı kendisi verdi: "Türkiye'de orduyla hesaplaşacak siyasetçi kim varsa, bana göre akılsızdır." Akıllı Demirel, böylece darbenin ilk zamanlarında yabancı basına ima ettiği Cumhuriyet gazetesi fıkra yazarlarına söyleyerek yurtiçinde sirkülasyonunu sağladığı "Hesap sorarım" övünmelerini geri almış oluyor.

Süleyman Demirel'in referandum kampanyasının sonunda açıkladığı politikayı, DSP başkanlığını eşinden devraldıktan sonra Bülent Ecevit, Çankaya'nın kapısında daha açık bir duruma soktu. Bülent Ecevit, birtakım göstermelik hasipçilik oyunlarıyla karşı olduğu izlenimini vermek istediği MGK Başkanı Evren'le Çankaya'da görüştükten sonra "Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile yıllar sonra tekrar görüşmekten ve kendisini sağlıklı görmekten mutlu olduğunu" açıkladı. Ecevit de, Demirel benzeri, eski Genel Kurmay başkanlarının, ateşten kendi kestanelerini topladığına inanıyordu; darbe, Demirel ve Ecevit'in önündeki güçlükleri temizlemek için yapılmıştı. Bu nedenle Ecevit darbeyi gerçekleştiren kuvvetlerin başkanını "sağlıklı görmekten" çok mutlu oluyordu.

Ecevit, kendisini deviren komutanla görüşmesinin üzerinde yarattığı duygular için de şunları söyledi: "Geçmiş üzerinde durmamak görüşündeyim." Ecevit, "Geçmişe mazi derler" havasını çalıyordu. Peki, Ecevit'in Çankaya'ya Evren'i ziyarete gitmesi askeri rejimi aklaması anlamına geliyor muydu? Gazeteciler Ecevit'e bu soruyu sordular ve şu cevabı aldılar: "Bu görüşmenin, yavaş yavaş demokratik rejimin oturmakta olduğunu gösterdiğine inanıyorum. Gerektiği zaman her koşulda mücadelemi veririm ama gerektiğinde, devletin işlemesi bakımından üzerime düşen görevi yaparım." Ecevit, burjuvazinin hırslı yeteneklerini aşan bir politikacısı olarak "Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım" diyor.

Artık SHP, DYP ve DSP, 12 Eylül'ü meşrulaştırmakta birleşiyorlar. Ancak darbenin halkın üzerinde, işçilerin ücretlerinde, memurların maaşlarında, devrimcilerin vücutlarında izleri ve dinmeyen acıları var, bunlar ne olacak? Bunlar için bir günah keçisi olacak: Turgut Özal. Artık kitlelere, safdillere, işçilere, köylülere, acılarını hatırladıkları zaman Turgut Özal adındaki günah keçisi gösterilecek ve herkes günah keçisini taşlayarak bu devran devam edecek.

DEMİREL İSMET PAŞA'YI TEKRARLIYOR.

Süleyman Demirel, DP iktidarının gözde bir yöneticisi olarak Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü yaparken, gözde muhalefetin gözde lideri de İsmet Paşa idi ve öyle görünüyor, muhalefet lideri İsmet Paşa, muhalefete düşen Demirel'i en çok etkileyen politikacı olmuştur. Demirel, 1980 darbesi ile yönetimden uzaklaştırılıp iki gözaltı dönemi yaşayınca, 1950 yılında yönetimden uzaklaştırılan İsmet Paşa'yı kendisine model seçiyor.

Bir: Demirel, İsmet Paşa gibi, muhalefette iken solculara göz kırpıyor. 1980-1987 yılları arasında Demirel, bir zamanlar kendisini en ağır bir biçimde eleştiren çevrelerin gözüne girmesini becerdi. Yarın türünden dergilerde demeçleri yayınlandı ve Cumhuriyet gazetesinin sayfalarında baş köşeye oturdu.

İki: Demirel, eski karşıtlarını kendisine dost yaptı. Nadir Nadi bile Demirel'in Güniz Sokak'taki evine gidip kahvesini içti ve tatlı sohbetinden yararlandı. Aziz Nesin, Uğur Mumcu, Demirel'in evinde demokrasiyi kurtarma tartışmaları yaptılar ve kapısında neşeli fotoğraflar çektirdiler.

Üç: Öro-komünist aydınlar, "Behice Boran, Ahmet Kaçmaz, Doğu Perinçek'e özgürlük gelecek ve Anayasa delinecek" sözleriyle kendilerini kandırarak Demirel'in yasağının kalkması için kampanyalar açtılar. 1982 yılında, 1982 Belgesi'ne "hayır" oyu veren aydınların bir bölümü, Demirel'in yasağını kaldırabilmek için aynı belgeye bu kez "evet" dediler.

Dört: Demirel'in yönetimindeki demokrasiye "Filipin demokrasisi" adını veren İlhan Selçuk ve arkadaşları, Demirel ile birlikte "Kılpayı Demokrasisi" için kampanya açtılar ve bu kampanyada kendileri gibi düşünmeyenleri insanlık onuruna sahip olmayanlar olarak damgaladılar.

Beş: İsmet Paşa'yı tekrarlayarak Demirel, referandum kampanyasında profesörlerle görkemli toplantılar yaptı. Demirel, iktidarda olduğu zaman hürriyetine kastettiği üniversite için "Üniversite hür olmalıdır" dedi. Demirel, bir otelin lobisine topladığı 74 profesöre demokrasi dersi vermeye kalktı; bunlar içinde Demirel'e "evet" kampanyasına katılan 1402 sayılı yasayla görevlerinden uzaklaştırılan Profesör Aydın Aybay ve Rona Aybay kardeşler de vardı. Demirel'in profesörleri arasında Aydınlar Ocağı Başkanı Süleyman Yalçın ve 1982 Belgesi'ni hazırlayan komisyonun Başkanı Orhan Aldıkaçtı da yer aldı. Profesör Aldıkaçtı, Demirel'in demokrasi dersinden sonra, etkilenmediğini söyledi.

Ancak Süleyman Demirel, bir referandum konuşmasında ve söz arasında Behice Boran ile Doğu Perinçek'e sahip çıktıktan sonra, tıpkı İsmet Paşa gibi fazla ileri gittiğini ve iktidara çok yaklaştığını düşünerek, 141, 142, ve 163. maddeler için "Ben hiçbir taahhüte girmiyorum" dedi. Bu sözler, Ali Sirmen'e, "Bu adam aynı adamdır" yazısını yazdırdı.

Demirel, muhalefetteki İsmet Paşa'yı tekrarlarken ta-

rihte benzer senaryoları yazıyordu. İsmet Paşa, uzun yıllar kendi yanında çalışan ve İktisat Bakanlığı yapan Celal Bayar iktidarı alınca, halk, kendisiyle Bayar arasında ciddi bir karşıtlık olduğuna inandırmakta güçlük çekti. Referandum sonuçları, Demirel'in de, geniş kalabalıklar toplamasına karşın, ekonominin yönetimini bıraktığı Turgut Özal'a karşı yürüttüğü kampanyada, halkı arada önemli bir fark olduğuna inandırmakta güçlük çektiğini gösterdi.

Celal Bayar, Adnan Menderes'i de yanına alarak, 1950 yıllarında hep, kendilerinin başlıca sorumlu olduğu 1950 öncesine geri dönüşle, devr-i sabık ile korkutuyordu.Turgut Özal da, kendisinin de sorumlu olduğu1980 öncesini kullanarak halkı korkutmaya çalışıyor.

1950-1960 yılları arasında Bayar-Menderes yönetimi, kendilerinin de sorumlu oldukları 1950 öncesini göstererek rejimlerini ayakta tutmaya çalıştılar. 1980-1990 yılları arasında da Evren-Özal ikilisinin, kendilerinin de sorumlu oldukları 1980 öncesi yıllar için bir öcü yaratarak rejimlerini korumaya çalıştıkları ve çalışacakları anlaşılıyor.

Referandum sonuçları Evren-Özal için bir başarı olmamakla birlikte en kötümser tabloyu Demirel için ortaya koyuyor. Bu tablo son derece kötümser olduğu için de burjuva basını kesinlikle gözardı etmeye çalışıyor.

Referandumda çıkan bir tek sonuç var: 1950-1980 döneminde DP ve AP kalesi olan iller, Demirel'e karşı oy kullandı. Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Orta Anadolu kentlerinin çoğu, 1950-1980 yılları arasında hep DP-AP kalesi oldular ve şimdi bunların devamı olan DYP karşıtı bir tutum alıyorlar. Bu son derece doğaldır: Bu kentler, gericilik arasında daha gerici bir alternatif bulduklarında buna meyletmekte tereddüt göstermiyorlar.

Referandum, Demirel ve çevresini kendi kalelerinde vurdu.

Demirel, İsmet Paşa'yı tekrarlarken, 1987 sonbaharında 1954 Mayıs ayında İsmet Paşa'nın karşılaştığı yenilgiyi tekrarlamak kaygısına düşüyor.

İNÖNÜ GÜZELLEMESİ BAŞLIYOR

Referandum kampanyasının ortalarında Demirel'in barometresinin yükseldiğinin belirgin bir biçimde ortaya çıkması ve Demirel'in iktidarı artık elinde tuttuğuna inanan safdil solcularla sürdürdüğü balayını bozması, bazı yazarları birdenbire bir açmazın içine soktu ve bu açmaz ile burjuva basının bir bölümünde "İnönü güzellemesi" başlayıverdi. İnönü güzellemesi ile birlikte de birdenbire "CHP ruhu" ortaya çıkıverdi ve bunun arkasından "dev" uyanmaya başladı.

Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığı kesin görülürken Uğur Mumcu, Erdal İnönü'yü cumhurbaşkanı ilan etti. Fıkra yazarları, SHP'nin mitinglerini şişirerek yazmaya başlarken, Cumhuriyet gazetesine Hasan Cemal'in meddahı olarak giren Cüneyt Arcayürek de kampanyaya katılarak, herkesin evinde seyrettiği Erdal İnönü'nün televizyon konuşmasını bir de Cumhuriyet okurlarına anlattı. Cumhuriyet'in birinci sayfasından itibaren yayımlanan "TV'yi izlerken 'Evet'" başlıklı son derece bilimsel ve ancak büyük gazetecilerin kaleminden çıkacak yazısına şöyle başladı: "Bravo Erdal İnönü'ye, candan ve içten alkışlar SHP liderine. TV'deki son konuşmasında İnönü milyonlara seslenirken, bir konuşmacıyı kimi zaman kısıtlayan bütün engelleri aştı. Doğrusu "Bravo Arcayürek'e", televizyondan futbol maçını anlatan Halit Kıvanç'ı hiç aratmıyor ve Hasan Cemal'in Cüneyt Arcayürek'e bir maaş ikramiye vermesi gerekiyor.

"İşte ben buna 'miting' derim. İşte, ben buna 'örgüt' derim. İşte, ben buna 'kalabalık' derim. İşte, ben buna 'katılım' derim. İşte... İşte... İşte..." noktalamaları da dahil bu inanılmaz yazı da Yalçın Doğan'ın kaleminden çıkarak Cumhuriyet'in birinci sayfasında Cüneyt Arcayürek'in yazısının yanındaki yerine oturuyor. Ve devam ediyor: "İzmir Geçen hafta İstanbul'da Pendik Alanında uyanan dev İzmir'de ayağa kalkarak yürüdü." Aynı günkü yazısında Uğur Mumcu da, daha önce Pendik'te uyandırdığı CHP devini SHP kılığında İzmir'de yürütüyor.

Bir İnönü güzellemesi'ne ihtiyaç var: Uğur Mumcu, 1960 yıllarının sonlarına doğru net bir biçimde karşı çıktığı CHP'nin şimdi ruhuna razı oluyor. Baba İnönü'yü sert bir biçimde eleştirme dönemini geride bırakıp henüz politikada toyluğu aşamayan SODEP veya SHP Genel Başkanı olarak bütün tercihlerini sağ politika ve kişiler için kullanan oğul İnönü'yü güzelleştirmeye, cumhurbaşkanı olmasa bile cumhurbaşkanı adayı yapmaya çalışıyor.

Bütün bu güzellemeler şimdilik 7 Eylül'e kadar sürmüşe benziyor. 8 Eylül'den itibaren, 5 Eylül 1987 tarihinde Cüneyt Arcayürek ile Yalçın Doğan'ın bu basın tarihine geçecek yazılarının yerlerinde iki tane Turgut Özal fotoğrafı yer alıyor. Biraz fazla güzelleme yapılmış olduğu inancı ile bu kez Özal'ın yakınları ve Evren'le resimlerine öncelik veriliyor.

BÜLENT ECEVİT DEVLET PARTİSİ'NE DANIŞMAN

Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar çapsız ve bu kadar başarısız bir politikacının bu kadar da olsa ayakta durabileceğine inanılmaz. Bülent Ecevit Devlet Partisi'nin siyasal danışmanlığı görevine, televizyonun da yardımıyla, başlamış bulunuyor.

Aydın Üzerine Tezler'in dördüncü kitabının ilgili bölümünde yazılanlar çok daha açık olarak ortaya çıkıyor: Bülent Ecevit'in herhangi bir seçim sonucunda iktidara gelmeyi düşündüğüne inananlar kesinlikle yanıldıklarını anlamaya başlıyorlar. Ecevit, ilerde doğabilecek bir krizde askerlerin yönetime çağıracakları sivil ve sorumlu rolüne hazırlanıyor.

Bu role daha önce ve Bülent Ecevit'in CHP Genel Sekreterliği'nde rakibi Profesör Turhan Feyzioğlu da hazırlanmıştı. Turhan Feyzioğlu, küçük bir partinin başında, dış politika konularında en "milli" görüşleri ortaya atarak, aydınlara ve solculara sürekli küfrederek bir kenarda bir bunalım döneminin başbakanı olmak için hazırlandı. Feyzioğlu, 12 Eylül 1980 sabahında MGK Başkanı Orge-

neral Kenan Evren tarafından başbakanlığa getirildi ise de, Ecevit'in o zamanki genel sekreteri eski polis müdürü Orhan Eyüboğlu'nun ısrarı üzerine Evren ve arkadaşları Feyzioğlu'nu resmen atamaktan vazgeçtiler.

Ecevit, Çankaya kapısında, ülke yönetimiyle ilgili üstün görüşlerini Cumhurbaşkanı Evren'in "takdirlerine sunduğunu" açıkladı ve "Gerektiğinde devletin işlemesi bakımından üzerime düşen görevi yaparım" dedi. Ecevit, hep kendisi üzerindeki yasakların önemli olmadığını ve asıl yasakların halkın üzerinde olduğunu ileri sürüyordu. Gazeteciler, Evren'e halkın üzerindeki yasakları hatırlatıp hatırlatmadığını sordular ve Ecevit'ten şu cevabı aldılar: "Bu aşamada onlara değinmekte yarar görmedim. Çünkü pratikte yapılacak birşey yoktu." Öyle anlaşılıyor, 6 Eylül gününden hemen sonra "yasaklar kalktı" diyerek "evetçi" safdillere gerekli dersi veren Demirel ile Ecevit burada da birleşiyorlar.

Bülent Ecevit, bir dış politika uzmanı olarak Kenan Evren'in danışmanlığına heves ettiğini belli etmekten geri kalmıyor: Garbaçov ve Reagan arasında açıklanan anlaşma konusunda Türkiye'nin çıkarları açısından engin deneyimlerini derhal Evren'in hizmetine sunuyor ve Evren'e "Türkiye durumu ile ilgili olarak ayrı bazı gelişmeler olacak ise Türkiye o görüşmelerin dışında tutulmamalıdır" diyor. Herhalde Evren'in Gorbaçov-Reagen görüşmelerine katılmasının uygun olacağını düşünüyor. Ecevit, kendisini düşüren komutanla yaptığı bu ilk yüzyüze görüşmede Kıbrıs'ta Türklerin yararının nasıl korunacağını da anlatıyor.

Bülent Ecevit'in artık iki tarihsel misyonu vardır. Birincisi, sürekli Marksizm ve devrimci aydınlara küfretmesidir. İkincisi toy ve sağa eğilimli bir politikacı olan Erdal İnönü'nün ensesinde boza pişirerek İnönü'yü daha sağa itmesi ve SHP içinde İnönü'yü vazgeçilmez hale getirmesidir. Bunları yapıyor ve şansı yaver giderse bir askeri krizden sonra yönetici olmayı bekliyor.

KEMAL PAŞA'NIN YASALARI İŞLETİLİYOR

En büyük Kemalistler belki eski Milli Emniyet'te ve yeni Milli İstihbarat Teşkilatı'nda görev yapıyorlar. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın yasaları şaşmaz bir biçimde işletiliyor. Türkiye burjuvazisi, hem tüm özgürlüklerden korktuğu için ve hem de iç ve dış gericiliğe güven verebilmek amacıyla her "açılma" döneminde mutlaka solcu topluyor ve ellerinde tuttukları solcuları basına açıklıyorlar.

Mustafa Suphi ve arkadaşları Ankara'ya gelirken Ali Fuat Paşa başkanlığında bir heyet Moskova'ya gidiyordu ve Kars'ta karşılaştılar. Genç Türkiye Devleti, Moskova'da Türkiye-Sovyet Rusya Anlaşması görüşmelerini sürdürürken Mustafa Suphi ve arkadaşları Karadeniz sularında boğuluyorlardı.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Haydar Saltık, daha sonra bazı Barış Davası tutuklularına, tutuklanmaları üç gün bekletebildiği için övünüyordu ve bazı Barış Davası tutukluları da Orgeneral Saltık'ın bu övünmelerine kanarak "Haydar Paşa - İyi Paşa" diyorlardı. Üç gün ertelemeyle Barış Davası tutuklamalarının gerçekleştirildiği saatte ise askeri rejimin lideri Orgeneral Kenan Evren, Sofya'da Boyana Sarayı'nda Todor Jivkov ile görüşüyordu.

Türkiye burjuvazisi, sosyalist dünyaya her açılımında solcu ve ilerici tutuklaması yaparak, iç ve dış gericiliğe, sağlam durduğunu, herhangi bir gevşemenin sözkonusu olmadığını anlatmak ister; Mustafa Kemal Paşa'nın Mustafa Suphi ve arkadaşlarıyla başlattığı bu ilk örnekten sonra Kemal Paşa'nın yasaları şaşmaz bir kuvvetle işliyor. Burjuvazi, solculara da, açılımın kendilerinde herhangi bir "yanlış anlayış" yaratmaması için uyarıcı olmak istiyor; tutuklamalar ve gözaltına almalar, bütün sonuçlarıyla birlikte, bir de böyle bir uyarıcı işlevi görüyor.

Açılım yalnızca sosyalist dünyaya ziyaretlerle olmuyor; burjuva partileri arasındaki seçim dalaşmalarından da solcuların iyimser dersler çıkarmamaları isteniyor. 6 Eylül tarihinde referandum sandıklarına giderken gazetelerini alan yurttaşlar yine solcuların gözaltına alındıklarını okuyorlar ve bir gece önce televizyon izleyenler de bunları

görüyor.

TKP/B operasyonu olarak adlandırılan bu gözaltına almalar çok daha önceden başladı; Güneşe Çağrı dergisinin sahibi uzun bir zaman önce gözaltına alındı ve bu dergi ile yakınlıkları oldukları gerekçesiyle gençler toplanmaya başlandı. Ancak MİT'in direktifi ile bunların basına ve televizyona verilmesi için 5 Eylül tarihi beklendi. "Dev-Sol'a Darbe" için gözaltına alma haberi 11 Eylül'de açıklanıyor ve 12 Eylül darbesinin yıldönümünde yayımlanıyordu.

Cezaevi içindeki direnişleri, açlık grevlerini, desteklemek için anneler, babalar ve aydınların dayanışma eylemlerine karşı uygulanan sert ve acımasız tepkiler de Kemal Paşa'nın yasalarının geçerliliğinin örnekleri oldular. Cezaevi önü direnişlerinin sembolü Didar Şensoy da, Kemal Paşa'nın yasaları gereğince ölüme gönderildi.

İstanbul'da oğulları ve kızları, kardeşleri için sadece acı duyan anne ve babaların kütle halinde tutuklanması ve bu tutuklamaların İzmir'de de tekrarlanması MİT planlamasının yasalara uygunluğunu ve dakikliğini gösteriyor. Sanki MİT, cezaevi içindeki açlık grevlerini bekliyor ve planlama gereğince polis, İstanbul ve İzmir'de yakaladığı anne ve babaları DGM Savcılığı önüne çıkarıyor.

Referandum kampanyası dönemine gelen bu sertliğin bir özel anlamı var: Rejim, referandum zamanında burjuvalar arasındaki ağız dalaşmalarından solcuların hiçbir biçimde yararlanamayacağını göstermek istiyor. Nitekim referanduma taraf olan partilerin hiçbiri tutuklama ve dövmelerle ilgilenmediler. Hepsi Kemal Paşa'nın yasalarına bağlı olduklarını gösterdiler.

İstanbul ve Ankara'da tutuklamalar gerçekleştirilirken, Ankara'da şiddet tırmandırıldı ve Didar Şensoy'un ölümü gerçekleştirildi. MİT, Didar Şensoy'un ölümüyle, Kemal Paşa'nın yasalarının uygulanması ve hatırlatılması açısından amacına ulaşmış görünüyor ve bu sembol insanın ölümüyle bu dönem için yasa gösterisine son veriyor.

Solcular için özel ve acımasız yasalar işletmek bir ülkeyi bölmek demek oluyor.

EYLÜLİST REJİM YERLEŞME AŞAMASINDA

BAYKAL ve DEMİREL'E KARŞI ÇIKMADAN EYLÜLİZME KARŞI ÇIKILMAZ

12 Mart darbesi görünüşte AP Genel Başkanı ve Başbakan Demirel'i hedef almakla birlikte, sonunda Demirel'in iktidarını kolaylaştıracak reformlar yaparak tarihsel misyonunu yerine getirdi. 1980 öncesinde CHP Genel Başkanı ve Başbakan Ecevit, muhtemel bir darbenin muhaliflerini temizleyeceği ve solu kıracağı beklentisi içine girdi. Eylül darbesi, bir tekel yönetiminin sınırsız iktidarı için son derece cüretli önlemler aldı ve solu ezmeyi sürekli politika saydı. Ancak hükümet etme işini Demirel'in Müsteşarı ve MESS Genel Başkanı Turgut Özal'a bıraktı. Ecevit'in istediği devrimci solu kırılmış bir muhalefetin liderliği ise Ecevit'in beyin takımından Deniz Baykal'a kalmış görünüyor. Şimdi Baykal ve Demirel, Eylülist rejimin yönetimini Özal'ın elinden alma mücadelesini başlattılar.

Süleyman Demirel, Eylül darbesine hiçbir zaman karşı çıkmadı. Mart darbesiyle yalnızca orduya kendi kestanelerini ateşten alma işlevinin düştüğüne inanmanın verdiği rahatlıkla sakin bir bekleyişe geçti, iç ve dış basına, bir darbe muhalifi izlenimini veren demeçler sızdırarak puan toplamaya çalıştı. Demirel'in bu tutumu, umduğuna erken kavuştuğunu düşünerek darbenin tek karşı çıkanı görüntüsünü elde edebilmek için erken, acımasız ve ham bir sol düşmanlığını sahneye koyan çirkin Ecevit'in yanında, kolay prim kazanmasını sağladı. Ecevit'e sığınmak isteyen ve püskürtülen sol, Demirel'de bir demokrasi kahramanı bularak aradığı teselliye kavuştu. Demirel'in

Güniz Sokak'taki kapısı, sol politikacı ve aydınların kabesi haline gelirken bir yandan Demirel günahlarından arınıyor ve diğer yandan sol, solculuktan uzaklaşıyordu.

1982 Anayasa taslağı hazırlandığında Süleyman Demirel cunta liderleriyle pazarlığa başladı. Turgut Sunalp'in aracılığıyla sürdürülen pazarlıkta Demirel, kendilerine siyasi yasak konmaması halinde hazırlanan taslağı destekleyeceğini vaad ediyordu. Pazarlığa göre Turgut Sunalp'in başbakanlığında bir geçiş hükümeti kurulacak ve daha sonra seçim yapılacaktır.

Cunta liderleri, bir süre sürdürdükleri bu pazarlığı aniden kestiler ve siyasi yasakları resmi gazetede yayınladılar. Darbeci komutanlar, 12 Mart darbesi liderlerinden General Faruk Gürler'in cumhurbaşkanlığını önlemede önemli bir rol oynayan Turgut Sunalp'i, Demirel'in de ortağı olduğu bir başbakan olarak görmektense, kendi kuklaları olacak başbakan yapmayı tercih ettiler.

Sunalp'e bir iktidar partisi kurduran cunta liderleri darbenin yıkıntıları üzerinde vekilleriyle iktidara gelmek isteyen Demirel ile Baykal'ı, Zincirbozan'da gözaltına aldı. Cunta liderleriyle, Eylülist sistemi sivil kadrolarla sürdürmek isteyen Demirel ve Baykal gruplarının sürtüşmesinden, toplumdaki bütün tapon politikacıları toplayarak bir parti kuran Turgut Özal yararlanmak istedi. Darbeci generaller, iş çevrelerinin en tamahkar kesimi, IMF, CIA ve yeraltı dünyasının desteğini sağlamış olan Özal'ın seçime girmesini engelleyemedi.

1987 yılında tekrar milletvekili oluncaya kadar Deniz Baykal, Eylülizmin ilk yedi yılında bir inşaat şirketine danışmanlık yaptı. CHP'den kalma politikacılar içinde rezistansa hiçbir katkısı olmayan politikacılar arasında yer aldı. Hukukçu ve Avukat Baykal, sembolik de olsa, DİSK Davası, Barış Davası, Aydınlar Belgesi Davası gibi davaların hiçbirisinde rol almadı ve bunları savunanlara destek olmadı.

Deniz Baykal'ın darbeye, darbecilere ve genel olarak Eylülizme karşı hiçbir çıkışı olmadı. Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanan solcular bir yana CHP'lilerle bile ilgilenmedi.

Baykal'ın 1970 yıllarındaki iki bakanlık deneyimi Washington'a ve iş çevrelerine güven vermekle geçti. Eylül döneminde ise her türlü gericiden "pek iyi" notu aldı.

Demirel ile Baykal'ın ortak yanları yalnızca ideolojileri değildir. İkisi de korkaklık sınırlarına yakın çekingen ve her türlü riski almaktan korkan politikacı tipini temsil ediyorlar. Bu nedenle seçtikleri sözcüklerde kendilerini çok iyi anlatıyorlar. Demirel, 83 rejimine karşı olduğunu açıklıyor. Demirel'in karşı olduğu sadece Özal'ın başbakan olmasıdır. Baykal da yalnızca Özal rejiminden kurtulmanın propagandasını yapıyor. Baykal'ın ağzından darbeye ve darbenin kurumlarına karşı bir tek söz bile çıkmıyor.

Evren'siz ve Özal'sız bir Eylülist rejim: Demirel ve Baykal bu hayalin peşindedir.

EYLÜLİST ÜNİVERSİTEDE UTANÇ

Türkiye'de üniversiteleri itibarsızlaştırma süreci devam ediyor.

1402 sayılı yasa ile görevinden uzaklaştırılan ve İdare Mahkemeleri'nden iptal kararı almalarına karşın İstanbul Üniversitesi Rektörü Cem'i Demiroğlu'nun Danıştay'dan yürütmenin durdurulmasını istemesi nedeniyle ders veremeyen öğretim üyeleri varken, üniversitede dünya barışının düşmanı NATO'nun İngiliz Lordu Genel Sekreteri'ne ders verdiriliyor. Sıkıyönetim Komutanı kararıyla üniversiteden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin yanına yaklaşamayan Üniversite Öğretim Üyeleri, Profesörler Evi'nde Lord Carrigton'la yemek yiyerek akademik özgürlük ve meraklarını tatmin ediyorlar.

Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında önemli bir anlaşmanın imza tarihinin çok yaklaştığı bir zamanda Türkiye, rahatsızlığını ve NATO'culuğunu İstanbul'da bir NATO showu düzenleyerek sergilemek imkanını buldu. Bir yandan Atlantik Antlaşmaları Dernekleri'nin 33. Genel Kurulu bir resmi toplantı haline getirilirken, diğer yandan da İstanbul Üniversitesi, NATO Genel Sekreteri'ni ders vermek üzere İstanbul'a davet etti.

Türkiye'nin en eski üniversitesinin NATO Genel Sekreteri'ni davet etmesi büyük bir cürettir. Üniversite rektörlerinin kendilerini hâlâ Eylül darbesinin şemsiyesi altında gördüklerinin işareti olmaktadır.

NATO Genel Sekreteri'nin İstanbul Üniversitesi'ndeki programını, üniversitenin Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Müdürü Doç. Bener Karakartal hazırladı. Doçent Karakartal, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın mutemet bilirkişilerinden birisidir ve bilmediği kitapları komünist olarak nitelemekle tanınıyor. Her yerde komünizm tehlikesi gören NATO'nun gerici Genel Sekreteri'nin programını, anlamadığı kitapları bile komünist olarak niteleyerek mahkumiyet kararları çıkarılmasına gerekçe hazırlayan bir doçentin hazırlaması büyük bir uyumu sergiliyor.

Türkiye'de üniversitelerin gerçek sahipleri hâlâ kürsülerinden ders veremiyor. Bu kürsülerde şimdi NATO'nun ve emperyalizmin hortlak sesi duyuluyor. Üniversite rektörleri ve enstitü yöneticileri, NATO bürokratlarına ve tekellerine yaranma yarışı yapıyorlar. Zaman bu zaman.

DARBE VE KARŞI DARBE

EYLÜLİZM PAŞALARINI KIRIYOR

"Şimdi amacım üniversitede ders vermek. Önce doktora yapacağım. Ardından doçent olacağım. Yaşım müsait olursa profesör olacağım. Bir amacım var benim." Emekli Orgeneral Necdet Öztorun, bu sözleriyle, amacının Genel Kurmay Başkanı olmak olmadığını da belirtmiş oluyor. İşini bitirmiş ve üniversitede bir görev alarak yaşamını sürdürmek istiyor; Eylülist rejimin iki rektörü, İstanbul Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi Rektörleri, 1402 sayılı yasaya göre görevlerinden uzaklaştırılan İdari Mahkemeleri'nden karar almış profesörlerin kürsülerine dönmelerini önlemek için her türlü engellemeyi yaparlarken, emekli orgeneral ve doktorası bile olmayan bir kimseyi aralarında görmekten onur duyacaklarını açıklamaktan çekinmediler .

Öztorun'un başına gelenler, her darbe döneminden sonra bu dönemde canla başla çalışan bürokratların birçoğunun başına gelebileceklerin aynıdır; işini bitirdi, artık ihtiyaç kalmadı, taltif de edilebilir veya istiskale de uğrayabilir. Necdet Öztorun ile aynı çizgide bir general olan Necip Torumtay taltif ve terfi ile karşılaşırken Öztorun, büyük hayal kırıklığı ile burun buruna geldi.

Necdet Öztorun, Türkiye Silahlı Kuvvetleri'nde yükselebilmiş generaller içinde Amerikan politikasını izleme yanlılarının en ateşlilerinden birisi ve belki de başında yer alıyor. ABD politikalarını önemseme ve mümkün olan ölçüde izleme çizgisinde, Necdet Öztorun ile ancak Haydar Saltık yarışabilir. Amerikan Hükümeti'nden görevde iken madalya alan üç generalden birisidir; diğer ikisi, yazgı birliği yaptığı Necdet Uruğ ile şimdiki başkan Orgeneral Necip Torumtay'dır.

Öztorun, Eylülist rejimin en katı yöneticilerinden birisidir. İstanbul'da Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı yaptığı sırada, askeri cezaevlerini bir toplama kampına çevirmenin şampiyonluğunu yaptı. 12 Eylül'den hemen sonra cezaevleri birer işkenceevi haline dönüştürülmüştü; zaman içinde koşullar, tümden iyileşmese bile 12 Eylül'ün başındaki durumdan uzaklaşmaya başladı. Fakat Necdet Öztorun, Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı olarak göreve başladıktan sonra İstanbul'daki cezaevlerini zindana çevirme kararını verdi ve bu kararı acımasız bir biçimde uyguladı. Necdet Öztorun zamanında tutuklular en kütlesel ve uzun açlık grevlerinden birisini yaptılar.

Bir yandan Amerikan politikasını izlemek bir yandan da haşin bir sıkıyönetim komutanı olmak, General Öztorun'a Genel Kurmay Başkanlığı'na kesinlikle açılan bir yol olarak görünmüş olmalıdır; yanıldığını Haziran ayının sonunda öğrendi. Pek çok güvendiği Evren'in de kendisine yardımcı olamadığını gördü; yine de kendi itibarını kurtarmak için "Evren'in elinden birşey gelmedi" demek gereğini duyuyor.

Cumhuriyet'te Yalçın Doğan, açık yanlışlıkla, Kenan Evren'in Özal'ın bu projesine direndiğini yazdı. Türkiye'de görevdeki Genel Kurmay Başkanı istedikten sonra ve imzayı atacak Devlet Başkanı da razı ise, başka bir Genel Kurmay Başkanı düşünmek mümkün değildir; Öztorun'u asıl harcayan Kenan Evren oldu. Ordudan gelen her Devlet Başkanı, Genel Kurmay Başkanlığı'nda kendisine doğrudan doğruya bağlı bir Orgenerali görmek ister; Evren'in bugün ordu içinde kendisine en yakın istediği kimse Recep Ergun'dur. Necdet Üruğ, Evren'in bu tutumunu bildiği için Recep Ergun'un Orgeneralliğe yükselmesini önlemiş ve Ergun, Evren'in ısrarı üzerine, bir yıl sonra Orgeneral olabilmiştir. Üruğ, Genel Kurmay Başkanı olduğu andan itibaren Şura toplantılarını eline aldı ve Devlet Başkanı olarak Evren'i toplantıların dışında tutabildi.

Necdet Üruğ'un erken emeklilik için gösterdiği ısrarın tek nedeni, Recep Ergun'un emekliliğini sağlamaktı. Fakat Öztorun'dan sonra Genel Kurmay Başkanlığı'na gel-

mesi planlanan Necip Torumtay'ın Öztorun'u atlayarak Genel Kurmay Başkanı yapılması halinde Recep Ergun'a emeklilikten kurtulma şansı açılacaktı. Talat Aydemir'e yakınlığıyla tanınırken, Talat Aydemir'in şansının dönmesi üzerine Aydemir'i yakalayarak hapse götüren Necip Torumtay, Öztorun'u atlayarak Genel Kurmay Başkanlığı'na gelmeye hemen "evet" dedi.

Bu kadar basit ve Eylülist rejiminin önde gelenleri arasındaki bir mevki sağlamlamlaştırma operasyonu olarak ortaya çıkan bu atamaları Bab-ı Ali basını, bir demokrasi meydan savaşı olarak göstermeyi ve Özal'ı övmenin bir gerekçesi olarak kullanmayı tercih etti. Ancak, bir süre sonra, her övgünün bir yergi olduğunu anlamakta gecikmedi ve Özal övgüsünü bıçakla keser cesine durdurdu. Bir basın toplantısı yaparak içini dökmeyi planlayan emekli Orgeneral Necdet Öztorun'un niyeti kursağında bırakıldı. Hürriyet'in başyazarı Oktay Ekşi, kendisinin Atatürkçü olduğunu ileri süren Öztorun'a, böyle söylemenin dolaylı yoldan Torumtay'ı Atatürkçü olmamakla suçlamak olduğunu hatırlattı. Bab-ı Ali basını için, bir kimse Genel Kurmay Başkanı olduğu sürece Atatürkçülüğünden kuşku duyulamazdı. Açıklamalarını sürdürmek isteyen Öztorun, Güneş'in "İşin tadı kaçtı" başlığını görünce, içini dökmeyi daha ileri bir tarihe bıraktı.

Öztorun, Uğur Mumcu'ya yaptığı açıklamalarla yetinmek zorunda kaldı. Ne kadar Atatürkçü ve ne kadar özerk üniversite yanlısı olduğunu anlattı. Uğur Mumcu, bir fıkrasında 1982 Referandumu'nun hemen ardından Öztorun'la Öztorun'un makam odasında başbaşa yaptıkarı konuşmayı hatırladı. Öztorun, referandum sonuçlarından memnun, Orgeneral Evren'in büyüklüğünü Uğur Mumcu'ya anlatıyordu.

Atatürkçülük ve demokratlık emekli generallerin mesleğidir.

Necdet Öztorun, Eylülist rejiminin en bağnaz generallerinden birisidir. Her askeri dönemden, her baskı döneminden sonra bir veya daha çok generalin harcanması gerekir. Talihsizlik kuşu, Öztorun'un omuzlarına konmuştur. Dostları daha fazla konuşmasını önlediler; kız-

günlüğü geçerse ilerde, bir yönetim kurulu üyeliğine atanabilir.

Ancak henüz kaynayan kazanın durulmadığı görülüyor; Brüksel'deki AET Bürosu'ndaki görevini sürdürürken birdenbire Türkiye'de Silahlı Kuvvetler uzmanı olan Mehmet Ali Birand şunları yazdı: "Birinci Ordu Komutanı Recep Ergun, daha önceki senaryo icabı bu Ağustos ayında emekli olacaktı. Geçen yıl Torumtay'ın süresi uzatılarak, Ergun Paşa'nın önü kapatılmıştı. Genel Kurmay, hükümetin de bilgisi dahilinde 'takdir hakkını' kullanmış ve Torumtay'ın Genel Kurmay'da kalmasını kararlaştırmıştı. Bu tercihin yapılmasının da -kendi mantıkları içinde- birçok nedeni vardı." Bu yazısını, Türkiye'nin yeni ordu uzmanı şöyle sürdürdü: "Oysa şimdi durum tamamen değişti. Ergun Paşa'nın tekrar devreye girebileceği bir ortam doğdu. Anahtar da Başbakan'ın elinde." Bütün bunlardan sonra şu sonuca vardı: "Ancak Başbakan Genel Kurmay Başkanlığı makamında olduğu gibi, kuvvet komutanlıklarında da mutlaka takdir hakkını kullanmalıdır. Zira kuvvet komutanlıkları Genel Kurmay Başkanlığı kadar önemlidir ve bütün dünyada da, sivil hükümetler takdir haklarını kullanırlar." Böylece Mehmet Ali Birand, Recep Paşa'nın önce Kara Kuvvetleri Komutanı ve daha sonra da Genel Kurmay Başkanı yapılması için isteklerini iletmiş oldu. Bu isteklerin aynı zamanda Kenan Evren'in istekleri olduğunda hiçbir kuşku yok.

Mehmet Ali Birand, Kenan Evren'in isteklerini gazete sütununa geçirirken bir de gerekçe buldu ve yazdı: "Silahlı Kuvvetlerimiz de buna alışacaktır. Zira unutmayalım hepimiz Türküz, hepimiz bu ülkenin verdiği gelenek, görenek ve olanaklar çerçevesindeki eğitimle yetişiyoruz." Bu nedenle Recep Paşa'yı "istiyoruz."

Bir dönemden bir döneme geçiliyor: Bir zamanlar hükümetleri istemeyen generaller, şimdi hükümetler tarafından istenmez hale geliyorlar. Türkiye'de generaller hükümetleri istemedikleri zaman da, hükümetler generalleri istemedikleri zaman da hep demokrasi kurtuluyor. Türkiye'de generallerle hükümetler zamanlarını hep demokrasiyi kurtarmakla geçiriyorlar.

KORKAK KAHRAMAN ÖZAL KARŞI DARBE YEDİ

İhtilal ve demokrasi sözcüklerinin tekelci ağızlarda son derece ucuzlatıldığı 29 Haziran 1987 tarihinden bir ay bile geçmeden 25 Temmuz 1987 tarihinde Turgut Özal'a layık görülen sivil darbe tersine döndü ve Evren ile Özal devre dışı bırak larak Silahlı Kuvvetler hiyerarşisi istediği atamaları yaptı. Devlet Başkanı Kenan Evren'in Genel Kurmay Başkanlığı'na getirmek istediği Ankara Sıkıyönetim eski Komutan Orgeneral Recep Ergun, Silahl Kuvvetler içinde yerleştirilmeye çalışılan tüm usuller altüst edilerek tasfiyeye uğradı.

Çankaya'da Kenan Evren ile Başbakanlık'ta Turgut Özal'ın Birinci Ordu Komutanı Recep Ergun'un desteğiyle elde ettikleri ilk sonucun tekelci basının büyük övgüleriyle "sivil ihtilal" ilan edilmesinden hemen sonra, Evren ve Özal ordu terfi ve atamalarının dışında tutuldular ve Genel Kurmay Başkanlığı'nda görmek istedikleri, sıkıyönetim komutanlığı sırasında MHP davasını açan Askeri Savcı Albay Nurettin Soyer üzerine baskı yapan Recep Paşa'nın emekliliğine razı olmak durumunda kaldılar. Evren–Özal ikilisinin, Üruğ ve Öztorun'un beceriksizliği sonucunda kazandıkları ilk raund ters tepti ve Başbakan Özal, Recep Ergun'u MİT Müsteşarı yapmak projelerinden de vazgeçmeye zorlandı. Özal, Genel Kurmay ile MİT içiçe çal şt ğı için, Silahlı Kuvvetler hiyerarşisinden gördüğü tepki üzerine Recep Ergun'u MİT Müsteşarı yapmayacağını açıkladı.

Türkiye'de İstanbul sanayiinin önem kazanması ve tekellerin Türkiye siyasetinde etkilerinin kaba bir biçimde belirmesi, Kara Kuvvetleri Komutanlarının seçiminde bir değişikliğe yol açtı. Daha önce Kara Kuvvetleri Komutanları, Ankara'ya yakın İkinci Ordu Komutanları arasında çıkarken, son yıllarda usül değişti ve Birinci Ordu Komutanları, giderek KKK oldular. Komutalar, İstanbul'da harbiye veya sıkıyönetim zamanlarında Selimiye'de İstanbul sermayesi ile tanıştılar ve bu tanışıklıklar KKK seçiminde önemli olmaya başladı.

Birinci Ordu Komutanı Adnan Ersöz'ün KKK olmasına

zamanın Başbakanı Süleyman Demirel karşı koyunca, Demirel'in adayı tepkilerle karşılaşınca, henüz kuruluş aşamasındaki Ege Ordu Komutanı Kenan Evren'e yol açıldı. Ancak bunun dışında, Nurettin Ersin, Haydar Saltık, Necdet Üruğ, Necdet Öztorun, Necip Torumtay hep Birinci Ordu Komutanlığı'ndan yükselerek Kara Kuvvetleri karargahına geldiler.

Birinci Ordu Komutanı Recep Ergun, Ege Ordu Komutanı Kemal Yamak'tan kıdemli olmasına karşın, önce Evren'in adamı olduğu ve daha sonra da Özal ile yakınlık kurduğu için tasfiye edildi. TSK, eğer bazı fıkra yazarlarının büyük bir bilgiçlikle ileri sürdükleri gibi "ikibin yılına uzanan plan" varsa, buna sahip çıktı.

Silahlı Kuvvetler içindeki atamaların abartılarak Türkiye'de demokratik gelişmeler veya uzun yılları içine alan planlara bağlanması içinde yaşanılan acıklı sığlaşmanın bir sonucudur; Öztorun'un yerine Torumtay'ın veya Torumtay'ın sınıf arkadaşı Ergun'un yerine Yamak'ın gelmesiyle demokrasinin bulunması veya kaybedilmesi kuş beyinlilerin kuş beyinliler için uydurdukları masallar olmalıdır. Adı geçen veya geçmeyen generallerin hepsi Eylülist uygulamaların içinde ve sıkıyönetim komutanları ya da yardımcıları arasında yer aldılar.

29 Haziran'da başlayan ve 25 Temmuz 1987 tarihinde tamamlanan gelişmeler, Devlet Başkanı Evren'in doğrudan doğruya kendisine yakın ve duygusal olarak bağlı, istediği zaman istediği demeçleri verecek ve ağırlığını koyacak bir generali Genel Kurmay Başkanı yapmak istemesinden doğdu. Üruğ–Öztorun–Torumtay, 12 Eylül'ün tahribatını yaşamış Silahlı Kuvvetlere yeniden prestij sağlayabilmek ve gerektiğinde yeniden hükümet etmek üzere hazırlayabilmek için artık Evren'den uzak tutmak gerektiğine inanıyorlar.

Orgeneral Ergun, Evren'e ve Özal'a bağlılığı kapitalist rejime bağlılık sayarken, Üruğ–Öztorun–Torumtay ekibi, burada bir ayrım yapmak gereğini duyuyorlar. Özellikle Öztorun ve Torumtay, rejimin korunmasında ABD ile ilişkilerin yakın ve içiçe tutulmasına büyük önem veriyorlar. Ergun ise böyle konuların kendisini aştığına inanıyor;

bunları Evren ve Özal'ın bileceği önemli işler olarak görüyor.

Eğer Öztorun'u Genel Kurmay Başkanlığı'ndan atlatmak bir "sivil ihtilal" ise, Recep Ergun'u tasfiye etmek de bir karşı darbe olmalıdır; ancak böyle düşünmek Türkiye ile birlikte sığlaşan fıkra yazarlarının işidir. Özal, değil ihtilal kendiliğinden hiçbir adım atamayacak bir politikacıdır; Recep Ergun'a güvenerek uygulamaya koyduğu Evren'in senaryosu nedeniyle asıl kayıplı çıkan yine Özal olmuştur. Turgut Özal, tekelci yazarların amigoluğunda bir süre kabarmasını sürdürmekle birlikte, hükümeti ile TSK arasına kuşku tohumları atmış ve Silahlı Kuvvetlerin kendi içine kapanması sürecini başlatmış oluyor.

Bunun için Necdet Öztorun'a Genel Kurmay Başkanlığı kapısını kapattığı zaman Özal'ı demokrasi kahramanı ilan eden kalemler, son gelişmeler karşısında suskunluğu seçiyorlar. Bir daha övebilmek için pusuda bekliyorlar.

EYLÜLİZM ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜNÜ YAŞIYOR

Eylül darbesinin sekizinci yılında darbenin lideri Evren, varılan noktadan hoşnut olmadığını dile getirdi ve Silahlı Kuvvetleri yeniden kurtarıcı ilan etti. Muhalefetin iki lideri varılan noktadan çok memnun görünerek Evren'in sözlerine şiddetli tepki gösterdiler. Daha sonra Çankaya'da Evren'le buluşan İnönü ve Demirel, tatmin olduklarını ve Evren'in demokrasiye inandığına inandıklarını açıkladılar.

Evren Trabzon'da "Türkiye, arzu edilmemesine rağmen aynı noktalara tekrar dönerse oradan kurtaracak olan yine Silahlı Kuvvetlerdir" deyince, kısa bir süre, Türkiye'de ortalık karıştı ve yerini demokrasiye bağlılık ayinlerine bıraktı. Demirel, Evren'in bu sözleri üzerine, demokrasiye bağlı olduğunu gösterdi ve "Sayın Evren 12 Eylül lideri mi yoksa Cumhurbaşkanı olarak mı konuşuyor?" diye sordu ve Evren'den "Ben Cumhurbaşkanıyım" cevabını aldı. Evren aynı zamanda Eylül'ün sorumluluğunu taşıdığını ve böyle konuşacağını açıkladı.

Demirel'i sevenler çoğalıyor ve insanlar yaşlandıkça Demirel'in tadına varıyor. Mehmet Kemal, şunları yazıyor: "Geçende Gökkuşağı dergisinde Dr. Selçuk Erez'in demokrasi üstüne düşüncelerini okuyordum. Gerçekten demokrasiyi en ince yerinden yakalamıştı." Doktor Erez, Gökkuşağı'nda ince demokrasiyi keşfedip Mehmet Kemal'i mutlu ederken, İnönü'nün gençliğinde diktatör ve yaşlanınca demokrat olduğunu yazıyor, Mehmet Kemal bu büyük keşfe bakarak seviniyor ve şunları yazıyor: "Süleyman Demirel'e bakıyorum, kendinden beklenmeyecek kadar demokratlaşıyor. Yalnız demokratlaşmakta geç kaldı. Bugün değil başbakan olduğu yıllarda demokrat olsaydı çok kazanırdık." Böylece Demirel'in çok geç demokrat olmasına biraz üzülüyor.

Demokrasi bir yaşlılar rejimi oluyor. Eski diktatörler ve solcular, yaşlanınca demokrat oluyorlar. Mehmet Kemal mışıl mışıl bunu yazıyor ve şunları ekliyor: "Demokrasinin bir yaşam biçimi olduğunu gene gerçek solcular ispatlıyor. Bakın demokrasinin ve demokrasi savaşımının azıcık ucu görününce iki demokrat insan yurda döndüler: Haydar Kutlu ve Nihat Sargın." Böylece solcular, demokrasinin ucu görününce ülkeye dönerek, solculuktan ayrılıp demokrat olarak en iyi demokrat olduklarını ve çok tutarlı sayıldıklarını ispatlıyorlar. Mehmet Kemal ihtiyarlar demokrasisini yazıyor.

Evren'in sözleri "Azıtmayın, uslu durun, yoksa asker gelecek" biçiminde anlaşıldı. Eylül darbesi yaktı, yıktı, can aldı. Hiçbir temelli sorunu çözemedi. Darbelerin Evren söylediği için değil bu demokratik sistem içinde hiçbir sorunun çözülmediği için geldiğini anlamayan Türkiye solcuları, Evren'in demeciyle demokrasinin tehdit edildiğini düşünerek demeçlerle tehlikeyi kovmaya çalıştılar.

Abdullah Baştürk açık konuştu ve "Olmaz öyle şey" dedi. Rakibi ve dostu "Ben öyle birşeyi ağzıma almak istemiyorum" dedi. Halil Tunç da "böyle bir kelimeyi dahi telefuz etmek istemiyorum" buyurdu. Tarık Buğra "olmaz" diyordu. Herkes "tuh tuh" diyerek şeytan kovuyordu. Erdal Öz, "sanmıyorum" diyerek daha bilimsel konuştu. Ayla Kutlu, ülkesinin insanlarına güvendiğini ve ihtilal ol-

mayacağını haber veriyordu.

Erdal İnönü "olmaz, olmaz" diyerek karşı çıkıyor ve Anayasa Profesörü Bahri Savcı, "olmaz, çünkü olamaz" diyerek büyük bir bilimsel açıklamada bulunuyor. Bir başka Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal da "bence olmaz" diyerek otoritesini koyuyor. Bütün bu olmazlara Albay Alparslan Türkeş "Türkiye'de yarın ne olacağı belli olmaz" diyerek karşılık veriyor.

Ankara'nın eski Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun ihtilal olup olmayacağı sorusuna "bana sormamış olun" cevabını veriyor. Eylül'ün Bakanı İlhan Evliyaoğlu ise bu soruya "yapmayın" diyerek karşılık veriyor ve artık bakanlık sırasını savdığını düşünerek darbe istemiyor. 12 Mart'ın komutanı Muhsin Batur'un cevabı ise "Niye olsun, neden olsun?" makamında çıkıyor. Eylül, insanlarını da, demokrasi sorununu da magazinleştiriyor.

Evren'in çıkışı da, verilen cevaplar da Eylül darbesiyle birlikte Türkiye'de demokrasi tartışmasının da iflas ettiğini gösteriyor. Darbeye son derece yüzeysel bakıldığı ortaya çıkıyor. Demokrasi, bir ihtiyarlar rejimi olarak kaprisli bir dul kadına benzetiliyor. Kimse reel ücretlerin sekiz yılda yüzde elliden fazla gerilediği, enflasyonun yüzde altmışlara çıktığı, ödemeler dengesinin zorlandığı, insanların geçimlik ücretlerini kazanabilmek için mesaiden çıktıklarında boyacılık, cam siliciliği, şoförlük türünden işler peşinde koştuğu bir ülkede demokrasinin nasıl yaşatılacağını tartışmıyor.

Eylül, bir iflasın ilanıdır. Şimdi Eylül'ün iflası ilan ediliyor.

Her iflas, yeni bir takım isimlerin ipliğini de pazara çıkarıyor.

SEÇİM VE DARBE

"Hegel, bir yerde, dünya tarihinin büyük olay ve karakterlerinin, deyiş uygunsa, iki kez ortaya çıktıklarına işaret ediyor. Birinci kez trajedi, ikinci kez fars olduğunu eklemeyi unutuyordu. Danton'un yerinde bunun Caussidiere, Robespierre'in yerine Louis Blanc, 1793-95 yıllarının Mantagne'inin yerine 1848–51 yılları Montagne'i, Amca Napoleoen'un yerine Yeğen çıkıyor. Ve biz, aynı karikatürü on sekiz Brumaire'in ikinci baskısını çevreleyen olaylar içinde de görebiliyoruz."

Karl Marx
Lui Bonapart'ın Onsekiz Brumaire'i

Seçimler darbe doğuruyor.

Tüccar, bir eski korsandır. Orta çağda Akdeniz'in ünlü körfez kentleri, aynı zamanda ünlü korsan yatakları oluyorlar. Korsanlar, çaldıkları malları burada satıyorlar. Denizlerde korsan olan körfez kentlerde tüccar olarak görünüyor.

Orta çağda korsan ile tüccarı birbirinden ayırmak mümkün olmuyor.

Tekelci aşamada seçim ile darbe özdeşleşiyor.

Lui Bonapart, 1848 Devrimi bastırıldıktan sonra seçimle geldiği Devlet Başkanlığı koltuğunda, 1851 yılı Aralık ayında bir darbe ile ve amcası Büyük Napolyon'a öykünerek, imparatorluğunu ilan ediyor. Büyük Napolyon, küçük burjuvaların ve özellikle köylülüğün lideridir; yeğen Bonapart, kendisini küçük burjuvaların lideri sanıyor ve onları kırarak büyük sermayenin gelişmesine ve egemenliğine kapıları açıyor.

Marx'ın politika sanatı ve biliminde şaheserlerinden birisi olan Lui Bonapart'ın Onsekiz Brumaire'nin ilk paragrafını aktardım. Şimdi de son paragrafının en son iki

cümlesini bırakarak aktarıyorum.

"Durumunun çelişik isterleriyle güdülen Bonapart, Napolyon'u ikame eden bir kimse olarak, tıpkı bir sihirbaz gibi sürekli sürprizlerle, başka sözcüklerle, her gün bir minyatör coup d'etat göstererek, kamunun bakışlarını üzerinde tutmak zorundadır. Böylece tüm burjuva ekonomisini bir kargaşaya sürüklüyor. 1848 Devrimine yıkılamaz görüneni her gün yıkıyor, kimini devrim hoşgörülüsü, kimini devrim tutkulusu yapıyor, düzen adına anarşinin kendisini yaratıyor ve aynı zamanda, bayağılaştırarak, hem tiksindirici ve hem de komik yaparak, devlet makinasının üzerindeki haleyi alıp atıyor." Ekonomik ve maddi temele oturtulabildiği sürece Büyük Napolyon ile Lui Bonapart ikilemi açıklayıcı gücünü koruyor ve bugüne kadar getirebiliyor.

Seçim, darbenin komiğidir.

Süleyman Demirel, İsmet İnönü'nün komiğidir.

Turgut Özal, Celal Bayar'ın komiğidir.

14 Mayıs 1950 seçimi ile 12 Eylül 1980 darbesi arasında büyük benzerlikler görüyorum. Anlamlı ayrılıklar da var. Tartışmak istiyorum.(1) Mayıs seçimi ile Eylül darbesi, aradan geçen 30 yılın ekonomide yarattığı değişikliklerle birlikte, aynı siyasal işlevleri yerine getirmeyi amaçlıyor. Bu tartışmanın anlamlı bir biçimde sürdürülmesiyle Türkiye'de yeni bilimin ortaya çıkışı yönünde önemli adımların atılacağına inanıyorum.

Mayıs 1950 seçimiyle Eylül 1980 darbesi arasındaki özdeşlikleri görmek ya da görmemek, Türkiye'de bilimsel ayrışmanın büyük başlangıçlarından birisi sayılmalıdır. Şöyle söylenebilir; Mayıs 1920, Türkiye'de Kemalizmin trajik döneminin başlangıcıdır. Eylül 1980 tarihinde, Kemalizmin komik dönemi açılıyor.

Artık Türkiye'de Kemal Paşa, İsmet Paşa, Celal Bayar, Süleyman Demirel türü politikacıların dönemi sona ermiştir; bundan sonra, küçük politikacılar dönemi başlıyor. Bundan sonra politika sahnesi, Turgut Özal ya da Erdal İnönü türünden sonsuz çapsız, hiçbir pırıltıları olmayan, yaşamlarının hiçbir döneminde bir inancın tutkulu sahibi olamamış politikacılara kalıyor.

Süleyman Demirel, İsmet İnönü'nün komiğidir.
Turgut Özal, Celal Bayar'ın komiğidir.
Erdal İnönü, kendisinin komiğidir.

Hem Mayıs 1950 ve hem de Eylül 1980, büyük korkuların ürünüdür. İlkinde, toprak ağalığının ortak olduğu burjuva rejimi, kendisini tehdit altında görüyor. İkincisinde yerleşik kapitalist düzen, çok büyük bir korku içinde görünüyor ve Eylül darbesi, her haliyle korkanların korkusunu anlatıyor. Eylül darbesinde, mülkiyetlerinin tehdit edildiğini görerek ürkmüş tekelcilerin artık tutamaz oldukları korkularını kütlelere taşıma isteği temel motif olarak ortaya çıkıyor.

Hem Mayıs 1950 seçiminde ve hem de Eylül 1980 darbesinde harekete geçiren Türkiye'deki mülk sahiplerinin korkusudur. Ancak korku, ulusal değil aynı zamanda evrensel olarak ortaya çıkıyor. Hem Mayıs 1950 ve hem de Eylül 1980, aynı zamanda, kapitalist dünyanın korkusunun patladığı tarih kesitlerini de içeriyor. Mayıs 1950 ve Eylül 1980 kapitalist dünyanın Birinci ve İkinci Soğuk Savaş dönemlerini anlatıyor.

Amerika Birleşik Devletleri var. Yirminci yüzyılda, dünyanın her yanında insanoğlunun yaşadığı tüm acılarda Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük ve önemli katkısı var. Kendisi korkaktır ve bütün korkakların sığınağı, Amerika Birleşik Devletleri oluyor. Hem Mayıs 1950 ve hem de Eylül 1980 Türkiye'nin ürkmüş ve korkmuş burjuvazisinin kendi güvencesini Amerika Birleşik Devletleri'ne daha çok bağlanmada bulma çözümlerini gösteriyor.

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri'nin birlikte zaferi, sosyalizmin, tek ülke sınırlarını aşarak bir dünya sistemine dönüşmesi olgusuyla birlikte gerçekleşti. Dünya kapitalizmi büyük bir korkuya girdi. Türkiye ve Grekleri içine alan Truman Doktrini ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri, dünyayı sosyalizmden koruma sorumluluğunu artırdı. Ancak dünya kapitalist sistemi, dünya sosyalist sisteminin gelişmesini önlemeyi ve özellikle kapitalist merkezleri içine almasını engellemeyi temel politika yapmakta gecikmedi;

1949 yılında NATO kuruldu. NATO, hem soğuk savaşın ürünüdür ve hem de soğuk savaşı yayma ve sürdürme politikasının aracısıdır.

Mayıs 1950 bir yanıyla Kemalist restorasyonu sağlarken diğer yanıyla da Türkiye'de mülk sahibi sınıfların kendi güvencelerini Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünya emperyalizminin saldırgan örgütü NATO içinde bulmasını sağlıyor. Türkiye'de bu süreç, kuşkusuz, daha önce ve 1940 yıllarının ortalarında başlıyor. Ancak somut adımların atılması ve kurumların ortaya çıkabilmesi için Mayıs 1950 gerekli görülüyor.

1951 yılında Türkiye'nin, NATO'ya giriş protokolünün Londra'da imzalanmasıyla 1951 TKP tutuklamasının başlaması aynı hafta içindedir; aynı hafta içinde Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki siyasal ilişkiler, Cumhuriyet döneminin o zamana kadar yaşanmış en gergin dönemine giriyor.

NATO'ya girilirken Türkiye'de sosyalistler tutuklanıyor; Mayıs 1950, bunu anlatıyor. Mayıs 1950 ile Türkiye'de mülk sahipleri, korkularının bir yandan NATO'ya girerek ve diğer yandan o zamana kadar Türkiye'deki devrimcileri içinde barındıran tek örgüt olan TKP'nin lider ve önde gelen üyelerini tutuklayarak yeniyorlar.

Eylül 1980 darbesi, yalnızca Türkiye'de mülk sahiplerinin değil, aynı zamanda dünya emperyalistlerinin korkularından kurtulmalarının da çabaları oldu. Amerika Birleşik Devletleri, Eylül darbesi ile, hem İran hem de Afganistan devrimlerine cevap hazırlamış oldu. (2) Eylül 1980 darbesi ile Türkiye halatı koparılmış bir mavna gibi, Brüksel'deki NATO Karargahına doğru kaydı.

Mayıs 1950 ve Eylül 1980, dünyada Amerikan yayılmacılığının arttığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gücsnün sınırlarını genişlettiği dönemlerdir; hem ikisi de bir soğuk Savaşın içine düşüyor. Uluslararası güçler dengesi açısından kesin bir benzerliğe işaret ediyorlar.

Aktörler planında benzerlik çok daha açıktır; lider ile iktisat müsteşarının ilişkisinde somutlaşıyor. Mayıs 1950'de İsmet İnönü yönetimden ayrılıyor ve yerine İnönü'nün İktisat Müsteşarı Celal Bayar'ın başkanlığında ye-

ni bir grup geliyor. Eylül 1980 tarihinde Süleyman Demirel görevden uzaklaştırılırken, koltuğu, İktisat Müsteşarı Turgut Özal'a açılıyor. Biri seçimle ve diğeri darbe ile gerçekleştiriliyor.

1950 yılında Mayıs ayında İsmet İnönü, Celal Bayar ile sürüyor. 1980 yılı Eylül ayında Süleyman Demirel, Turgut Özal ile kendisini sürdürmeye hazırlanıyor. 1950 yılında Kemalist restorasyon yeni bir aşamaya giriyor; DP iktidarı ile Kemalizmin yaşayabilirliğini pratikte sınamak istiyor.

1950–1960 yıllarında Türkiye, Kemalizmin en yaygın ve en yüksek iktidarına yol alıyor. Kemal Paşa'nın heykelleri kırılırken, Kemalizm, Türkiye topraklarına tümüyle yerleşiyor. 1980 Eylül ayı ise Kemalizmin net bir karikatürü ile tekelci rejimi şiddetle kurumlaştırma dönemini başlatıyor. 1980 Eylül ayı ile birlikte şiddetin çok daha kütlesel olması çelişkinin ve devrimci düşüncenin yaygınlaşmış olmasından kaynaklanıyor. 1951 TKP tutuklamasından 1981 TKP tutuklamasına gelinceye kadar,1980 yılı Eylül ayından itibaren Türkiye'nin devrimci topraklarının her karesine tarihin pek az gördüğü eziyet ve zulüm ekiliyor.

Devrimcilere zulüm, Amerika Birleşik Devletleri'ne sığınma ve dünya sosyalist sistemine düşmanlık, hem Mayıs 1950 hem de Eylül 1980 dönemlerinin ortak çizgileridir. Bu ortak çizgiler dururken, ayrıntılar üzerinde durulması da iki ayrı dönemin bir başka ortak çizgisini veriyor.

Burada ayrıntılar üzerinde durmak istiyorum. Ayrıntıları gözlemek, hem bilimin ve hem de sanatın, temel yaratıcı süreçleri içinde yer alıyor; yaratıcılık, ayrıntıları çözümlemek ya da işlemekle başlıyor. Hem bir bilim hem de bir sanat olan politikada ayrıntıları gözleyip işlemenin çok önemli ve ayrı bir yeri var. Ancak bu yer, politik çizgilerin oluşturulmasıyla sınırlıdır; politika pratiği ayrıntıların dışında ve karşısında gerçekleşiyor.

Politika pratiği kütlelerle yapılıyor ve gerçeğin somut gövdesi üzerinde gelişiyor.

Çok açık; İsmet İnönü ile İktisat Müsteşarı Celal Bayar'ın ayrılığı üzerine bir politikayı kütlelere anlatmak

mümkün görülmüyor. Daha da açık; Süleyman Demirel ile Turgut Özal ikilemine dayalı bir politikanın hiçbir başarı şansı görünmüyor. İnönü ile Bayar arasında, Demirel ile Özal arasında, temel çizgi sürekliliktir; kütlelerin bunların ayrı olduğunu algılamasını beklemek akıl dışı ile uğraşmak oluyor.

Ayrıntının işlenmesi yeni bilimin ebesidir. Gerçekliğin gövdesine oturtulmuş bir politika yeni düzenin kurucusudur.

Burada ve buraya kadar söylenenler ne ölçüde yenidir; bu soruyu cevaplandırmak gereğini duyuyorum. Burjuva bilim adamları, TKP-TİP belgeleri Mayıs 1950 yılındaki değişikliği bir demokratik devrim olarak gördü. Geliştirdiğim düşüncelerin TKP-TİP değerlendirmeleri ve burjuva bilimi ile taban tabana zıt olduğunu rahatlıkla süyleyebiliyorum. THKP/C-THKO çizgisi, çıkış bilgilerini Kemalist yazarlardan ve başta Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli olmak üzere milli demokratik devrimin yazıcılarından aldı. Burada, 1950 Mayıs ayındaki İnönü-Bayar değişikliğinin bir karşı-devrim olduğu düşüncesi temeldir; Kemalist yazarların bu temel savı, THKP/C-THKD yazılarına sızdı. (3) 1950 Mayıs seçimini bir karşı-devrim olarak görmek, bir demokratik devrim olarak ele almak kadar abartmalı ve çarpık görünüyor.

Politika pratiğinde ayrıntılara takılmak ağaçlara bakarken ormanı görmemek oluyor. (4) Takılanlar için bireysel planda bir dejenerasyon olmasının yanında toplumsal düzeyde ise bir vulgarizasyon olarak ortaya çıkıyor. Tekelci aşamada ise vulgar yazıcılar ile dejenere akademisyenler, büyük ödüller alıyorlar. Tekelci aşamada entelijansiyanın ücretlendirilmesi, tarihi çarpıtmalarına ve bilimi vulgarize etmelerine göre yapılıyor; tarihi ne kadar çok çarpıtırlarsa, politikayı ne ölçüde vulgarize ederlerse o kadar çok ücret alıyorlar, büyük ödüllere kavuşuyorlar, ünleri artırılıyor. Türkiye, bunu görüyor.

Ne ayrıntıdır ve ne de temel çizgi oluyor. Devrimcilerin tüm önderlerinin hapse konduğu bir düzene demokrasi denir mi? 1951 TKP Tutuklaması ile Türkiye'de ilerici çizgi uzun yıllar süren bir sessizlik dönemine sokuldu.

Mayıs 1950 seçimiyle açılan dönemde grev hakkı tanınmadı ve grev yapmak ceza yasalarına göre suç sayılmayı sürdürdü. Böyle bir döneme demokratik bir sistem gözüyle bakmak, herhangi bir ilerici hareket için, öncelikle kendi kendisine saygısızlık oluyor; kendi kendisini önemsememeyi anlatıyor. Kuşkusuz bunun da ötesinde burjuva demokrasisine aşırı bir hoşgörüyü ve aşırı ölçüde bir önemsemeyi de gösteriyor.

1950 yıllarında devam eden burjuva Kemalist rejimdir; daha önce başlayan Kemalist restorasyon dönemi, yeni yönetici kadrolarla sürüyor. Bu sürekliliğine bakarak geniş halk yığınlarının İsmet Paşa'nın demokrasi havarisi rolünün ciddiye almasını beklemek büyük bir safdillik oluyor; gerçekliğin gövdesini tutan, çok zaman içgüdüleriyle hareket eden, kahramanları ancak efsanelerde seven halk yığınları İsmet Paşa'nın demokrasi şampiyonluğunu hiç önemsemiyor.

Bu satırları 29 Kasım 1987 tarihinden önce yazmak istiyordum; 1987 sonbaharında yapılan seçim, öncesinden, daha çok 1954 yılında yapılan seçime benzetiyordum. 1954 seçimi, İsmet İnönü için, hüsranla sonuçlandı.1987 seçimi, İsmet İnönü'nün komiği Süleyman Demirel için hüsranla sonuçlanacaktı; öyle düşünüyorum.

İki nokta var. Yakın zamanlarda, Türkiye'de demokratik mücadele 1950 yıllarının ortalarında başlıyor. 1950 Mayıs ayından itibaren demokrasi şampiyonluğu rolünü üstlenmek isteyen İnönü, geniş yığınların gözünde ancak bu dönemde demokrat bir lider olarak görünmeye başlıyor. Bunda İnönü'nün aktif bir katkısı yok; halkın gözünün şaşı yapılmış ve net görmesinin önlenmiş olmasından ileri geliyor.

Açılması gerekiyor; ilericiler üzerinde darbe var. Darbe, hapiste olmayan ilericilerin de gerilemesini sağlıyor. Artık ilericiler, 1940 yıllarının ikinci yarısında DP ile CHP arasında Demokrat Parti lehine büyük bir farklılık görüyor; Sertel'ler Behice Boran ve diğerleri DP liderleri ile cephe kurma imkanlarını araştırırken 1951 TKP Davası sanıklarından Erdoğan Berktay'ın aynı zamanda bir DP ilçe yöneticisi olduğu saptanıyor. 1960 yıllarına yaklaşı-

lırken, dışardaki ilericilerin önemli bir bölümü İsmet İnönü'nün demokrasi liderliğini kabul etmiş görünüyor.

1950 yılında seçimle gelenler, 1960 yılında süngü ile gidiyorlar. 1969 yılında seçimle gelenler, 1971 yılında Mart darbesi ile uzaklaştırılıyorlar. 1977 yılında seçimle parlementoya doluşanlar, 1980 yılında Eylül darbesi ile çekiliyorlar.

Bütün bunları ayrıntılarla, Marie Antoinette'in halkına üstten bakmasına benzer bir biçimde politikacıların birbirine anlayışsız davranmalarıyla açıklamak mümkündür; yapılıyor. Bunda bir gerçek payı var; ancak hep tekrarladığım ünlü bir deyişte olduğundan fazla görünmüyor. Bir insanı büyü ile öldürmek mümkün; ancak kahvesine yeter ölçüde arsenik koymak gerekiyor. Seçimlerle darbelerin tarihsel olarak içiçe girmesinin ve giderek rol değiştirmelerin derin bir nedeni olmalıdır; büyük keşif sayılmıyor.

1960 yıllarının devrimci ve ilerici yazınının bir büyük açıklığı görünüyor: Demokrasiler, hiçbir az gelişmiş denilen kapitalist ülkenin hiçbir temelli sorununu çözemez. Parlementodan geniş halk yığınlarının büyük dert ve acılarına yönelik hiçbir çare beklenemez. Bu, 1960 yıllarındaki bütün sol ve devrimci yazının temel dersi oluyor.

Ekleyebiliyorum: Demokrasilerin az gelişmiş denilen kapitalist toplumların hiçbir sorununu çözemeyeceği, temelinde solculuğun olduğu kadar, zamanın burjuva radikal iktisadının da bir önermesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ya da Büyük Britanya Adaları'nda hiçbir saygın iktisatçı, demokratik yöntemlerle ya da parlementer tartışmalarla az gelişmiş denilen kapitalist ülkelerin bir sorununun çözülebileceğini ileri süremiyor. "Az Gelişmişlik İktisadı" denilen ve Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'nın ünlü üniversitelerinde geliştirilen bir düşünce demeti, demokrat olmayı temel sorunları bilmemekle özdeş tutuyor.

Hem Mayıs 1950 ve hem Eylül 1980, sosyalistlere, ilerici ve devrimcilere, burjuva demokrasisini ve liderlerini yeniden anlatmak için gerçekleştiriliyor. 1950 yıllarının ikinci yarısından itibaren İsmet İnönü'nün bir demokrat lider olarak ortaya çıkması, Türkiye ilericilerini burjuvazi-

ye perçinlemenin garantili yöntemi sayılıyor.

Eylül darbesinden sonra aynı yöntem yeniden uygulanmaya konuldu. Bu yöntem, Cumhuriyet gazetesi sayfalarından izlenebilir. Önce Turgut Özal, sonra Süleyman Demirel ve en sonunda Erdal İnönü, demokrasi şampiyonyuğu koltuğuna oturtuluyor.

Mayıs 1950 seçiminden sonra İsmet İnönü, Eylül 1980 darbesinden sonra ciddiyetle Süleyman Demirel, demokrasi şampiyonu yapılıyorlar. İsmet İnönü türünden ve otuz yıl sonra İsmet İnönü'nün komiği Süleyman Demirel, bir takım demokratik lafazanlıklarla geniş yığınları ve bu arada ezilmiş ilericileri, burjuvaziye yeniden kenetlenmenin canlı araçları yapılıyorlar.

Ezilmiş yürekler ve çarpıtılmış kafalar için İsmet İnönü ile Celal Bayar ve İnönü'nün komiği Süleyman Demirel ile Bayar'ın komiği Turgut Özal arasında büyük farklar var; geniş kütleler bu farkları anlamıyorlar. Geniş kütleler bu farkları anlamadıkları için kendilerini ezen devamlılıktan yana tutum alıyorlar.

Benzerlikleri saymayı sürdürüyorum. 1950 yıllarında TKP Davası sürerken, zamanında sağı temsil eden Millet Partililer de mahkemeye veriliyor. Rejim, Kemalizmin iki muhalefetini de aynı zamanda mahkum etmeye özen gösteriyor. Eylül 1980 darbesi de, bütün özlemlerine karşın, devrimci ve ilericilerle birlikte faşistleri de mahkeme önüne çıkartmaktan ve aynı oranda olmasa bile, faşistleri de asmaktan geri kalmıyor.

Ayrıntılara işaret ediyorum: Aradan geçen 30 yıl, Türkiye'deki mülk sahipleri rejimini sürdürmeyi daha da zorlaştırıyor.

Türkiye, giderek daha açık bir azınlık yönetimine yöneliyor. Azınlık yönetimi, artan ölçüde ve görülmemiş hızla "demokratik" kurumları soysuzlaştırmak zorunda kalıyor.

Tekelci devlet, ahtapot kollarını genişletiyor ve inanılmaz bir hızla "demokratik" ya da Eylül sonrası moda edilen deyimle, "sivil toplum" kurumlarını devletleştiriyor. İsmet İnönü'nün komiği Süleyman Demirel veya kendisinin komiği Erdal İnönü'yü "demokrat" sayanların tümü, tekelci ahtapotun koruyucu şemsiyesi altına alınıyor. De-

politizasyondan sonra partisizleştirilen bir yönetim Türkiye'yi yönetmeye aday oluyor.

Son noktaya geliyorum; politika sanatı, sınıflı toplumlarda en iyi örneklerini klasik kapitalizm döneminde veriyor. Klasik kapitalizmde çok sayıda kapitalistin karşılıklı ekonomik ve politik mücadelesi sözkonusu oluyor; üstün politikacı, burjuvazinin kendi içinde bile çok sesliliğin olduğu sıralarda ortaya çıkabiliyor.

Tekelci aşama, politika sahnesinde de yetenekleri gereksiz yapıyor. Amerika Birleşik Devletleri'ne bakılabilir; Harry Truman'a bütün Amerikan kaynakları bir alık gözüyle bakıyor. Eisenhower, bir savaş kahramanlığı döneminden sonra geldiği Beyaz Saray'da durgunluğu ve kararsızlığı temsil etti. Rechard Nixon, bir sahtekar çıktı. Yerine bir fıstıkçı geçti. Kovboy Reagan'ın yüzüne bakmak insanın içine karabasanlar sokuyor. Bütün bu çizgi içinde burjuva ölçülerinde parlak bir Kennedy çıktı; vurdular. Yerini, Teksaslı kaba-saba adama bıraktılar; Robert Kennedy başta olmak istedi, öldürdüler. Bütün bunlar, tekelci aşamada, bir ülkeyi yönetmek için özellikle yeteneksiz olmak gerektiğini gösteriyor.

Çünkü tekelci aşamada ülkeleri tekelci ahtapotlar yönetiyor.

Artık Türkiye politika sahnesine İsmet İnönü'nün komiği Süleyman Demirel bile fazla geliyor. Boş zamanlarında Tommiks ya da Red Kit okuduğunu söyleyen,daha önce işçi sınıfının düşmanı Mess başkanlığı yapan, hem Erbakan'la, ve hem Demirel ile çalışan, hem Koç'a ve hem de Sabancı'ya hizmet eden, birisini bırakıp diğerine geçen, Celal Bayar'ın komiği Turgut Özal ile hem Mart hem de Eylül darbesinde askeri rejimlerle barış içinde yaşayan, yaşamında hiçbir itirazı olmayan altmış yaşında politikaya başlayan kendisinin komiği Erdal İnönü yetiyor.

Darbenin gerekli olmadığı zamanda seçim yapılıyor.

Seçimin yetmediği dönemde darbe geliyor.

Türkiye bir seçimle bir darbeye hazırlanıyor.

NOTLAR

(1) Kartlarıma ve notlarıma göre, böyle bir açıklık bende ilk kez 26 Eylül 1987 günü doğdu. Bu tarihli kartımı aktarıyorum;

"A-1-Mayıs 1950 Eylül 1980
B-1-Soğuk Savaş
C-1-TKP Tutuklaması
D-1-1946 sonrası ve 1956 sonrası
E-1-Millet Partisi Tutuklaması
Bir Tekrar ve Yeni Bilim"

Daha önce ve özellikle 1987 Aralık ayından önce yazmak istedim. Sıram olmadı.

(2) 1980 Ağustos ayında Polonya'da Lech Walesa'nın liderliğindeki sapkınlıkların tırmanması da emperyalist sistemin moralinde olumlu gelişmelere yol açıyor; Eylül darbesi, bunu izliyor.

(3) Buradaki düşüncelerimin gelişme zinciri içinde 18 Mayıs 1987 tarihli kartımı aktarıyorum:

"A-1-1950 yıllarında bir karşı-devrim görmek, Kemalizmin burjuva niteliğini görmemektir.

B-1-1960 yılında Kemalizmin eksiğini tamamlamaya çalışmak, burjuva iktidarını süslemektir."

(4) Bu incelemeyi yazdığım 20 Aralık 1987 tarihinde evimde konuklarım var; yatılı konuk geldiler. Böyle günlerde gazete alıyorum. Konuklarım Cumhuriyet okuyucusu olduğu için Cumhuriyet ve Milliyet aldım. Uğur Mumcu yazısını Evren-Keçeciler çekişmesine ayırmış; böyle bir çekişme olduğunu öğrendim. Hasan Cemal ise Turgut Özal-Vahit Halefoğlu çekişmesi üzerinde duruyor. Dört yıl, Turgut Özal'la çalıştıktan sonra bir çekişme icad ediliveriyor. "Ancak tüm olumsuz koşullara karşın 12 Eylül döneminde de Türk dış politikasının geleneksel dengeleri, genel olarak korunmuştu. Bu diplomatik başarıda ise aslan payı, Dışişleri'ne ve her halde dönemin Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'e aitti. "20 Aralık 1987 tarihli Cumhuriyet'te, başyazıda bunlar yazıyor. Sadece utandığımı yazıyorum. Ben, Hasan Cemal'in de, İlter Türkmen'in Türkiye'ye gelmiş en Amerikancı bakan olduğunu bildiğine inanıyorum. Bunu herhangi bir hariciyeciye sorsa öğrenebilir. Vahit Halefoğlu ile Türkmen arasında Amerikan politikasını izlemek açısından ancak gömlek farkı var. Toplumsal Kurtuluş'un Aralık 1987 sayısı, Türkmen ve Halefoğlu'nu, CIA'nın Türkiye'de en çok güvendiği diplomatlar olarak niteliyor. Hasan Cemal, Türkmen'i överken Eylül döneminin dış politikasını ve Halefoğlu'nu göklere çıkarırken Özal'ın dış politikasına sahip çıkıyor ve övgüler düzüyor. İnsanların genç yaşta bu kadar yanlışı ve benim bilgime göre de, bilerek yapmasını çok üzücü buluyorum.

İKİNCİ BÖLÜM

BASIN "UZLAŞIRLAR"

GİZLİ SERVİSLER VE MAFİA ANAP'LA HESAP KESİYOR

Türkiye her bakımdan büyük tekelci toplumlara benzemiştir; basın, araştırmayı değil araştırmamayı ve haber vermeyi değil haber vermemeyi öğreniyor. Eylülist rejimde kudret sahibi generallerle ilgili seks ve rüşvet saçılan MİT raporlarını "Nasıl sızdı" tartışmasına indiren basın İstanbul Belediye Başkanının iş ve politika arkadaşının, bir başka masa arkadaşı tarafından öldürülmesi dosyasını Ankara Savcısı ile aynı zamanda kapatıyor. İstanbul Belediye Başkanı Dalan'ın ağzından kaçırdığı ölüm korkusunu da duymazlıktan geliyor. Türkiye 1988 yılının ilk altı ayında tarihinin en büyük skandallarına sessiz kalan bir toplum manzarası veriyor.

MİT-MAFİA VE ANAP

Açıklanan MİT raporunun yüzde biri bile gerçek olsa, Türkiye'de yer yerinden oynamalıdır veya yer yerine yerleşmelidir. Yerleşme, rejimin temeline gizli servisler ve mafianın oturması demektir; oturma için bir hesaplaşma ile karşılıklı fatura kesme işlemleri gerekiyor.

1- MİT'ten eski Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Necdet Ürüğ'un mafia ile ilişkilerini ve Ürüğ kliğinin polis ve basındaki kollarının araştırılmasını isteyen MİT Müsteşarı General Hayri Ündül terfi etmiştir.

2- Böyle bir raporun hazırlanmasında önemli bir rol oynayan MİT Müsteşar Yardımcısı Hiram Abbas emekli olmuştur. Bunun arkasında, MİT raporunda adı geçen ve Ürüğ kliğine bağlı görünen polis şeflerinin çoğu yerlerinden kaydırılmıştır.

3- MİT raporundan Nokta ve İki Bine Doğru dergileri ile Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri sürekli olarak Gene-

ral Üruğ'u savunan bir yayın politikası izlemiştir.

4- Eylülist rejimin en acımasız ve sorumlu polis şefi Üruğ'un adamı Şükrü Balcı'dan sonra İstanbul polisinin başına gelen MHP artığı polis şefi Ünal Erkan'ın valiliğe atanması İstanbul basınında önemli olay sayılmıştır. İstanbul basını, terfi görüntüsü altında ayağı kaydırılan Erkan'ı teselli edici bir yayın yapmıştır.

5- MİT içinde hesaplaşma sürerken Turgut Özal'ın İstanbul Ticaret Odası Başkanı ve Bedrettin Dalan'ın sırdaşı Niyazi Adıgüzel, bir mafia hesaplaşması sonucu, Büyük Ankara Oteli'nde öldürüldü. Adıgüzel ile birlikte ölenler ve intihar eden katilin MHP artığı olduğu ANAP'la birlik Sunalp'in ve Mehmet Yazar'ın partilerine dağıldıkları ortaya çıktı. Savcılık ve basın, hızlı bir biçimde, Adıgüzel operasyonunun üstünü örttü.

Bedrettin Dalan, bir ara kendisinin de öldürüleceği haberlerine karşın, mafia hesaplaşmasından prestij kaybetmeden çıkmayı başardı. Basın, Dalan-Adıgüzel ortaklığının mafiaya uzanıp uzanmadığı konusunu incelemedi.

6- Bu arada Kemal Horzum'u suçlayan açıklamalarıyla tanınan Haydar Koç ile Bedrettin Dalan, birbirlerine karşı hakaret davası açtılar. İkibine Doğru dergisinin 26 Haziran 1988 tarihli sayısında yazdığına göre Haydar Koç "Kardeşi Yusuf Koç'u, Bedrettin Dalan'ı, Ankara Emniyeti Personel Şube eski Müdürü Necmettin Dede ve İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan'ı bir şirket olmakla suçladı." İstanbul Polis Şefi Ünal Erkan ile Dalan'ın adı bir başka yerde biraraya geldi.

7- Adıgüzel operasyonunun üstü örtülürken ANAP Kongresi'nde, Turgut Özal'a kurşun sıkıldı. Suikasti düzenleyenin bir MHP artığı olduğu ortaya çıktı.

Kongrede, Bab-ı Ali basınının büyük çoğunluğunun "kutsal ittifak" dediği MHP ve MSP'nin ANAP'a düşen artıkları büyük bir başarı kazandılar. Ancak Özal, büyük bir sürprizle başarıya karşı çıktı.

8- Özal, sadece MHP ve MSP ortaklarıyla arasına mesafe koymakla kalmadı, aynı zamanda ANAP Kongresi'nden hemen sonra İstanbul'a giderek Bedrettin Dalan'a sığındı. Özal ve Dalan, birbirine rakip değil çok sıkı birlik

içinde oldukları imajını vermeye çalıştılar. Bol bol birbirlerinin propagandasını yaptılar.

9- Kartal Demirağ'ın Özal suikastının üstü örtülürken birdenbire Eylül öncesinin MHP'li cellatlarından Veli Can Oduncu, Gaziantep'te arkadaşları tarafından şişlenerek öldürüldü. Basın büyük bir hırsla bu operasyonun faşistler arasındaki kuş sevgisinden doğduğunu yaymaya çalışırken yerel savcı Kartal Demirağ'ın teşebbüsü ile ilgili olabileceğini açıkladı.

MİT raporu ve birbiri arkasından gelen cinayet ve teşebbüsleri, gizli servisler ile mafianın ANAP'la hesap kesme işlemlerini sergilediğini gösteriyor. Bundan sonra gizli servisler, basın ve mafianın yeni dengeler içinde gelecek on yılın stratejisini belirlemeye çalıştıkları anlaşılıyor.

Bütün bunlar olurken Turgut Özal, basının yapmadığı bir işi üstlendi ve MİT raporundaki iddiaların araştırılmasını emretti. MİT raporu, mafia ile Eylül komutanları ve polis şefleri arasındaki bağlantıların varlığını ileri sürüyordu. Bu bağlantılar, basına kadar uzuyor ve bazı yeni politik senaryoları içeriyordu. Özal, hesap kesmek isteyen tarafa karşı bir hamle yaptı.

MİT – BASIN – MİT BASKISI

KEDİ PİSLİĞİNİ ÖRTER Mİ?

MİT raporunu su yüzüne çıkartan haberde önce şunlar yer aldı: "Özal sunulan MİT raporuna göre, Cevdet Saral'la ilgili atama emri İstanbul Polis Teşkilatında bomba gibi patlamıştı. Bunun üzerine Beylerbeyi Polisevi'nde bir istişare toplantısı yapılmış ve bu toplantıya şu isimler katılmıştı: İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan, Emniyet Müdür Yardımcıları Mehmet Ağar ve Tayyar Seven, Mali Şube Müdürü Cevdet Saral, Narkotik Şube Müdürü Sarper Baltacıoğlu ve bir de Hürriyet gazetesindeki polis muhabiri Kasım Gence." Artık MİT tarafından hazırlandığı kesinlik kazanan rapora göre gazeteci Kasım Gence, polislerle ilgili en üst düzey bir toplantıya ve Emniyetin bir mensubu olarak katılıyordu.

MİT raporunun aktarımında şunlar da yazılıyordu: "Haber gazeteye verilmiş ve gazetenin prova baskısını almakla da İstanbul Çevik Kuvvet Müdürü Necati Altuntaş ile Hürriyet'teki polis muhabiri Kasım Gence görevlendirilmişti." Polis ile gazeteci ve bu kanalla gazeteler arasındaki kaynaşma artık kesinlik kazanıyordu.

Kasım 1987 tarihinden beri İstanbul'da birçok gazetecinin elinde olduğu anlaşılan ve bir ara bu tür raporlarla tiraj alan Nokta Dergisi'nin de yayımlamayı reddettiği rapor, İkibine Doğru dergisi tarafından yayımlanınca önce şok etkisi yaptı. Sonra, İstanbul basını tam bir kedi görünümüne giriverdi.

İkibine Doğru dergisinin yayımlaması üzerine önce Sabah Gazetesi'nin iktibasıyla üzeri örtülemez hale gelen MİT raporuna karşı basının tepkisi, ilikleri donduracak bir iki yüzlülüğü sergiledi. MİT tarafından hazırlanan ra-

pora göre bir zamanların ünlü Genel Kurmay Başkanı Necdet Üruğ'un, İstanbul'da bir otelde Emel Sayın ile gecelediği ve "samimi" oldukları yazılıyordu. Basın, raporda, birçok gazetecinin MİT'in bir kanadı veya Toplumsal Kurtuluş dergisinde daha önce defalarca yazılan MİT-Emniyet çekişmesinin bir taraf oluşunu bir yana bırakıyor ve yalnızca Emel Sayın-Necdet Üruğ yakınlaşmasını manşet yapıyordu. Gazeteci bir zamanların ünlü ve kuvvetli Orgeneraline "Peki neden sizin adınız Emel Sayın'ın adıyla birlikte geçiyor" diye soruyor ve şu cevabı alıyordu: "Alakam olmayan zavallı... Onun yönünden söylüyorum; zavallı kadıncağız.. Böyle bir rezaletin içine sokuyorlar. Neyse, bakalım.. Bir tahkik yapınız!" Ancak gazeteciler Necdet Paşa'nın tahkik yapmasından önce Londra'da bulunan Emel Sayın'la tahkik yapmayı tercih ettiler. Emel Sayın, en son kocası Davud Yüniş'in çok kızdığını söyleyerek "Bu hakaretin altında kalmam" diyordu.

MİT raporunun açıklamasıyla birlikte bir yandan MİT'in Genel Kurmay Başkanları hakkında da rapor hazırladığı ortaya çıkarken, diğer yandan da Türkiye tarihine bir yeni Baltacı Mehmet Paşa kazandırılıyordu. Necdet Paşa, baltacı gibi, beline düşkünlüğü nedeniyle mafia liderlerinin iş ortağı durumuna düşürülüyordu.

Bu raporu yayımlamakla önemli bir iş yapan İkibine Doğru dergisinin başyazarı Doğu Perinçek, raporun tüm basına mal olmasından sonra yaratılan sansasyona uymakta güçlük çekmedi. Necdet Üruğ'u ziyaret etti ve bu vesileyle emekli orgeneralle yakınlık kurmanın yarattığı bir rahatlıkla, büyük otellerde hangi generalin hangi şarkıcı ile yattığı konusunu uzmanlık haline getirdiğini gösterdi. Perinçek, Üruğ'la görüşmesinden sonra gazetecilere "Emel Sayın ile buluşan generalin Üruğ olmadığını sanıyoruz" dedi. Bu kanaatinin hangi kaynaklara dayandığını ve MİT ile raporu elde etmenin ötesinde bir irtibat kurup kurmadığını açıklamadı.

Ancak rapor, Toplumsal Kurtuluş'un çıktığı ilk sayıdan itibaren her sayısında olay ve isim vererek üzerinde durmasına, İstanbul basınının kilit yerlerinde MİT mensuplarının bulunduğunu açıklamasına karşın, basın, hız-

lı bir biçimde, dikkatleri bu noktadan uzaklaşıldığını gösterdi. Üstelik İkibine Doğru dergisi, dergide sık sık görülen bir MİT mensubu ile yeni yayına başlayan Söz gazetesi'nin MİT'in bir üst görevlisi olan bir mensubu arasında geçen telefon konuşmasının bandını yayımlayınca da hiçbir tepki gelmedi. Gazeteciler Cemiyetleri, Çağdaş ya da Antik Gazeteci Dernekleri, Türkiye Gazeteciler Sendikası, birbiri arkasından, gazetecilerin MİT ya da emniyet mensubu olmalarının açıklanması karşısında susuyorlardı.

Nokta dergisinin Yayın Kurulu Başkanı Adil Özkol'dur. 12 Mart'ta TİP Merkez Komitesi Üyesi olduğu için uzun hapis cezasına çarptırılan Adil Özkol, Söz'ü çıkartan yönetimin de üyesidir. Özkol'un başında bulunduğu Nokta'nın bu büyük skandal karşısında suskunluğu ve kısa bir yazıyla Necdet Paşa'nın görülmemiş savunmasına heves etmesi şaşırtıcı olduğu kadar da düşündürücüdür. Adil Özkol'un Söz'ünün neden MİT mensubu çalıştırdığını açıklamak yerine Necdet Paşa'nın soruşturma istemesini alkışlamak istiyordu.

Necdet Paşa ne yapabilirdi? Artık emir subayı bile olmayan bir emekli general ve üstelik raporun çok yüksek yerler tarafından hazırlattırılarak basına sızdırıldığını da tahmin ediyorsa "Tahkikat isterim" demekten başka ne yapabilirdi? Necdet Paşa'nın yakını diğer Necdet Paşa, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olduğu sürece tutuklulara kan ağlatan Necdet Öztorun, ayağından sandalyesi çekilerek emekli yapılınca ne yapabildi ki? "Basın toplantısı yapacağım" dedi de, sonunda bir sivil paşa olarak basın toplantısından vazgeçmeye zorlanmadı mı? Sandalyesi çekilip Necip Paşa'ya verilince Cumhuriyet gazetesi bile bunu "kansız ihtilal" veya "demokratik devrim" türünden utanç verici sözcüklerle kutlamadı mı?

Paşa sözcüğü Farsçadan geliyor ve padişah sözcüğünün küçültülmüşü anlamına geliyor. Paşaya "küçük padişah" gözüyle bakılıyor; ancak gazetecilerin bir bölümü emekli küçük padişahlara büyük merak gösteriyorlar. Raporun okunmasından sonra Necdet Üruğ ile yapılan basın görüşmeleri, bir süre sonra, Necdet Paşa'nın İstanbul'da eski generaller, politikacılar ve parlamenterler ile

bir kısım basın mensuplarıyla düzenli toplantılar yaptığını ortaya çıkardı. Necdet Paşalar, yeniden iktidara mı hazırlanıyorlardı? Devlet Başkanı Kenan Evren ile Hükümet Başkanı Turgut Özal'ın bu tür MİT raporlarına hassasiyetle açık olduğunu kestirmek zor değildi. Necdet Üruğ'un ordu içindeki piramitinin henüz yıkılmadığına inanılıyordu. Acaba Nokta dergisinden birisi, Adil Özkol veya bir başkası, Necdet Üruğ'un düzenli toplantılarına mı katılıyordu?

MİT raporunu İrfan Taştemür elde etmişti. Hayır, MİT raporu MİT'te İrfan Taştemur'a verilmişti. İrfan Taştemur da bir gazeteci olarak biliniyordu ve raporu açıkladığı İkibine Doğru'da şunları da açıklıyordu: "Ertesi gün öğle vakti kaldığımız Stad Oteli'nden alınarak MİT Müsteşarlığı'na gelmiştik." İrfan Taştemur, MİT'e, işkence için götürülmedi. İrfan, MİT'e misafir olarak gidiyordu ve şunları anlatıyordu: "Toplantı salonundaki en yetkili MİT görevlisine bir kez de ben Hürriyet için araştırdığımız konuyu kaba hatlarıyla aktardım. Bir kişi hakkında bilgi almak istediğimizi söyledim. 'O iş kolay' dedi. 'Ben size başka birşey göstereceğim. Genç MİT'çiye dönerek, 'Benim masamın üzerindeki raporları getirir misin?'diye emretti. Önümüze konan raporun aylar sonra Türkiye'de fırtınalar koparacak bir rapor olduğunu nereden bilebilirdim". Böylece bir kişi hakkında basit bir bilgi almak için MİT'e giden İrfan Taştemur'a bu ünlü rapor veriliyordu.

Toplumsal Kurtuluş'un bütün yazdıkları doğrulanıyordu. MİT, artık bazı basın mensupları için bir kütüphane olmuştu. Haber yazmak için uçağa atlamak, Ankara'ya gelmek ve MİTe gitmek yetiyordu. MİT'in, şimdi İkibine Doğru dergisinin kadrosunda olan İrfan Taştemur'a çok güvendiği, hem istediği kişi hakkında bilgi verdiği hem de büyük ve önemli bir raporu tevdi ettiği, İrfan Taştemur'un kendisi tarafından açıklanıyordu.

Rapor çok önceden Taştemur eliyle Hürriyet'e verildi. Nitekim Hürriyet, bu rapor açıklanınca Necdet Üruğ'a önce Hulki Cevizoğlu'nu ve aynı gün, arkadan, Uğur Dündar'ı gönderdi. Haber ortak imzalı çıktı. Uğur Dündar, Necdet Üruğ'u konuşturdu. Çünkü 1987 yılının sonbaha-

rından beri bu raporu Uğur Dündar cebinde taşıyordu.

İrfan Taştemur, bu raporu Hürriyet'te yayımlatamamak bir yana işini de kaybetti. Daha sonra Nokta'ya geçti ve Adil Özkol, bu önemli raporu yayımlamadı. Bunun üzerine İrfan Taştemur, belki de raporu yayımlayacak bir yer ararken, kendisine İkibine Doğru Dergisi'nden iş buldu.

Necdet Üruğ'un ilk tepkisi, raporun "Vuralhan olayını unuttumak için" hazırlatılıp piyasaya sürüldüğünü söylemek oldu. Necdet Paşa'nın ağzından kaçırdığı bu söz, son derece önemli ve açıklayıcı idi. Bu nedenle kısa bir zaman sonra Necdet Üruğ böyle bir söz söylemediğini ileri sürdü. Ancak her zaman kaş yaparken göz çıkaran Turgut Sunalp'in bunun Necdet Üruğ'un cumhurbaşkanlığını önlemek için yüksek yerler tarafından hazırlandığını ileri sürmesi üzerine, bu sözünden geri dönemedi.

Uğur Mumcu'nun ortaya çıkardığı bilinen Vuralhan raporu ile Üruğ raporu ve Vuralhan olayının Üruğ ile ilgisi nedir? Necdet Üruğ neden ilk sözünü geri almak istedi. Bu sorunun araştırılması gerekiyordu ve Toplumsal Kurtuluş, bu nokta üzerine eğildi ve Yeni Asır gazetesinin 22 Ocak 1988 tarihli nüshasında başyazarı Muammer Yaşar'ın açıklamalarını buldu. Muammer Yaşar da, basının yeni modasına, hiç sıkılmadan uyduğunu yazabiliyordu: "Ben, bu konuları MİT'in üst düzey yetkilileriyle konuştum" diye başlıyordu. "Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Vuralhan olayı ile bir ilgisi yoktur." Muammer Yaşar, MİT'ten bunu öğreniyor, yazıyor, ancak burada durmuyordu. Bir de Uğur Mumcu ile konuşuyordu. Uğur Mumcu, Muammer Yaşar'a kendisiyle ilgili inanılmaz açıklamalar yapıyordu: "Ben ihale ile ilgili olayı 1983 yılında öğrendim. Genel Kurmay Başkanı Necdet Üruğ'a anlattım. Kendisini tanıdığım ve güvendiğim için bu ihaleden söz ettim, kurşunlara hedef olan diplomatlarımızdır, bu mesele ile ilgilenmek gerekiyor dedim. Daha sonra Necdet Üruğ beni aradı. Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ile konuştuğunu söyledi". Bu açıklamalar Uğur Mumcu ile Necdet Üruğ arasında güvene dayanan bir yakınlık olduğunu ve Vuralhan Olayı ile ilgili iddianın Genel Kurmay Başkanı iken

Necdet Üruğ'a intikal ettirildiğini gösteriyordu.

Vuralhan olayını önemli gören gazeteler, MİT raporunu önemsiz görmeye çalıştılar. Önce "düzmece", sonra "resmi değil" dediler ve sansasyonel yanını üstün tuttular.

Toplumsal Kurtuluş'un ileri sürdüğü Evrenist ve Özalist kalemlerin ayrılığı bu MİT raporu ile birlikte daha açıklık kazandı.

ÖNEMLİ GÖREV BASININ MİT'TEN ARINDIRILMASI

MİT raporu adıyla yapılan açıklama son derece önemlidir. Rapor, yeni bilgi getirmiyor ve bilinenleri doğruluyor. Ayrıca MİT'in parmağını görebilmek için böyle raporlar da her zaman gerekmiyor: Toplumsal Kurtuluş'un yayınları var. Rapor, Toplumsal Kurtuluş'un yayınlarını ve verdiği isimleri kesinlikle doğrulamıştır.

Rapordan önce Toplumsal Kurtuluş'un yazdıkları ve bundan da önce 20 Mart 1987 tarihinde İstanbul'da, İstanbul Reklam'ın Konferans Salonu'nda Yalçın Küçük'ün yapmış olduğu basın toplantısı var. Yalçın Küçük, bu basın toplantısında, üzerimizde polis baskısından önce basın baskısı olduğunu söyledi ve basının kilit yerlerinde MİT mensuplarının çalıştığını belirterek basından MİT'in arındırılması gerektiğini vurguladı.

ÜZERİMİZDE BASIN BASKISI VAR

1945 yılı 4 Aralık tarihinde Tan Matbaası bir sürü tarafından tahrip edildiği gün,Tanin'de Başyazar Hüseyin Cahit Yalçın "Kalkın ey ehli vatan" diyerek, sürüye işaret veriyordu. Aynı tarihli Cumhuriyet, bir gizli polis senaryosunu birinci sayfasında yayımlıyor ve Sabiha-Zekeriya Sertel'in çıkardığı Tan Gazetesi ile Sabiha Sertel'in Görüş dergisi arasında bağ kuruyor, "Görüş" yazısının başında G'yi ters çevirerek bunun "orak" olduğunu yazabiliyor ve bunu da, bir okuyucunun gelerek kendilerine gösterdiği-

ni sıkılmadan ileri sürebiliyordu.

1960 27 Mayıs tarihinde Cumhuriyet gazetesinin Ankara Bürosunda istihbarat şefi, yüzbaşı üniformasıyla göreve geliyor ve uzun yıllardır çalıştığı Cumhuriyet'te asıl görevinin o zamanın MİT'i olan Milli Emniyet'te çalışmak olduğunu açıklıyordu.

Toplumsal Kurtuluş, Cumhuriyet gazetesinin transfer ederek hızla İstanbul haberlerinin başına getirdiği Polis Muhabiri Erhan Akyıldız'a dikkat edilmesi gerektiğini yazdı. Erhan Akyıldız, daha önce, resmi makamların Kürt raporlarını olduğu gibi haber yapmakla ünlüdür. Erhan Akyıldız'ın zamanında İstanbul'da sosyalist adaylar birkaç bağımsız aday olan imamlarla birlikte haber yapılmıştır ve daha sonra da Erhan Akyıldız'ın başında bulunduğu seksiyon sosyalist adayların birbirine düştüğü haberini uydurmuştur.

20 Mart 1987 tarihinde Ankara'dan basın toplantısı yapmak üzere İstanbul'a giden ve para ile kiralanan İstanbul Reklam'ın konferans salonunda basın toplantısı yapan Yalçın Küçük, Dev-Sol ya da Kozyatağı Operasyonu adıyla bilinen operasyonda İstanbul polisinin akıl almaz tahrifatını haber yapan gazeteleri açıkladı. Daha sonra, işte tam bu sırada MİT ile İstanbul Emniyeti arasında bir kavganın başlamış olduğu öğrenildi. MİT, İstanbul Emniyeti'nden desteğini çekmişti ve İstanbul Emniyeti MİT olmadan büyük işler başarabildiğini gösterebilmek için suçsuz solcuları topluyor, akıl almaz hikayeler yazıyor ve basın da bunları sürekli yayımlıyordu. Yalçın Küçük bütün bunları dile getirdi ve üç gazetecinin adını vererek, bunların polis memuru gibi çalıştıklarını ve haklarında inceleme yapılması gerektiğini belirtti.

Açıklanan MİT raporunda bu üç gazeteciden ikisinin adı geçiyor ve Yalçın Küçük'ün polis memuru olduğunu ileri sürdüğü Kasım Gence'nin bir ajan olduğu netlikle ortaya çıkıyordu.

Davetli olmasına ve Yalçın Küçük'e söz vermesine karşın, zamanın TGS Genel Başkanı ve Cumhuriyet gazetesinin eski Genel Yayın Müdürü Oktay Kurtböke basın toplantısına, izleyici olarak gelmedi. Basın toplantısından

sonra Yalçın Küçük, suçlamalarını ve basın toplantısı metnini, TGS Genel Başkanı Oktay Kurtböke'ye Türkiye'yi Uluslararası Basın Enstitüsü, UPİ'de, temsil eden Cumhuriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal'e ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent'e gönderdi. Hasan Cemal'den konuyu UPİ'ye götürmesini, Oktay Kurtböke'den bu gazeteciler hakkında sendikal açıdan soruşturma açılmasını istedi.

Basın toplantısında isim verilmesine ve gazetelerin kilit yerlerinde MİT mensuplarının çalıştırıldığının ileri sürülmesine ve basın toplantısının beklenenin üstünde yankı görmesine karşın,TGS Genel Başkanı Oktay Kurtböke ve Cumhuriyet Genel Yayın Yönetmeni ve UPİ Yönetim Kurulu Üyesi Hasan Cemal'den hiçbir tepki gelmedi. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı ise, polis notunu göndererek haberlerin doğru olduğunu savunma cüretini gösterdi.

Yeni rapor, artık durumu açığa çıkarıyor. Kimsenin kimseyi aldatması mümkün görünmüyor. Basının kilit yerlerinde MİT görevlileri var. Basında araştırma adıyla çıkan yazıların çoğu MİT'te hazırlanıyor. Bütün bunları, gazetecilerin üst düzey yöneticilerinin bilmemesi de imkansızdır. Haluk Akter adında yüksek düzeyde bir MİT görevlisi yeni çıkan SÖZ'e alınırken bunu SÖZ'ün yöneticisi Adil Özkol'un bilmemesi zordur. Hasan Cemal, bir polis muhabiri olan Erhan Akyıldız'ı, sendika, sol eylem, sosyalist parti haberlerinin başına getirirken herhalde düşünmüştür. Artık tekrar düşünmek zamanı gelip geçiyor.

RESMİ RAPOR NEDİR NE DEĞİLDİR?

Çankaya, Başbakanlık, böyle bir raporun olmadığını söylediler. Daha sonra Necdet Üruğ böyle bir raporun kendisine geldiğini ve yazıyla, soruşturulmasını talep ederek, eski silah arkadaşı ve Eylül'ün sorumluluğunu birlikte paylaştıkları Devlet Başkanı Kenan Evren'e gönderdiğini açıkladı. Bunun üzerine böyle bir raporun bulunduğu, ancak resmi olmadığı tartışmaya açıldı.

Politikayı artık kötü anlamında politika olarak öğrenmeye başlayan Erdal İnönü, daha ileri giderek MİT'in içinde sorumsuz kişilerin sorumsuz raporlar hazırladığını bile söyledi. Bunun için araştırma isteyecekti; basın da, ancak tahtta hak iddia eden ve asil olmadıkları ileri sürülenler için kullanılan bir sözcükle raporun "düzmece" olduğunda karar kıldı.

"BASIN NOTU" VE HABER

Yalçın Küçük, Mart 1987 tarihinde basın toplantısı yaparak basındaki MİT ve polis memurları üzerine görüşler ortaya atınca İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent, savunma zorunluluğunu duydu ve basının belgelere dayanarak hareket ettiğini ileri sürdü. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent, Yalçın Küçük'e gönderdiği ve "Bir Soran Olursa" kitabında da yayımlanan mektubuna ek olarak bir de "resmi rapor" arz etti. Bu rapor, "basın notu" başlığını taşıyordu ve başlığı ve de imzası bulunmuyordu. Basın, İstanbul Emniyeti'nden aldığı bu tür notları resmi rapor sayıyor ve büyük başlıklarla haber yapıyordu.

MİT raporunu ise "düzmece" sayıyordu. Bu nedenle, belli başlı bütün gazetelerin elinde bulunan bu raporu, İkibine Doğru dergisinden başka yayımlayacak bir yayın organı bulunamıyordu.

RESMİ RAPORUN TANIMI

Resmi rapor, bir resmi kuruluşta hazırlanan rapordur. Devlet İstatistik Enstitüsü'nde hazırlanan bir milli gelir tahmini, kağıda döküldüğü zaman resmi rapor değerini alır. Bu rapor, ilk önce başlıksız kağıda ve eğer yönetici tutumlu bir kimse ise pelür kağıdına yazılır. Raporun ilki bölümde, dairede, genel müdürlükte tartışılırken geliştirilir ve yeni yeni "müsvedde"ler halinde kaleme alınır. Basın bunlardan hangisini elde ederse "resmi" raporu elde etmiş oluyor.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün milli gelir raporundaki

yanlışlıklar hem bir yöntem eksikliğinin hem de hazırlayan uzmanların bakış açısından etkilenir. Uzman eğer hükümete karşı muhalif duygular besliyorsa milli gelir artışını düşük tutmaya çalışır. Hükümet kulu bir memur ise artışı abartır. Bunlar, hep olmuştur.

Bunların olması raporun resmiyetini etkilemez. Uzmanın bakışını belli eder. Üst makam isterse bu raporu ortadan kaldırır ve yenisini hazırlatır. Ancak basın ilk raporu elde ederse ilkini, sonraki raporu elde ederse de sonuncusunu yayımlar.

Resmi kuruluşta hazırlanan bir rapora "düzmece" demek basının yetkisinde değildir. Ancak bilgilerin yanlış olduğunu ileri sürebilir. Eğer bunu yapmayarak, 1987 Kasım ayında eline verilen raporu, "düzmece" olduğu iddiasıyla yayımlamazsa, "sansasyon" meraklısı basının sansasyondan vazgeçtiğine ya da MİT ile çok içli dışlı olduğuna karar vermek gerekir.

Basın, MİT içindeki ve MİT ile Emniyet arasındaki tartışmaların içine girmiştir.

Basına artık tekellerin Bab-ı Ali bürokratı adını vermek gerekmiyor mu?

MİT RAPORUNDA ÖNEMLİ OLANLAR VE OLMAYANLAR

Her dönemde ünlü şarkıcıların bir bölümü ile kudret sahibi yöneticiler arasında yatak ilişkileri olur; Emel Sayın'ın bunların içinde olup olmaması hiç önemli değildir. Ancak mafia ile bazı bakanlıklar arasında yakınlıklar yıllardan beri bilinir.

Gümrük Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, yaptıkları işler nedeniyle yeraltı dünyası, mafia ve mafia kanalıyla dansöz, şarkıcı ve filmcilerle yakın ilişki içinde olan bakanlıklardır. Tüm Gümrük Bakanlarının, Tuncay Mataracı son örneğidir, yargılanması bir tesadüf değildir. Hasan Fehmi'nin bir ikinci sınıf dansözle aşk hikayesinin açıklandığı zamanda, Hasan Fehmi Güneş İçişleri Bakanıdır.

Ne mafia, ne yatak öyküleri, ne yerli ve yabancı devlet adamlarına şarkıcı bulmak yenidir. Tüm biliniyor, her es-

ki bakan veya yöneticinin buna benzer çeşitli öyküleri bulunur. Menderes'in aşk hikayelerinden birisinin kahramanı emniyet yöneticisinin eşidir.

Emel Sayın'la uğraşmak basitliktir demek basitliktir. Bu rejimin bu tarafının da ortaya çıkarılması, kokuşmuşluğunun vurgulanması ve gözler önüne serilmesi gerekir. Bu arada Emel Sayın da aklanabilir veya aklanmaz.

SPOR KLÜBÜ BAŞKANLARI

Raporda en çok adı geçenlerin bazıları da spor klubü başkanlarıdır. Spor klubü başkanlarının çoğu gümrük komisyonculuğu yapıyorlar. Bunlar arasında ünlü yıldızlarla uzatmalı aşk yaşayanlar da bulunuyor. Spor klübü başkanlarının çoğunun gümrük komisyonculuğu veya kaçakçılığa yatkın işlerde sağladıkları kazanç, burada kazandıkları ünün işlerini kolaylaştırmasıdır.

Emin Cankurtaran'ın adı raporda geçmektedir. Raporun tümü yayımlanmamıştır. Ancak raporda adlarının geçip geçmediği bilinmemekle birlikte Fenerbahçe, Beşiktaş, Galatasaray Klübü başkanlarının çoğunun gümrük komisyoncusu olmaları boşuna değildir.

"İnfaz" nedir? İnfaz, emniyette sorgu sırasında bir solcunun polisler tarafından öldürülmesidir. Gazetelerde Eylülist döneminde resmi çıkan, tatbikat sırasında kaçarken öldürüldüğü yazılan ML-SPB liderleri gerçekten kaçıyor muydu yoksa "infaz" mı vardı? Polis minibüslerinde "infaz" yapılır mı?

"İnfaz" yapan polis şefleri ile kaçakçılık dünyası arasında bir ilişki var mı? Necdet Üruğ, nasıl oluyor da, Şükrü Balcı'yı bu kadar savunabiliyor? Şükrü Balcı zamanında İstanbul Emniyeti'nde kaç kişi öldü? DS'den, TKP'den, DY'den, ML-SPB'den, TİKKO'dan kaç kişi İstanbul Emniyeti'ne canlı girdi ve ölü çıktı?

Bu sırada Nevzat Ayaz Vali, Şükrü Balcı Emniyet Müdürü, Necdet Üruğ ve Necdet Öztorun Sıkıyönetim Komutanı ise, bu emniyete canlı girip ceset çıkan solcuların hayatı ile bir bağlantıları var mı? Bunlar ne zaman araştırılacak? Bu kadar rüşvet iddiası ile bu kadar ölüm iddiası

arasında bir bağ kurulamaz mı?

Rüşvet-fuhuş-infaz arasında bağları kurmak, yeni bilimin görevidir. Gazeteciler bunları araştırmak durumundadır. Geçmişe dönmek ve İstanbul Emniyeti'ne canlı girip ceset çıkan devrimcilerin her biri için Ahmet'ler, Mustafa'lar, DS'liler, TKP'liler, ML-SPB'ler, Kurtuluşçular ve hepsi için bu araştırmayı yapmak görevdir.

Burada tüm basın bir yanda olsa da, eski dostların çoğu bu mekanizmanın dişlileri arasına sıkışmış olsa da, rüşvetin, fuhuşun ve infazın tekelci rejiminin motor yağı olduğunu göstermek bir büyük görevdir.

Büyük bir inatla görev başına!!

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent tarafından, son MİT raporunda polis memuru olarak çalıştırıldığı bildirilen gazetecileri korumak ve savunmak için Yalçın Küçük'e gönderildi.

Gazeteler, ünlü "anarşist yakalandı" veya "terörist öldürüldü" haberlerini başlıksız ve imzasız "resmi" raporlara dayandırıyorlar.

MİT-HÜRRİYET İLE EMNİYET-MİLLİYET KARŞILAŞMASI

Tekelci aşamada Türkiye basını, varlık nedeni olan habere karşı tümüyle kapandı; masa başı haberleri ile sansasyon yaratacak cinayet haberlerinin dışındaki olayların hiçbirisini görmüyor. Basın, tekelci bir suskunlukla, Sinagog baskınının faillerinin yakalandığını birinci sayfasında haber yapan Hürriyet gazetesi ile Hürriyet gazetesini yalanlayan İçişleri Bakanlığı yetkililerinin açıklamalarına ilgisiz kaldı. Türkiye basınındaki bu son ve önemli skandalı yalnızca Milliyet gazetesinin haftalık ekini hazırlayan Mehmet Ali Kışlalı gördü ve "*MİT-Emniyet Çekişmesi*" başlığıyla yazı konusu yaptı.

İstihbarat kaynaklarından aldığı özel bilgileri haber haline getirip yayımlamasıyla tanınan Mehmet Ali Kışlalı'nın Sinagog baskınıyla ilgili bir yayını "*MİT-Emniyet Çekişmesi*" olarak ele alması son derece ilgi çekicidir. Böylece belki de Türkiye basınında ilk kez, MİT ve Emniyetin

bir çekişme içinde olduğu yazılıyor. Gerçekten de burada Mehmet Ali Kışlalı'nın doğru ve özel bilgi toplamış olduğu görülüyor. Fakat ne yazık Kışlalı, almış olduğu özel bilgiyi, hem işin içinden büyük basını sıyırarak ve hem de MİT'i haklı çıkartarak yayımlamayı tercih ediyor.

En azından İstanbul çerçevesinde Türkiye'de bir MİT–Emniyet çekişmesi olduğu doğrudur. İstanbul Emniyeti'nin 1986 yılı sonlarında başlayan kompleksli tutumu ve sürekli başarılı operasyonlar yaptığı izlenimini vermek için suçsuz insanları Gayrettepe'ye toplamada ısrar etmesi ve operasyonlarının çoğunun skandallarla sona ermesi, MİT İstanbul bölge görevlilerinin İstanbul Emniyeti'ne yardımlarını durdurduklarının işareti sayılıyor. MİT, kendi yardımı olmadan İstanbul Emniyeti'nin solcularla mücadele edemeyeceği izlenimini yaymak isterken İstanbul Emniyeti ise Bab–ı Ali basınının yardımıyla operasyon skandallarını örtmeye çalışıyor.

Sinagog baskınının arkasında Ebu Nidal'ın bulunduğu ve elebaşlarının İtalyan istihbarat ve güvenlik görevlileri tarafından yakalandığını ileri süren Hürriyet'in büyük haberi, bu çekişme çerçevesinde ele alınmalıdır. Haber yayımlanınca, terörizme karşı başarılı mücadeleler verildiği izlenimine önem veren İçişleri Bakanlığı'nın çabuk ve kararlı bir biçimde yalanlamalar yayımladığı görüldü. İstanbul Valiliği, Emniyet Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı Sinagog baskınını yapanların yakalandığı haberini derhal tekzip ettiler ve böylece bütün dünyayı terörizmle mücadelede kazanılmış bir zaferden yoksun bıraktılar. Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük "Bende böyle bir bilgi yok" diyerek, Hürriyet'in haberinin tümüyle uydurma olduğunu ortaya koymaktan çekinmedi.

Yankı dergisi deneyiminden sonra büyük basında aradığını bulamadığı için kırgın olan Mehmet Ali Kışlalı, istihbarat kaynaklarından aldığı bilgilerle bir çekişmenin varlığına parmak basarken, aynı zamanda çeşitli istihbarat yetkilileriyle yaptığını ileri sürdüğü görüşmeleri yayımladı. Kışlalı, Milliyet'in 21–27 Haziran 1987 tarihli haftalık ekinde, "*Bir NATO ülkesinin, Türkiye ile deneyimi büyük olan bir yetkilisi aynen şunları söyledi*" diyerek

şunları yazdı: "*Türk istihbarat örgütleri içinde rekabet vardır. Bu sadece Türkiye'ye has bir şey değildir. İstihbarat örgütleri hep yarışırlar. Bu defa da bu örgütlerin birisi, muhtemelen Emniyet, İtalyanların gizli ve son bilgileri kendilerine değil MİT'e vermiş olduğundan kuşkulanınca bu haberleri iki gazeteye koydurdu.*" Böylece, "*Bir NATO ülkesinin Türkiye ile deneyimi büyük olan bir yetkilisi*" MİT'in veya Emniyetin istedikleri zaman Bab-ı Ali basınının başlıklarına egemen olduklarını doğrulamış oluyor.

Ancak MİT eski müsteşarlarından Celal Tevfik Karasaban'ın damadı Mehmet Ali Kışlalı'nın yazısında, MİT'i korumak için özel çaba harcadığı ve aldığı bilgileri çarpıtarak yazdığı anlaşılıyor; İstanbul Emniyeti'nin kendi prestijini düşürecek bir haberi gazetelerinde yayımlatması beklenmemelidir. Kışlalı, yazısında "*Türk istihbarat yetkilisi*" ile de görüştüğünü belirtiyor; bunlardan birisi, çekişme veya bunu yayımlatma için "sorumsuzluk" sözcüğünü kullanırken diğeri de "*Korkunç bir şey, rekabet böyle mi olur?*" diye soruyor.

Hürriyet gazetesi, bu uydurma ve atlatma haberini Kasım Gence imzasıyla yayımladı. Kasım Gence, İtalyan güvenlik görevlilerinin sinagog'u ziyaretlerini önceden haber alıyor ve randevulaşmış gibi resimlerini çekerek yayımlayabiliyor. Bu Kasım Gence üzerinde durmak gereklidir; Kasım Gence, İstanbul Emniyeti'nin Dev-Sol operasyonu adıyla yaptığı ve suçsuz insanları toplayarak televizyonda suçladığı ünlü operasyonunda çarpıtmalı ve uydurma yayın yapanlardan birisidir. Kasım Gence, Yalçın Küçük'ün Dev-Sol operasyonu ile ilgili olarak 20 Mart 1987 tarihinde İstanbul'da Cağaloğlu'nda yaptığı basın toplantısında polisten aldıkları bilgileri çarpıtarak yayımlamakla suçladığı ve adını verdiği üç gazeteci arasındadır. Yalçın Küçük bu toplantıda, Bab-ı Ali basınında stratejik yerlerde MİT görevlilerinin bulunduğunu ileri sürerek Kasım Gence'yi de meslek kuruluşlarına şikayet etmişti.

Kasım Gence, muhtemelen MİT'in uyarısı üzerine İtalyan yetkililerinin Sinagog'a gidişlerini haber yapıyor ve daha sonra da İstanbul Emniyeti'nin yalanlanması üzerine, "*Haberi Emniyet Tercüman'a vermiş. Ben de oradan al-*

dım" diyecek kadar pişkinlik gösteriyor. Bab-ı Ali basını ve meslek kuruluşları bu tür pişkinlikler karşısında da suskun kalmayı tercih ediyor. Gazetelerin "atlatma" haberleri birbirinden sakladıkları ve kaynaklarını da hiçbir zaman açıklamadıkları gazeteciliğin alfabe bilgileri arasındadır.

Sinagog baskını ile ilgili haber ve bunların yalanlanması, gazetelerin önemli yerlerinde MİT mensuplarının ve Emniyet görevlilerinin bulunduğu gerçeğini bir kez daha doğruladı. Son duruma göre MİT'in Hürriyet ile bir takım tutmasına karşılık Milliyet de Emniyet takviyeli çalışıyor.

Öte yandan Cumhuriyet gazetesinin de bu karşılaşmanın tümüyle dışında kalamadığı anlaşılıyor. Yakın zamanda Cumhuriyet, çok önemli İstanbul haberleri seksiyonunun başına, Reha Öz'ü uzaklaştırarak İstanbul Emniyeti ile yakınlığı olan Erhan Akyıldız'ı getirdi. Erhan Akyıldız, Milliyet'te polis muhabiri olarak çalışırken ve daha sonra transfer olduğu Cumhuriyet'te resmi makamlardan alınan bilgilerle tek yanlı haberler yazmasıyla tanınıyor. Reha Öz'ün İstanbul Haberleri Seksiyonu'nun başında bulunduğu zamanlarda Cumhuriyet, İstanbul Emniyeti'nin tek yanlı bilgilendirmelerine itibar etmiyordu.

Cumhuriyet Gazetesi'nde İstanbul Haberleri Seksiyonu, sendikal olayları ve sol hareketleri de izlemekle görevlidir. Bu görevlendirmeyle birlikte Cumhuriyet Gazetesi'nde sendikal haberler ile sosyalist parti kuruluş çalışmalarının haberleri bir polis muhabirinin yetkisi içine girmiş olmaktadır. Bunun dışında da Erhan Akyıldız bu önemli göreve getirildiği zaman seksiyonda çalışan muhabirlerin büyük bir bölümü Cumhuriyet'ten ayrılarak kuruluş hazırlıkları yapılan bir gazeteye geçtiler. Bu geçiş polis muhabiri Erhan Akyıldız'a kendi kadrosunu kurma özgürlüğü de veriyor.

ANAP ŞİRKETİNDE PAY KAVGASI

ANAP içindeki son çatışma, Taşar-Güzel kavgası, ANAP'ın sürtüşme ve skandallara karşı bir dayanıklılığı olduğunu gösteriyor. Vural Arıkan'ın Maliye Bakanlığı'ndan kovulması, İsmail Özdağlar'ın bakan koltuğundan alınarak çocuk ıslahevinde hapse atılması, Semra Özal'ın yarattığı dedikodular, Turgut Özal'ın kızının ve damadının davranışlarının, tümü değil her biri bir hükümeti alıp götürücü niteliktedir; bunlar olmuyor. ANAP şirketi yerinde duruyor. Bu durum, şirketin gücünden değil, 12 Eylül'e karşı henüz hiçbir ciddi muhalefetin oluşmamış olmasından kaynaklanıyor.

12 Eylül'de Türkiye'de yönetimi Milli Güvenlik Konseyi aldı. Şimdi Türkiye'yi 12 Eylül'ü devam ettiren ANAP şirketi yönetiyor. Şirkete karşı hiçbir ciddi muhalefet yok; Demirel'in fiili başkanlığındaki DYP muhalefeti, Bayar-Menderes rejimine karşı İnönü'nün başkanlığındaki CHP muhalefetini andırıyor. Aynı icraatı, aynı çizgiyi sürdüren iki kuruluşun birbirine muhalefetinin ciddi hiçbir yanı olamaz. Bunun yanında, Erdal İnönü'nün başkanlığındaki SHP muhalefeti ise bir tepkisiz insanlar yığını olmayı sürdürüyor; SHP, kapitalizme karşı görüntüde bir muhalefet olma cesaretini bile gösteremiyor.

ANAP şirketi, Türkiye'yi bir şirketi yönetircesine yönetiyor ve hiçbir politika çizmek, geliştirmek, gereğini duymuyor. Çünkü bunu yapanlar var.

ANAP şirketi, Türkiye'yi yönetirken iki başkanlık ile iki daireye dayanıyor. Başkanlıklardan ilki, "Siyaset Planlama Başkanlığı" oluyor ve MİT'in sivil subay yöneticilerinin hizmetlerini kullanıyor. MİT, Türkiye'de bugün bir istihbarat ve casusluk örgütünden çok daha fazla bir siyaset planlama başkanlığı işlevlerini üstlenmiş durumdadır; değerlendirmelerini, Milli Güvenlik Kurulu ve Genel

Kurmay Başkanlığı aracılığıyla Hükümete bildiriyor. ANAP şirketinin ve bu arada Turgut Özal'ın herhangi bir türde siyaset planlamasına hiçbir gerek kalmıyor.

Dairelerden birisi "İstihdam Dairesi" adını taşıyor ve göreve getirilecekler ile görevden atılacakları bu daire belirliyor. İstihdam Dairesi, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından oluşturuluyor; Aydınlar Ocağı, bunun içindedir ve küçük bir parçayı, İstihdam Dairesi'nin beynini sağlıyor.

Türkiye'yi yöneten ANAP şirketindeki başkanlıkların bir diğeri "Siyasal Hareket Başkanlığı" olarak adlandırılabilir; polis güçleri buraya giriyor. Siyasal Hareket Başkanlığı, polisin bilinen işlevlerinin dışında, 1980 öncesinde MHP örgütlerine verilen görevleri de üzerine almış durumdadır; en önemli amacı, yeni örgütlenmeleri önlemektir.

ANAP şirketine bağlı ikinci daire, "Propaganda Dairesi." İki özelliğinin belirtilmesi gerekiyor; birincisi, Bab-ı Ali basınının, TRT'den çok daha fazla şirket propagandası yaptığıdır. İkinci özelliği ise Bab-ı Ali'de en muhalif görünenin en çok şirket yanlısı olduğudur.

Bu yönetimde Davlet Başkanı Kenan Evren, artık yalnızca bir simgedir. Basın, 12 Eylül'e ve ANAP şirketi yönetimine bağlılığını, Kenan Evren'e bağlılık olarak gösteriyor ve dar zamanlarda sadakatini açıklamaktan geri kalmıyor. Yakın zamanlarda bunu açığa çıkaran bir olgu görüldü: Rabıta tartışması başladığında Bab-ı Ali basınının tümü katılmak zorunda kaldı. Ancak Rabıta ile Evren arasında bir bağlantı kurulmaya başlandığında Bab-ı Ali geri adımlarını attı ve SHP Genel Sekreteri Fikri Sağlar, Evren'in istifasını istediğinde, tam bir geri dönüşü sergiledi. Milliyet gazetesinin günlük başyazılarını yazan, CHP'nin son yöneticilerinden Altan Öymen, Eylül'e ve şirket yönetimine sadakatini tazelemekte en büyük telaş göstererek, Evren'in istifasını isteyen Fikri Sağlar'ı ciddiyetsizlikle suçladı.

Sık sık ortaya çıkan skandallara, yolsuzluklara, iç kavgalara karşı ANAP şirketinin dayanıklılığı, kendisinden değil, kendisine bağlı daire ve başkanlıkların dağıl-

maya mahkum gücünden doğuyor. Bu daire ve başkanlıklar, DYP ile SHP'nin de ciddi bir muhalefet yapmasının önüne geçebiliyorlar; bunlar da az veya çok bu başkanlık ve dairelerden etkileniyorlar.

ANAP şirketi içindeki son çatışmayı bu şema içinde ele almak gerekiyor. ANAP şirketine kan veren dört eğilimden ikisi artık asimile edilmiş durumdadır. CHP ve AP kaynaklı eğilimler artık ANAP içinde kayboldular; bunlar, Ertuğrul Günay veya Muzaffer Saraç türü CHP içinde kaybolan eski TİP'lileri ya da Cengiz Çandar, Şahin Alpay, Celal Üster veya Osman Ulagay türünden, Cumhuriyet gazetesinin kritik yerlerini tutan eski TİKP üyeleri veya Aydınlık gazetesi yazarlarını hatırlatıyorlar. Geçmişlerini ya içkili yemek masalarında veya solu bulandırmak gerektiğinde yaşamlarını anlatmak ihtiyacını duydukları zaman akıllarına getirebiliyorlar.

Şirket içinde MSP ve MHP kökeninin varlığını hep duyurmak, şirketin etkinliğini sürdürmek için de gereklidir; MSP ile MHP, ANAP şirketinin ideolojik renklerini meydana getiriyor. Ayrıca artık Türkiye, yeni vezirlerin daha çok çalacaklarına inandığı için hırsız vezirlerini görevde tuttuğunu söyleyen Abdülhamit Türkiyesi değildir; kazanma ve harcama alanları sürekli genişliyor.

MSP ve MHP renkleri ANAP şirketi içinde pay kavgasının renkleri oluyorlar. Burada Turgut Özal'ın kalbinin MSP renginden yana olduğunda hiç kuşku yok; fakat kapitalizm, üstelik tekelci aşama, kalplere bakmıyor. Turgut Özal, bağrına taş basarak MSP rengine bir ölçü uzak durmak ihtiyacındadır. Çünkü, CIA ve MİT, şu günlerde Türkiye'de Humeyni türü hareketlerden büyük endişeler duyar hale geldi. MİT mensupları, sivil ve subay kadrolarıyla üniversite ve yüksek yargı kurullarında teker teker brifingler yaparak, din tehlikesinin MHP tehlikesinden daha büyük olduğunu anlatıyorlar. Bunun dışında ayrıca, Aydınlar Ocağı ile Odalar Birliği, Semra Özal'ın yol açtığı çalkantıları da bahane ederek, Süleyman Demirel kampına doğru yol almaya başlıyor.

ANAP şirketi içinde kavga budur. Büyük basın bu bavgada, ANAP şirketi ve MİT elemanlarının güdümündeki

Siyaset Planlama Başkanlığı'nın çizgisi doğrultusunda hareket ettiğini göstermekten hiç geri kalmıyor. Şirket içindeki kavganın bir yanını MSP olarak belirlerken, MHP kanadına ise "liberal" adını veriyor. Türkiye'yi bugün MHP'nin "liberal" sayıldığı bir aşamaya sokmaktan geri kalmıyorlar.

GENEL KURMAY-MİT PLANLAMASININ DIŞINA ÇIKINCA ÖZAL TÖKEZLEDİ

Turgut Özal'ın Türkiye'yi yönettiği iddiaları, erken seçim kararının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonraki tepkileriyle tümden çürüdü. Anayasa Mahkemesi'nin kararını Resmi Gazete'de yayımlamayı durdurmayı planlayan veya bir avukattan aldığı görüşü başbakanlık yazısı haline getiren bir kimsenin bu ülkeyi yönettiği düşünülemez; bunları kasaplar derneği yöneticileri bile yapmıyor. Türkiye'yi Özal değil, ekonomik işleri IMF ve iç politikayı da MİT ile Genel Kurmay İstihbarat Dairesi yönetiyor. Turgut Özal, ilk kez, erken seçimi 1 Kasım 1987 tarihinde yapma kararını parlamentodan geçirirken MİT-Genel Kurmay İstihbarat Dairesi'nin inisiyatifinin dışına çıktı ve tökezledi.

MİT, bugünkü yönetimin Siyaset Planlama Başkanlığı'dır. MİT, Genel Kurmay Başkanlığı İstihbarat Dairesi dışında düşünülemez ve artık son derece açık bir biçimde ortaya çıkan şudur: Tekelci basının her kolunda MİT etkilidir. Basının, ANAP şirketinin "Propaganda Dairesi" olarak gösterilmesi basın içinde kümelenmiş MİT merkezleriyle birlikte düşünülmelidir. Özal, referandumu kazanamamasına karşın kendisinin propaganda dairesi olarak çalışan basın tarafından ve ağız birliğiyle referandumun galibi ilan edilince, hiçbir yöneticiye yakışmayan bir şımarıklıkla, diğer partilerle görüşmeden 1 Kasım tarihini seçim tarihi olarak kabul ettirmiştir.

MİT-Genel Kurmay Planlaması, Türkiye'nin gereksiz bir biçimde bir sertlik havasına sokulmasını istememektedir. Bu nedenle Özal'ın sol entelijansiya ile yakınlaşması için yeşil ışık yakmaktadır. Genel Kurmay-MİT, 1984

yılından sonra açılmaya başlayan toplumsal muhalefet karşısında korkusunu yenmişe benzemektedir. Aydın Belgesi'nden sonra Ekin tarafından başlatılan aydın çıkışının Türkiye İşçi Partisi tarafından bölünmesi, TİP ve TKP'nin birleşerek bütün karşıtlarını reddedip yalnızca ANAP ve PKK karşıtlığı ile yetinmesi, yakın zamanlarda gerçekleştirilen bazı soygunların siyasi nitelikte olmadığının anlaşılması, ünlü sol aydınların Demirel ve benzerlerinin yasaklarının kalkması için seferber olmaları, Genel Kurmay–MİT plancılarını son derece rahatlattı. ANAP şirketi bu rahatlıkla, sola çiçekler sunmaya başladı ve referandum kampanyasına Behice Boran'ın siyasal yasağı kalkacağı gerekçesiyle karşı çıkan Özal, cenazesinin parlamentoya getirilmesi vesilesiyle Boran'ı son derece öven bir demeç verdi. Bu gelişmeler içinde Özal'ın bir baskın ile 1 Kasım 1987 tarihini dayatması, MİT–Genel Kurmay Planlamasına ters düştü.

Bu terslik içinden çıkışta Özal'ın en büyük yardımcısı ANAP şirketinin propaganda dairesi olarak çalışan ve MİT ile içiçe yaşayan basın yaptı. Basın, "hayır" kampanyası açmasına karşın dört burjuva politikacısının siyasal yasaklarının kalkışını önleyemeyen Özal'ı, elbirliği ile anlaşılmaz bir mantıkla, referandum şampiyonu ilan etti. Aynı basın, Türkiye'de görülmemiş bir yönetim ilkelliği sergilendikten sonra, parlamentoda salt çoğunluğa sahip olan, iktidarın bütün imkanlarını kullanan, Sakıp Sabancı'dan Şarık Tara'ya kadar bütün tekelcilerin net desteğini elinde tutan, hiçbir hukuk ve yönetim ilkesi tanımayan Özal'ı, seçim tarihini 29 Kasım olarak değiştirince, yeniden "şampiyon" olarak gösterdi. Büyük bir propaganda utanmazlığıyla, her türlü hukuk ilkelerinin çiğnenmesini, Özal'ın zaferi saydı.

Turgut Özal, Türkiye'ye gelmiş yöneticiler içinde en bilgisizi, ilkesizi ve yeteneksizidir. Ekonomi alanında yapılacakların hepsini, IMF planlıyor ve Ecevit'e, Demirel'e, Evren'e ve Özal'a aynı heyecanla çalışan Kaya Erdem'e bildiriyor ve uygulanmasını sağlıyor. Genel Kurmay – MİT tarafından planlanan iç politika stratejileri de Özal tarafından aynı sadakatle yerine getiriliyor. Özal, kendi gücünü

abartarak, 1 Kasım 1987 seçimlerinde MİT - Genel Kurmay'ın sözünden çıkınca tökezledi. Fakat burada sistemin sübapları çalışmaya başladı; meclisin toplanması için verilen usulüne uygun dilekçeyi bir kenara atan Özal yönetimi, Anayasa Mahkemesi'nin kararı üzerine üç muhalefet partisinin de meclisi toplama isteğine, Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesine girmekten korkarak teslim olunca, basın bu teslimiyeti bile "Özal'ın sürprizi" veya "Özal'ın karşı atağı" olarak sundu. Her işte Özal'ı galip göstermeyi bilen basın bu kadar destek olunca da, Özal bazı yaralarla bu tökezlemeden kurtuldu.

Ancak 1 Kasım seçim serüveni, MİT–Genel Kurmay planlaması ile Özal–Evren taraflarının arasını açtı. Bu açıklığın kapanıp kapanmayacağını zaman gösterecek.

FESTİVALDEN FESTİVALE

FESTİVALLER ÜLKESİ TÜRKİYE

Kanserliler sona yaklaştıkları zaman bir kez canlanıyorlar ve bir neşeli dönem yaşıyorlar; vücutlarındaki iyileşmez yaraları örtmüş oluyorlar. İstanbul Festivali'nin arkasından Türkiye'nin irili ufaklı bütün kentleri festivale kavuşuyor; Türkiye sanki bir İkinci Lale Devrini yaşıyor. İşsizlik arttıkça, intiharlar çoğaldıkça, fuhuş genişledikçe, evinin kirasını ödeyemediği için Avrupa trafiğinin aktığı karayolu üzerinde çıplak yürüyenlerin sayıları büyüdükçe, zindanlar doldukça, açlık ve işçi grevleri ülkeyi kapladıkça, festivaller artıyor; tekelciler, devlet ve örokomünist entelijansiya elele veriyor. İkinci Lale Devrinde iltihapların üzerini konserlerle, gösterilerle, oyunlarla örtmeye çalışıyorlar.

Konserlerde çalınanlar nedir? Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i mi, yoksa Chopin'in Cenaze Marşı mı, araştırmak ve karar vermek gerekiyor. İstanbul Festivali, arkasından İzmir Festivali ve hazırlığı yapılan Ankara Festivali, bir doğuşu mu yoksa bir cenazeyi mi haber veriyor; okunan Mevlid midir, yoksa Cenaze Marşı mı?

Mevlid, Bizans müziğinin en güzel örneklerinden birisidir; Cenaze Marşı, ölülerini gömerken üzülmemeyi bir ahlak haline getiren hristiyanlar için çok uygundur, ancak, müslümanların bir cenazenin arkasından yürürken Chopin'i dinlediğinde bir tuhaf olması gerekiyor. Chopin'in Cenaze Marşı, bir müslüman cenazesinde tam bir ikiyüzlülük oluyor; insanın ölüsünün arkasında yürürken arada bir içi kalkıyor.

İki yüzlülük kapitalistlere ve tekelcilere uygun düşüyor; İstanbul Festivali'ni düzenleyenler caza ağırlıklı yer ayırıyorlar. Bu da uygun düşüyor: Caz, Afrika'nın hıçkırıklarıyla Amerika'nın soysuzluğunu üstüste getiriyor. Cazda başkaldırı ile boşvermişlik içiçe yatıyor ve hüzün ile gülünçlük birbirini yok etmek için uğraşıyor. Caz önce kaldırıyor ve sonra oturtuyor; bir ataleti veriyor. Ayrıca kolay bir müziktir; kültürsüzlüğün ve kültürsüzleştirmenin bir tekel politikası olduğu bir dönemde, bir müzik birikimi olmadan da dinlenebiliyor.

Festivaller devrinde, tekelci devletin klasik müziğe ve görsel sanatlarda çağdaş gelişmelere arkasını döndüğü bir zamanda, tekeller, önde gelen kültürün sahibi görüntüsünü elde ediyorlar. Türkiye, Kemal Paşa'nın Türkiye'si değildir; artık konserler, Devlet Konser Salonu'ndan Nejat Eczacıbaşı'nın özel salonu haline gelen Atatürk Kültür Merkezi'ne aktarılıyor. İktidar Ankara'dan İstanbul'a nakledilyor ve 1940 yılının resmi sanatçıları bugün 1980 yıllarında, İstanbul'da Eczacıbaşı'nın, uluslararası bankaların, Şarık Tara'nın, Rahmi Koç'un kültür faaliyetlerini övüyorlar.

"Kahrolsun Oligarşi" sözlerinin inlediği İstanbul'da on yıl sonra, öro-komünist olan Türkiye entelijansiyasının kültürsever kolları, Eczacıbaşı'nın düzenlediği festivallerde görev alabilmek için, Şarık Tara'nın düzenlediği yarışmalarda jüri sayılabilmek için, Sakıp Sabancı'nın resim kolleksiyonunu övebilmek için birbirleriyle yarışıyorlar. Mutlaka "Hiç de fena adamlar değillermiş, ne şeker insanlar" diyorlar. Birinci Lale Devri Şairi Nedim'in Sadrazam Damat Nevşehirli İbrahim Paşa'ya baktığı gibi bakıyorlar.

Festivaller ülkesi Türkiye'de, hiçbir "olay", İstanbul Festivali kadar "genel" bir destek görmüyor. Devlet radyosu ve televizyonu ile bütün Bab-ı Ali basını, hiçbir olaya ayırmadıkları bir biçimde sayfalarını festival ile süslüyorlar; en küçük konser veya gösteri bile çok geniş bir yayın imkanını buluyor.

Tam bir sansür oluyor; yayın, burada tam bir sansüre dönüyor. Devlet olanaklarının tekelci basının imkanlarıy-

la birleşmesi çok geniş bir reklam imkanı doğurunca, öro-komünist sanatçılar, İstanbul Festivali'nde kendilerine bir yer ayırabilmek için Eczacıbaşı ve yardımcılarının kapısını çalıyorlar. Programlarını, İstanbul Festivali'ni düzenleyenlerin beğeneceği gibi düzenlemeye çalışıyorlar. Sansürü kabul ediyorlar.

ORTAKÖY
BİRİNCİ LALE DEVRİNDE KEŞFEDİLDİ

Çoktan ey saki gelip sinemde mihman olmadın
Derdime destindeki sağarla derman olmadın
Mahsın mehden güzelsin belki amma neyleyeyim
Ah bir şeb burc-ı ağuşunda taban olmadın
Geldi mülk-i hüsnüne hatt-ı siyeh mushaf bedest
Sen dahi ey kafir-i hanvet müsülman olmadın
Kande buldun böyle dilkeş nazmi hayranım Nedim
Can-ı mey nuş etmedin hem bezm-i canan olmadın
NEDİM

Türkiye'nin zenginleri İstanbul'da Ortaköy'ü yeniden keşfettiler ve burada eski evleri alıp, restore ederek yerleşmeye başladılar. Türkiye'nin festivaller ülkesi haline geldiği bir zamanda Ortaköy de bir kültür ve eğlence merkezine dönüştürülüyor.

Bu Ortaköy'ün ikinci şansı oluyor. Birincisi Sadrazam Damat İbrahim Paşa zamanında gerçekleşti. Damat İbrahim Paşa, 1718 yılında Pasarofça Antlaşması ile Belgrad dahil Avrupa'daki toprakların önemli bir bölümünü Avusturya'ya kaybedince, Lale Devrini başlattı; gelir bölüşümü hızla bozulurken, Hollanda'dan laleler getirerek İstanbul'u bir eğlence ve festivaller kenti haline getirdi.

Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa, önce Kâğıthane Deresi'ne ağırlık verdi ve burayı Versailles'e benzetmeye çalıştı. Daha sonra Eyyüb ve Tersane bahçelerini süsledi, bunun arkasından ise Ortaköy, Kuruçeşme ve Bebek'te kasrlar, yalılar, çeşmeler yaptırmaya başladı. Buralara Emnâbad, Neşâbad, Hümayûnabâd, Feyzabâd türünden şairce isimler koydurdu.

İbrahim Paşa'nın yıldızı Darüssade Ağalığı ile başladı. Padişahın kadın sorunlarını çözmekle görevliydi; sonra

kızını aldı ve damat oldu. Damatlıktan sadrazamlığa yükseldi. Başta Nedim olmak üzere şairleri ve eğlenmeyi seven aydınları kolladı, bunlara imkanlar hazırladı.

Halkı ve sefaleti görmezlikten geldi. Bunu gören ilericiler de yoktu. Sefalet üzerinde çalışmak yalnızca gericilere düştü. 1730 yılında Patrona Halil'in gerici ayaklanması başladı; gerici aydınların bir bölümü de Patrona Halil ile birleşti. İsyancılar padişahtan damadının idamını istediler; Üçüncü Ahmet, kendisini kurtarmak için damadı, Birinci Lale Devrinin kurucusu İbrahim'i idam ettirdi. Cesedini isyancılara verdi. İsyancılar önce cesedin Birinci Lale Devrinin sadrazamı İbrahim'in olduğuna inanmak istemediler; sonra parça parça yaptılar. İbrahim'in yanına topladığı aydınlardan yalnızca Şair Şakir Bey, İbrahim'e sadık çıktı; karanlık basınca sokaklardan İbrahim'in cesedinin parçalarını toplamaya çalıştı. Topladıklarını gömdü. Bugün Nevşehirli İbrahim Paşa'nın mezarı yerinde işte bu Şair Şakir Bey'in topladığı ceset parçaları var.

BİR ANTİ-SİNEMİST YAZI

"Volodya" diyor, Krupskaya, "bir kararlı anti-sinemist ve ateşli yürüyüşçüdür." Lenin, sinemaya karşı net bir tutum alıyor ve devrimcilerin yürüyüşe çıkarak dinlenmeleri gerektiğini savunuyor. Yirminci yüzyılın başında Rusya devrimcileri, Avrupa'da sürgünde zamanlarının önemli bir bölümünü yeni icat sinemaya giderek geçiriyorlar; sinemayı izlemek devrimcinin günlük uğraşları arasına giriyor. Zamanını aldığı için çok sevdiği satranç oyununu da bırakan Lenin, sürgündeki arkadaşları arasında sinemanın yeri üzerine "teorik-pratik" bir tartışma açıyor ve sonunda "anti-sinemist" bir sonuca varıyor. Sinemayı bırakıyor; dinlenmek için günlük sporlarına ve yürüyüşe daha büyük bir ağırlık veriyor.

Hadis değildir; Lenin'in bu tutumu, tek başına Türkiye'de, bir anti-sinemist tutum için yeterli olmayabilir. Ancak bugün, Türkiye'de Lenin'in anti-sinemist tutumundan ayrı olarak, sinema ve sinema seferberliği üzerinde düşünmek için nedenler var.

Düşünmenin nedenlerinin ortasında "devlet" ve "devlet kavramı" bulunuyor. Birinci nokta şudur: Devlet için bugün sinema bir politika olmuştur. Devletin kütleleri bir sürü haline getirme ve getirdikten sonra istedikleri ağıla sürme mekanizmaları, televizyon, radyo ve basın, geniş yığınların ve özellikle genç kuşakların zamanlarının çok önemli bir bölümünü sinemalarda geçirmeleri için çok özenli davranılıyor. Devlet artık ticari rekabet itirazlarını da bir tarafa bırakıp hangi filmin hangi sinemada oynadığını bile ilan ediyor. "Koşun koşun, şu film bu sinemada", devlet bunu yayıyor.

Televizyonun ikinci kanalını artık yalnızca sinema kanalı olarak düşünmek mümkündür. Sinemayı sevdirmek,

filmlere yeni ve genç izleyici bulmak için devlet bir özel kanal açabiliyor.

Birinci nokta açık oluyor: Eğer bir yöne doğru bir devlet politikası varsa, bunun üzerinde düşünmek zorunludur. Devletin üniversitelere yeni başlayan gençleri, bir günde belki iki seans ve belki de üniversite dersliklerinde ayırdıkları zamanlardan çok daha uzun süreleri, sinemaların karanlık salonlarında ışıklı hareketleri izlemeye özendirmek istediğinden ve bunu bir devlet politikası saydığından kuşku duymuyorum.

İkinci nokta bir tekrardır: Devlet, Özal ve arkadaşlarının iddialarının tüm aksine, küçülmüyor ve büyüyor. Eylülizmle birlikte Türkiye'de devlet büyümüştür.

Üçüncü nokta, ikincinin bir uzantısı sayılmalıdır; artık devletin bazı dayanakları yeni dönemde devletin parçaları ve elemanları oldular. İstanbul Sinema Festivalini tekeller örgütlüyor ve başlarında Oligark Eczacıbaşı bulunuyor. Bu, biliniyor; ancak Türkiye'de devletin yeni oluşum süreci içinde tekellerin bir bölümü, devletin dayanakları olmaktan çıkarak devletin parçaları haline geliyorlar. İstanbul Sinema Festivali devletin bir programıdır; devlet artık bunu bir "özel" iş saymıyor ve bir devlet aktivitesi olarak ele alıyor.

Artık değerin kullanılabilir fonlara dönüşmesi ve bu fonların bütçe kanalıyla veya sinema festivali programı içinde kullanılışı üzerinde durmak gerekir; burada yapmak istemiyorum. Burada parmak basmak istediğim nokta artık değerin kullabılabilir fonlara dönüşü ve devlet ajanı, "ajan" sözcüğünü casus anlamında kullanmıyorum, "faktör" ya da iş yapan anlamında kullanıyorum, kavramları üzerinde yeniden durma gerekliliğidir. Maliye Bakanlığı'ndaki bütçe uzmanı mı devlet memurudur, yoksa Oligark Eczacıbaşı'nın yanında sinema festivallerini düzenleyenler mi, daha memurdur; üzerinde durulması gerekiyor.

Tarifler değişiyor.

EKİN'i, devlet şemsiyesinin dışında kütlelere ve mümkün ölçüde, ekin götürebilmek için kurmaya çalıştık; devlet bunu anladı ve devletin genişleme yasası çerçevesin-

de, özel koşulların verdiği imkanlarla da, bunu önlemek istedi. Bunun üzerine, "bilim" ve "araştırma" sözcüklerinden "BİLAR" sözcüğünü uydurarak, devletin haber alabilme ihtimali karşısında yakın arkadaşlarıma, bu arada o sırada yakın çalıştığım Aziz Nesin'e de haber vermeden, BİLAR'ı kurdurdum; daha sonra devrini üzerimize yaptık. EKİN-BİLAR, 1986 yılı başında devlet erkinin dışında bir tartışma kanalı açmaya muvaffak oldu ve çok görkemli bir çıkışı gerçekleştirdi.

Devlet, genişleme ve büyüme yasası çerçevesinde, kendi hegemonyasının dışında böyle bir açılışa razı olmadı; BİLAR'ı içinde bölmeye çalıştı. BİLAR'ın kontrolü, eşit bir biçimde, Aziz Nesin, Profesör Cevat Giray, Doktor Haluk Gerger, Bilgesu Erenus ve benim aramızda dağılıyordu; arkadaşlarımızdan ilk üçü devletle çalışmayı kabul ettiler. Bilgesu ile ben yüzde kırk kontrol payı ile bunu önleyemedik; BİLAR da devletleştirildi.

Devletin, yeni kuşakları, bilim ve tartışma yolundan ayırarak sinemist yapma politikası, BİLAR'ın devletleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır; bugün daha iyi anlaşılıyor. Şimdi artık İstanbul'da Oligark Nejat Eczacıbaşı'nın rolünü Ankara'da BİLAR üstleniyor. BİLAR'da çirkinlik daha açıktır; açıkça devlet bütçesinden ve bazı tekellerden fon alıyor. Oligark Eczacıbaşı İstanbul gençliğini ve BİLAR, Ankara üniversite öğrencilerini, sinemist yapma işini üstlenmiş görünüyor.

Devlet, gençlerin sosyalist olmamaları için sinemist olmalarını körüklüyor. Hem İstanbul ve hem Ankara'da, sinemist olabilecek gençler için sinemada sansürü kaldırıyor.

Neden sinemaya ve sinemist bir kuşağa bu kadar güven? Bu kısa incelemeyi, bu alandaki görüşlerimi özetleyerek tamamlamak istiyorum. Bir: Sinema; sanatı ve dünyayı izlemenin en tembel ve en kolay yoludur. İki: Sinema, en pasif olarak izlenen sanattır. Üç: Sinema, izleyeni en çok yabancılaştıran sanattır.

Dördüncüsünü bir ölçüde açmam gerekiyor: Bilim ve sanat, tümüyle her türlü yaratı, bir tür montaj ve bir telif etme işidir. Bütün yaratıcı eylemlerde bir yanyana getir-

me ve yanyana getirilçnleri birbirine uydurma işlevi var. Bir yanıyla kurgu ve diğer yanıyla montaj, aslında bütün sanat ve düşünsel eylemlerde çok önemli bir işleve sahip bulunuyor. Yaratıcılıkta başarı veya başarısızlık bu yanyana getirmedeki uyum ve uyumsuklukla da ortaya çıkıyor.

Bu anlamda sinema, en yalancı ve en kandırıcı sanattır: Herkes ilk okulda bir kez deniyor. Bir kağıdın bir yüzüne bir kuş ve diğer yüzüne de parmaklıklar çizilir ve hızla döndürülürse kuş parmaklıkların içine girebiliyor. Sinema, eylem atomlarını istenen bir mantıkla veya mantıksızlıkla yanyana getirdikten sonra, aklın algılamasından daha hızlı bir hareketlilikle, bunlara belli bir gerçeklik ve inandırıcılık kazandırabiliyor. Sinema, insan aklını geliştirmiyor ve yeni kalıplara göre daraltıyor.

Devletin sinemist kampanyasında bu noktanın önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.

Yeni kuşakları anti-sinemist bir tutumla yürüyüşe çağırıyorum.

UZLAŞMACI SOLCULAR NİHAYET KABİNEYE ÜÇ BAKAN SOKTULAR

Eylülist reformlar, ezilmiş solcuları iktidara yapıştırmak politikasının bir parçası olarak hükümetten üç bakanı, uzlaşmacı solcuları tatmin etmeyle görevlendirerek sürüyor. Daha önce Adnan Kahveci ile idare edilmeye çalışılırken ve uzlaşmak isteyenlerin artması nedeniyle Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel ile Turizm Bakanı Tınaz Titiz de, hükümetin uzlaşmacı sol ile ilişkiler kurmakla görevlendirdiği bakanlar arasına girdiler.

Bundan kısa bir zaman öncesine kadar ANAP'ta bir "selametçi" artığı olarak nitelenen Hasan Celal Güzel ile ilgili değerlendirme birdenbire değişti ve Güzel, Kemalist, laik ve demokrat bir bakan oluverdi. Cumhuriyet'te seksiyon başı Aydınlıkçı Şahin Alpay, Hasan Celal Güzel güzellemesi bütün adımları geride bıraktı ve Türkiye'de bilgili, kararlı ve yararlı bir Milli Eğitim Bakanı bulunduğu-

nu ilan etti.

Güzel'in güzellemesinde uzlaşmacı aydınların toplandıkları Dil Derneği ile Eğitim Derneği yöneticilerinden gelen açılımını görmesi önemli bir rol oynadı. Güzel, uzlaşmacı dilcilerle eğitimcileri Milli Eğitim Şurası'na davet etti. Her iki dernek şuraya birer temsilci gönderdiler ve şurada oturdular.

Güzel, Dil Derneği ile Eğitim Derneği'ni seçer ve Öğretim Üyeleri Derneği'nin şuraya çağırmazken özel bilgilere sahip olduğunu gösteriyordu. Milli Eğitim Bakanı, şu sıralarda Öğretim Üyeleri Derneği'ni uzlaşmaz buluyordu.

Milli Eğitim Bakanı dilci ve eğitimci uzlaşmacıların rüzgarını alırken, Turizm Bakanı artık soluğu çevre sevicilik ve sinema izleyiciliği ile sınırlayan uzlaşmacıları sevindiriyordu. Çevre sağlığına titiz olduğunu her fırsatta açıklayan Turizm Bakanı sinema sansüründe gösterilen titizliğe de karşı çıkıyor. Titiz, filmlerin sansürsüz gösterilmesini savunuyor.

Ancak Tınaz Titiz'in sinema sansürüne titizliği sınırlıdır. Bakan Titiz, yalnızca festivallerde gösterilen filmlerin sansürsüz olmasını istiyor. Festivallerde sinema seven uzlaşmacı aydınların pornografiden rahatsız olmayacaklarını, ancak diğer zamanlarda pornografinin büyük bir hastalık olduğuna inanıyor.

Bakan Titiz, özel tiyatrolara devlet yardımının devrimci tiyatronun köküne kibrit suyu dökmede etkili olduğunu görmüştür. Bu nedenle tiyatrocu uzlaşmacıları sevindiren bir haber veriyor. Titiz, özel tiyatrolara devlet yardımının artırılcağını müjdeliyor.

Dilciler, eğitimciler ve tiyatrocular, Hükümette bakanlarını buldular. Geriye kalanların tümü, Adnan Kahveci'nin masasına düşüyorlar. Kahveci, televizyona da hükmeden bir bakan olarak çok geniş bir alana yayılmış uzlaşmacılarla ilgileniyor.

Fakat iktidar televizyonu, aydınlar ve özellikle eğlence sanayiinde çalışanları kendisine bağlamak için, sonuna kadar kullanmaya kararlı görünüyor. Kahveci, kendisini ayna yerine televizyon camında göstermeye bayılan bütün uzlaşmacıları teker teker televizyona çıkarıyor. Bu-

nun dışında düzene açıkça itiraz edenler hariç bütün eylemcilerin hareketleri radyo ve televizyon haberi oluyor.

Bütün bunların ötesinde ve Eylülist reformlar çerçevesinde, bütün sinema ve tiyatro ile eğlence sanayii çalışanları tek alıcı olarak karşılarında televizyon bulmaya başlıyorlar. Sinemacılar, filmlerini televizyona satmak, tiyatrocular televizyon için dublajdan para kazanmak, veya figuran olmak, eğlendiriciler televizyona şova çıkmak için yarışıyorlar. Hepsi, Kahveci'nin masasının önünden geçiyor; Kahveci, sinemacıların, tiyatrocuların, eğlendiricilerin mallarını satın alırken bunlara "şekerli sol" kahve ikram ediyor.

"Şekerli sol" Eylülist reformların temelidir. Eylülizm, hükümete üç şekerli sol bakanı alarak uzlaşmacı aydınları kendisine bağlıyor ve uzlaşmacıları arttırıyor.

Sonuç ortada: Artık ANAP'a ciddi bir muhalefet görünmüyor.

NEO-KADRO

Birden-
bire kuş gibi
vurulmuş gibi
kanadından
yaralı bir atlı yuvarlandı atından!
Bağırmadı,
gidenleri geri çağırmadı,
baktı yalnız dolu gözlerle
uzaklaşan atlıların pırıldayan nallarına!
Ah ne yazık,
ne yazık ki ona,
dört nala giden atların köpüklü boynuna bir daha yatmayacak,
beyaz orduların ardında kılıç oynatmayacak!

Nazım Hikmet

Bu şiir hüzünle okunmalıdır. Bir ağıttır.

Bu yazı üzüntüyle okunmalıdır. Bir hüzündür.

Şeyh Sait isyanında Türkiye solculuğunun, Kemalist iktidarı desteklemesine karşın, Türkiye solculuğu 1925

yılı Takrir-i Sükun darbesinden kendisini kurtaramadı. İstanbul'da solcular ve çoğunluğu Aydınlık Grubu, ağır bir darbeyle karşılaştılar. 1927 tevkifatı, 1925 darbesine göre yalnızca bir fiske ağırlığında geldi; ancak darbeyi tamamladı.

Solcular, dökülmeye başladılar. Nazım Hikmet, şiirini, dökülen sevgili arkadaşı Vala Nurettin için yazdı. Vala, bağırmadı, gidenleri geri çağırmadı; "yalnız dolu gözlerle", arkalarından, "baktı". Bu nedenle, Nazım Vala'ya kırıldı; ancak kopmadı.

Sermaye, dökülenleri toplamaya başladı. Sermayenin topladıkları, gidenleri geri çağırma işini üstlendiler. Bu, 1932 yılıdır ve Kadro Dergisi çerçevesinde, TKP'nin eski Genel Sekreteri Vedat Nedim, ideolojik sorunlarla görevli Merkez Komite Üyesi Şevket Süreyya Aydemir, eski solcuları, Kemalizmin kadroları haline getirme misyonuna sahip çıktılar. Rejim, dökülenleri ödüllendirmekte, zamanına göre, çok cesur ve cömert davrandı.

Takrir-i Sükun darbesinden Kadro Dergisine yedi yıl geçiyor. Eylül darbesinden, Eylülist reformların başladığı 1987 yılına kadar geçen süreye denk düşüyor. Eylülist rejim, geçen yılın ortasından bu yana, 1980 darbesinin eziklerini toplamaya büyük bir özen gösteriyor. İşkencede "kötü polis-iyi polis" ve politikada "iyi paşa-kötü paşa" pratiğine uygun olarak genel olarak "havuç ve sopa" baskıcı toplumların başarılı taktiklerinden birisi oluyor. Eylülist sopadan sonra ezik solculara uygulanan havuç politikası son derece başarılı sonuçlar veriyor; kabul edilmesi, üzücü de olsa, kesinlikle gerekiyor.

Türk-Yunan Dostluk Derneği, bir resmi kuruluş olarak ortaya çıktı ve solcu aydınların bir bölümüyle ticarete atılarak patron olmuş eski solcuların devletle temasının aracı haline geldi. Dernek yöneticileri hükümetle istediği zaman görüşüyor ve toplantıları, devletin çeşitli dillerdeki haber bültenlerinde dünyaya duyuruyor. İki taraftan dernek yöneticileri, Dışişleri Bakanlıklarıyla uyum içinde çalışıyorlar. Dostluk önemlidir. Türkler ile Grekler arasında yüzyılı aşan bir yakınlaşma ve benzeşme var. Türkler, Anadolu'yu zapta başladıklarında, doğusunda Ermeniler

ve Kürtler ve batısında Grekler yaşıyorlardı. Türkler, Ermeniler, Kürtler ve Grekler, uzun yıllar kavga ettiler, savaştılar, barıştılar, küstüler; ancak birbirlerine benzeştiler.

Grekler, Ermeniler, Kürtler, Türkler ve Bulgarlar birbirine benzerler; dostluk temeldir ve solculuğun temel niteliklerinden birisidir. Ancak 1970 yıllarında Sofya "pazarını" tüketen aydınların, şimdi Atina pazarına, açgözlü sermayedarların Çin pazarına bakışı türünden bakması çirkindir. İki konser, bir kitap veya birkaç davet için devlet politikasının güdümüne girmek aynı zamanda üzücü görünüyor.

İlhami Soysal, "ABD Ankara Büyükelçisi seksensekiz yaşındaki CIA yetiştirmesi bir pir-i fani olan Strausz-Hupe" diyor; geçkin yaşına karşın, BİLAR'ın Ankara şubesinin sinema şenliğinin açılış gecesine geliyor. BİLAR Ankara şubesi adına konuşan Basın-Yayın Yüksek Okulu'nda Profesör Oğuz Onaran, bir gazetede sinema şenliğiyle devlet ilişkisi konusundaki soruya şu cevabı veriyor: "Maddi destekte bulundu. Ayrıca destekleme kurulu da olağanüstü bir çaba gösterdi." Böylece 1986 yılında EKİN-BİLAR olarak DGM'de yargılananların bir bölümü, Aziz Nesin'in başkanlığındaki BİLAR Ankara şubesi, devletleştirilmiş oluyor. Devlet, sinema şenliği için BİLAR'ın Ankara şubesine on milyon, bir holding yirmi milyon ve yarı resmi bir kuruluş da beş milyon olmak üzere toplam otuz beş milyon lira veriyor; televizyon duyurusunu yapıyor.

Abdullah Baştürk, DİSK'in başına geçince, çeşitli kuruluşların politik yapısıyla ilgili olarak bir araştırma ve rapor hazırlatıyor; Savcı Albay Süleyman Takkeci, bu raporu, DİSK iddianamesine alıyor. Baştürk'ün hazırlattığı raporda Karikatürcüler Derneği için şunlar yazıyor: "Yönetim TİP sempatizanı, taban içinde DİSK'e sempatizan unsurlar oldukça çok". Eğer Eylül darbesi ile karikatürcüler arasına faşistler sızmadıysa, tabanı ve tavanı TİP ile DİSK sempatizanı olarak görünüyor.

Karikatürcüler, rejimin, ezik solcuları toplama masasına şef tayin ettiği Adnan Kahveci'nin de hazır bulunduğu

bir eğlenceli toplantıda Sakıp Sabancı'yı yılın karikatür güzeli seçtiler. Yüzünün karikatüre elverişli olduğunu açıklayarak, Sabancı'nın güzel karikatürlerini çizmek için birbiriyle yarıştılar.

Doğan Avcıoğlu'nun ölümüne kadar oturduğu evin hemen karşısında bir özel hastane vardır; yalnızca geri zekalılarla ilgileniyor. Bu hastane Sabancı ailesinindir; ailede geri zekalı ve felçli insanlar çok fazla çıkıyor. Sakıp Sabancı'nın zaman zaman yerli filmlerde geri zekalı rolüne çıkan komikleri hatırlatan davranışlarının, TİP-DİSK sempatizanı karikatürcüleri büyülenmiş olduğu anlaşılıyor. Sopadan sonra havucun etkisi büyüleyici oluyor.

Çağdaş bütün gazeteciler, Anıtkabire yürüdüler. Turgut Özal'ı Atatürk'e şikayet etmek için Ata'ya koştular; Cumhuriyet'ten Yalçın Doğan, Mustafa Ekmekçi, Cumhuriyet Kitap Klübü'nden Muzaffer Erdost, yayınevi sahibi Ahmet Küflü, SHP Genel Sekreteri Fikri Sağlar, Yardımcısı Ali Dinçer ve çok sayıda çağdaş gazeteci, en yeni muhalefet ve en son çare olarak, Özal'ı Atatürk'e şikayet ettiler.

Kenan Evren çok memnundur. Eylülist darbede, Mamak'ta, Metris'te, Diyarbakır'da copla Atatürkçülük eğitimi bunun için yapıldı. Anıtkabir'in en yüksek şikayet tapınağı olması, darbeden sekiz yıl sonra gerçekleşiyor. Artık eski solcular barışçıl ve sınıflar üstü muhalefet yolları bulmayı başarabiliyorlar.

Neo-Kadro oluşuyor. Ezik solcular, sermaye düzeninin kültür ve sanat kolu oluyorlar.

Bütün güzel insanlar, sermayeye kapılanıyorlar.

SOLLA İLGİLENİR GÖRÜNMENİZ TEKELLERLE UYUŞMANIZIN ZEKATIDIR

Sevgili Oktay Akbal,

Çok kötü ölüyorsunuz. Buradan çok kötü ölmekte olduğunuz görülüyor. Hiçbir dostuma sizin türünüzden bir ölüm dilemiyorum.

Ayakta ölüyorsunuz.

Aydın olmaktan çıktınız.

1940 yıllarında da düzenin sanatçısıydınız. Şimdi de öyle oldunuz. 1940 yıllarında Ankara'da idiniz; şimdi İstanbul'da yaşıyorsunuz. 1940 yıllarında maaşınızı devletten alırdınız. Şimdi Bab–ı Ali'den alıyorsunuz. O zamanlar tek parti yönetiminin sanat kolu idiniz. Şimdi Eczacıbaşı'nın, oligarkların sanat kolusunuz.

Joan Baez bayramınız kutlu olsun! Joan Baez, devrimci tepkilerini terkettiği için İstanbul oligarklarının davetlisi olarak İstanbul'a çağrıldı. Baez, Amerikan düzeninin içinde, bir "barış ve demokrasi" bülbülü olduğu için Türkiye'ye getirildi. 1968 yıllarında devrime atılanların çoğu şimdi işadamı olduğu için, Cengiz Çandar örneği islamcı ve Humeynici olduğu için, tümüne yakını dönek ve itirafçı olduğu için bir "1968 kuşağı" edebiyatı tutturdunuz. Burada Baez'e bir günde iki kişi birden gönderdiğinizi okudum. Filiz Ali ve Ali Sirmen'i birlikte göndermişsiniz. Yazıklar olsun! Yazdıklarınızın benzerini Tercüman'da da okudum.

Çok hoş oldunuz.

Rauf Tamer ile Uğur Mumcu ve Nazlı Ilıcak ile Hasan Cemal artık beraberce imza atıp demokrasi koruyuculuğu yapıyor. Ne güzel günler değil mi?

Sevgili Oktay Akbal,

Orhan Veli'ye ne oldu? Hapishanede hem gazete oku-

yorum ve hem de televizyon seyrediyorum. 29 Temmuz televizyon haberlerinde 'Orhan Veli'nin heykelinin İstanbul'a ve Aşiyan'a dikildiği duyuruldu. Bu düzen, Eylül düzeni, Orhan Veli'nin yerini kesinlikle seçti. Daha önce de bütün şiirlerini tarikatçı şarkıcı Ahmet Özhan söylüyordu.

Şimdi ne söyleyeceksin, Sevgili Oktay Akbal? Sami Karaören'e de haber verip birlikte bir yazı hazırlayıp: "Yalçın Küçük yine yanlıştır. Orhan Veli büyüktür. Tekeller ve tekkeler düzeni Orhan'ın değerini anlamıştır". Bunları yazın, sizin de değerinizi anlarlar.

Orhan bir dejenere şairdir.

Yaşasaydı, sizin refahınıza ve mutluluğunuza kavuşurdu.

Uğur, 1970 yıllarında, biz sosyalistlerin kavram şehvetine kapıldığımızı yazıp duruyordu. Şimdi size ne oldu? Ağzınızdan "barış" ve "demokrasi" sözcüklerinden başka sözcük çıkmıyor. Sen, bir de bunlara "Atatürkçülük" ve "SHP" ekliyorsun. Köy imamı gibi görünüyorsunuz. Barış, demokrasi, Atatürk, SHP, barış, demokrasi...

Sizleri kısa pantalon giymiş yaşlı izci beyleri olarak algılıyorum. Deniz kenarlarında "barış" ve "demokrasi" yazıyorsunuz. Başka hiçbir şeyi görmüyorsunuz?

1970 yıllarında "barış" sizin ve türünüz için Sofya'ya veya Moskova'ya seyahat biletiydi. Şimdi Atina pazarına hücum başladı. Bu kez devletle aynı kayıktasınız. Özal da ticaret düşünüyor, doğrusu, Atina pazarına yaklaşırken Çin pazarını açmak için Afyon savaşı planlayan tamahkar Avrupa zenginliklerini hatırlatıyorsunuz.

Sizin barış programınız iki seyahat veya üç kitap baskısı getirir. Hepsi bu kadar.

Peki Oktay Akbal, demokrasiyi bu kadar seviyorsunuz da, 1960 yılındaki demokrasiye neden itiraz ediyordunuz? Neden ülkede bir sosyalist yükseliş varken, sosyalist olarak görünmeye çabaladınız. Neden o zaman yazdıklarınıza bir daha bakmak gereğini duymuyorsunuz? Neden sosyalistlerden özür dilemeyi aklınıza getirmiyorsunuz? Neden aklınızı bu kadar SHP ile bozdunuz? Aklınızı bu kadar SHP ile bozacaktınız, neden bizim işlerimize

karıştınız? Şu sizin demokrasi, hangi sorunu çözecek?

Siz bunlar için kötü ölüyorsunuz.

Sizler bu düzenden hoşnutsunuz.

Solla ve devrimle arada bir uğraşır veya ilgilenir görünmeniz, tekellerle uyuşmanızın zekatıdır. Siz zekatınızı ödemek gereğini duyduğunuz zaman bizimle ilgilenirsiniz.

Oktay Akbal,

Reel ücret düzeyini biliyor musunuz? İşçilerin artık günlük geçimleri için işten çıkar çıkmaz bir ayrı işte çalışmak mecburiyetinde kaldığını biliyor musunuz? İşsiz sayısını biliyor musunuz? İdam bekleyenlerin sayısını biliyor musunuz? Anadiliyle konuşamayanlar olduğunu biliyor musunuz? Demokrasi ve barışın, Atatürk'ün veya SHP'en, bunlara ne yapacak?

Siz artık tatlı su yazarısınız. Ölümünüz bu yüzdendir.

Demokrasi benim sorunum değil, bunu bildiğinizi umuyorum. Artık bir noktada sizden memnunum: Eskiden sosyalizm yolunu açmak için demokrasi istediğinizi söylüyordunuz. Şimdi çıplak demokrasi diyorsunuz. Aslında "Demokrasi olsun da nasıl olursa olsun" diyen bir haliniz var. Eylülist demokrasiden ayrılık noktalarınızı bile yazmak zahmetine katlanmıyorsunuz. Yok. Farkınız yok. Birbirinize benzediniz.

En çok buna seviniyorum.

1960 yıllarının başlarında da böyleydiniz. Birbirinize benziyorsunuz ve hep beraberdiniz. Ben de oradaydım. Hep birlikte sosyalizm şarkıları söylüyorduk. Sonra tartışmaya başladık. Ayrıldık. Sonra iki darbe geldi. Sonra Eylülizm, size, havuçlar vermeyi akıl etti. Hem sopa ve hem havuç işe yaradı. Hepiniz kendinizi unuttunuz. Şimdi daha yaşlı, gerçek anlamda da cenaze töreninizi düşünecek bir dönemde, tekrar bir araya geldiniz. Artık demokrasi şarkısı söylüyorsunuz. Ellerinize Grek bayrağı almış izci şortlarıyla plajlarda dolaşıyorsunuz. Layığınızı buldunuz.

İşlerimizi o kadar kolaylaştırıyorsunuz ki bilemezsiniz.

Benim sizinle ortak hiçbir yanım yok. Bunu bildiğinizi sanıyorum. Ancak tekrarlıyorum.

İnsanlar ormanda yollarını kaybedince gökteki yıldızlara bakarak ve buna göre yönlerini saptıyorlar. Ben de tereddüde düşünce size bakıyorum. Artık aramızda bir tartışma kalmadığı için, hepiniz demokrasi şarkısı söylediğiniz için, hepinizin elinde Helen bayrağı olduğu için, Hükümet de aynı sizin gibi olduğu için, hiç de şaşırmıyorum. Ben de size bakıyorum ve tersinize yürüyorum.

Doğru yol, sizin tersinizdir.

Bunları yazmak istedim. Bilinmesinin yararlı olacağını düşündüm. Yayımlamanızı istemiyorum. Ben yayımlarım.

Ulucanlar, 31 Temmuz '88
Merkez Cezaevi

İKİSİ GECİKMİŞ BEŞ ELEŞTİRİ YAZISI

Devrim ile parti ve sanat ile eleştiri; her bir ikili arasında bir benzer ilişki görüyorum. Bir toplumda devrim olmadan da devrimsi patlamalar ve her türünden tepkiler oluyor; partidir, bunları alıyor, geliştiriyor ve değiştirerek disipline ediyor ve bir hedefe yöneltiyor. Partisiz toplumsal tepkiler, denize ulaşamayan kaynaklar türünden, ovada ve bilinmeyen bir toprak parçasında kaybolup gidiyor. Hiç kuşku yok, eleştiri olmadan da sanatsal yaratıcılık var. Ancak eleştiri sanatsal yaratıcılıkları alıyor, geliştiriyor, yüceltiyor, amaçlı yapıyor ve topluma içeriyor, eleştiri, sanatsal yaratıcılığın sürekliliğine katkıda bulunuyor.

Parti, devrimsi patlamaları, topluma karşı toplumsal muhalefeti ve her türlü tepkiyi, iktidarın niteliksel değişimine götürüyor ve eleştiri, sanatta devrimin uyarıcısı ve habercisi oluyor. Eleştirisiz sanat, kütlede niteliğini yitiriyor, bu sanatın ortadan kalkması demektir. Sanat, yaratıcılığın kütleselleşmesi değil, kütlenin özünün, yaratıcı bir çaba ile çıkarılarak süslenmesidir, yaratıcılık ile kütle arasında, bir ucuyla, birbirini besleyen ve diğer ucuyla, birbirini yok eden bir ilişki var. Yaratıcılıkla kütle arasında tek sonuca yönelik bir özdeşlik bulunuyor.

Devrimci durum çözümlemesi iki kazanım birden kaynadığı bir uzay ve zaman boyutunu anlatıyor: Aydın kazanı ve kütle kazanı. Türkiye'de bugün, ne yazık, her iki kazan da kaynamıyor; kütle kazanı kül tutmuştur ve aydın kazanı küllenmişe benziyor. Kütle kazanının altında alevin rengi görülmeye başlıyor ve aydın kazanının altında eski korlar, kül olmuş duruyor.

Kütle kazanının kaynamadığı bir dönemde, kütle bir sürüdür, sürülür. Kütle kazanının kaynamadığı bir dönemde aydın, dümeni koparılmış bir yelkenlidir, en güçlü rüzgara göre yol alır. Aydın kazanının kaynamadığı bir

toplumda aydın, sürekli olarak aydın kimliğini yitirir, kütleye doğru tükürülür. Bugün Türkiye'de aydın kütleye doğru tükürülmek isteniyor.

Tükürülebilen aydın sürüdür.

İradi müdahalenin rolü, aydın kazanını kaynatmada, kütle kazanına göre çok daha büyük oluyor, bugün, aydın kazanının altındaki külleri temizlemek birincil görev olarak ortaya çıkıyor. Bunun için şiddetle ve ısrarla eleştirmek büyük bir zorunluluktur; ayrışmak ve ayrıştırmak için eleştiri gerekiyor.

Türkiye'de aydın yılı Ekim'de başlıyor ve en geç Haziran'da sona eriyor; diğer aylar, aydının tatili sayılıyor. Böylece 87/88 aydın takvimi sona eriyor. Peki, bir takvimde aydın kazanında neler kaynadı? Bir tiyatro oldu mu? Bir roman tartışıldı mı? Bir sinema "olayı" yaşandı mı? Bir şiir kitabı üzerinde duruldu mu? Bir inceleme, bir deneme, bir araştırma tartışıldı mı? Holding sanat dergileri övmekten ve övdüklerini tanıtmaktan, vakıflar ödül dağıtmaktan, günlük basın kendi raketini beslemekten, uzlaşmacı sol dergiler yaltaklanarak bir-iki küllenmiş aydını kafakola alma hesapları yapmaktan, devrimci demokrat basın kendi geçmişini ihtiyarlatmaktan başka ne yaptı? Yapılanlar yapıldıkça ve yapılmayanlar yapılmadıkça, bir yere gidilmeyeceğini belirtmek durumundayım.

Yapılanlarla yapılmayanlar Türkiye'de sanat kaynağının kıraç topraklarda, denize ulaşamadan, eriyip kaybolmak üzere olduğunu işaret ediyor.

Eleştiri, kütlesel olarak yapılanın bir yokluk olduğunu göstermeyi ve geleceğin ipuçlarına dayanarak geleceğin geleceğini işaret etmeyi anlatıyor. Eleştiri ile devrim arasındaki bağ, en çok, burada çıkıyor; bayağı olanı reddetme ve anlatma yeteneğinden yoksun olanlardan devrimci olamıyor. Bayağı olanı beğenerek yaşayanın reddi ve devrimciliği, yaz yağmuru türündendir; geçici ve kof oluyor.

DUYGU ASENA YAZMASINI BİLİYOR MU?

Duygu Asena'nın ilk ve son kitabı çıktığı zaman, okuyucularımdan çok mektup aldım ve sözlü olarak pek çok

uyarıldım. Üzerinde bir kitap yazmam isteniyordu; Asena'nın ilk ve son kitabını alıp okumadım. İki nedeni var: Birinci si, zamanım olmadı. İkincisi, Bab-ı Ali basının ve dergiler nin bir kampanya kararıyla övdükler kitapları okumuyorum. Emin Çölaşan'ı ününe kavuşturan, Aziz Nesin'den Refik Erduran'a kadar, herkesin övgüsünü yazmasına neden olan ilk kitabını, uzun süre, elime almadım. Turgut Özal propagandası yapıyordu; övenler, utangaç bir biçimde ve Evren'in ilk kukla başbakan adayı Turgut Sunalp'ten daha iyi olacağı üstün gerekçesiyle, Turgut Özal'ı övmek için Emin'in kitabını övüyorlardı. Emin'e, öyle hatırlıyorum, bu üstün çabasından dolayı gazetecilik ödülü bile verdiler. Sonra aldım; okudum. Emin, Turgut Özal'dan aldığı belgelerle, kendisinin çok başarısız olduğunu düşündüğü bir dönemde,böyle bir kitap yazmıştı; Quo Vadimus kitabımda, Emin'i ve çalışmasını eleştirdim. Dürüsttür; daha sonraki bir çalışmasında, belgeleri, Turgut Özal'dan aldığını açıkladı. Ödül verenler, verdikleri ödülü geri almadılar.

Latife Tekin ile Ahmet Altan'ı övenler, kitaplarını bir kampanya konusu yapanlar, her ikisinin omuzlarının üzerinden Eylül öncesi devrimci hareketi karaladıklarını biliyorlardı; utangaç bir biçimde Eylülist bir çizgiyi savunuyorlardı. Uzun süre almadım ve okumadım. Zorlandım ve özellikle Tekin'in, Türkiye devrimci hareketine gecekondudan gelme bir asil mürebbiye yapılmak istendiğini görünce, aldım ve okudum; Küfür Romanları çalışmamı yazdım.

Duygu Asena bir kampanya konusu yapıldı: Emin Çölaşan ile bir yayınevi, Latife Tekin ile diğeri, Ahmet Altan ile bir üçüncüsü ve Duygu Asena1960 yıllarında Dev-Genç içinde yer almış, şimdi ANAP saflarına yaklaşmış, devrimciliği kırmayı yayın politikası sayan birisinin kurduğu bir yayınevince destekleniyor. Şaşmıyorlar; görünmez el, sırasıyla, bir yayınevine destek oluyor. Kampanyalardan yorulduğum için uzun süre Asena'nın kitabını okumadım. Sonra bir arkadaşımdan aldım; üzerinde çalıştığım, 1987 Ocak ayında çıkan dördüncü baskısı oluyor.

Önce belirtmem gereken iki nokta var; birincisi, başlangıcın son derece mütevazi olduğu anlaşılıyor. Yayınevi, hem kapağa ve hem de künye sayfasına Duygu Asena'nın kitabı için "deneme" diyor. Bu kitabın roman olması çok sonra gerçekleşiyor; piyasanın tiraj çarkları, Duygu Asena'nın denemelerini birdenbire roman yapıveriyor. Türkiye, yazarının ve yayınevinin "deneme" dediği bir kitabın en çok sattığı bir ülkedir; ne kadar övünülse yine de az olacağını düşünüyorum. Ne kadar entellektüel bir ülke! Bir ülkede "deneme" kırk baskı yaparsa, roman belki de yüz kırk baskı yapabilir? Daha da önemlisi, Türkiye belki de bir deneme kitabını film yapan ilk ülke oluyor; Atıf Yılmaz'ın ticari dehasını da kutlamak gereğini duyuyorum.

Buna ek olarak, kitabın iç sayfasına eklenen Duygu Asena'nın yaşam öyküsü de son derece mütevazi görünüyor, "1946 yılında İstanbul'da doğdum" diyerek başlıyor ve birtakım ajanslar ile magazinleri saydıktan sonra "Bir kez evlendim, bu anda evli değilim, çocuğum yok" ifadesiyle sona eriyor. Böyle bir sansasyonu, Asena'nın beklemediği anlaşılıyor.

Bir parantez açıyorum: Asena'nın ve bir diğerinin bireysel bir kusuru olduğunu düşünmeden, Eylülizmin bir takım "best-seller" profesörleri yaratmayı bir politika haline getirdiğini tekrarlıyorum. Üniversite profesörlerinin son derece etkisizleştiği bir zamanda düzenin otoritesi olarak "best-seller" profesörlüğü keşfediliyor.

İhtiyaç keşfin anasıdır; Engels böyle söylüyor.

Best-seller profesörlerinin worst-writer olmalarından endişeleniyorum.

Buraya gelmeden önce ikinci noktaya işaret etmek durumundayım; Duygu Asena'nın denemelerinden, özünde, rahatsız olmadım. İlke düzeyinde hoşlandım. Asena'nın denemelerinde beğendiğim şudur: Bireyin güçlü olmasını savunuyorum ve Duygu Asena, kadının güçlülüğünü savunuyor. Güçlü kadın, güçlülüğün tümüne bir adımdır; bundan, yalnızca, sevinç duyuyorum.

Bundan sonra eleştirilerimin bir bölümünü sıralayabilirim; Duygu Hanım'ın, kadın için seçtiği güçlülük tanımına ve güçlülük modeline katılmayı mümkün göremiyo-

rum. Duygu Hanım, güçlülük tanımını erkekten çıkarıyor ve güçlülük modeli olarak da zavallı erkeği seçiyor. Kısaca, tanım ve model üzerinde durmak istiyorum.

Asena'nın güçlü kadını, yalnızca cinsiyeti kadın olan bir erkektir; kadın, güçlü erkeğin yaptıklarını yapabildiği ölçüde güçleniyor. Bu, bir güçsüzlük kaynağı oluyor; güçlü erkeği taklit eden bir kadına güçlü kadın diyemiyorum. Bu, olsa olsa, dişi maymun sayılabiliyor.

Hegemonyanın gücünü, kurtulmak isteyenin hayal gücü yetersizliğini gösteriyor; burjuvalar, feodallerin hemegonyasından kurtulmak istedikleri zaman bile onları taklit ediyorlar. Fransız Devrimi filmleri hatırlanabilir, ilk burjuvalar, giyimde, müzikte, davranışta, ev döşemede, hep asillere öykünüyorlar. Robespierre, adının önüne, asillere ait "de" takısını alıyor. İşçiler, burjuvaların ekinini ve davranışlarını model sayıyorlar. Türkler, Batılıları maymun türünden taklit ediyorlar. Kürtler, Türklere benzemeye çalışıyorlar ve hayal gücünde yoksun kadın, kurtuluşu için yalnızca, erkeği taklit ediyor. Duygu Asena, işinde karısını ihmal eden erkek yerine, sevgilisini bırakıp Amerika'ya giden bir iş kadınını, kurtuluş sayıyor. Son derece üzücü buluyorum.

Güçlü kadın, güçlülük tanımını erkekten çıkarırken, model olarak da "çapkın" erkeği alıyor. "Bilim ve Edebiyat" adlı çalışmamda yer alan "Ahlak Dersi" incelemesinde var; çapkın erkek bir zavallıdır. Duygu Asena'dan daha önce Aysel Özakın "Genç Kız ve Ölüm" adını taşıyan romanında, kurtulmuş kadına model olarak çapkın erkeği çıkardı; çapkın kadının, çapkın erkek kadar zavallı olduğunu yazdığımı hatırlıyorum.

İnsan ahlakının en sarsılmaz deneklerinden birisi cinsel ahlak oluyor ve insan, önce kendi vücudunda gerçekleşiyor. Karşı cinsle bütünleşme, cinsel birleşme, insanın büyümesidir ve büyük bir özgürlük kapısı oluyor. Özgürlüğün olduğu her yerde ahlak vardır ve eylem olmayan yerde özgürlük yoktur, ahlak, eylemde davranış ilkeleri oluyor. Cinsel birleşme, insanın ilk büyük özgürlük kapısı olduğu için mutlaka bir ahlakı da içermek ve kesinlikle sevgi ile donatılmak durumundadır. Sevgi, her zaman, in-

sanoğlunun, özgürlük sınırlarını zorlayan bir eylemi oluyor.

Sevgisiz insan özgürlüksüz olabiliyor.

Baskı dönemlerinde ve uzay ile zamanın her noktasında, erotizmin ve pornografik yayının önplana çıkması, cinselliğin insanin ilk gerçekleşmesi ve büyümesi olmasından kaynaklanıyor. Özgürlüksüz dönemlerde, başka tüm özgürlük alanları kapalı ve kendisine güvenini yitirmiş insan, cinselliği bir nicelik haline getiriyor ve güvensizliğinden kaynaklanan sevgisizliğiyle, cinsel birleşmeyi metalaştırma yolunu buluyor: Erotizm.

Asena'nın denemelerini, kadın bireyi güçlendirme yönünde iyi niyetli bir adım olarak görüyorum. Ancak Eylülist baskının deformasyonlarından ve efektif olarak zorladığı felsefeden kurtulamıyor.

Hepsi güzel, ancak ve ne yazık, Duygu Hanım yazmasını bilmiyor. Türkçeye hiçbir titizliği yok. Denemelerinin ikinci sayfasında, 25 satırda altı adet "şey" geçiyor(1). "Gizli bir şeyler", "bir şeyler", terbiyesizce şeyler", "gizli birşeyler", "dediği şeyin", "o şeyden", bütün bunlar hep bir sayfada yer alıyor. Üçüncü sayfada "çocuk oğlan" deyimi var. Duygu Asena'nın "oğlan" sözcüğünün anlamını da bilmediği anlaşılıyor. TDK Sözlüğü "oğlan" sözcüğü karşısında "erkek çocuk" anlamını veriyor(2). Eğer Asena'nın deyimine uygulanacak olursa "çocuk erkek çocuk" oluyor.

Ne yazık, cinsellik üzerine yazan Duygu Asena, "oğlan" sözcüğünün "erkek çocuk" anlamına geldiğini bilmiyor ve bunu bir cinsellik göstergesi sayıyor; çünkü, denemelerinin birinci sayfasında "babamın kendisi de oğlan" deyiveriyor. Bu her yerde görülüyor; "bebek oğlan" veya "oğlan çocuklar" diye yazıyor. "Kız köpekler" ve "erkek köpekler" diyor; dili bilmediği için kadınları yüceltmek uğruna kadınları aşağılıyor. Türkçede "kız köpek" bulunmuyor ve "dişi köpek" var.

Türkçeyi hiç bilmiyor. "Bir ara baktım, babamın, ayakları yorganın altından, Gülriz Abla'nın poposunu elliyor." (3) Ayakların "ellemesi" ile ilk kez karşılaşıyorum. Sözcük belli, "ellemek" ancak elle yapılır; insanlar ayaklarıyla ya

tekme atıyorlar, ya itiyorlar, ya da dokunuyorlar. Buradaki virgüllerin yerlerine de dokunmadım; tümüyle yanlış duruyorlar. Denemelerin son derece acele yazıldığı görülüyor.

Uzatmak istemiyorum; Duygu Hanım, "mızıkacağımı anladı" diye yazıyor. Türkçede böyle bir sözcük yok; Türkçe Sözlük'te "mızıkmak" değil, "mızıklanmak" var.(4) Ayrıca Duygu Hanım "aval aval bakıyorlar" diye yazıyor.(5) Yazmaması gerek; bu sözcük Fransızca kökenli bir argodur. Argo, yazı dilinin dışındadır. Deneme yazarlarının argo sözcükler kullanmalarını son derece şaşırtıcı buluyorum.

Yazmasını bilmeyen Duygu Hanım'ın denemelerindeki parantezlerin neden açıldığını, neden kapandığını, üç noktanın neden bu kadar büyük bir özgürlükle kullanıldığını ve denemelerin kurgusuyla inandırıcılığını bir kenara bırakıyorum; çok sattığını tekrarlamakla yetiniyorum. Bir dönemdir, yazım kurallarından habersiz denemeler çok satarken iyi yazıcılar yazmayı unutuyorlar. Şimdi bunun üzerinde durmak zorunluluğunu duyuyorum.

ADALET AĞAOĞLU YAZMASINI UNUTTU MU?

Sanatçı veya yazar ya da sanatçı yazar, çağının tanıdığı mıdır; tanığı olduğu, pek çok kez, ileri sürülüyor. Bunun bir ilericilik olduğuna da inanılıyor. Katılmıyorum. İstatistikçiler, çağlarının tanıklarıdırlar. Sanat ve yazın, istatistikten ayrıdır; bir yaratıcılığı içeriyor.

Sanatçı amprisizmden kaçmak durumundadır; sanatçının malzemesi çağının gerçeklerinden daha çok, çağının gerçeklerinde varolan geleceğin ipuçları olmalıdır. Yalnızca çağının gerçeklerinde kalan sanatçı, ürünleriyle de tarihin gerilerinde kalabiliyor; kalıcı olan, çağının gerçekleri arasında geleceğin ipuçlarını büyütebilende saklanıyor. Stendhal ile Turgenyev'i önplana çıkaran, geleceğin ipuçlarını büyütebilmeleri oldu; Dostoyevski, hiç kuşkusuz, Turgenyev'den daha çok çağının tanığı olmasına karşın, Turgenyev geleceğe çok daha fazla akıyor.

Adalet Ağaoğlu'nu, giderek aşırı ölçüde çağının tanığı olarak görüyorum; daha önce de amprisist eğilimler sezdiğimi yazdığımı hatırlıyorum. En çok sevdiğimi ve hâlâ da Türkçenin en güzel romanlarından birisi olarak gördüğüm "Ölmeye Yatmak", toplumu saran bir başkaldırıyı ve bunun çeşitli kesimlerdeki etkisinin yol açtığı sarsıntıyı, bir yığın ikircik yumakları olarak verebiliyor. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" romanındaki yeni ile eski arasındaki çatışma, Adalet Ağaoğlu'nun bu ilk romanında öğretim üyesi Aysel ile devrimci öğrencisi arasında, yumuşak, zor, yasak, özgürlüğü genişletici bir sevginin tereddütleri olarak ortaya çıkıyor. Romanda, gerçekliğin bütün ipuçları devrimci öğrencidedir ve öğretim üyesi hanım, bu başkaldırıya katılmakla ölüm arasında bir tereddüdü sergiliyor.

İpuçları var; devrim yerine Martçı darbe geliyor. Adalet, "Bir Düğün Gecesi" romanını yayımlıyor. Ustalığını ve temiz yazıcılık işçisi olduğunu burada da gösteriyor; ancak, artık ipuçları, devrimci gençlikten alınıyor ve başka yere, planlamacı ve iktisat profesörüne veriliyor. "Bir Düğün Gecesi" umudu olmayan bir arayışı anlatıyor.

Umudun baskı altında ezilmesi, MC Hükümetleri, faşistlerin kanlı sokak baskınları, 57 doğumlu kuşakta, kendilerini, erotizmle gerçekleştirme kolaycılığını doğuruyor; 1970 yılları, erotizm ile pornografinin önplana çıktığı, her türlü homoseksüalitenin bir insanlık durumu olmaktan çıkarılarak bir kurtuluş yolu olarak propaganda edilmeye başlandığı bir dönemi başlatıyor. Adalet Ağaoğlu, bu dönemde, "Yaz Sonu" romanını yazıyor ve Akdeniz'in tuzlu buharının pus perdesi altında homoseksüaliteyi araştırıyor.

Bütün bunları anlıyorum. Ancak, devrimci hareket üzerinde cadı kazanlarının kaynatıldığı ve radyo ile televizyonun bir sıkıyönetim savcılığı borozanı yapıldığı bir dönemde "Üç-Beş Kişi" romanının yazılmasını anlayamıyorum. Bu romanda, başarılı bir mühendis işadamı kahraman yapılıyor. Gerçek dünyada ise iş adamları, Viyana Kongresi'nin sevincini tekrardan yaşıyorlar. Böyle bir amprisizme tepki duyuyorum.

Hepsini anlayabildiğimi düşünüyorum; bir iniş çizgisi çıkıyor. Ancak "Hayır" romanını hiç anlayamıyorum. Başa dönüyor; Ölmeye Yatmak'ın iki kahramanı yeniden ortaya çıkıyor. Birisi ünlü bir profesör ve diğeri yurtdışında bir emigre eski devrimci oluyor. Bundan sonra ne oluyor; gerçekten bilemiyorum. Romanı okuyan bir genç arkadaşım öro-komünist oldukları sonucunu çıkarıyor; gerçekten anlamıyorum. Adalet Ağaoğlu'nun romanlarına olan düşkünlüğüm ve her zaman Adalet'in romanlarını göklere çıkaran Ahmet Cemal, Selim İleri ve Ahmet Oktay'ın klikçiliklerine kesin inancım ile, ısrarla, sonuna kadar okudum. Bana roman için hazırlık sayfalarının karıştırılmış olduğu izlenimini verdi; Adalet'in, giderek, bunu bir yazım türü sanarak kasten karıştırmış olmasını da mümkün görüyorum.

Sonunda şunlar yazılıyor: "Baştan alabiliriz. Parçaları kendimce yanyana dizebilir, üstüste yığabilir, birini ötekinden farklı uzaklıkta koyabilirim."(6) Belki de gerçekten bunu yapıyor. Bir de romanı "Temmuz 1984-Temmuz 1987" tarihleri arasında yazdığını belirtiyor; Türkiye'de bir roman yazımı için uzun bir zaman aralığı oluyor. Karışmış olabilir.

Bildiğim bir nokta var; bu romana bakarak Adalet Ağaoğlu'nun yazmayı unuttuğunu görüyorum. Böyle roman yazılamayacağını ve bunun Türkçe olmadığını kesinlikle ileri sürebiliyorum. Bu eleştiri kesitini de bir kaç örnekle tamamlamak istiyorum.

"Çok süslendim, ama daha kapıda her şey boşa gidecekti çocuklar. Bastonum takıldı, neredeyse çamurların içine kapaklanıyordum!

Alev (dehşete kapılmış): Ay, Allah Korusun!

Aysel (hem öğretmen hem delişmen): Haydi canım! İş ona kalsaydı...

Konuşmaya tanık olanlar, ortada pek hoş bir şaka varmış gibi, güldüler. Bir ses:

Ne kadar sevimli!

Bir fotoğraf: Törenin neşeli başlangıcından bir an!"

Hayır'ın ilk sayfalarından aktardığım bu parantezler, iki noktalar, ünlem işaretleri ne oluyor? Yazıcılığa yeni

başlamış bir kimsenin ilk tiyatro müsveddesini hatırlatıyor. Batı Avrupa'da bitmiş olan roman, biçimsel zorlamalar ve bu arada parantez ve noktalama işaretleri ile bir çıkış yolu arıyor; Adalet Ağaoğlu, eski titiz yazıcılığını bırakıp, bu çıkmaz yolu taklit etmeye başlıyor.

"Bir Ses (Yanındakine):

Bunlar kim yahu?

Prof. Dereli:

Sonra..."

Herhangi bir üniversite öğrencisi buna benzer cümleler kursa, öğretmeni tarafından yazmayı bilmemekle nitelendirilmesi gerekiyor; Ağaoğlu, "Sonra..." diyerek ve üç noktadan sonra uzun ve anlaşılmaz bir paragraf yazdıktan sonra parantez ve iki nokta hastalığını bir daha gösteriyor.

"Bir gazeteci(keser):

Ama bu çok ürkütücü gelişme olur!

Prof. Dereli (Ona sevecen bir tebessüm gönderir, hatta hafifçe göz kırpar):

...velev ki dünya, herkesin kendi adına karar verebildiği bir dünya olsun. Velev ki hür varlığın unutturuluşu son bulsun. Teknolojik çağın, her türlü varoluş anlamını ortadan kaldıran yönelimi durdurulsun.

Aynı gazeteci:

Çok tehlikeli..."

Nasıl bir Türkçe ve nasıl bir yazıcılık ortaya çıkıyor; "Bir Gazeteci" veya "Aynı Gazeteci", hep büyük harflerle başlıyor. Ama paragraf başları küçük harfle olabiliyor. Bunu Adalet Ağaoğlu'nun Türkçe yazıcılığa katkısı sayamıyorum.

"Gülüşmeler, "Ne şakacı, ne sevimli" mırıltıları...)

Başkan Yardımcısı (fırsatı kaçırmaksızın):

Sizi artık şöyle alalım, daha fazla yormayalım aziz Prof. Dereli. Bir şey için. Bir meyve suyu, pepsi?

Prof. Dereli:

Sert bir martini olsun.

Başkan Yardımcısı (Kıskançlığını örtbas etmeye çalışarak):

Oooo, maşallahınız var! İki bin yılına dimdik, ayakta

girmektesiniz. başarılarınız büyük, sağlığınız yerinde...

Yazar dost (O an'da belirir):"

Baştaki ve sondaki çift tırnakları ben koydum; bütününe bakarak Adalet Ağaoğlu'nun yazmayı unutmuş olduğunu sonucunu çıkarıyorum.

Buradaki Profesör Dereli, "Ölmeye Yatmak" romanında, devrimci öğrenci Engin ile ilişkisi nedeniyle intihara teşebbüs eden, Doçent Aysel olmalıdır. Engin, sonunda emigre devrimci oluyor ve Aysel Profesör olarak yurt dışına çıkıyor. Buluşuyorlar.

"Engin (sevecen):

Ayak bileğin şişmiş?..

Aysel (aldırışsız):

Eh, evet. Ne olsa yıllar... Yaşlılık."

Karşılaştıkları zamanda da iki noktalar ve parantezler birbirini ayırıyor. Hayır'da Adalet, Aysel'in neden ölmeye yattığını da açıklıyor. Aktarıyorum: "Artık son sürüye katılmaya, günlük çatapatalarda aydınlık görmeye son. Paydos!" Artık Aysel ve Adalet Ağaoğlu, 1960 yıllarının sonlarındaki devrimci hareketliliği sürü olarak görüyor.

Açıklamasını aktararak Sevgili Adalet Ağaoğlu'nun son kitabıyla ilgili eleştirimi tamamlıyorum: "Alev anlatmıştı. Aysel, o gece böyle demiş. Yani, banyoda baygın düşüp, her yanını kırdığı gece. Yaşamlarımız elimizden alınıyor. Kararlarımız, neredeyse bir filmi görmeye karar vermişiz de, piyasaya sürülecek bir şeye bağlı. Aysel'in, "sürüye katılmaya son!" dediği andaki sesini işitmek, o andaki yüzünü ben de görmek isterdim. Herhalde ciddi değildi. Öyle dediği günden bugüne aradan kaç yıl geçti. Herhalde kesin değildi. "Bitti. Son'larımız bile ne kadar dağınık, parçalı..." Adalet Ağaoğlu, son romanı ile ilk romanını değiştirmek istiyor; bu kadar ampirisizmi kabul etmiyorum. "Ölmeye Yatmak" romanında Aysel, sürüye katılmamak için değil, devrimci harekete uyuşamamak kaygısını taşıdığı için intiharı denemek istiyor.

Adalat Ağaoğlu'nun Aysel'i, "Ölmeye Yatmak" romanında değil, "Hayır" denemesinde sürüye katılıyor. Sürü oluyor.

ÖZEL SEKTÖRÜN GENÇ SÜRÜLERİ BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ

Eylülist darbe öncesinde, öğretim üyelerinin örgütünün düzenlediği bir bilimsel toplantıda Boğaziçi Üniversitesi'ni özel sektörün özel üniversitesi olarak nitelendirdiğimi hatırlıyorum. Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olabilmek veya bir başka üniversiteden Boğaziçi'ne transfer olabilmek için önce, mutlaka, büyük tekellerin birisine danışman olmak gerekiyor. Eylülist darbe öncesinde gizli olan bu ilişki, Eylülizmin bütün gizlilikleri utanmaz bir açıklığa çevirmesinden sonra, yaygınlaşarak gün ışığına çıkıyor.

Özel sektörün bütün playboy veya playgirl iktisat hocaları artık yalnızca Boğaziçi Üniversitesi'nde çalışıyor, önplana çıkıyorlar. Arkalarında, Planlama Teşkilatı'nda birlikte olduğum Hüsnü Kızılyallı türünden bilgili uzmanlar ve hem Planlama Teşkilatı'nda hem de ODTÜ'de birlikte çalıştığım Demir Demirgil türünden sevimli motorlar yer alıyor; bunlar çalışıyor ve hazırlıyorlar. Playgirl veya playboy iktisat profesörleri sunuyorlar.

Bunlar daha önce yazdıklarım, yeni olguların ışığında tekrarlıyorum. Tekrarlamam gereken bir nokta daha var; tekelci rejim, sürülere dayanıyor. Tekelsi rejimin egemenliğini ve yönetimini sürdürebilmesi için mutlaka bireyleri sürülere dönüştürmesi gerekiyor. Egemenlik açısından Ortaçağ ile tekelsi rejimi arasında bir bağlantı görüyorum: Her ikisi de sürülere dayanılarak yönetimini sürdürüyor. Ortaçağ, klasik çağın bilgili ve hayal gücü yüksek bireyini sürüye çeviriyor. Tekelsi dönem, kapitalizmin girişimci ve gelişen bireyini sürü yapıyor.

Tekelsi rejim sürülerini iki kaynaktan alıyor; önce, bireyleri alıyor ve sürüye çeviriyor. Adalet Ağaoğlu'nun "Ölmeye Yatmak" romanındaki bireyleri, "Hayır" denemesinde sürüye dönüşmenin yollarını arıyorlar. Eylülist darbe, Türkiye'de, bir "sürü üretme fabrikası" kurdu; bütün güzel insanları hamamböceklerine dönüştürmeyi sürdürüyor.

Bu, birinci yoldur. İkincisini, Boğaziçi Üniversitesi sağ-

lıyor. Boğaziçi Üniversitesi genç ve damızlık sürü yetiştirme kurumu oluyor; bunu, Boğaziçi Üniversitesi açıklıyor. Ben, açıklamasından çıkarıyorum.

Şimdi önümde 7 Mayıs 1988 tarihli Cumhuriyet gazetesi var; Boğaziçi Rektörü ile Hasan Cemal'i gösteriyor. Artık Cemal Paşa'nın torunu Hasan Cemal'e de bir haller olduğu anlaşılıyor; Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni kadar bile ağırbaşlı davranamıyor. Boğaziçi sürüleri, en çok Hürriyet ile Cumhuriyet'i okuyorlarmış; bunun için ödül töreni düzenliyorlar. Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni yok; bir müdürü gidiyor. Hasan koşmuş, ödül alıyor.

Aslında ve geçerken bir parantez açmak istiyorum: Eğer Boğaziçi sürüleri en çok Hürriyet ve Cumhuriyet okuyorlarsa, ödülün tersine olması gerektiğini düşünüyorum. Cumhuriyet'in Boğaziçi sürülerini kutlaması ve ödül vermesi gerekiyor. Bu paranteze bir nokta daha sığdırmak istiyorum; Boğaziçi sürülerinin seçtikleri, her dalda bir tektir. Yalnız iki gazeteyi en çok okuyorlarmış; üniversitelerde istatistik okutmuş birisi olarak bunu anlayamıyorum. Şike kokuyor.

Şike kokuyor: Boğaziçi sürülerinin ödül töreni, tam Cumhuriyet'in kuruluş gününe geliyor. İstatistikte bu tür rastlantılara kuşku ile bakılıyor. Cumhuriyet, 64. kuruluş törenini Boğaziçi rektörünün Hasan Cemal'e verdiği ödülü resimleyerek kutluyor.

Özel sektörün özel üniversitesinde öğrenciler bir anket yapmışlar; en çok, Cumhuriyet bir yana, Hürriyet'i okuyorlarmış, bunu açıklıyorlar. Hürriyet, Türkiye'de de en çok okunan gazetedir. En çok, Hürriyet satıyor. Demek, Boğaziçi, Türkiye ortalamasından ayrılmıyor. En çok Vehbi Koç'u beğeniyorlarmış; Vehbi Koç, Türkiye'nin en tanınmış iş adamıdır. En çok Gırgır dergisi okuyorlarmış; Gırgır, Türkiye'de en çok basan dergi oluyor. En çok Mazhar-Fuat-Özkan'ı beğeniyorlarmış; bunlar, Türkiye'de de en çok beğenilerek, Avrupa'ya gönderildiler. En çok Naim Süleymanoğlu'nu beğeniyorlarmış; gazetelerde en çok Naim'in resmi çıkıyor ve en çok Naim övülüyor.

En beğendikleri hocaları Profesör Demir Demirgil imiş; diğerlerini tanımıyorum, bu seçime katılıyorum. Sevimli-

dir ve tatlı ders anlatıyor; birlikte hem plancılık ve hem de öğretim üyeliği yaptığımızı tekrarlıyorum. Ancak Profesör Demirgil'in bir miktar istatistik bildiğini de hatırlıyorum. Türkiye'de halter yaygın bir spor değildir; bir halterci, bir üniversite anketinde birinci çıkarsa, ya uygulanan istatistik modeli yanlıştır, ya da bunda bir şike var demektir.

Devam ediyorum. En çok Duygu Asena okunuyormuş. Burada durmak istiyorum; Duygu Asena'yı en çok Kadınca dergisinin başyazarı olarak okumuyorlar. Duygu Asena, en çok "kitap yazarı" olarak okunuyor. Buna pek çok şaşıyorum; çünkü Duygu Asena'nın tek bir kitabı var. Bir kitap nasıl en çok okunur? Bir kitap en çok bir kez okunabiliyor.

İstatistik ve anket bir tanım işidir; "en çok okunan kitap yazarı" olabilmek için, Türkiye'de, Yaşar Kemal, Kemah Tahir, Orhan Kemal, Adalet Ağaoğlu, Selim İleri, Aziz Nesin ve benzerlerinden birisi olmak zorunluluğu var. Ancak bunlardan birisi, Türkiye'de yapılabilecek herhangi bir ankette en çok okunan kitap yazarı olabilir; bunun dışındaki bir sonuç bir şike yapıldığını gösteriyor.

Bir parantez açıyorum: Bu yazdıklarımı, Boğaziçi Üniversitesi'nin istatistik ve iktisat öğrencileri bir ders ödevi olarak çalışmalıdırlar. Okuldaki istatistik öğretmenlerine ve bunlara güvenmedikleri zaman da, yurt dışındakilere sormalarını salık veriyorum; istatistik reklamcılıktan ayrılıyor.

Duygu Asena'ya bu yıl en çok satan kitabın yazarı olarak ayrı ve sahil kentlerindeki pratiğe göre "jüri özel ödülü" verebilirlerdi; buna itiraz etmiyorum. Türkiye'de en çok satan kitabın, Boğaziçi'nde de en çok okunması, Boğaziçi öğrencilerinin sürü oldukları görüşünü doğruluyor.

Teorik fizik, Einstein'ın "düşünsel deney" dediği deneylere dayanıyor. Boğaziçi'nin bu anketinin sonuçlarını görünce, bir düşünsel deney yaparak, Mersin'de, bir tırcının Güney Bar'da tanışıp evlendiği karısına aynı soruları sordum. Aynı sonuçları aldım. En çok Mehmet Ali Birand'ın 32. Gün programını seyrediyor. En çok Müjde Ar'ı beğeniyor. Tiyatrosu yandığı için Ferhan Şensoy'a bayılı-

yor. "Bizim patron" diyor, eskiden çalıştığı barın sahibinden söz ediyor; "Hürriyet okurdu, arada bize de verirdi" diye ekliyor. Kocası ODTÜ'de okumuş; Deniz Gezmiş ile aynı yurt odasında kalmışlar. "Çok severdi" diyor; aklına gelince gözleri doluyormuş. Şimdi tırcılıktan zengin olmuş ama, gençliğinde okuduğu Cumhuriyet'i bırakamıyormuş; kocasının emekli albay babası da Cumhuriyet okuyor. Uğur Mumcu'yu kendisi değil, kocası okuyor; kendisine ağır geliyor. Kocası Rabıta'ya kızıyor.

Bunlar sürüdür; Eylülist darbe ile birlikte tekeller, üniversite öğrencilerini sürüleştirmek istediler. Günlük reklamın, televizyonun yön verdiği, Türkiye ortalamasının dışına çıkamayan koyunlar haline getirmeye çalışıyorlar. Aydın olma yolunun dışına itiyorlar.

Bunlardan geleceğin faşist yöneticileri çıkarlar.

Bitiriyorum. Zaman zaman, akılcı bir yönetimin ilk günlerinde yapılacak olanların ayrıntılarını veriyorum. Böyle bir yönetimin ilk gününde, cami minarelerindeki hoparlörlerin tümünü indireceğimizi, okullarda ve resmi dairelerdeki mescitlerin tümünü kapatacağımızı tekrarlıyorum. Sultanahmet Cezaevi, eğer otel yapılırsa, yıkacağımızı ve devrimler müzesi yapacağımızı yine tekrarlayarak yazıyorum.

Bir de şimdiye kadar yakın çevreme çok söyleyip de yazmadığım program var: Boğaziçi Üniversitesi'nin yeri, Türkçü ve tiyatrocu Ahmet Vefik Paşa'ya aitti. Misyonerlere sattı. Burada Robert Kolej adıyla bir misyoner okulu açarak, Osmanlı uyruğu gayrimüslim çocuklarını okuttular. Sultan Hamit, bu güzel yerin Amerikan misyonerlerine satılmasına çok kızdı; Vefik Paşa ölünce Aşiyan'a gömülmesini emretti. Çan seslerinden mezarında uyuyamamasını diledi.

Bu misyoner okulu, daha sonra, Lozan Antlaşması'nı fiilen çiğneyerek yüksek öğretim vermeye başladı. Lozan Antlaşması'na göre, Türkiye'de yabancı yüksek okul açılamıyordu; Türkiye, bu alanda, bağımsızlığını korumaya çalıştı. ODTÜ örneğinde olduğu gibi yabancı dilden eğitim yapan yüksek okullar Türkler tarafından açılınca, misyoner okulu, Boğaziçi Üniversitesi'ne çevrildi. Şimdi Bilkent

ile birlikte özel sektör için elitist eğitim yapıyor.

Bu açıklamalardan sonra, akılcı bir iktidarın ilk gününde gerçekleştirmek istediğimiz ayrıntılardan birisini daha yazmak istiyorum; Boğaziçi Üniversitesi'ni bu binadan çıkarırız. Burasını yazarlar evi yaparız. Türkiye'nin ve belki de dünyanın bu en güzel coğrafya parçası, Türkiye'nin yaratıcı yazarlarına ve sanatçılarına layıktır. Burasını, yazarlara veririz.

Boğaziçi Üniversitesi için yer olarak da Metris'i düşünüyorum. Şimdi hapishane olarak kullanılan binaların, iktidarımızın başlarında özel sektöre bırakacağımız perakendi ticaretle uğraşacak bilgili ve elitist bakkallar, büfeciler, sandviççiler yetiştirmek için uygun olduğuna inanıyorum.

AYDININ YENİ KAZANI NEREDE?

Özel sektörün özel üniversitesinde şike izlenimi veren öğrenci anketinde bir soru eksik; son derece anlamlı görünüyor. Bilim, sapmalar üzerinde düşünüp araştırarak gelişiyor; Hürriyet'i, Gırgır'ı, Duygu Asena'yı, Naim Süleymanoğlu'nu, Vehbi Koç'u "en büyük" yapan ve şike izlenimi veren ankette, öğrenciler öğrencilere en çok beğendikleri politikacıyı sormuyorlar. Cesaretleri yok ve yasakçıdırlar. Aslında bu tür anketlerde mutlaka bu tür bir soru oluyor; Özal'ın, Demirel'in, İnönü'nün politikada "en büyük" çıkmasından utanıyorlar. Öğrenciler, öğrencilere, bayağı politik soruları bile yasaklıyorlar.

Peki şimdi ne olacak? Boğaziçi ve Bilkent, tekellere menecer ve geleceğe faşizan yönetici yetiştirme işini üzerlerine almış görünüyorlar; ODTÜ sallanıyor. Bu işlevlere katkıda bulunabilmek için fazla büyümüş olduğu anlaşılıyor ve bunun dışında, üniversite adı altında, liseler yayılıyor. Daha da umut kırıcı olanı, üniversite öğretim üyeleri, bir suçluluk kompleksi içinde, kendilerine güvenlerini yitirmiş bir küme olarak, geçimleri oldukça yerinde bir bürokratlar kümesine dönüşüyor. Rektörlerin büyük bir bölümü, sömürge valilerini örnek almışlar; öğrencilerine,

bir sömürge halkı gibi bakıyorlar.

Üniversiteler, aydın kazanının kaynayabileceği ocaklar olmaktan çıkarıldı. Basın, holdinglerin Bab-ı Ali bürokratlarının irili-ufaklısını barındırıyor. Genç gazetecileri, orta ve yaşlı kuşak gazetecilerden daha boş görüyorum. Bazan, mülakat yapmak için geliyorlar, bir genç insanın kafasının nasıl bu kadar karışık olabileceğine şaşıyorum. Türkiye'de bireylerin kafalarının tam bir bulamaç olmaları için, üniversiteye asistan olarak girmeleri ve özellikle dergilerde bir iş bulmaları yetiyor.

İyi para alıyorlar. Hürriyet, kırkıncı yılını kutlarken, çalışanlarının aldıkları aylıkların dağılımını açıkladı; artık gazetecilik mesleği, iyi para alınılan bir kasttır. Haberi çarpıtmak ve bu mümkün olmayınca ezmek, alınan maaşların karşılığı oluyor.

Milliyet'te Öztin Akgüç'ün haftalık yazılarından çok öğreniyorum. İlhami Soysal'ın yazılarında eski hazzı buluyorum. İlhami'nin başlattığı türü şimdi sadece Uğur Mumcu sürdürüyor; kavgalarını ilgiyle izliyorum. İlhan Selçuk, politik dengeleri yazıyor ve İlhan'ın yazılarında dengelerin değişimini görüyorum. Hepsi bu kadar; gazete almıyorum ve rastladıkça, bunları okuyorum. "Bakalım, görelim, olaylar ne gösterecek" diye yazılarını bitiren bürokratların yazdıklarını görmüyorum.

Türkiye'de aydın kazanı nerede kaynayacak? Formülasyonu yeni olmakla birlikte soru ve sorun yeni değil; EKİN'i bunun için kurmaya çalışıyorduk. Büyük kentlerde kahvehaneler olacaktı; küçük kitaplıklar bulunacaktı ve buraya, aydın adayları ile aydınlar gelecekti. Seminerler yapılacaktı ve konferanslar verilecekti; güncel politikanın uzağında, yeni aydını yaratmaya çalışacaktık. Bunları ilan ettik; devletin engellerini aşabiliyorduk. Arkamızdan gelenlerin, kendi yokluklarını görenlerin, devlete yaranmak isteyenlerin çelmelerini etkisiz hale getiremedik.

Üzülmeye gerek yok; kitaplıklı tartışma kahvehaneleri bir eksikliğe işaret ediyor. Aydın kazanın kaynatılacağı ocakları bulmak zorunluluğu var; yayımlanmakta olan Aydın Üzerine Tezler'in beşinci kitabında, pencerelerinde zeytinyağı tenekelerinden oluşan saksılar bulunan temiz

gecekondu evlerini önerdim. Genç işçinin ve genç memurun, hatta orta kuşak işçinin ve memurun günlük çalışmasından sonra, şoförlük, boyacılık, silicilik türünden ek işler bularak geçimini sağlamaya çalıştığını biliyorum. Bu, varolmak için gerekli çalışma süresinin, nerede ise, Eylülizmden önceki zamana göre iki katına yaklaştığını gösteriyor. İşçiler ve memurlar, geçimlik ücretlerini bulabilmek için, Eylülist darbeden çok daha uzun çalışmak zorunda bırakılıyor.

Tartışmadan ve yüzyüze konuşmadan, yeni aydını yaratmak imkansızdır; mutlaka karşılıklı tartışma gerekiyor. Bir yolu bulunmalıdır. Bu en önemli sorunlardan birisi olarak duruyor. Burada, EKİN'in baltalanmasından bir süre sonra, BİLAR–İstanbul şubesinin oluşturulmasını ve güncel kaygılarla dar örgütçü bakışlardan uzak seminerlerin başlatılmasını pek olumlu buluyorum. Seviniyorum.

Ancak tartışılacak malzeme de bulmak zorunluluğu var; aylık politik dergileri bir kenara bırakıyorum. Bunlar içinde Toplumsal Kurtuluş'tan başkasının herhangi bir tartışma kapısı açtığını da sanmıyorum; ancak, Toplumsal Kurtuluş'u da aynı kenara koyuyorum.

Dost yayınevinin mali sorumluluğu altında çıkarılan "Yapıt" dergisini ilgiyle izliyordum; seviniyordum. Eylülizmin üniversite dışına bıraktığı genç öğretim üyeleri, bu dergiye, akademik yazıcılığın olumlu yanları ile birlikte olumsuzluğunu da taşıdılar. Fakat yine de önemli bir kaynak oluyordu; yardım önerdiğimi hatırlıyorum. İstemedikleri izlenimini edindim; kapattılar.

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti tarafından çıkarılan "İktisat" dergisini önemli buluyorum. Zaman zaman durağanlaşmakla birlikte Nail Satlıgan'ın yönetiminde aydın kazanının ocaklarından birisi olabiliyor; öyle görüyorum.

Trotskistler, Batı Avrupa'da, Marksist kaynaklarla ustalık kazanmış, güncel araştırmaya yönelik bir ekol oluşturuyorlar; Büyük Britanya Komünist Partisi ile Fransız Komünist Partisi çevresindeki aydın damarlarının kurumasıyla tek kaldılar. Şimdilerde Trotskizmin anti–

Stalinist ve anti-Sovyet tutkularına sıkı sıkı bağlı kalarak, daha devrimci bir yazın oluşturmaya çalışıyorlar.

On Birinci Tez'de yazanların tümünün Trotskist eğilimli olduklarını ileri sürmüyorum. Ayrıca üniversite kadroları içinde olan genç öğretim üyelerinden katkı almalarını da olumlu buluyorum. Türkiye'de, dün ve bugün, Kapital'i, başından sonuna kadar değil okuyanların, okumaya teşebbüs edenlerin sayısının bile beşi bulmadığına inanıyorum; hâlâ, Kapital'in henüz aşılmamış üstün aydın yeteneğini, becerisini, ustalığını, Türkiye araştırmalarına katma sorunuyla karşı karşıya bulunduğumuzu düşünüyorum. Bütün bu açılardan, On Birinci Tez'i de, aydın kazanının kaynayacağı ocaklardan birisi olarak görüyorum.

Ekin Belleten de, düzeyli tartışma olanakları hazırlayabilmek üzere, çıkışını yapıyor. İlk sayısı, felsefe, estetik ve toplumsal bilimlerde özgün araştırmalara dayanıyor; çıkışını, yaşayıp yaşamayacağı tartışmalarından daha önemli buluyorum. İlk planda önemli olan ve bugün en çok gereken, yılmadan ve durmadan, kütle kazanıyla birlikte aydın kazanını kaynatmaya çalışmaktır; aydın kazanını kaynatırken düzeyli olmaya çalışmak temel ilke olmalıdır.

Türkiye'de aydın ocakları, kaybedilmiş olanları kırıntılarla yakalamayı değil, felsefede, fizikte, estetikte, toplumsal araştırmalarda uçlarda dolaşmayı hedef almak durumundadır; diyalektiğin bilinen yasalarını, karşılaşılan sorunları çözümlemeye yetmediğini düşünüyorum. Türkiye aydınının önündeki temel sorunun, diyalektiğin yasalarını geliştirmek ve düşünme için yeni diyalektik ilkeler bulmaktır; böyle görüyorum. Eşitsiz gelişme yasasının, böyle bir imkanı zorladığını ve yarattığını düşünüyorum.

RASİN'İN NAZIM PORTRESİ: DEVRİMCİ NAZIM

Modern fizik, modern resim ve modern Marksizm, buna Marksizm-Leninizm de deniyor, tarihin aynı kesitinde doğuyor; on dokuzuncu yüzyılın son yılları ile yirminci

yüzyılın savaş öncesi zaman kesitinde kökleri atılıyor. Yirminci yüzyıl, gerçekten büyük dönüşümleri gerçekleştiriyor. Şair sezer; Nazım seziyor. Şiirlerinde en çok yirminci yüzyılı yaşamaktan mutluluğunu dile getiriyor.

Eşitsiz gelişme yüzyılıdır. İlk sosyalist devrim, en gelişmiş kapitalist ülkede değil, toplumun çeşitli cephelerinde gelişmenin tam bir eşitsizlik sergilediği bir ülkede gerçekleşiyor; dünyanın, işçi sayısı açısından en büyük fabrikaları ile en acımasız despotizmi, devrim öncesi Rusya'da görülüyor.

Aydın Üzerine Tezler'de, tanzimatın da cumhuriyetin de bir aydın bolluğuna değil tam bir aydın kırımına ve kıraçlığına rastladığını gösterebildim. Her iki dönüşümden önce de Türkiye'de aydın bir Japon gülüdür; dikenli kauçukta narin kızıllıklar gibi açıyor. Bunu saptadıktan sonra, Ekim Devrimi öncesine baktım; aydın kıtlığı gördüm. 1905 kalkışmasının arkasından gelen Stolipin Reformları, görülmemiş bir aydın uzlaşmacılığını ve kırımını önplana çıkarıyor.

Dönüşüm öncesinde aydın kıtlığı bir eşitsiz gelişme yasası yansıması oluyor.

Kıtlıkta bir sıçramayı gösteriyor.

Rasin'in Nazım portresini de kıtlıkta bir sıçrama olarak görüyorum.

Nazım'ın doğum günü için kız kardeşi Samiye Hanım'ın kokteyl veya Cumhuriyet Kitap Klubü'nün Nazım'ın yurttaşlık hakkı için düzenlediği panel davetiyesine koyduğu Nazım portrelerini de gördüm. Her ikisinde de Nazım, ya eski bir Hollywood aktörüne veya sevimli bir Grek meyhanecisine benziyor. Bunları artık atmak gerektiğini düşünüyorum.

Artık Rasin'in "resmettiği" Devrimci Nazım var: Müthiş delikanlı, sonsuz uçarı, en yüksek düzeyde kararlı bir Nazım görüyorum. Görmek istediğimi görüyorum.

Türkiye'de Nazım'ın asimilasyon süreci başlatılıyor ve Nazım'a haksızlık ediliyor. Şiirleri de resimleri de evcilleştiriliyor. Ne yazık, Türkiye'de en çok Nazım edebiyatı yapanlar hiç Nazım okumuyorlar. Varna'dan yazdığı şiiri okumanın, karlı kayın ormanını söylemenin, memetçik

terennüm etmenin Nazım okumak olmadığına inanıyorum. Önce bir şovenizmi atmak gerek; yurt dışına çıktıktan sonra Nazım'ın şiirinin tükendiğini söylemek, bu şiirleri yok saymak, önce şiir bilmemek ve sonra da şovenizmin batağına saplanmak oluyor. Son yıllarda yazdığı şiirleri Nazım'ın şaheserleridir; Aydın Üzerine Tezler'in yeni kitabında geliştirdiğim düşüncelerimi burada tekrarlamak istemiyorum.

Bir parantez açmak istiyorum; içine koyacaklarım var. Bir: Kemal Tahir'in sağcılara verilerek Peyami Safa'nın ilericiler tarafından okunmasını önermiştim; pek çok tepki aldığımı hatırlıyorum. Benim işim, tepki almaktır; şimdi, sağcılar, Kemal Tahir'i bağırlarına basıyorlar. İki: Orhan Veli'nin Türkiye ilericiliğinin şairi olamayacağını ileri sürdüm. Pek çok terslikle karşılaştım. Cumhuriyet'in ikinci sayfasını düzenleyen Sami Karaören'inkini hiç unutamıyorum; Oktay Akbal, Cahit Külebi, bir yerde yemekteydiler ve "merhaba" demek istedim. Sami Bey, benim edebiyat uzmanı olmadığımı ve Orhan Veli üzerinde yazmamam gerektiğini buyurdular. Çok şaşırıyorum; peki edebiyat uzmanları ne yapıyorlar? Polis radyosunun sürekli olarak Orhan Veli şarkıları çaldığını bu uzmanlar ne zaman öğrenecekler; bunları sormak gereğini duyuyorum.

Parantez içinde parantez açıyorum: Sinema, baskı dönemlerinin, aydın sanatı haline geliyor. Bunun dışında kalamayacağımı anlayınca, sinemaya gitmeye ve televizyona razı olmaya karar verdim. Televizyonda ilk gördüğüm şu oldu: Bütün uzlaşmacı aydınlar, devlet televizyonunun taşaronu olmuşlar. İsmet Paşa'nın komiği Süleyman Demirel, tüm solcu ve solumsu gazeteci ve sanatçıları televizyondan uzaklaştırırken, Celal Bayar'ın komiği Turgut Özal, hepsini, televizyon programlarının taşaronu olarak kullanarak, düzenine bağlıyor. Bu, bir. Bir de şunu gördüm: Semih Sergen, dudaklarını uzatarak, gözlerini kırparak, kendinden geçerek, Orhan Veli şiirleri okuyor. Orhan Veli, Eylülist televizyonun şairidir. Eylülizm, aydınları yerli yerine koyma işini de üstlenmişe benziyor.

İkinci parantezi kapatıyorum ve birinci parantezin

üçüncü noktasını yazıyorum: Bunun için Ruhi Su'nun "Seferberlik Türküleri ve Kuvayi Milliye Destanı" plağını dinliyorum. Nazım'ın Kuvayi Milliye Destanı'nı hiç sevmedim. Ruhi'nin bu plağından hiç hoşlanmadım. Son derece millicidir; uygun bir zamanda televizyonda çalınacağını düşünebiliyorum.

Tepki yaratmadan aydın kazanını kaynatmaya çalışmak, sihirbazlığa özenmek oluyor.

Türkiye ilericiliği sihirbazlık dönemini geride bırakmak zorundadır. Zaman geçiyor.

Rasin'in portrelerini hep sevdim; insanını, gözünde, yoğunlaştırıyor. Yıllar önce Ankara'da, Turkuaz Galerisi'nde Melih Cevdet portresini görmüştüm, önünden ayrılamadığımı hatırlıyorum.(7) Melih Cevdet, en azından fizik açıdan, son derece güzel bir insandır; fakat, Erenus'lar da Rasin'in İlhan Berk portresini de seyrediyorum. Resim olarak, belki de daha güzel görünüyor.

İrem ve Rasin Arsebük ile tanışmama Nazım portresi neden oldu; tanışmanın gerekli seromonisini unuttuğumu söylemek zorundayım. Gözlerimi ayıramadım. Arsebükler'in son derece güzel evlerinde, saçlarının her tutamı ayrı bir güzellikte başkaldıran Nazım'la karşılaştım. İlhan Akalın'ın yönetimindeki EKİN, devrimci Nazım'ı çoğaltıtı. Yakında dağıtımını tamamlıyorlar.

Bitiriyorum: Devrimci Nazım'a baktıkça içim kalkıyor ve göğsüm yükseliyor. Güç alıyorum. Daha güven duyuyorum.

Devrimci Nazım'ın, yavan bir şovenizmle, şiirinin bittiğinin ileri sürüldüğü zamandan iki dörtlükle, tamamlıyorum. Resmine ve kendisine yakışıyor.

Gülüm, iki gözümün bebeği,
Ölmekten korkmuyorum,
Ölmek ağırıma gidiyor,
Onuruma yediremiyorum ölmeği.

Yeryüzüne tohum gibi saçmışım ölülerimi,
Kimi Odesa'da yatar, kimi İstanbul'da, Prag'da kimi
En sevdiğim memleket yeryüzüdür.
Sıram gelince yeryüzüyle örtün üzerimi.

NOTLAR

(1) Duygu Asena, Kadının Adı Yok, İstanbul, Ocak 1987, s. 6
(2) TDK, Türkçe Sözlük, s. 565.
(3) Kadının Adı Yok, op. cit. s. 93.
(4) İbid., s. 7.
(5) Kadının Adı Yok, op. cit., s. 44
(6) Adalet Ağaoğlu, Hayır, İstanbul, 1987, s. 323. F. Tevellioğlu, Türk Argosu, Ankara, 1980, s. 60.
(7) Melih Cevdet'in Mevlana konusunda yazdıklarına tümüyle katılıyorum. Aydın Bey'i tamamlamak üzere olduğum için katılamadım.

ELVEDA ERTUĞRUL

Sınıf çelişkilerinin arttığını,Türkiye'nin siyah ile beyaz arasında bir seçimle karşı karşıya kaldığını, gizil gücün kendisini bütün zorlamasıyla belli etmeye başladığını gösteren işaretler var; tutuculuk giysi değiştiriyor. Artık tutucular, bir Odalar Birliği yöneticisi türünden aptallığıyla çıldırtmıyor veya bir Orta Asya bıyıklısı gibi insanı tiksindirmiyor. Artık Türkiye gelişiyor ve Türkiye'nin tutucuları da Avrupalılaşıyor; uygar ve çağdaş bir görünümleri var. Avrupa'da olduğu türden, Marksizmin çöküşünü göstermek, göstermelik baskılara tepkili davranmak, düşünmek yerine bir çöplükteki tavuk gibi en son çıkan kitapların hepsini gagalamak, yazı yerine kitap ve yazar ismi saymak, bu yeni ve kalıcı tutucunun belli başlı özelliklerini ortaya çıkarıyor. Sabah grubuna sığınmış Enis Batur ile Hürriyet grubuna kapılanmış Ertuğrul Özkök, bu çağdaş tutucu türünün örneklerini veriyorlar.

Jakobenizmi çökertmek ve materyalizmin çöktüğünü göstermek için yayın alanına girdiği izlenimini veren "afa" yayınevi tarafından çıkarılan Ertuğrul Özkök'ün kitabı Enis Batur'dan alıntı ile başlıyor. Şiir mi, yazı mı olduğunu kestiremediğim için, Batur'un yazmasını ayrı bir paragraf olarak aktarıyorum:

"Döndüm: Aramamak için sonuncu yolu
yankımı ve yansımı bir buluta gömdüm.
Döndüm: Yeni bir yangın kuracım diye
eski bir kıvılcımı tutup kökünden.
Döndüm ki, döndüğüm yerde değilim."

Şecaat arzederken merd-i kıpti sirkatin söyler: Ertuğrul, dönmeyi seviyor. Enis Batur'dan aldığı hadisten, yalnızca dönmeyi sevdiği sonucunu çıkarabiliyorum. Beş satırda beş kez, dönmeye özlemini belli ediyor ve yeni yol aramayı hiç sevmiyor. Ertuğrul, dönmeyi bu kadar sevi-

yorsa, turistler için, Konya'da mevlevi tekkelerinde sürekli dönen belediye işçilerini seyretmeye neden gitmiyor; anlamıyorum.

"Elveda" sözcüğü, bir beraberlikten ayrılışı veya bir hayal kırıklığını ifade eder; Ertuğrul Özkök, hiçbir zaman Türkiye'de başkaldıranların içinde yer almadı. Hülyayı ve ütopyayı da sevmiyor; eğer aşkta değilse, hiçbir zaman hayal kırıklığına uğradığını da sanmıyorum. Hayal kırıklığı büyük hülya sahiplerinin yazgılarından birisidir; Ertuğrul bunu başından reddediyor. Tenekeci türünden küçük işlerin peşinden gitmeyi öneriyor; Afrika'da açlar için konser verenlerden büyük ölçüde etkilenmiş görünüyor. Herkesin Afrika'daki açlar için konser vermesini isteyen bir hali var.

"Yardım koşullarına, yardım konserlerine, yardım kampanyalarına katılan milyonlarca insanı biraraya getiren güç, ne faşizm ne Marksizm ne de başka bir izm. Burada artık dünyayı, sosyalizmin egemenliğine ya da faşizmin disiplinine sokmak için evrensel ve tarihsel bir başkaldırı duygusu yok. Arzular daha mütevazi ve anlık." Ertuğrul bunları yazıyor; mütevazi olmayı ve anlık duyguları erdem sanıyor. Yardım için kurulmuş Masonlar Derneği var, şimdi Lion Derneği arada bir yoksulları giydiriyor, Kızılay var. Çocuk Esirgeme Kurumu var, Semra Özal'ın vakfı var, çok daha başka yerlerde, Kahire'de yardım için konserler veren Ümm-ü Gülsüm var. Ertuğrul bunları hiç bilmiyor. Ertuğrul şunları da yazıyor: "Güney Afrika'daki ırkçılığa karşı konserler düzenleyen, Uluslararası Af Örgütü'nü desteklemek için bütün dünyayı gezen şarkıcı Sting'den bir şeyler öğrenmeliyiz. Bu insanlar artık başkaldırı ile uğraşmıyorlar." Ertuğrul Özkök, başını kaldırmadan verilen konserleri çok seviyor. Kitabını, başı eğik verilen konserlerden ders çıkarmak için yazmış; adeta başı eğik verilen konserler tarikatının bir vaizi gibi yazıyor.

Başı eğik konserci Sting'den dersler çıkaran Ertuğrul Özkök, bir 29 Ekim günü geldiği Ankara'da karşılaştığı manzaradan birdenbire ürperiyor. Manzaraya bakıyor ve "acaba" diyor. "Acaba nihayet geldiler mi?" Ertuğrul, bir

29 Ekim akşamı Ankara garına inince gördüğü manzara karşısında ürperiyor, "acaba", bir sosyalist ülkeye mi geldi, bunu düşünüyor ve tir tir titriyor. Uydurmuyorum. Ertuğrul'dan aktarıyorum: "Bir 29 Ekim akşamı Ankara'ya gelen insanı, gardan çıkar çıkmaz saran ilk duygu, totaliter iklimin her köşesine sindiği bir sosyalist ülke başkentine geldiği duygusudur." Tahmin ediyorum, böyle bir duyguyla Ertuğrul ürperiyor ve geldiği trene binip geldiği yere dönmek istiyor ama tren kalkmıyor. Devam ediyor: "Düz ve boş caddeler, binaların tepelerinden aşağıya kadar sarkıtılan dev Atatürk pankartları, düzgün ve küp şeklinde kesilmiş binaları, insana hoşgörü psikolojisinin egemen olduğu bir ülkeye geldiği duygusunu vermekten çok uzaktır." Ertuğrul, Atatürk'ü seviyor, ancak, binalardan sarkıtılması sosyalist ülkeleri hatırlattığı için, buna çok canı sıkılıyor. Üstelik Erol Simavi, üniversiteden ayırıp İstanbul'a çağırdıktan sonra İstanbul'daki işini beğenmeyerek tekrar Ankara'ya tayin ettiği için, Ankara'dan da ayrılamıyor. Ankara'da ise yüksek binalardan Kemal Paşa'nın veya Kenan Paşa'nın Cemal Karababa'yı zengin eden bez üzerine yağlı boya resimleri sarkıtılıyor.

Bu durumda, Ertuğrul'un canı çok sıkılıyor ve sıkıntısını, bir dostuna, beklenebileceği gibi, "batılı bir diplomat dostuna" soruyor. Diplomat dostu, en diplomatça cevapla Ertuğrul'u sıkıntılarından kurtarıyor: "Batılı bir diplomat dostumun her şeye rağmen yaşatmaya çalıştığımız hoşgörümüze sığınarak belirttiği gibi bu atmosferi ile Türkiye adeta, NATO'nun tek demirperde ülkesidir." Böylece bu ince buluş ile Ertuğrul rahatlıyor ve okuyucusu da, artık Albay Türkeş'ten başka bir de Ertuğrul'un sosyalist ülkelere "demirperde" demeyi sürdürdüğünü öğreniyor.

YÖK darbesi, Ertuğrul Özkök'e dokunmuyor; Ertuğrul üniversitededir ve belki de bu dönem terfi ederek doçent bile olmuştur. Ancak bu dönemde, Doçent Özkök Hürriyet'e düşkünlüğünü göstererek Hürriyet'i seçmekten geri kalmıyor; Hürriyet gazetesine akademik bir görünüm vermek isteyen Erol Simavi'nin çağrısına uyarak, Ankara'daki elçilik resepsiyonlarını bırakıyor ve Emre Kongar ile birlikte Hürriyet'i buluyorlar. Hürriyet'i bulunca, sos-

yalizmi sevmese de devrimci ruhu benimsemekten geri kalmıyor.

İnanmak zor görünebilir; Ertuğrul Özkök, devrimi seviyor. Üstelik macera ruhuna da bir itirazı yok; ancak macera ruhu ve devrim perspektifi doğru kanallara yöneltilmelidir. Doğru kanalları, Ertuğrul'un kitabından aktarıyorum: "60'lı yıllardaki işçi göçünden farklı olarak bu kez dış dünyaya mal satmak ve ihale almak için açılma ihtiyacı duyan işadamı, kendi sosyal kategorik tarihinde çok önemli bir devrim gerçekleştiriyordu. Buradaki macera ruhu artık, ne 68'deki romantik başkaldırı geleneğinin ne de 70'li yıllardaki dejenerasyonun izlerini taşıyordu. Böylece İttihat ve Terakki'den bu yana ilk kez bu ruh, hem toplumca meşru görülen bir kanala kayıyor ve hem de ortaya çıkardığı dönüşümler itibariyle gereğini duyuyorum: Kusurumuz nedir, ne yapıyoruz da bazı kimselere meydanın bu kadar boş olduğu izlenimini veriyoruz? Bir "devrim" sözcüğü, bir "macera ruhu" nasıl olur da bu kadar ucuz ve sıkılmadan kullanılır? İhracat teşvikinden yararlandıktan sonra, grevleri yasaklayarak birim emek maliyetini düşürdükten sonra, Türk lirasının değerini dalgalanmaya bırakarak Türkiye'de üretilen metaın fiyatı sonsuza doğru indirildikten sonra, bütün geri zekalıların bile ihracat yapabileceğini öğretim üyesi arkadaşım Ertuğrul Özkök'e anlatmakta ne kadar geciktim? Planlama ile Qoe Vadimus çalışmalarımı hemen satın alarak kendisini yetiştirmesi gerekiyor; yoksa böyle aptalca saçmalamalarını sürdürüp gideceğe benziyor.

Tekelci devlet ile bağlantılarınızı kurduğunuz zaman en garantili iş ihracattır; bu alanda iflas sözkonusu değil. Tekelci devletin uzantısı ihracatçıları devrimci yapan Ertuğrul Özkök'ün bunu anlaması mümkün değil. Ömründe hep mütevazi işler yapan, hiçbir devrim rüzgarını duymayan Özkök'ün bunu anlaması mümkün görünmüyor. Ancak yine de bir yerde iflas arıyor ve buluyor. Yeniden aktarıyorum: "Denilebilir ki, işçi sınıfının enternasyonal dayanışma efsanesi ilk derin yarasını 60'ların sonunda aldı. Tabii bununla, işçi sınıfının enternasyonalizmin hippi kuşağı tarafından yıkıldığını söylemek istemiyorum.

Bu dayanışma efsanesi, Marksizm denilen ve şu güneşin altında olup biten herşeyi açıklayabildiğini yüz yıldan fazla bir zaman süresince birçok insana kabul ettiren bir ideolojinin, bütün cephelerde iflası sırasında yıkılmaya başladı." Görülüyor; Ertuğrul Özkök, Marksizmi iflas ettiriyor.

Ertuğrul, Marksizmin iflas ettiğini yazan ve hürriyeti seçen kaçıncı insandır; bilemiyorum. Bildiğim şudur: Her soğuk savaş dönemi bir de Marksizmin iflas ettiği kitaplarını getirir. Özkök'ün kitabı, bir soğuk savaş metaıdır. 1950 yıllarında da Batıda ve Kuzey Amerika'da üniversitelerin geçer akçesi, Marksizmin iflas ettiğini göstermek oldu. 1960 yıllarında ise Marx'ın, Engels'in, Lenin'in ve Stalin'in kitapları dünyada en çok satan kitaplar arasına girdi ve baş yer tuttu.

Özkök'e kısaca hatırlatmak gerekiyor: Marksizm, tümüyle ve yalnızca değil, ancak çok büyük ölçüde bir bilimsel yöntemdir ve düşünme yoludur. Yöntem ve düşünme yolunun iflas etmesi mümkün değil; yeni sorunlar karşısında gelişiyor.

Bilimsel ve bilimsel yöntemler, karşılaştıkları yeni sorunları çözerek gelişirler. Bunları uzaklaştırılıncaya kadar üniversitelerde okuttuğum araştırma yöntemleri derslerinde anlatıyorum. Ertuğrul Özkök'ün öğrencim olmamasının sakıncalarını görüyorum.

Ertuğrul Özkök, Marksizmin iflas ettiğini kanıtlamıyor ve böyle bir sorunu da görünmüyor. Yalnızca iflas ettiğini ikide bir tekrarlıyor ve bir de hiç sevmediğini ifade ediyor. Eylülist rejimin kolaycılığıdır; Eylülizmden önce Ertuğrul Özkök ve benzerleri, Marksizmin iflas ettiğini söylemeleri bir yana zaman zaman göz bile kırparlardı. Şimdi, Ertuğrul Özkök, "Ne ideoloji, ne bürokrasi, ne parti, ne kilise ya da Jean François Revel'in daha 1970'lerin başında dediği gibi ne Marx ne İsa" diyor ve üstadını tekrarlıyor. Ben ahırlarda ideolojinin bürokrasinin ve Marx'ın olmadığını biliyorum.

Özkök'ün kitabı, Kundera'yı hatırlatıyor; Ertuğrul'a fıkra yazarlığına özenmiş bir Kundera gözüyle bakılabilir. Kundera, Büyük Yürüyüş'ten rahatsız oluyordu; Özkök,

"büyük yadsıma" diyor ve büyük redde çok kızıyor. 60 kuşağının "büyük yadsımayı tek ve gerçek puzzle kurgusu" olarak almış olduğunu ileri sürüyor ve buna pek çok canı sıkılıyor.

Ancak Amerika'da Reagan'a, Türkiye'de Eylülist kurguya şükürler olsun; Ertuğrul'dan yeni aktarmalar var. "Bugün, 21. yüzyıla artık öyle bir duygudan yoksun olarak girmenin hazırlığı içindeyiz. Başkaldırı duygusu bütün cephelerde bastırıldı. 19. yüzyılda Marksizmin doğuşunun ve 1917'deki Sovyet Devriminin varlık nedeni olarak başkaldırı ruhu bu yüzyılda ilk yenilgisini yine bu ideolojiye sahip ülkelerde aldı. Bugün 1,5 milyara yakın insan sosyalist bir yönetim altında bu duyguyu evcilleştirilmiş bir hayvan gibi, gövdesine yapışmış bir halde taşıyor." Ertuğrul, Kundera'dan geri kalmayacak bir düzeyde sanatsal yazıyor ve başkaldırının bir hayvan türünden sosyalist insanların vücuduna yapıştığını buluyor ve kaydediyor.

Red yok; başkaldırı da yok. İhsan Doğramacı ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Recep Ergun, Ertuğrul Özkök'ü Hacettepe Üniversitesi'ndeki kürsüsünde rahat bıraktılar, ama, Simavi rahat bırakmadı; Ertuğrul Hürriyet'i seçti. Artık rahatı yerinde; siz böyle düşünüyorsunuz. Yanılıyorsunuz. Profesör Hüsnü Göksel, Bilgesu Erenus, Profesör Erdem Aksoy, Aziz Nesin, Yalçın Küçük ve diğerleri biraraya geliyorlar ve "Ekin" kurmaya kalkıyorlar ve Ertuğrul'un rahatını kaçırıyorlar. İnanmayabilirsiniz; aktarmak zorundayım. "1985 yılı sonbaharında nihayet kuruluşuna izin verilen EKİN-BİLAR AŞ'nin ilk etkinlikleri arasında, Ekin Düğünü ve Emek Sürecinde Sanat konulu bir açıkoturum bulunması, açık hiçbir eleştiriye hedef olmadı. Bu tür etkinliklerin Türk entellektüel peyzajına, modası ve anlamı geçmiş trajik bir görünüm verdiğini de ancak arkadaş sohbetlerinde duyabildik. Oysa bütün bu gelişmeler Batı dünyası ile aramızda önemli bir akordsuzluğun bulunduğunu göstermesi bakımından daha ciddiye alınması, eleştirilerin daha yüksek sesle söylenebilmesi gerektiğini gösteriyordu. "Gördünüz mü; EKİN'i kurmaya çalışarak Avrupa'ya akordsuzluk yaptığ-

nızı bilmiyordum. Bir kahve kiralayarak halkımıza konferans vermenin gericilik olduğunu da bilmiyordum. Sanatı emek sürecinde arama çabalarımızın trajik olduğunu hiç bilmiyordum. Avrupa'da kültür festivalleri, bienaller yapılırken bizim Ekin Düğünü yapmamızın, adına festival ya da bienal dememizin eleştirilmesi gerektiğini de hiç bilmiyordum.

Ben öğrendim. Ertuğrul da öğrenmelidir. EKİN AŞ'nin kuruluşuna hiç izin verilmedi; hâlâ böyle bir durum yok. İkincisi, bakanlıkların şirket kuruluşuna izin vermeme hakkı yok. Üçüncüsü, bizim için bu kanunsuzluğu göstermek önemliydi. Bunun için, beraber olduğum birçok arkadaşıma da söylemeden, gizlice, Ticaret Bakanlığı'na verilen isim listesinde olmayan Erhan Tezgör arkadaşımdan rica ederek, diğer dört arkadaşımızla birlikte, EKİN'in ana sözleşmesinin hemen hemen aynısını, Bilim Araştırma Anonim Şirketi adıyla Ticaret Bakanlığı'na sunduk; tescilini sağladık. Güvendiğim arkadaşımla BİLAR'ın kurulmasını sağlayarak başkaldırmaktan yılmayacağımızı göstermek istedik. Ertuğrul Özkök'ün anlayacağını sanmıyorum; başkaldırısız bir Türkiye kurmak isteyen Eylülist rejim, EKİN AŞ'nin tescilini yapmayı reddedince, biz, engel tanımadığımızı göstermek amacıyla, Erhan Tezgör ve diğer dört arkadaşımızdan BİLAR adında bir şirket kurmalarını rica ettik. Engel tanımadığımızı gösterdik; bununla Ertuğrul'u üzdüğümüzü bilmiyordum. Ancak bilseydim yine yapardım.

Ancak Ertuğrul'un yine mutlu ve başkaldırısız bir dünyası var; AT'a biniyor. Son kez aktarıyorum: "Türkiye bugün gerçek bir sanayileşme ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirecek koşullara tarihinde ilk kez sahip duruma gelmektedir. Toplumumuzun geleceği açısından iyimser olmamazı gerektirecek çok şey bulunmaktadır. Ancak 50'li ve 60'lı yıllarda farkına ile varmadığımız bir zihniyet devrimine ihtiyacımız bulunmaktadır. Bunu sağlamanın en kestirme yollarından biri, belki de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyeliğimizi daha öne almaktır." Çok güzel! Türkiye'de pek az işadamının Ertuğrul Özkök kadar iyimser olabileceğini düşünüyorum. İyimserlikte

ancak Bastiat, Ertuğrul ile aşık atabilir. Ancak Bastiat, Ertuğrul'a göre çok masumdur; Marksizmden ve kapitalizmin çatırdamasından önce yazdı.

Sonra Ertuğrul Özkök, AT'a binmek için fazla heyecanlanmış ve bu heyecanla bilmediği konularda kalem oynatmışa benziyor. Doçent Özkök, "Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyeliğimizi daha öne almak" Türkiye'nin elinde ve yetkisinde değildir. Buna, onlar, Türkiye'nin dışındaki devletler karar veriyor. Türkiye ve bu arada Türkiye'de Doçent Özkök, bir an önce AT'a binebilmek için onlara yalvarabilirler. Yalvarıyorlar. Kitap yazıyorlar.

MÜTAREKE BASINI

Solun Türkiye tarihinde, görkemli yükselişin altmışlı yıllarında, Milliyet gazetesi, başta kendisinin sosyalist olduğunu söyleyen başyazarı Abdi İpekçi ile birlikte, solda bir yer alıyordu. Akşam gazetesi, sol mücadelenin odağındaydı. Cumhuriyet gazetesi, ellili yıllardaki geri tutumunu terkederek, sol radikal bir hükümetin oluşması için mücadele veriyordu. Üçünün toplam tirajı beş yüz bini aşıyor; bugün için inanılmaz görünüyor. Türkiye'de günlük solcu basın tirajının yarım milyonu aştığı bir dönem yaşanıyor ve geride kalıyor.

Çetin Altan Milleyet'te, İlhan Selçuk Cumhuriyet'te, İlhami Soysal Akşam'da, düzeni her gün bombardımana tabi tutuyorlardı. Olumlu ya da olumsuz anlamda bugünkü yerleri ne olursa olsun, haftalık tirajı otuz beş bini bulan Yön dergisinin Doğan Avcıoğlu'su ile birlikte, Altan, Selçuk, Soysal, Türkiye'yi yerinden oynatan, yönetenleri bunaltan, bir yayın çizgisine damgalarını vuruyorlardı. Türkiye'nin ileriye akan zincirinde çok önemli bir halkayı oluşturdular.

Hepsi, Martçı darbe ile birlikte cezalandırıldılar. Gerekçeler ayrıdır; inandırıcı tek gerekçe, altmışlı yıllarda izledikleri cesur ve yeni yayıncılıktır.

Eylülizm, basını karşısına almamaya özen gösterdi; asimile etmeye çalıştı. Eylülist darbe ile birlikte Türkiye

basını, darbecilerin en büyük desteği haline geldi. Bu dönem, Türkiye basınının utanç dönemidir ve henüz üzerindeki perde açılmamıştır. Bu dönemde, resmi infaz ayinlerini kaçış edebiyatı ve resimleriyle süsleyen bir basın vardır. Bu dönemde MİT ile basın kaynaşmıştır. Bu dönemde polis her türlü kanun dışı işlemini istediği gibi sunabilme yollarını, Türkiye basınıyla bulabilmiştir. Bu dönemde Türkiye basını, oligarkların meddahlığını üstlenmiştir. Bu dönemde, basının yöneticileri, hangi oligarkın yalısındaki ziyafete ne zaman gideceğinin hesabını yapmaktan, bütün hesapları unutmuştur. Bu dönemde, Bab-ı Ali yöneticileri, oligarkları, yalılarında verdikleri ziyafetlerdeki istakozların lezzetine göre değerlendirmeyi bir basın ahlakı haline getirmiştir. Utanç dönemidir; mutlaka açılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Kişi kişi açılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır. Belge belge ortaya çıkarılacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

Basın, artık ilan kurumudur. Bunu, Türkiye ilericiliğinin de anlamış olduğu görülüyor. Kendi içinden gelerek mütareke basınının önemli bürokratları olan eski arkadaşlarının önüne giderek rica etmek yerine, haberlerini, para verip ilan olarak çıkarmayı tercih eder duruma gelmiştir.

Basın, artık etkisini yitirmiştir. Turgut Özal'ın sinirliliğine bakarak basının etkisini sürdürdüğünü ileri sürmek inandırıcı görünmüyor. Türkiye, Eylülist reformlarla, üçte bir oy ile hükümet etme yollarının açıldığı ve hükümetin iki parti arasında değiştiği bir dengeye ulaşmıştır. Birincisi; hükümetin, yüzde iki-üçlük bir oy değişimi ile değişeceği bir durum ortaya çıkıyor. Basının, tümünün, böyle bir etkisi olduğundan kuşku duymamak gerekiyor. Ayrıca ve ikincisi, Turgut Özal, Straus-Hupe ile Erol Simavi'nin ANAP içinden ve muhtemelen Bedrettin Dalan'ı yeni başbakan olarak pompalamak istediklerinden endişe etmektedir. Sinirliliğinin bir bölümü buradan geliyor.

Erol Simavi'nin MİT'in özel tehditlerinin dışına çıktığı anlaşılıyor. Son MİT raporu konusunda Hürriyet ile Cumhuriyet, net bir biçimde, aynı çizgiyi alıyorlar.

Eylülist reformlarla iki partiye oturtulmak istenen Türkiye, öncelikle iki gazeteli bir basına kavuşmuş bulunuyor: Hürriyet ve Cumhuriyet; Hürriyet, rejim için Cumhuriyet ise rejimin sol politikası açısından önem kazanıyor. Hem ABD Ankara Büyükelçisi Straus-Hupe için ve hem de rejimin planlayıcıları açısından, Cumhuriyet'in bugünkü çizgisinin daha soluna kaymamasına özen göstermek son derece önemli görünüyor. Hürriyet'in geleneksel laik çizgisi dünya konjonktüründe daha da önplana çıkıyor; Cumhuriyet, geleneksel hassasiyetini, Hürriyet'e devrediyor.

Hürriyet, laik, kapitalist, Batı ittifaklarına bağlı, bir Türkiye ile özdeşleşmek istiyor; gücünü buradan alıyor. Özgürlükler açısından tutumu, solun türevidir; sol güçlendiği zaman faşizan ve solun etkisizliğinde ise daha demokrat bir çizgi izleyebiliyor. Hürriyet, bu çizgisiyle, devletin her türlü organlarıyla doğrudan bağlantı kurma hakkını kendisinde görüyor ve Eylülizmin, mütareke aydınlarını asimile etmeyi politika saydığı bir zamanda, bir aydın gazetesi olmanın da yollarını arıyor.

Sirkeci tüccarı Aydın Doğan'ın sahipliğinde belkemiği olmayan bir eski solcu Altan Öymen'in dümeninde Milliyet, üstün bir klikçilik ve tutarsızlıkla, eksi Hürriyet'i taklit etmeye çalışıyor. Cumhuriyet ise, Hasan Cemal yönetiminde, Abdi İpekçi'nin Milliyet'i olma gerekçesiyle, kendisini iş çevreleriyle dinsel tutuculara açmış bulunuyor. Cumhuriyet'in laik yayın politikasında titizliği Hürriyet'e bırakması buradan kaynaklanıyor,okuyucuları arasında Refah Partisi yandaşlarıyla iş çevresi ve menecerler önemli bir yer tutuyor. Hürriyet ile Cumhuriyet'in yaklaşan çizgileri arasında kendisine yer arayan Milliyet, kişiliğini ve etkisini yitiriyor; tirajı ne olursa olsun, okuyucusuna model olarak kebapçı çıraklarını alan Sabah ve sürekli okuyucu kaybederek, sağın fikir gazetesi olmaktan çıkan ve büyük bir mali krize giren Tercüman'ı, basında, kıymet-i harbiyesi olan gazeteler olarak görmemek gerekiyor. Türkiye basını iki gazetelidir: Cumhuriyet ve Hürriyet. Bir ankette Hürriyet ve Cumhuriyet'i seçtiklerini ilan eden Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerine, anketten önce,

bu sonucun söylenmiş olduğunu düşünmek uygun görünüyor

Artık, Türkiye'de, altmışlı yılların basınını bir daha yaşamak mümkün değildir. Bab-ı Ali'den sol veya devrimci istemek hayaldir.

Ancak dürüstlük istenebilir ve istenmelidir. Dürüstlük, burjuva basının da, kağıt üzerinde ilkelerinden birisidir. Türkiye'de bugün dürüstlüğün sınamadan geçirildiği alanlar vardır. PKK gerillaları ile devlet kuvvetleri arasındaki silahlı çatışma bunlardan birisidir. Basın, burada, devletten yana bir yayın politikası gerekçesiyle haber çarpıtamaz, işi bu değildir. İkincisi, öğrenci eylemleri konusunda son derece dürüst olmak durumundadır. 28 Nisan 1988 tarihinde, İstanbul Üniversitesi rektörlüğünün işgali nedeniyle, Cumhuriyet'in yayını örnektir; dürüsttür. İstenen budur.

Üçüncüsü, İlhan Selçuk yazdı; Türkiye'ye gelen '68 yılları ideologlarından Debray'ın, 1968 umutlarının fos çıktığını, bundan sonra devrim olmayacağını söylediğine işaret etti. "Bu da fos çıkabilir" diyerek ekledi. Basın, Türkiye'de devrim olmayacağı inancının fos çıkabileceğini hesaba katmalıdır.

Istakozlar arasında tercih, yarıştırılarak yapılıyor. İstanbul'da oligarkların yalılarında, canlı ıstakozlar yarıştırılıyor; besili olan arkada kalıyor ve seçiliyor. Hemen sıcak suya atılıyor; haşlandıktan sonra oligarkların güzide misafirleri, basının bürokratlarına, ikram ediliyor.

Ali Kemal, mütareke basınını temsil ediyor. Emperyalistlerin adamı oluyor ve kurtuluşa inanmıyor. Emperyalistler tarafından besleniyor ve kurtuluş başlayınca kaçamıyor. İstanbul'dan alınıyor ve İzmit'te linç ediliyor. Nazım Hikmet, Kuvayi Milliye Destanı'nda linç sahnesinin şiirini yazıyor.

ÇÖLDE BASIN VE ÇÖLAŞAN

Emin Çölaşan'ın iki kitabı hakkında, kitapları satış rekorunu kırdıktan çok sonra, son derece sert eleştiri yazdım. Yazdığım her sayfada arkadaşım Emin Çölaşan'ı eleştirmekten üzüldüğümü ifade ettim. Şimdi Emin Çölaşan'ın son kitabı hakkında övgü yazıyorum. Yazdığım her satırdan büyük keyif alıyorum.

Emin'in ilk kitabını herkes övdü; yalnızca ben eleştirdim. Emin'in son kitabı hakkında sözsüz veya sözlü, yazılı veya yazısız bir genel kampanya var; aleyhinde bulunuyor. Bilebildiğim kadarı ile Emin'in son kitabını yalnızca ben övüyorum. Bundan ayrıca keyif aldığımı saklamıyorum.

Ne ben olduğum yerden ayrıldım, ne de Emin değişti, bu bir ahlâktır. Son kitabını, tanıdığım Emin'e çok daha lâyık buluyorum. Şu anda kütüphanemde, başkalarıyla birlikte, kendi yazdığım ve Emin Çölaşan'ı sert bir biçimde eleştirdiğim "Quo Vadimus" adını taşıyan kitabımdan bir tek örnek bile bulamıyorum; zamana karşı yazdığım için öylece yazmak zorundayım.

Şunları yazdım: Bu bir Özal propagandasıdır. Özal'ı sevimlileştiriyor. Şunu düşünüyorum: İnsan aklı sanıldığından çok daha ayrıntılı bir süzgeçtir. İlk etki o kadar önemli olmuyor; insan aklı zaman içinde, sunulandan, ilk etkinin ötesinde asıl ve kütlesel uyarıyı alıyor. Faruk Erem'in anılarının oyunlaştırılması nedeniyle de tekrarladım; hukuk yanılgısı nedeniyle idam cezasına karşı çıkmak, aslında idam cezasını savunmak oluyor. Eğer eleştirilen hukuk yanılgısıyla, yargının hatası sonucunda ölüm cezası ise, iyi bir yargı yolu ile idam kabul ediliyor; akıl, böyle alıyor. Emin Çölaşan'ın ilk kitabında da bunu gördüm; Turgut Özal, IMF ve diğer kuruluşları bilen, bunlara karşı ülke sorunlarını savunan bir kimse olarak sunu-

luyor. Çölaşan, IMF ile Özal'ın görüşmelerini anlatırken Özal'ı uzman olarak gösterme tuzağına düşüyor. Akıl, Türkiye'de okuyucu aklı, IMF'nin kötülüklerine alışık olduğu için, kısa bir zaman sonucunda kitaptan sadece Özal övgüsü çıkıyor.

Turgut Özal, benim Türkiye'de tanıdığım uzmanların en yeteneksizi ve hiçbir konuda bir savunma alışkanlığı olmayan kimsedir. Hiçbir düşünceye sadık değildir, Erbakan'ın milletvekili adayı oldu ve Demirel'e Erbakan'ı gammazlamaya çalıştı. Demirel'in müsteşarı oldu, yıllarca "abi" dedi ve şimdi, Demirel ile Erbakan'ı öcü olarak göstermeye çalışıyor.

Bu tür insanlarda övücü hiçbir yan göremiyorum.

Çölaşan kitabına, ODTÜ'de matematik okutmanını kopyede nasıl atlattığını anlatarak başlıyor. Özal, arada bir ODTÜ'de "hoca" olmakla da övünüyor; bir süre okutmanlık yapıyor. Bu süre, Planlama Teşkilatı'nda Demirel ile birlikte ve Demirel'in tavsiyesi üzerine yedek subaylık yaptığı döneme denk düşüyor. Bu sırada Planlama Teşkilatı'nda çalışıyordum; odalarımız yanyana idi. Özal'ın, yedek subay arkadaşı Demirel'in hep üç metre arkasından yürümesinden hep rahatsız oldum.

1965 seçimlerini kazanarak başbakan olunca, doğrudan doğruya bağlı olduğum bir kimse olarak Demirel ile çalışmak istemedim. Üniversiteye ve ODTÜ'ye geçme imkanlarını araştırırken Emin Çölaşan, ODTÜ'yü bitirdi ve aramıza katıldı. "Bizler", bir politik kavga yolunu tutmuş olanlar, Emin'in kavgacı tutumundan, yerinde duramaz halinden, hep mahallenin afacan çocuğu davranışından hoşnutluk duyduk. Özal ile ilgili kitabı benim hayal kırıklığım oldu.

Planlama küçüktü, dar bir kadro kuruluşu olarak kurulmuştu; benim türümden yeni mezunlar ile daha deneyimliler aynı ölçüde seslerini çıkarabilmeye çalışıyorlardı. Planı yapmak için bu dar kadro yeterli olamadığından yedek subaylardan yararlanılıyordu; Demirel, bu arada geldi. Özal'ı da Demirel tavsiye etti. "Bizler", plancılar, yedek subaylardan işe yarar görülenlere sürekli çalışma öneriyorduk; Demirel'e önerildi. Üstelik, Demirel'i mesteşar

yapmayı bile önerdiler; buna itiraz ettiğimi hatırlıyorum. Sonunda Demirel, kendisi istemedi. Ancak Özal'a bir öneride bulunmak hiç kimsenin aklına gelmedi.

Demirel, hazırlıksız bir biçimde başbakan olduğu zamanda mali bürokrasiye hiç güvenemiyordu. Bize de güvenemiyordu; istediği raporları birkaç nüsha fazla hazırlamamızı emrediyordu. Biz, bunları, bürokrasi dışında kimselere kontrol ettirdiğine inandık; araştırdık. Adnan Başer Kafaoğlu ile Kemal Kurdaş'a verdiğini saptadık. Adnan Başer, Sosyalist Kültür Derneği kurucusu idi ve Kurdaş burada konferans veriyordu; Demirel, başbakan olduğunda son derece yalnızdı. En sadığı, iş bilmez Turgut Özal'ı müsteşar yaptı.

Bütün bunları düşündüğüm, Planlamada çalıştığı sürece Turgut Özal'ın Planlamayı Erbakan'ın takunyalılarına peşkeş çekmesine en çok karşı çıkanlardan birisinin Emin Çölaşan olduğunu bildiğim için, ilk kitabına çok şaşırdım. Üstelik bir koro tutturmuşçasına Emin Çölaşan'ın araştırmacı yanına övgüler düzen, dostlarım, arkadaşlarım fıkra yazıcıları, Oktay Akbal, İlhan Selçuk, Aziz Nesin ve diğerlerine son derece içerledim. Emin'in bu bilgileri araştırarak bulmadığını, büyük bir ihtimalle Side'de Özal'dan almış olabileceğini açıkça yazdım. Cüretli bir yazıştı; şimdi Emin'e teşekkür ediyorum.

Şimdi Emin'in "Önce İnsanım" kitabından aktarıyorum: "Bülent Hiçyılmaz, öğle vakti gazetecilerin bir bölümünü Side'ye yemeğe götürdü. Ben de elime teybi alıp, sürüne sürüne ve hiç kimseye görünmemeye çalışarak Özal'ın evine girdim." (1) Konuşkan Özal, Emin'e birkaç dizilik malzeme veriyor. "Özal bana 1981 yılı sonunda Ankara bankerlerinin batışından sonra neler olduğunu anlattı. Kastelli'nin kaçışına nasıl gelindiğini, kaçtıktan sonra Konsey ve Hükümette neler olduğunu, Kaya Erdem'le birlikte istifaya nasıl karar verdiklerini üç saat boyunca anlattı. Bana anlattıklarını hiç kimse bilmiyordu. İşi bitirmiştim." Bunları Emin yazıyor ve bir yazı dizisi hazırlıyor.

Yazı dizisi hazırlarken, bu sırada, Altan Öymen-Tarhan Erdem-Cüneyt Arcayürek üçlüsü, Milleyet'e egemen olmaya çalışıyorlar; Emin'in bunları bilmediği anla-

şılıyor. Diziyi yayımlamamayı tercih ediyorlar. Emin şunları kaydediyor: «Eğer Milliyet o yazı dizisini yayınlasaydı, ben daha sonra "24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası", "12 Eylül Özal Ekonomisinin Perde Arkası" ve "Banker Skandalının Perde Arkası" adlı kitaplarımı yazmayacaktım. Çünkü o kitaplardaki bazı olayların özü, hazırlayıp Milliyet'e verdiğim o yayınlanmayan yazı dizisinde vardı.» Böylece Emin'in,ODTÜ'de kopye ile anlattığı matematik okutmanı Turgut Özal'dan önemli ölçüde kopye çekmiş olduğu da ortaya çıkıyor. Böylece Emin, bir zamanlar kendisini bol keseden övmüş olan İlhan Selçuk, Aziz Nesin, Oktay Akbal veya Refik Erduran'ı sıkıntıya sokma pahasına kendisini eleştirdiğim kitabımdaki görüşlerimi doğruluyor. Ne de olsa, "Önce İnsanım" diyor; gazeteciliği çok sonraya atmaya başladığı anlaşılıyor.

Aslında bu sözünü ettiklerim de övgülerinde Emin Çölaşan'dan daha çok Özal'a bir kement atmaya önem veriyorlar. Utangaçlar; açıkça övemedikleri için, Turgut Özal'ı ışıkların altında getiren bir kitabı övmeyi tercih ediyorlar. Onlar övdükçe, Özal kitaplardan binlercesini satın aldırıp dağıtıyor.

Çölaşan'ın kitabı bir tepkiyi dile getiriyor. Emin'i hep, Kabataş Erkek Lisesi'nde yatılı okul arkadaşım Örsan'a benzetiyorum.(2) "Örsan Öymen de ne çok afacan idi". Akif Kurtuluş, Edebiyat Dostları için Örsan'ı yazmamı istedi; ilk fırsatta yazmaya çalışacağım. Hasan Cemal de, lütfen okusun, bir rastlantı sonucu gittiğim bir yemekte, televizyonun Örsan programını seyrettim. Daha doğrusu Hasan'ı seyretmek durumunda kaldım; aslında duygusuzdu, giderek daha da duygusuzlaşmış gördüm. Örsan'ı ne kadar kötü anlattı; Sultan Aziz'in intihar ettiği sarayda iki etüd arasında bezden yapılmış topla futbol oynadığımız Örsan, Emin türünden, hiçbir zaman politik olmadı. Ama hep kavga etmek istedi ve hep dürüst kalmaya çalıştı. Bunu, bu basın çölünde, belki ancak içki ile yapıyordu; Emin, içki içmiyor. Bir ara bunaldığını bile işittim; bu kitabı ile bu mesleğin ahlâkı bozan yanlarına isyan ediyor, "Önce insanım be!" diye bağırmak ihtiyacını duyuyor. İki patronunu, Aydın Doğan ile Erol Simavi'yi övüyor; bel-

ki yeniden işe alabilirler veya işinde tutabilirler. Ancak Aydın Doğan ile Erol Simavi'nin kapıkulları, artık Emin'in düşmanı kesiliyorlar. Birinci kitabında Emin'i övmede yarış yapan fıkra yazıcıları, susuyorlar.

Emin ne diyor?

Bundan önce, Emin'in aktardığına göre Halit Çapın ne diyor? Cevabını aktarıyorum: "Ulan Babıali ibne tarlasıdır be! Bu ibne tarlasında Tarhan'ı yaşatırlar mı? Buradan nice Tarhan'lar geldi geçti. Onun da sonu yaklaştı. Yakında Abbas yolcudur. Hiç merak etmeyin."(3) Halit Çapın, bunları yazarken, Vehbi Koç'un torpiliyle Milliyet'in başına getirilen ve Milliyet'te Mümtaz Soysal'ın "camcı" adını taktığı Tarhan Erdem'in kapısının açık olduğuna işaret ediliyor. Tarhan, duyuyor.

Tarhan'ı çok severdim; 1960 öncesinde Menderes-Bayar zulmüne karşı mücadele ederken, Teknik Üniversite'den yeni mezun bir mühendis olarak, bana, pek çok destek oluyordu. Çok becerikli buluyordum ve herkese söylüyordum. Sonra tanıyanlar, Şişe-Cam'da çalıştığı sırada görenler, sözlerime inanmaz oldular; "Senin Tarhan'da hiç iş yok" demeye başladılar. Tarhan, benim güvenirliğime gölge düşürüyordu.

Tekeller, becerikli Tarhan'ı beceriksiz yaptılar. Dürüst bir insanı bir entrikacıya çevirdiler. Bir ara safdil ve çevresini en çok tutuculardan seçen Erdal İnönü'nün kulağını eline aldı; sonra başında bulunduğu gazetede kardeşinin de içinde yer aldığı ANAP'ı destekledi.

Tekellerde çalışanların becerikli olduğu bir kurt masalıdır; tekeller, becerikli olanı bile aptal yapıyorlar.

Şu tekelci devletin kapıkulu ordusu olmasa, bu tekellerin hepsi batarlar. Bu tekeller, Tarhan Erdem'ler, Altan Öymen'ler, Cüneyt Arcayürek'ler oldukları için ayakta kalmıyor; tekelci devlet ve bu devletin kapıkulu ordusuyla yürüyor.

Bu üç isim, bunlara ek olarak çıkan Beyhan Cenkçi'yi hiç saymıyorum, Emin'in kitabında hoş olmayan portreler olarak görünüyorlar. Emin'in yargılarına katılıyorum; her yerde tanıklık yapabilirim. Milliyet'in önemli adamı Altan Öymen ile Cumhuriyet'in politik yazarı Ceneyt Ar-

cayürek'in Türkiye basınının yüz karası olduğuna inanıyorum. Altan Öymen, çıkarı olduğu herkesin ve Cüneyt Arcayürek, şu zamanlarda, Cumhuriyet'in başında bulunan Hasan Cemal'in meddahıdırlar; basında yalnızca entrikacılığı temsil ediyorlar. Yeni kuşaklar bunlardan entrikacılığı öğrenebilir; Emin'in kitabında örnekleri var.

Emin ne diyor?

"Basında iş takipçileri var" diyor. Buna kim karşı çıkabilir; bunu herkes biliyor. Şu ana kadar büyük bir gazetede çalışmayı sürdürmesine rağmen, Türkiye basınının bu kokuşmuş yanına yalnızca Emin Çölaşan parmak bastı. Bilinmiyor mu? Mehmet Barlas, Bedrettin Dalan'ı ziyaret ettikten sonra, bir büyük ihale yön değiştirerek Mehmet'in çalıştığı gazetenin inşaat müteahhiti patronuna verilmedi mi? Bu kadar mı?

Mehmet Barlas'ın yaptıkları çok açık; bunun daha ince yolları var. İşini takip ettiğiniz patronun ithalatı veya ihalesi, bir genel müdürün veya müsteşarın önünde mi; ziyaret edersiniz. Olmazsa sütununuzda översiniz; okuyucular, dedikodu sütununda veya fıkra yazarlarında, bir övgü gördü mü, çok dikkat etmelidir. "İlerici" yazıcılar, bunlardan masum değiller; bir yerde "Bedrettin Dalan'ın mavi gözlerini" okuyunca, artık irkilebilirsiniz. Eğer iş çıkmıyorsa kolayı var; mavi gözlerini hemen kör edersiniz. Bedrettin'in mavi gözlerini bırakıp, ANAP'tan başbakan olamazsa DYP'den yeniden belediye başkanı olmanın hesaplarını yapan Bedrettin'in usulsüzlüklerinden birisine dokunursunuz. Hiç olmazsa evinizin önündeki çöpler daha düzenli alınır.

Basının önemli bir bölümü, sütunu veya yeni moda sözcükle köşesi olan yazıcıların çoğu iş takipçisidir; köşe yazarlarının bir bölümü köşesiz oluyor.

Emin ne yazıyor?

Gazetelerin en üstünde bulunanların bile büyük ölçüde cahil olduğunu ifade ediyor. Bir zamanlar Milliyet'in başında bulunan Turhan Aytul ile arasında geçen telefon görüşmesini de yazıyor.

"-Emin, başlığı şöyle veriyorum. IMF'ye verilen iyi niyet mektubunu açıklıyoruz.

– Abi iyi niyet mektubu değil. Niyet mektubu. Aman yanlış olmasın.

– Tamam canım.

Birazdan Turhan Abi yine aradı.

– Emin, hiçbir iyi niyet mektubu önceki yıllarda Türk basınında yayınlanmış mıydı?

– Abi iyi niyet değil, niyet mektubu. Hayır, ilk kez yayınlıyoruz."

Sadece Turhan Aytul mu; artık basının da işlevi kuş beyinli insanlar yaratmak olduğu için, kimse "iyi niyet" ile niyet mektubu, letter of intention, arasında bir ayrım yapma gereğini bile duymuyor. Gazeteler, en çok başlıklarıyla, Türkiye'nin lumpenleştirilmesine katkıda bulunma yarışındalar ve kendilerine rakip olarak sadece futbol tribünlerindeki Türkçeyi görüyorlar.

Bu basın çölünde Emin Çölaşan ne yazıyor?

Bir bölümünü daha aktarıyorum: "Ancak ablamın bana göre küçük bir sakıncası vardır. Yazdığı haberlerde Amerika'yı ve Batı ülkelerini biraz kollar. Bundan birkaç yıl önce, Ankara'da görevli Eli Nevo adında İsrailli bir diplomat vardı. Bu adam meşhur Yahudi kasabı Eichmenn'ı Arjantin'den kaçırıp İsrail'e getirmiş ve idam edilmesini sağlamış biri. Acaip bir istihbaratçıydı. Bazen gazeteye gelir ve Türkiye'de neler olup bittiği konusunda beni de ısrarla, adeta sorguya çekerdi. Ben duruma sonradan uyandım. Eli Nevo geldiği zaman kendimi dışarıya atmaya başladım. Bu adam bir gün Nilüfer ablamdan ve kocası Aydın Yalçın'dan söz ederken 'They are the voice of America' demişti. Kaçın kurası Eli Nevo, herhalde boşa konuşmazdı."(4) İsrailli diplomat istihbaratçı, Nilüfer ve Aydın Yalçın için, "sahibinin sesi", the voice of America diyor.

Karı-kocanın Amerika'nın sesi olduğuna inanırlar; ancak acaba maaşlı bir ses mi? Teoman Erel, Nilüfer ve Aydın Yalçın'ın para almaksızın Amerika'nın sesi olduklarını savunuyor. Sonra para alındığı belli oluyor. Teoman Erel de "Üzülerek söylüyorum ki yanılmışım" diyor ve ilk kitabından dolayı Emin'i göklere çıkaran tüm fıkra yazıcıları susuyor. Beyhan Cenkçi ile Altan Öymen, Bayram ga-

zetesinde Emin'e saldırıyor.

Yazık! Yüzsüzlük bu kadar oluyor. Bir büyük gazetede çalışan bir isim yapmış gazeteci, bir yıllanmış gazeteci ile kocası profesörün Amerika'nın görüşlerini savunduklarını ve bunu para ile yaptıklarını yazıyor ve kimsenin kılı bile kıpırdamıyor; kokuşmuşluğun daha büyük ölçüsünün olamayacağını düşünüyorum. Bu gazetenin yöneticilerinden Altan Öymen, Nilüfer Yalçın ile ilgili harekete geçecek yerde Emin Çölaşan'a saldırmayı tercih ediyor.

Aslında geçemez; çok büyük bir ayrılık görmüyorum. Bir zamanlar Altan Öymen'e, "Ecevit'in Alamancı Veziri" diyordum; Nilüfer Yalçın'ın Amerikan ağızlarına bağlılığı ölçüsünde olmasa bile Altan Öymen de Alman sermayesine bakar. Bir işbölümü görülüyor.

Artık tam bir yüzsüzlük gözleniyor; her büroda bir istihbaratçıya iş veriliyor. Gazetelerin dış olayları izlemeye önemli yazarlarını gönderdiği zamanlar, kesinlikle, birden çok fazla gazete almakta yarar var. Hepsinin yazdıklarında fark yok; istihbarat örgütlerinden aldıklarını yazarlar. Son olarak Özal'la birlikte Şam'a giden gazetecilerin seyahat sonucu yazdıkları yorumlara bakılabilir; nerede ise aynı sözcükleri kullanıyorlar. MİT yetkilisinin verdiklerini tekrarlamayı gazetecilik sanıyorlar; utanmıyorlar.

Bu açıdan gazetelerin aralarında pek büyük fark göremiyorum. Bir zamanlar Cumhuriyet'in Cengiz Çandar'ı hakkında da Nilüfer Yalçın'a benzer yazıların çıktığını hatırlıyorum. Önce Beni Sadrcı oldu, sonra Humeynı'ye geçti; şimdi neredediır, bilmiyorum. Bildiğim, Cumhuriyet'te yazmasına karşılık hiç de Cumhuriyetçi olmadığıdır; şu sıralarda çıkarı için islamcı görünüyor. Hasan Cemal de bu türlerini tutmayı gazete yöneticiliği sanıyor. Kendisine Cüneyt Arcüyürek'i meddah seçtikten sonra bir de islamcıların övücüsü fazla görünmüyor.

Emin Çölaşan ne yazıyor? "Bizim büroda ne türde zamparalık ararsanız var"(5) diye yazıyor. Bunu bırakıyorum; bir gazete yöneticisini anlatıyor. Aktarıyorum: "Ufak tefek, beyaz saçlı, keçi sakallı, boynunda sürekli fular bulunan, gözlüklü, çipil gözlü, karga burunlu bir adam. Gazetecilik sezgileri olağanüstü. Korkunç içki içer. Günde

belki beş paket Amerikan sigarası tüketir. Her gece mutlaka içkiden sızar. Gazetede boş zamanlarında iskambil kağıtlarını masaya yayar ve fal açar. Sözü sohbeti yerinde, alçakgönüllü bir insan. Söylendiğine göre iyi zampara imiş. Ben bilmem!" Her gece sızan, gazeteden küfe ile indirilen bir gazete yöneticisi nasıl sevişir; bunu anlayamadım.

Bir arkadaşım var; oğlu büyüyor ve meslek seçimine yaklaşıyor. Arkadaşım, oğlunun gazeteci veya şarkıcı olmasından kaygılanıyor; her iki mesleği de bir ölçüde biliyor. "Ya olursa, ya bunlardan birisini seçerse" diye pek çok üzülüyor. Bugünlerde oğlu mesleğini seçmiş görünüyor, şarkıcı olacağa benziyor. Arkadaşım yine de üzülüyor; fakat "Ya gazeteciliği seçseydi" diyerek de seviniyor.

Arkadaşım Emin Çölaşan gazeteciliği seviyor ve kitabında bunu yazıyor. Ancak "Önce İnsanım" diyerek içini boşaltıyor. Henüz çalışma odasını boşaltmıyor; ama bunu göze almış olduğunu seziyorum.

Basınla ilgili çizilen ve katıldığım kara tabloya karşın, Emin'in kitabı, bana umut verdi. Basın çölünde bir Emin, "Önce İnsanım" diye bir çığlık atıyor. Bu çığlığı seviyorum.

NOTLAR

(1) Emin Çölaşan, Önce İnsanım Sonra Gazeteci, İstanbul 1987, s. 154
(2) "Odada sadece Örsan'la ikimiz varız. Örsan'ı sürekli izliyorum ve ondan bir şeyler öğrenmek istiyorum. Örsan büyük gazeteci. Ona gelen gidenle de tanışıyorum. Gazetecilikte yeni insanları tanımak çok önemli. Örsan çok iyi bir insan. Tanıdıkça daha çok seviyorum." Emin Çölaşan, Önce İnsanım, op.cit., s. 73.
(3) İbid., s. 210.
(4) Milliyet, 3 Mart 1988
(5) Hürriyet, 3 Mart 1988

DEVLET KAPISI VE DEVRİMCİ YÜREK

Toplumsal Kurtuluş, ilk kez saptadı ve zaman saptamanın doğruluğunu açıkça gösterdi. Eylülist reformların en önemlilerinden birisi aydınlar içinde yürütülüyor. Kemalist Cumhuriyet, 1930 yıllarından beri ilk kez, "solcu" aydın ve sanatçısını, devlet kapısında topluyor. Bunda görülmemiş bir başarı sağlandığı artık herkesin gözü önündedir; saklanamıyor.

Devrimci tiyatronun en önemli isimlerinden bir oyuncu-yönetmen, devletin özel tiyatrolara yardım kurulunda önemli bir görev yapıyor. Yeni Türk müziğinin en değerli bestecilerinden birisi, TRT Denetleme Kurulu'nda, denetçiler arasında yer alıyor. Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'nun yeni kongre için hazırladığı ve bastırdığı rapordan anlaşıldığına göre Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu arada bir Devlet Bakanı ve ezik solcuları devşirme masası şefi Adnan Kahveci ile toplantılar yapıyor ve aynı rapor, yazarların yöneticilerinin TRT Genel Müdürü Cem Duna'ya kutlama telgrafları göndermeyi adet edindiğini de açıklıyor.

Televizyon, önce bir tuzak idi ve şimdi bir ayna oluyor. Türkiye'nin solumsu yazar ve sanatçıları uzun yıllar solculuklarının kanıtı olarak televizyonda görünmemeyi gösterdiler. Şimdi görünüyorlar ve televizyon ayna oluyor. Artık nerede ise televizyona sadece eski solcular çıkartılıyor. Aynada solcular kayboluyor.

Ayna, en büyük işverendir. Reklam şirketlerinden sonra TRT, Türkiye'nin en büyük sanatçı ve yazar işvereni durumuna geliyor. Bu yetmiyor; İstanbul'da yeni açılan bir konser salonunun yönetimi Sabahattin Ali'nin kızına veriliyor ve yardımcılığına da tövbekar dergilerin mutemet yazarı Sabahattin Ali ile ilgili kuruntuların imanlı sürdü-

rücüsü getiriliyor.

Artık devlet, kendi vitrinine çıkartılacak insanları seçerken eski solcu olmalarına özel bir dikkat gösteriyor. "Cahide" dizisi bunu açıkça ortaya koyuyor; sanki devletine eskiden beri bağlı devlet ve şehir tiyatroları sanatçıları kalmamış ve bütün roller, Ankara ve İstanbul'da ilerici tiyatrolardan geçenlere dağıtılıyor.

Cahide, tam bir yanılgı öğretmene dönüşüyor ve çok açıklıyor. Solculukları yüzlerinden düşünce, eski "solcu" oyuncuların önemli bir bölümünün çok kötü oyuncu oldukları da ortaya çıkıyor. Bu, bir diğeri ile birlikte, estetiği kemiren bir yaradır. Önce Batı dünyasında ve şimdi Sovyet toplumunda, Stalin'i eleştirmek veya Stalin'e küfretmek her türlü estetik kaygıyı geride bırakarak büyük övgüleri getirmeye yetiyor. Türkiye'de solculuk da, zaman zaman estetik yetersizlikleri örtmeye yarıyor. "Cahide" bunu da ortaya çıkarıyor.

Ortaya çıkanlara bakarak bazı sonuçlar çıkarmanın zamanıdır; saptama doğru çıkmıştır ve doğru çıkan doğruları tekrarlamak devrimcilerin işi olmamalıdır. Devlet, daha öncekilerle birlikte, altmış ve yetmiş kuşağı sanatçı ve yazarların çok büyük bir bölümünü kendi kapısına çekmeyi başarmıştır. Devrimcilerin işlevi, devletin bu başarısından sevinç duymak ve kalanların da devlet içinde daha iyi istiflenmesine yardım etmek sayılmamalıdır. Devrimcilik, devlet kapısına çekilen sanatçı ve yazarların, varsa, yüreklerindeki devrimci atışı öldürmek olarak görülmemelidir.

Devrimci hareket, sanatçı ve yazarlarının devlet kapısında sıralanmalarının sorumluluğunun önemli bir bölümünü kendisinde aramalı ve genel sorunları içinde saymalıdır. Sanatçı ve yazarın bir kütlesellik istediğini unutmamak gerekiyor.

Ayrıca, eski solcu sanatçı ve yazarların devlet kapısına doğru yarışında tövbekar parti, bir özendirici ve ayıbı örten bir şal işlevi görüyor. Tövbekar partisi, genel olarak devlet karşısında uzlaşmacılığını gösterebilmek için, sanatçı ve yazarların devlette istiflenmesinin alkışçısı olabi-

liyor. Tövbekar bir dergi ve BİLAR'ın devletleştirilen kolu, devletten milyonlar alarak, tekellerden milyonlar toplayarak, sinema şenlikleri yapmakta sakınca görmüyor.

Amaç şöyle görünüyor: Tekelsi devlet, elindeki artıkların bir bölümünü, sanatçı ve yazarların bu düzenden yabancılaşmalarını ortadan kaldırmak için kullanmak istiyor. Ortak Pazar'a açılan ve ücretleri minimum düzeye indirilmiş bir ekonomide, işçi aristokrasisi yaratmanın imkansızlığı saptaması karşısında, bir aydın aristokrasisi yaratmanın daha ekonomik olacağını planlıyor. Aydın aristokrasisi kapitalizme kementtir ve işçi kütlesini kuşatma için yaratılmak isteniyor. Çözüm, suçlamak değildir. Çözüm; devrimci hareketin sanatçı ve yazarlarının devlet kapısına kaçışlarını durdurmanın, içlerinde devrimci yüreği taşıyabilenlerin dönüşlerini sağlamanın yollarında aranmalıdır.

Çözüm; bilim, sanat, felsefe alanında en özgür tartışma ve en yeniyi arayarak kütleselleşmekte yatıyor. Çözüm, sanatın her kolunda ve yazıcılığın her dalında, yepyeni değerleri yaratmak için, yepyeni isimleri büyütmek için, büyük bir hoşgörü ve aynı ölçüde devrimci bir yürekle, tartışmak ve üretmekte yatıyor.

Çözüm, sosyalizmdedir.

Sosyalizmi, cazibesine kavuşturmaktadır.

CEHALET KAYNATAN KURULTAY ÜZERİNE NOTLAR

TKP-TİP çizgisi, halka hiç değer biçmedi ve hep küçümsedi. Gözü hep yönetenlere takıldı; Kemalistlere, burjuvaziye, giderek tekelcilere yörünge tuttu.

THKP-THKO çizgisi, burjuvaziyi ve tekelcileri hep küçümsedi. Yapay bir denge üzerine oturduklarını, yıkılmaları için titremelerinin yeteceğini düşündü; "oligarşi" sözcüğünü kullanmakla birlikte Türkiye'nin oligarklarını hem mutlak planda ve hem de bağımlılık ilişkileri içinde pek çok hafife aldı.

İkisi de büyük eksikliklerdir ve birisi diğerini yok ediyor. Mutlak güç yoktur; mücadele içinde ve karşılıklı ilişkiler planında ortaya çıkıyor. Yönetenler güçsüzse halk da güçsüzdür; halkın gücü yönetenlere karşı mücadelesiyle artıyor.

Birşeyi küçümsemek karşıtını da küçümsemek oluyor.

Politika sanatı ve bilimi güç üzerine kuruludur. Güçsüzlüğü veri sayarak politika yapmak mümkün olmuyor.

"Demokrasi Kurultayı", bir politik eylem olarak ortaya çıkmadı. Bir "yalvarma" olarak gelişti. Yalvardılar. 1940 yıllarının sonlarında Türkiye'de eylem planına çıkan Profesör Sadun Aren ve Aziz Nesin, 1980 yıllarının sonlarında, Türkiye'yi yönetenlere, burjuvaziye ve oligarklara yalvardılar. Türkiye'yi yöneten yelpazenin sol duvarı olabilmek ve böyle sayılabilmek için Türkiye'nin oligarklarına yalvardılar ve gözyaşı döktüler.

İki gün, artık halktan yeteri kadar uzak olduklarını kanıtlayabilmek için Ankara'nın bir pahalı oteline kapanıp, bir yaşlı heyet halinde yalvarma ayini yaptılar. İki gün, Aren ve Nesin, ikili imam, "Bir daha sosyalist sözcü-

günü ağzımıza almayacağız" dediler; çoğunluğu iyi kazanan avukat ve iyi kazanan doktordan oluşan cemaat "Amin, bir daha ağzımıza almayız" diye yankıladılar. İki imamı, Aren ve Nesin, "Bir daha Amerika'ya çatmayız" dediler; çoğunluğu altmışın üzerinde ve kendi biyografilerini değiştirme telaşında cemaat "Amin, ABD demokrasisine evet" diye karşılık verdiler. İmamlar, AET'ye "evet" dediler ve yaşları başları aşmış kendi inançlarını unutmuş cemaatin fertleri "evet evet" diye tempo tuttular.

İki gün, bir pahalı otele kapanıp, Süleyman Demirel'in elini öptüler. O Demirel, 12 Mart meclisinde elinde tuttuğu çoğunlukla Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ı darağacına götürebilmek için bir Haçlı komutanı gibi hareket ediyordu. 27 Mayıs'ta asılan üç Demokrat Partili politikacıyı hatırlayarak "intikam, intikam" diye ayin yapıyordu. O Demirel, sadece iki milletvekili olan Albay Türkeş'e başbakan yardımcılığı vererek, 1970 yıllarının ikinci yarısında, Milliyetçi Cephe'yi kuruyordu ve bütün faşist güruhları ve devletin resmi polisini devrimcilerin üzerine salıyordu. 1 Mayıs 1977 tarihinde Taksim Alanı, bir katliam yerine dönüştürüldüğünde Demirel başbakandı. O Demirel, bütün politik yaşamında, Türkiye'de kutsal ne varsa, hepsini Washington'a, Dünya Bankası'na IMF'ye peşkeş çeken adamdı.

Yeni kuşaklar bunları bilmiyorlar. Yaşlı cemaat, cehalete özeniyor; Ankara'da bir pahalı otele kapanıp birbirlerinin yüzlerine bakarak belleklerini silme ayini yapıyorlar.

1966 yılından 1980 yılı 11 Eylül akşamına kadar ölen her devrimcinin kanında Demirel'in politik sorumluluğu var.

Bunlar, kurultaylarına, Milliyetçi Cephe'nin komutanlarını çağırdılar. Necmettin Erbakan, önce CHP ile bir hükümet kurdu ve hükümet programında anlaşma yapılmasına karşın 1974 yılında, genel af mecliste görüşülürken ünlü dönekliğiyle, 141 ve 142. maddelerle ilgili af hükmüne oy vermedi. Daha sonra ise Demirel'in liderliğinde Milliyetçi Cephe hükümetlerinin kurucusu ve başaktörlerinden birisi oldu. Aktörleri dörttü; Demirel, Erbakan, Fey-

zioğlu, ve Türkeş, bu devrimcilerin kanına susamış cephenin komutanlarıydılar. Turhan Feyzioğlu artık yaşamıyor; Albay Türkeş'i çağırmamakla ne değişiyor? Bunlar, Milliyetçi Cephe'den demokrasi umacak kadar, kendilerini reddeden bir yaşlı cemaattir. Albay Türkeş'in terörist rolünü başkalarının üstlendiğini görmüyorlar.

Bunların soyu böyledir. 1940 yıllarının ikinci yarısında Behice Boran ve arkadaşları Demirel'in atası Bayar ve Menderes ile birlikte bir "cephe" kurmaya çalıştılar; önce fiyaskoyla sonuçlandı.(*) Daha sonra trajedi geldi; Bayar ve Menderes hükümeti ellerine geçirir geçirmez, 1951 yılında, Türkiye'nin en büyük komünist tutuklamasını gerçekleştirdiler. Uzun işkencelerden sonra başlayan davanın belli aşamasında Behice Boran da tutuklandı; ancak sonra aklandı.

Bunlar hep yönetenleri önemsediler. Tek hayalleri, yöneten-lerden bir "resmi" saygıdır; 1940 yıllarında İsmet İnönü'ye karşı Bayar ve Menderes'i tuttular. 1950 yıllarında Bayar ve Menderes'e karşı İsmet İnönü'nün arka-

---

(*) 6 Mayıs 1989 tarihli Cumhuriyet, Aziz Nesin'le yapılan ve daha sonra yayımlanacak olan bir röportajı haber veriyor. Aziz Nesin anlatıyor: "Süleyman Demirel Türkiye çapında çok iyi bir politikacı ve zamanlamayı çok iyi kullanıyor." Çok açık; güvensizlik ve korku, bunları, Demirel şakşakçılığına kadar götürüyor.
Demirel'in bu cehalet ayininde, 141 ve 142. maddelerin kalkmasından yana olduğunu ima ettiği anlaşılıyor. Demirel, sadece "ima" eder;bu konuda hiçbir zaman kendisini bağlamıyor. Ancak korkunun girdabına düşenler için ima da bir büyük heyecan kaynağı olabiliyor.
Demirel'in bir ima karşılığında aldıkları çoktur; bu yaşlı cemaatin ardından ODTÜ öğrencileri de Demirel'i çağırıp bağırlarına basıyorlar. ODTÜ öğrencileri, Demirel'e 141 ve 142. maddelerle ilgili görüşünü sorunca, Demirel, cebinden Eylülist anayasayı çıkarıyor ve bağlı olduğunu açıklıyor.
Süleyman Demirel'in tek istediği Eylülist anayasa ve kurumlarla Türkiye'yi yönetebilmektir; belleği kazıma ayinleri yapan cemaat bunu görmek ve anlamak istemiyor.
Çetin Altan, sonunda Özal'a aşık olup huzura kavuştu. Aziz Nesin, şimdi Demirel'e aşk ilan edip solu bölmek istiyor.

sında yer aldılar. İsmet İnönü ile Celal Bayar arasındaki farkı abarttıkları türden Süleyman Demirel ile Turgut Özal arasındaki ayrılığı da büyütüyorlar. Çok büyütüyorlar; gözleri görmez oluyor. Turgut Özal şimdi bar bar bağırıyor ve 141 ve 142. maddeleri kaldıracağını ilan ediyor. Doğru veya yanlış, samimi ya da değil; ilk kez mecliste çoğunluğu olan bir hükümet başkanı böyle bir iddia ile ortaya çıkıyor. Bunların amacının 141 ve 142. maddelerin kalkması olmadığı anlaşılıyor; bunu, mutlaka Demirel'in elinden istiyorlar.

Demirel'in eline aşka düştükleri görülüyor.

Yalnızca yönetenleri önemsedikleri için Demirel ile Özal arasındaki farklar, bunlara, büyük sıradağlar türünden geliyor.

Vebayı ve kolerayı bilmiyorlar.

"Veba ile kolera arasında ayrım yapmak bize düşmez" diyemiyorlar. İstedikleri içinde olmaktır; Türkiye'yi yönetenlerin kendilerini, solun duvarı olarak görmelerini özlüyorlar.

Bunlar, sola duvar olmayı, kendilerine misyon yapıyorlar.

Cehalet kurultayı Aziz Nesin'in vaazı ile açılıyor. Aziz Nesin, demokrasinin Türkiye'ye "dışalım" yoluyla girdiğini söylüyor ve bu demokrasinin dışalım kuramı üzerine, Türkiye'de en geri çevrelerde, üniversitelerde tekrarlanan edebiyatı anlatmaya çalışıyor. Bunlara göre, demokrasi Türkiye'ye, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e kabulü için şart koşuluyor ve dışardan giriyor; ithal ediliyor. Cehalet kurultayı böyle başlıyor.

Neresini düzeltmeli? Bir mizah yazarı demokrasi imamı olmaya özenirse, daha başka ne çıkar; kısaca tartışılması gerekiyor. Bir kez bu "dışalım" sözcüğü tam bir acubedir; bir sözcükle daha fazla yanlışlık yapılabileceğini düşünemiyorum. "İmport" ve ithal" sözcüklerinin karşılığı olarak dili kavramlardan uzaklaştırıp köylüceleştirenler tarafından uydurulmuş görünüyor; im, "içeri" ve port da "taşıma" anlamına geliyor. İthal etmek içeriye taşımaktır; "export" ve "ihraç" ise dışarıya taşımayı anlatıyor. Latincede, İngilizcede, Fransızcada, Rusçada, hiçbir dilde, bu

kavramların göstergelerinde "alım" veya "satım" anlam göstergeleri ve "dış" öneki bulunmuyor.

Türkiye'ye yabancı sermaye gelirse "sermaye dışalımı" denmez, kimse gelen sermaye satın almıyor. "Sermaye dışalımı" bir anlamsızlıktır; yabancı zenginler, sermayelerini ister paralarını ve ister makinalarını, kimseye satmadan getirip Türkiye'ye taşıyorlar. Buna ancak "sermaye ithali" denebiliyor. Dünyanın hiçbir yerinde "devrim dış satımı" yapılamıyor. Ancak "devrim ihracı" sözkonusu olabiliyor. Bir ülkeden bir başka ülkeye devrim satışı yapılamıyor; devrim, bir ülkeden çıkarılabiliyor ve bir başka ülkeye taşınabiliyor.

Eğer cehalet üzerine bir kurultay düzenlenirse, cehalet burada bitmiyor. Batı, Sovyetler Birliği'ni hiçbir zaman bir demokrasi ülkesi saymadı; ancak Sovyetler Birliği hem Birleşmiş Miiletler'in kurucusu oldu ve hem de veto hakkıyla Güvenlik Konseyi'nin üyeliğini üstlendi. Demek oluyor, böyle bir koşul yok; Türkiye'de demokrasinin bir ithal kurumu veya iki imamdan Aziz Nesin'in sözüyle bir "dışalım" malzemesi olduğunu ileri sürmek; Türkiye'yi sınıflardan yoksun, Türkiye halkını demokratik mücadeleden aciz saymak ve ithalatı sadece mülk sahipleri yaptığına göre Türkiye'de demokrasinin gelişimini yalnızca varlıklıların bir lütfu kabul etmek zorunlu oluyor. Bunların böyle düşündüklerinden ve saydıklarından kuşku duyulmuyor.

Cehalet ayininin ikinci imamı, "Marksist" olduğunu hatırlıyor ve birdenbire 163. maddenin kaldırılmasına razı olmadığını açıklıyor. Bu iki imam arasında bir tartışmanın çıkmasına yol açmasının yanında oldukça şaşırtıcı görülüyor.

Bir noktanın altını çizmek istiyorum; önemli olan hareket değil hareketin hızındaki değişmedir. Bu, Galileo'dan beri biliniyor ya da bunun bilinmesi gerekiyor. Aynı biçimde, önemli olan sapmadır; sapmalar, düzlükten daha düşündürücü ve aydınlatıcı oluyor.

Tövbekarlık aynı zamanda insanın kendisine güvensizliğidir. Tövbekarlar, Eylülist darbenin etkisiyle de kendilerine güvenlerini yitirince, 141 ve 142. maddelerin kaldı-

rılmasını açıklıkla talep edemez oldular. Bunun için yanına 163. maddeyi koydular; Eylülist darbeden sonra nereye tövbekarlık mikrobu girdiyse orasını bir de "163. maddeye hayır" sloganı ile süslendi. Tövbekarlar, World Marxist Review'e gönderdikleri her yazı veya haberde Türkiye'de İslamcılarla nasıl iyi geçindiklerini ve nasıl bir cepheye doğru yol aldıklarını anlattılar Abdurrahman Dilipak, tövbekar kanallardan, World Marxist Review sayfalarının süsü oldu. Tövbekarlar, Şili'de ezik komünistlerin hristiyanlarla kurmak istedikleri işbirliğine özenerek, Türkiye'de bütün islamı kendi cephelerine almanın hayalini kurdular.

Bütün bunlar var. Son günlere kadar tövbekarlık mikrobu ile anti-163 kampanyası atbaşı gitti. Bu durumda şu soruyu sormak gerekiyor; bütün bu beraberlik varken ve bütün politik yaşamında kendi kişisel görüşlerini hiçbir zaman savunmamış olan Profesör Sadun Aren, neden birdenbire, "Marksist" olduğunu hatırlayarak 163. maddenin kaldırılması kampanyasından döndü ve Aziz Nesin'le tatlı tatlı giden beraberliklerine bir pürüz koydu? Bu soruyu sormak gerekiyor. Buna, Sadun Aren'in Halit Çelenk'ten sonra Aziz Nesin'i de kollektif liderlikten uzaklaştırma çabası gözüyle bakılabilir; ancak bunun fazla önemli olduğunu sanmıyorum.

Asıl önem başka yerdedir; bütün iş yönetenlere ve devlete yaranma politikasında yatıyor. Ankara DGM Savcısı Ülkü Coşkun, Şanlıurfa Belediye Başkanına karşı 163. maddeyi işletmeye başlıyor. Eylülde yönetime el koyduğu zaman babasının dinselliğini anlatan Evren'in laisizmi korumak için demeçler vermeye başladığı günler yaşanıyor. Böyle günlerde, cehalet üzerine kurulan ve amacı yalvarma olan bir kurultayda devlete ve yönetenlere yardakçılık fırsatının kaçırılması imkansız görünüyor. Kaçırmıyorlar ve birdenbire Eylülist darbeden sonraki aşırı islamcı çizgide çatlaklık yaratmaktan çekinmiyorlar.

Bütün politika budur ve bütün politika bir pişmanlık ve yalvarma üzerine kuruluyor.

Artık bu heyet politik olamaz. Artık bu cemaatin temel çizgisi korkudur. Artık bu cemaat sadece polis baskısın-

dan korkmuyor; üzerlerinde böyle bir baskı görülmüyor. Bu cemaat artık bir de konforunu kaybetmekten korkuyor; konforludurlar. Devlet, bu düzenin ve bu devletin, aynı zamanda bu cemaatin devleti ve düzeni olduğunu anlatmaya büyük özen gösteriyor; anlıyorlar, anlamaları korkularını daha da arttırıyor.

Aziz Nesin bu cemaatin korkusunun sembolüdür. Artık bu noktanın çok açık olduğunu sanıyorum. Nesin, 1970 yıllarının ortasında, Türkiye topraklarında Nazım Hikmet, yeniden doğarken, Nazım'ın pis ve yıkanmaz bir adam olduğunu yazma gereğini duydu. İnandığından değil korkusundan yaptı. Aziz Nesin, 1970 yıllarının sonlarına doğru ve hiç gerek yokken Türk aydınının onuru İsmail Beşikçi'yi İngiliz ajanlığıyla suçlarken inandığından değil güvence bulmak için hareket etti. Aziz Nesin, Aydın Belgesi'nin hazırlanmasında ve EKİN'in kurulmasında, hiç ayrılmadığı ve beraber çalıştığı Yalçın Küçük'ü birdenbire hırsızlıkla suçlarken inancından değil korkusuyla hareket ediyordu; bir yerlere, güvence veriyordu. Şimdi Demirel'e sarılırken bu düzene sarıldığını biliyor. Aziz Nesin, diğer imam arkadaşına karşı 163. maddeyi gündem maddesi yaparken, daha büyük bir güvence bulduğunu sanıyor.

Bunlar, artık bir başka yoldalar.

Kediler vardır; ürünlerini boğarlar. Bunlar, oligark Nejat Eczacıbaşı'nın sinemacılığını Ankara'da sürdürmeyi üstlenerek görkemli bir çıkış olan EKİN'i boğmak istediler. Bunlar, sıkılmadan ve belki de sıkıldıkları için bir büyük heyet olarak açıkladıkları "sonuç belgeleri" ile Türkiye aydınının onurlu bir yükselişi olan Aydın Belgesi'ni boğmak istiyorlar. Aydın Belgesi, bir itirazdır ve bir çıkış oluyor. Açıkladıkları sonuçları ise aşırı ölçüde kendisini bilmez bir safdilliliği anlatıyor. Türkiye'de demokrasinin kurulmasının önünde, bunların çıkardığı sonuçlara göre, hiçbir engel yok; ne tekeller, ne Amerika, ne NATO, ne şu ve ne de bu, hiçbir engel bulunmuyor. Yaşlı babaanne ve anneanneler türünden bunlar toplumda yalnızca bir "iyiniyet" eksikliği görüyorlar ve kendi niyetleri ile bu eksikliği giderebileceklerine inanıyorlar.

Bunlar, hiçbir engeli olmayan demokrasiyi kurmaya çalışıyorlar.

Hiç bir engeli olmayan bir işi yapmak yalnızca cahillerin işidir.

Türkiye'de görkemli 1960 yıllarında demokrasinin kurulması ve kurumlaştırılması için uzun uzun tartışmalar oldu; bunlar, yaşlı bir cemaat olarak belleklerini kazımakla meşguller. Hepsi, 1950 yıllarında ve 1960 döneminde, bir bölümü de 1970 yıllarında, birbirine düşman oldular; şimdi düşmanlıklarını unutmak için de belleklerini kazıma operasyonuna ihtiyaçları var.

Bunlar, unutarak yaşamak isteyen gariplerdir.

Artık toplumda hiçbir iz bırakmadıklarını bile göremiyorlar.

Bunlar, veba ile kolera arasına bir cennet kurmak sevdasındalar.

Sağlık, bunlardan uzak olmaktır.

Yollarını şaşıranlar bunlara bakabilirler. Doğru, bunların karşısını gösteriyor.

Türkiye toplumu artık üçe ayrılmış durumdadır : Onlar, bunlar ve biz. Bunlar, onlarla bizim aramızdadırlar.

Bunlar da bir zamanlar "Jandarma Biz Sosyalistiz" şarkısını söylüyorlardı. Bunlar, şimdi, onlara, "Biz demokratız, uzat elini bana" diyorlar. "Jandarma, biz demokratız, bize dokunmayınız" şarkısını tutturdular.

"Biz" hâlâ o eski ve güzel şarkıda inat ediyoruz:

"Jandarma Biz Sosyalistiz ! "

DEVRİM KÜRTAJCILARI

Sevgili Mehmed Kemal,

Daha önce yazmak istiyordum. Gecikti; sonra, buraya senin çocukluğunun geçtiği yerlere getirildim. Şimdi yazıyorum.

Başında belirtmek istiyorum: Bir rahatsızlığımı dile getirmek için yazıyorum. Ayrıca yazdıklarımı yayımlamayacağınızı umuyorum. Ben yayımlarım. Bu yakınlarda karbon kağıdı verdiler; kopyeli yazıyorum. Zamanı geldiğinde en uygun bir yerde yayımlamayı planlıyorum. Daha kalıcı oluyor.

Doğan Avcıoğlu'nun mezarına giderken Ada'da bir gün "Doğan'ın cemaati yokmuş" dediğini hatırlıyorum. Peki Nazım'ın var mıydı veya ne zaman oldu? Şov adamsın; genç zamanda sütun sahibi oldun. Nazım 1938 yılı sonunda içeri girdi. Peki sen, Sevgili Mehmed Kemal, Nazım içeri girdikten sonra ve Avcıoğlu'nun Yön dergisi, Nazım'ın rehabilitasyonu için bir kampanya açıncaya kadar ne yazdın? Ne yazdınız? Yirmi beş yıl Nazım için hepiniz susmadınız mı? Sonra yol açılınca yarışa başlıyorsunuz.

Kadın hastalıkları ve doğum uzmanı Profesör Selçuk Erez'in demokrasi yazısına sığınan fıkranı işitince büyük tepki duydum. Doğum uzmanı Doktor Erez "İnönü yaşlanınca demokrat oldu" diyormuş ve sen Mehmed Kemal "Demirel yaşlanınca demokrat oldu" diyormuşsun ve bekleyin, Turgut Özal da ihtiyarlayınca demokrat olur; bunu anlatıyormuşsun. Bunları yazabilen bir kimsenin artık demokrasi ile bir ilgisinin olmadığını kesinlikle söyleyebiliyorum. Biliyorsun benim de yok; ben demokrasinin zamanını doldurduğunu açıkça yazıyorum. Sizin hiçbir ilginiz yok; ancak görüntü vermeye çalışıyorsunuz. Aramızdaki fark budur.

Siz devrimci sosyalist harekete sürekli kürtaj hazırlı-

yorsunuz.

Şu halinize bakın; yine de İlhan Selçuk onurunuzu kurtardı. Hindistan'daki kast rejimi bile sizinkinden daha demokrattır; Mehmet Ali Birand'a veya Erbil Tuşalp'e ne oldu? Sırmaları mı döküldü? Birand'ın bir ayağı hala Brüksel'de, diğeri TRT'de ve üçüncüsü ise Bab-ı Ali'de; aranız oldu. Herkes evinden alınabiliyor, hücreye atılabilir, tutuklanabilir; ancak Bab-ı Ali'den birisine yapılamaz. Açık kapıyı buldunuz. Kolay kahramanlığı bir kariyer yapıyorsunuz.

Hep yumuşatmak; bu bir yol oluyor.

Toplumsal Kurtuluş; "Kemalizmin siyasal devaları yeniden görülmelidir" diye yazdı. Aranızdan bazıları, Trotskiy'in rehabilitasyonu için imza topladı ve Gorbaçov'u azarladı. Nazım'ın davasının yeniden görülmesini istemek zordur; ancak mutlaka kürtaj gerekiyor. Hemen Nazım'a yurttaşlık hakkı bulunuyor, ölmüş bir adama nasıl yurttaşlık hakkı bulunuyor; pek bilmiyorum. Bildiğim burada da kürtajcılık yapıldığıdır.

Sevgili Mehmed Kemal,

Basın kimdir ve ne yapıyor?

Cumluriyet'te birisi Fransa'da ve diğeri New York'ta doktora yapmış iki kişi çalışıyormuş; belki de üçtür. General Evren, Birleşik Devletler'de, bir basın birliğinde konuşurken, tümüyle, Amerika'nın yeni doktrini olan Seçmeli Caydırıcılığa cevap yetiştirmeye çalıştı. Ancak bunu siz bilmezsiniz. Okuyucularınız da bilmezler. Çünkü dünyayı sarsan, bu yeni doktrin için Brüksel'de zirve toplantısı yapıldı, bu yeni doktrin Cumhuriyet'te yer almadı. Türkiye'de sadece Toplumsal Kurtuluş'ta yer aldı.

Cumhuriyet'in tirajı mı Sabah'ın tirajı mı daha fazladır? Sabah'ın tirajı büyüktür; ancak Sabah'ı kebapçı çırakları okuyor.

ABD, Vietnam'da savaşırken, Vietnam Kurtuluş Cephesi'nin görüşleri Amerikan basınında çıkıyordu. Fransa, Cezayir'de savaşırken, Fransız basınında Bin Bella hakkında dürüst yazılar çıkıyordu. Mehmed Kemal, ben bunları idrar kokan hücreden arada bir gözleri bağlanarak alınıp karşısına konduğum yüksek ışığa söylüyordum.

Günün ve gecenin bilmediğim saatlerinde beni, yüksek ışığın arkasına saklananlar sorguya çekiyorlardı. Türkiye'de birisinin PKK'nın suç olmayan görüşlerini, büyük bir dürüstlükle aktarması gerekiyordu. Bunu yapmak benim ve arkadaşlarımın omuzuna düştü. Bunu yapmış olmaktan onur duyuyorum.

Türkiye'nin onurunu temsil ettik. Bunu, gözleri bağlı karşılarına getirildiğim ve kollarındaki saatten, gözlerim açılınca en az dört saat sürdüğünü hesaplayabildiğim bir başka sorguda, sorguculara söylüyordum. Size söylemiyorum.

Size söylediğim şudur: Gölge etmeyin, başka lütuf istemiyorum. Siz basın loncası olun; Birand'a yapılan haksızlık ve Erbil'e verilen rahatsızlık dolayısıyla saçınızı, başınızı yolun, kendinizi yerden yere atın; aranızda Nezih Demirkent de olsun, Oktay Ekşi de bulunsun, Nazlı Ilıcak eksik olmasın, Rauf Tamer de gelsin; birbirinize layıksınız.

Sizlerden birisi olmadığıma çok seviniyorum.

Sevgili Mehmed Kemal; kalemini de, "kalem" lokantasını da severdim. 1960 yıllarında Sosyalist Parti'ye alınmadığına ne çok üzülmüştün; hatırlıyorum. Ben de üzülmüştüm. Ancak artık üzülme; seni yeteri kadar sosyalist saymıyorlardı. Şimdi ise herkes sosyalizmi bıraktı. Artık herkes demokrat oldu ve "Yaşasın demokrasi" diyor. Sana da "hık" deyiciliği düşüyor.

Peki Mehmed Kemal, demokrasiyi hepiniz bu kadar seviyordunuz da, Süleyman Demirel'in ne kusuru vardı? Neden o zaman kiminiz "Filipin Demokrasisi" dediniz ve kiminiz "sosyalizm"diye ortaya çıktınız? Hiç mi vicdanınız sızlamıyor?

Sizinki ne demokrasi ne de sosyalizm merakı? Siz cenazenizde bulunacak cemaatin sayısıyla meşgulsünüz? Hepiniz ihtiyarladınız. Fizik olarak değil; kafaca ve yürekçe ihtiyarladınız.

Ne kafanız ve ne de yüreğiniz ne sosyalizmi ve ne de devrimi alıyor.

Ben ise burada sosyalist devrimi düşünüyorum.

Sana selamlar yazıyorum.

Ulucanlar, 10 Temmuz 1988
Merkez Cezaevi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLERİ SOSYALİZM

GO HOME!
DEVRİM JANDARMASI ABD: KAPI DIŞARI

Hürriyet'in Washington temsilcisi olduktan sonra Türkiye'yi sarsması gereken ancak pek az insanın farkında göründüğü haberleri göndermeye devam eden Sedat Ergin'in en son haberlerinden birinin başlığında, "Türkiye'ye Sovyet saldırısı, nükleer karşılık görmez" ifadesi yer aldı. Sedat Ergin'in haberinin ilk paragrafını bu incelememin ilk paragrafına aktarıyorum: "ABD Başkanı Ronald Reagan'ın strateji alanındaki 'akıl hocası' olarak bilinen ve Avrupa'da büyük yankılara yol açan 'Ayrımcı Caydırıcılık' raporunu kaleme alan Prof. Albert Wohlstetter, Türkiye'ye bir Sovyet saldırısı halinde ABD Başkanı'nın, buna Avrupa ve ABD'nin tümden yıkımına yol açabilecek bir karşılık vermesinin beklenemeyeceğini bildirdi." Burada üzerinde çok durulması gereken görüşler var; birincisi, Sovyetler Birliği, Türkiye'ye neden saldırsın? İkincisi, Avrupa'da büyük yankılar uyandıran bir rapor, Türkiye'de neden hiç kimseyi ilgilendirmiyor? Üçüncüsü, Türkiye'de bir sosyalist devrim olduğu ve Türkiye'deki Amerikan kuvvetlerinin bu devrimi bastırmak için harekete geçtiği, açık ve dolaylı Amerikan kuvvetlerine karşı bir savaşın sürdüğü düşünülebilir ve böyle bir durumda sosyalist yönetim, Sovyetler Birliği'nden, yardım isteyebilir; Sovyet askeri yardımına karşı Amerika'nın nükleer silahla karşılık vermeyeceğinin ortaya çıkması, Türkiye'nin stratejik öneminin ortadan kalkmaya başladığının işareti midir? Yoksa, Türkiye yeniden stratejik önem kazanabilmek için yeni rollere mi hazır olmalıdır? Bütün bunlar, Avrupa'yı sarsan bu "13'ler Raporu" çerçevesinde önplana çıkıyor. Burada tartışmak istiyorum.

Kitaplarımı ve çalışmalarını okuyanlar, yıllar yılı Tür-

kiye'nin stratejik öneminin kalmadığını ve bunun bir on dokuzuncu yüzyıl köhne düşüncesi olduğunu ileri sürdüğümü biliyorlar; Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında bunu daha çok geliştirmeye çalıştım. Tezler'in üçüncü kitabını hazırlarken, dış politikadaki gelişmeleri zaman zaman Sedat'la da tartıştım; kitabın başına tartışmalara olan teşekkürümü de kaydettim. Bu inceleme, bu tartışma çerçevesine giriyor.

Önce Sedat'ın yeni haberinden bir aktarma daha yapmam gerekiyor; "13'ler Komitesi" içinde Fred Iklé ile birlikte komite başkanlığını yapan Prof. Wohlstetter, şunları da söylüyor: "Türkiye'ye ya da Norveç'e bir saldırı olduğunu ve bu ülkelerde askeri hedefler dışında çok az bir zarara yol açtığını, bize ise hiçbir şey olmadığını düşünelim, ABD'nin ya da ABD Başkanı'nın ABD ve Avrupa'nın yıkımına yol açacak bir nükleer karşılık vermesi gerektiğine veya verebileceğine kim inanır ki?"(1) Sedat Ergin'in Türkiye'ye aktardığı bu demecini Prof. Wohlstetter, Amerika Birleşik Devletleri'nde bir yerel radyo istasyonuna veriyor. Demek oluyor; Sovyetler'in Türkiye'ye girmesi halinde Amerika Birleşik Devletleri'nin bunu bir nükleer savaşa neden saymayacağı Birleşik Devletler'in en ücra köşelerinde bile tartışılıyor.

Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında aktardım; Eylülist darbenin ilk yıllarında Hükümet Sözcüsü İlhan Öztrak bir Amerikan yayın organına, "Türkiye'nin komünizmin kucağına düşmesi" halinde ABD'nin yardıma gelmeyeceğini düşündüklerini söylemişti. Prof. Wohlstetter'in açıklamasının bu çerçevede ele alınıp alınamayacağını da tartışmak istiyorum.

Ancak yine de ve tartışmaya başlamadan önce, Sedat Ergin'in geçen yılın sonbaharında Hürriyet'te yer alan bir diğer haberinden söz etmek zorundayım: "Org. Rogers acı konuştu" uyarısıyla başlayan ve "Türkiye, Sovyet saldırısına uğrarsa, NATO yardıma koşar mı, bilmiyorum" başlıklı haber, "Hürriyet" başlığının da üstünde yer alıyordu. "Sovyetler Birliği, Doğu Anadolu'ya girerse diğer 15 müttefik Türkiye'nin savunmasına destek olmak için ne yaparlar?" Bu soruyu Sedat değil, NATO Komutanlığından

ayrılırken Orgeneral Rogers soruyor ve Eylülist rejimin ilk günlerinde Ankara'ya gelerek Türkiye'den alığı ödün Greklerin NATO'ya yeniden dönüşünü başlatma başarısını sağlayan Rogers, bu soruya "Bilmiyorum" cevabını veriyor.(2) Rogers, "Ben Sovyetler'in yerinde olsaydım, bunu denerdim" diye ekliyor.

Rogers'ın bu açıklamasından sonra Türkiye'nin yönetici kadroları, bir sürpriz açıklama ile karşı karşıya geldikleri izlenimini vermeye çalışarak, bu sözlerin tevil edilmesini sağlamaya özen gösterdiler. Türkiye'de yönetici kadrolar, ayrıca görevden ayrılan bir densiz ile karşı karşıya bulunduklarını ve daha sorumlu yerlerde olanların sorumlulukla konuşacaklarını göstermeye çalıştılar.

Normal; ancak Sedat Ergin'in son önemli haberinin sonu şöyle geliyor: "Prof. Wohlstetter'in Körfez'in savunmasına dönük senaryolarında, Körfez'e dönük bir Sovyet saldırısının önlenmesinde, Doğu Anadolu'ya 'kilit' bir rol yükleniyor. 'Ayrımcı Caydırıcılık' raporunda da, Doğu Anadolu'nun Sovyetler Birliği'nin Körfez'e iniş yollarının hemen yanında yer aldığına dikkat çekilerek, bir Sovyet saldırısının önlenmesi açısından bu bölgenin taşıdığı öneme dikkat çekilmişti." Görülüyor; önem ve vurgu Batıdan Doğuya ve Türkiye'nin batısından Doğu Anadolu'ya kayıyor. General Rogers'ın vurgu noktaları ile "13'ler Komitesi" başkanının telaffuz ettiği bölgeler üstüste geliyor; çakışıyor.

Artık bu rapor üzerinde durmak zorunluluktur(3), Sedat Ergin, "Ayrımcı Caydırıcılık" olarak Türkçeye çeviriyor. Yer yer "Ayrımlı Caydırıcılık" deniliyor; bu sonuncu Türkçeye ve aslına çok daha uygun görünüyor. Ancak ben yine de "Seçmeli Caydırıcılık" olarak çevirmeyi seçiyorum; aslına terk olmamasının yanında, yeni stratejiyi daha açık olarak anlatıyor. Yeni stratejide, bazı bölgeleri kayıran, bunları seçen ve bunlar üzerinde yoğunlaşan bir caydırıcılık önplana çıkartılıyor. Avrupa'da sarsıntı yaratan ve Türkiye'de yönetici çevrelerinde büyük korku doğuran, Amerika'da oluşturulan bu yeni doktrindeki seçmecilik oluyor; şimdi ve yine önce bu korkuyu sergilemem gerekiyor.

Şimdi 3 Mart 1988 tarihli gazetelere ve birinci sayfalarına bakıyorum; Mart başında Brüksel'de NATO Doruk Toplantısı yapılıyor. NATO doruğu, Garbaçov ile Reagan'ın orta menzilli silahlarla ilgili anlaşmayı imzalamasından ve belki de aynı ölçüde önemli "Seçmeli Caydırıcılık" doktrininin açıklanmasından sonra ilk buluşma oluyor. Hem Hürriyet ve hem Milliyet, 3 Mart 1988 tarihinde Özal, Thatcher ve Reagan'ı yanyana gösteren resimler yayımladılar ve birisi resme "dorukta 3 lider" ve diğeri de "kurmaylar" alt yazısını koydu.

Burada bir parantez açmakta yarar buluyorum; şu Türkiye'nin orta zekâlı gazetecilerinin büyük gazetecilik "numaraları" üzerinde durmak ve yine bir örnek vermek istiyorum. Gazeteler, büyük bir şovenizm ile cahilleştirdikleri okuyucularına, Evren ile Rogers'ı veya Reagan ya da Thatcher ile Özal'ı "arkadaş" olarak göstermekten pek çok hoşlanırlar ve hoşlanıyorlar. Resimlerde bu üçünün yan yana gelmesi, arkadaşlıkla hiç ilgisi olmayan bir protokol zorunluluğudur; bu tür toplantılarda devlet temsilcileri, ülkelerin isimlerinin alfabe sırasına göre bir arada oturuyorlar ve ayakta duruyorlar. İngiltere'nin resmi adı Birleşik Krallık'tır ve İngilizce "United Kingdom" yazılıyor; Amerika Birleşik Devletleri'nin adı da "United States of America" oluyor. Türkiye ise "Turkey" olarak biliniyor; "t" ve "u" harflerinin arasında başka bir harf bulunmuyor. Resimlerde yanyana gelmeleri bir zorunluluktur; Özal'ın yüzünün gülmediği görülüyor. Dikkatli bakıldığında ne Thatcher'ın ne de Reagan'ın Özal'ın farkında olmadıkları anlaşılıyor; bu nedenle olabilir, "arkadaş" Özal somurtup duruyor.

Seçmeli Caydırıcılık Raporu veya doktrini bilinmediği takdirde 3 Mart 1988 tarihli Milliyet'in birinci sayfasındaki küçük başlığı anlamak mümkün değil; başlık şöyle: "Özal, NATO'dan güvence istedi." Hemen birinci sayfada özetlenen Hükümet Başkanı Özal'ın NATO doruğu konuşmasında, NATO üyelerinin birine yapılacak saldırının, hepsine yapılmış sayılması"(4) istendiği yer alıyor; Özal, NATO'cu arkadaşlarından böyle bir ilkenin tekrarlanmasını istiyor. Aynı günkü Hürriyet, dış politika gelişmeleri-

ni daha iyi izlediğini göstererek "NATO Zirvesi'nde Başbakan 'Yalnız Kalma' endişesini dile getirdi" üst başlığından sonra, büyücek hurufatla "Özal: 'saldırıda korunmalıyız" sözleriyle Türkiye'deki yönetici kadroların korkusunu yansıtıyor.(5) Başka türlü de söyleyebilirim; uzun bir zamandır Tezler'de ileri sürdüğüm Türkiye'nin stratejik önemi ile ilgili görüşlerimin doğrulandığını görüyorum.

Davos ruhu ya da Türkiye'nin AT'a binişi türünden sansasyonel konular nedeni ile gölgelenen bu korkulu NATO doruğunu, Milliyet'ten yılların dış politika gazetecisi Sami Kohen izliyor ve şunları yazıyor: "Başbakan'ın 'NATO üyelerinin birine karşı yapılacak bir saldırının hepsine yapılmış sayılmasının' yinelenmesini istemesi, bu konuda Türkiye'de duyulan endişeleri yansıtıyor. Bu kaygılar, geçmişte General Rogers dahil bazı NATO yetkililerinin Türkiye'nin Doğu bölgesinin saldırıya uğraması halinde, müttefiklerin hemen harekete geçmeyeceğine ilişkin sözlerinden kaynaklanıyor." Sami Kohen'in, henüz Seçmeli Caydırıcılık Doktrini'nin etkisini duymamış olduğu anlaşılıyor.

Hürriyet'te yazan siyasi tarih profesörü Haluk Ülman, NATO doruğu'nu "Türkiye'nin istediği: Açık Seçik GÜvence" başlığı ile yorumladığı yazısını şöyle tamamlıyor: "İttifak'ın 'esnek karşılık' stratejisinin yürürlükte olduğunu yineleyen bir deyiş, Türkiye ile birlikte, Washington'da geçen yıl yayınlanan 'Ayrımlı Caydırıcılık' raporundan pirelenmiş olanların yüreğine su serpmeye yetecek midir?(6) Gerçekten de Fransa'nın "soşyalist" Devlet Başkanı Mitterand'ın da yeni doktrinden rahatsız olduğu anlaşılıyor; Mitterand da NATO doruğunda yaptığı konuşmada, aynı Özal türünden, NATO Antlaşması'nın beşinci maddesinin, birine yapılan saldırının hepsine yapılmış sayılmasına işaret eden maddenin, yürürlükte olduğunun açıklanmasını istiyor.

Ancak Hürriyet'te yer alan haberde, haberi yazan eski Aydınlıkçı, eski Ben-i Sadrcı, eski Humeynici, eski Cumhuriyetçi Cengiz Çandar'ın da "Seçmeli Caydırıcılık" stratejisinden haberi olmadığı anlaşılıyor; Cengiz Çandar'ın haberi ile Hürriyet, Özal'ın konuşmasında "Güvenliğimiz

ve savunmamız, bölünmez ve öyle kalmalıdır" dediğini bildiriyor. Özal'ın "İttifak içinde bölgesel çözümler düşünülemez" sözlerini, Hürriyet "Türkiye'nin en hassas olduğu konuyu dile getirmek" olarak niteliyor. Türkiye'nin hassas olduğu konuların bulunduğu ortaya çıkıyor.

Şimdi bu yeni rapor ve yeni doktrin üzerinde durmam gerekiyor; Türkiye ile Grek ülkesini Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfus bölgesi içine alan Truman Doktrini, 1950 yıllarında ifadesini bulan ve "komünizm saldırısı" karşısında Amerika'nın her türlü yardım çağrısına cevap vereceğini cılız bir biçimde açıklayan Eisenhower Doktirini ile Reagan'ın globalizmden sonra "Seçmeli Caydırıcılık" düşüncesini yeni bir doktrinin habercisi saymanın doğru olacağını düşünüyorum. İçlerinde bakanlık, komutanlık yapmış sorumlu postlarda bulunmuş, akademik alanda kendisini göstermiş on üç seçkin Amerikalı tarafından gelecek yirmi yıl için Amerikan politikasını formüle etmek için yapılan çalışmanın, yeni sayılabilecek ve cüretkâr önerilerle ortaya çıktığı görülüyor. Yayımlandıktan sonra yarattığı tartışma da önemli olabileceğini, resmi politika haline gelebileceğini gösteriyor.

Özünü şöyle çıkarabiliyorum: "Nuchear weapons were inherently unsable"(7) Nükleer silahların, doğaları ve karakterleri icabı, kullanılamaz oldukları ileri sürülüyor. Bunun anlamı şudur: Nükleer caydırıcılık etkisizleşmiştir. Bu, bir önemli saptama oluyor ve bu saptama bir başkasıyla destekleniyor; nükleer caydırıcılığa gerek de kalmadığı anlaşılıyor. Hep Batı Avrupa'nın tehdit altında olduğu düşünülmüştü; yeni rapor bunu ileri sürüyor ve bu tehdidin de sanıldığı kadar önemli olmadığının belirdiği yazılıyor.

Çok açık; yeni doktrinin ruhu, Avrupa'dan komünizm tehlikesinin uzaklaştığı inancına dayanıyor. Sistemler arasında mücadele, sosyalist dünyanın çevresindeki ülkelerde ve daha çok Üçüncü Dünya'da gerçekleşiyor. Rapor, çevre ülkelerde ve Üçüncü Dünya'da açıkça ortaya çıkan ve kapitalist sistemi tehdit eden tehlike ve hareketlere karşı nükleer silah kullanılamayacağını kabul ediyor ve kabul edilmesini istiyor.

Yeni doktrin yeni bir kavramı, yeni bir ihtilafı ve yeni bir savaş türünü önplana çıkarıyor ve "many of our problems in the Third World are centered on what is now called 'low intensity conflict'. The term refers to insurgencies, organized terrorizm, paramilitary crime, sabotage and other forms of violance in a shadow area between peace and open warfare involving large units." İsteyen okuyucularımın mümkün olduğu kadar aslına yaklaşabilmeleri ve kendi yorumlarını yapabilmeleri için önemli ifadelerin aslını yazıyorum; Üçüncü Dünya'daki ihtilaflara, "düşük yoğunluklu ihtilaf" adını veriyorlar. Ayaklanmaların, örgütlü terör dedikleri olayların, paramiliter öldürmelerin, sabotajların ve diğer şiddet kullanımının, barış ile geniş sayıları içine alan savaş durumları arasındaki bu geçiş alanına girdiğini kaydediyorlar; Birleşik Devletler'in, Amerika'nın Üçüncü Dünya'daki çıkarlarını koruyabilmesi için düşük yoğunluklu çatışmaları ciddiye alması gerektiğini ileri sürüyorlar.

Çok açık yazıyorlar: "We also need to think of low intensity conflict as a form warfare that is not a problem just for the Department of Defence." Şaşırtıcı ölçüde açık söylüyorlar; düşük yoğunluklu ihtilafları, bir savaş biçimi, "a form of warfare" olarak düşünmek gerektiğini ve bunun sadece Amerikan Savunma Bakanlığı'nın problemi olmadığını kaydediyorlar.(8) Bu savaşta kullanılması gereken uzmanlıklara ve personel türüne şu örnekleri veriyorlar: Diplomatlar, enformasyon uzmanları, tarım kimyagerleri, bankacılar ve iktisatçılar, (9) sulama uzmanları, kriminolojistler, meteorolojistler ve diğer uzmanlar.

Düşük yoğunluklu ihtilaflara karşı ve Amerika'daki bütün bakanlıkları, her yerdeki enformasyon uzmanlarını, bankacıları, diplomatları da içine alan bu yeni Amerikan savaşı için, on üç seçkin Amerikan yurttaşı, başlangıç olarak, yılda Savunma Bakanlığı'nın bütçesinin yüzde dördü ölçüsünde bir bütçe istiyor. Bu, başlangıç yılı için, 12 milyar Amerikan dolarına denk düşüyor.

Özünü böyle çıkarıyorum; ayrıntılarına geçiyorum. Ayrıntılarına geçildiğinde, bu yeni Amerikan doktrininde Türkiye'nin adının önemle geçtiği görülüyor. Türkiye'nin

adı, yeni doktrinin bir başka boyutu daha belirdiği zaman da görünmeye başlıyor; böyle bir doktrin, açık olması gerekiyor, ittifak içi ile dışı arasında önemli bir ayrımı da otadan kaldırıyor. Yeni doktrin, bundan sonra Amerikan savaşının daha çok NATO İttifak bölgesinin sınırlarının dışında verilmesi gerektiğine inanıyor ve bu nedenle de, Amerikan savaşının risklerini İttifak dışında da paylaşacak dostlar arıyor.

Devam etmeden önce bir teknik not gerekebilir; hiçbir yeni doktrin tümüyle yeni değildir. Burada yeniliği formülasyonun açıklığı, netliği ve yeni politikaların oluşmasına imkan verip vermediğinde aramak zorunluluğu var; Amerikan kullanımında doktrin, net bir biçimde formüle edilmiş politika anlamına geliyor. Bu anlamda bir yenilik var; fakat temel düşünce, Amerikan telaşını Üçüncü Dünya ülkeleri ile sosyalist sistemi çevreleyen ülkelerde yoğunlaştırmak düşüncesi son zamanlarda pek çoklarınca ileri sürülüyordu. Şimdi kısaca, bunu göstermek istiyorum.

Walter Laqueur'in bir CIA araştırıcısı olması ihtimalini yüksek görüyorum; Türkiye dahil dünyanın çok çeşitli ülkelerinde komünist hareketler üzerine uzman olmasının yanında Sovyetler Birliği ve dünya entelijans servisleri ile ilgili araştırmalarıyla da tanınıyor. CIA araştırıcıları istihbarattan çok CIA dosyalarında toplanan bilgiler ve açık yayınlara dayanarak görüş oluşturuyor ve bunların bir bölümünü açık olarak yayımlıyorlar.(10) Laqueur, yakın zamanlarda yayımlanan çalışmaların birisinde, "the Soviet leadership truly waants détente with the industrialized countries of the west" diyor; Sovyet yöneticilerinin, Batının sanayileşmiş ülkeleriyle detantı gerçekten istediğini ileri sürüyor. Bir Amerikan kaynağında böyle bir düşüncenin ileri sürülmesi, Sovyetler Birliği'nin gündeminde, sözkonusu ülkelerde sosyalist düzenin kurulmasının bulunmadığı anlamına geliyor.

Laqueur, şunları yazıyor; "Sovyet yöneticilere göre detant, silahsızlanma üzerine görüşmeler, ticaret, yardım ve teknoloji transferidir; ancak aynı zamanda, NATO bölgesi dışında yerel ("kurtuluş") savaşları dıştalamayan Batıya karşı politik savaş durumu demek oluyor."(11) NATO böl-

gesi dışındaki liberasyon savaşlarını desteklemeyi, Sovyetler Birliği'nin, detanta aykırı bulmadığı anlatılıyor.

Kanada'nın Moskova Büyükelçilerinden Ford, dış politikanın önemli sorunlarının tartışıldığı Foreign Affairs dergisinde, 1972 yılında Moskova'da Başkan Nixon ile Dışişleri Bakanı Kissenger'in, daha sonra detanta resmiyet veren anlaşma olarak nitelenen, imzaları atmalarını şaşırtıcı ve yolu tıkayıcı bir gelişme olarak niteliyor, it is baffling that this was done, ve zamanın Kanada Başbakanı Pierre Trudeau'nun benzer bir anlaşma konusunda Sovyet önerisini reddettiğini açıklıyor. Büyükelçi Ford şunları yazıyor: "Sovyetler'in Nixon'un jestini yanlış anlamış olmaları ve Kremlin'de imzalanan anlaşmanın, Sovyetler'e Angola, Etiyopya ve Mozambik'te 'ulusal kurtuluş hareketlerini' destekleme yönünde eylem özgürlüğü tanıdığını düşünmeleri mümkündür."(12) Bir yanlış anlaşılmadan ve bu nedenle "Üçüncü Dünya" bölgelerinde Amerikan politikasının dışında yeni düzenlerin kurulmasından yakınıyor.

Devam ederek 1972 Anlaşması'nı imzalayan Nixon'un yeni görüşlerini aktarmadan önce 1922 ve daha doğrusu 1921 yılına dönmek istiyorum; genç Sovyet Devletinin kendisini kabul ettiren anlaşmaları imzaladığı yıldır. Türkiye'de bu daha çok Mart 1921 tarihinde imzalanan Türk-Sovyet Anlaşması nedeniyle biliniyor; Türkiye Üzerine Tezler'in ikinci kitabında, aynı gün Londra'da imzalanan Sovyet-Britiş Ticaret Antlaşması'nın dünyadaki ilk sosyolist devlet için bir tür "Lozan" önemine sahip olduğunu göstermeye çalıştım. Bunları bu ölçüde hatırlatmakla yetiniyorum.

Ancak Türk-Sovyet antlaşmasının zımni bir hükmü ile, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'de sosyalist propagandadan vazgeçtiği hep ileri sürülüyor; antlaşmanın her iki dildeki metninden böyle bir anlam çıkarmıyorum. Fakat Türk-Sovyet ve Sovyet-Britiş Antlaşmalarını hemen izleyen ve Afganistan ile İran'ı kapsayan ayrı ayrı antlaşmalarda değilse bile bunları izleyen Dışişleri mektuplarının Rusça metninden, özellikle Afganistan ile ilgili olarak böyle bir anlam çıkabiliyor. Afganistan Devrimine gösterilen

tepkilerde, uzun yıllar geriye giden böyle bir dolaylı yorumun bozulmuş olmasına duyulan şaşkınlığın da etkisi var. Batının yumuşamayı, yalnızca Batı Avrupa'yı değil dünyanın her tarafını yeni sosyalist ya da sosyalizan düzenlemelerden koruma biçiminde anlamak istedikleri ortaya çıkıyor; şimdi mahmurluktan uyanış görünüyor.

Seçmeli Caydırıcılık Doktrini'nin temel felsefesi, Batı Avrupa'nın sosyalizmden masuniyetini tescil ile, Üçüncü Dünya ülkeleri ile sınır bölgelerini korumaya yönelik yeni ve sürekli bir savaş biçimini örgütlemek olarak formüle edilebiliyor. Bu yeni savaş biçiminin bazı özellikleri var. Birincisi, İttifak ülkeleri, NATO bölgesi anlamına geliyor, İttifak dışı bölgeler önem farkı geri plana itiliyor. İkincisi, bu kadar geniş bir alanda bazı noktalar sosyalist rejime kavuşabilirler. Bu, her türlü araçlarla önlenmelidir; ancak hiçbir bölge için büyük bir savaş ve nükleer müsademe göze alınmamalıdır. Üçüncüsü, yeni silahlar da bu anlayışa göre geliştirilmelidir; etkisi bir noktada kalabilecek nükleer silahlar önplana çıkabiliyor. Dördüncüsü, böyle bir oyunun, bu tür bir savaş kuralının, "karşı taraf", sosyalist sistem, için de uygun olabileceği düşünülüyor.

Seçmeli Caydırıcılık Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri'ni devrim jandarması konumuna getirmekle kalmıyor, sosyalizme barışçıl geçiş tartışmalarını köhne YÖK üniversitelerinin dersanelerine havale ediyor. Bundan da öte, hiçbir "tehdit" noktası için nükleer savaşı göze almama, İttifak içinde veya dışında bir ülkenin sosyalizme düşmesi halinde, diğer noktalarda daha titiz davranmayı ve zamanla sosyalist ülkelerin tek tek tekrar kapitalizme kazanılması için uğraşmayı anlatıyor.(13) Burada da nükleer savaşı doğurabilecek yollardan kaçınılması öneriliyor.

Böyle bir doktrinin yaratacağı, belirsizliği ve Türkiye türünden ülkelerin yönetici kadrolarında yol açacağı kaygı ve giderek korkuyu anlamanın kolay olduğunu sanıyorum.

Detanta resmiyet kazandıran imzayı atan ABD eski Başkanı Nixon'un yeni değerlendirmesine geçiyorum; İkinci soğuk savaş döneminden çıkış yollarını açmaya ça-

lışan Garbaçov'un Reagan ile buluşma hazırlıklarından hemen önce yazıyor. Artık Avrupa'da bir komünist tehdidi olmadığı açıklıkla kabul ediliyor ve dillendirilmesinden çekinilmiyor. Batı Avrupa'da bir komünist tehlikesi görülmeyince de, iki sistemin bu nedenle bir konfrontasyonunu beklememek gerekiyor; eski başkan şunları ifade ediyor: "İki ulusu karşılaşmaya, confrontation, sürükleyen en güç ve gizil olarak en tehlikeli sorun, Üçüncü Dünya'da komünist olmayan rejimlere karşı revolüsyoner hareketleri destekleme yönünde Sovyet politikasıdır."(14) İki sistem, Nixon iki "ulus" demeyi seçiyor, arasındaki en tehlikeli sorun bölgesi, Batı Avrupa'dan başka coğrafyalara taşınıyor.

Nixon, yeni doktrinin öncül ve ambriyonik formülasyonunu yapmayı deniyor ve şunları söylüyor: "Sovyet yöneticilerinin, Birleşik Devletler ve Batının, bizim tecavüze uğrayan müttefik ve dostlarımızı savunma ve Üçüncü Dünya'da Sovyet yanlısı rejimlere karşı gerçek liberasyon hareketlerini destekleme hakkımızda ısrar etmeksizin, Sovyetler Birliği'nin komünist olmayan dünyada kurtuluş savaşlarını destekleme hakkı olduğu doktrinini kabul etmesinin mantıksızlık ve ahlâksızlık olacağını anlamaları sağlanmalıdır." Eski Başkan Nixon, Sovyet lideri ile görüşmesinden önce, görevdeki Başkan Reagan'a bu aklı veriyor.

Nixon, yeni bir doktrin formüle ettiğinin farkında görülüyor ve görevden uzaklaştırılmış bir başkanın zorunlu tavazuu ile buna "Reagan Doctrine" adını vermek istiyor; aktarıyorum: "Biz ayrıca, yalnızca savunmak değil komünizmi genişletmek olarak bilinen gözden geçirilmiş, revised, Brejniyef Doktrini'ne, özgürlüğün savunulacağı ve genişletileceği anlamına gelen Reagan Doktrini ile karşılık verileceğini açıklıkla ortaya koymalıyız."(15) Seçmeli Caydırıcılık görüşü, böylece ilk biçimiyle formüle edilmiş oluyor; Birleşik Devletler'de buna henüz doktrin denilip denilmediğini bilmiyorum, zamanla ve belki de yeni başkanın adına bağlanmasını ihtimal dahilinde görüyorum.

Eski başkandan son aktarmayı yapıyorum: "Our only comon interest is to conduct ourselves in such a way that

such conflicts do not escalate into nuclear confrontation." Son derece açık yazılıyor; yeni bir mücadele biçimi ve alanı tanımlanıyor; bu mücadelenin, confrontation, Sovyetler Birliği ile ABD arasında olduğu belirtiliyor. Ancak bu mücadelenin, karşılaşmanın, bir nükleer karşılaşmaya tırmanmasını önlemenin iki tarafın ortak, common, çıkarı olduğu açıklıkla ortaya konuyor.

Bu hazırlıklardan sonra Seçmeli Caydırıcılık Stratejisi'nin çözümlemesine sıra geliyor; her strateji bir durum saptamasıyla başlıyor. Şimdiye kadar geçerli sayılan Amerikan stratejisi, Amerikan kuvvetlerinin "düşmana" yakın, ileri bölgelere yerleştirilmesi, amacın işgale gelen ordulara karşı koymak olması ve arkada güçlü bir rezerv ve nükleer kullanma imkanı ile desteklenmesi olarak tanımlanıyor. Strateji, demokratik ülkelerle ittifaka dayanarak, mütecavizin geçmeye cüret edemeyeceği bir çizgi çizmeyi hedef alıyor.

Kırk yıldır bu strateji yürürlüktedir; Amerikan kuvvetleri kırk yıldan beri Merkezi Avrupa'ya yerleştirilmiştir ve otuz beş yıldır Güney Kore'de bulunuyorlar. NATO, modern zamandaki bütün ittifaklardan daha uzun ömürlü oldu; bunlar da durum saptamasının içinde sayılıyorlar.

Durum saptamasını bir değerlendirme izliyor: "The strategy has had considerable success. All the Alliance members are still free countries. Soviet forces have not attackted Western Europe and North Korea forces have not again attacked South Korea." (16) Önemli başarılar sayılıyor; NATO üyelerinin hiçbirinin hâlâ komünist olmamasının ve Kuzey Kore'nin Güney'e inmemesinin olumlu gelişmeler olduğu belirtiliyor.

Değerlendirmede olumsuz yanlar var ve az değil; aktarıyorum: "Fakat stratejide bazı ters gelişmeler de var. Sovyet kuvvetleri, çizdiğimiz çizgiyi aştılar ve Güney Asya, Ortadoğu, Karayipler ve Merkezi Amerika'ya girdiler. Eskisinden daha az iki kutuplu, bipolar, olan bir dünyada, bu strateji, Sovyet Bloğu dışında düşman ülkelerle, İran örneği, uğraşmada yardımcı olamadı. Avrupa'nın kendisinde de derin gerginlikler görülüyor. NATO İttifakı Kıta'daki Sovyet konvansiyonel silahlarına karşı eşitlik sağ-

lamada başarılı olamadı ve ortaya çıkabilecek birçok durumda bizim nükleer silahlar kullanma tehdidimiz, Sovyet nükleer kuvvetlerinin büyümesi karşısında giderek daha az inanılır olmaya başladı." Yeni bir durum ortaya çıkıyor; yeni politikalar gerekiyor.

Strateji gelecek yirmi yıl için geliştiriliyor; gelecek yirmi yılın dünyasının artık iki kutuplu bir dünya olmaktan çok uzaklaşacağı tahlil ediliyor. Üç veya dört büyük, global askeri güçten oluşan bir dünyanın Amerikan strateji planlamacılarını, Sovyet-Amerikan kutuplarından oluşan bir dünyaya göre, çok daha zor bir çevre ile karşı karşıya getireceğine inanılıyor; bilinmezlikler artıyor. Japonya ve Çin'in iki bin yılında büyük birer askeri güç olacağına kesin bir gözle bakılıyor. Peki Japonya'nın eylem opsiyonları ne olabilir? Sovyet teknolojisinin gelişimine yardım yönünde bir Japon kararı, Japanese decision to help in the development of Soviet technology, Sovyet askeri potansiyelini arttırabilir. Bunun tersi de düşünülebilir: "On the other hand, additional Japanese economic assistance to US allies and friends (e.g. the Philippines, Turkey, Egypt) would benefit our security." Başka bir ihtimal daha düşünülebiliyor; ekonomik ve askeri açıdan güçlü Japonya'nın Amerika'nın müttefikleri Filipinler, Türkiye ve Mısır'a yardım yapmayı üstlenmesinin Amerikan güvenliğini arttıracağı saptanıyor. Ancak hangisi? Strateji plancıları her iki ihtimali de hesaba katıyorlar.

Türkiye, Filipinler ve Mısır'la yanyana yer alıyor.

Yeni strateji, bir ülkede sosyalist ya da komünist bir düzen kurulmasıyla, "tecavüz" veya "Sovyet tehdidi" sözcük ve kavramlarını aynı anlamda kullanıyor. Bunlar arasında hiçbir ayrım yok; barışçıl geçişi yöküniversitelerin köhne dersanelerine havale etme de, bu ayrımsızlıktan doğuyor.

"Ülke sınırlarına yakın ciddi bir güvenlik tehdidinin olmaması, 1945 yılından beri Birleşik Devletler'in bir global askeri rolü özgürce oynamasına yardım etti. Eğer Amerikan yarıküresinde yeni komünist yanlısı, procommunist, rejimler iktidara gelecek olursa bu durum değişebilir. Eğer Nikaragua'da Sandinista rejimi iktidarını sağlamlaş-

tırır ve Sovyet yardımı almaya devam ederse, Merkezi Amerika'nın başka yerlerinde düşman komünist rejimler giderek artabilir; El Salvador, Honduras, Panama'da olabilir. Böylesi bir eğilimin Panama Kanalı'nın kontrolünü tehlikeye sokması ve Meksika'nın siyasal istikrarını tehdit etmesi beklenebilir. Bu tür gelişmeler, Birleşik Devletler'i, dış politika kaynakları ile savunma imkanlarının daha büyük bir bölümünü Karayipler Bölgesine ayırmaya zorlayacaktır; Amerika'nın NATO'daki rolünü küçültmesi sonucunu doğuracaktır." Bu paragraf, artık bir tek ülkede bile sosyalist rejim kurma bir yana, sosyalist sisteme dost bir yönetimin iş başına gelmesini büyük bir tecavüz ve tehlike olarak görüyor ve gösteriyor.

Peki yeni strateji hazırlayıcıları, tecavüz ve tehdit bölgelerini nasıl çiziyorlar; bu sorunun ihmal edilmesini mümkün görmüyorum. Şu cevabı çıkartıyorum: "Bütün bu tartışılamaz ihtimaller içinde bizim temel mesajımız, Birleşik Devletler'in savunma konumunda esneklik ihtiyacıdır. Biz, varsayabiliriz, Sovyet tehdidiyle SSCB sınırında, periphery, çeşitli noktalarda karşılaşmaya devam edeceğiz; fakat Üçüncü Dünya'da çok daha geniş tehditler dizisi ile karşılaşmayı da beklemeliyiz."(17) Savunma konumunda esneklik daveti ve Amerika'nın kendisini tehdit altında gördüğü bölgeyi değiştirmesi, Batı Avrupa ve Türkiye yönetici kadrolarında büyük bir kaygıya kaynaklık ediyor.

ABD hem NATO İttifakı ile dışının önemlerindeki eski ve katı ayrılığı ortadan kaldırıyor ve hem de Türkiye, Sovyetler Birliği ile sınır bölgesinde yer alıyor. Her efektif "tehdit" için nükleer silah kullanılmayacağının açıklanması ve her "tehdid"in yeni bir büyük savaşın içinde bir "muharebe" olarak tanımlanması Türkiye'de yönetici sınıfları yeni bir korku döneminin içine itiyor.

Yeni strateji formülasyonu, diğer yandan, dünyanın her yanındaki kapitalist sınıflar için, sosyalizmi önleme ile Amerika ile kenetlenmeyi üstüste getirip koyuyor. Çeşitli çalışmalarımda bir teorik zorunluluk olarak ortaya çıkarıp ileri sürdüğüm iç savaş ile dış savaş bağlantısını yeniden ve zorlayıcı bir biçimde kuruyor.

Devam etmeden önce yeni doktrinin bazı "talep" ve tespitlerinden söz etmek istiyorum. Birincisi, beklenebileceği türden, şu oluyor: "Allies that help us defend common interests beyond alliance boundaries." Bunlar, yeni savaşın araçları, "our means" olarak sayılıyor. İttifak sınırları dışında ortak çıkarların, common interests, savunulmasına katkıda bulunacak müttefik gerekiyor; arıyorlar.

"In the future, even more that in the last forty years, the United States will need its allies to share the risks and burdens of the common defense." Açıkça, müttefik tanımını da değiştiriyorlar; artık müttefiklerin eskisinden çok daha fazla riske ve yüke katılmaları isteniyor.

Bu nokta üzerinde açıklıkla ve ayrıntıyla durmak zorundayım; daha çok risk ve yükten ne anlaşıldığının ortaya çıkması gerekiyor. Yeni doktrin, bir "Kooperatif Güçler", cooperative forces, tanımı yapıyor.

"Kooperatif Güçler" tanımına, "regrettably, we have a lot to learn from Soviet Union in this regard" yakınmasıyla başlanıyor; "ne yazık, bu bağlamda Sovyetler Birliği'nden öğreneceklerimiz pek çoktur" deniyor. Sovyetler Birliği'nin az gelişmiş denilen ülkelerde "kendi çıkarlarını geliştirme ve savunma" sırasında Kübalı, Nikaraguali, Vietnamlı, Kuzey Koreli, Doğu Avrupalı kadro ve elemanlardan yararlandığı ileri sürülüyor. Sovyetler Birliği ile aynı kategoride olmamakla birlikte FKÖ ve Libya'nın da eleman ve benzeri imkanlarla Sovyetler Birliği'ne yardımcı oldukları yazılıyor. Bu yöntemin, "Batı ile konfrotasyon riskini azaltmada ve çevre ile kaynaşan birlikleri bulmada" büyük avantajlar getirdiği kabul ediliyor. "Kooperatif Güçler" çevre ile kolaylıkla harmanlanan, troops that blend readily into environment, askeri ve "özel eylem" kuvvetleri oluşturmayı anlatıyor.

"Bazı müttefiklerin bir kooperatif güçler programına katılmak için temelli nedenleri olmalıdır. Bunlar, açık toplumlardaki karşılıklı çıkarlarımız ve Üçüncü Dünya'da Sovyet kazanımlarını sınırlama ve geriye püskürtme amaçlarımız olabilirler. Böyle müttefiklerimiz kendi askeri imkanlarını geliştirmeyi ve belki de, bu süreç içinde, bölgesel siyasal ve ekonomik etkinliklerini iyileştirmeyi

unmalıdırlar."(18) Vietnam'da Birleşik Devletler'in yanında yer alan Kore Birlikleri ve Filipin Görev Gücü, örnek ve model olarak gösteriliyor.

Artık durum açık; to be an ally or not to be an ally, ya müttefik olmak ya da müttefik olmamak, almaşıkları ortaya çıkıyor ve zorlaşıyor. "We could hope to develope some mobile forces available for duty in particular regions, even outside them", bölge içinde ve dışında görev için hazır bir "mobil güç" kurma planları formüle ediliyor. Buna katılım isteniyor; müttefik olmanın koşulu buradan geçiyor. Devrimleri önlemek ve bastırmak için kullanılabilecek bu hareketli "kooperatif güç", görev yaptığı yerdeki çevre ile kolaylıkla harmanlanabilmelidir; hem askerlerin tenleri, hem yaşayışları ve koşullara alışma dereceleri açısından çevreye kolaylıkla uyabilecek müttefikler aranıyor.

Bu müttefiklerin kazançları olacak; bölgedeki ekonomik ve politik etkinliklerini arttırmaları bekleniyor. Açıkça devrimleri bastırmanın ganimet dağıtımında pay vaad ediliyor.

Kim olabilir? Türkler olabilir mi? Tenleri ve alışkanlıkları nasıldır? Eylül döneminde ve devamında bir deneyim kazandılar mı? Devrim yapmak isteyen gerillalara karşı birlik oluşturmada Türkiye'den yararlanılabilir mi? Birleşik Devletler'in strateji plancıları acaba ne düşünüyorlar? Şimdilik bunları soru olarak bırakıyorum.

"Özel durumlarda, dışardan empoze edilen bir düşman rejime veya komşularını tehdit eden bir rejime karşı mukavemet eden anti-komünist isyancılara Birleşik Devletler yardımı"; bu da yeni politikanın açık araçları içinde yer alıyor. Önündeki opsiyonları hep yerinde sayıyor veya giriliyorsa "Hür dünya hür kalmayacaktır" deniliyor. Hür dünyanın hür kalabilmesi için dünyanın her yerindeki anti-komünist isyancılara Amerikan yardımı esas sayılıyor; açık opsiyonlar bunlar oluyor.

"Konvansiyonel tecavüzü caydırmak veya karşılamak için düşman toprakların içlerine dalan konvansiyonel konter-ofansif operasyon kapasitesine ihtiyacımız var." Artık yeni bir savaş planı ortaya çıkmaya başlıyor ve bunun için de, Üçüncü Dünya'nın "dost" rejimlerine, "üst

düzeyde ve etkinliğini önleyen mümkün olduğu kadar az yasama organı sınırlaması olan güvenlik yardımı" da bu savaşın açıkça formüle edilen araçları arasında yer alıyor.

Artık yeni stratejinin Üçüncü Dünya ile ilgili bölümüne gelme sırasıdır; stratejinin iki odak noktasından birisi oluyor. Her zaman olduğu türden bir saptama ile başlıyor: "Geçmiş kırk yılın silahlı çatışmalarının hemen hemen tümü, müphem bir biçimde Üçüncü Dünya denilen bölgede oldu; Asya'nın Ortadoğu'nun, Afrika ve Latin Amerika'nın ve Doğu Karaipler'in çeşitli ülkelerinde ortaya çıktı.(19) Amerika Birleşik Devletleri'nin katıldığı savaşların tümü Üçüncü Dünya'da cereyan etti. Bunlar ilk saptamaları meydana getiriyor.

"Üçüncü Dünya çatışmaları bir Sovyet-Amerikan savaşına göre, açıkça, daha az tehdit" ihtiva ediyor; yeni strateji önce bunu kabul ediyor. Ancak eğer kümülatif etkileri bakımından müttefikleri ve dostları arasında Amerikan güvenirliği, American crdebility, üzerinde olumsuz etkilerinin kesin olacağı yazılıyor; önemi birdenbire artıyor.

Ayrıca buralarda da silahlı mücadele var: "Right now something like 500.000 insurgents have taken up arms against Soviet-suported regimes", beş yüz bin çevresinde isyancının Sovyetler Birliği tarafından desteklenen rejimlere karşı silaha sarılmış olduğu, kuşkusuz hoşnutlukla ifade ediliyor.

Bir tanım daha ortaya çıkıyor; "how intensity conffict", düşük yoğunluklu ihtilaf veya çatışma, Üçüncü Dünya ülkelerinde devam eden mücadele için öneriliyor. Bir savaş biçimidir; açıklıkla belirtiliyor. "Bu, düşmanın az veya çok her yerde hazır olduğu ve hiçbir zaman teslim olmasının beklenmediği bir savaş biçimidir." Tanım açık ve ciddiye alınması gerektiği vurgulanıyor.

Her yerde hazır ve nazır, teslim olması kesinlikle ihtimal dışı bir "düşman" ile savaş beklenebileceği türden, sadece Savaş Bakanlığı'nın imkânları içine sınırlandırılamaz; çok çeşitli kuvvetleri kapsaması gerektiği ileri sürülüyor. Daha önce de aktardım bankacılar, iktisatçılar, sulama uzmanları, tarımsal alanda uzman kimyacılar, diplomatlar, enformasyon spesiyalistleri, meteoroloji uzman-

ları, ilk planda ve önemli sayılan savaşçılar olarak belirtiliyor. Basını kontrol altına alabilmek için enformasyon uzmanlarına ihtiyaç duyulmasını anlıyorum; ancak meteorolojistlerin öncelikle sayılmasının nedenini tam çıkartamıyorum.

Birleşik Devletler'in Üçüncü Dünya'da Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin doğrudan vurucu bir güç olarak kullanılmasını bir istisnai durum olarak kabul etmesi öneriliyor; Grenada 1983 ve Libya 1986 saldırılarının her zaman tekrarlanmayacağına işaret ediliyor. Anti-komünist başkaldırılara Amerikan desteğinin "Special Activity", Özel Eylem Birlikleriyle gerçekleştirilmesi isteniyor. "Örtülü Eylem", covert action da denilen bu eylemlerde CIA'in önemli rolü var; ancak hangi bakanlık ve dairelerin katılacağına, her özel durumda, Başkan'ın ayrıca karar vermesinin uygun olacağı belirtiliyor. Yeni strateji zaman zaman çok ayrıntılı eylem planını hatırlatıyor.

Fakat Üçüncü Dünya ülkelerindeki Amerikan mücadelesinde ve devrimler jandarmacılığında ABD, kooperatif güçler oluşturulmasına daha büyük önem veriyor. Buna daha önce değindim; Libya ve Grenada örnekleri türünden Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin pasif bir biçimde ve vurucu güç olarak katıldıkları çatışmalar istisnai tutulunca, daha çok CIA yönetiminde Özel Eylem programları ile kooperatif güçler önplana çıkıyor. Yeni Amerikan stratejisinde bu kooperatif güçlere katılacak ve Üçüncü Dünya çevresine uyan ülke insanlarını bulmak çok önemlidir; şimdiki sorunlarının bu olduğu anlaşılıyor.

Buradan çevre ülkelere geçmem gerekiyor; ancak bir paranteze gerek duyuyorum. Düşük Yoğunluklu Çatışma tanımı ve bunun bir savaş biçimi olduğu ortaya konulunca, bu savaşta bankacılar, meteoroloji uzmanları, enformasyon spesiyalistlerine gerek duyulduğu açıkça belirtilince, bu savaşın sürekli ve her imkân kullanılarak yapılacağı belli oluyor. Bunun yapılmaya başladığını da söyleyebilirim; Türkiye'de çok yaşlı ve 1960 yıllarında Amerika'da en gerici başkan adaylarından birisinin, Barry Goldwater'in kampanyasını yöneten bir kimsenin, R. Strauss-Hupe'nin uzun süredir büyükelçi olarak tutul-

masını buna bağlayabiliyorum. Kampanya yönetmiş Strauss-Hupe, azalan enerjisinin çoğunu, Türkiye basınını etkilemeye ve basın mensuplarını kollamaya ayırıyor.

Türkiye basını yalnızca MİT tarafından değil bir de yeni düşük yoğunluklu Amerikan savaşının kadroları tarafından da etkilenmeye çalışılıyor. Bu etkilenmenin bir sonucuna burada işaret etmek durumundayım; Türkiye'de Amerikan tecavüzüne karşı en onurlu mücadele vermiş kimseler arasında yer alan Doğan Avcıoğlu'nun yetiştirmesi olan Hasan Cemal, Cumhuriyet gazetesinin başyazarlığına geçtikten sonra, İlter Türkmen ve halefi Vahit Halefoğlu zamanında Türkiye'nin dış politikasının önceki dengesini koruduğunu yazabiliyor. Bu inanılmaz ve Hasan Cemal de arkadaşım olduğu için can sıkıcı yazıya bir kez değindim; önemli gördüğüm için tekrar değiniyorum.

Strauss-Hupe'nin selefi, Eylülist darbenin mimarlığı ile övünmeyi ihmal etmeyen Amerikan Büyükelçisi Spain, 12 Eylül sabahı Genel Sekreter İlter Türkmen'in kendisine telefon ederek bakan olacağını söylediğini de, anılarında yazıyor; Türkmen, Spain'e 12 Eylül 1980 günü işlerinin çok olacağını ancak Spain ile özel bir görüşme yapabileceğini de söylüyor. Bu, ne demek? Kim kimi görevlendiriyor; bunları sorup geçiyorum.

MİT eski müsteşarının oğlu olan İlter Türkmen, Türkiye'ye gelmiş en Amerikan yanlısı bir diplomattır; kendisine sunulan önerileri ilk önce Amerikan bakışı ile değerlendirdiğini biliyorum. Bunu pek çok hariciyecinin bildiğini de biliyorum. Hasan Cemal'in de, yanıltılmadığı zamanlar, bilebileceğini biliyorum.

Bu, bir İkincisi, ortada CIA'nın Türkiye uzmanı ve şu anda Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı'nda Türkiye ile ilgili üst düzey görevlisi Harris'in yeni kitabı var. Türkiye dış politikasının bütün dengelerinin İlter Türkmen'in bakan olduğu Eylül döneminde ve devamında bozulduğunu yazıyor.(20) Cumhuriyet başyazarının bunun tersini yazabilmesini, düşük yoğunluklu savaşa bağlıyorum.

Şimdi yeni strateji dökümanının "Sovyet perifelerisinde savaşlar" bölümüne geçiyorum. "Sovyet konvansiyonel kuvvetleri, nükleer kuvvetleri gibi, can sıkıcı bir gücü

gösteriyor", bununla başlıyor. "SSCB veya uyduları, çevre üzerinde pek çok noktada, konvansiyonel savaşları kazanmayı ve diğer ülkelerin topraklarını işgal etmeyi, mantıklı olarak, ümit edebilirler." Böyle bir durumda sonuç ne olabilir? Daha önceki savunma hazırlığı, Birleşik Devletler'le ittifak bağı ve coğrafi farklılıklar sonucu belirleyecektir; rapor bu cevabı veriyor. Cevapta hem sopa ve hem de havuç havası var.

Kuşkusuz, bu raporu hazırlayanlar, Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel silahlarının ve askerlerinin durup dururken bir çevre ülkesine girmeyeceğini kesinlikle biliyorlar; aksine bir tek örnek bile gösterilemiyor. Ancak bir ülkede gerici bir rejimi deviren bir devrim olması ve bu devrime karşı iç gericilikle emperyalizmin ortaklaşa silahlı isyanı örgütlemesi ve Sovyet yardımının istenmesi halinde, Sovyetler Birliği'nin yardım yapabileceğini görüyorlar. Rapor ve yeni strateji bu iki durum arasında hiçbir ayrım kabul etmemeye dayanıyor; bir ülkede bir devrim olmasını veya bu devrime karşı örgütlü program çerçevesinde Amerikan desteğiyle isyan çıkartılması üzerine meşru hükümetin çağrısıyla Sovyet askerlerinin gelmesini de "tecavüz" sayıyorlar.(21) Çevre topraklarda savaştan anladıkları bu oluyor.

Sosyalist dünya büyük bir dünyadır; sınırları geniş bir coğrafyaya yayılıyor. Yeni stratejiler, bu geniş coğrafyaya silahlar güç dengesi de hesaba katıldığında, Sovyet kuvvetlerinin Kuzey Çin'i işgal şanslarının yüksek olduğunu hesaplıyorlar. Batı Avrupa "çok problemli" more problematical, kabul ediliyor. İran Körfezi'ne hücum ederlerse, kazanma şanslarının daha yüksek olduğunu yazıyorlar. Stratejiler, Sovyetler Birliği'nin uygun bir zamanda Körfez'e hücum etmeyeceği görüşlerini de, bir kalemde bir kenara atarak, "Sovyet liderlerinin, yeni bir devrimci rejimi destekleme 'çağrısı' örneğinde olduğu gibi, bir müdahale fırsatını yakalayarak kullanmalarını akla uygun" buluyorlar.

Körfez'e bir hücumu karşılama açısından Batının imkânlarının 1950 yıllarından beri gerilediği kaydedilirken, Sovyetler Birliği'nin, kuvvetlerinin hareketliliğini artıra-

cak altyapı yatırımlarını son derece artırmış olduğu ileri sürülüyor. Körfez'e inecek Sovyet kuvvetleri, en son olarak, Afganistan'da, İran'da veya Kafkasya'da mevzilenebilirler; her ihtimalde de NATO İttifakı'nın en doğusu olan Doğu Anadolu, böyle bir iniş açısından önem kazanıyor. İşte bu nedenle NATO'nun bundan önceki Komutanı Rogers ile yeni stratejiyi hazırlayan komisyonun iki başkanından birisi olan Profesör Albert Wohistetter, dönüp dolaşıp, Doğu Anadolu'ya bir Sovyet inişi olduğu takdirde, nükleer karşılık beklenmemesi gerektiğini söyleyip duruyorlar.

Türkiye, topraklarını stratejik görmek ve göstermek istiyorsa, "kooperatif güçler" programında yerini almalıdır; yeni doktrinin Türkiye'ye biçtiği fiyat bu oluyor. Seçmeli Caydırıcılık Doktrini, Amerika'nın müttefiklerini aldıkları risk ve katlandıkları yük ölçüsünde müttefik yapıyor Nükleer Caydırıcılık ve nükleer savaş tehdidi bir kenara; yeni savaşta yük ve risk almayanlar kendi yazgılarıyla başbaşa kalıyorlar. Seçme, buradadır ve Türkiye'de yönetici sınıf ve kadroların yeni korkularının kaynağı da burada yatıyor.

1854-1856 Kırım Savaşı'nda olumlu, 1877 ve 1914 Savaşlarında olumsuz, 1939-1945 yıllarında kararsız örnekleriyle Türkiye'nin yüzyılı aşkın bir zamandır devam eden dış politika doktrini, kuzey komşusuna karşı husumetinde hep arkasında Batı kuvvetlerini görmeyi garantileyebilmektir. Şimdi Amerika Birleşik Devletleri, yalnızca Türkiye'ye değil, belki en çok Türkiye'ye ve sonra diğer müttefiklerine, "Take it or leave it" diyor.

Türkiye toprakları ne ölçüde stratejiktir? Yeni raporda şimdiki stratejide Amerikan hava kuvvetlerinin önemli bir yeri olduğu kabul ediliyor. Ancak hava kuvvetleri, çevre topraklarda veya yakınlarında hava üsleri istiyor. Şu anda kullanılabilir olanlar pek önemli sayılmıyor ve bir bunalım halinde de, mukabil hücumla karşılama tehdidinin, hava üsleri bulma ihtimalini daha da azaltacağına işaret ediliyor. Şimdiki zorlayan görev, hava üssü bulmaktır; yeni döküman, bunu açıklıkla yazıyor.

Bu açık yazıştan hemen sonraki paragrafı aktarıyo-

rum: Turkey, a NATO member, adjoins the major Soviet military area threatening the region. Building up Turkey's defense capabilities, particularly those for air defense would cast a strong shadow over any Soviet planning for operations in the Gulf region. The other NATO allies, by clearly demonstrating an ability and resolve to resist a Soviet attackt on Turkey, can further intensify this Soviet dilemma." Özetle, bir NATO üyesi olan Türkiye'nin bölgeyi tehdit eden Sovyet askeri gücüne komşu olduğu ve başta hava savunması olmak üzere Türkiye'nin savunma imkânlarının artırılmasının Körfez'le ilgili Sovyet planlarına gölge düşüreceği kaydediliyor. Bundan sonra, diğer NATO müttefiklerinin Türkiye'ye yönelik bir Sovyet hücumuna karşı koyacaklarını çok açıkça belli etmelerinin, Sovyet ikilemini arttıracağı tavsiye ediliyor.

Raporun en mutlak ve hiç bağlayıcı olmayan bölümleri Türkiye sözkonusu olunca ortaya çıkıyor. Yeni stratejiler bunun da şimdiye kadar geçerli stratejinin doğal sonucu olduğuna inanıyorlar; nükleer savaş ve konfrontasyona dayalı strateji çalışmaları kanatların unutulmasına yol açıyor. Rapor bunu çok açık olarak kaydediyor: Eski strateji plancıları "Nükleer silah kullanma tehdidinin daha inandırıcı olabileceği Avrupa'nın merkezi cephelerinde savaş üzerinde aşırı ölçüde durdular ve kanatlarda, Norveç ve Türkiye'ye, Sovyet hücumu ihtimaline göre planlamayı ihmal ettiler."(22) Bütün stratejik hesaplar nükleer silah kullanmaya ve Merkezi Avrupa'ya göre yapılırsa ve Avrupa merkezinde bir tehdit olmadığı ve nükleer silah kullanma ihtimalinin yok sayılabileceği kabul edilirse, Türkiye şemsiyesini kaybetmiş görünüyor.

Nükleer silahların kullanılamaz silahlar olduğunun anlaşılması değerlerini birdenbire düşürüveriyor; yeni strateji, the most extreme threats are also the least likely, uç tehditlerin ihtimalinin de son derece düşük olduğunu bir aksiyom olarak ortaya koyuyor.

Dahası da var; "Daha akla uygun Sovyet hücumlarını caydırmak için biz yalnızca seçmeli bir biçimde karşılık vermemeliyiz, aynı zamanda böyle bir savaşı, hızla bir kıyamete dönüşmesini önleyecek güvencelerle, belli sınırlar

içinde tutabilme imkânına da sahip olmalıyız" deniliyor. Bu aksiyomun bu kadar açıklıkla yazılmasının bir yenilik olduğunu kaydetmem gerekiyor; silah teknolojisini, kontrol sistemleri teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak, nükleer alanda yeni ve daha sınırlı etkinliklere çevirme öneriliyor.

Yeni stratejide Türkiye'nin konumunda hiçbir açıklık gözlenmiyor. Yazılı belgenin sonlarına doğru, "Birleşik Devletler'den, Türkiye'nin savunulmasına yardım edeceği bölgede can alıcı çıkarları olan diğer NATO üyeleri ve Japonya'dan, artan ölçüde güvenlik yardımıyla, Türkiye'nin kritik önemi tanınmalıdır" deniliyor. Kritik önemi tanımaya açık bir davet yapılıyor. Bundan hemen önce de, son üs görüşmelerinde İspanya ve Portekiz'in Türkiye'yi ve Körfez'deki müttefik kuvvetlerini destekleme konusundaki rollerine ilgisiz kaldıkları belirtiliyor. NATO'nun Kuzey Kanat ülkeleri ise kendi kuvvetlerinin güçlendirilmesini bile, Sovyetler Birliği'ni provoke etmeme gerekçesiyle istemiyorlar; bütün bunlar seçmeli caydırıcılığı önplana çıkarıyor.

Seçmeli Caydırıcılık Doktrini, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın her yerinde devrim jandarmalığını üstlendiğini, gizlenemez bir açıklıkla sergiliyor. ABD artık yalnız askerlerle değil, meteoroloji uzmanlarına kadar yayılan bir kuvvet çeşitliliğiyle her türlü devrimci hazırlığa karşı koyacağını ve koyduğunu açıklıyor. ABD Dışişleri Bakanı Shultz, yakın bir zamanda, 1987 yılında, ABD organlarının dünyanın her yerinde toplam iki bin "terör" girişimini önceden haber alarak etkisizleştirdiğini ilan etti; aslında düşük yoğunluklu savaş, son yıllardan beri sürdürülüyor. Yalnızca Amerikan askerlerinin değil her türlü Amerikan etkinliklerinin kapı dışarı edilmesiyle devrimci süreçler birleşiyor. İçiçedir; birini diğerinden ayırmak ve birisine öncelik tanımak mümkün olamıyor.

ABD, işçileri sümürdüğü için değil, toprakları işgal ettiği için değil, üniversite yaşamını kuruttuğu için değil, basının belli noktalarını rüşvete boğduğu için değil, açıkça ve gizlenemez bir biçimde devrim jandarmalığını üst-

lendiği için, öncelikle bunun için, kapı dışarı edilmelidir. Amerika'yı Türkiye'den kovmak için mücadele etmek, devrimci olmaya başlamak oluyor.

Böyle bir mücadeleye başlamak bir güç sorunu ve hesabı değildir; varlık nedenidir. Türkiye'deki büyük devrimci sürecin düğümlerinden birisi buradadır.

NOTLAR

(1) Hürriyet, 8 Mart 1988
(2) Hürriyet, 25 Ekim 1987
(3) Discriminate Deterrence, Report of the Commission on Integrated Long-Term Strategy, January 1988, Washington, D.C.
(4) Milliyet 3 Mart 1988
(5) w 3 Mart 1988
(6) Prof. Dr. Haluk Ülman, "Türkiye'nin İstediği: Açık Seçik Güvence", Hürriyet, 3 Mart 1988. Siyasi Tarih Profesörü Sevgili Haluk Ülman, raporun geçen yıl yayımlandığını sanıyor; üzerinde "January 1988" tarihi var. Öğrencilerine ders anlatırken düzeltmesi için tekrarlıyorum.
(7) F.C. Iklé and A. Wohlstetter, co+chairmen; A.L. Armstrong, Z. Brezinski, W.P.Clark, W.G.Claytor, Jr., A.J.Goodpaster, J.L.Holloway, III, S.P.Huttington, H.A. Kisinger, J.Lederberg, B.A.Schriever, J.W.Vessey, members.
(8) İbid., s. 15.
(9) Hürriyet, son zamanlarda Turgut Özal ve oğlu Ahmet Özal tarafından kamu bankalarının başına getirilen beyinleri kendilerinden menkul birtakım Amerikan yetiştirmelerinin Amerikan pasaportu da taşıdıklarını ve Birleşik Devleler'e sadakat yemini ettiklerini ortaya çıkardı. Bunların gelişinin Yeni Amerikan Doktrini'ne uygun olduğu görülüyor.
(10) CIA'in asıl Türkiye araştırmalın uzmanı George Harris'tir; uzun yıllar Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği'nde üst düzeyde bir görevli olarak çalıştı ve bu sırada Türkiye'nin sol basını tarafından deşifre edilerek açıklandı. Harris'in de Türkiye'de komünizmin kaynakları üzerine kitabı var ve Türkçeye de çevrildi. Şu anda Washington'da Dışişleri Bakanlı-

ğı'nda çalışan Harris'in son kitabındaki ilginç saptamaları arka kapakta yer alıyor.

(11) Walter Laqueur, America, Europe and the Soviet Union, N.J., 1983, s. 15.

(12) Robert Ford, "The Soviet Union: Next Decade", Foreign Affairs, summer 1984, s. 114.

(13) Seçmeli Caydırıcılık görüşünü oluşturan 13 kişi arasında yer alan Z. Brezezinski, 4 Şubat 1988 tarihli Independent'te yer alan yazısında açıkça bu görüşü savunuyor. Doğu Avrupa'da "devrimci patlama" istenmediğini kaydediyor.

"Bölgede kitlesel bir devrimci patlama çıkarımıza uygun değildir. Böyle birşey olursa, Sovyetler Birliği'nin müdahale etmek dışında bir alternatifi olamaz." "Dolayısıyla, bir patlamayı beslememeli, beklememeli ve sevinçle karşılamamalıyız. Öte yandan, tedrici bir değiştirme arzulanır birşeydir. Bu kolaylaştırılmalıdır ve mümkündür." 2000'e Doğru, 12 Mart 1988, s. 38

(14) Richard Nixon; "Super Power Summitry", Foreign Affairs, Fall 1985, s.8

(15) Nixon'un ifadeleri arasında Sovyetler Birliği'ne yönelik bir açık tehdit de yer alıyor. Aktarmayı uygun buluyorum. "Sovyetler, sadece Sovyetler Birliği nüfusunun üçte biri müslüman olduğu için değil, Üçüncü Dünya uluslarında müslüman revolüsyonu Sovyet revolüsyonu ile halkın desteği için rekabet halinde olduğu için, müslüman radikalizminin yükselmesinden özellikle kaygı duymalıdır." R. Nixon, "Super Power Summitry", Foreing Affairs, Fall 1985, s. 8

(15) Discriminate Dtterence, op. cit., s. 5

(17) İbid., s. 11.

(18) İbid., s. 21.

(19) İbid., s. 13.

(20) Arkadaşım Hasan Cemal'in bu acı yanlışlığı beni çok üzüyor.

"Relations with Moscow, in their turn, cooled considerably with the advent of military rule".

"During the tricky period of diplomacy under the military regime, ties with the United States remained the heart of Turkey's foreign policy structure." George S. Harris, Turkey Coping with Crisis, Westview Press, 1985, s. 198.

Arkadaşım Hasan Cemal'in buraya tekrar aldığım yanlış görüşlerini düzeltmesini bekliyorum. "Ancak tüm olumsuz koşullara karşın 12 Eylül döneminde de Türk dış politikasının geleneksel dengeleri, genel olarak, korunmuştu. Bu diploma-

tik başarıda ise aslan payı, Dışişleri'ne ve her halde dönemin Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'e aittir." Hasan Cemal, Cumhuriyet, 20 Aralık 1987.

(21) Sovyet askerlerinin Afganistan'dan çekilme programı netleşmeye başlayınca buradaki Amerikan parmağı, Türkiye basınında da açıkça kabul edilmeye başlıyor. Emekli Büyükelçi Coşkun Kırca şunları yazıyor:

"Şimdi geriye, Afganlı mücahitlerin Batıdan ve Batıya yakın bazı islam ülkelerinden aldıkları askeri yardımın ne zaman kesileceği meselesi kalmıştır." Coşkun Kırca, "Sonun Başlangıcı", Hürriyet, 7 Mart 1988

(22) İbid., s. 34.

"KUCAKLARINA OTURMUŞUZ KALKMAK KOLAY DEĞİL"

Avrupalılar, Türkiye'yi, Türklerden daha iyi biliyorlar; bunu, Devlet Başkanı Emekli Orgeneral Kenan Evren'in, NATO'dan çıkılmasıyla ilgili sözlerine hiç önem vermeyerek belli ettiler. Evren'in NATO'ya kızgınlığını dile getiren sözlerini, yaşamı Evren'i beğenmek için fırsat kollamak olarak tarif etmişe benzeyen Profesör Erdal İnönü'nün "Tümüyle katılıyorum" sözleriyle alkışlanmasına, NATO'cu basının Evren'i süslemeyi amaçlayan bir kampanya açmasına karşın ciddiye almadı.

BBC, "Evren büyük bir kalabalık önünde duygusal bir konuşma yaptı" dedi. Muhabir, BBC kanallarında yaptığı yayınında, gözlemlerini, "NATO'yla ilgili sözlerinin bir hükümet politikasını yansıttığını ve Türkiye'nin NATO'dan çekilmeyi düşündüğünü sanmıyorum" sözleriyle sürdürdü. NATO Genel Sekreteri Lord Carrington bile, Evren'in bu iç tüketime yönelik konuşması karşısında en küçük bir telaş bile göstermedi.

TC kuruluş yapısına göre, yürütme, hükümetin elindedir; devlet başkanları, her zaman sembolik bir konumda bulunuyorlar. Kenan Evren'in gücü, ancak Milli Güvenlik Konseyi yönetimi zamanında var oluyor. Askeri yönetimde devlet başkanı aynı zamanda hükümet başkanı olduğu için sözleri hükümetin de politikası olarak değerlendiriliyor. Batılılar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş düzenini, Türklerden daha iyi biliyor olmalıdır; Evren'in çıkışından rahatsız olmadılar.

Aslında Türkiye'de yaşayanlar da bunu biliyorlar. Yalnız Ermeni ve Kürt sorunu ile ilgili olarak Avrupa'da alınan karar karşısında, Türkiye'nin aczini örtebilmek için Evren'in bu sözlerine, denize düşen yılana sarılırmış türünden sarıldılar. Türkiye'de binlerce insanın "NATO'ya Hayır" dediği için hapislere atıldığı birden unutuldu ve

"NATO'ya Hayır" diyen Evren'e alkış tutulmaya başlandı. Rejimin sözcüleri arasında anketler yapılarak, Batı dünyasına, Türklerin Evren'in "NATO'ya Hayır" kampanyasını ciddiye aldıklarını göstermek istediler.

Kamran İnan ise Evren'in sözlerini bir Batılı diplomat gibi hiç ciddiye almadığını belli etti. "Kucaklarına oturmuşuz, şimdi onların kucaklarından kalkmak kolay değil" deyiverdi. Kamran İnan'a göre kucağa oturmak için olmasa bile, kucaktan kalkabilmek için yeni dengeler gerekiyor; İnan, "Yeni birtakım dengeler gerektirir kucaktan kalkmak" dedi. Böylece Evren'in "NATO'ya Hayır" sözleri, kucağa oturmak ile kucaktan kalkmanın dengeleri üzerinde bir yeni bilimin açılmasına yol açtı.

NATO, çok rahattır; Evren'in NATO'ya bağlılığını biliyor. NATO, Evren'in çok daha güçlü göründüğü 1981 yılında "Generaller NATO'ya bağlılık yemini ettiler, evet NATO'ya bağlıyız" sözlerini unutmuyorlar. Evren'in yönetimin başına geçer geçmez NATO'nun direktiflerine karşı koyan seleflerinin politikasını kaldırarak, Ege Sahası=nda NATO'nun istediğini kabul ettiğini de biliyorlar. Hatta 12 Eylül'ün ortaya çıkış nedenlerinden birisinin, Evren aracılığıyla Türkiye'yi NATO'ya daha sıkı bağlamak olduğunu da biliyorlar. Evren'in etkili olduğunda Türkiye'nin soğuk savaş dönemi de dahil en çok NATO'cu bir politika uyguladığını da biliyorlar.

Ve Evren "Böyle ittifak olmaz" dediği zaman, muhalefet ve İstanbul basını bir kaşık suda fırtına yaratırken, Turgut Özal bilinen vurdumduymazlığını sürdürüyor ve Brzezinski, "NATO'yu bırakmak isteyen her ülkeye benim cevabım, 'Güle Güle' "diyor. Evren'in "NATO'ya Hayır" kampanyası da "bu kubbede hoş bir seda" bile bırakmadan kaybolup gidiyor.

TÜRKİYE'DE CIA

CIA GÖZÜYLE TÜRKİYE

CIA, Central Intelligence Agency, her zaman iki türlü personel çalıştırıyor; bir bölümü istihbarat ve özel eylemlerle uğraşıyor. CIA çalışmaları denildiğinde bilinen ve hep akla gelen budur; aslında bunun kadar önemli işleri var. CIA, aynı zamanda bir araştırma kuruluşu olarak çalışıyor. Merkezde ve Rand Corporation gibi açıkça bilinen veya Brookings Institution benzeri daha örtülü kuruluşlarında da, araştırmalar sürdürüyor. Bu araştırmalar, ABD politikalarının oluşturulmasında ve kamu düşüncesinin şekillendirilmesinde kullanılıyor.

Türkiye solunun bir güzel başlangıcı olmuştur; MİT ajanlarını ve CIA mensuplarını deşifre etmek Türkiye aydınının ve solcularının güzel uğraşları arasındadır. Amerika için böyle güzellikte bir uğraş yoktur; çünkü Birleşik Devletler'de CIA de "meşru" organlar arasında sayılıyor. CIA'in araştırma bölümlerinde çalışanlar kendilerini çok zaman gizlemedikleri gibi, CIA ile işbirliği de utanılacak işlerden sayılmıyor.

Bu ülkede de gelişmeler oldu. Utanmazlıklar yayılmaya başladı. Türkiye'de bir aydının baskı döneminde görevli bir generalle oturması veya bir MİT mensubuyla temas halinde bulunması ayıp ve utanılacak işler sayılıyordu. Şimdi basında köşe tutanların önemli bir bölümü bu tür utanç perdelerini yırttılar; açıkça MİT ile işbirliği yapıyorlar veya yazılarını yazmadan önce açıp telefon ediyorlar. Temas ettikleri ajanlarını ise kendilerine saklıyorlar. Deşifre etmiyorlar ve kendileri deşifre edildiği zaman da hiç sıkılmıyorlar.

Harris, Türkiye solunun görkemli kitleselleşmesi döne-

minde Ankara'da görevli bir CIA uzmanıdır. Deşifre edildi, şimdi kitapları ve Washington'da Dışişleri Bakanlığı'ndaki Türkiye ve bölge uzmanlığıyla hizmetini sürdürüyor.

Son kitabı, 1985 yılı tarihini taşıyor ve "Turkey: Coping with Crisis" başlığını taşıyor. Üç yıllık geçmişine karşın son aylarda Türkiye politikasındaki gelişmeler Harris'in kitabını son derece ilgiye değer bir çalışmaya dönüştürüyor. Şöyle de söylenebilir; Türkiye'deki son zamanlardaki gelişmeleri, Harris'in üç yıl önce yazmış olması, CIA'in Türkiye değerlendirmesinin bilinmesini zorunlu kılıyor.

Özal hakkındaki değerlendirmelerini aktarmaya gerek yoktur; kuşkusuz, beğeniyorlar. Evren'e bakışı şöyledir: "Sıcak ve saygın kişiliğe sahip olarak, Türkiye'nin hastalıklarını iyileştirmeye eğilmiş güçlü baba imajıyla önemli popularite kazandı." Bu, dar anlamda Evren dönemini kapsıyor. Şimdi de saygın kişiliğini koruduğu kaydedildikten sonra "Konuştuğunda silahlı kuvvetlerin görüşlerini dile getirdiği düşünülüyor" deniliyor. CIA, böyle değerlendiriyor.

İnönü için de olumlu sözler var. "Daha önceleri babasının yaptığı gibi büyük siyasal tedbirlikle hareket ediyor" sözleri, CIA gözüyle, Erdal İnönü'yü anlatıyor. Partisinin ilk kurultayında Erdal İnönü'nün arkadaşlarını, "hükümetin ılımlı eleştirisi ile partisini baltalayıcılık suçlamalarıyla karşı karşıya bırakacak aşırı muhalefet arasında dar bir çizgide durmaları" için uyarması, CIA tarafından çok olumlu karşılanıyor.

"Terörist" olarak nitelenen hareketlerde yabancı katkısının ne olduğunu netlikle gösterecek bilgilerin eksik olduğuna işaret ediliyor. Bu bağlamda, Harris, şunları yazıyor: "1970 yıllarında komünist propaganda, Türkiye halkını, ciddi bir seçim şansı olmayan Türkiye İşçi Partisi yerine ortanın solundaki Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermeye çağırdı." Türkiye Komünist Partisi'nin CHP destekçiliğinden CIA, Harris'in kalemiyle, bir sonuç çıkarıyor: "Bunun anlamı, Sovyetler'in yerel güçlerin rejime karşı bir toptan ve cepheden hücumunun başarılı olabileceğine

inanmamalarıdır." Güçsüzlük değerlendirmesi CHP veya SHP destekçiliğine ve CHP veya SHP destekçiliği de güçsüzlüğe yol açıyor.

Sıkıyönetimden, "şiddeti bir siyasal silah olarak kullanmanın bütün uyaranları sistemden temizlenmeden" çıkıldığı inancı savunuluyor. Ancak 1983 yılında Özal'ın yönetime gelmesine çok olumlu bir not veriliyor. Özal başarılı bulunuyor ve CIA bundan hoşnut kalıyor.

Başarı mutlak değil; iki noktada Özal'ın tam başarısız olduğu kaydediliyor. Bunlar birisi, "Yunanistan ile ilişkiler" olarak gösteriliyor. Eylül darbesinden hemen sonra İlter Türkmen'in Dışişleri Bakanlığı'nda, görünüşte Evren'in Rogers ile arkadaşlığı hatırına, Türkiye'nin Ege Hava Sahasını tek taraflı olarak Greklere açması ile başlayan olumlu hava, 1981 yılında Anderas Papandreu'nun hükümet kurmasıyla bozuluyor. Bu bozukluğun sürmesi Özal'ın büyük başarısızlıklarından biri olarak gösteriliyor.

Sovyetler Birliği ile soğukluğun sürmesi ise, CIA uzmanı Harris'in yazdıklarına göre, Özal'ın ikinci büyük başarısızlığıdır. George Harris Eylül darbesi ile Türkiye'nin dış politika dengesinin bozulduğunu ve Washington'a yakınlığın, her türlü kaygının yerine geçtiğini kabul ediyor. 1983 yılından sonra da, Sovyetler Birliği'nin, generallerin izlediği politikadan "Özal Hükümetinin hiçbir temelli değişiklik yapmaya niyeti olmadığını" söylediklerini yazıyor. Bu arada TKP radyosunun yayınlarının sürmesi de Özal'ın başarısızlık hanesine kaydediliyor. TKP radyosunun Özal rejimini "diktatörlük" olarak nitelemesi ve "Evren–Özal düosuna karşı kitlesel rezistans" istenmesi, sıkıntılar olarak önplana çıkartılıyor.

CIA'in artık şaşırtıcı sayılmaması gereken bir sonucu var: "Dünya daha kompleks olduğu ve soğuk savaş geçmişin derinliklerine çekildiği için, savaşın hemen sonrasında Türkiye için başarılı sonuçlar sağlayan manivelalar artık tam tatmin edici sonuçlar vermiyor." CIA, bir politika değişikliği öneriyor.

Seçimin bir yıl öne alınmasında CIA'in bu önerilerini bir an önce yerine getirme isteğinin de rolü var mı; tartışılabilir. Ancak Özal'ın erken seçimden hemen sonra hız-

la yapabildikleri, CIA bakışını önplana çıkarıyor. CIA uzmanının TKP radyosunu bir sıkıntı olarak göstermesinin arkasından, hemen seçimlerle birlikte bu radyonun susması, birdenbire Türkiye'nin soğuk savaş havasından çıkış işaretlerini vermesi, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin yumuşatılması ve Grek Başbakanı Papandreu ile Özal'ın kolkola girmesi, CIA'in Türkiye dış politikasının oluşturulması için de araştırma görevlerini üstlenebildiğini gösteriyor.

Turgut Özal, Grek Başbakanı ile yakınlaşması için, hiç kimseden emir almadıklarını açıklamak gereğini duydu; doğrudur. Özal'ın bütün bu politika değişiklikleri için Birleşik Devletler'den ve bir organı olan CIA'den emir almasına gerek yoktur. Emir, ayrı bir iradenin ortaya çıkmaması için verilir.

Emir vermek gerekmiyor. Rapor yazmak yetiyor.

TÜRKİYE'DE CIA-AMERİKAN BAĞLANTISI ÜST DÜZEYDEDİR

Milletvekili değilken Moskava Büyükelçiliği'nden Bakanlığa getirilen Halefoğlu'nun milletvekili adayı yapılmaması, Özal'ın yeni dönemde Amerikancı dış politikasını kendisinin yürütmek istemesinin işaretidir.

Söz gazetesinin CIA raporu yayımlayarak çıkmaya başlaması ve arkasından Amerika'da bazı gizli CIA bağlantılarının gizliliğinin tartışılmasına yol açtı. Ancak çok kısa bir zamanda bu tartışmalar, asıl bağlantıları araştırmak yerine memuriyet merdivenlerinde yükselebilmek için Amerikan memurlarına bilgi sızdaran Türk memurlarının ortaya çıkarılmasıyla dejenere edilmek isteniyor.

Türkiye'de CIA bağlantıları üst düzeyde aranmalıdır. ABD ve CIA, Türk Dışişleri Bakanları için son derece duyarlıdır. Özellikle ihtilaller ve darbeler döneminde bakanlık koltuğuna en güvenilir adamlarını oturtmayı başarabiliyor.

ABD ve CIA, Türk diplomatlarını en çok Moskova Büyükelçiliği'nde sınıyor. Moskova Büyükelçiliği'nde görev

yaptığı sırada resmi ve gayri resmi kaynaklardan topladıkları bilgileri önce Amerikan meslektaşlarına aktaran hariciyeciler yükseltiliyor ve bir karışıklıktan istifade ile bakanlık koltuğuna oturtuluyor.

27 Mayıs'ta, önce Deniz Kuvetleri Komutanı Fahri Korutürk Dışişleri Bakanı olarak ilan edildi. Ancak henüz Moskova'da görev yapmamış ve güvenilirliği denenmemiş Amiral Korutürk'ün adı hemen çıkarıldı ve yerine Türkiye'nin meşhur Moskova Büyükelçisi Selim Sarper getirildi. Sarper, 1945 yıllarının karışık günlerinde Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ile yaptığı görüşmeleri Türkiye yerine Amerikan kaynaklarına aktaran bir diplomattır. Türkiye'deki anti-Sovyetizmin en kirli maşalarından birisidir.

Amiral Korutürk daha sonra Moskova Büyükelçisi oldu ve Cumhurbaşkanlığı katına çıkabildi. Moskova Büyükelçiliği yapan Hasan Esat Işık ise, Ecevit'in yakını olmasına karşın hiçbir Ecevit Hükümetinde Dışişleri Bakanı olamadı. Moskova'daki CIA sınavından başarısız çıkmıştı. Işık'ın yerine Dışişleri Bakanı yapılan Prof. Gündüz Ökçün'ün CIA'ye kolaylık gösterdiği ortaya çıktı.

12 Mart, Dışişleri Bakanlığı'na NATO'da NATO memuru olarak çalışan Türk diplomatı Osman Olcay'ı getirdi. 12 Eylül'ün sabahında ise o zaman ABD'nin Ankara Büyükelçisi ve CIA ajanı Spain'in anılarında yazıldığına göre, Türk diplomatı İlter Türkmen, Amerikan Büyükelçisi Spain'u telefonla arayarak Dışişleri Bakanı olacağını duyurdu. MİT eski müsteşarı Behçet Türkmen'in oğlu olan İlter Türkmen de Moskova Türk Büyükelçisi olarak bulundu ve Amerika ile CIA'nin kendisine olan güveni daha da arttı.

İlter Türkmen şu anda Türkiye'de Amerikan görüşlerini en sıkı bir biçimde savunan en önemli diplomatlardan birisidir.

Vahit Halefoğlu'nun, Moskova Büyükelçiliği yaparken milletvekili olmamasına karşın Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi Turgut Özal'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne tam bir güvence vermek istemesinin sonucudur. Halefoğlu, Moskova'da güvenilirliğini kanıtlamıştır. Seçim öncesinde, yeni bir hükümet kurma ihtimali yüksek olan Turgut

Özal, şimdi Sovyetler Birliği'ne bazı jestler yapmak zorunluluğunu duymaktadır. Türkiye rejiminin sürekli şikayet konusu yaptığı TKP radyosunun yayınını durdurması ile Halefoğlu'nun yeni dönemde bakanlıktan kayacağının belli edilmesi zaman içinde birbirine yakın düşüyor.

Halefoğlu'nun adaylıktan düşürülerek parlamentoya girmesinin engellenmesi ve böylece yeni dönemde Dışişleri Bakanı olma şansını yitirmesi, Turgut Özal'ın dış politikayı, kendisinden önce Washington'un bilmesini önlemek isteğine bağlamak mümkün. Böyle bir durumda Sovyetler Birliği de, Türkiye ile yaptığı görüşmeler sırasında görüşme ve önerilerin gizliliği konusunda eskisine göre "daha güvenilir" bir durumla karşılaşabilir.

CIA Türkiye'nin içindedir. Birkaç memurdan ibaret değildir. Ayrıca sadece bir istihbarat örgütü değil, aynı zamada bir siyaset planlama dairesidir. İngiliz Gizli Servisi ise kapitalist dünyada CIA'nın sızmadığı tek gizli örgüt olmakla övünüyor. Böylece, bütün öteki istihbarat örgütleri ile birlikte MİT'i de CIA bağlantılı bir örgüt sayıyor.

BUHARİN VE SOSYALİZM

İkinci Dünya Savaşı, silahlı ve topyekün bir saldırı oldu; Sovyetler Birliği, bu saldırıdan zaferle ve bir sosyalist sisteme dönüşerek çıktı. 1956 yılında Macaristan'da, 1968 yılında Çekoslavakya'da, 1980 yılında Polonya'da içinden kapitalist restorasyon denemeleriyle karşılaştı; dünya sosyalist sistemi, bu sınamalardan, sosyalist halkların sosyalizme bağlılığını denemiş olarak çıkıyor.

En fazla bir köylü sosyalizmi veya sosyalist edebiyatla fazla süslenmiş bir Kemalizmi temsil eden Başkan Mao, yaşayan sosyalizmin ideolojik katalogunu, 1960 yıllarının sonlarından başlayarak ve Çin'i karargah sayıp dünya ölçüsünde bonbardımana tabi tuttu. Başkan Mao, başlangıçta, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist toplumlarda, nesnel gerekçelerin zorlamasıyla, sosyalist insanın yaratılmasında karşılaşılan güçlüklerden rahatsızlık duyanların özlemlerini de arkasına aldı; sonunda, Çin, kimliğini yitirme sürecinin içinde sıkışıp kaldı.

Sosyalist sistem şimdi hem bu acımasız denemelerin olumlu kalıntılarını ve hem de büyük bir güveni yaşıyor. Sosyalist sistem bugün, hem bir gerçekliği ve hem de, içinden ve dışından, yıkılmazlığı anlatıyor.

Bu, durum ve güvenli sonuç, yeni bir ahlakın başlangıcıdır.

Ekim Devriminin oluşumuna katkıda bulunanların hepsi, katkıları ölçüsünde, tarihteki yerlerini alıyorlar. Rusya'nın çeşitli halklardan oluşan işçi sınıfı, emekçileri, köylüleri askerleri, aydınları ve başta Lenin ve Lenin'in sorumlu öğrencisi Stalin, bugünün olumlu sonucunun mimarları olarak, en büyük payın sahibi oluyorlar.

Buharin'in ve diğerlerinin bütün katkılarının, olumlu ve olumsuz tutumlarının, özgürce tartışıldığı bir noktaya

gelinmesi son derece sevindiricidir. Trotskiy'in de bütün katkılarının ele alınacağı, olumlu katkılarından dolayı övüleceği, olumsuzluklarından dolayı yerileceği zaman gelecektir; uzak görünmüyor.

Ancak Trotskiy'in ve Buharin'in tasfiyesinde Stalin, kesinlikle haklıdır. Başlardaki çok büyük katkıları ne olursa olsun, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yönetimine Trotskiy'in ve Buharin'in geçmesi halinde, bugüne gelinmesi ihtimalinin çok az olduğu noktasında kuşku bulunmuyor.

Yaratıcılığını yitirme aşamasındaki Batı Avrupa Komünist Partileri, devrime ve insanlara bir süreç içinde bakamıyor. Uzun süre Buharin'in adını unutmuşken, Garbaçov'un olumlu adımlarından sonra, diğer uca gitme için acele ediyorlar. Fransız Komünist Partisi'nin haftalık yayın organı Révolution, itibarı iade edilenler içinde hiç kimsenin Buharin kadar önemli olmadığını anlatmaya çalışıyor.(1) Bir başka sayısında Lenin'in, Buharin'e, "L'enfant chére du parti" dediğini diline doluyor.(2) Lenin'in, Buharin için, yazdıkları ancak büyük bir rezervle Marksist sayılabilir, dediğini unutmuş görünüyor. Révolution, İlya Ehremburg'un kendi isteğiyle anılarından çıkardığı ve Ehrenburg'un kızı tarafından şimdi Révolution'a verilen bir bölümü de yayımlıyor.(3) Ehrenburg, burada, "Le heros de mon adelescence etait Nikalai İvanovitch Boukharine" diyor; büluğ çağlarında, iki arkadaştan Nikelay, İlya'nın "idolü" oluyor.

Ehrenburg, Buharin'i, "neşeli, coşkulu, resim ve şiiri seven, en güç zamanda bile terketmediği bir alaycılığı olan" birisi olarak hatırlıyor. Révolution, tasfiyesine yakın zamanda, Buharin'in, "un koulak n'est pas un Kolchak", dediğini hatırlatıyor; Buharin mülk sahibi palazlanmış köylüyü anlatan ve "yumruk" anlamına gelen, bir kulak'ın, Beyaz Ordu generallerini anlatan Kolçak, olmadığını söylüyor.

Köylülük, kapitalizmin gübreliğidir.

Buharin, bir sosyalizmde, kapitalist restorasyonun ideologu olarak ölmüştür.

Çalışmanın ürünü ile harcanan emek arasında birebir

ilişki kurmaya çalışmak, başında, küçük mülk sahibi köylülüğün ahlakıdır, kapitalizmin temel ilkesidir ve emek değer yararının özüdür. Bunlara karşı çok titiz olmak gerekiyor.

NOTLAR

(1) Révolution, Sayı 416, 19 Şubat 1988, s. 38.
(2) Révolution, Sayı 415, 12 Şubat 1988, s. 33.
(3) Révolution, Sayı 420, 18 Şubat 1988, s. 38.

SOSYALİZME AÇILIM

Karl Marx'ın iktisat incelemelerine başlama dönemi, 1851 yılında Avrupa'da devrim umutlarının söndüğü, sol politikanın bir durgunluk aşamasına girdiği zaman kesitine denk düşüyor. Türkiye'nin bugünkü somut zaman noktasında, durum terstir; Türkiye'nin yeni bir devrimci yükselişin eşiğine, başlangıç noktasına, yanaştığı bir zamanda iktisada bakmak zorunlu oluyor.

Rastlantı değil; 1978–1988 arasında durum açıktır ve politika ortada duruyor. Somut gözler önündedir; öze inmeye gerek duyulmuyor. Bugün öz ve derindeki yeni oluşumu bulabilmek için iktisada ve fiziksel gelişmelere bakmak gerekiyor; iktisat bakışının yeni dönemi başlıyor.

Bir: Arap dolarlarının altın çağı arkada kalıyor. Artık Türkiye tekelleri için Arabistan'a hücum ve Arapçayı öğrenme dönemi bir tarihtir. Petro-dolara dayalı Arap yenilenmesi, yüksek ihracat hacmi ve Arabistan ülkelerinde inşaat yatırımcılığı parlak dönemini bitirmiştir; Türkiye ekonomisinin klasik imkanları arasına giriyor.

İki: Irak–İran savaşının, Türkiye mallarına yarattığı konjonktürel talep de önemini yitirmiştir. Bu iki yitişten geriye, uluslararası piyasalara çıkmaya hazır bir inşaat müteahhitliği sektörü ve bir de agresif olabilen ihracatçı firmaları topluluğu kalıyor.

Hemen bir geçici sonuca işaret edilebilir; iki yitikten bir yeni durum doğuyor. Arap dolarları önemini ve Türkiye ekonomisi içindeki göreceli ağırlığını yitirdiği için, köksüz Türkiye burjuvazisi ile sığ Türkiye entelijansiyası daha "laik" olabilecektir; Arap parasının azalması, Türkiye tekelleriyle bunların güdümündeki basına ve uzlaşmacı Türiye entelijansiyasına, "Allah sevgisini" unutturacaktır. Hiç olmazsa azaltacaktır; durum bunu gösteriyor.

Dünya kapitalizminin Birinci Dünya Savaşı öncesine

özgü sağ çözümlere ve bu anlamda, sağda daha radikal bir konuma girdiği bir zamandan sonra, her ülkenin ekonomisi Keynezyan reçetelerin tuzağına girmek üzeredir: Burjuva iktisadın "gap", Türkçesi ile "açık" çözümlemeleri kendisini önplana itiyor. Türkiye'de tekelci ekonomi, "tasarruf açığı" ile "ödemeler dengesi" açığının kıskacı içine girmeye başlıyor. İç ekonomide talebin toplam arzı geçmesi, bütçe açığı bunun göstergelerinden biridir ve döviz harcamalarının döviz gelirlerinden fazla olduğu bir duruma geliniyor. Dış borç ödemeleri ciddi dönemine giriyor.

24 Ocak ancak bir kez yaşanabilir; ekonomideki fiyat yapısını diğer tekelci ekonomilerdeki nisbi fiyatlar düzenine uydurma operasyonu iki kez yapılamıyor. Ayrıca Turgut Özal'ın tedavi gerekçesiyle gittiği Amerika Birleşik Devletleri'nden bazı işaretler aldığı anlaşılıyor. Gelir dağılımını daha da bozacak girişimlerin Türkiye'de kurulmuş olan nisbi istikrarı bozmasından, Amerikalı uzmanların, kaygılandıkları görülüyor.

Avrupa, Türkiye için hiçbir zaman heyecanlı bir pazar olamaz. Tekelci Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmek istemesi, ekonomik olduğu kadar, siyasidir ve komünizm tehdidine dayanıyor. Tekelci Türkiye, Avrupa ile özgürlükleri ya da pazarı için değil, tıpkı bir Fransa veya Batı Almanya türünden komünist bir yönetim tehdidinden uzaklaşabilmek amacıyla bütünleşmek istiyor.

Büyük sonuç çıkıyor: Başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkeler hem bakir bir ihracat alanı ve hem de yeni iş kapıları bekleyen inşaat kesimi için büyük bir çekicilikle ortada duruyor. 1921 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın, 1967 yılında Süleyman Demirel'in izlediği yoldan, Türkiye'nin sosyalizme açılımı gündeme giriyor.

Bunun için, yaz aylarından beri, önemli adımlar atılmıştır; adımlar aradaki pürüzleri temizlemeye yöneliyor. Bir: Behice Boran'ın cenazesiyle birlikte Moskova'daki Türkiye Elçiliği'ne sığınmış Süleymanoğlu aynı zamanda Türkiye'ye geldi. İki: Türkiye'de Amerikan bakış açısının sadık savunucuları, İlter Türkmen'den sonra Vahit Halefoğlu da, Dışişleri Bakanlığı'nı bıraktılar. Bu, sosyalist sistemin, Türkiye ile ilişkilerinde, aracıları dışarda bırak-

ma isteklerine uygundur. Aynı zamanda, Türkiye solu için pek etkin olamayan ancak Türkiye rejimi için önemli sayılan TKP radyosu sustu. Üç: Sosyalist sistemin büyük diplomasi başarısıyla Garbaçov-Reagan anlaşması yeni bir yumuşamanın başlangıcına işaret ediyor. Turgut Özal takımı, Bulgaristan'dan bir genç kızı getirerek Bulgaristan ile yüksek tansiyonu soğutma yolunda bir adım atıyor. Genç kızın getirilmesi, İkinci Soğuk Savaş çığırtkanlıklarına son vermenin törenlerini de içeriyor.

Sorunlar olduğu kesindir; yeni bir yumuşama ve sosyalist ülkelere açılmadan, yüksek komutanların hoşnut olmayacağını sezmek zor görünmüyor. Türkiye ordusu, yalnızca iç sorunlarla ve Kürt silahlı hareketi ile karşı karşıya bırakılmaktan memnun olmaz; Orgeneral Evren, bu açılımı yavaşlatıcı girişimlere sözcülük ediyor. TSK Komutanları da ordu imajını düzelterek, daha "laik", daha "sol" bir görünüm için ölçülü davranışlara başlıyorlar. Eski sol yazıcılar destek veriyorlar.

Sosyalizme açılım, iktisadın fizik zorlaması olarak ortaya çıkıyor.

GECİKMİŞ ÇÖZÜMLER İÇİN GARBAÇOV'UN KÜTLE ÇAĞRISI

... that I, being engaged in the bitterest conflict with the whale world (the official one)...

.....

I laugh at the so-called "practical" ben with their wisdom. If one chose to be an ox, one could of course turn one's back on the sufferings of mankind and look after one's own skin. But I should have really regarded myself impractical if I had pegged out without completely finishing my book, at Least in manuscrit.

From Marx to Meyer, April 30, 1867

Marx - Engels, Selected Correspondence, p. 193

... bütün dünya ile, resmi olanın tümüyle, en sert kavgaya girişmiş birisi olarak ...

.....

Şu "pratik" denilen insanların aklına gülerim. Bir insan öküz olmayı seçerse, insanlığın acılarına sırtını dönebilir ve kendi postunun derdine düşebilir. Ancak ben, en azından el yazması biçiminde de olsa, kitabımı tümüyle bitirmeden göçüp gidecek olsaydım, kendimi gerçekten alık sayardım.

Marx'tan Meyer'e, 30 Nisan 1867

Marx – Engels, Seçme Mektuplar, s. 193

Kavgalı dünya bir bölünmüş dünyadır; dünyanın tümüne bir tek kişi kavga açmış olsa bile, iki ayrı dünya ortaya çıkıyor. Dünyalar kendi doğrularıyla birlikte varoluyorlar; aslında kavga, bir dünyanın doğrusu ile diğerinin doğrusu arasında oluyor. Kavga bir doğruluk kavgasıdır,

doğru olan tektir.

Glasnost, kazanmış doğrunun kütle bilincine dönüşmesi için gerekiyor. Doğru, en büyük gücü böylece kazanıyor. Doğru kazanırken, kütle katılımını da buluyor.

Parantez açıyorum: Buradaki yazımın, bir kitap çalışmasının ilk bulguları ve bir tür özeti olduğunu belirtmek durumundayım. Bu nedenle de, bazı tezlere hızla, sıralayarak başlamak zorunluluğunu duyuyorum.

Birinci tez, Sovyetler Birliği üzerine daha önceki çalışmalarımda kanıtlarını buluyor; ne yazık, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri ve burada ileri sürdüklerimi bilgili bir düzeyde irdeleyebilmek için diğer çalışmalarıma(1) bakmak gerekiyor. Bu Sovyet düzeninin çok büyük ölçüde 1930 ve 1940 yıllarında kurulmuş olmasından ileri geliyor. 1960 ve 1970 yılları, kurulmuş yapıda önemli değişiklik getirmedi.

Sovyet ekonomi ve toplumunda büyük dönüşümleri sağlayan, İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme karşı zafer kazanarak sanayi temelini kanıtlayan, "Sovyet sistemi", çok büyük ölçüde 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarının damgasını taşıyor. Sovyetler Birliği'nde bugün de geçerli olan sistemin kaburgası, 1930 ve daha az ölçüde de 1940 yıllarında ortaya çıkıyor. 1960 yılları ise, bu maddi temel üzerinde beklenen nitel değişmelere tanıklık ediyor.

Nitel değişikliklerin yalnızca ikisine işaret etmek gerekiyor, yakın zamanlara kadar Sovyetler Birliği'nde başbakanlık görevini yapan N. A. Tihanov'un, "Sovyetskaya Ekonomika: Dostijeniya, Problemı Perspektivı" adlı çalışmasını kaynak olarak kullanabiliyorum. Tihanov, bir yerde, şunları yazıyor: "1960 yıllarının ikinci yarısında SSCB, gelişmesinin nitel olarak yeni bir aşamasına, olgun sosyalizm aşamasına, girdi." (2) Zreloe Sotsializm, Olgun Sosyalizm, çok gelişmiş bir ekonomiyi, en ileri bilimi ve kültürü anlatıyor; gelişmiş sosyalizm demek oluyor.

Razvitoy sotsializm, gelişmiş sosyalizm, beraberinde bir başka nitel değişikliği de getiriyor. Aynı kaynaktan aktarıyorum: "Gelişmiş sosyalizm ile ülkede, insanların yeni tarihsel birliği demek olan sovyet halkı ortaya çıktı." Sovyetskiy Narod(3), Sovyetler Birliği'nin tüm nüfusunu

oluşturan bütün halkların eşitliği, kardeşliği ve amaç birliği temeline dayanıyor, böyle tanımlanıyor. Sovyetskiy Narod veya Sovyet halkı 1960 yıllarının sonlarından başlayarak Sovyet düzeninde gerçekleşen ikinci ve önemli nitel değişmeyi meydana çıkarıyor.

Sovyet halkı ile birlikte olgun sosyalizm, bir toplumun bilimsel temeller üzerinde bilinçle kuruluşunu ifade ediyor; sistemin işleyişinde kendiliğindenlik sözkonusu olmuyor. Özelikle sistemin ortaya çıkışının başlangıç aşamalarında, sistemin çeşitli bloklarının işleyişi ve birbiriyle ilişkisi her türlü otomatizmden uzaktır; zaman bugünlere yaklaştıkça Sovyet sisteminde de yalnızca karşılıklı etkileşim ile en iyi sonuçlara yönelen karar alanları ortaya çıkıyor.

İki Büyük Savaş arasında Von Mises ile Von Hayek tarafından dile getirilen, her gün milyonlarca bilinçle alınmış karara dayalı bir sistemi hiçbir karar mekanizmasının işletemeyeceği savı iflas etti; Sovyet sistemi, Von Mises'in ileri sürdüğünden de çok fazla kararı, her zaman siyasal ölçütlere vurarak, her gün ve her yıl alarak gelişmesini sürdürüyor. Bu durum, Sovyet sisteminin, diğer sistemlerden, bu arada kapitalizmden, en belirgin ve niteliksel ayrılıklarından birisini belirliyor.

Kapitalizmin en işlek dinamiği, iflaslardır; sistem kendi doğrusunu iflasları yaşayarak buluyor. Sosyalizmin en işlek dinamiği ise, yanılgı ve eksiklikleri bulup ortaya çıkarmak oluyor; iflaslar yoluyla cezalandırmayı reddeden bir sistem, en iyiyi bulabilmek için yanılgılar üzerine özel bir dikkatle eğilmek zorunda kalıyor. Yanılgı, yalnızca yanlış alınmış, eksik uygulanmış bir kararı değil, başlangıçta en uygun olmakla birlikte koşulların gelişme ve değişmesiyle uygunluğunu yitiren çözümleri de içeriyor.

Reel sosyalizm için, demek oluyor, yanılgılara işaret tutkusu, sistemin içinde deus ex machina bir role sahip; sanki makinadan çıkan bir tanrı, hep en iyiye doğru götürüyor. Bu nedenle reel sosyalizmde Sovyet yazını, sürekli yanılgı ve yanlış keşfi ve işaretleriyle dolup taşıyor.

Hiçbir sistem için, yanılgı ve yanlışları göstermek, buna eleştiri deniyor, Sovyet sistemi kadar gerekli değildir;

sistemin can damarlarından birisini oluşturuyor.

Şimdi, 1925-1940 yılları arasında belli başlı tüm sovyet kaynaklarını inceleyerek yapmış olduğum araştırmaya dayalı, ilk tezi yazıyorum: Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Sovyetler Birliği'ne yöneltilmiş eleştirilerin hemen tümü, daha önce Sovyet metinlerinde ifade edilmiştir. Batılıların Sovyetler Birliği'nde dile getirilmemiş bir tek yanılgı veya yanlış bile bulamamış olduklarını, netlikle ileri sürebiliyorum.

İkinci tezi yazıyorum: Batı üniversitelerinde Sovyetolojinin bir disiplin düzeyine çıkarılması, soğuk savaşın ürünüdür. İki temel amacı var; birinci amacı, Sovyet düzeninin gerçek gücünü bilmek ve buna dayanarak politika önerileri geliştirmek oluyor. İkincisi ise Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da yaşayanları, Sovyet düzeni ve genel olarak sosyalist sistem konusunda yanıltmak olarak ortaya çıkıyor. Sovyetoloji, sürekli olarak, bir yandan Sovyet düzeninin ne kadar kötü ve israflı olduğunu ve diğer yandan da her an çökmek üzere olduğunu yazmakla görevlendiriliyor. Bu o kadar öyle ki, uzun yıllardır sürekli olarak iflas edeceği haber verilmiş Sovyet düzeninin neden iflas etmediği soruları bile, artık ve giderek, Sovyetolojinin ayrı bölümlerini meydana getirmeye başlıyor.

Devam etmeden önce ikinci tezin bazı uzantılarından söz etmek gerek; birincisi, detente döneminde Sovyetolojinin gerilemesidir. Sosyalist tehdidin uzaklaştığı inancı, Batı üniversitelerinde Sovyet departmanlarına verilen paraların azalmasına ve bu araştırma alanının kontrolsüz bırakılmasına yol açtı; Garbaçov'un yapmak istediklerini kestirmekle şaşkınlığa uğradılar. Ancak Reagan'ın yeni soğuk savaş kampanyası ile birlikte Sovyetoloji yeniden cazip bir meslek haline geliyor.

İkinci tezin ikinci uzantısı şudur: Batılı Sovyet uzmanları için anlamak ile yanıltmak, pek o kadar birbirinden ayrılamıyor. Çözümsel kolaylık için ayırmak zorunluluğunu duyuyorum; Batılı Sovyet uzmanlarının donatılmış oldukları başlangıç bilgileri ve bakış açıları, Sovyet düzenini soğukkanlı ve nesnel bir biçimde incelemelerine el vermiyor. İkinci tezin ikinci uzantısı ise şöyle oluyor: Batı

Avrupa ile Kuzey Amerika'da Sovyet araştırmaları çok büyük ölçüde CIA'in kontrolündedir veya en azından bu ünitelere CIA'in sızmış olduğu kabul ediliyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde zaman zaman yapılan özel Sovyet ulusal gelir tahmin ve hesaplarının CIA'in casusluk uçaklarının çektikleri fotoğraflara dayandırılması, bu tezimin, çok çeşitli kanıtlarından birisini oluşturuyor.

Ancak böyle dolaylı kanıtlarla yetinmem için bir neden yok; uzatmadan daha doğrudan kanıtlar da sunabiliyorum. Üç isim vermek durumundayım; Abraham Bergson ile Wassily Leontief, Batı sosyal araştırmalarıyla ilgili herkesin bildiği iki isimdir. Her ikisi de birinci kuşak göçmen olmanın yanında, Sovyetoloji ve iktisatta pek çok tanınmışlar ve en azından birisine bir Nobel iktisat ödülü bile düşebiliyor. Bergson, Birleşik Devletler'de Sovyetolojinin kurucuları arasında yer alıyor ve Leontief ise, 1920 yılları başında Moskova'da planlama kurullarında çalıştıktan sonra Batıya ve Amerika'ya geçiyor.

Walter Laqueur ise her ikisi kadar ünlü değil; ancak ismine, iktisat dışı çalışmalarını okuyanlar, dipnot veya bibliyografik açıklamalarda rastlayabiliyorlar. Türkiye'nin komünist hareketleri dahil, dünyada özel bilgi isteyen her konuda yazıyor; son kitabı ise "A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence" başlığını taşıyor, casusluk örgütlerini ve özellikle de en çok bildiği CIA'yi inceliyor. Buradan, iktisatçıları şaşırtıcı bir aktarma yapmak durumundayım ve şöyle: "Savaştan sonra uluslararası ilişkilerin niteliği ne olursa olsun, Sovyet rehabilitasyonuna bakış çok canlı idi. Bu konu, 1944 yılında, o sıralarda Sovyet incelemeleriyle ilgilenen en iyi beyinlerinin olağanüstü beraberliğini sağlamış olan, OSS'nin SSCB bölümü tarafından incelendi. Abraham Bergson ile Wassily Leontifef'in yönetimindeki bölüm, Amerikan entelijans araştırmalarının büyük başarılarından birisi olan 'Rus Dış Ticaret Gelişmeleri' adını verdikleri raporu hazırladı."(4) OSS, Office of Strategic Services sözcüklerinin baş harflerini gösteriyor ve Stratejik Hizmetler Dairesi anlamına geliyor. Stratejik Hizmetler Dairesi'nin CIA ile ilişkisi, tıpkı Türkiye'deki Milli Hizmetler Dairesi'nin MİT ile ilişkisini andırı-

yor. Laqueur şu bilgileri de veriyor: "Savaş zamanının OSS'i, soğuk savaş döneminin CIA'sının hem temel yapısını ve hem de kadrosunun büyük bir bölümünü sağladı."(5) Böylece Amerikan Sovyet araştırmalarıyla en çok ünlü isimlerin Amerikan entelijans örgütleri içinde çalıştıklarını ve bunlarla ilişki içinde olduklarını göstermiş bulunuyorum.

İstihbarat ve yanıltma ya da araştırma ile yanıltma; Batıda Sovyetolojinin temeli ve amacıdır. Yanıltma için araştırma veya yanıltarak araştırma, bu üniversiter disiplinin temel çizgisini belirliyor. Repertuar pek öyle sanıldığı kadar zengin değil; İkinci Savaş öncesine kadar, bir karık plak türünden tekrarlanan sav, Sovyet rejiminin hemen iflas etmekte olduğu üzerine kuruldu. İflası beklenen bir düzenin İkinci Dünya Savaşı'nda faşist Almanya'nın acımasız saldırısı karşısında büyük bir ekonomik zaferle de çıkmış olması, Sovyet düzeninin iflas edeceği savının iflasını doğurdu. Bu durumda, "convergence" savı ortaya atıldı; kapitalizm ile sosyalizmin giderek birbirine yaklaştıkları ve arada bir farkın kalmamak üzere olduğu tekrarlanmaya başladı. Convergence tutkunu Batılı Sovyet araştırmacısı ve giderek sosyal bilimcisi, Sovyetler Birliği'ndeki her yeni ekonomik önlemi, kapitalist restorasyona bir adım daha yaklaşma olarak değerlendirdi.

Garbaçov'un açılımları, artık kendi savlarına kendisi bile inanmayan ve detente nedeniyle aranırlığı kaybolduğu için kendine güvenini de yitirmiş olan Sovyet uzmanlarını hazırlıksız yakaladı. Garbaçov'un yeni çözümler arayışını, kansız bir "Prag Baharı" olarak değerlendirmekte birleştiler. Garbaçov'a Marksizm-Leninizmin temel ilkelerinden ayrılan bir tür "Rus" Dubçek gözüyle bakmaya başladılar. Birinci Sekreter'in, politik ve sosyal alanlarda yaptıklarıyla ekonomik düzenleme arayışlarını birleştirerek kapitalist restorasyona hükmettiler ve dışarda ve Türkiye'de "Garbaçov'un yaptıklarına ben de imza atarım" diyen anti-Sovyetler ve anti-sosyalistler çoğaldı.

CIA uyandı: Yeni Sovyet yönetimi, sosyalizmin imajını tazelemekte, Afganistan ile Polonya'daki gelişmelerin ve benzerlerinin dünya sosyalist sisteminin üzerine örtmeye

başladığı kara bulutları açmada beklenenden daha hızlı sonuçlar sağlıyordu. Bunun için, propagandanın tersine çevrilmesi, önce Garbaçov'un programının karşısına engeller konması, bu engeller çok zaman "bürokrasi" oluyor ve daha sonra da, kökten değişmeler olmakdıkça Sovyet sisteminin düzeltilemeyeceğinin ileri sürülmesi gerekiyor. (6) Şimdi işler bu aşamaya geliyor.

Şimdi parantez açmam gerekiyor: Burada sunduklarım bir kitap çalışmasının özetidir. Ayrıntıya giremiyorum; iktisadın pazar diskirimasyonundan söz edebiliyorum. Franko faşizmi belki de pazar ayrımının en güzel örneklerinden birisini sağlıyor; kitapların ucuz baskısı, solculuk gerekçesiyle, yasaklanırken, lüks baskılar kesinlikle yasaklanmıyor. Bazı alıcıların solculuk tehlikesi karşısında bağışıklığı olduğu düşünülüyor; CIA kaynaklı, Garbaçov'un Sovyetler Birliği'ni kapitalist restorasyona götürdüğü savı yalnızca günlük basın için, vulgar okuyucuya hitap ediyor ve tam bir vulgarizasyonu amaçlıyor. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "uzman" yayınlar, kendi bakış açılarının çarpıklığını saklamakla birlikte, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerle ilgili olarak vulgar basında çıkanların tam tersi bir tablo çiziyor. Vulgar basın, Garbaçov'a pek çok "iyimser" bakarken, uzman yazılar, son derece "kötümser" görüşler çıkarıyorlar.

Artık tümüyle Amerikan kaynaklarına dönebilirim; bundan sonra Sovyet yayınlarını ele almak durumundayım. Ancak bir noktaya işaret etmek zorunluluğunu duyuyorum; çok zaman olduğu gibi, yazdıklarım asıl ve dar konusunu aşıyor ve Amerikan dünyasının ikiyüzlülüğünü bir kez daha ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

Önce bir aktarma yapıyorum; Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, sık sık uzmanları çağırarak Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler konusunda görüşlerini dinliyor, tartışıyor ve daha sonra bunları yayımlıyor. Böyle bir tartışma dizisini içeren, "1970 yıllarında Sovyet Ekonomik Gelişme Tahminleri" adlı yayından şunu aktarıyorum: "1965 yılında bir ekonomik reform programı kabul ettiler ve, burada başarı göstergelerinden birisi kâr olduğu için, bazı Batılı yayınlarda bu, yanlış olarak, sürünerek gelen kapitalizm

olarak nitelendi".(7) Burada geçen 'creeping capitalism' Batı yayınlarında çok geçiyor; sürünerek gelen, sülük türünden bir başka canlıya yapışarak gizlice ve sincice gelen kapitalizmi anlatıyor. Kapitalizmin artık sürünmeden gelmeyeceğini de anlatmış oluyor.

Türkiye'de zaman zaman günlük basında da, akademik yayınlarda da ve zaman zaman da daha hacimli çalışmalarda, Sovyet planlamasında kâr ve kârlılığın çok eskiden beri kullanıldığını ve bu kullanımın kapitalizmle bir ilgisi bulunmadığını göstermeye çabalıyorum. Ne yazık, nerede ise aynı zamanlarda estirilen daha güçlü rüzgarlar karşısında etkili olamıyor; yine Amerikan Kongresi'nde bir uzman, sürünen kapitalizmin bir yanılgı olduğunu söylemek mecburiyetinde kalıyor. Aynı uzman, aynı yerde, ancak yıllar geçtikten sonra ve sürünerek gelen kapitalizm propagandasından beklenen sonuçlar alındıktan sonra, 1965 Kosıgin Ekonomik Programı için, "Sonuçta, çok daha merkezi kontrollara başvuruldu" diyebiliyor.

Garbaçov'un açılımları içinde ise kır kesimlerde Sovyet yurttaşlarının evlerinin önlerindeki küçük bostanlarında kendi hesaplarına tarımcılık yapması, çok büyük bir kapitalist restorasyon olarak gösteriliyor. Burada ise Elizabeth Denton'un bir çalışmasından aktarma yapma gereğini duyuyorum; çalışmasının başında Elizabeth Hanım'ın bir "CIA Research Analysts" olduğu açıkça kaydediliyor, Elizabeth Hanım CIA'de çalışıyor. Amerikan Kongresi'nin bu kez 1980 yılları için Sovyet ekonomisindeki gelişmelerle ilgili hearinginde, Elizabeth Denton şunları söylüyor: "1977 tarihli yeni Sovyet Anayasası, özel sektör üzerindeki sınırlandırmaları gevşetme yönünde bir niyeti dile getiren 'permissive' bir dil içeriyor. Özel tüketici hizmetlerinin ve özellikle tarımsal üretimin genişlemesi, kamu kaynaklarından pek az bir harcamayla, ek bir farklılık yaratabilir. Özel tüketici hizmetleri alanında henüz hiçbir hareket görülmemekle birlikte, 1980 Aralık tarihini taşıyan bir parti kararı ve hükümet kararnamesi, özel bostanları desteklemeyi, devlet kooperatif çiftlikleri için ekonomik açıdan cazip hale getiriyor."(8) Demek oluyor, eğer özel bostanlara izin vererek kapitalizm restore ediliyorsa, bu

Brejniyef döneminde başlıyor.

Şimdi Brejniyef dönemine geliyorum. Önce bir parantez açarak bir uyarı görevimi yerine getirmek istiyorum: Sovyet sisteminde sürprizler olmuyor. Tezi yazıyorum: Sovyet sisteminde sorunlar kadar çözümler de önceden hazırlanıyor.

Amerikan Kongresi'nde 1980 yıllarındaki gelişmeleri tahmin etmeye çalışan ve 1982 yılında konuşan bir başka uzman şunları söylüyor: "Psikoanalistler, kabuslarda olduğu türden, uyanıklığın azaldığı zamanlarda 'baskı altında tutulanın ortaya çıkışından' söz ediyorlar. Brejniyef'in son açıklamalarının bir bölümü bize bu olguyu hatırlatıyor. Ekonomik örgütlerde yanlış yapılan işlerde, kişisel ve hatta cezai sorumluluk düşüncesine gayet net bir dönüş görülüyor."(9) Brejniyef'e yeniden dönmek üzere, bu kez bir başka Amerikan incelemesinden Andropov uygulamalarıyla ilgili bilgi aktarma yapma gereğini duyuyorum. M.I. Goldman, Foreign Affairs dergisinde şunları yazıyor: "İktidarda bulunduğu sınırlı dönemde Andropov, yerel düzeydeki parti ve hükümet görevlilerinin yüzde 20-30 kadarıyla birlikte 20 bakan ve bakan yardımcısının işine son verdi. Bu, yalnızca sistemi yetersiz ve bozulmuş yöneticilerden kurtarmaya yaramadı, aynı zamanda, diğerlerini, daha çok ve daha iyi çaba harcamadıkları takdirde aynı sonuçla karşılaşacakları konusunda uyardı. (10) Goldman, Andropov'un bir tek konuşmada 13 kez "disiplin" sözcüğünü kullanmasına dikkati çekiyor ve bu yolla, kısa bir zamanda, üretimdeki düşüşü önleyerek ekonomiyi yeniden rayına oturttuğunu ileri sürüyor.

Brejniyef'e dönmeden önce Garbaçov'dan da söz etmek yararlı olabilir; beklenebileceği türden, uyarılarının dozajı daha yüksek oluyor. Bir konuşmasında uyarılarını daha da yüksek sesle telaffuz etmek gereğini duyuyor ve "Deyim yerindeyse" diyor, bunlar "bazı kimselerin bir kulağından giriyor, diğerinden çıkıyor"(11) Ekliyor: "Biz, böylesi parazit tutumlarla yönetilmeyeceğiz." Şunları da ekliyor: "Bizim sosyalist yaşamımızdan, bizim sosyalist toplumumuzdan, sorunların üstünü örtme ve göz boyama uygulamalarının kökü kazınmalıdır." Bu konuşmasında,

Hayvancılık ve Yem Üretimi Makinaları Bakanı Beluk ile İnşaat Malzemeleri Sanayii Bakanı Yaşin'in adlarını da söyleyerek ağır bir biçimde eleştirebiliyor. Bir yerde Demir-Çelik Sanayi Bakanı Kazanets'i ve diğer bir yerde de Petro-Kimya Bakanı Fyodorov'u ağır bir biçimde eleştiriyor ve nerede ise azarlıyor. Öyle anlaşılıyor, Brejniyef'in yönetiminin son zamanlarında başlayan doğrudan uyarıcıları yeniden kullanma pratiği ve yönetimi tazeleme programı, Garbaçov zamanında daha yaygınlık kazanıyor.

Uzman Amerikan kaynakları, Kasım 1979 tarihinde Merkez Komitesi Plenumu'nda yaptığı konuşmadan çok rahatsızlık duymuş görünüyorlar; bu konuşmanın "Sovyet yaşamının daha karanlık dönemlerinin sözü edilmese bile, N.S. Hruşov'u akla getirdiğine" işaret ediyorlar. Büyük bir şaşkınlıkla, bebek arabaları için parça üreten bir işletme yöneticisinin görevine özen göstermemesi nedeniyle bir yıl çalışma kampına gönderilmesini kaydediyor.

1979 yılında Brejnief ekonomik düzenlemeleri ile ilgili olarak Birleşik Devletler Kongresi Huearing'inde konuşan Gertrude E. Schroeder'den aktarma yapıyorum: "1979 Temmuz Kararnamesi ile açıklanan düzenlemeler ve bunu izleyenler, hiçbir anlamda, ekonomik sistemde gerçek bir reform değildir. Tam tersine. Planlama daha merkezileşiyor, daha rijit ve her zamankinden daha ayrıntıya iniyor; üretici birimlerin insiyatif alanı daraltılıyor, üretim malları daha sıkı bir fizik dağıtıma tabi tutuluyor, yönetim tarafından belirlenen, esnek olmayan ortalama maliyete dayalı fiyatlar korunuyor ve komplike özendiriciler sistemi, öncelikle fiziksel birimlerle ifade edilen üretim planları olmak üzere birbiriyle çelişen değişkenlerden oluşan hedefleri gerçekleştirmeye bağlanıyor."(12) Gertrude Schroeder gelişmelerden hoşnut olmuyor ve şöyle devam ediyor: "Bu değişiklikler sistemi, pek çok Batılı ve bazı Sovyet gözlemcilerin gerekli gördükleri yönün, desantralizasyon esneklik ve piyasa unsurlarının kullanılması yönünün, tersi bir yöne götürüyor." Garbaçov'un yaptığı bunları daha da ileri götürmek oluyor. Schroeder, şunları da ekliyor: "Şimdi uygulamaya konan 'yeni paket', merkezi planlamanın alanını, Gospiar ile bakanlıkların

yetkisini, temelli bir biçimde arttırıyor." Garbaçov, daha da arttırıyor.

Planlamanın rolünün artması partinin ilgisinin tartışılmasıyla birlikte gidiyor. Bir başka Amerikan kaynağını aktarıyorum: "Diğer yandan, ekonomik kararların alınmasında partinin artan ilgisi, ekonomik yönetimde partinin aşırı ölçüde müdahale ettiği suçlamalarının yeniden ortaya çıkmasına neden oldu ve ekonomide partinin rolü konusunda liderler arasında tartışmayı artırdı. Politbüro içinde Andrey Kirilenko ile Konstantin Çernenko'nun, bu konuda, başlıca iki ayrı görüşü temsil ettikleri anlaşılıyor. Komünist'in 1981 Ağustos sayısında Kirilenko, teknik ilerlemenin zorunluluklarının daha tümleşik politikalar, daha kapsamlı programlar hazırlanmasını ve ekonominin modernizasyonunda aktif parti müdahalesini gerektirdiğini ileri sürüyor."(13) Aynı kaynak, Şerbitskiy ile Şvarnadze'nin parti müdahalesinin artırılmasından yana olduklarını da belirtiyor; Şvarnadze'nin Gürcistan'da partinin ekonomik yaşama müdahalesi konusunda başarılı denemelerden sonra Dışişleri Bakanlığı'na geldiği biliniyor.

Brejniyef zamanında, yönetimin sonlarına doğru, merkezi planlamanın rolü arttırılıyor, doğrudan uyarıcılar önplana çıkıyor, hedef planlaması yeniden moda oluyor ve partinin ekonomik işlerle çok daha yakından ilgilenmesi, önemli kararları teknisyenlere bırakmaması düşünceleri ağırlık kazanıyor. Batı dünyasının Sovyet uzmanları bunları izliyorlar ve iyimser olamıyorlar. Brejniyef yönetiminin sonlarında bir uzman, Amerikan Kongresi'ni rahatlatmak gereğini duyuyor: "Brejniyef'in yerine gelebilecek hiçbir lider, en azından işin başında, kapsamlı bir iç ve dış program paketini uygulama gücünü kendisinde bulamayacaktır."(14) Gecikmiş çözümlerin hızla uygulanamayacağı konusunda bu iyimserlik, Batılı uzmanların bulduklarını sandıkları, yeni bir liderliğin Sovyetler Birliği'nde en erken beş yılda yerleştiği konusundaki yasalarına da dayanıyor. Sorunların, 1980 yıllarının sonlarına kadar bekleyeceğini, bu dönemde "oldukça genç bir grup politbüro üyelerinin" insiyatifi alarak yeni bir program

uygulayabileceğine inanıyorlar.

Fakat Garbaçov, birinci sekreterlik görevini üstlenince, bir açıklama gerekiyor; bir Amerikan uzmanı, Garbaçov'un bir göreve hızla hazırlanmış olduğu görüşünü bile ileri sürüyor. Şunları yazıyor: "Hızla yükselmesi, hemen hemen kesinlikle, yaşlanmış liderler arasında, Sovyetler Birliği'nin, sorunlara farklı yeni bir perspektifle bakan bir kimseyi gerektiren bir yeni durumla karşılaştığı konusunda bir anlayış birliğini yansıtıyordu."(15) Bunları yazan Jerry Hough, Garbaçov'u "olağanüstü" buluyor; 1980 yılında 49 yaşında politbüro üyesi seçildiğinde, kendinden sonraki en genç üyeden sekiz, ondan sonraki en genç politbüro üyesinden ise 17 yaş daha küçük oluyor.

Bir iyimserlikleri var; Garbaçov'u daha geç bekliyorlar, 1980 yıllarının sonlarını kuruyorlar ancak, erken geliyor. Yine de iyimserliklerini bozmak istemiyorlar; düşünce yapılarında bir jokerleri var. Türkiye de dahil dünyanın tüm tutucuları için bürokrasi bir jokerdir; istenilen zamanda istenilen işlevi üstleniyor. Sovyetler Birliği'nde Genel Sekreter, tutucu çözümlemeler için, hep bürokrasinin başı sayılıyor; fakat, Garbaçov'un karşısına çıkarılıyor. İşte Amerikan uzmanlar bu nedenle, vulgar basındaki tüm karşıt ilk propagandalara karşın, Garbaçov'un yönetime gelmesiyle hiç de iyimser olamıyorlar. Şunları yazabiliyorlar: "Reform, iktidardaki konumlarını ve ekonomik refahlarını tehdit edeceği için Sovyet bürokrasisi belki de ekonomik reformun en büyük engelidir."(16) Böylece, dolaylı yoldan da olsa, iktidarı ellerinde bulunduranların bürokratlar olduğu anlatılıyor. Devam ediyor: "Ekonomik eylemleri devletin yönetimsel kontrollerinden ayırmaya çalışan her reform, özellikle yıkıcılık eğilimi taşıyor. Şimdiye kadar bürokrasinin alanı olan geniş bir erk, pazara ve bireysel işletme menecerlerine transfer olacaktır. Bu nedenle işin başında bulunan bürokratlar için, böyle bir aktarmayı kolaylaştırmak değil zorlaştırmak doğal eğilim oluyor." Bütün bunlar ise, Garbaçov'un yenemeyeceği engeller olarak ileri sürülüyor; halbuki Garbaçov, ekonomik aktiviteyi politik alanın dışına çıkarmayı değil çok daha fazla içine almayı öneriyor. Buna karşın yine de şunları

yazılabiliyor: "Bazı radikal tasfiyeler veya kuramsal temizlikler olmadığı sürece, parti ve bürokratik müdahalenin eskisi gibi devam etmesi ihtimal dahilindedir. Garbaçov Sovyet bürokrasisi ile seleflerinden daha kolaylıkla baş edemeyecektir." Bu nedenle, Batılı uzmanlar, günlük basında Garbaçov'un bir kapitalist restoratör olduğu kampanyasını sürdürmüş olmalarına karşın, teknik yazınlarda Sovyet liderinin anlamlı değişikler yapamayacağını inatla tekrarlamaktan geri kalmıyorlar.

Aslında Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un buna benzer bir sorunu görünmüyor; sorunlar herhangi bir Sovyet bürokrasisinden değil doğrudan doğruya ve zaman zaman bürokrasinin niteliğinden doğuyor. Her örgütlenmede bir bürokrasi var ve olacak; buradan bir sorun çıkmıyor. Bürokrasisiz bir toplum ya da Birleşik Devletler'de bir büyük işletme düşünmek mümkün değil; bürokrasinin doğasında alışılmış işi tekrar etmek yatıyor. Sınıfsız bir dünyada veya hiçbir yeni sorunla karşılaşılmayan bir cennet durumunda, bürokrasi, her gün bir önceki işleri yerine getireceği için hiçbir sorun yaratmaz; sorun, yeni durumlara uygun yeni düzenlemelerin uygulamaya konması aşamasıyda ortaya çıkıyor. Çünkü bürokrasinin doğasında, yeni çözümlere uyumlar konusunda bir isteksizlik bulunuyor.

Sovyet düzeni, artık bir bölümü gecikmiş yeni çözümleri uygulamanın eşiğindedir. Hruşov'un görevden uzaklaşmasından sonra, Brejniyef'in genel sekreterliği yıllarında, Sovyet toplumsal yapısında çok önemli değişiklikler yaşandı; Brejniyef yönetiminde Sovyet ekonomisi çok hızlı bir biçimde tüketim toplumu aşamasını geride bıraktı. Temelinde kapitalist Batının tüketim kalıplarına büyük bir özlemi de taşıyan Çekoslovak müdahalesini içine alan yıllarda, Sovyetler Birliği tüketim alışkanlıkları bakımından Batı ülkeleri ile arasındaki farkı kapattı. Dayanıklı tüketim mallarında saturasyona ulaşırken, terkstilde ise Batı standartları ile Sovyet giyim kalitesi, temelinde, birbirinden ayrılmaz oldu.

Tüketicilik yeni sorunlar çıkarmıyor ve yeni çözümler gerektirmiyor; yaratıcılığı zorlayan bir yanı bulunmuyor.

Tam tersine, bazı tür tüketim maddelerini aşırı ölçüde tüketmek alkolizm benzeri sakıncaları da beraberinde getiriyor. Ayrıca kişilerin olduğu kadar toplumların yaşamında da, tüketim furyası, bir yandan bekleyen sorunlara uzak kalma alışkanlığını ve diğer yandan da çalışma hızının ve isteğinin yavaşlaması sonucunu da beraberinde getiriyor. Bu dönemde üretimin artış hızında önemli düşüşler kaydediliyor.

Ortaya çıkan sorunların farkedildiği yıllar, Polonya olayları adı altında yöneten bir partinin şaşırtıcı boyutlara ulaşabilen zaafiyetine tanık oluyor. Sosyalist sistemde, ayrıca sorunlara çözümler hiçbir zaman varolan bürokrasiden değil, toplumun en uyanık, bilgili ve duyarlı öğelerini içermesi gereken partiden bekleniyor; yaratıcı olması gereken, sorunları çözümlere gebe bir formülasyona kavuşturan parti olmak durumundadır.

Brejniyef, partinin rolünü arttırıcı girişimleri hazırlıyor. Daha sonrakiler ve özellikle 1956 yılında, Sovyet görevlisi olarak Budapeşte'de bulunan Andropov zamanında partiyi canlandırmak ve bunun için de önemli ölçüde sarsmak gereği duyuluyor. Garbaçov döneminde partinin kendisine müdahalesi ise görülmemiş boyutlara ulaşıyor. Garbaçov, 27'nci Kongre'ye sunuşunun daha beşinci paragrafına şunları dile getiriyor: "Son birkaç yılda, yalnızca objektif nedenlerle değil, her şeyden önce sübjektif nedenler sonucunda, parti ve hükümet organlarının pratik işleri zamanın gereklerinin, yaşamın kendisinin gerisinde kaldı. Ülke kalkınmasında sorunlar çözümlerden hızlı arttı. Atalet, yönetim biçim ve usullerinde donukluk, çalışma dinamizminin azalması, bürokratizmin doğuşu, tüm bunlar, davaya az sayılmayacak zararlar verdi. Toplum yaşamında durgunluk görülmeye başlandı."(17) Alışılmış ve çok zaman haklı sayılan ortak kutlamalarla zaman kaybedilmeden ve yalnızca nesnel nedenlerin arkasına sığınma gereği duyulmadan, önemli sorunlar, eleştiri dozajı büyük bir biçimde ortaya konuyor.

Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un, öznel olarak da eleştirdiği başlıca kurumun Sovyetler Birliği Komünist Partisi olduğu konusunda hiçbir kuşku yok; ataletin de kendine

özgü bir bütünlüğü var. Tüketim döneminin donukluğunun parti çalışmalarını da etkilediği anlaşılıyor.

Garbaçov, kendisine, "Mihail Sergeyeviç" sadeliğiyle hitap edilmesinden hoşlanıyor; yayınlar, bunu, gösteriyor. (18) Mihail Sergeyeviç'in şimdiye kadar yapmış olduğu açılımları içinde en önemlilerinden birisinin, "O Perestroyla İ Kadrovoy Politike Partii" adıyla yayımlanan, Merkez Komitesi'nin 27 Ocak 1987 tarihli Plenumu'nda yaptığı sunuş konuşması olduğuna inanıyorum. 1985 Nisan Plenumu, 1986 yılında yapılan 27. Kongre ile birlikte Ocak 1987 Plenumu sunuşu, Garbaçov yönetiminin, şu ana kadar yayımlanmış en önemli belgelerini meydana getiriyor.

"Davayte çesno skajem", gelin içtenlikle konuşalım, konuşmasının bir yerinde Mihail Sergeyeviç böyle başlıyor. "Na protyajenii ryada let vne povestok dnya Plenumov ostavales' nemalo jivotrepeşuşih problem, kotorıe volnovali partiyu i narod. Uzun yıllar, partiyi ve halkı sarsan en can alıcı birçok sorun, Plenum gündeminin dışında kaldı. Yoldaşlar hatırlayacaklar, Merkez Komitesi Plenumları birçok kez kısaca ve yalnızca biçimsel olarak yapıldı. Birçok Merkez Komitesi üyesi, toplantılar boyunca, tartışmalara katılmak ve hele öneriler yapmak imkanını bulamadı. Merkez Komitesi Plenumları'nın bu havası, yerel parti kurul ve örgütlerinin çalışma biçimini etkiledi." (19) Bu açıklamaları, Hruşov'un 20. Parti Kongresi'ndeki tüm açıklamalarından daha içten, önemli ve yapıcı buluyorum.

"Ossobo hoçu skazat' o roli çlenov Tsentral' nogo Komiteta, ih pravah i otvetsvenonsti. Merkez Komitesi üyelerinin rolü, hakları ve sorumlulukları konusunda özellikle söz söylemek istiyorum." Garbaçov, aynı konuşmasında ve aynı sıra içinde, bunları da söylüyor; bir başlangıç izlenimini vermekten çekinmiyor. Dünyada ilk kez sosyalizmi kurmuş, bir dünya sosyalizm sisteminin oluşmasında büyük katkıların sahibi bir partinin genel sekreterinin, partinin en üst kurulunun üyelerine, haklarını ve sorumluluklarını anlatması bir ihtiyaç haline geliyor. Devam ediyor: "Plenumlarda Merkez Komitesi'nin her üyesinin

ortaya sorunları atmak ve bunların kollektif ve yaratıcı tartışmasına katılmak hakkının sağlanması, 'obespeçit' pravo, zorunludur." Partide ve özellikle MKP Plenumları'nda, eleştirinin dışında bir kimse ve aynı şekilde eleştiri hakkı olmayan hiç kimse bulunamaz. Birinci Sekreter, eleştiriye davetiye çıkarıyor.

Bunu partiden başlatıyor; doğal karşılıyorum. Yeni sorunları partinin teşhis edeceğine ve yeni çözümleri partinin bulacağına inanıyor. Partinin güçlü olmasını istiyor; gücü yaşamda arıyor. 27. Kongre'deki açılış konuşmasında şunları söylüyor: "Partinin gücü çağını sezmesinde, yaşamın nabzını elinde tutmasında ve her zaman kütlelerin ortasında hareket etmesinde yatıyor. Her zaman, ülkenin önüne yeni görevler çıktığında, ülke geleceği için, sosyalizm ve bilimsel sosyalizm davası için, tarihsel sorumluluklarının üstesinden gelebileceğini göstererek, parti, çözüm yollarını bulup yönetim metodlarını yeniden düzenler, değiştirir."(20) Perestroyka, yeniden kuruluş, döneminde, partiye bir inanç tazeleme ve inançla birlikte partiyi canlandırma doğal görünüyor.

Perestroyka, yeniden kuruluş; peki nasıl olacak? Bunu Garbaçov, 27. Kongre tutanaklarına göre, burnıe aplodismentı, şiddetli alkışlarla karşılanan şu sözlerle cevaplandırıyor: "Yoldaşlar, ekonomik mekanizmanın kökten yeniden kuruluşu, bilindiği gibi, bilincin yeniden kuruluşuyla, zamanla oluşmuş olan basmakalıp, sterotip, düşünüş ve pratiklerden uzaklaşmakla, yeni görevlerin açıkça anlaşılmasıyla başlar. Önce düşünce yapısının değişmesi gerektiğini söylüyor; ancak yetmiyor. Mümkün olan her türlü tasarımı yapan gogolevskiy kişilere benzeyen ya da özenen ve pratik olarak hiçbir şey yapmayan, hiçbir şeyi değiştirmeyen kimseleri anlamak da mümkün değil. Bu tür insanların tutumuyla dünyayı anlamak mümkün olmaz. Açıkçası, bunlarla, bir yola çıkamayız." Eylemde yenilik de işin içine giriyor.

1987 Ocak Plenumu sunuşuna dönüyorum ve aktarıyorum: Ülkede yeni bir ahlaki-manevi atmosfer oluşuyor. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi, yaratıcı bir biçimde yeniden anlaşılması sürüyor, ekonomide toplumsal ve

manevi alanlarda yeniden düzenlemenin yolları tartışılıyor, örgütsel ve ideolojik çalışmalarda yeni yöntemlerin arayışı genişliyor. Aktif olarak işleyen bir ilke olarak saydamlık, glasnost, olgu ve olayların değerlendirmesinde içtenlik ve doğruluk, eksikliklerle uzlaşmamak, işleri daha iyileştirme isteği, bütün gücüyle kökleşiyor." Glasnost, saydamlık, yeni çözümler için kütle katkısını sağlamanın vazgeçilmez manivelası olarak ortaya çıkıyor.

Glasnost, saydamlık, kütlesel yaratıcılık çağrısının karşılığıdır; yeniden kuruluş görevleri, sonsuz bilgiye dayalı bir yaratıcılığı gerektiriyor.

Perestroyka, yeniden kuruluş, bir başlangıçtır; kütlesel yaratıcılık, bir çözüm arayışının ifadesi oluyor.

Toplumlar ve bireyler temelli çözümlere derin ihtiyaç dönemlerinde yaratıcı kütleyi genişletmek gereğini duyuyorlar.

Garbaçov'un 27. Kongre'den kısa bir süre sonra yaptığı ve Komünist'te yayımlanan konuşmasından aktarma gereğini duyuyorum; kısa zaman içinde ortaya çıkan bir önemli sonuca, "odin vaşnıy vivod", işaret ediyor. Şöyle: "Tvorçestvo mass nel'zya pedmenit direktivami, daje camımı horoşimi. Kütlesel yaratıcılık, daha güzelleri de olsa, direktiflere tabi tutulmamalıdır. Perestroyka, emek kollektiflerinin, tüm kadroların girişimciliklerinin ve bağımsızlıklarının tam gelişmesini gerektiriyor. Bugünkü koşullarda bütün sorunları merkezden çözmek kabul edilemez, üstelik pratik olarak mümkün değildir. Artık herkes bu gerçeği öğrenmelidir."(21) Burada yapılan çözümlemelere uyuyor.

Bu konuşmadan bir aktarma daha yapıyorum: "Sosyalist kuruluş deneyimi, toplumsal gelişmenin dönüş dönemlerinde, temelli yeniden düzenlemelerden çekinmeksizin, keskin dönemeçlerin cesaretle alınması gerektiğini öğretiyor."(22) Bilinen şimdilik, Sovyet toplumunda keskin dönemeçlere ihtiyacın duyulduğu ve buna cesaretle yönelindiğidir.

Ocak 1987 tarihinde yapılan Plenuma sunuştan aktarıyorum. "Perestroyka" diyor, Gorbaçov, "bu durgunluğu sağlayan süreçleri kararlı bir biçimde ortadan kaldırmak-

tır, fren sistemlerini kırmaktır, Sovyet toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesini hızlandırıcı güvenilir ve etkin yöntemleri yaratmaktır. Bizim stratejimizin temel düşüncesi, bilimsel-teknolojik devrimin başarılarını planlı ekonomi ile birleştirme ve sosyalizmin tüm imkanlarını yaşama geçirmektir."(23) Konuşmanın bu bölümü hep, perestroyka'nın açıklanmasına ayrılmış ve tekrar aktarıyorum: "Peretsroyka, canlı kütle yaratıcılığının dayanağıdır, demokrasinin ve sosyalist kendinden yönetimin kapsamlı gelişmesidir, girişimcilik ile insiyatif alarak hareket etmeyi özendirmek, disiplin ve düzeni güçlendirmek, toplumun tüm kesimlerinde saydamlığı, eleştiri ve özeleştiriyi genişletmektir; değerlere ve kişisel onura saygının en yüksek düzeyde kabul edilmesidir." Perestroyka bir yaşam biçimi olarak anlaşılıyor ve anlatılmak isteniyor.

"Perestroyka, toplumun, sosyalist ahlaktaki çarpıklıklardan enerjik bir biçimde kurtarılması, sosyal adaletin kararlı bir biçimde yaşama geçirilmesidir; söz ile işin, hak ile sorumluluğun birlikteliği, dürüst ve yüksek kaliteli emeğin yüceltilmesi, işgücü ödeme ve kullanımında eşitlikçi eğilimlerin ortadan kaldırılmasıdır." Öyle anlaşılıyor, perestroyka, yürekli ve temelli bir arayışın başlangıcı oluyor.

Yer ve zaman darlığı nedeniyle, bu incelememi de bu başlangıç aşamasında bırakmak gereğini duyuyorum.

NOTLAR

(1) Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925-1940, İstanbul, 1987

(2) N. A. Tihanov, Sovetskaya Ekonomika: Dostijeniya, Problemı, Perspetkivı, Moskva, 1984, s. 11

(3) Rusçada "narod" sözcüğü, "halk" anlamından başka, "natsiya" sözcüğü de kullanılmakla birlikte, bir de "ulus" anlamına geliyor.

(4) Walter Laqueur, A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence, N.Y. 1985, s. 44

(5) Walter Laqueur, s. 17

(6) Bu incelemeyi yazdığım zaman yayımlanan haftalık L'Express dergisinde "Special URSS" bölümü var. Bölüm, L'illusion Gorbatchev", Garbaçov Yanılsaması, başlığını kullanılıyor. Başlığın altındaki yazıyı aktarıyorum: "Değişiklikler gerçek, zaman zaman spektatüler, ancak sınırlı. Üstelik rezistans güçlü. Sovyet sistemini, temeline dokunmadan reforme etmek mümkün mü?" Balayı bitmiş görünüyor; bütün yazılar pek kötümser bakıyor. Birisi şöyle bitiyor: "Denemenin sona ermediği doğru, ama Sovyet ideologları bu işi mantıki uçlarına kadar götürmeye izin verecekler mi?" L'Express, Mai 1987, s. 20 ve 25.

(7) P.K. Cook, The Political Setting; Soviet Economic Prospects for the Seventies, Joint Economic Committee, Congress of the United States, Wash., D.C., 1979, s. 1

(8) M. Elizabeth Denton, Sovjet Perceptions of Economic Prospects; Soviet Economy in the 1980's: Problems and Prospecsts, Selected Papers, Joint Economic Committee, Congress of the United States, Wash., D.C., 1983, s. 40

(9) Martin C. Specher, Soviet Policy Towards Technological Change Since 1975, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 97

(10) M.I. Goldman, Garbaçhev and Economic Reform, Foreign Affairs, Fall 1985, s. 57

(11) M. Gorbachev, Selected Speeches and Articles, Moscow, 1986, s. 133

(12) Gertrude E. Schroeder, Soviet Economic "Reform" Decrees: More Steps on the Treadmill, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 82

(13) P. Cocks, Administrative Reforms and Soviet Politics, Soviet Economy in the 1980's, op. cit., s. 53

(14) İbid., s. 58

(15) J.F. Hough, Gorbachev's Strategy, Foreign Affairs Fall 1985, s. 34
(16) M.I. Goldman, Gorbachev and Economic Reform, op. cit., s. 67–68
(17) Materialı, XXXVII S'ezda Kommunistiçeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, Moskva, 1986, s. 4
(18) Işık Forumu'na katılan aydınları, Garbaçov, Kremlin'de kabul ediyor. Görüşme, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, teorik yayın organı Komünist'te yayımlanıyor. Bir yerde şunlar var: "Yaşar Kemal, serdeçno blagodarit Mihaila Sergeyeviça za vstreçu, za vse to, şto on skazal oo ucastnikov." Yaşar Kemal, görüşme için ve katılanlarla ilgili olarak söyledikleri nedeniyle Mihail Sergeyeviç'e kalben teşekkür ediyor, bunları yazıyor. Komünist, Noyebr' 1986 Sayı. 16, s. 7.
(19) İzvestiya, 28 Ocak 1987, s. 4
(20) Materialı, op. cit., s. 77
(21) Kommunist İyol' 1986, Sayı 10, s. 9
(22) İbid., s. 11
(23) İzvestiya, 28 Ocak 1987., s. 2

SOVYETLERDE SORUN

Eski Atinalılar çalışmazlar; çünkü çalışmak, bayağı ve banal bir iş oluyor. Eski Atinalılar için yaşam, felsefe ve politika yapmak, sohbet etmek, dolaşmak, sevişmek, yemek ve şarap içmektir; iş yapmak, kentli olmayanlara ve kölelere düşüyor. İş yapmanın aşağılık bir uğraş olmaktan çıkışı kapitalizmin doğuşu ile başlıyor. Emek harcamanın ve emeğin kutsallaştırılması, burjuvazinin Calvin'den aldığı bir örtüdür; kapitalizm, emeği fetişleştiriyor.

Çalışmayı kutsal ilan eden solcular, Türkiye'de sosyalizmin değil kapitalizmin bir dürtüsünü dile getirmiş oluyorlar.

Sözcüklerin tarihi var. Dillerin yüzünde anlam ve arkasında felsefe gizleniyor. Bir çocuğun büyümesinde en zor, meraklı, kaygı verici ve hızla geçmesi istenilen dönem "emekleme" ayları oluyor. Emekleyen bebek, kendisini aşan bir zahmete katlanmak zorunda kalıyor. İngilizce "labor" sözcüğü, çalışmak ve emek harcamak olduğu kadar kadınların doğum acılarını da anlatıyor; doğumda, tam bebeğin annenin vücudundan çıkışına, İngilizce "laboring" deniliyor. Emek harcamak ile bir annenin duyabileceği en büyük zahmet aynı gösterge ile ifade ediliyor; hem emek harcamakta ve hem de doğurmakta bir büyük yaratıcılığın da bulunduğunu kabul ediyorum. Ancak somut olarak zahmet veriyor.

"Serf" sözcüğü, toprağa bağlı, feodale mecbur iş yapma ile yükümlü köylüyü anlatıyor; "service" hizmet, sözcüğünden geliyor. "Banal" sözcüğü ise bayağı olanı anlatıyor; feodalin köylüleri "celp", Fransızca "ban" etmesinden kaynaklanıyor. İngilizce "travel" sözcüğünün de Fransızca

"travail" çalışma ve "travailleur" çalışan sözcüğünden geldiği ileri sürülüyor; Ortaçağ'da tüccar seyahat ederek yaşamını kazanıyor ve seyahat etmek de bir riski ve zahmeti içeriyor. Buradan da Fransızca "travail" sözcüğünün, "tripaliue" çarmıha benzeyen işkence aletini anlatıyor. İş yapmak için çalışmanın işkence görmek türünden hoş olmayan bir geçmişi olduğu anlaşılıyor.

ÇALIŞMAK KUTSAL MIDIR?

Gerçekten de hiçbir asil insanın çalıştığı görülmüş müdür? Asil insan ava gidiyor, yemek yiyor, dans ediyor ve çok zaman sevişiyor; bunun dışında biraz müzikle, biraz felsefe ve politikayla uğraşıyor ve boş zamanlarında da bütün varlığı için tanrısına şükrediyor. Mülkünü, dinine ve tanrısına borçlu olduğunu düşünüyor. Ancak asillerin başkalarının emeğinin ürünlerine el koymasına dayalı çalışmanın zahmetine dayanamayanlar bir gün bir fırsatını bulup kaçmaya başlıyorlar; feodallerin şatolarının uzağında artizanal işlerle uğraşarak yaşamlarını sürdürmeye başlıyorlar. Yeni konumlarında yaşamlarını sürdürebilmeleri için nerede ise günün yirmi dört saati emek harcamaları ve ter dökmeleri gerekiyor; dua etmeye bile zamanları kalmıyor. İşte tam bu sırada Calvin adında birisi, emek harcarken geçen zamanın dua etmek kadar kutsal olduğunu söyleyiveriyor; böylece emek ve tanrı, yaşamı sürdürmenin iki ayrı kaynağı oluyorlar.

Mihail Sergeyeviç Gorbaçov'un Sovyet insanını tembellik ve sarhoşlukla suçladığı zaman, bunların hatırlanması gerekiyor; hatırlandığında ve sosyalist ilkelere bakıldığında Sovyet insanını suçlamak için bir neden kalmıyor. Çünkü sosyalizmin amacı insanların giderek daha çok çalışması değil, daha az çalışması ve giderek hiç çalışmamasıdır; bütün ütopyalar, başta Thomas More'un ütopyası, insanlar için günlerin doğaya çıkılarak spor yapılarak, kitap okuyup, müzik dinleyerek, sağlıklı ölçüde dünyanın nimetlerini tüketerek, sevişerek geçirildiği bir geleceği düşlüyor. Bütün ütopyalar, bir cennet özlemini dile getiriyorlar; Marx, ütopyacıları eleştirmiş olsa da sosyalizm de

insanlığın ütopyasını içeriyor.

Cennette insanlar çalışmıyorlar.

Cennette insanların gelecek kaygıları bulunmuyor.

Dinler insanları cennet düşüncesiyle avutarak cenneti gerçekleştirme projelerinden uzaklaştırıyor. İnsanlar, yaşadıkları dünyada bir cennet yaratmak zorundadırlar.

Asillerin angaryasından kaçıp surların dışında bir küçük tezgah kurarak geçimini sağlayan yeni "kentli" için, bunlara daha sonra burjuva deniliyor, feodalin kurbacının uzanamadığı evi ve tezgahı bir tür cennet oluyor; on beş ve on yedinci yüzyıllar arasında burjuva için bütün huzurunun, refahının, değerlerinin kaynağı emeğinde düğümleniyor. Emeğin bütün zenginliklerin kaynağı olduğu düşüncesi Marx'tan çok önce var; Marx da bu alanda kendisine yakıştırılan mülkiyet bağını kabul etmiyor. Yaratılan bütün değerlerin kaynağında emeği görmek bir felsefedir; sosyalizm, burjuvazinin çocukluk döneminde ortaya çıkan bu felsefeden hareketle harcanan emekle bunun sağladığı değerler arasındaki birebir, bir başka anlamda, bireysel bağları ortadan kaldırmayı amaçlıyor.

SORUNUN SOVYETLER'DE YANSIMASI

Sovyetler Birliği'nde sorun burada düğümleniyor. Bir başarı ile kısmi bir başarısızlık yanyana gelince Garbaçov'un sorunu ortaya çıkıyor.

Bırakınız sosyalizmin temel amacının çalışmayı azaltmak ve giderek çok aza indirmek olmasını, bugünkü somut aşamada Sovyet insanının neden daha gayretli olması gerektiği sorusunu ciddiyetle ortaya atmak gerekiyor. Şu çok basit bilgileri sıralayabiliyorum; Sovyetler Birliği'nde 1928 yılından beri konut kiraları değişmedi. Su, elektrik, havagazı tarifleri 1946 yılındaki düzeyini koruyor. Dolayısıyla konut kiraları ile diğer tarifelerin yok denecek kadar düşük olduğunu tahmin etmek zor olmuyor. Ekmek, pasta, şeker, yumurta, bitkisel yağ fiyatları 1954 yılından beri zam görmedi. Et, tereyağı, süt ve süt ürünleri fiyatları da 1962 yılındaki düzeyinde duruyorlar.

Sovyetler Birliği'nde sağlık hizmetleri, eğitim parasız,

işsizlik sorunu yok. Gorbaçov dönemine kadar kimse işinden atılmıyordu; şimdi işinden atmayı bir terbiye yöntemi haline getirme eğilimi görülüyor. Ancak bu terbiyevi tehdide karşın da Sovyet insanı geleceğinden emin görünüyor; Sovyet plancıları Sovyet yurttaşlarının bankalarda biriken ve artık hesaplanamaz hacimlere ulaşan mevduatlarını nasıl ve nerede kullanacaklarını planlayamaz oldular.

Sovyetler Birliği'nde yeni yurttaşın önemli sorunu yok; bir tek konutların darlığından doğan sorunları var. Bunu çözmek için özel çabalar harcıyorlar; ancak bu çabalar bir yana bir soru ortaya çıkıyor. Böyle sorunsuz insan neden daha gayretli olsun? Sovyet insanı, sağlığını tehdit eden ölçüye vardığı zaman ayrı, neden içki içmesin? Bu sorulara ekleyeceklerim var: Amerikan uzmanları da bugün Sovyet ekonomisinin gelişmesini sürdürdüğünü söylüyorlar. Sovyet ekonomisinin sorunları olduğunu söyleyenler, Amerikalılar değil Sovyet uzmanlarıdır ve başta Gorbaçov, Sovyet politikacı ve yöneticileri, Sovyetler Birliği'nin son derece sorunlu bir ülke olduğunu ileri sürüyorlar. Neden? Diğer çalışmalarımda da göstermeye çalıştım sosyalist ülkelerde insanların ezildiği ve özgürlükten boğulduğu yolundaki değişmeyen savlar bir yana, Sovyetler Birliği'ndeki sorunların hiçbirisini Batılılar veya Batılı Sovyetologlar teşhis etmiyorlar. Bu değerlendirme ayrılığı nereden kaynaklanıyor?

İnsanlar birtakım fetişlerin esiri oluyorlar.

Tüketim, yeni dünyanın bir fetişi haline geliyor. İnsanların tüketim düzeyinin sürekli olarak artması ancak kendiliğinden olmalıdır; zorlama ile tüketim hızını yükseltmeyi anlamak mümkün görünmüyor.

SOVYETLER'DE EMEK DEĞER KURAMI GEÇERLİLİĞİNİ KORUMALI MIDIR?

Ancak Sovyetler Birliği'ndeki sorun, tüketimi arttırma zorlamasından doğmuyor. Sorunun kaynağı bir başka yerdedir; iki sistem arasındaki rekabetten çıkıyor. Şöyle de söyleyebilirim; iki dünya arasında rekabet olmadığı ve-

ya bütün dünyanın sosyalist olduğu varsayılırsa, Sovyet insanıyla ilgili Sovyet sorunu da ortadan kalkıyor. Çünkü Sovyetler Birliği'nde daha çok çalışma ihtiyacı, sosyalizmden veya bir tüketim çağını kapatma zorunluluğundan gelmiyor; tümüyle başta ABD olmak üzere kapitalist sistem ile askeri ve politik rekabetten doğuyor. Dünyanın tümünün sosyalist olmaması veya sistem rekabetinin önlenememesi, Garbaçov'un sorununu yaratıyor.

Bu noktayı biraz daha açmam gerekiyor; aslında Sovyet insanı kendi cennetini bulmuştur. Bunun için çalışmayı gevşetebilir, iş disiplinini önemsemeyebilir ve eğer okumayı ve doğaya çıkmayı çok sevmiyorsa, bol bol içebilir ve sevişebilir. Bunları bol bol yaptığını, Mihail Sergeyeviç Garbaçov söylüyor. Ancak Mihail Sergeyeviç'in söylemi ile benimki arasında önemli sayılabilecek bir ayrılık var; Garbaçov, bunu büyük bir kusur olarak görüyor. Benim aslında bunu bir kusur olarak görmem mümkün değil; üstelik hedefin bu olması gerektiğini ileri sürüyorum.

Sosyalizmde insanlar giderek daha az çalışmalıdır. İnsanlar daha çok çalışacaksa, kapitalizmin ne kusuru var? Sosyalizmin amacı kapitalizmde çalışmayanları da çalıştırmak değil, tüm insanların çalışma süresini azaltmak ve sonunda insanların çalıştıkları süreyi duymadıkları bir toplum düzeni kurmaktır, zorunlu çalışmaktan uzaklaşma ve kurtulma insanın tarihinde ve doğasında var.

Böylece bir sonuç ortaya çıkıyor: Sosyalizmin ilkeleri arasında olmayan bir sorun, sosyalist dünya kapitalist sistemin tehdidini duyduğu için, Garbaçov'un önüne reel sosyalizmin sorunu olarak geliyor. Garbaçov, bir çözüm ararken, bir yandan Amerikan kapitalizmini teskin edecek barış önerileri formül ediyor ve diğer yandan Sovyet insanındaki çalışma gevşekliğini ortadan kaldıracak çözümler peşinde koşuyor. Çözümlerin ne olacağından emin görünmüyor; bunun için kütlelerin yaratıcılığını harekete geçirmek istiyor.

Şimdilik temel eğilimini saptama imkanım var: Bütün anti-Stalin edebiyata karşı Garbaçov da Stalin'in 1930 yıllarındaki çözümlerinden ayrılamıyor. Bugünkü Sovyet

sistemi tümüyle Stalin'in damgasını taşıyor; Sovyetler, daha otomatik ve kendiliğinden işleyen bir ekonomik örgütlenme arıyorlar. Ayrıca Hitler'in öncülüğünde Batıdan gelen tehdit karşısında Stalin'in gösterdiği kaygı ve telaşı çok geride bırakmış görünüyorlar; sosyalist legaliteyi tümüyle yerleştirebilmek için de, kendisini tehdit halinde gören her yeni rejimin dışında kalamadığı aşırılıkları mahkum etme zorunluluğunu duyuyorlar. Bunları anlayabiliyorum; hem Stalin'in kuruluşundan, stroiyka, yeni bir kuruluşa, perestroiyka, geçme ihtiyacını ve hem de sosyalist legaliteyi yerleştirme kaygısını anlayabiliyorum. Ancak henüz Stalin'in yürürlüğe koyduğu temel ilkeden bir uzaklaşma göremiyorum.

Bu noktaya döneceğim; önce bir noktanın açıklık kazanması gerekiyor. Tüm sosyalist toplumlar, son yıllarda, daha önce ilan ettikleri ikinci aşamaya geçişi ertelemiş görünüyorlar; hemen hemen tümü, sosyalizmden komünizm aşamasına geçişi, ilan edilmiş programlardan çıkarmış bulunuyorlar. Sosyalizmi daha ileri düzeylere götürmek yerine sağlamlaştırmak eğilimi seziliyor; sosyalist restorasyon nitelemesini kullanabiliyorum.

Sosyalizm ile daha ileri aşama arasındaki ayrılık ödüllendirme planında ortaya çıkıyor; sosyalizm, yapılan işe göre ödüllendirme aşaması olarak tanımlanıyor. Sosyalizm ödüllendirme ilkesini çıplak bir biçimde uygulamaya koyan Stalin'dir; Stalin 1930 yıllarında yapılan işle alınan ücret arasında çok yakın bir bağlantıyı önplana çıkarıyor. Halbuki amaç giderek hem çalışılan zamanı azaltmak ve hem de iş yaparken harcanan emekle ürünü arasındaki birbirine yakın ilişkiyi ortadan kaldırmak oluyor; ileri aşamalara geçme, ancak bu ilişki kırıldıkça mümkün olabiliyor.

ALTERNATİF NEDİR?

Burada Garbaçov'un sorununa dönüyorum; Amerikan tehdidinin yarattığı yarış içinde daha fazla çalışmayı ve iş disiplinini, harcanan emekle sonuçları arasındaki birebir ilişkiyi zayıflatarak gerçekleştirmek mümkün olamaz mı? Sovyet insanını daha çok çalışmaya, verimini arttırmaya

özendirebilmek için mutlaka artan verimden birebir oranında pay alması mı gerekiyor? Pay aldı ve geliri arttı; bunu yeni harcama alanlarında tüketemeyecek olduktan sonra banka mevduatını arttırmaktan başka ne sonuçla karşılayacak? Paralı ve daha yüksek sağlık hizmeti veya kirası yüksek ve daha konforlu konut olmadıktan sonra verimden emek değer yasasına göre payını almasının ne anlamı olabilir? Bu, 1930 yıllarında, yeni eğitim olanakları yaratılırken ücret düzeyi artmadıkça yeni ve yüksek eğitimi kabul etmeyen mujikler karşısında Stalin'i zorlayan sorun oluyor ve aynı sorun şimdi Garbaçov'un karşısına dikiliyor.

Eğer Amerikan tehdidi karşısında gerekli daha disiplinli çalışmayı emek değer yasası yerine komünizan diyegramlık duygularıyla gerçekleştirmek mümkün olmazsa, ücret makasını açmaktan ve çiftliklerin bir bölümünü kiraya vererek tarımda da emek yasasının işleyişini arttırmaktan başka çare görünmüyor. Mihail Garbaçov'un baş ekonomi danışmanı olarak tanıtılan Abil Aganbegyan, ücret makasını açmayı ve gelir farklılığını arttırmayı öneriyor. Bu, Stalin'in 1930 yıllarında denediği ve ölmeden önce 1952 yılında *"Sosyalizmin Ekonomik Sorunları"* çalışmasında dönmek istediği yoldur; Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un, kütlelerin eleştirisini ortaya dökmede çok önemli ve olumlu adımlar atmasına karşılık, Stalin'in yürümüş olduğu yolun dışında bir yol bulamamış olduğunu belirtmek durumunda kalıyorum.

Gitmek istediği yolda Garbaçov'un adımlayacağı mesafenin fazla uzun olmadığını düşünüyorum. Sovyet işçileri, konut, hizmet, temel besin maddeleri fiyatlarında bir düzenlemeye de, ücret makasının açılmasına da karşı görünüyor; Profesör Aganbegyan çok açık olarak yeni düzenleme paketi için Sovyet işçilerinin hazırlanamamış olmasından yakınıyor. Batı, Moskova'nın dedikodu mahallerinde üne kavuşan birkaç aydını fazla önemsiyor; Batılı tekellerin hiç farkına varmadıkları Profesör Aganbegyan ve Tatyana Zasalavkaya grubunun birdenbire önplana çıkmalarını da Batılı tekellerin ne kadar miyop ve yanıltıcı olduklarını gösteriyor.

Aganbegyan-Zazslavkaya grubunun Brejniyef dönemini "zastoy" olarak, bir durgunluk dönemi biçiminde değerlendirmelerine de katılmayı mümkün görmüyorum; 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslavakya'daki kapitalist restorasyon denemelerinden sonra Brejniyef, Sovyet insanının giysisini ve besinini çok büyük ölçüde değiştirdi. Stalin döneminde temel sanayi ile Sovyet sisteminin iskeleti değiştirilirken Brejniyef döneminde Sovyet yurttaşının tüketim kalıplarında köktenci yenilikler yaşandı. Eğer bugün Sovyetler Birliği'nde bir kapitalist restorasyon tehlikesi görülmüyorsa, bu Berjniyef döneminde tüketim normlarının görülmemiş bir hızla arttırılmasından kaynaklanıyor; bu dönemde Sovyetler Birliği bir tüketim toplumu olma yönünde çok büyük adımlar atıyor.

Bitiriyorum; ne Garbaçov'un kendisi ve ne de sorunu bir sürpriz olarak gelmiyor. Brejniyef'in son döneminde atılan adımlarla Andropov döneminde başlatılan süreçler, Garbaçov'un çıkışını haber veriyor. Stalin, sosyalizmin kitaplarında yazılı olmayan sorunlarla karşılaştı ve buna bir çözüm getirdi. Garbaçov, yine ilkesel olarak sosyalizmden çıkmayan sorunlarla karşı karşıya kalıyor ve çözümler arama kapılarını açıyor. Çözümler, teorik içtihat kapısını da zorluyor.

Marx, kapitalizm ne kadar çok gelişirse sosyalizme o ölçüde yaklaşılacağını yazıyordu; sosyalizm, ilk kez, en gelişmiş kapitalist ülkede kurulmadı. Bu, ilk sosyalizmi, sosyalizmin hiçbir temel kitabında bulunmayan bir sorunla, hızlı sanayileşme sorunuyla, karşı karşıya getiriyor. Sovyet sosyalizmi, kitabında olmayan bu sorunu çözerken, sosyalizmde olmayan bazı kurumları da içine almak zorunluluğuyla karşılaşıyor. Şimdi bu yabancı ögeler ya kendilerini arttırmak ya da ortadan kalkmak ihtimallerini yaşıyorlar.

Geriye eşitlikten yana, başkalarına hizmeti bir erdem sayan, giderek az çalışan, zamanının en büyük bölümünü müziğe, sanata, spora, sohbete, düşünmeye, sevgiye ve karşı cinsi sevmeye ayıran bir toplum özlemi kalıyor. Böyle bir özlemin kendisi yaşamın büyük sevincidir; insanı yaşama bağlıyor.

UZLAŞMA İLE ÇÖZME

Eğer Sovyet basınında Gürcistan'daki son gösterilerde ölenlerin bir tür zehirli gaza maruz kaldıkları haberleri bir başka zaman çıkmış olsaydı, Batı basını günlerce kıyametler koparır ve her türlü haber alma imkanlarını kullanarak Sovyetler Birliği'nde zehirli gaz kullanılması ihtimalinden bir büyük anti-sosyalist ve anti-Sovyet kampanya çıkarırdı. Bunu yapmıyor; yapmaması Batı için bir sapma oluyor. Batı, Sovyetler Birliği'ne yönelik kemikleşmiş çizgisinden bir sapma sergiliyor.

Sapmaların üzerinde durmak her zaman öğreticidir ve yaratıcı oluyor. Bunun iki nedeni üzerinde durmak istiyorum: Birincisi, artık tümüyle sosyalist sistem içinde ve özellikle Sovyetler Birliği'nde Sovyet sistemi ve sosyalizmi kötülemek için Batı basınına gerek kalmıyor. Genel olarak sosyalist ve özel olarak Sovyet yurttaşları ve bunlar içinde akademiklerin önemli bir bölümü ile entelijansiya, sosyalist sistemi kötülemede bir büyük yarış içindeler. Bugün Sovyetler'de sosyalist ve Sovyet düzenine yöneltilen ağır suçlamaların önemli bir bölümüne uzun yıllar Batı dünyasında en azılı anti-sosyalistler bile cüret edemedi. Bugün Sovyetler Birliği'nde günlük ve teknik basını kontrolü altına alan bir güçlü yazar kadrosu için bütünüyle Sovyet düzeni ve özellikle Stalin ile Brejniyef, kapitalist düzene yaklaşmak ve kapitalizmde faziletler keşfetmek yolunda günah keçisi yapıldılar. Batıdaki anti-sosyalist kadrolar, Sovyetler Birliği'nde anti-sosyalistleri bu yeni Haçlı Seferlerinden döndürmemek için geride duruyorlar.

Bu birinci noktadır ve bunu bir ölçüde açmak istiyorum. Sovyetler Birliği'ndeki bu güçlü anti-sosyalist ve anti-Sovyet kampanya karşısında Mihail Garbaçov hâlâ bir

ayrı yerde duruyor. Garbaçov'un kendi çizgisini oluştururken yapmış olduğu en önemli açıklama hâlâ Kasım 1987 yılında yaptığı ve Dönem Yayıncılık tarafından "Yolumuz Ekim'in Yolu: Öncülerin Yoludur" başlığıyla yayımlanan konuşmasıdır. Bu konuşmanın tartışmalı olan üçüncü bölümü dışında Mihail Garbaçov, Sovyet tarihini değerlendirirken nesnel davranıyor ve hem Trotskiy hem de Buharin karşısında Stalin'in tercihlerinin doğru ve haklı olduğunu kaydediyor. Sovyetler Birliği'nde Lenin'in de önüne bir rehber olarak konulmak isteyen Buharin ile ilgili kampanyanın yarattığı kargaşa nedeniyle Garbaçov'un bir kişisel ve ayrı tutumu gözlerden kaçabiliyor; Garbaçov'un da bir Buharinist eğilime saplandığı izlenimi doğabiliyor.

Şu ana kadarki gelişmeler içinde bunun doğru olmadığını kaydetmek durumundayım. Henüz Garbaçov'un bir Buharinist sapma telaffuz ettiği görülmüyor; gelecek ise kesin görünmüyor. Şimdi görünen Garbaçov'un adına bağlanan hareketin serbest bıraktığı sorumsuzluklardan Garbaçov'un kendisinin de rahatsız olması ve bunu telaffuz etmeye başlamasıdır. Garbaçov'un bu yılın başında SBKP Merkez Komitesi üyeleriyle birlikte bir bilim ve ekin adamları topluluğunu kabulü sırasında yaptığı konuşmasının bir bölümü Pravda'nın 8 Ocak 1989 tarihli sayısında yayımlanmış durumdadır; burada Garbaçov, perestroika ile ilgili sağ ve sol sapmalar üzerinde yorumlar yapıyor. Mihail Garbaçov, bu konuşmasında, geçmişe karşı ortaya çıkan "nihilist" ve toptan reddedici tutumları eleştiriyor ve Sovyetler Birliği'nde perestroika taraftarları arasında "tarihin anlamını anlayamama" hastalığına değiniyor.

Buraya kadar bir başlangıç oluyor ve bundan sonra, Mihail Sergeyeviç, şöyle devam ediyor: "Gerçekten de, geçmiş deneyimlerden pek çok şey, çarpıtmalar, sosyalizmin otoriter-bürokratik bozulması, halkın inisiyatifini engelleyen, onları bütün yaratıcı faaliyet alanlarından yabancılaştıran ve bireyin onurunu karalayan sosyalist düzen biçimleri, bunların tümü, bizim için kabul edilemezdir. Fakat biz aynı şekilde, sosyalizm başarısızlığa uğra-

mıştır, deneme başarısızdır yollu ya da sosyalizmi hemen hemen geçmişteki çarpıtmalarla özdeş tutan sözde bilimsel görüşleri de kabul edemeyiz." Bu sözde bilimsel ve son derece yıkıcı görüşler Sovyetler Birliği'nde yaygındır ve giderek daha da yaygınlaşıyor.

Mihail Sergeyeviç şunları da ekliyor: "Bu nedenle toplumun bundan sonraki gelişimi için bulunan en son reçeteler başkalarından ödünç alınan değerlere dayanılarak yazılan reçeteler de, bizim için aynı ölçüde, kabul edilemez. Bunların perestroika ile ilgisi yoktur. Gerçekten de, biz perestroika ile, sosyalizmin potansiyellerini gerçekleştirmek, toplumumuza yeni bir nitelik vermek istiyoruz. Bunun yerine bize sunulan ise, bizim tarihi tercihimize güvensizlik, halkımızın sosyalizm ülküsüne bağlılığına ve halkın, topluma Leninist ilkeler üzerinde, gerçekten sosyalist değerler temelinde, yeniden canlandırma yeteneğine inançsızlıktır." Garbaçov, toplumda dal budak salan sosyalizme inançsızlıktan ve sosyalist değerleri tümden reddetme eğiliminden kaygılanıyor. Kaygılarını ifade etmede geç kalmamış olmasını diliyorum. Polonya ve Sovyetler Birliği'nde kapitalist değerleri tüm değerlerden önde ve yüksek tutanlar bir meşruiyet kazanmanın da ötesinde birer parti olma yolunda önemli adımlar attılar.

Burada bir parantez açarak içine iki noktayı sığdırmak istiyorum. Bir kez, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki temel ayrılığı mülkiyet biçimine indirip toplamayı tartışmak gerekiyor; bana böylesi oldukça statik görünüyor. Kapitalizmin özü değer yasasında düğümleniyor; sosyalizm, eşitçiliği ve ortak çalışma ve tüketmeyi ön-plana çıkarmak olarak anlaşılıyor. Böyle anlamak istiyorum.

Eşitliği sadece mülkiyette veya mülkiyetsizlikte görmüyorum. Ücretlerde bir eşitleyici süreci sosyalizmin kuruluşunun vazgeçilmez koşullarından birisi sayıyorum. 1920 yıllarında Ekim Devrimcileri ücret eşitliğine son derece önem verdiler ve bunu gerçekleştirmeyi çok doğal bir gerek saydılar. Ancak 1930 yıllarının sanayileşme sorun ve zorlukları Sovyet düzeninde ücret makasının açılmasına, düşük ve yüksek ücret arasındaki farkın kapitalist ülkelerde bile savunulamaz bir boyuta çıkmasına neden

oldu.

Bunu tekrar düzeltmek ve sosyalist bir topluma yakışır bir hale getirmek görevi Brejniyef'e düştü; Brejniyef döneminde hem Sovyet yurttaşının tüketim kalıbı zenginleşerek arttı ve hem de ücretler arasında farklılık son derece makul bir düzeye indirildi. Bu durumu bir tablo ile gösteriyorum.

1930 yıllarında Sovyetler Birliği'nde ücret makasını açmanın zorlayıcı nedenleri vardı; buna rağmen ücret makasının açılmasını, sosyalist insandan uzaklaşma olarak da görüyorum. 1980 yıllarının sonlarında veya 1990 yıllarında, yetmiş yıllık bir sosyalist düzende ücret eşitsizliğini savunmanın, kapitalist yolcu olmanın dışında, hiçbir dayanağını bulamıyorum. Sovyetler Birliği'nde kapitalist yolcular partisi, daha eşitçi bir toplum yarattığı için Brejniyef dönemini hedef seçebiliyor. Parantezi burada kapatıyorum.

Batı dünyasında değerlendirme ve karar odakları bunları görüyorlar ve gidişi daha da açık olarak ortaya çıkaracak eski hamlıklarından uzak durmaya çalışıyorlar. Tek sözcükle, toplum içindeki sosyalizme bağlı güçleri tahrik etmekten çekiniyorlar.

İkinci noktayı şöyle özetleyebilirim; Garbaçov çizgisi, uluslararası arenada, net bir başarısızlığa doğru hızlı bir biçimde yol alıyor. Garbaçov'un barış taaruzunun ve silahsız bir kapitalizm ile agresiv olmayan bir emperyalizm formüllerinin arkasında iki temel hedef vardı. Bunlardan birisi, Avrupa ile Washington arasında anlamlı bir görüş ayrılığı gerçekleştirebilmek ve diğeri de Amerika Birleşik Devletleri dahil tüm Batı ülkelerini konvansiyonel olanlar da dahil bir silahsızlanma politikasına çekebilmektir. Genel olarak silahsızlanmaya gerek duymayan bir kapitalizm savı ile Garbaçov çizgisinin etkileyebildiği ölçüde tek tek kapitalist ülkelerde sınıf mücadelesinden vazgeçme eğilimi bir kağıdın iki yüzünü oluşturuyor; birbirinden ayrılmıyor. Sovyet teknik basınında Bastiat'yı hatırlatan ölçülerde kapitalizm için övgüler dizilmeye başlaması, hem konvansiyonel silahlarda indirim beklentilerini ve hem de barışçıl kapitalizm savını destekleme anlamına

STALİN ve BREJNİYEF DÖNEMİNDE ÜCRET MAKASI

	Teknik eleman ücretlerinin üretim işçileri ücretlerine oranı	Büro çalışanlarının ücretlerinin üretim işçileri ücretlerine oranı	Teknik eleman ücretlerinin büro çalışanlarının ücretlerine oranı
Sanayi			
1950	175.8	92.6	189.9
1960	148.8	81.5	182.5
1970	136.3	85.5	159.5
1979	115.9	79.3	146.2
İnşaat			
1950	212.0	127.1	166.9
1960	155.8	94.1	165.5
1970	134.7	92.1	146.2
1979	104.3	72.7	143.5
Devlet çiftlikleri			
1950	234.2	142.8	164.0
1960	216.9	125.3	173.1
1970	166.8	97.1	171.9
1979	128.8	84.9	151.8

geliyor.

Bush'un, yeni Savunma Bakanı'nın ve Garbaçov'la görüştükten sonra Thatcher'in açıklamaları, bu alanda, Garbaçov politikasını planlayanlara hiçbir umut vermeyecek düzeydedir; başarısızlık elle tutulabilecek bir görünüm alıyor. Fransa'ya gelmiş en anti-Sovyet başkanlardan birisi olan Mitterrand, Thatcher ve Kohl'un Washington'dan ayrı düşmeye hiç niyetleri görünmüyor ve Bush, konvansiyonel alanda da silahlanmanın açıkça şampiyonluğunu yapıyor. Thatcher, NATO'yu ülkesinde sosya-

lizmin kurulmamasının güvencesi olarak görüyor.

Batı, Garbaçov'un açılımları ciddi karşılıklar yerine Garbaçov popülaritesine özen göstererek cevap vermeyi tercih ediyor. Ancak ciddi Sovyet uzmanları şunu çok netlikle bilirler: Sovyet toplumu dış politika sorunlarına ve dış politikada başarısızlıklara son derece duyarlıdır. Vulgar basın bir yana, Batıda Sovyetologlar, işin başından beri Sovyetler Birliği'nde toplumun duyarlılığını fiili eylemlere dönüştüren demokratik mekanizmaların bulunduğundan hiç kuşku duymazlar; planlamalar, Türkiye'de üniversite öğretim üyelerinin yaptığı türden vulgar basın kampanyalarına göre değil, daha gerçekçi araştırmalara ve Sovyetologların değerlendirmelerine göre düzenleniyor.

Popülarite, akılcılığın geçerli olduğu bir toplumda, ayakta kalmayı her zaman garantileyemiyor; Hruşov'un düşüşünden daha canlı bir örnek olabilir mi? Hruşov, içerde ve dışarda, popülaritesinin en yüksek olduğu bir zamanda ve hiç beklenmedik bir anda düştü. Sovyet toplumu, Hruşov'un Sovyet tarihini sorumsuzca karalamasından son derece rahatsızdı; ancak tek başına bu SBKP Genel Sekreteri'nin görevden alınmasını sağlamaya yetmiyordu. Hruşov'u düşüren en önemli etken Küba'daki başarısızlık ve Hruşov'un emperyalizme karşı kararlı bir tutum alabileceği konusunda Sovyet yurttaşlarında doğan kuşkular oldu; Küba bunalımından Hruşov'un düşüşüne yalnızca iki yıl var.

Batı, Hruşov'un asıl düşüşünü ikinci kez görmek istemiyor. Sovyetler'de birbiri ardından ve istediğinden fazla sayıda patlayan çıkarların bir bölümünü, bu nedenle, görmek istemiyor.

Çok yakın bir zamanda Havana'da Castro ile Garbaçov ne konuştular; şu anda bilemiyorum. Ancak bu buluşmanın önemli olduğu izlenimini ediniyorum. Başkan Castro ile Genel Sekreter Garbaçov'un buluşmasına kadar Washington, Sovyetler Birliği'nin Latin Amerika "barış masalarına" da oturmasını öneriyordu; görüşmeden sonra Washington, Sovyetler Birliği'ni Latin Amerika'da eylemlerini de sözlerine uydurmaya çağırdı. Mihail Sergeyeviç'in

Ocak başında Moskova'da ekin ve bilim adamlarına ifade ettiği perestroika tecavüzlerini, Havana'da Castro ile bir masa başında ve uluslararası boyutlarıyla yeniden gözden geçirmiş olmalarını umut ediyorum.

Tekelci aşamada tekelci merkezlerin dünyayı 1917 öncesine çekmek istediklerinden kuşku duymamak gerekiyor; bu politika yeni olmuyor. Hitler, kapitalist ülkeler arasındaki çekişme ve sürtüşmeler bir yana, yine dünyayı 1917 öncesine dönüştürme misyonu ile yüklüydü. Hitler'in hareketinin ve faşizmin özü budur; ancak bu silahlı bir karşılaşma ile, konfrontasyonla yapılmak isteniyordu. Şimdiki politika ise uzlaşma ile çözmedir; bu süreçte kuşkusuz Küba önemli bir yer tutuyor. Küba'sız Latin Amerika, uzlaşma demek oluyor.

Bu süreçte tekelci düzenin önemli mesafeler kaydetmiş olduğundan da kuşku duymuyorum. Batı Avrupa'da sosyalizm gündemden çıkmış görünüyor ve daha da önemlisi Komintern politikası gereği ve İkinci Enternasyonal'e bir tepki olarak kurulan Batı Avrupa komünist partileri pek az istisnasıyla, İkinci Enternasyonal partilerini çoktan aratır oldular. Daha da önemlisi bir zamanlar adı ihanetle özdeş tutulan Berstein'in kitabını da çok ileri bir kitap haline getirdiler; Batı Avrupa komünist liderleri Berstein'ın çok gerisinde dolaşıyorlar.

Tekelci düzen, yeni topraklarda sosyalizmin kuruluşunu önleme aşamasını geride bırakarak eski topraklardaki sosyalist düzenleri çözme dönemine girdiğini düşünüyor ve burada da tam bir konfrontasyon yerine sürekli ve düşük yoğunluklu bir topyekün savaşı tercih ediyorlar.

Polonya, bu politikanın oluşturulmasında bir "vaka" değerine sahip görünüyor. Leh Walesa'nın sert çıkışı, Polonya'yı kapitalist kampa götürürken Jaruzelski'nin soğukkanlı politikası Polonya'daki kapitalist restorasyon planlarını boşa çıkartabildi. Fakat Sovyetler Birliği'nde Garbaçov'un perestroikasının sorumsuz yorumundan güç alanlar, kapitalizmle uzlaşma politikalarının tekrar önplana çıkmasını sağlayabildiler. Bugün Polonya'da meşruiyetini kabul ettirmiş ve kapitalizme dönüşü tek amaç sayan güçlü bir parti var.

"SEÇMELİ CAYDIRILICIK DOKTRİNİ" VEYA DÜŞÜK YOĞUNLUKLU SAVAŞ" POLİTİKASI

Son on yıl içinde Polonya sahnesindeki gelişmeler Washington'un "Seçmeli Caydırıcılık" doktrini veya "Düşük Yoğunluklu Savaş" politikasını netleştirmede etkili olmuşa benziyor. Dünya tekelci düzeni sosyalist sistem de dahil tüm dünyayı bir düşük yoğunluklu savaş alanı ilan ediyor; toptan kazanmayı değil kazanılan noktaların sayısını arttırmayı strateji sayıyor.

Ne yazık, "Seçmeli Caydırıcılık" Doktrini, Türkiye'de yalnızca Toplumsal Kurtuluş dergisinde ele alındı; vulgar basın ve devrimci yayınlar bu önemli doktrini görmezlikten geliyorlar. Seçmeli Caydırıcılık Doktrini veya bunun eylem alanındaki adı olan "Düşük Yoğunlukla Ssavaş", low-intensity conflict, nükleer caydırıcılık yerine gerici şiddeti belli noktalarda yoğunlaştırarak geniş alanda uzlaşma eğilimlerini canlı ve yüksek tutmayı amaçlıyor. Düşük yoğunluklu da olsa sürekli savaşı öngörüyor ve belli çatışma alanlarında konvansiyonel silahlarla sert bir mücadeleyi içeriyor. Buna ek olarak toplumun her imkanını kullanarak sürekli ve inatçı bir topyekün savaşı ilke kabul ediyor.

Seçmeli Caydırıcılık Doktrininde amaç yıldırmak, döndürmek ve uzlaştırmaktır. Yok etmek, uzlaştırmak demek oluyor. Tekelci düzen için sosyalizmi amaç olmaktan çıkarmak ve yerine demokrasiyi amaç olarak koydurmak uzlaştırmak ve bu nedenle de yok etmek anlamına geliyor. Bu nedenle de tekelci topraklarda göstermelik ve iki yüzlü bir demokrasi edebiyatını önplana çıkarmakta yarar görüyor.

Seçmeli Caydırıcılık Doktrini hem gelişme halinde görünüyor ve hem de göründüğünden çok daha yaygın bir uygulama alanı bulunuyor. Türkiye devrimcilerinin bu doktrini ve bunun uygulama programlarından birisi olan "Düşük Yoğunluklu Savaşı" önemli ölçüsünde ciddiye almamalarına üzülüyorum.

Filipinler'deki devrimci durum üzerine yakın bir zamanda yazılmış bir incelemeden aktarıyorum: "The Uni-

ted States wants to reverse the revolutionary trend by using what it calls the 'low-intensity conflict' strategy, vicious and brutal policy o using Filipinos to kill Filipinos and terrorizing the people with psy-war and tirty tricks".* Birleşik Devletler, devrimci yönelişi "düşük yoğunluklu ihtilaf" adını verdiği strateji ile tersine çevirmek istiyor; Filipinlileri Filipinlilere öldürtmek için hain ve vahşi bir politika uyguluyor ve halkı psikolojik savaş ve pis trüklerle terörize etmeye çalışıyor. Komünist Partisi'nin eski bir kadro elemanı, şimdi Halk Partisi'nin kurucusu ve Yeni Halk Ordusu'nun mensubu olan Jose Maia Sison bunları yazdıktan sonra şöyle sürdürüyor: "Devrimci hareketle bağlantı üzerine çok basit bir kuşkuyla bile, kentte ve kırda insanlar katliamlara, cinayetlere, işkenceye, makinalı tüfekle taranmaya, bombalanmaya, bir bölgeye hapsedilmeye veya zorunlu göçe maruz kalabiliyorlar. ABD-Aquino rejiminin kendisi, askeri güçler, polis ve paramiliter örgüt tümüyle bunlardan sorumludur; ancak bu tür vahşetin yalnızca paramiliter örgütler ve hatta yalnızca sıradan siviller tarafından gerçekleştirildiğini kanıtlamak için sık sık açıklamalar yapılıyor." Filipinler'de olanlar, düşük yoğunluklu savaşlarla ilgili olarak daha önce Toplumsal Kurtuluş'ta yazılanları doğruluyor.

"The low-intensity conflict scheme is supposed to preempt the commitment of US troop." Düşük yoğunluklu savaş programının ABD kuvvetlerinin kullanılmasına olan ihtiyacı ortadan kaldıracağı ileri sürülüyor; Jose Maria Sison bunun doğru olmadığını kaydediyor. ABD danışmanları, öğretmenler, Pentagon ve CIA'in gizli operasyon timleri, ABD'nin kara ve deniz devriye birlikleri, Filipin Silahlı Kuvvetleri'nin bütün birlikleriyle birlikte bu savaş içinde yer alıyorlar; Filipin deneyimi bunu gösteriyor.

(*) Jose Maria Sison, Revolotionary Prospekts in the Philippines, Monthly Review, Dec.,1988, s.8

SEÇMELİ CAYDIRICILIĞIN TÜRKİYE'DE UYGULANIŞI

Sosyalist ülkelerde, Filipinler'de uygulanan bu doktrininin Türkiye'ye gelmediğini düşünmemek gerekiyor. Bugün Türkiye'de iki düzlemde gerçekleştirilen bir stratejiyi görmemek mümkün mü? Türkiye'de bugün bir tür solculuk için inanılmaz bir yumuşama politikası uygulanırken devrimciliğin geleceğinden hiç kuşku duymayanlara da görülmemiş bir şiddet gösteriliyor. Bu iki düzlemde uygulanan tek stratejide ortaya çıkan tutarsızlıklardan, uyumsuzluklardan hiç ama hiç sıkılma duyulmuyor; tam tersine tutarsızlıklar bir hukuk kuralı olarak yerleştirilmek isteniyor. Devlet, yalnızca demokrasi demekle kalmayan ve aynı zamanda Demirel'in "demokrasi" mücadelesinden büyük heyecan duyanlar ile Demirel ile Özal arasında bir ayrım yapmayanları net bir biçimde ayırıyor. Devlet eski devlet politikasını önemli ölçüde değiştirerek sol aydınların önemli bir bölümüne, Demirel ve İnönü'yü demokrasi şurası düzenleyenlere, bu devletle bütünleşme kapılarını cömertçe açıyor. Bunun dışında kalanlara ise düşük yoğunluklu ancak sürekli bir savaşı layık görüyor. Daha da önemlisi bunlar için olağanüstü hal ve hukuk düzenini, ilan etmeden de, uygulamayı tercih ediyor.

Bu ikililik Türkiye'de son derece net bir biçimde görülüyor; Bilgesu Erenus'un davaya uğrayan oyunundaki gibi havuç ve sopa artık aynı anda veriliyor. Seçmeli Caydırıcılık Doktrininin bir yeniliği sayılabilir; eskiden önce sopa ve daha sonra da havuç veriliyordu. 1920 yıllarının ikinci yarısındaki sopadan sonra 1930 yıllarında dağıtılmaya başlanan havuç, Türkiye'de sol aydınların Kemalizmi görüp benimsemelerinde çok etkili oldu. Sosyalizmden caymaları ve Kemalizm ile uzlaşmalarını sağladı. Bugün uzun bir sopa döneminden sonra hem havuç ve hem de sopa dozlarının arttırılması son derece ilgi çekicidir; demokrasi etiketi ile kapitalizm bayrağını seçenlere, bugün öbek öbek havuç veriliyor. Devletin ve devletin parçası olan tekellerin sanat ve edebiyat kolları, dışta temsil seyahatleri ve Japon sistemi örtülü maaşlardan yüksek ge-

lirler bunlara veriliyor.

Burada bitiriyorum. Dünya tekelci düzeni devrimci sosyalist hareketleri uzlaşarak çözme dönemine girmiş görünüyor. Bunu çok çeşitli yerlerde uyguluyor; günlük olayların zigzaglarından kurtularak bakıldığında Türkiye'deki oyunun daha grotesk olduğu da görülüyor.

141 ve 142 Türkiye'nin geleceği ile ilgili caydırıcı gücünü yitirmişe benziyor. Belki de tekelci düzen barışçıl geçiş kapısının kapandığını gerçekten ve daha önce görüyor. 168 takviye edilmiştir ve cezalar artırılıyor. 142/3 için ayrı maddeler düzenleniyor. Şiddeti arttırılmış 168, THKP ve THKO çizgisinden gelenlerle, çok kolay bağlantı kurularak, büyük bir kolaylıkla uygulanıyor. 141 ve 142. maddelerin kaldırılması ise geleceğe yönelik bir tehdidi caydırmaktan daha çok TİP-TKP-TSİP çizgisine, geçmişe dönük bir af olarak ortaya çıkıyor.

Şimdi politika, Türkiye solculuğunun önemli bir bölümü ile Türkiye aydınının nerede ise tümüne bu düzenin kendisinin de düzeni olduğu kanısını yerleştirme politikasıdır. Devlet, burada önemli başarılar kaydetti. Bunu, Kürt kardeşlerimizin önemli bir bölümüne bu devletin kendi devleti olduğu inancını yerleştirme döneminin izleyeceğini sanıyorum.

Ama işçiler, ama yoksul köylüler, ama öğrenciler? Uzlaşarak çözme politikasının burada çok zorlanacağını görüyorum.

SOVYETLER VE SOSYALİSTLER

Basından, Sovyetler Birliği'ni ve yaşanan gelişmeleri izlemenin mümkün olmayacağı kesinleşiyor. Kapitalist merkezlerin haber ajanslarından çıkan bilinçli çarpıtma niyeti kadar derin bir bilgisizliği yansıtan değerlendirmeleri büyük bir fütursuzlukla okuyucuya aktarmayı sürdürüyorlar. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Yüksek Sovyeti'nin son toplantılarını da aynı bilgisizlik ve çarpıtma ile yansıttılar.

Sovyetler Birliği'nde ideolojik sorunlarla görevli polit-

büro üyelerinin genel sekreterliğe yükseldiğini gösteren örnekler bulunmuyor. Başka bir düzendir; en çok adı geçenler değil, en zor sorunları çözme süreçlerinde sınananlar daha büyük sorumluluklara aktarılıyorlar. Mihail Garbaçov da, Sovyet toplumunun hâlâ çözüm bekleyen tarım işleri ile deneyim kazandıktan sonra birinci sekreterlik sorumluluğunu üstlendi. Bu açıdan Yegor Ligaçev'in tarım sorunlarını üstlenmiş olmasını bir önemsizleşme olarak yazabilmek Sovyet düzeni konusunda cahil olmakla açıklanabiliyor.

Dobrınin emekli olmuştur; uzun yıllar Washington'da büyükelçilik yapması Marksizm-Leninizmle yakınlığını sona erdirmişe benziyor. Anatoliy Dobrınin, yakın zamanda, Garbaçov dış politikasının ilkelerini açıklarken şunları söyleyebiliyordu: "Bugün ABD için bir güvenlik olmadan SSCB için bir güvenlik, NATO ülkeleri için bir güvenlik olmadan Varşova Paktı ülkeleri için bir güvenlik olamaz." Dobrınin ayrıca, şimdi nükleer savaşın uygarlığı tehdit ettiğini söyleyerek uygarlık kurtarılmadıkça tek tek ülkelerdeki çelişkileri ortadan kaldırmayı gündemden çıkarmak gerektiğini de ileri sürüyordu. Emekli büyükelçi, uluslararası ilişkilerdeki yumuşamayı, İkinci Soğuk Savaş döneminin sonlarında bir zamanda, sınıf mücadelesinde tek ilke yapma eğilimini formüle ediyordu.

Vadim Medvedev uzunca bir zamandır Garbaçov açılımlarının ideolojik yanını yüklenmiştir; konuşmaları ve yazıları, Batılı yorumcuların görmek istedikleri bir kapitalist yolcu izlenimini vermekten çok uzak görünüyor. Medvedev, işçi sınıfının devrimciliği alanında kuşkuların çok yayılmak istendiği bir zamanda "İşçi sınıfı hâlâ toplumsal gelişmenin temel gücüdür" görüşünü ısrarla savunuyor. Garbaçov açılımları içinde önplana çıkartılan "geniş ittifak" politikasını da formüle etmekle birlikte "Ancak temel çekim merkezi sol güçlerdir" diyebiliyor. Medvedev, Garbaçov'un açıkladığı SBKP'nin sosyalistler, sosyal demokratlarla birlikte "devrimci demokratlar" ve diğer sol güçlerle işbirliği politikasına sahip çıkıyor.

Garbaçov, Sovyet halkını, işçi sınıfı ve emekçilerini, hızlı ve derin bir politizasyon sürecinin içine sokuyor; bu

son derece sevindiricidir. Sovyet toplumu, ilk sosyalist devletin görece olarak daha geri bir ülkede kurulmasının ve uzun yıllar emperyalizm tarafından kuşatılmasının zorladığı ve sosyalist yapıya sızdırdığı sosyalizme uzak çizgilerden arınmak durumundadır; bu, ancak geniş kütlelerin katılımıyla mümkün olabiliyor. Açılım, bu katılımı sağlamaya büyük önem verirken Marksizmi ve Leninizmi donduran yasaklayıcı yaklaşımları da ortadan kaldırmaya özen gösteriyor. Sovyetler Birliği'nde komünist politikacılar, düşünürleri, düşünenleri ve aydınları, Marx'ın ve Lenin'in, yaşadıkları zamanın sınırlamaları nedeniyle el atmaları mümkün olmayan yeni yollar ve formasyonları formüle etmeye çağırıyorlar. Bunları son derece olumlu bulmak gerekiyor.

İktisatçı Popkova, Noviy Mir'e gönderdiği bir yazıda pazar ve plan ilişkisini tartışıyor. İktisatçı Valovaya, Ekonomiçeskaya gazetesinde çıkan yazısında Popkova'nın sosyalizme inanmadığını ve perestroykanın ancak kapitalizmde başarıya ulaşabileceğini savunduğunu ileri sürüyor. Ünlü iktisatçı Dr. Latsis'de Noviy Mir'de bir yazıda Popkova'nın kapitalizmi savunduğuna işaret ediyor.

Örnek, tek değildir. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmden umudunu kesmiş, kapitalizme özlem duyanlar ve özellikle aydınlar bulunuyor. Türkiye'de de ün yapmış yazarlarının bir bölümü, ya dinsellik ya tarih açısından, gericiliği temsil ediyorlar. Bunları görmek gerekiyor. Ancak görmek açılmış yoldan dönmeyi gerektirmiyor; bugün Sovyetler Birliği içindeki tartışma kapitalist yolcuların sayısını arttırmadan politizasyonu ileri düzeylere çıkarma noktasında düğümleniyor.

Çeşitlilik, tek tek kapitalist ülkelerdeki siyasal örgütlenmelere bakışta da ortaya çıkıyor. SBKP, komünist ve işçi partilerine tek bir yolu veya kendi çizgisini empoze etmekten uzak durmaya çalışıyor. Buharin'in rehabilitasyonu ile sembolünü bulan yeni bir NEP arayışı içinde SBKP'nin sınıf mücadelesini yumuşatma formülünü de öne sürdüğü açıktır; barış içinde bir arada yaşama ve sınıf mücadelesini etkilemeyen detanttan sonra, sınıflar ilişkisinde yumuşama da bir formül sayılabiliyor. Ancak

sınıflar matriksinde yumuşama SBKP için çeşitli yollardan birisidir ve SBKP, bunu, herhangi bir ülkeye tek yol olarak sunmuyor.

Türkiye Komünist Partisi, Bangladeş ve Şili Komünist Partileri, sınıf mücadelesini askıya alarak ve geniş ittifaklar çerçevesinde "demokrasi" programını tek mücadele hedefi haline getirerek, komünist ve işçi partiler yelpazesinde en sağ yeri seçiyorlar. Ancak bu geri yeri, Garbaçov açılımlarına değil, Evren'in, Erşat'ın ve Pinochet'in etkilerine bağlamak gerekiyor.

Portekiz Komünist Partisi bugün, bunun yerine, kapitalist aşamanın aşılarak geri ülkelerde bile sosyalizmin kurulabileceğini savunuyor. Genel Sekreter Cunhal, "barış" programının fazla vurgulanarak devrimci mücadeleyi köreltmesinden de endişe ifade ediyor. Arjantin Komünist Partisi Genel Sekreteri Fava ise "geniş ittifak" politikasının devrim yolunu kapattığını açıkça savunuyor. Fava "Bizim için temel sorun iktidardır ve zaferi sağlayacak araç ise devrimci öncünün kurulmasıyla birlikte işçi sınıfının yönetiminde bir ulusal liberasyon ve toplumsal kurtuluş cephesidir" diyor. Arjantin Komünist Partisi burjuva partileriyle geniş ittifaklar yerine devrimci ve solcu örgütlerle birlik arayışlarında ısrar ediyor.

Bütün bunlar tek tek ülke sosyalistlerini son derece yaratıcı ve sorumlu bir konuma getiriyor. Sosyalizmin ilk kez başarıya ulaştığı topraklarda bile, zengin deneyim birikimine karşın, çözüm bekleyen sorular ve sorunlar olduğu ortaya çıkıyor. İktidara gelmek ise yeni teorik sorunları eylem içinde çözmek anlamına geliyor. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerin kazanmış olduğu güç ve güven, tek tek ülkeler, devrimcilerini iktidarın teorik ve pratik güçlükleri üzerinde yoğunlaşmaya zorluyor.

SOL: DÜNYA VE TÜRKİYE

Bunalım, bir açıklığı da beraberinde getiriyor; birçok nedenleri var. Her bunalımda bunalmış yapının tüm iç çamaşırları gözleniyor ve vücudun hasta ve sağlıklı yanları birbirinden ayrılıyor. Hasta ile doktor ve eğer bunalım ciddi ise doktorlar arasında tartışma, buna konsültasyon da deniyor, kaçınılmaz oluyor; bunalım dönemleri, tıpkı kuruluş dönemleri gibi, tartışma düzeyinin ve özgürlüğünün yükseldiği zamanlar olarak da ortaya çıkıyor.

Türkiye ve dünya solunun bir bunalım içinde olduğu konusunda bir tartışma sürüyor; dünya solunun bir bunalım içinde olduğunda kuşku yok. Türkiye solu, içine girdiği bunalımı açıklıkla kabul etmiyor; ancak içine girdiği arayış süreci ve yaşadığı saplantılar, bunalımın göstergeleridir. Saplantı kadar sapma da bir çıkış yolu ihtiyacına işaret ediyor.

Ne zaman başlıyor; söylemek zor görünüyor. Dünyanın tümü için bir başlangıç tarihi bulmak daha da zor olabilir; bunun yerine, bunalımla ortadan kalkanlara işaret etmek daha yararlıdır. Dünyada kapitalist yönetimin ve Türkiye'de siyasal sistemin temel dayanak ve varsayımlarının yıkılmasını bunalımın başlangıcı ve kendisi olarak alabiliyorum. Şöyle formüle edebiliyorum: Dünyada kapitalist yönetimin parametreleri ve Türkiye'de siyasal yönetimin dayanakları yıkılırken, dünya sağı, bundan kapitalist sağı kastediyorum, daha radikalleşti ve daha sağa kaydı. Dünya solu, hazırlıksız yakalandı. Türkiye solu, ekonomik sağın daha da sağa kaymasına, eylem planında radikal tepkilerle çıktı; ancak teorik ve ideolojik planda daha radikal bir silahı olmadığı için, toplumun

daha da sağa kaymasını önleyemedi.

Şimdi açabilirim: Dünya kapitalizminin organik yasası olan sabitlikleri yıkıldı. Sabitlikleri, parametrelere de benzetilebilir, vücudun iskeleti olarak ya da kemikler kümesi biçiminde anlamak mümkündür. 1930 yıllarında büyük bunalımdan sonra ortaya çıkan ve "Keynesian Revolution" adı da verilen sabitlikler sistemi yıkılıyor; Breton Woods'da kabul edilen uluslararası ödemelerde dolara bağlı sabit kurlar sistemi, daha sonra Philippe Eğrisi olarak adlandırılan, yüzde beşlik enflasyon ve işsizlik sınırları arasında enflasyon ile işsizliği birbirine karşı değiştirme kuralı geçerliliğini yitiriyor. Sabitlikler, bir refah devleti anlayışına bağlıdır; dolara bağlı sabit kur sisteminin yıkılması halinde dünya ekonomik bunalımının geleceği ve enflasyon ile işsizliğin rakam olarak toplandığında yüzde onluk sınırı aştığı zaman tek tek ülkelerde sosyalist devrimlerin olacağı korkusu gerçekçi olmadığını gösteriyor. Dünya, kapitalist sistemin kendi menecment kurallarının sınırına geldiği zaman hem dünya ekonomik bunalımın ve hem de sosyalist devrimlerin patlamayacağını duymuş olması büyük bir rahatlıktır; korkudan kurtulmaya başlıyor. Korkusunu yenerken kendi ekonomik anayasasını parçalamakta daha cüretkar davranabiliyor.

Dünyada kapitalist menecmentin parametreleri yıkılırken Türkiye'deki rejimin siyasal dayanağı olan Kemalizm çürümeye başlıyor. Türkiye'de bunalımın ortaya çıkışı ile Kemalizmin çürümesi eş zamanlıdır; birbirini tanımlıyorlar.

Burada başka çalışmalarımda yaptığım bir düzeltmeden söz etme zorunluluğunu duyuyorum. İsmet İnönü ile İktisat Bakanı Celal Bayar ve Süleyman Demirel ile İktisat Müsteşarı Turgut Özal arasındaki tartışma ve nöbet değişimini abartmak, Türkiye'de bilimsel körlük anlamına geliyor. TKP-TİP yazınında olduğu türden 1950 yılını bir demokratik devrim saymak ya da Kemalist yazarlarda okunduğu biçimiyle 1950 seçimini bir karşı-devrim olarak nitelemek, ağaçlara bakarken ormanı görememek anlamına geliyor. 1950 bir devrim ya da karşı-devrimi değil, bir devamlılığı anlatıyor; 1950-1960 yıllarını da Kemalist

restorasyon dönemi içinde düşünmenin zorunlu olduğuna inanıyorum.

Kemalizmin çözülmesi ve çürümesi, bundan sonradır; 1960 ve 1971 ile 1980, çözülme süreci içinde kilometre taşlarına işaret ediyor. Devrimci solun Kemalizmden hayal kırıklığı ile kopma süreci ve islamik sağın siyasal örgütlenmesi hep 1960 yıllarının ikinci yarısına denk geliyor; bunalımı buradan başlatabiliyorum.

Dünya kapitalist sisteminin menencment parametrelerinin sallanmaya başlamasını da Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam Savaşına bakışı ile Türkiye'deki bunalım üstüste geliyor. Hem Keynezyen refah devleti ve hem de Kemalizm, bir orta yoldur; orta yol yıkılmaya başlıyor. Dünya ve Türkiye kapitalizmi, daha sağ arayışlar içine giriyor ve korkusunu arttırma ve yenme süreci içinde, en sağ radikal çözümleri, kapitalizmin çözümleri olarak ortaya çıkarabiliyor.

Solun krizinin böyle başladığını sanıyorum. Dünya kapitalizmi, ekonomik bunalımına sağ radikal çözümler ararken dünya solu hazırlıksız yakalandığını açığa vuruyor. Önce Batı Avrupa solu, bir uzlaşma tuzağına düşüyor ve daha sonra dünya solu bir demokratizm batağına saplanıyor. Yakın zamanlarda ise bunlardan çıkış süreçlerini başlatmış bulunuyor.

Türkiye'de radikal entelijansiyanın, Anglo-Amerikan üniversitelerinden alarak, bir zamanlar yoğun bir biçimde kullandığı bir kavram oldu; "köprü tuzağı" kavramı, Boğaz Köprüsü tartışmalarında Türkiye solunun kavramsal dayanaklarından birisidir. Radikal sol, Türkiye'de bir boğaz köprüsü yapılamayacağını hiçbir zaman ileri sürmedi; köprü tuzağına düşüleceğini, birinci köprünün ikincisini ve bunun bir üçüncüsünü zorunlu yapacağını söyledi, durdu. Zaman, radikal entelijansiyayı haklı çıkardı.

Başta İtalyan Komünist Partisi, Avrupa solu, şimdi uzlaşma tuzağına düşmüş görünüyor. Son derece yüksek oy limitine ulaşınca, İtalyan Komünist Partisi mevcut sistemle uzlaşma içinde yaşayabileceğini göstermek için adımlar atmaya başlıyor. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kabul etmek, NATO'ya razı olmak, İtalyan komünizminin

uzlaşmacı tutumunun önemli adımları olarak atılıyor; bu adımlardan sonra "uzlaşma tuzağı" başlıyor. Uzlaşma adımları, harekete geçirdiği mekanizmalarla yeni uzlaşmalara davetiye çıkarıyor; bugün Avrupa solunun yeni uzlaşmalara hazır olduğu anlaşılıyor.

Avrupa solu, "uzlaşma tuzağı" içinde kendisiyle çürüyen kapitalist sistem arasında sürekli köprüler kurarak kokuşan sistemin ayrılamaz bir parçası olma tehlikesiyle karşı karşıya geliyor. Burada, şimdi, bunu göstermek istiyorum.

Gianni Cervetti, İtalyan Komünist Partisi Başkanlık Kurulu üyesi olmasının yanında Avrupa Parlementosu'nda bir temsilci ve Avrupa Parlementosu Komünist Grubu Başkanı olarak etkili bir yerde bulunuyor. Cervetti, hem İtalyan komünizminin ve hem de Avrupa solunun önündeki en önemli sorunun Yuro-Left Birliği, Avrupa solunun birliği, olduğunu söylüyor. Şunları ekliyor: "Bizim bu yaklaşımımız, Avrupa ve özellikle Batı Avrupa toplumundaki önemli değişikliklerin, güncel sorunların ve bunların çözümünün tek tek sol eğilimlerin önüne koyduğu görevlerin sonucudur. Bunun dışında ve bizim anlayışımıza göre, sol bir monolitik yapı oluşturmamakta, fakat birlikte hareket ettiğinde Avrupa'nın yenilemesi sürecini başlatabilecek, bir otonom parçalar bütününü meydana getirmektedir."(1) Yoldaş Cervetti, Avrupa'nın yenilenmesi, European Renovation, kurulmasına çok büyük önem veriyor Yuro-Left birliğin en önemli ve belki de tek işlevi sayıyor.

Hemen eklenecekler var; Fransa'da yayımlanan Revolution dergisinin Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı ve Komünist Partisi Yöneticisi Gerard Streiff, Fransa'da parlak beyinlerin artık Marksizme gelmemesinden yakınıyor.(2) Büyük Britanya'da Marksizm Today dergisinin Editörü Martin Jacques da 1980 başından itibaren Komünist Partisi'ne yeni bir Marksist entellektüel kuşağın uğramadığına işaret ediyor.(3) Bunları son derece doğal ve doğru bulduğum için aktarıyorum; hiç kimsenin Avrupa'nın yenilenmesi için komünist olacağını sanmıyorum.

Avrupa'nın yenilenmesi komünistlerin işi değildir; bu-

nalım burada yoğunlaşıyor.

Batı Avrupa'da üye sayısı açısından en büyük komünist partiden, Doğu Asya'da dünyanın en kalabalık ülkesini yöneten işçi sınıfı partisine, Çin Komünist Partisi'ne geçiş büyük bir adımı gerektirmiyor; sorunlar platformunda bir adım bile zorunlu olmuyor. Burjuva liberalizminin değerinin yükseltilmesi, demokrasinin pencereden yeniden girmesi, Çin'de kapitalist restorasyon eğilimlerini güçlendiriyor ve "kapitalizm-sosyalizm" tartışmasını ortaya çıkarıyor.

Çin'deki gelişmeleri izlemek kolay olmuyor; Çince bilenlerin az olması ve daha çok Amerikan üniversitelerinin tekelinde bulunması, Çin ile ilgili değerlendirmeler konusunda da kuşkulu olmayı zorunlu yapıyor.

Bununla birlikte "elimizde" güvenilir ipuçları veren bir kısa kaynak var; buna dayanabiliyorum. World Marksist Review'de, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi yayın organı Renmin Ribao ile Honqi gazetesinin sayfalarının incelenmesiyle "A Survey of the CP China, Press" yayımlandı; başlığı şöyle "Against Bourgeois Liberalisation." Artık Çin Komünist Partisi, burjuva liberalizasyonuna karşı tutum alma gereğini duyuyor.

Açık ve acıklıdır; Renmin Ribao, 10 Kasım 1986 tarihinde başlayan ve diğer kentlere sıçrayan öğrenci eylemlerinin arkasında "Batı türü demokrasi" isteklerinin, her alanda "Batıyı taklit", "imitate the West", eğiliminin bulunduğunu, eylemcilerin "ulusal kültürü, halkın tüm ideallerini, ahlakı ve disiplini reddettiklerini" ileri sürüyor. Hefei'deki Teknoloji Enstitüsü'nün eski Rektörü Frang Liji, açıkça, "Topyekün Batılılaşma ilkesini kabul ediyorum" diyor ve "Son otuz yılda yaptıklarımızın hepsi, sosyalist sistem açısından, tam bir fiyaskodur" diye ekliyor. (4) Devlet Konseyi Sekreteryası Başkanı Çen Junşeng ise bu eğilimlerin yeni olmadığına işaretle, "kimilerinin kapitalizmin sosyalizmden daha üstün olduğunu iddia ederek Çin'in Batı modeline dönüştürülmesi zorunluluğundan" söz ettiklerini belirtiyor.

Devrimden uzun yıllar sonra, Çin'de "Çin'i nihai olarak kurtaracak olan sistem kapitalizm mi, sosyalizm mi?" tar-

tışması yapılıyor. Batıya öykünme ve burjuva liberalizmini abartma, kaçınılmaz olarak kapitalizmin öne sürülmesini de beraberinde getiriyor. Bu nedenle Hongi gazetesi, "Sosyalizm, Çin ulusunun gelişmesine yardım etti" demek ve bunu ısrarla tekrarlamak zorunda kalıyor.(5) Sosyalizm, Çin'de savunmaya geçiyor.

Bunalım ile savunma arasında bir yakınlık görüyorum; savunma olduğu sürece bunalım da varlığını sürdürüyor. Solun krizi, ilk kuruluşun kendisini bile tartışma masasına getirebiliyor; Batı Avrupa'da "Ekim Devriminin yanlışlığı" savları karşıtlarının değil ya eski solcuların ya da sözde solcuların silahı haline geliyor. İşte bu noktada 2 Kasım 1987 tarihinde Ekim Devriminin yetmişinci yılı nedeniyle, Mihail Garbaçov'un yapmış olduğu konuşmada hemen ikinci paragrafta şunları söylemesini önemli buluyorum: "Geçmiş yaşanılan kahramanlık ve dram, çağdaşlarımızın aklını sarsmaktan geri kalmıyor. Bizim tarihimiz tektir ve geri dönüşü yok. Hangi duyguları tahrik ederse etsin o, bizim tarihimizdir ve bizim için değerlidir.(Alkışlar) Şimdi biz, bakışımızı dünyayı sarsan Ekim günlerine çeviriyoruz; onda sağlam ahlaki dayanaklar ve öğretici dersler alıyoruz ve buluyoruz. Ve Ekim Devrimi ile gerçekleştirilen sosyalist seçimin doğruluğuna tekrar tekrar inanıyoruz."(6) Genel Sekreter Garbaçov'un bu önemli konuşması, bir muhasebeyi içeriyor. Günlük basında yapılan yanıltıcı aktarmaların aksine; çok inançlı bir savunmayı içeriyor; Garbaçov'un bu konuşmasını, Stalin'in ölümünden ve Yirminci Kongre'den sonra yapılmış Stalin'i en çok öven ve savunan konuşma olarak görüyorum.

"Bu yıldönümünde, üçüncüsünden, Komünist Enternasyonal'den söz etmek gereğini duyuyorum. Bu konuda tüm gerçekleri ortaya koymak, onun özgün ve tüm tarihini yazmak hâlâ bir görevdir. Bütün eksikliği ve yanılgılarıyla birlikte, tarihinin bazı sayfalarının hatırlattığı acılar ne olursa olsun, Komintern, bizim hareketimizin büyük geçmişinin bir parçasıdır. Ekim Devrimi ile doğan Komintern, yalnızca bir enternasyonalizm ve devrimci kardeşlik okulu olmakla kalmamış, aynı zamanda, enternasyona-

lizmi, emekçilerin çıkarları, ulusların ve halkların toplumsal ilerlemesi için sürdürülen mücadelenin etkin silahı yapılmıştır. Yirminci yüzyılın gerçek şövalyeleri, dünyanın her yerinde ezilen milyonlarca insanın acılarını kendi acısı sayan, onların taleplerini duyan, onları mücadeleye yönelten, soylu özlemlerin, geriletilemeyen cesaretin sahipleri, onurlu ve sorumlu insanların hepsi, Komintern'in saflarından çıkmıştır." (Alkışlar)(7) Bunları da Garbaçov söylüyor ve artık, Komünist Enternasyonel, Kominform ve hatta komünist ve işçi partileri konferansları döneminin de gerilerde kaldığını eklemeyi ihmal etmiyor.

Burada durmam gerek; solun dünya bunalımının, kendi içinde, bir büyük güven çekirdeğini de ortaya çıkardığı görülüyor. Bunalımda, 1930 ve 1940 yıllarında ve Stalin'in önderliğinde kurulan temel yapıda ortaya çıkan paslanma ve aşınmalara çare bulmadaki gecikmenin de önemli bir payı olmalıdır; yavaş yavaş kabul görüyor. Gecikmiş sorunlara çare ararken bir yöntem veya bakış açısı olarak çıkan "perestroika" tutkusu, aynı zamanda, reel sosyalizmin kendisine duyduğu büyük güvenin açılımını da anlatıyor. Sistem, kendi kendisine, belki de şimdiye kadar dile getirilmiş olanların en şiddetlisi eleştirileri yöneltmekten çekinmiyor.

Bunun anlamını şöyle görüyorum; 1956 Macaristan, 1968 Çekoslovakya ve 1980 Polonya sınamalarından sonra, sosyalizmin yeni kuşakları kendi sistemlerinin sahibidirler. Sorunlara da sahip çıkabiliyorlar.

Bu güveni, sosyalist sistemin dışına bakışta da görüyorum. Batı Avrupa ve dünyanın başka yerlerindeki komünist partilerinin Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülke komünist partileriyle birlikte konferanslar düzenlenmesi konusunda belirgin bir isteği formüle etmelerine karşın, sosyalizm ülkelerindeki partiler, bu yönde, en azından fazla aceleci davranmıyorlar. Dünya devrimci ve sosyalist hareketleri, bir arayış çeşitliliğine bırakılmış görünüyorlar; bunu da ayrı bir güven belirtisi sayabiliyorum.

Dünya sosyalist sistemi varlığını sürdürebilmek için, yeni sosyalist devletler ihtiyacını geride bırakmışa benzi-

yor. Artık yeni sosyalist devletler, her ülkenin kendi özgün ihtiyacının gelişiminde aranıyor.

Böyle bir değerlendirme içinde dünya devrimci ve ilerici hareketlerinde üç ayrı yolu saptayabiliyorum. Birincisini anlatabilmek için çok uzaklara gitmeye gerek yok. Türkiye yeterli ipuçlarını sağlıyor. Birinci yola "uzlaşmacı yol" denebilir; bu isimlendirme dışardan değil, yolun sahiplerinin dillerinden çıkıyor. TİP ve TKP, yeni açıklama ve benim tercih ettiğim niteleme ile Tö Be KP, açıkça bir "ulusal uzlaşma" planını öne sürüyor. Saçak grubu, hiç çekinmeden "milli uzlaşma" diyor ve Yeni Gündem çevresi ise önceleri "sivil toplum" ile bu türün öncülüğünü yapmakla birlikte şimdi yalnızca açıkça "uzlaşma" sözcüğünü kullananlara sempati ifade ediyor.

İçerde sermaye kesimi ve partileriyle uzlaşma sözkonusudur; uzlaşma listesinin başında Süleyman Demirel ve partisi DYP geliyor. Dışarda tekeller veya tekellerin ekonomik örgütü AET ile uzlaşma son derece açık bir biçimde formüle ediliyor. Bir de dinci akımlarla uzlaşma isteniyor.

Aralarında fark var; Saçak grubu dinci akımlarla beraberliği daha az öneriyor. Ancak hem "milli" ve hem de "ulusal" uzlaşma çizgisini, Kemalist bakış açısı belli ediyor. Burada dinci akımlarla, kuşkusuz islamcı siyasal hareketlerle yakınlaşma, bir içten bakış olmaktan daha çok, bir yanı ile sermaye partilerine kesin güven verebilmek için gerekli oluyor ve diğer yanıyla da bu formül, uluslararası planda da ileri sürüldüğü için bir ithalat zorunluluğundan ileri geliyor.

Şili'de veya Bangladeş'te önerilen formül de uzlaşma yaklaşımıdır; önce sol içinde ve daha sonra "demokrat" olan bütün sermaye partileriyle ve özellikle hristiyan ya da müslüman partilerle birlik kurmak temel strateji olarak ileriye sürülüyor. "Demokrat" olmak için de iddia veya çok zaman yakıştırma yeterli sayılabiliyor.

Türkiye'deki bu üçlü uzlaşmacı yaklaşım, Kemalist olduğu kadar da Avrupacı veya örosantrik bir nitelik taşıyor. Yalnızca ekonomik anlam değil ekin ve daha önemlisi siyasal birlik anlamında öro-santrik, Avrupa merkezli bir

bakış açısını savunuyorlar.(8) Kuşkusuz, yavaş yavaş ve islamcı olmayan bakışların dışında da siyasal birlik sözkonusu olduğunda, böyle bir birliği net bir biçimde Avrupa dışında arayan akımlar da çıkıyor.

İkinci yolu, tam bunun karşısına koyabiliyorum; Nikaragua'dan söz etmek gerekliliğini duyuyorum. Bir tipoloji çiziyor; küçücük Nikaragua'da devrimi yapanlar mevcut komünist partisiyle çelişki içinde olan hareketlerdir. Nikaragua Devriminin yöneticilerinden birisi, İçişleri Bakanı Tomas Borge, bir mülakatında bunu çok açık olarak ifade ediyor ve şunları söylüyor: "Sovyetler Birliği ve diğerleri, devrimci değişikliklerin temsilcilerini yalnızca Latin Amerikan komünist partileri olarak gördükleri için ve başka türlü düşünmeleri de mümkün olmadığından bizi desteklemediler."(9) Küba, hariç hiçbir devlet, hiçbir kuruluş, Nikaragua devrimcilerine yardım etmiyorlar.

Devrimci Borge şunları da söylüyor: "Sovyet stratejisinin değil, ülkedeki koşulların sonucu oldu." Nikaragua Devrimini böyle anlatıyor ve başarıdan sonra Sovyetler Birliği ile ilişkiler konusunda ise şu bilgileri veriyor: "Kuşkusuz şimdi, iktidarda olmanın verdiği imkanlarla, onlara, kendimizi anlatabiliyoruz ve ne olduğunu anlamaya başlıyorlar. Bu da, Sovyetler'in gösterdiği yüksek düzeyde dayanışmayı, sizi temin ederim ki en küçük bir koşulu bile yok, anlatıyor. Örnek bir dayanışmadır; saygılı, ancak geniş ve kapsamlı bir dayanışma oluyor."(10) Bunun, tekil bir yaklaşım olmadığını ve olmayacağını düşünüyorum.

Bu tipoloji, iki yeni gelişmeye dayanıyor. Sosyalist sistemin dünya çapındaki en önemli sorunu yeni sosyalist güçler olmaktan çıkıyor ve bir nükleer savaşı önlemek, sistemi, kapitalizmden daha fazla tehdit eden bir tehlike olarak algılanıyor. Geleneksel hareketler birer barış klubüne dönüşüyorlar. Bunun karşılığında, her devrim, devrim adına layık olduğu ölçüde, dünya sosyalist sistemi ile dost olmayı arıyor ve büyük bir destek görüyor.

Üçüncü yol, bu ikisinin arasındadır. New York'ta yayımlanan ve bir zamanlar "Üçüncü Dünya" denilen ülkelerin genç kuşakları üzerinde etkili olan Monthly Revi-

ew'in bir başyazısından çıkarabiliyorum; kriz çözümlemesi, dünya solculuğunun iştigal alanlarının başında yer alıyor. Dünya kapitalizmi yeni bir krize doğru yol alırken, Monthly Review olabilecekleri tahmin etmek için şunları ileri sürüyor: "İki ekstrem, bir uçta ihtilal ve diğerinde otoriter diktatörlüktür."(11) Ancak Amerika Birleşik Devletleri için bunların her ikisini de fazla buluyor ve sıraladığı bazı koşullara bağlı olarak "Bunlar arasında birşey daha muhtemeldir" diyor.

Koşulları, aktararak, sayıyorum: 1) Bunalımın şiddeti, 2) Yönetici sınıfın, sistemin sorunlarını anlayan ve bunlarla başetmeyi bilen bir lider kadrosunu çıkarabilmesi, 3) Kütlesel yoksulluk ve acının derecesi, 4) Bunalımın kurbanlarının meşru hakları saydıkları hedefler için mücadele karşılığı ve 5) Her iki tarafın hem sistemi saklı tutan ve hem de bunalımdan çıkarak yeni bir makul istikrar dönemine girmesini sağlayan bir tür 'tarihsel uzlaşma' bulma kapasitesi, üçüncü yol, tüm üçüncü yolda olduğu gibi, akademik kalmayı ve yerinde saymayı tercih ediyor.

NOTLAR

(1) Gianni Cervetti, There is no other way, World Marxist Review, October 1987, s. 49.
(2) Gerard Streiff, Intellectuals in the Presentoday French Society, World Marxist Review, July 1987, s. 109 ve sonrası.
(3) Martin Jacques, Marxism in Britain: Past and Present, World Marxist Review, October 1987, s. 131.
(4) A Survey of CP China Press: Against Bourgeois Liberalisation, World Marxist Review, 1987, July, s. 85.
(5) İbid., s. 88.
(6) Mihail Gorbaçov, Put Oktyabrya-put'pervoprohodtsev, 2 Kasım 1987.
(7) Mihail Gorbaçov, October and Peretroika: the Revolution Continves, Moscow, 1987., s. 72. Mihail Garbaçov, Yolumuz, Ekim Yolu, Öncülerin Yoludur, Toplumsal Kurtuluş, Aralık 1987, s. 52. Dönem Yayıncılık, bu konuşmayı ayrı bir kitap olarak yayımladı. Ancak ben çevirileri Rusça aslından yapıyorum.
(8) 1 Mayıs 1987 tarihinde İstanbul'da Beyoğlu'nda yapılan Eylül sonrasının ilk kütlesel 1 Mayıs Toplantısı'nda yaptığım konuşmada, Avrupa ile siyasal birliği kesinlikle reddettiğimi açıklamıştım. Y. Küçük, Bir Soran Olursa, İstanbul, 1987.
(9) Tomas Borge on the Nicaraguan Revolution, New Left Review, Jly/August 1987, s. 55.
(10) İbid, s. 56.
(11) The Coming Crisis and the Responsibility of the Left, Monthly Review, July 1987, s. 4.

JAKOBENİZM VE PROLETARYA DİKTATORYASI

"Yalçın Küçük, 'Paris Komünü değil, Jakoben diktatoryası, proletarya diktatoryasına model oldu' diyor; Marx ve Engels, Fransa'da İç Savaş'ta tersini söylüyorlar. Yanılmışlardır; Y. Küçük'ten iyi bilecek değiller ya!"

Türkiye Sorunları Dizisi - 1, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 83.

Gerçekten daha önceleri trajik bir görünüm almış olan bir eğilim, ikinci kez ve belki de üçüncü kez ortaya çıkma sancıları gösterince pek çok komik oluyor. Belki de cehalet ile cüretin, zaman zaman birbirinin yerini almasından ileri geliyor.

Bu kısa notun bir amacı var; artık cahil cüretkarlara eskiden olduğu türden sevecen bakmak imkanı yok. Türkiye sosyalist hareketi olgunluk dönemine giriyor ve koca koca insanların çocuksu davranışları pek sevimli olmuyor.

Bir: Marx ve Engels de yanılırlar. Temelde değil, yöntemde değil, ancak bazı somut durumlarda Marx'ın, Engels'in, Lenin'in yanılabileceğini kabul etmeden hiçbir yere gidilemez. Cahaletten kaynaklanan cürete değil, bu yürekliliğe ihtiyaç var.

Eğer Yalçın Küçük'ün otoritesi yetmiyorsa, Alan Yayıncılık'ın bu bilgisiz yazıcısı, Lenin'in çalışmalarının birkaçına bakabilir; Lenin'i Lenin yapan, somut alanlarda Marx'ın ve Engels'in yanılabileceğini görmüş olması ve yazmasıdır. Bunları açıkça yazıyor.

Leninizm, Marksizme içerilmiş bir ateşli rayihadır.

Eğer Leninizm, salt Marksizm olsaydı, buna Marksizm-Leninizm denmezdi. Marksizmi, Marksizm-Leninizm olarak yaşatmada, Lenin'in katkıları çok büyüktür. Katkı için, eksiği ve somut bazı konularda da yanlışı görebilmek gerekiyor.

İki: Alan Yayıncılık'a ihbar ediyorum, başında R. Zaralı mı yoksa M. Tanju Akad mı var, bilmiyorum. Bu yazıcıları, pek çok bilgisiz, "Marx ve Engels Fransa'da İç Savaş'ta" diyor. Anlaşılan Marx ile Engels'i bitişik kardeşler sanıyor; Marx ve Engels'in "Fransa'da İç Savaş, tek başına Marx'ındır ve Birinci Enternasyonal'e sunuşunu içeriyor.

Üç: Onsekiz Brümer, Fransa'da Sınıf Mücadelesi, Fransa'da İç Savaş, bunlar, Marx'ın tarihin yapımına ve yazımına katkıda bulunduğu üç önemli çalışmadır. Politika ile ekonominin içiçe girdiği, politika sanatının tarihe ilmik ilmik işlendiği üç önemli katkıdır. Yeni kuşaklar eğitimlerine bu üç katkı ile başlamalıdır; yetişmeleri için çok önemli bir başlangıç oluyor.

Dört: Klasikleri okumak devrimcilerin boş zamanlarını geçirme yolu olmamalıdır. Şimdi sıkıldıkları sonucunu çıkarıyorum; zamanlarını doldurmak için birkaç düzensiz parça okuyarak Amerika'yı yeniden keşfedip, ilk keşfedenin yanlışını tekrarlıyorlar ve "Hindistan" diyorlar. Bu tür çocuksu oyunların sürdürülmesine izin verilemeyeceğinin kabul edileceğini umuyorum.

Hatırlatmalar gerekiyor: 1970 yıllarında, İtalya Komünist Partisi, proletarya diktatoryasını reddedince Yürüyüş dergisi başyazarı Yalçın Küçük, bir başyazısında Marx'ın Weydemer'e mektubunu önplana çıkardı. O sırada hangi çizgide ise Oya Baydar Hanım, bu mektubun önplana çıkarılmasını, Yalçın Küçük'ün, beğenmediği biçimiyle, proletarya diktatoryasını savunması olarak niteledi ve azarlamaya kalktı. Bazılarına göre, "kardeş" bir partinin lideri, E. Berlinguer, üstelik de milyonlarca oy alan bir partinin yöneticisi, proletarya diktatoryasını reddedince, saygı gereği reddedilmesi gerekiyordu. Yalçın Küçük ise, yalnızca Marx'ın bu önemli mektubunu hatırlatıyordu.

Daha sonra da, çok kimsenin proletarya diktatoryası kavramının Paris Komünü'nden çıktığına inandığını bildiği için, Türkiye İşçi Partisi'nin teorik yayın organı Yurt ve Dünya'da uzun bir inceleme ile hem jakobenizmi anlattı ve hem de proletarya diktatoryasının kökünü göstermeye çalıştı. Alan Yayıncılık'ın bu cahil yazıcısı kimbilir o zamanlar ne yapıyordu? TİP'i ve Y. Küçük'ü pasifist görmenin tembelliği içinde kimbilir hangi kahvede pişti oynayıp devrimcilik edebiyatı yapıyordu?

Şimdi Marx'ın Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli mektubun bir bölümüne sıra geliyor. Zamanı gelince, tümünü de yayımlamak gerektiğine inanıyorum.

"As to myself, no credit is due to me for discovering either the existence of classes in modern society or the struggle between them. Long before me bourgeois historians had described the historical development of this class struggle and the bourgeois economists the economic anatomy of the classes. What I did that was new was to demonstrate: 1) That the existence of classes is merely linked to particular historical phases in the development of production, 2) That class struggle necessarily leads to the dictatorship of the proletar, 3) That this dictatorship itself only constitutes the transition to the abolition of all and to a classless society," Tekrarlamak durumundayım; Marx, 1852 yılında Weydemeyer'e bunları yazıyor. Sınıfların varlığının ve sınıflar arasında mücadelenin, kendisinden çok önce burjuva yazarları tarafından ortaya konduğunu, burada kendisinin hiçbir yenilik iddiasında bulunamayacağını, kendisinin, Marx'ın, katkısının, sınıf mücadelesinin zorunlu olarak proletarya diktatoryasına ve buradan da sınıfsız bir topluma götüreceğini ileri sürmek olduğunu 1852 yılının Mart ayında ve beşinci gününde yazdığı bir mektupta dile getiriyor.

"Benim yeni olarak yaptığım şunları göstermekti: 1) Sınıfların varlığı, yanızca üretimin gelişmesinde belli tarihsel aşamalara bağlıdır; 2) Sınıf mücadelesi zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne götürür; 3) Yalnızca bu diktatörlük, sınıfların ortadan kaldırılmasına ve bir sınıfsız topluma geçişi sağlar." Marx, 5 Mart 1852 tarihinde Wey-

demer'e bunları yazmış oluyor.

Alan Yayıncılık'ı kim yönetiyor, bilmiyorum; bir isteği dile getirebiliyorum. Böyle, okumayan, yalnızca yazmak isteyen cahil insanlara yazı yazdırırken biraz daha özenli davranmanız gerekiyor. 1852 yılında yazılanlar, nasıl 1870 Paris Komünü'ne bağlanır; ciddi olmak zorunludur.

Alan Yayıncılık'ın bu cahil yazıcısı, boyunu aşarak, bir de şunları yazıyor: "Bir başka örnek Mayıs Dergisi'nde Y. Küçük'le yapılan röportajda ortaya çıkıyor. Bu röportajda THKP-C bizim jakoben geleneğimizde bir canlanmadır cümlesi röportajın içinde hiçbir açıklama getirilmemiş tek cümle olarak kalmasına, üstelik konunun bütününe oturmamasına rağmen başlığa çıkarılıyor. Bugüne kadar 1971 devrimcileri hakkında özelde THKP-C hakkında çok şey söylendi. Onların jakoben geleneğinde bir canlanma yarattıkları kimsenin aklına gelmemişti. Bu tezin ne kadar yanlış olduğu ancak bu tartışmaya yoğun olarak katılan sivil toplumcular, Saçakçılar ve Küçükçülerin jakobenizm kavramı incelendiği zaman görülebilir. Bu üç kesimin jakobenizm kavramı dedik. Çünkü bu üç tarafın jakobenizmin ne olduğu ya da daha doğrusu nelerin jakobenizm olduğu konusunda görüşleri birkaç ayrıntı dışında aynı." Müthiş bir cahil yazıcı ortaya çıkıyor. Kemal Tahir'in biçimini hatırlatıyor.

Bu cahil yazıcının üç sorunu var. Bir: Saçakçılar; bunlarla 1970 yılından gelme bir hesapları var. İki: Küçükçüler. Toprağın aktığını görmekten, bu defa da arkada kalmaktan dolayı hırçınlaşıyorlar. Arkadan yetişip daha önceki örneklerde olduğu türden, kendi sesleriyle ürküp ve ürküterek öne geçmeye çalışıyorlar ve bunun telaşını ortaya koyuyorlar. Burada ve geçerken söylenecek olan şudur: TKP veya TİP'i beğenmeyebilirsiniz. Ancak TKP veya TİP'ten öğreneceklerinİz çoktur. Jakobenizmi kendilerine az görenlerin öğrenecekleri boylarını aşıyor. Jakobenizmi beğenmeyenler, 1951 yılına kadar TKP'nin önde olduğunu, 1970 yıllarına kadar da TİP'in başrolü oynadığını kabul etmek durumundalar. Şaban Yıldız, Rıza Kuas, Kemal Türkler, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Çetin Altan ve daha binlercesi, yolu açtıktan sonra,

Ertuğrul Kürkçü, Yusuf Küpeli, Mühir Ramazan Aktolga, Mahir Çayan ortaya çıkabildiler.

Dünyaya geç gelmiş olmayı, bir avantaj olarak getirmenize izin vermek münıkün değil.

1970 yıllarında ve 1980 yıllarındaki "gecikmişlik" daha sonra ele alınabilir. Pek tutulan ve yanlış bulduğum "geri bıraktırılmış" ülke jargonu, "geç bırakılmış" devrimciler anlamına alınmamalıdır; öyle düşünüyorum.

Üçüncü sorun, "sivil toplumculuk" oluyor; Alan Yayıncılık'ın bu yayınına üstünkörü bir bakış, sivil toplumcularla ideolojik ve teorik bir sorunları olmadığı izlenimini veriyor. Ancak yine de var. Çünkü ikiye ayrılmış görünüyorlar; bir yan Murat Belge ile birlikte sivil toplumcu ve biraz da yeşilci olunca, diğer yan, Murat Belge'nin sadık muhalifi Sungur Savran saflarına intisap ediyor. Bunlar, Osmanlılar'da olduğu türden hep intisap ediyorlar. Sungur Savran'ın Trotskist olması, hiçbir sorun yaratmıyor ve belki de anti-Sovyetizm açısından kolaylık sağlıyor.

Alan Yayıncılık'ı kim yönetiyor; bilmiyorum. Dünyada ciddi trostkistler Marksist yazını bilirler. Sungur Savran'ın da bildiğini sanıyorum. Yazdıklarınızı neden Sungur Savran'a okutmuyorsunuz; okutmuş olsanız böyle alfabe yanlışları yapmazsınız.

Jakoben diktatoryası ile proletarya diktatoryası arasında uygulayanın sınıfsal niteliğinden gelen bir ayrım var ve ayrım buradan kaynaklanıyor. Kuranın ve uygulayanın ayrılığı, hiç kuşku yok, içeriği de etkiliyor. Ancak birbirini izlemesini ve genel çizgileriyle benzerliği ortadan kaldırmıyor.

Bu ders burada bitiyor.

DEVRİMCİ PARTİNİN TEORİK SORUNLARI

Yükseliş dönemi ile gerileme kesitleri arasında nasıl bir ayrım yapılabilir; böyle bir ayrım yapılmalıdır. 1978 yılından itibaren açılan Türkiye'nin zaman kesiti, ancak 1851 tarihinden sonraki Avrupa'nın veya 1906 yılını izleyen zaman kesitinde Rusya'nın ya da 1951 sonrası Türkiye'nin koşulları ile birlikte anlaşılabilir; 1978–1988 Türkiye'sinin siyasal dinamiğini tek başına veya bir yükseliş zamanı dinamikleri ile karşılaştırarak anlamak mümkün görünmüyor. Marx, 1848 Devrimleri coşkusunu yansıtan *Komünist Manifesto*'nun iyimserliğini, Alman ve Fransız burjuvazilerinin kendi devrimlerine ihanetini gözledikten sonra ve 1851 yılından itibaren terketmeye başlıyor. *Manifesto*, iyimser bir coşkuyu içeriyor; gerileme döneminin ürünü *Kapital*, bilimselliğin aşılması zor sınırını gösteriyor. 1906 Stolipin Reformları ile başlayan gericilik döneminde(1) Lenin, önceki döneme göre, daha felsefi, daha temelli ve çok daha teorik olma gereğini duyuyor. Gerileme dönemleri, hem savaşçıların ve hem de ideolojilerin sınandığı dönemlerdir. Ricat yollarını arayanlar en çok bu dönemde çıkıyorlar ve teoriler, bu dönemde billurlaşıyor.

Yükseliş döneminin düşünceleri coşkuludur ve aynı ölçüde de, eklektik oluyor. Gerileme dönemleri ise her anlamda çeliğe su verilişi anlatıyor; kişiler, billurlaşıyor ve teoriler çelikleşiyorlar.

Burada, Toplumsal Kurtuluş'un ikinci yılının ilk sayısında(2), birinci yılının ilk sayısında Çelik Bilgin imzasıyla çıkan, incelemeden aktarma yapmak gereğini duyuyorum: "Akan Toprakta Geleceği Yakalamak" başlığıyla, sınıfsal ve politik toprağın aktığını haber veriyordu. "Akan toprakta politika, yalnızlıkla başlamayı kabul ederek yola

çıkmayı zorluyor".(3) Toprağın aynı olduğunu düşünmek kolaycılıktır; yeniden yürüyüşün önemli bir yalnızlıkla başlayacağını ve ilk zamanlarda yalnızlıktan ayrılamayacağını kabul etmek ise pek zor oluyor. Artık kabul edileceğini umuyorum.

Aynı incelemeden bir aktarma daha yapmam gerekiyor; bir yıl sonra, daha doğru olduğunu düşünüyorum. İkinci aktarma şudur; "THKO ve THKP-C, yükseliş döneminin ürünleridir ve bir arayışı anlatıyorlar. 1970 yılının THKP-C ve THKO arayışı türünden, 1920 yılının TKP'si de, yükselişin damgalarını taşıyorlar. Her ikisi de, gelen baskı rüzgarlarından habersiz, büyük morallerle kuruldular." Yükselişin ve coşkunun ürünü oldukları için TKP, kuruluşundan sonra gelen ilk baskıya, önemli ölçüde dayanamadı ve öncü kadrolarının çoğunu "Kadro" olarak Kemalizme kaptırdı. THKP ise, kurucu olarak ilan edilen dört gençten, erken ölen Mahir Çayan'ın dışında Münir Ramazan Aktolga'yı islamcılara, Yusuf Küpeli'yi TKP'ye ve uzun bir hapislikten sonra güzel bir demeçle dışarı çıkan Ertuğrul Kürkçü'yü de, Yeni Gündem ile Batı Avrupa'daki "yeni sol" akımı arasında bir çizgiye kaptırdı; Kürkçü, kedisini, Sovyetler Birliği'nde ikinci bir parti kurma sevdasına kaptırmış görünüyor. Yükselişin ve eklektizmin ürünü olduğu için 1970 Dev-Genç/THKP kadrosundan, aynı çizgiyi savunan bir tek kişiyi bile bulmak mümkün olmuyor ve çoğunluğu, her gün bir adım daha sağa kayarak sonunda kendisini kapatan TKP kalıntısı kümeler içinde yerlerini alıyorlar.

Yükseliş dönemleri sıcaktır; sıcak, genişletiyor.

Yalnızlık, soğuktu; soğuk, katılaştırıyor.

Bilim, sıcağı katılaştırmak ve soğukta genişlemeyi duyabilmektir.

Bilimsel bakış ve tartışmanın zamanıdır; ancak iki tartışmayı içiçe yapmak durumundayım. Başlarken, iki tartışma düzlemini bir ortak pim ile birbirine bağlama zorunluluğu var. Birincisi, Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında açıkladığım görüşlerin birisini, burada hatırlamakla ilgilidir: THKO/THKP yolunun, TKP/TİP yolundan temelli ayrılığı eylem yönteminde düğümleniyor. Av-

cıoğlu ve arkadaşlarının, bu arada Mihri Belli ve arkadaşlarının, sol politika alanında canlandırdıkları şiddet kullanmayı eylemin ayrılmaz parçası haline getirme ilkesini, THKO/THKP hem kütleleştirmiş hem de geliştirmiştir. Ordu-parti yolunun asıl ayracı ve Türkiye sol mücadelesine yöntemsel katkıları burada yatıyor. Bunun dışında, eyleminden şiddeti çıkarıldığı veya hareketi atalete dönüştürüldüğü zaman, ordu-parti çizgisi, TKP/TİP çizgisine dönüşüyor.

Bu, Tezler'in üçüncü kitabındaki tezlerden birisidir, burada özetlemiş oluyorum. Buraya tartışmanın ikinci düzlemini getirmek gerekiyor. TKP/TİP çizgisi büyük bir eklektizmdir. 1960 yıllarında formüle edilmiş biçimiyle TKP/TİP çizgisi, ilkokulların elişi derslerinden çıkma bir yapıtırmadır ve birbiriyle yanyana gelmesi, bilimsel açıdan mümkün olmayan üç ayrı çizgiye dayanıyor.

TKP/TİP çizgisini "bağımsızlık-demokrasi-sosyalizm" üçgeni ile açıklamak mümkün görünüyor; bu o kadar öyle ki, TİP'in kurucu Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın kitabının başlığını oluşturuyor.(4) TİP, ikinci kez kurulduğu zaman(5) program hazırlıklarında bu üç çizgiyi yanyana getirmek çok büyük zaman alıyordu. Programda özellikle "demokrasi" çizgisi pek iğreti kalmıştır; demokrasi, programda, bir reductio ad absurdum ögesi olarak yer alıyor. Ancak buna karşın, ikinci kez kurulan TİP'in mücadeleci çizgisini sürdürmek üzere benim sorumluluğum altında çıkarılmaya başlaya Yürüyüş dergisi isminin yanına "bağımsızlık-demokrasi-sosyalizm"(6) sözcüklerini koymaktan geri kalmıyor.

Şimdi bir saptama zamanıdır; 1980 yıllarının ikinci yarısında yayına başlayan ve TKP/TİP karşıtı politikalar izlemek iddiasını açıklayan Yeni Çözüm ve Yeni Öncü dergileri isimlerinin yanlarına ve kapaklarına, "bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm" üçlüsünü geçirdiler. TKP/TİP çizgisini reddetseler bile programlarının üzerlerindeki etkisini kabul etmek durumunda kalıyorlar. Dahası da var; çok yakın günlerde Yeni Çözüm Dergisi'nin çıkardığı bir özel sayı nedeniyle verdiği ilanlar "Türk Halkı Gerçektir" ifadesini çok önemsediğini ve bir yenilik sandığını gösteri-

yor. Halbuki bu, 1970 yılına gelirken ve Anayasa Mahkemesi'nde kapatılıncaya kadar TİP'in, geliştirdiği ve ısrarla savunduğu, bu nedenle hakkında Anayasa Mahkemesi'nde dava açılan görüşüdür. Yeni Çözüm dergisinin, aradan yirmi yıl geçtikten sonra TİP'in görüşlerini kesip kesip yıldız yapmak istemesi son derece düşündürücüdür; bir program kısırlığına işaret ediyor.

"Bağımsızlık" ve "demokrasi" programlarının sol harekete gelip yerleşmesinin tarihsel ve teorik kökenleri üzerinde durulması gerekiyor; çok kısa olarak söylenebilecekler var. Her ikisi de sosyalizmi doğrudan doğruya ilgilendirmiyor. Daha açık yazabilirim; her ikisi de iyice tanımlanmadıkları sürece ve sol harekete sızdıkları ölçüde, sosyalizmin gelişmesine katkıdan daha çok engel olabiliyorlar. Şimdi bunların aşılması zamanıdır.

Bir: Bağımsızlık programının sosyalizm mücadelesinde yer alması, Kemalizmin bir sızması ve burjuva görüşlerinin kalıntısıdır. Bu program, soğuk savaş dönemini, hareketsiz veya en çok burjuva hareketler içinde geçiren başta Mehmet Ali Aybar, sonra Behice Boran ile sol hareket içinde bir görüş üretmekten daha çok başkalarının ürettiği görüşlere katılmayı bir kişilik haline getiren Sadun Aren bir tarafta, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının diğer tarafta ve soğuk savaş döneminde etkili bir sol hareket yaratmayı başaramayan Hikmet Kıvılcımlı orta yerde, hep birlikte sosyalizme taşıdıkları bir vurgulama oluyor.

Doktor Hikmet, 1960 yıllarında sosyalizmi değil "İkinci Kuvayi Milliye" hareketi yaratma peşine düşüyor. Mehmet Ali Aybar ise açıkça İkinci Kurtuluş Savaşını açıyor. Hem Doktor Kıvılcımlı ve Aybar'da ve hem de güçlü bir sol aydın hareketi yaratabilen Doğan Avcıoğlu'da Mustafa Kemal Paşa zamanında Türkiye'nin bağımsız olduğu ve özellikle Menderes-Bayar istibdatı öneminde bu bağımsızlığın yitirildiği inancı derin bir yer tutuyor.

"Bağımsızlık" misafir olarak geldiği evde ev sahibini kovan yavuz kimse örneği, Kemalizmin, sosyalizm programını gölgeleme çaba ve başarısı olarak görünüyor. Geçmiş mücadeleye sağlıklı bir bağ işlevini aşarak ricat için

bir köprü fonkiyonunu görüyor.

İki: Demokrasi, aynı kadroların, 1940 pratiğinden kalan bir şartlanmayı ve 1950 yıllarında hiçbir muhalefetin içinde olmamalarının yarattığı kompleksi yansıtıyor. Behice Boran ve arkadaşları, 1940 yıllarında parçası oldukları aydın muhalefetini politikleştirme aşamasında, Bayar ve Menderes'in burjuva ve danışıklı muhalefetleriyle bir "cephe" arayışı içine girecek ölçüde sulandırıyorlar. Aybar ise bu dönemde Türkiye soluna en önemli ve olumlu katkısı olan CHP karşıtlığını aşıyor ve burjuva muhalefetinden uzak kalmaya özen gösteriyor; ancak savunma çizgisi hâlâ demokrasi perspektifinin dışına çıkmıyor. 51 Tevkifatı büyük bir ayrım çizgisi ve büyük bir karanlığın açılışına işaret ediyor; "sol" adına her türlü muhalefet duruyor. Boran, Aybar ve Aren, bu dönemi balık partilerinde veya üniversite kürsüleri ya da barolarda "sol" geçmişlerini gizleyerek geçiriyorlar.(7) Bu dönemde Türkiye'de bir demokratik mücadele var. Ancak 1960 yıllarında sol programı oluşturmaya katkıda bulunan ve önplanda bir rol oynayan Aybar, Boran ve Aren, hem bu mücadelenin içinde yer almıyorlar hem de çok uzak görünmek istiyorlar.

1960 yılları içinde sol programın yazılışında, eylemleriyle önplana çıkanlar, demokratik mücadele platformunda komplekslidirler. Zayıf duruyorlar.

Üç: Teorik planda "bağımsızlık" ve "demokrasi" programlarını sol mücadeleye taşımak, kapitalizmden umudu kesmemeyi anlatıyor. Burjuvazinin insanlığın ve Türkiye'nin ilerlemesi için hâlâ yapacaklarının kaldığı ve bulunduğu inancını taşıyor.

Burada Sovyetler Birliği'ne ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelere gelmek istiyorum. Önce bir noktanın saptanması gerekir; 1960 yıllarında ortaya çıkan eklektik sol programın yasalarından pek azı, bu yılların damgasını taşıyor. Hem "demokrasi" hem de "bağımsızlık" çizgileri ve bunlar olduktan sonra davet almadan gelen popülizm, daha önceki dönemlerden geliyor. Demokrasi çizgisi, İkinci Savaşla sonucundan pratik bir ivme alan ve Türkiye'de Bayar-Menderes çıkışının çerçevesini aşamayan bir etki-

lenme, popülizm de 1940 yıllarında Türkiye komünistlerinin Kemalist bayrak altında erimek için sarıldıkları gerekçe ve bağımsızlık ise, Bayar-Menderes döneminde Türkiye'ye kadar uzanan Amerikan boyunduruğundan kurtulmak için Kemalizmin rönesans programı olarak ortaya çıkıyor. Bunlar içinde 1960 yıllarında ortaya çıkan ve politik bir bayrak olarak kütlelere götürülen sadece bağımsızlık çizgisidir; ancak bu da eski bir programı yeniden yaşatmak adıyla sunuluyor. Bu dönemde bağımsızlık programı, İkinci Kuvayi Milliyecilik veya İkinci Kurtuluş Savaşı bayrakları birbirinin yerine geçebiliyor ve birbirinin yerine kullanılıyorlar.

Birinci Soğuk Savaş dönemlerinin izlerini taşıyorlar.

Yeteri kadar sosyalist olmamayı anlatıyorlar.

Yeteri kadar sosyalist olmama, Türkiye sosyalist hareketinin birincil ve ölümcül hastalığı olarak zararlı etkisini sürdürüyor.

İşte burada resme Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Yirminci Kongresi ve bu kongrede Hruşef'in ileri sürdüğü görüşler giriyor. Hruşef, 1930 yıllarında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en önde gelen yöneticilerinden birisidir,(8) bu ve diğer nedenlerle Stalin'le ilgili suçlamalarının fazla ciddiye alınmaması gerektiğini düşünüyorum. Ancak Hruşef'in diğer açıklamalarını ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne getirmeye çalıştığı yeni bakışı görmemek imkansız olmalıdır. Hruşef'in yeni açılımları, belki de Sovyetler Birliği'nden daha çok dünyanın diğer yerlerindeki ilerici ve devrimcileri etkilemiştir. Sovyetler Birliği içindeki etkilerinin daha uzun bir zamana yıldığı ve daha zigzaglı bir gelişme gösterdiği anlaşılıyor.

Yirminci Kongre'de Genel Sekreter Hruşef bir yeni bakış getiriyor; Hruşef'in sözlerinden daha çok getirdiklerinin kalıplaştırıldığı bakışı önem kazanıyor. Mihail Suslov, ideolojik sorunlarla ilgili politbüro üyesi olarak, Yirminci Kongre'nin açılımlarını belli bir kalıba dökme işini üzerine alıyor. "Yoldaş Hruşef, raporunda, çeşitli ülkelerde sosyalizme geçiş biçiminin çeşitliliği düşüncesini geliştirmiştir." Suslov, bunu çok önemli bir katkı sayıyor. Suslov, Hruşef'in açıklamalarından, her ülkenin şu veya bu

demokrasi biçiminde, şu veya bu proleterya diktatörlüğünde, sosyal yaşamın çeşitli cephelerinde sosyalist transformasyonun hızında, kendine özgü bir yaklaşımı olacağı sonucunu çıkarıyor.

Suslov'un Yirminci Kongre'den çıkardığı savlardan birisi de şudur: "Herhalde sosyalizme geçişin mutlaka iç savaşı gerektireceğini iddia etmek yanlıştır."(9) Yirminci Kongre, barış içinde birarada yaşama görüşünün yanında sosyalizme barışçıl geçişin kapılarını açıyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde böyle bir kapıdan girmek istemeye hazır hareketler, kısa bir zaman içinde, diğer tüm kapıları kapatarak açılan kapıyı tek kapı yapmak becerisini gösterebiliyorlar.

Bir küçük paranteze gerek çıkıyor; Fransa ve Fransızca, Genç Osmanlı ve Genç Türk geleneklerine de uygun olarak, 1940 yıllarında ve 1960 yıllarında ilk yarısında da, Türkiye solculuğunun tek kaynağı olmayı sürdürüyor.(10) Bu nedenle Yirminci Kongre'nin kararları ve etkileri de, 1950 yıllarının, Türkiye'ye Fransa'dan ve Fransızca olarak giriyor. Fransız Komünist Partisi, kendi sınırlamaları içinde, Yirminci Kongre'nin kararlarını abartmaktan başka bir yol bulamıyor; Fransız Komünist Partisi'nden on yıl kadar sonra, parlamentodaki on beş temsilcinin önemini abartarak, Ankara'da Aybar ve Boran, barışçıl ve parlamenter yolu mutlaklaştırıyorlar.

Yirminci Kongre 1956 yılının Şubat ayında toplanıyor. Fransız Komünist Partisi, Mart ayında bir merkez komitesi toplantısı yaparak, sosyalizme barışçıl geçişi hem alkışlıyor ve hem de sahipleniyor. Merkez Komitesi almış olduğu kararla, bu yolun, hem Leninist olduğunu hem de ilk kez 1946 yılında Maurice Thorez tarafından geliştirildiğini ilan ediyor.(11) FKP, büyük bir iyimserlikle, şunları kararа bağlıyor: "Pek çok kapitalist ülkede işçi sınıfı bugün, kendi etrafında köy emekçilerini, demokratik ve ulusal güçleri gerçekten toplayabilir, gerici güçlere nihai bir darbe indirebilir, bir parlamenter çoğunluk sağlayabilir, işçi ve emekçi kütlelerin devrimci hareketine dayanarak, parlamentoyu, bir halk iradesi aracına, gerçek demokratik bir organa, bir çalışanlar demokrasisine dönüştürebilir."

FKP organlarının açıklamalarıyla Yirminci Kongre'de açılan kapılar, hızla, parlamento kapılarının genişletilmesine ve demokratik çerçevenin şişirilmesine yol açıyor.

Genel Sekreter Hruşef'in Yirminci Kongre'de başlattığı açılımlar, acımasız bir soğuk savaş döneminde ve dünya sosyalist sistemine dost devletleri arttırma ve bunlara uluslararası platformda bir yer bulma çabalarıyla birleşince, kısaca "kapitalist olmayan yol" denilen yolun açılmasına yol açıyor. 1960 yıllarında dünyada sosyalizm arayışlarının yeni bir hız kazandığı bir dönemde ve ulusal kurtuluş mücadelelerinde kendi hükümetlerini kurdukları bir zamanda, "kapitalist olmayan yol", gelişmiş kapitalist ülkeler için önerilen barışçıl geçişin yanında az gelişmiş kapitalist ülkeler için tek yol olarak ileriye sürülüyor. Son derece eklektiktir; hiçbir teorik tabana sahip görünmüyor. Ancak Türkiye'de sol mücadele yükselirken, "kapitalist olmayan yol" önerisi, hem demokrasi çizgisinin hem de bağımsızlık programının sosyalizmin yerini almasında önemli bir rol oynuyor.

Sosyalist mücadelenin kütle bağlarının koparıldığı bir zamanda ve artık yeniden kütle bağlarını kurma ve tazelemenin kaçınılmaz olarak ortaya çıktığı bir aşamada, sosyalist mücadelenin teorik, politik ve ideolojik saflığından daha büyük bir güvence aranmaması gerekiyor. Çünkü, sosyalizme ve sosyalist mücadeleye güven, teorik saflığa ve politik mücadeleye güven demek oluyor.

Bu bir yol ayrımıdır; kolay, kestirme ve bu nedenle eklektik yollar, sosyalist birikimi eritmek ve ortadan kaldırmaktan başka bir sonuç vermiyor. Bugünkü durum, bu sonucu çok açık olarak gösteriyor; sosyalist mücadeleyi zenginleştirmek için mücadele bayrağına dikilen "demokrasi" ve "bağımsızlık" yamaları, artık sosyalist rengi görünemez hale getirmiş bulunuyor. "Bağımsızlık" sloganı tümden unutulmuşa benziyor; "demokrasi" ise, her darbeden sonra eklenen bir yama ile bayrağın tümünü kaplamış görünüyor. Artık sosyalist mücadeleyi güçlendirmek için "demokrasi" ve "bağımsızlık" programlarına bağlananlar, sosyalist mücadeleyi tümden unutmuş görünüyorlar.

Bugün artık Türkiye'de sosyalistler, Lenin'in kullandığı sözcüklerle, demokrasi at gözlüğüne ihtiyaç duymuyorlar. Çünkü artık utanmıyorlar. Şimdiye kadar demokrasi için mücadele, hep sosyalizmi kurmanın bir aracı ve yolu olurken, artık kendisi bir fazilet olmaya başlıyor. Mücadelenin utanmazlık dönemi açılıyor.

Burada tartışma gündemine Sovyetler Birliği ile tek tek ülkelerdeki sosyalist mücadelenin tartışılması geliyor. Ancak bu tartışmaya geçmeden önce emperyalist dünya ve tek tek kapitalist ülkelere, çok kısa da olsa değinmek ihtiyacını duyuyorum. Bunu yapmadan Sovyetler Birliği ile tek tek ülkelerdeki sosyalist mücadeleler ilişkisini doğru bir biçimde çözümlemeye ve Sovyetler Birliği'ndeki yeni gelişmeleri anlamaya imkan görmüyorum.

Kapitalist ülkeler ve emperyalist sistemle ilgili iki nokta var. Bunlardan birisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin geliştirdiği ve "Seçmeli Caydırıcılık" olarak Türkçeye çevirdiğim Amerikan doktrini ile ilgilidir. Bu doktrin bir tek sonuca yöneliyor; artık, eninde sonunda ABD ile silahlı çatışmayı göze almadan Türkiye türünde ülkelerde bırakınız sosyalist, "kapitalist olmayan" veya Washington'a dost sayılmayan bir hükümet bile kurmak imkansızlaşıyor.

Bu nokta üzerinde durmam ve bir düzeltmeyi dile getirmem gerekiyor. Bilimin devrimciliğine ne kadar güveniyorsam, devrimcilerin mücadelede birbirine o ölçüde düşüst olmaları gerektiğine inanıyorum. "Seçmeli Caydırıcılık" Doktrinini, Türkiye'de ilk kez çözümlerken bunun pek fark edilmediğine de değinmiş olabilirim.(12) En azından yazarken öyle düşünüyordum. Ancak Aydın Üzerine Tezler dizisinin beşincisini hazırlar ve bu nedenle Behice Boran'ın Uğur Mumcu'ya anlattıklarının gazete küpürlerini yeniden incelerken bunun böyle olmadığını gördüm. Başka görenlerin olduğunu da sanmıyorum; Behice Boran'a her türlü bağlılığı gösterenlerin hiçbirisinin bunu gördüğünü ve hesaba kattığını sanmıyorum.

Uğur Mumcu, Behice Baran Hanım ile görüşmelerini kitap haline de getirdi. Gazete kupürlerinden değil bu kitaptan aktarıyorum; Mumcu, barışçıl geçiş ile ilgili görüş-

lerini soruyor ve kitabını aldığı cevapla bitiriyor. Behice Boran, önce şunları söylüyor: "1960'larda bu tür geçişi daha olanaklı ve olası görüyordum, ama hep bir olanak ve olasılık olarak, hiçbir zaman kesin ve mutlak olarak geçerli düşünmedim, barışçı geçişi. Barışçı geçiş mutlaka seçimlerle geçiş demek de değildir. Sınıf mücadelesi silahlı mücadeleye dönüşmeden iktidarı alabilmektir.(13) Bundan hemen sonra da yeni Amerikan doktrinine geliyor.

"1960'larda bu tür geçiş bana şimdikinden daha olanaklı ve olası görünüyordu. Şimdi çok az şans görüyorum, hele Batı Avrupa için. Türkiye için de öyle. Başını ABD'nin çektiği emperyalizm, sosyalizme ve anti-emperyalist yönetimlere fırsat vermemek için savaşı göze almaya razı. ABD'nin yeni geliştirdiği 'hafif yoğunlukta çatışma bölgeleri stratejisi' Üçüncü Dünya ülkelerinde sosyalizme yönelik, Sovyetler yanlısı, anti-Amerikan yönetimlerin oluşmasına, oluşmuş olanların yaşamasına silahlı müdahalelerle olanak tanımama stratejisidir." Behice Hanım'ın yurtdışında bulunduğu zaman, uluslararası gelişmeleri yakından izlemeyi sürdürdüğü ve benim "düşük yoğunluklu" çatışma olarak Türkçeleştirdiğim Amerika'nın yeni dünya savaşını doğru değerlendirdiği anlaşılıyor. Behice Boran'ın ölümüne çok yakın bir zamanda tüm etkisini, her gün sayıları azalan yandaşlarını sosyalist mücadeleden koparmak ve açık bir burjuva demokratizmin kuyruğuna takmak için kullanmış olmasında(14) yeni kan almayan kadrosunun yaşlandığını, ekonomik olarak palazlandıklarını ve ABD ile konfrontasyonu gerektiren bir mücadeleden kaçacaklarını bilmesine bağlamak gerektiğini düşünüyorum.

"Seçmeli Caydırıcılık" Doktrini ve Türkiye'de Amerikan varlığı ciddiye alınmalıdır, bunu ciddiye almayan bir mücadelenin gerçekçi olabileceğini ve başarıya ulaşacağını sanmıyorum.(15) Bu doktrinin keskinleştirdiği bir açıklık var, ABD'nin ilan ettiği silahlı çatışma kabul edilmeden, Türkiye'de hiç kimse Türkiye'yi bir adım ileriye götürebileceğini ciddiyetle ileri sürmemek durumundadır.

Bu saptamanın da çok keskin bir uzantısı olduğu görülüyor: Türkiye'de artık demokrasi mücadelesi çamura

oturmuş bir otomobilin patinajından farksız görünüyor.

Bir ekleme daha gerekiyor: Tövbekarlık patinaj yapmak değilse nedir? Tövbekarlık, bile bile ve isteye isteye patinaj yapmak oluyor.

"Seçmeli Caydırıcılık" Doktrini pratik bir durumdur, ikinci nokta çok daha teorik bir nitelik taşıyor. Dolambaçlı bir anlatıma başvurmadan sormak gereğini duyuyorum: Artık faşizm, işe yarar, ayırt edici ve bu nedenle de kullanılabilir bir kavram mıdır? Daha net sormak istiyorum: Tekelci dönemde, kapitalizm için "faşizm" adıyla ayrı bir politik durum tanımlamak aydınlatıyor mu, karartıyor mu? Bu soruları sorma zamanının gelip geçtiğini sanıyorum.

Eğer Lenin'in dönemi tekelci aşamanın başlangıcını haber veriyorsa, 1920 yıllarında İtalya'da ve 1930 yıllarında Almanya'da yükselen faşizmi, kapitalizmin geçici aşırılıkları olarak görmek de, tekelci düzenin politik olarak yerleşmesi ve Batı Avrupa'da işçi sınıfının politik hareketlerini devrimci çizgiden uzaklaştırarak evcilleştirme politikaları olarak alma da mümkün görünüyor; birincisi üzerinde çok yazılmıştır ve ikinci üzerinde düşünmeyi öneriyorum. Ayrıca Birleşik Devletler'de Mc Carthyism uygulamalarının da hiçbir iz bırakmadığını sanmıyorum. Bütün bunlara ek olarak 1970 yıllarında dünya kapitalist sisteminin yaşadığı yüksek fiyat artışları ve yüksek işsizlik oranlarının arkasından dünya kapitalist sisteminin, Ekim Devrimi ve büyük bunalımın yarattığı tehditler karşısında uygulamak zorunluluğunu duyduğu Keynesian politikalar veya refah devleti kabüllerinden birer birer vazgeçmesini de hesaba katmak zorunluluğu var. Kapitalist sistem, artık Birinci Savaş öncesinin kurumsuzluğu ve sınırlamasızlığına yeniden kavuşurken meydan sadece tekellere kalıyor.

Artık kapitalizmin görünmez eli yerine tekellerin ahtapot kolları çalışıyor.

Tekelci aşamada faşizmin ayırt edici ve işe yarar bir kavram olup olmadığı sorusu son derece teorik bir nitelik taşımakla birlikte çok daha önemli pratik uzantılara sahip görünüyor. Pratik uzantısı şudur: Bir anti-faşist mü-

cadele programı, ancak faşizmin ayrı bir kategori olması halinde anlam kazanabiliyor. Eğer faşizm, tekelci devletin doğal yapısından ayrı değilse herhangi bir anti-faşist mücadelenin ve ayrıca önemli ölçüde ayrı değilse de şiddeti içeren bir anti-faşist programın kütlelerde iz bırakmasını mümkün görmüyorum.

Buradan Sovyetler Birliği'ne ve gelişmelerin çözümlenmesiyle birlikte tek tek kapitalist ülkelerdeki sosyalist mücadelelerle bağlantısına gelmek istiyorum. Burada ilk olarak söylenmesi gereken şudur: Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri hep Washington'un kovboy mantığıyla ve "iyiler ile kötüler" arasında bitmek tükenmek bilmeyen bir mücadele olarak görmek son derece yanıltıcı oluyor. Son zamanlarda Sovyetler Birliği'nde hem Marx'ın ve Lenin'in çalışmaları hem de dünya devrimci hareketleri ile tek tek kapitalist ülkelerde izlenecek mücadele yolları açısından son derece olumlu açılımlar gerçekleşiyor. Washington'un kovboy mantığı içinde gelişmelere hep "reformcular ve muhafazakarlar" veya Garbaçov takımı ile Ligaçev yandaşları olarak bakmak kökten yanıltıcı oluyor.

Burada örnek vermek istiyorum. Vadim Medvedev, bir zamandan beri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ideolojik açılımlarını yapıyordu; bu işlev, Moskova'daki cahil Batılı gazetecilerin görmek istedikleri kadar önemli görünmüyor. SBKP'nin teorik organı Komunist bu yılın başında Medvedev'in önemli bir konuşmasını yayımlıyor.

Bu incelemeyi son derece cesur ve birçok açıdan yeni teorik arayışların kapısını açıcı gördüğümü belirtmek durumundayım. Bazı aktarmalar yapmak istiyorum. Şöyle başlanabilir: "Emperyalizmin kapitalist toplumun özel bir aşaması olduğu öğretisi, Ekim Devriminin arafesinde biçimlendi. O zaman tekelci kapitalizm sadece bugünkü özelliklerini almaya başlıyordu. Böyle bir formülasyon, Birinci Savaşın hemen başında Buharin'in çalışmalarından da yararlanarak Lenin tarafından geliştirilen emperyalizmin kapitalizmin en yüksek aşaması olduğu görüşünden belli bir yetersizlik duyulduğunu anlatıyor."

Devam etmeden önce bir parantez açmam gerekebilir; teorik çalışmalarımı izlemek imkanı bulanların, yıllardan

beri, benim de tekelci aşama ve buna bağlı olarak emperyalist dönem ile rekabetçi kapitalizm arasındaki farkı bir "aşama" derecesinde tutmaktan eksiklik duyduğumu bildiklerini sanıyorum. Daha netlikle de kapitalist üretim biçimini ve özellikle kapitalist üretim biçimine izafe edilen ilericiliği abartan yaklaşımlarda büyük esin kaynağı bulamadığımı da yıllardan beri tekrarlıyorum. Şimdi Sovyetler Birliği'nde kapitalizme yeniden bakışın kapıları açılıyor. Açıklıkla söylenmesi gerekenleri, dolambaçlı bir dile başvurmadan söylemek gereğini duyuyorum; materyalist disipline, aynı anlama gelmek üzere, bilimsel yönteme bağlı kalındığı sürece Marx'ın mutlak ve Lenin'in göreceli olarak bu şansa sahip olmadıklarını saptamak zorunlu oluyor.

Marx, tekel öncesinin devrimcisi ve bilim adamıdır; peygamber sayılmamalıdır. Medvedev, Lenin'in emperyalizm çözümlemesi için ise, "Marx'ın kuramına bir tamamlayıcı olarak ele alınmıştır" diyor.

Şimdi Medvedev'den daha önemli bulduğum aktarmaya geliyorum. Şunları ileri sürüyor: "Bugünlerde tekelci kapitalizm yüzüncü yılına yaklaşıyor. Onu, şekil değişikliğine uğramış on dokuzuncu yüzyıl klasik kapitalizmi olarak kavrama, işlerin gerçek durumuna, gittikçe daha az uyuyor. Şu soru ortaya çıkıyor: Serbest rekabet dönemi tekelci kapitalizmin bir önceleyeni, tekelci kapitalizm de kapitalist üretim formasyonuna uygun biçim olamaz mı?(16) Medvedev, bunun, doğruluğunun zamanla ortaya çıkacak bir hipotez olduğunu eklemekten geri kalmıyor. Önlemli davranıyor; davranması zorunludur. Çünkü ortaya konulan soru, gerçekten önemli ve önlemli yaklaşılmadığı zaman da sapkınlığa davetiye çıkartan bir nitelik taşıyor.

Vadim Medvedev, tekel öncesi kapitalizmin Britanya'da yüzyıl sürmesine karşın diğer kapitalist ülkelerde daha kısa ömürlü olduğunu da ekliyor. Böylece tekelci düzeni geçerli biçim olarak alma eğilimini, bir soru düzeyinden daha güçlü gördüğünü belli ediyor.

Buradan faşizmin ayırt edici ve işe yarar bir kavram olup olmadığı sorusuna dönülebilir, bu soru yerindedir.

Klasik kapitalizmin, ekonomik anlamda gerilikleri buldozerle temizleyen, politik anlamda özgürlükleri genişleten imajını fazla uzatmamak gerektiğini düşünüyorum. Özel sermayenin teknik ve politik ilerici rolü, iktidarının öncesinde ve daha çok iktidar mücadelesi sırasında ortaya çıkıyor.

Özel sermayenin ilerleyen ve genişleyen hareketinin on altıncı ve on yedinci yüzyılda Ortaçağ'ın sürülerinden bireyi çıkarttığı doğrudur. Ancak kısa bir zaman sonra büyüyen ve büyümesini sürdürerek tekelci aşamaya gelen özel sermaye, bütün gücüyle, bireyi ortadan kaldırıp yerine Ortaçağ'da bile olmayan sürüleri yerleştirmeyi deniyor. Bu denemede Mussolini ve Hitler, birer zorba geçiştir; bunlara bakıp, tekelci sistemin sürekli ve acımasız köleleştirmesini ihmal etmeyi politik bulmuyorum.

Kuşkusuz benim faşizmi bir ayrı kategori olarak ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ideolojik sorunlarla görevli Politbüro üyesi Medvedev'in klasik kapitalizmi, önemli ve yarı bir üretim biçimi olarak sorguya çekmemiz, anti-faşist mücadele kadar anti-tekelci mücadeleyi de tartışma gündemine getiriyor. Çünkü eğer Medvedev'in sorusuna olumlu cevaplar bulunursa tekelci olmayan bir kapitalizm üzerinde çok fazla yoğunlaşmamak gerektiği ortaya çıkıyor. Eğer rekabetçi ve bu anlamda "özgürlükçü" kapitalizm, tekelci kapitalizmin zorunlu bir önceleyeni olarak düşünülürse, böyle bir düzeni yaşatmak için mücadele etmek bir tür Proudonculuk oluyor.

Artık Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin tek tek kapitalist ülkelerde toplumsal kurtuluş mücadelelerine etkisi üzerinde durma zamanıdır. Burada da dolambaçlı anlatımlardan kaçınmak gereğine inanıyorum. Başlarken iki noktayı önplana çıkarma durumundayım.

Bir: Devrimi yetmiş yaşında bir sosyalist ülkede, toplumsal yönetime, geniş kütlelerin tam ve gecikmiş katılımını sağlamak üzere önplana çıkartılan demokratizasyon programını, sosyalist iktidar için henüz kapsamlı ve güçlü bir siyasal örgütlenmeden yoksun bir başka ülkede, sosyalist mücadelenin üstünü örten bir şal haline getir-

mek bir kuş beyinliliktir ve taklitçilik oluyor. Bugün Türkiye'de bütün hareketliliklerini, dalgalandıramadıkları "demokrasi" bayrağının altında oturmak olarak gören tüm tövbekarları kuş beyinli saydığımı saklamıyorum.

Hiç kuşkusuz bunun, "demokrasi" bayrağının gölgesinde oturmanın, ezilmişlikten, inançsızlıktan, sosyalizme güvenmemekten gelen nedenleri var. Sovyetler Birliği'nde çok haklı demokratizasyon programı sadece bir kılıf oluyor, tövbekar kümesi içinde yer alan ex-Kurtuluşcular ve ex-Dev-Yolcular, Garbaçov'un açılımlarından çok önce, esin kaynaklarını, Batı Avrupa'nın sivil toplumcu veya yeşilci akımlarında buldular. Ex-kurtuluşçular ve ex-Dev-Yolcular, mücadelelerinden, TİP/TKP'nin yaşlı ve yorgun kadrolarından önce döndüler. Sonra biraraya geldiler. 1960 yıllarının ikinci yarısından itibaren sosyalist devrim ve ulusal emokratik devrim veya "Çin-Rusya" türünden ikilemler çerçevesinde birbirlerinin gözünü oyduklarını unutarak tövbekar partisinde, TBKP, huzur buldular.

Uzatmadan, bu kümelenmenin motorunun anti-Sovyetizm ve sosyalizm düşmanlığı olduğunu belirtmek zorundayım. İki olgu ile söylediklerimi doğrulamak istiyorum.

"Varşova Paktı ülkelerinin, 1968 müdahalelerini 'Dubçek reformları sosyalizme aykırıdır' diyerek değil Çekoslovakya'nın bu hareketinin dünya sosyalist sisteminin dünya kapitalist sistemine karşı bir mevzi kaybedilmesi olasılığını önlemek için yapıldığını düşünerek tasvip etmiştim. Bugün de aynı şekilde değerlendiriyorum. Dubçek reformları bir anlamda erken, diğer sosyalist ülkelerle işbirliği ve dayanışma içinde yapılmamış girişimlerdir. Bir danışma yapılabilseydi, böyle bir müdahaleye gerek kalmazdı. Böyle bir danışma yapılmamasında müdahale eden güçlerin kuşkularını haklı çıkaran bir yan vardır."(17) Bu sözler son derece üzücüdür; neresinden bakılsa üzücü görünüyor. Her tarafı çarpıtma ve bile bile gerçek dışı açıklamalarla dolup taşıyor. Bir paragrafta bu kadar çarpıtmanın nasıl yapılabileceğine şaşıyorum. Bunların bir bölümünü bırakıyorum.(18) Sadece iki noktaya değiniyo-

rum; bütün dünyanın gözü önüne yapılan, Otto Şik ve Dubçek adıyla her taraftа tartışılan Çekoslavakya Reformlarının diğer sosyalist ülkeler tarafından bilinmediğini ve tartışılmadığını söylemek, çocuklara masal anlatmak oluyor. Fakat bu da o kadar önemli değil; önemli olan, Profesör Sadun Aren'in, bu sözler Sadun Aren'e aittir, yalnızca danışılmadığı için Varşova Paktı tanklarının Prag'a girdiğini ve bunun doğru olduğunu söylemesidir.

Çok açık olarak yazıyorum: Sadece danışılmadığı için bir sosyalist ülkenin tanklarının başka bir sosyalist ülkenin topraklarına girmesini tasvip etmek, sosyalizm düşmanlığıdır. Anti-Sovyetizmin kaynağını bu tür açıklamalarda da aramak gerekiyor. Açık devrimci partiyi, bu türlerden korumak ve uzak tutmak zorunludur.

"Öte yandan insanın aklına gelen birşeyi gidip alması çok zor. Çarşıda pazarda bulunan malların çeşit ve miktarı çok sınırlı. Sovyet vatandaşları, özellikle de kadınları, hayatlarının önemli bir bölümünü kuyruklarda bekleyerek geçirmek zorundalar. Kasapta kuyruk, bakkalda kuyruk, üst baş alırken kuyruk". Çok kötü değil mi; bir zamanlar Stalin'in insan kızartan fırınlarında kaybolan Sovyet yurttaşları şimdi de Brejniyef-Gorbaçov döneminin kuyruklarında eriyorlar.

"Üstelik mesele şekerle bitmiyor ki! Örneğin tanıştığım bir Moskovalı son günlerde oturduğu semtte dükkanlarda tuz bulunmadığını ve bu yüzden komşudan tuz istemek zorunda kaldığını anlattı. Uzay teknolojisinde en önde giden, Merih'i bu gezegene yollanacak robotlarla incelemek için kapsamlı bir programı uygulamaya koyan bir ülkenin başkentinde tuz sıkıntısı olur mu? Olursa ekonomik işleyişte ciddi aksaklıklar var demektir."(19) Bunları Doğu perinçek yazmıyor; Perinçek'in dergisi için SBKP Ondokuzuncu Konferansı'nı izlemeye giden TKP'nin Dış İlişkiler Sorumlusu Ali Söylemezoğlu yazıyor.

"Moskova'da bir parti sözcüsü aksırırsa, bunlar nezle oluyorlar." Ali Söylemezoğlu'nun yazısına çok uyuyor. Sovyetler Birliği üzerine yazı ve kitaplarımda sık sık ileri sürdüğüm bir görüşümü TKP için de tekrarlamak zorunluluğu ortaya çıkıyor; Stalin dönemi de dahil Sovyet dü-

zeninde eleştiri düzenin çalışmasının temel ilkesidir. Özel mülkiyet, kâr ve kapitalist fiyat mekanizması olmadığı için, düzenin zorunlu aksaklıklarını ancak eleştiri ile düzeltmek mümkün oluyor. Ayrıca Sovyet düzeninde ve Stalin döneminden beri eleştiri abartılarak yapılıyor.(20) Sovyet düzeninde bir aksaklığı anlatmak, ancak, düzeltilmezse sistemin batacağını bağırmakla gerçekleştiriliyor. TKP'nin inançsız ve sosyalizme güven duyamayan Polit-Büro üyesi Ali İleri'nin(21) henüz bunları öğrenemediği anlaşılıyor.

Bu olumsuz örneklerden olumlu sonuçlara geçmek zor olmamalıdır; olumsuzluk tek tek ülkelerdeki kısırlıktan çıkıyor. Kruşef, Yirminci Kongre'de başlattığı tüm olumsuzlukların yanında, dünyanın çeşitli ülkelerindeki mücadelede ayrı yol arayışlarının saygıya değer bir çaba olduğuna da işaret ediyordu. Bunu, tek tek ülkedeki hareketlerin dünya işçi sınıfı hareketine bakarken kendi devrim sorunlarını bakış açılarının merkezine oturtmaları biçiminde anlamak gerekir; bu gereklilik, aradan geçen yıllarda, çok daha net bir biçimde ortaya çıkmış görünüyor.

Yirminci Kongre'den Yirmi Yedinci Kongre'ye ve bugüne akan zaman, tek tek kapitalist ülkedeki devrimci hareketleri çok daha özgürleştirmiştir; özgürlük, sorumluluk merkezindeki oynamadan kaynaklanıyor. Artık tek tek ülkelerdeki devrimci hareketler, bütün çabalarını, tek ülkede sosyalizmi yaşatmaya ve soğuk savaş döneminde dünya sosyalist sistemini boğmaya yönelik tehditleri etkisizleştirmeye ayırmak sorumluluğundan özgürleşiyorlar; çünkü, dünya sosyalist sistemi, bu tehditleri karşılayacak bir güce çoktan erişmiş bulunuyor.

Tek tek ülkedeki devrimcilerin birinci görevi, kendi devrimlerinin yollarını açmak oluyor. Bu, Türkiye'de devrimcilerin ve devrimci sosyalistlerin de birinci görevidir.

Olumlu sonuçları sıralarken Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşuna kısmen değinmek kaçınılmaz görünüyor; bugün Sovyetler Birliği'nde, dünyanın her tarafındaki sosyalizm düşmanlarını hayretler içinde bırakan eleştiri salgını, yalnızca sistemin sağlam ayaklar üzerine oturmuş olduğunu gösteriyor.(22) Sovyet sistemi otur-

muştur ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi, tarihinde pek çok göstermiş olduğu ciddiyet ve sorumlulukların bir yenisini daha sergiliyor.

"Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu: 1925-1940" adını taşıyan çalışmamın bir önemli sonucunu özetlemek durumundayım: Bütün devrimler türünden Sovyet Devrimi de daha önceki kitaplarda yazılı elverişli koşulların hiçbirisi olmadan kurulmak ve yaşamak zorunda kaldı. İşçi sınıfı az ve iç savaşta kırılmış geri bir ülkede, emperyalizmle kuşatılmış bir zamanda ve son derece kısa bir zaman aralığında kapitalist dünyaya yetişecek bir hızla kurulmak ve yaşamak zorunluluğu vardı. Bu gerçekleştirilmiştir. Mucizeye yakın bir başarı görülüyor.

Bu başarıda Stalin'in rolü ihmal edilemez; Sovyet Devriminin başarısındaki bütün olumlu katkıları Stalin'in liderliğine ve tüm olumsuzlukları da objektif koşullara bağlama eğilimindeyim. Bu nedenle bugün Sovyetler Birliği'nde Stalin'e yöneltilen haksız eleştirileri, Sovyet sisteminin bir olgunluk hastalığı olarak görüyorum.(23) Geçici sayıyorum; sözünü ettiğim çalışmamda da var, Robeaspierre, elli yıl kötülendi. Stalin'in kötülenmesinin henüz elli yıla ulaşmadığı görülüyor.

Buharin, tedriciliğin sembolü oluyor. Stalin, hızı anlatıyor. Buharin'in ikinci kez öleceği zamanın uzak olmadığını düşünüyorum. Stalin, yerini alacaktır; bundan kuşku duymuyorum.

Burada durmak gerekiyor. Stalin'in unutulmaz rolü, bütün olumsuz ögelere karşın tek ülkede sosyalizmi yaşatmış ve Hitler'i önüne katarak üstüne gelen emperyalizmin acımasız güçlerini yenebilicek bir gücü ortaya çıkarmış olmasında yatıyor. Ancak söylenecekler burada bitmiyor; kırılmış bir proleterya ile ve bir bölümü menşevizmden transfer entelijansiya ve çok büyük ölçüde işçi tulumu giymiş mujiklerle bir sosyalizm kuruluşunun sosyalizme uzak ögeleri de içereceğini düşünmek zorunludur. Sovyetler Birliği'nde sosyalizm tartışılabilir nesnel zorlamaların etkisiyle sosyalizme uzak eğilimleri de içine alarak kurulmuştur; bunları görme zamanı geliyor.

"Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu" çalış-

mam, kuruluşun inatçı ve inanılması zor serüveni yanında, yeni yapıya sızan sosyalizme uzak öğeleri de çözümlemeye çalışıyor. Sistemin oturmuşluğunun verdiği güvenle bu tür saptamalar bugünün Sovyet tartışmalarında daha açık ve daha büyük bir sıklıkla görünmeye başlıyor.

Sovyetler Birliği'nde bugün süren tartışmalarda iki eğilimi net bir biçimde birbirinden ayırmak zorunludur; bir eğilim, Stalin'in adıyla da özdeşleşen "kuruluş" ya da "strejka" aşamasında, zorunluluklar nedeniyle, sosyalizme yabancı çizgilerin ortaya çıktığını açılıkla ve yapıcılıkla saptamayı anlatıyor. Böyle bir eğilime, Vadim Zagladin'in, incelemesi, denk düşüyor. Aktarıyorum:

"Gerçekten, bizim sosyalizmimiz, hâlâ olmasını istediğimiz yerde değildir; geliştirilmeli ve ilerlemelidir. Henüz imkanlarının tümünü ortaya çıkaramamıştır. Fakat yine de bizim sosyalizmimiz, tümüyle ve her açıdan kapitalizmden farklı bir toplumdur. Bizimki, fiilen, kapitalizmin tam zıddı ve sömürücü sisteme karşı yaşayabilen bir alternatiftir".(24) Zagladin'in bu görüşlerine tümüyle katılıyorum.

Bir aktarma daha yapıyorum: "Kuşkusuz, Ekim başkaldırısı zamanındaki Rusya'nın geriliği hem izlenecek yol ve hem de sosyalist kuruluş üzerinde hissedilir etkisini gösterdi. Bugün Sovyetler Birliği'nin dünyanın en ileri ülkeleri arasında yer almasına karşın, bazı alanlarda, geride kalmış geriliğin etkilerini görüyoruz." Bilimsel yaklaşımın böyle olması gerekir; Science and Society dergisinde Thomas Angetti'nin çok yerinde yazdığı gibi, maddi koşullardan gelen eksiklikleri yalnızca Stalin ile açıklamaya çalışmak materyalist bakış açısına pek çok ters düşüyor.

Stalin de bir peygamber değildir: Benim gözümde yeri Lenin'inkine yakın düşüyor. Ancak kurmuş olduğu sistemin bugün iyileştirilmesi ve değiştirilmesi gerektiğinden hiç kuşku duymuyorum.(25) Şunları da ekleme gereğini duyuyorum; Stalin'in kurmuş olduğu sistemdeki aksaklıklar sadece ekonomik yapıda veya toplumsal yaşamda ortaya çıkmıyor. İnsan unsurunda da görülüyor. Bununla anlatmak istediğimi de açık yazmak istiyorum;

Bugün Sovyetler Birliği'nde "reform" yanlısı sayılan ve

Batı basınında adları önplana çıkartılan(26) kimselerin bir bölümünün Marksizmden nasiplerini almadıklarını ve bir kapitalist restorasyonun adamları olduklarını açıkça ifade edebiliyorum.

"Stroyka" Stalin'in adına yazılıyor. Genel Sekreter Garbaçov, İkinci kuruluşu, "perestroyka", kendi adına yazmak istiyor. Burada söyleyeceklerim şunlardır: Sovyet halkını politize etmek istemesinden, geniş yığınların yaratıcılığını harekete geçirmek için gösterdiği çabalarda Marksizm-Leninizm üzerindeki ölü toprakları atma cesaretinden büyük heyecan duyuyorum. Olgun ve büyük ekonominin, daha otomatik işleyiş mekanizmalarına kavuşturulması kaygıları da son derece yerindedir; ancak Stalin eleştirilirken bulunan çözümler sosyalizmin kitaplarda yazılı ilkelerine, bu arada Anti-Duhring'e, daha çok uyum içinde olmalıdır. Stalin, nesnel nedenlerle ve zaman zaman sosyalist insanı yaratma kaygılarını daha arkaya atmak zorunda kaldı. Bugün sosyalist insanı yaratma kaygılarını daha sonraki zamanlara atma politikalarını kimseye anlatmanın mümkün olamayacağını düşünüyorum.

Tek çözüm sosyalizmdedir.

Sosyalizm, insan yapısına uygun, tek düzendir.

Fabrikalarda işçileri işsiz bırakmayı zorlayan nedenleri çok rahat anlayabiliyorum. Kesinlikle kabul etmiyorum. Sosyalizme uygun önlemlerin bulunması gerekiyor; Sovyet sistemi içinde, sosyalizme inancını yitirmiş iktisatçıların sosyalist önlemler bulmaları mümkün görünmüyor.

Vadim Zagladin'den bir aktarma daha yapıyorum: "Ekim Devriminden sonra Sovyet ülkesinde yeni bir sosyalist demokratik siyasal sistem kuruldu. Devlet işlerini yürütmede herkesin katılımına dayanan bu düzen, etkinliğini ve kökten ilerici niteliğini çoktan kanıtlamış bulunuyor." Sovyetler Birliği'nde sosyalist demokrasinin şimdi keşfedildiği iddialarını kabul etmek mümkün değildir; anlamının genişletildiğini ifade etmek zorunluluğu var.

SBKP Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkan Yardımcısı Zagladin'in yazısından son bir aktarma daha yapmak durumundayım; benim görüşlerimi de yansıtıyor. Şöyle:

"Şimdi, yeniden kuruluş, perestroyka, döneminde sosyalizmin karşıtları, tarihi, 'yeniden yazmak' istiyorlar. Onlar, SBKP'nin rolünü küçültmeye ve Ekim sonrası yolu, tümüyle yanılsama ve yanılgılarla dolu olarak göstermek istiyorlar. Bu, gerçekleri çarpıtma girişimidir."(27) Ve bunlar Sovyetler Birliği içindeler."

Bütün bunlardan bir açıklığın çıktığını görüyorum; Türkiye'nin devrimcilerinin birincil görevleri Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmi "düzeltmek" olmamalıdır. Türkiye'nin devrimcileri reel sosyalizme, istiyorlarsa, daha ileri bir sosyalizm için mücadele ederek, katkıda bulunmak zorundalar.

Daha ileri sosyalizm, aynı zamanda bir başlangıç sorunu olarak ortaya çıkıyor; Türkiye, Lenin'in zamanından daha ileri bir çizgiden başlama şansına sahiptir. Böyle bir ileri çizginin belli başlı özelliklerini saymak istiyorum.

İktidarın ilk gününde meta kategorisinin sona erdiği ilan edilmelidir. Sosyalist ülkelerde bu yapılmadı; metanın varlığı, ancak sosyalist ilkelerle değiştirildiği ileri sürüldü. Tersi yapılmalıdır; metanın sona erdiği ürünün geçerli olduğu ancak toplumdaki kapitalist köklerin tümü kurutulamadığı için bir süre kapitalist ögelerle bozulacağı anlatılmalıdır.

İktidarın ilk gününde pazar ilişkisinin sona erdiği duyurulmalı ve sona erdirilmelidir. Kırdaki pazar ilişkilerinin sürünerek sızdığı hesaba katılmalıdır.

İktidarın ilk gününde bir disiplin olarak siyasal iktisat kitabı kapatılmalıdır. Siyasal iktisat tarih sahnesine burjuvazinin iktidara yükselmesinin yasalarını inceleyen bir bilim olarak çıkıyor; sosyalizm ile birlikte sona eriyor. Sosyalizm ile birlikte siyasal iktisadın yerini kendisi bir bilim olan sosyalizm alıyor. Sosyalizmde, sosyalizmin siyasal iktisadı bir garabettir; Türkiye'de yeni iktidarın böyle bir garabete son vereceğini düşünüyorum.

Haziran ayında yazmaya başladığım ve yazarken DAL'a götürüldüğüm bu incelemeyi burada bitirmek istiyorum. Ankara DAL'dan Ulucanlar Merkez Cezaevi'ne götürüldüm. Dördüncü koğuşta, pek zamanım olmadı; TV seyredemedim. Sadece iki film gördüm. Bitirirken bunlar-

dan söz etmek istiyorum.

Filmlerin birisi İspanyol yapımı olduğunu sandığım Carmen idi; kesin, bulaşık olmayan, bıçak türünden ileriye atılan bakış ve hareketleri anlatıyordu. Yazını ve çizim biçiminin de böyle olması gerektiğini düşündüm. İkincisi Romy Shneider'in oynadığı bir film oluyor; zengin ve hümanist bir doktorun ikinci eşini canlandırıyor. Fransa'da rezistansda doktor, direnişçilere yardım ediyor. Fakat fazla ileri gitmiyor. Becerikli olmayan, biraz hantal, kadınlarının kısa bir süre sonra sıkıldığı iyi bir insana benziyor. Karısını ve kızını, kırdaki şatosuna gönderiyor; böylece Alman faşistlerinin zulmünden kurtardığını düşünüyor.

Hafta sonu şatoya gittiğinde ancak uzaktan karısı ve kızının hunharca parçalanmış cesetlerini görüyor. Faşistler şatoda ve ölülerin yanında eğleniyorlar, çoklar. Beceriksiz ve hantal doktor tek başına, şatodaki faşistlere ve yeni gelenlere, ayrı ayrı birbirinden daha ilginç ölümler düzenliyor. Faşistler şeytanla savaştıklarını düşünmeye başlıyorlar. Ancak hepsini temizliyor; bir arkadaşı ile birlikte otomobili ile kente dönerken doktorun aklını kaçırmış olduğu da anlaşılıyor.

Kini, doktorun aklını tamamlıyor.

Faşistlere duyduğu kin, doktorda yepyeni ve yenilmez bir akıl yaratıyor. Düşünülmeyecek ölçüde güçleniyor.

Ütopyacılar hep eleştirdiler ve anlamadılar; önce anlamak gerekiyor. Anlamak, aydınlanma çağında ve aydınlanma çağının çocuklarında bir sevinçtir; yaşamın sevinçleri arasında başyeri tutuyor.

Tekelci dönemde anlayabilmek için önce reddetmek gerektiğini düşünüyorum.

Parazit tekellerden tiksinmeden, bu düzeni anlamanın mümkün olmayacağına inanıyorum.

Tekelci parazit düzenden tiksinti duymayanların açık devrimci partide bir yeri olmamalıdır.

Yaşama sevincini yitirmemek gerek; sevgi, kardeşlik, eşitlik, insanın yücelmesi yaşama sevincinin kaynakları oluyorlar. Mutluluk, bunları gerçekleştirme durumudur; tekelci düzende mutluluğu yakalayabileceklerini sananların açık devrimci tarafta bir yerleri olacağı düşünülmeme-

lidir. Tekelsi ahtapotların kollarında mutluluk devşirmeye çalışmak isteyenlerle açık devrimci parti iki ayrı dünya ve iki ayrı taraflı meydana getiriyorlar.

NOTLAR

(1) "Stolıpin, 1906-1911 yılları arasında beş yıl kadar süren karşı-devrim hükümetinin başı idi." V.İ. Lenin, Collected Works, Vol. 17, s. 247.

(2) Bu incelemeyi yazmaya başladığım 13 Haziran gününün gecesinde Komiser 11 başkanlığında bir ekip tarafından Ankara Emniyeti DAL'ına götürüldüm. İncelemeyi bitiremedim ve ikinci yılın birinci sayısına yetiştiremedim. Ancak yine de ikinci yılın ilk sayısında bu incelemeden Bilgesu Erenus söz etti. Tümünü Bilgesu'ya sunuyorum.

(3) Ç. Bilgin, Akan Toprakta Geleceği Yakalamak, Toplumsal Kurtuluş, Yıl 1987, Sayı 1, s. 33.

(4) Mehmet Ali Aybar, Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm, İstanbul, 1968.

(5) TİP programını, Behice Boran, Yavuz Ünal, Can Açıkgöz ve ben, geliştirdik. "Bağımsızlık" ve "demokrasi" çizgilerini ayrıca programa koymamaya çok çalıştık, yapamadık.

(6) Haftalık dergiye isim ararken bu üçlü nedeniyle "Üçgen" adını da düşündük; sonradan, mücadelenin sürekliliğini ve hareketini anlatabilmek ve bir de geçmişe bağlanabilmek için, 1950 öncesinde çıkartılmış "Yürüyüş" dergisinin adını kopye ettik.

(7) Y. Küçük, Aydın Üzerine Tezler, Beşinci Kitap, basılıyor. Bu kitabımda bu alanda "şaşırtıcı" bilgi ve çözümlerin bulunduğunu haber vermek gereğini duyuyorum.

(8) Sovyetler Birliği'nde Buharin üzerin eincelemeler birbirini izlemeye başladı. SBKP'nin teorik yayın organı Kommunist'in en son sayısında, yayımlanan araştırmada, Buharin'in askeri mahkemeye verilmesiyle ilgili oylama da açıklık kazanıyor. İlgili komisyon iki varyant ile çalışmalarını sonuçlandırıyor. Ejov'un önerisine göre Buharin ve Rıkov ölüm cezası ile cezalandırılmak istemiyle askeri mahkemeye verilmelidir. Budennıy, Manuilskiy, Şvernik, Kesarev, Yakir bu öneriyi destekliyorlar. Postışev, ölüm cezası hariç diğer cezalarla cezalandırılması için askeri mahkemeye sevkedilmesini öneriyor. Şkiryatov, Antipov, Hruşev, Nikolaeva, Kesler, Petrovskiy, Litvinov da bu öneriden yana oluyorlar. Stalin ise ek soruşturma için NKVD'ye verilmelerini ve askeri mahkemeye gönderilmemeleri-

ni, "sud'u ne prodavat' a napravit' delo Buhariha i Rikova v NKVD" istiyor.

Stalin'e sempatiyle bakmayan ve Buharin'i "melek" olarak görmemekle birlikte Lenin'in en yakını olarak göstermeye çalışan bir incelemede bile Hruşev'in kayıtları, Stalin'den kat kat olumsuz çıkıyor. G. Bordyugev-V.Kozlov, Nikolay Buharin, Epizedı Petilitçeskoy Biografii, Kommunist, Sentyabr' 1988, No: 13, s. 108.

(9) XXe Congrès Du Parti Communiste de l'Union Soviétique, édité par "Les Chaiers du Communisme", Paris, 1956, s. 213.

(10) TİP/TKP çizgisinin Fransızca okumasına karşılık, 1960 yılları sonunda, ODTÜ İngilizcesinin de etkisiyle, THKO/THKP çizgisi, yalnızca İngilizceden etkileniyor. Monthly Review dergisi ve yayınları, Latin Amerika deneyimleri hep İngilizce geliyor.

(11) "En affirmant que les fermes de passage au socialisme dans chaque pays seront de plus en plus variees, le XXe Congrés Du Parti Communiste de l'Union Soviètique a repris la thèse de Lenine que le Camarade Maurice Thorez avait developpee en 1946 dans les conditinons de la France". XXe Congrés Du Parti Communiste de l'Union Soviètique, op. cit., s. 480.

(12) Toplumsal Kurtuluş, Nisan 1988, sayı 10.

(13) Uğur Mumcu, Bir Uzun Yürüyüş, İstanbul, 1988, s. 106. Görüşme 1986 yaz aylarında yapılıyor.

(14) Behice Boran, 1986 tarihinde başlayan ve 1987 tarihinde de süren Türkiye'de açık parti kuruluşu konusundaki tartışmalarda hem kendi yakın arkadaşlarından ve hem de TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı'dan çok ayrı düşünüyordu. Ayrı görüşünü, Sol Birlik'in en son plenumlarının birisinde açıklamaktan geri kalmadı. Fakat iki arkadaşının baskısı üzerine görüşünü değiştirdi. Her zaman alışkanlığıdır; görüşünü değiştirince öbür uca gitmekten kendisini alıkoyamadı.

(15) Toplumsal Kurtuluş, şu sırada ve benim bilgime göre, Türkiye'deki Amerikan varlık ve etkisine karşı mücadelesini açıklayan ve bunu mücadelesinin, en önüne koyan tek dergi oluyor. "Seçmeli Caydırıcılık" Doktrininin açıklanması Nisan ayında oldu ve soğuk savaş uzmanı ve CIA mensubu Büyükelçi Strauz Hupe'nin marifetlerinin üzerine gidilmesiyle birlikte Toplumsal Kurtuluş operasyonları başlatıldı; sürdürülüyor. On birinci, on ikinci sayılardan sonra Eylül'de çıkan onüçüncü sayı da toplatıldı.

(16) Ne yazık Vadim Medvedev'in incelemesinin yayımlandığı Kommunist sayılarına sahip değilim. Sovyetler Birliği'nde yapılan İngilizce çevirilere hiç güvenmediğimi de tekrarlıyorum. Bu nedenle, isteyenin kendi çevirisiyle birlikte üzerinde düşünmesini sağlamak amacıyla İngilizcesini de yazıyorum.

"The question arises: Isn't the epoch of free competition the predecessor of monopoly capitalism, while the latter an adequate form of the capitalist mode of production?"

Vadim Medvedev, The Great October Rvolution and the World/Today, Socialism: Theory and Practice, August 1988, number 8, s. 14.

(17) Tempo, 27 Ağustos 1988, Sayı 38, s. 15

(18) Profesör Aren'in Çekoslavakya'ya Sovyet müdahalesini desteklediğini söylemesi gerçek dışıdır ve bugün bulunduğu yere yerleşme isteğinin bir ifadesidir. Tam tersidir. Bu sırada Aybar, Boran, Aren, her üçü de milletvekili olarak TİP yönetimine egemendiler ve büyük bir şiddetle Sovyetler Birliği'ni kınadılar.

Müdahale yaz aylarındadır. Bu ifadenin yayımlandığı dergide, bir sayfa sonra, Kasım 1968 tarihinde toplanan TİP'in Üçüncü Kongresi'nin fotoğrafı var. Kürsünün üstünde büyük pankartta "Ne Amerika Ne Rusya" yazıları hâlâ okunuyor. İnsanlar neden geçmişlerini yaşadıkları her ana göre değiştirme gereği duyuyorlar?

(19) Söylemezoğlu, Bürokratik Cendereden Girişimciliğe, İkibine Doğru, 10 Temmuz 1988, s. 37.

(20) Dr. İldeniz Kurtulan da Sovyetler Birliği'ne gitti ve izlenimlerini yazdı. "Evet Sovyet halkının sağlık sorunu yok. İşsizlik sorunu yok. Okulsuzluk sorunu yok. Ulaşım zorluğu sorunu yok. Kira-su-elektrik-havagazı ve telefon harcamalarının pahalılığı yok."

Ancak Doktor Kurtulan'ın bulduğu sorunlar var. "Kısacası Batılılar gibi yaşamak ister. Biraz egzantrik olmak, biraz çarpıtılmak.."

Dr. İldeniz Kurtulan, Sovyetler Birliği'ne Bir Gezi, Toplumsal Kurtuluş, Ekim 1988, s. 21 Söylemezoğlu, inançsızlığını söylüyor ve Dr. Kurtulan, sevincini dile getiriyor.

(21) Ali Söylemezoğlu'nun TKP'yi World Marksist Review'de temsil eden Ali İleri olduğunu sanıyorum. WMR, komünist ve işçi partilerinin ortak dergisi ve platformudur; sık sık tartışmalar yayımlanıyor. Bu tartışmalar da, dünya komünist partileri arasında en geri üç sırayı, TKP, Şili Komünist Partisi ile Bangladeş Komünist Partisi'nin tuttuğunu gösteriyor. Ali İleri burada, ya Sovyetler Birliği'nin diğer partilerin katılmadığı görüşüne "evet" demek için ya da kendi insiyatifiyle en geri bir çizgiyi dile getirmek için söz alıyor.

Örnek olsun; bunlardan birisinde SBKP'den gelen bir öneriye Büyük Britanya Komünist Partisi Temsilcisi Bert Ramelson, "Bu Marksizmden uzaklaşmadır". its authors express ideas leading away from Marxsizm, derken, Ali İleri, bekleneceği gibi, "Katılıyorum", I agree, diyor.

Exchange of views and discussion: The Communists in Today's World, World Marxist Review, March 1988, Number 3, s. 112-113.

Bu önemli tartışmanın tümünü, Akış-Ekin Konsorsiyumu olarak hazırlanan yeni bir yayında okuyucuya iletmeyi planlıyoruz.

(22) Bu incelemede çok daha kısa ve dolambaçsız bir yazımı seçtim. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşunu ve bugün tartışılan soruları, okuyabildiğim dillerde, İngilizce, Rusça ve Fransızca, inceleyip tartışabilmenin tek kaynağının benim çalışmam olduğunu söylemek durumundayım. Başkası yazılıncaya kadar, benim kitabım, ne yazık, tek kaynak olarak kalıyor. Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu, Ankara, 1988.

(23) Sovyetler Birliği'nde Stalin'i günah keçisi haline getirme, Batıda ve umulmadık yerlerde çok sağlıklı değerlendirmelerin çıkmasıyla dengeleniyor. Başlığının altına "Bağımsız Marksist Dergi" işaretini koyan Science and Society'de çıkan inceleme, Sovyetler Birliği'nde tarihçi ve politikacıların, uzun bir zamandır karşılaştıkları eleştirileri karşılarken sistemi koruyup Stalin'i savunmamalarını, bugünkü durumun nedeni olarak görüyor. Thomas Angotti, The Stalin Period: opening Up History, Science and Socity, Spring 1988, s. Vol. 52 No: 1.

(24) Vadim Zagladin, Party-People-socialism, socialism: Theory and Practice, December 1987, Number 12, s. 20.

(25) Stalin'in teorik görüşleri de tartışılmalıdır. İlerde üzerinde ayrıca çalışmak istiyorum; ancak teorik çalışmalara ilgi duyanlara ve çalışmaları için şimdiden belirtebilirim. Ulusun oluşumunda Stalin'in pazara veya ekonomik bağlara verdiği önem sürdürülmeli midir? Pazar birliği dil ve ekin birliğini sağlayıcı olarak ortaya çıkıyor; eğer dil ve ekin birliği, eşitsiz gelişim sonucunda, sağlanmışsa, ulusun oluşumunda ayrıca pazar birliği gerekiyor mu? Buna ek olarak tekelci aşamada "ulusal pazar" ne ölçüde olabilir? Ulusun oluşumunda Stalin'in kaldığı yerden daha yeni adımlara ihtiyaç olduğunu sanıyorum.

(26) İsim verebilirim; Anatoliy Butenko, Fyodor Burlatskiy ve yol arkadaşlarının kapitalist yolda olduklarını düşünüyorum. Bunlar daha kalabalıktırlar; isimlerini bulmak için Saçak veya İkibine Doğru dergisinde övülenlere bakılabilir.

(27) Vadim Zagladin, Party, People-Socialism, op. cit., s. 22.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURTULUŞ YAZISI

İNSANOĞLU EKİM DEVRİMİ İLE BÜYÜMÜŞTÜR

Ekim Devrimi, yirminci yüzyılın en büyük olayıdır. Ekim Devrimi, yalnızca bir siyasal devrim değil, aynı zamanda insanlık tarihinin bir büyük yiğitlemesi, bir büyük insanlık başkaldırısıdır. İnsanoğlu, Ekim Devrimi ile büyümüştür.

Ekim Devrimi, insanoğlunun büyümesidir.

Yirminci yüzyıl, devrimler çağıdır. 1905 Rusya Burjuva Demokratik Devrimi, çağının habercisidir. Bunu izleyen 1908 Gençtürk Devrimi, 1911 Çin Devrimi ve Meksika Devrimleri, bütün bunlar toprağın derinindeki patlamanın bir büyük zenginlikle yeryüzüne çıkışıdır. Herbirisi ayrı bir şiddette ve ayrı bir renk ayrımındadır; ancak 1917 Ekim Devrimi hem şiddeti ve hem de parlaklığıyla bütün bunları geride bıraktı. Ekim Devrimi, hem önceki tüm devrimlerin çizgilerini kendinde topladı hem de sonraki tüm devrimlere en az bir çizgisini verdi.

Bugünkü dünyada Ekim Devriminin açtığı çığır bir gerçekliktir, dünya sosyalist sistemi bir büyük güçtür. Dünyada artık sosyalizmin yeli esmektedir ve bugün dünyalılar, her teneffüs ettikleri havada sosyalizmi duyuyorlar.

Sosyalizmin her gün teneffüs edilen hava haline gelmesi, ne yazık, yeni kuşaklar tarafından sosyalizmin bir günlük realite olarak algılanması sonucunu da doğurabiliyor. İnsanlar, her gün teneffüs ettikleri havayı ancak yokluğunda farkediyorlar, sosyalizmin her gün teneffüs edilen hava kadar günlük bir gerçeklik olması, zaman zaman Ekim Devriminin öneminin unutulmasına yol açı-

yor. Görevimiz Ekim Devriminin ve sosyalist sistemin önemini hep canlı tutmak olmalıdır.

Fakat günlük gerçekliği içinde Ekim Devrimi ve sosyalist sistemin öneminin zaman zaman unutulabilmesinin yalnızca sıradan dünyalılar için olduğunu belirtmek gereğini duyuyorum. Dünyanın ezilen sınıfları ve halklarına, sosyalizm ve ulusal özgürlük için mücadele edenlere, Ekim Devrimi ile dünya sosyalist sisteminin önemini ve tarihsel misyonunu anlatmaya gerek yoktur. Dünyanın tüm devrimcileri her günkü mücadelelerinde bunu duyuyorlar ve Ekim Devriminden güven, sosyalist sistemin varlığından da güç alıyorlar.

Türkiye'nin devrimcileri, ilericileri ve ilerici devrimcileri için de Ekim Devriminin önemini ve tarihsel misyonunu anlatmaya gerek yoktur. Türkiye'nin ilerici devrimcileri Ekim Devrimi ile et ve kemik gibi yaşayarak bugünlere geldiler. Türkiye'nin ilerici devrimci tarihi, Ekim Devriminin enternasyonalist kimliğinin ortaya konulabilmesi için, tek ülkede sosyalizmin yaşaması ve bir dünya sosyalist sistemine dönüşmesi için dünya komünistlerinin, devrimcilerinin ısrarlı çabalarını ve özverilerini göstermesi bakımından son derece önemli ve öğreticidir.

Türkiye'nin ilerici devrimci hareketler tarihinde 1931-1951 dönemini, önce tek ülkede sosyalizmi ve daha sonra da sosyalist sistemi emperyalist saldırılardan uzak tutabilmek için büyük özverilerin sergilendiği bir dönem olarak görüyorum. Türkiye'nin komünistleri bu dönemde, emperyalist tuzakları bozmayı ve saldırıları önlemeyi her türlü hedefin üstüne ve önüne çıkardılar. Ülke içinde iktidar mücadelelerini bile geriye attılar. Türkiye'nin komünistleri, İkinci Dünya Savaşının arefesinde, iktidardaki nasyolanist burjuva hükümetinin, Hitler ile kamp tutarak sosyalist ülkeye saldırma ihtimalini azaltmak için, Lenin'in Çocukluk Hastalığı'ndaki önerilerine en çok uyarak, faaliyetlerini durdurdular ve Kemalist burjuva partisi içinde erimeyi tercih ettiler. Yine, Türkiye'nin komünistleri, Stalingrad Savunmasından sonra Türkiye'de kurulan faşizan ve anti-Sovyet Saraçoğlu Hükümetinin entrikalarını bozabilmek için hızla örgütlenmeye ve çalışmaya baş-

ladılar. Türkiye komünistleri, 1931-1951 döneminde, sosyalist düzenin desteklenmesi yönündeki her enternasyonalist adımlarından sonra nasyonalist yönetimin bir ağır ve acımasız darbesiyle karşılaştılar. Bunlara karşın Türkiye komünistleri, 1949 yılında saldırgan NATO paktı kurulur kurulmaz, darbelerin yol açtığı güç kaybını hesaba katmadan, hızla örgütlenerek Sovyetler Birliği'ne ortak sınırla bağlı Türkiye'nin Amerikan emperyalizminin kuyruğuna takılıp soğuk savaşın mütecaviz gücü olmasını önlemek için ileri atılmak istediler. 1951 yılında en ağır darbe ile ezilmek tehdidini yaşadılar.

Henüz sosyalizmi kuramamış hiçbir ülkenin komünistlerinin, sosyalist ülkeye ve sosyalist sisteme saldırı planlarını boşa çıkarmak için ülkemin ilerici devrimcileri kadar özveride bulunmamış olduklarını düşünüyorum. Ülkemin ilericilerinin bu özverisini, zaman zaman ülkede sosyalizmi kurma mücadelesini geri plana atma fedakarlıklarını, ancak, emperyalizmin tarihsel merkezi Fransa'nın komünistlerinin sabırlı çabalarıyla karşılaştırabiliyorum.

Şimdi bu günlerin geride kaldığına inanıyorum. Artık sosyalist sistem, hiç kimsenin cesaret edemeyeceği şiddetteki eleştirileri kendi kendisine yöneltecek kadar güçlü ve güvenlidir. 1970 yıllarının sonlarından itibaren toplanan eleştiriler, Genel Sekreter Mihail Sergeyeviç Garbaçov Yoldaş ile birlikte kristalleştirilerek büyük bir yürekli-likle ortaya konmaya başlanmıştır. Sosyalist sistemin böylesine büyük bir güven duygusuna ulaşmış olması ve sorunlarına cesaretle sahip çıkması dünyanın sosyalistleri için büyük bir sevinç kaynağı oluyor.

İnsan toplulukları varsa, sorunlar da olacaktır. Sosyalizm, sorunsuz bir toplum değil, sorunların en akılcı yöntemlerle, gecikmeden ve en az kayıpla çözülebileceği bir sistemdir. Sosyalizm, sürekli olarak en uygun ve en işlek yönetim düzenlemelerinin aranıp bulunduğu bir düzendir.

Genel Sekreter Garbaçov haklıdır. Sovyet toplumunda geçerli düzen, hâlâ1930 yıllarında Genel Sekreter Stalin'in önderliğinde temeli atılan ve kurulan sistemdir. Bü-

yük özverilerle ve yaratıcı tartışmalarla geliştirilmiş olan bu yapı çok büyük başarılara kaynaklık etmiştir. Fakat bugün bu tarihsel yapıda paslanmalar teşhis ediliyor ve bu yapı, olgun sosyalizmin iç dinamizmine dar gelmeye başlıyor. Bir yeni kuruluş için ihtiyaç var.

Perestroykayı "ikinci kuruluş" anlamında son derece doğru bir değerlendirme ve açılım olarak görüyorum. Sovyet toplumunun bugün birinci kuruluşun heyecan dalgasını yeniden yaşadığını görmek son derece sevindiricidir. Daha sevindirici olan Genel Sekreter Garbaçov Yoldaşın sihirli formüller açıklamak yerine Sovyet halkının ve SBKP'nin yaratıcı gücünü harekete geçirmeye öncelik vermesidir. Bugün Sovyetler Birliği'nde yaşanan, siyasi anlamda değil, ancak Sovyet halkının işçi sınıfının, Sovyet aydın ve uzmanlarının, SBKP'nin yaratıcı gücünü toptan ve yeniden harekete geçirme anlamında, devrimci bir dönemdi.

Dünyanın devrimcileri, devrimci süreçlerin işleyişini görmekten mutluluk duyuyorlar. Devrimler çağı yirminci yüzyılın sonlarına doğru, Ekim Devriminin yetmişinci yıl dönümünün, Sovyet toplumunun yeni bir devrimci atılımıyla kutlanmasından ayrı bir mutluluk duyuyorum.

Ekim Devriminin yetmişinci yılının dünyanın devrimci ve ilericilerine kutlu olmasını diliyorum.

AKAN TOPRAKTA GELECEĞİ YAKALAMAK

Yalnız sular akmaz, topraklar da akıyor. Ancak akan toprak kaybolmuyor ve bir yeni toprak yaratıyor. Toprak akarak geleceği biriktiriyor; akan toprakta gelecek var.

Politika hem bir bilimdir hem de sanat; bilimin netliği ile sanatın içerdiği sezgiyi, belki de en çok, felsefe birleştiriyor. Politika, felsefeye en yakın eylem oluyor, belki de, Marx, Lenin ve Stalin türünden yakın zamanların tanıdığı seçkin politikacıların aynı zamanda felsefeci olmaları, buradan kaynaklanıyor. Felsefeyle donatılmış politika, eylemin ve aynı anlama gelmek üzere toplum ile toplumsal olanın sınırlarında gezmektir.

Akan toprakta bilim bir heyecandır.

Hem günceli tutabilmeyi hem de geleceğe yönelmeyi anlatıyor.

Yeni bir dönemin eşiğinde, aramızdan ayrılanların acıları ve zindanlarda yaşatılanların tüm kaygıları içimizde, toprağımızda geleceğimizi görebilmenin sevincini duymaya başlıyoruz. İşin başında, aynı suda iki kez yıkanmanın imkânsızlığı türünden aynı toprakta aynı eylemi iki kez yapamayacağımızı bilmek durumundayız.

Toprak, yakın zamanın toprağı değildir.

İşe yanılgılarımızı düzelterek başlamak zorundayız; bütün yanılgılarımız, sınıflı toplumlarda, bizim olmayan düşüncelerden kaynaklanıyor. Yeni dönemde, tarihte, felsefede, politik değerlendirmede, burjuvazi ile tümüyle ayrışmak ve burjuvazinin bakışını içimize yerleştirmek isteyenlerle amansız bir mücadele vermek durumundayız.

Başlıyoruz: Türkiye on yılda bir baskı rejiminin kurulduğu bir burjuva diktasıdır ve içimize sızdırıldığı ölçüde bir aldatmaca oluyor. Bu topraklar, 16 Haziran 1970 akşamından itibaren, bu iktidar perspektifinden yoksun kalkışma günlerinden itibaren bir baskı rejimi altında ve

içinde yaşıyor. 1973 Sonbaharından hemen sonra güneşin ışıldadığı sanıldı; mavi serap kendisini belirtmede gecikmedi. Mavi serap, bilimsel düşüncemizin dışına çıkarıldığı zaman, Türkiye'nin on yılda bir değil en azından tam on yedi yıldır bir baskı rejimi içinde yaşadığı anlaşılıyor.

Geleceği değiştirebilmek için önce geçmişi değiştirmek gerekiyor.

Kesikli baskı rejiminde değil sürekli baskı düzeni içinde yaşama bir yeni değerlendirmedir; önemli sonuçları var. Bunlardan birisi şudur: 1970 yıllarının ortalarında toplumsal pratiğe giren ve ortalama olarak 1957 doğumlu sayılan kuşak, yükseliş döneminin çocuklarıdır. 1950 yıllarının ikinci yarısında başlayan demokratik mücadele, sonradan öğrendikleri 28–29 Nisan Eylemleri, 27 Mayıs öncesi ve 555 Günleri ile 27 Mayıs, solun kütleselleşmesi, Che Guevara adına bağlanan evrensel yiğitleme, Vietnam halkının Amerikan emperyalizmine diz çöktürmesi, hepsi hepsi, bir yükselişin çelenkleri oldular. 1970'li yılların ortalarında, toplumsal pratiğe girenler, hem yükselişin çocukları oldukları için hem de miras aldıkları toplumsal bakışın etkisiyle, 12 Mart'ı hep bir yanılgı olarak, bir veya iki kişinin beceriksizliği ya da ihaneti ile açıklanabilecek geçici gelişme olarak gördüler. Yanıldılar.

Daha sonra değinmek üzere burada bir parantez açılabilir: THKO ve THKP–C, yükseliş döneminin ürünleridir ve bir arayışı anlatıyorlar. 1970 yılının THKO ve THKP–C arayışı türünden, 1920 yılının TKP'si de, yükselişin damgalarını taşıyorlar. Her ikisi de, gelen baskı rüzgarlarından habersiz, büyük morallerle kuruldular.

Bunun karşısında, ortalaması 1967 doğumlu olan ve 1980 yıllarının ortasında toplumsal muhalefete mahkum yeni kuşaklar, tümüyle, baskı döneminin çocukları oluyorlar. Başlangıçta muhalefete başlamak ile başlamanın arasında ikircikli bir tutumu yansıtıyorlar; gizli yöntemler yerine açık arayışlara, 1970 yılları savaşçılarına göre, çok daha belirgin bir yatkınlık gösteriyorlar. Yeni kuşaklar, 1970 yılları hareketliliğinin anılarda yaşayan kütleselliği karşısında, kendi yalnızlıklarından ürküyorlar. Bu açı-

dan, 1960 ve 1970 yıllarında pratiği yaşayanlardan çok daha fazla, 1950 yıllarındaki önceleyenlerini andırıyorlar.

Burada yöntemsel bir açıklama ihtiyacı var: Toplumsal muhalefete yeniden girmek durumunda olanlar için geliştirilen bu çözümleme, daha önceki kuşaklar için de, değişik ölçülerde olsa da, geçerlidir. Yeni kuşaklar için, toplumsal muhalefete başlamakla başlamamak arasında bir ikirciklilik olarak ortaya çıkan tutum, daha önceki kuşakların kalıntıları üzerinde, çok zaman, çok daha öldürücü bir etki yapıyor. Bunları, depolitizasyon girdabının içinde boğuyor ve politik mücadeleye karşı, kendi geçmişlerinin çirkin bir reddini de içine alan, nihilist bir tutuma itiyor.

Akan toprakta politika, yalnızlıkla başlamayı kabul ederek yola çıkmayı zorluyor.

Baskı, yalnızca yok etmek için uygulanmıyor; bundan daha önemlisi, beyinlere, burjuvazinin bakış açısını kakmak için baskı uygulaması gerçekleştiriliyor. Her baskı döneminden sonra toplumlardaki ilerici düşünce, tutucu sarmaşıkların aşağılık kollarıyla sarılmış ya da görülmez olmuş bir biçime giriyor. Artık 1950 yıllarından sonra ortaya çıkanlara bu açıdan ve böyle bir değerlendirme ile bakmak gerekiyor.

1950 yıllarının başında dünya, kurutan bir soğuk savaş rüzgarını, Mc Carthycilik adıyla sahnelenen tekelci engizisyon dolaplarını ve Türkiye'de ise 51 Tevkifatı darbesini yaşadı. 1960 yılları, bu darbe ve darbelerin sıkıştırarak ortaya çıkardığı yolları ve bu arada mezarlık çiçeklerini de gördü. Darbeler, 1920 yılından beri ilerici rengini veren TKP nehrinin önüne bir set çekti ve dağıttı. TKP daha önceki belgelerinde olmayan, ulusal demokratik devrim tezini kabul etmek zorunda kaldı; Dr. Hikmet'in ayrı hareketi bir kenara konduğunda, içerde Mihri Belli ve arkadaşlarının sürdürdüğü kol da, dışarda daha sessiz Zeki Baştimar da, soğuk savaşın, 51darbesinin ve Nasır-Nkrumah çizgisinin etkisiyle, sosyalist sözcüğünü geri plana atarak demokratik devrimi önplana çıkardılar.

Behice Boran ve Sadun Aren'in, Zeki Baştimar'ın politik gelecek yüklediği aydınlar olduğu, bugün daha açık-

lıkla ileri sürülebilir; 1950 darbeleri, nehrin önüne, akışı durduracak büyük bir taş koydu, ancak, akış Türkiye İşçi Partisi olarak taşın bulunduğu yerden bir açı çizerek, daha yaygın bir biçimde kendisini sürdürebildi. Aybar-Boran-Aren'in üçlü liderliğinde ve Çetin Altan'ın sözcülüğünde,1940 döneminden kalma insanlarla soğuk savaşın burjuva radikallerinin katılımıyla yoluna devam eden TİP hareketi, Zeki Baştimar'ı büyük bir sürprizle karşı karşıya bırakarak ve Mihri Belli ile arkadaşlarını karşıya alarak, net bir sosyalist devrim çizgisini geliştirdi ve sürdürdü.

Baskı çatallaşmalar kadar yeni fışkırmalara da gebedir. 1950 ve 1960 çözümlemesi, toprağın aktığının kesin işaretidir.

Gelecek için, toprağın aktığını görebilmek gerekiyor. Bu, toprağı sezgiyle ve bilimle tutmakla mümkün görünüyor.

Çetin Altan, bugün kendisine ayrılan sütünlarda, en büyük devrimin "havlu devrimi" olduğunu yazıyor. Solculuk yerine sokaklarda havlu satarak yaşamı kazanmanın büyük bir devrim olduğunu kendi geçmişine karşı hiçbir sıkıntı duymadan yazabiliyor. Mehmet Ali Aybar, sosyalist sisteme ve Lenin'in düşüncelerine karşı açılacak. Her haçlı seferinin deneyimli komutanı olmaya hazır olduğunu kanıtlamaktan hiç çekinmiyor. Profesör Sadun Aren, ulusal demokratik devrimden de geride bir SHP hareketine sosyalist kadrolar içinden destek hasat etmeyi, yasal sosyalist örgütlenmelerin önünü kesmeyi ve AET türünden sapkınlıklara fetva çıkarmayı bir görev biliyor. Behice Boran ise 1960 ve 1970 dönemlerini tümüyle reddetmiş görünüyor; pek aza inmiş birkaç yorgun arkadaşıyla birlikte Türkiye ilerici hareketinde en geri çizgiye aday oluyor.

Topraklar da akıyor.

Aybar, Boran, Aren ile Altan, akan topraklardan daha hızlı ancak kendi terslerine doğru bir yol tutturuyorlar. Bu dört ismin yerine, yine bir dört isim konabiliyor; THKP-C çizgisinin kurucuları var. Kuruculardan birisi, Münir Ramazan Aktolga, tam ve hızlı bir itirafçıdır; artık

başka bir yeri seçmiş görünüyor. Yusuf Küpeli, THKP-C çizgisini bir "pislik" olarak niteledi ve varsa politik yaşamını başka yerde sürdürmek isteğini belli etti. Ertuğrul Kürkçü, mahkemelerdeki ilk şaşkınlıklardan sonra onurlu ve uzun bir hapislik dönemi yaşadı, çıkarken yüreklere güven verdi. Fakat, ne yazık çıktığından beri, Kavala sermayesi tarafından çıkarılan Yeni Gündem'in penceresinden başka hiçbir platformu güvenilir bulmuyor; öyle anlaşılıyor, tıkız görüşlerini yalnızca Yeni Gündem'de açıklıyor. Mahir Çayan ise hızlı bir sosyalist devrim ve demokratik devrim aşamalarından sonra ulaştığı THKP-C çizgisinde, birkaç ön çalışma ve sevilen bir isim bırakarak, çok erken öldürülüyor.

1970 kuşağı, bastığı toprağın akmakta olduğu bilincine hiç varamadı. 12 Mart'tan hemen önce, 9 Mart 1971 tarihinde bir demokratik devrim zaferinin beklenmesi ve yenilginin yapısal değil kişisel nedenlere bağlanması, topraktaki akışı duymamanın önemli nedenleri arasında yer alıyor. Bu çok yüksek hareketlilik dönemi, başkalarıyla birlikte bir de bu nedenle önemli hiçbir politik ve teorik açılıma yol açamadan bir ateşli arayış dönem olarak tarihe geçiyor.

Ateşli hareketlilik içinde, 1970 yıllarının ikinci yarısından itibaren TKP çizgisi ile THKP-Çayan çizgisine, yer yer hummalı ve yer yer nostaljik bir ilgi uyanıyor. Toprak akıyor; her iki çizgi birbirinin varlık nedenleri olduklarını bir türlü anlayamıyorlar. TKP'de yok olan, THKP-C için bir varlık kaynağı olarak ortaya çıkıyor ve her iki çizgi ayrı ayrı kaldıkları sürece, Türkiye sol hareketinde bir güce değil, güçsüzlüğe kaynaklık ediyor. Kütle, TKP'ye bakınca THKP-C çizgisinin eksikliğini ve yalnızca eksikliği ve kütle, TKP,THKP-Çayan'a bakınca, TKP çizgisinin eksikliğini ve yalnızca eksikliğini görüyor. Akan toprağı tutamayanlar bunu görmüyorlar.

Eksiklikten kaynaklanan güç olmak mümkün değildir. 1970 yıllarında ateşli hareketlilikler güçlü örgütler doğuramadılar. Güçlü örgütler olmadan güçlü hareket düşünülemez; örgütsüz hareketlilik her zaman güç değil çok zaman da yorgunluk doğuruyor. Eylülistlerin en büyük

şansı, Türkiye sol hareketinin, 11 Eylül'de çok yorulmuş olmasında yatıyordu; şanslarını kullandılar.

Akan toprak Türkiye'yi eksikliklerin ortadan kaldırılabileceği bir yere götürüyor. Türkiye'yi eksiklikleri silmek için biriktiriyor.

Ancak nostaljinin bir ideoloji yapılmaması gerekiyor.

İdeoloji üzerinde kısa bir açıklamanın yeridir; bir bakış, bir düşünüş biçimi olmasına karşın, ideoloji, büyük bir fiziksel varlığa sahiptir. Bununla anlatılmak istenen şu; insanoğlu ideolojiyi önce kavramsal olarak keşfedip sonra benimseyerek kullanmıyor. İdeoloji kavramı keşfedilmeden de önce insanlık, adını koymamakla birlikte ideolojik oluşumlardan yararlanıyor. Her insan her eylemini ve en çok da eylemsizliğini, kendisini rahatlatan, zaman zaman tartışma ve düşünme zahmetinden kurtaran bir çekirdek düşünüşe dayandırmak gereğini duyuyor. Bu gereklilik, ambriyonik biçimde, ideolojiyi anlatıyor.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir.

Darbe zamanları ve hemen sonrası, ezilmiş, ürkütülmüş insancıkların cin, büyü ve fetişlere en çok ihtiyaç duydukları dönemler oluyor. 51 Tevkifatı sonrası tanıktır; bu acılı yazgıyı yaşayanların içinden, inandıkları mücadele ve yola devam eden pek küçük bir azınlık dışında diğerleri, uğruna hapislere girdikleri partilerini birer ikon yapıp yatak odalarında başuçlarına astılar. İçlerinin sıkıntılı, havaların bulutlu olduğu günlerde hazırladılar ve bunun dışında, zaman içinde yükselen sol hareketlerin salon toplantılarında ön sıralarda oturarak, yeni hareketliliklere asalet taşıyan yaşlı rahiplerinin rollerini yerlerine getirdiler. Buna, her tarafın ihtiyacı vardı; öyle anlaşılıyor.

Örgüte ihtiyaç kesindir; bu tartışılmıyor. Örgüt akan suları toplayarak elektriğe çeviren barajdır; bu nedenle örgüt arayışlarını saygı ve sevgiyle karşılamak gerekiyor. Örgütün toplumu dönüştürmekte başka türlü doldurulamaz yeri, belli zaman kesitlerinde aranan örgütlerin sayısının çok olmasından da kaygılanmama imkanlarını getiriyor. Bütün bunlar tartışılmıyor.

Fakat toprağın aktığı kabul edilmelidir; 1970 yıllarının

büyük kütlesel yürekliliği içinde ortaya çıkamayan örgütlere nostaljik yaklaşımlarla zaman harcama zamanı geride kaldı. Neyin artık çıkabileceği ve artık nelerin topraksız kaldığı konusunda net değerlendirmelere çabuk ulaşma zamanıdır; toprağı toprak yapanın üzerindeki eylem olduğunun bilinmesi gerekiyor.

Toprağı toprak yapan üzerine uygulanan eylemdir.

Toprak akar; akan toprak yine topraktır. Eylemden uzak toprak ise artık toprak olmaktan çıkıyor; yeşertmiyor.

Karşılıklı eksiklik tanısına dayanan varlıklar, eksiklikleri doldurmaya yönelen hareketlilikler karşısında, oturduklarını sandıkları, toprakların hızla kaydığını geç de olsa anlamak zorunda kalıyorlar. Bilimin rolü, gecikmeden anlamada ve anlatmada önplana çıkıyor; karşılıklı olarak bu rolün yerine getirilmesi zorunluluğu var.

Fetiş ilkelin ideolojisidir.

İdeoloji en çok eylemsizlik için gerekiyor.

Fakat toprak akıyor ve akarak geleceği biriktiriyor.

Politika, akan toprakta geleceği kurma sanatıdır.

Politika, en çok nostaljik yaklaşımlara düşmanlıkla gelişiyor.

NİSAN TEZLERİ YALNIZLIĞI ve POLİTİKA SANATI

"Lenin, dahice bir sezgiyle, Şubat Devriminde varolan sınıfsal güçlerin girift örgü ve karşılıklı mücadeleleri içinde, sosyalist devrim için açılan imkanları farketti. Nisan Tezleri, bu tarihsel koşullarda, bir bilimsel öngörü ve devrimci eylem programı modeli oldu."

"Şubat'tan Ekim'e kadar uzanan bu dönem, devrimci düşünce ve eylemin canlı diyalektiğinden öğretici dersler çıkaran Lenin ve mücadele arkadaşlarının politika sanatını, bütün açıklığıyla, ortaya serdi."

M. S. Garbaçov;
Yolumuz Ekim'in Yolu Öncülerin Yoludur(1)

Bilim daha inatçıdır.

Sanat daha patlayıcı oluyor.

Her bilim adamının sanatçı olması gerekmiyor; ancak her büyük bilim adamında bir sanatçı dokusu olmalıdır. Büyük bilim adamı, bir dönüşün, bir buluşun habercisidir; bilimde ve sanatta, haberci haberini, küçük küçük ipuçlarından, yalnızca ayrıntılardan alıyor.

Büyük sanatçı, ayrıntılardaki büyük dönüşü sezebilendir. Büyük sanatçı ve büyük bilim adamı, bir büyük aşıktır; ipuçlarındaki büyük dönüşü göremeyenin büyük sevgiler için yeteneği olduğunu düşünemiyorum.

Dağ kadar büyük kayaların kılcal damar kadar ince yarıklarında yaşam mücadelesi veren dağ çiçeklerini göremeyenlerden aşık çıkabileceğini sanmıyorum. Baharda tomurcukların patlamak üzere olduğunu sezemeyenlerden, patlayacağı günü tahmin edip de büyük bir heyecan

patlaması yaşamayanlardan büyük devrimci olabileceğine inanmıyorum.

Büyük devrimci, bir büyük bilim adamı, bir büyük sanatçı ve kesinlikle bir büyük aşık dokusu taşıyabilendir. Devrimcide, ambriyonik halde, bilim adamı ve sanatçı özellikleri var; ayrıntıların diyalektiğinden toplumsal savaşlara gidebiliyor.

Vladimir İlyiç'i böyle düşünüyorum. 1917 Nisan başında, Petrograd'ın Finland İstasyonunda, Nadejda Krupskaya, Lenin için, şöyle düşünüyor: "İlyiç, bu devrimin başlangıcını, vücudunun her hücresinde duyuyordu.(2) Kendinde görünmüyor; cisimleşmiş bir sosyalist devrimci olarak dolaşıyor.

Başlayan burjuva devrimidir; öyle gideceği sanılıyor. Bolşevikler de öyle düşünüyorlar; 1917 Şubat Devriminin sevinciyle, geri adım atmış görünüyorlar. Pravda'nın bir menşevik yayından farkı yok; burjuvaziyi ürkütmemeye çalışıyor. Savunmacı ve uzlaşmacı istasyona gidiyor. Lenin'in, Kamenev'e ilk söyledikleri şunlar oluyor: "Pravda'da yazdıkların nedir? Makalelerinin bir bölümünü gördük ve sana küfredip, durduk!(3) Vladimir İliç, Finland İstasyonunda, bir "devrim için devrim" başlatıyor; Parti ile başlıyor.

Adı pek bilinmiyor; Lenin, Ekim Devriminin ünlüsüdür. Ekim 1917 tarihinden önce, ancak devrimci çevrelerde biliniyor. Ancak, bu sadece sınırlı çevrelerde bilinen adamın Petrograd'a gelişi, kısa bir zamanda herkes tarafından "duyulmaya" başlıyor; çünkü, olayların gidişi değişiyor.

İlyiç, Petrograd'a döndüğü zaman, Edward Heald de Petrograd'dadır; YMCA'nin, Genç Erkeklerin Hristiyan Birliği'nin Rusya'da görevli bir Amerikan yöneticisidir. Devrim günlerinde sürekli olarak "Sevgili Anneciğim" veya "Azizim Ev Halkı" başlıklarıyla, evine, Amerika Birleşik Devletleri'ne, mektuplar yazıp duruyor. Nisan başında, eski tarihle 2 Nisan ve yenisiyle 15 Nisan tarihli, "Sevgili Anne" diye başlayan mektubunda "Bugün Easter Yortusu ve büyüleyici bahar güneşi ile harika bir gün" diyor.(4) Bir sonraki mektubunda "Siyasal olaylar hızlanıyor" notu

var. Bu mektup eski tarihle 16 ve yenisiyle 29 Nisan tarihlidir; arada Lenin, Rusya'ya ayak basıyor.

Eski tarihle 19 Nisan ve yeni tarihle 2 Mayıs tarihli mektubu, bir gün önce yapılan 1 Mayıs yürüyüşünün izlenimlerini de aktarıyor. Lenin, 1 Mayıs'ta var ve iki yerde konuşuyor; 1 Mayıs 1917 günü, sosyalist devrimi haber veriyor. Bu mektuptan uzun aktarmalar yapmak gereğini duyuyorum. The sudden burst of radical propaganda, which has developed during the pas week is attributed to a man named Lenin, who has just arrived from Switzerland. "Geçen haftadan beri artan radikal propagandanın ani patlayışı, İsviçre'den henüz gelmiş Lenin adında birisine bağlanıyor. Almanya üzerinden geldi ve rivayete göre İmparator Vilhelm ile yemek yemiş ve buradaki projelerini imparatorun desteklediği söyleniyor. Finland'dan ülkeye girerken, yol boyunca, asker ve işçileri en revolüsyoner propaganda ile borbardımana tabi tutuyor![5] Devam ediyor; aktarıyorum: "Petrograd'da trenden inerken Lenin'in ilk sözleri, 'Selam, İç Savaşa!' oluyor. Böyle bir kundakçının yaratacakları bir yana, geçici hükümetin önünde ne görevler var, tanrı bilir!" Misyoner Elward Heald ve Lenin'in yaratacağı zorlukları duymuşa benziyor; endişelidir.

Petrograd'da Genç Erkekler Hristiyan Birliği, YMCA, görevlisi Edward Heald, Amerika'da annesi ve ev halkına, Lenin'i şikayet ediyor. Mektubunu şöyle sürdürüyor: "Lenin, kente gelir gelmez, etrafına dört ya da beş yüz işçi toplandı ve ellerinde 'Kahrolsun Hükümet', 'Kahrolsun Kapitalistler', 'Savaşa Son' ve başka ne varsa 'Kahrolsun' yazılı pankartlarla bir sokak gösterisi düzenledi. Ben de sekreterlerin birisine, 'Demokratik devrimi mahfedecek zehir işte budur' dedim." Misyoner Elward, önceden haber veriyor.

Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un konuşmasına dönüyorum; dünyada olup bitenleri emperyalist haber ajanslarının telekslerinden çıkanların Türkçe çevirisinden izleyenler için Garbaçov'un 2 Kasım 1987 tarihli konuşması sürprizlerle doludur. Konuşmanın ilk iki bölümü, her bakımdan okunmaya ve tartışmaya değiyor; yeni ve ileri de-

ğerlendirmeler taşıyor. Garbaçov, "vernesya kaprelyu 1917-go: Leninskaya programma povorota k stsialistiçeskoy revolyutsii kazals'mnogim- i druz'yam i nedrugamutopiey, çut' li ne plodom bezuderjnoy fantazii' diyor; aktarıyorum: "1917 Nisan'ına dönelim; Lenin'in sosyalist devrime dönüş programı, dostları ve düşmanları dahil birçokları için bir ütopya, nerede ise dizginlenemeyen bir fantazinin ürünü olarak görünüyordu!(6) Lenin, son derece yalnız görünüyor.

Garbaçov, Lenin'in yalnızlığını son derece kibarlıkla yazıyor; Lenin, istasyonda kendisini karşılayan kalabalığın sevgi gösterileri içinde son derece yalnız duruyor. Plehanov, daha sonra "Nisan Tezleri" adıyla ün kazanan Lenin'in sosyalist devrim tezlerini tek sözcükle "hezeyan" olarak niteliyor. Plehanov, Lenin'in Marksizm yolunda gerçek öğretmenidir ve Rusya Marksizminin duayeni demek uygun düşüyor. Plehanov bir yana Merkez Komitesi'nde bir tek ve yalnızca bir tek desteği var; tek başına şu güzel ve harika kadın Kolontay Lenin'i destekliyor.(7)

Bu Lenin'in ikinci büyük yalnızlığı oluyor; bunu istiyor. Birincisi ise isteğe bağlı değil; İlyiç'i hem çok üzmüşe hem de çok etkilemişe benziyor. Vladimir İlyiç'in bu ilk ve büyük yalnızlığını Krupskaya'dan aktarmak istiyorum; Vladimir'in ağabeyi, Çara suikast girişimi nedeniyle, sonunda idam edilmek üzere yakalanıyor ve tutuklanıyor. Ulyanov ailesi birdenbire kendisini büyük bir yalnızlığın içinde buluyor; Nadejda Krupskaya, sözlerine, "Vladimir İlyiç, bir keresinde bana, büyük kardeşinin tutuklanması üzerine liberallerin tutumunu anlatmıştı" diye başlıyor.(8) "Bütün tanıdıkları Ulyanov ailesinden yan çizdiler! Bir yaşlı öğretmen, her akşam satranç oynamaya Ulyanovlar'a giden bu aile dostu yaşlı öğretmen bile, ziyaretlerini durdurma akıllılığını gösteriyor.

"Vladimir İlyiç, bana, bu yaygın korkaklığın üzerinde derin etkiler yaptığını söyledi!" Bunları yazdıktan sonra Krupskaya, kendi değerlendirmesi olarak, şunları ekliyor: "Bu gençlik deneyimleri, hiç kuşku yok, Lenin'in liberallere karşı tutumu açısından üzerinde izler bıraktı. Lenin, liberal gevezeliğin tüm değerini erkenden öğrenmişti." Le-

nın, liberallere hiç güvenmedi; korkak ve kaypak olduklarını hiç unutmadı.

Lenin'in liberallere güvensizliği, demokratların her zaman geri adım atacaklarına inanması, Nisan Tezleri'nin anlaşılmasını kolaylaştırıyor. Nisan Tezleri, tüm liberallerden, tüm demokratlardan kopmayı ve çok hızlı bir biçimde ayrışmayı ve bunun için bir yeni enternasyonel kurmayı, bir yeni parti yaratmayı ve partiye bir yeni isim bulmayı içeriyor. Bunları anlayamayanları, "eski bolşevik" ve daha genel bir söyleyişle "eski solcu" olarak dışlamayı anlatıyor. Nisan Tezleri ile Lenin, kendi yarattıklarından kopmayı öngörüyor, isteğe bağlı ve büyük bir yalnızlaşma sürecini başlatıyor.

Hepsi güzel; Krupskaya'dan aktardıklarım ve bunlara eklediklerim, Nisan Tezleri'nin anlaşılmasını kolaylaştırıyor. Ancak bu kadar değil; aynı zamanda Lenin'i anlamayı zorlaştırıyor. Bunu kabul etmek durumundayım. Gerçi Lenin'in ilk çalışmalarında Nisan Tezleri'nin izlerini bulmam ve bulduklarımı tezlere bağlamam zor değil; Lenin'in, "Narodismin Ekonomik İçeriği ve Bay Struve'nin Kitabında Eleştirisi" başlıklı incelemesi, aynı ölçüde liberallere güvensizliği ve kopma isteğini yansıtıyor. Lenin, bu çalışmasında, Marksistler adına narodniklerden, "şu 'nezih' burjuva Rusya'nın 'uygar nezahetinden' tümüyle kopmalarını" istiyor.(9) "Biz" diyor, Marksistler, "kendimize, tümüyle, bu bakkallar toplumundan tamamen 'farklılaşmış' olanları, Mihalovskiy ile Yujakovs'un çok tipik pöti-burjuva nitelemelerini kullanacak olursak, 'afaroz edilmiş' olanları, muhatap almalıyız." Vladimir İlyiç, burjuvazi ve burjuva demokrasisiyle, liberallerle, kesin ve katıksız bir ayrışma ile başlıyor.

Fakat yine de yetmiyor; Lenin'in düşüncesinin gelişiminin yazılması gerekiyor. Burada yapılabileceğini sanmıyorum; bu inceleme çerçevesinde böyle bir iddiayı da dile getirmiyorum. Burada sadece bu incelemeyi kendi tutarlılığına kavuşturabilmek için doldurulması gerekli boşluklar var; bunlara işaret etmek istiyorum.

Önce Lenin'in düşüncesinin çözümlenmesi ve gelişiminin yaratıcı bir biçimde yazılabilmesinin, Marx'ın yazdık-

larının incelenmesinden daha zor olduğunu ileri sürebiliyorum. Bunun için iki neden var; Lenin, Marx'a göre çok daha eylemle doludur. Eylem, pratik demek oluyor; pratikle teorinin diyalektik ilişkisi kabul edilmekle birlikte pratik olarak ileri sürülen her düşüncenin teorik olduğunu söylemek mümkün görünmüyor. Zorluğu yaratan ikinci neden ise Marx'ın Lenin'e göre daha büyük bir teorik öncü olmasından kaynaklanıyor; Lenin'in en büyük katkıları örgütlenme ve devrim stratejisi üzerinedir. Kuşkusuz bunların da teorik özü var; ancak hem teorik özü yakalamak hem de çıkarıp ortaya koymak çok daha güç ve riskli oluyor.

Bu çerçeve içinde Lenin'in tüm eylemli ve teorik yaşamına egemen olan üç çizgiyi sıralayabiliyorum. Bir: Lenin, mutlaka devrim yapmak istiyordu. İki: Lenin, toplumdaki hiçbir muhalefetin dışında kalmak istemiyordu. Üç: Hep birlik peşinde koşuyordu. Bu üç çizgi, özellikle "Ne Yapmalı?" ile "Nisan Tezleri" arasındaki Lenin'i anlamada, bana, önemli ölçüde aydınlatıcı geliyor.

Ne Yapmalı'yı başlangıç alıyorum; Lenin'in yükselişinin de başlangıcıdır. Tarihler hep başarılı olana göre yazılıyor; bütün bilimler türünden son derece Darwinist bir rengi var. Ancak Ne Yapmalı'ya kadar olan Lenin'in katkılarını çok fazla abartmamak gereğini yazmaktan çekinmiyorum. Daha önceki yıllara gitmekle birlikte temel tartışma popülizm ile oluyor ve narodnik bakış açısını yenme etrafında düğümleniyor. Tartışma kapitalizmin varlığı üzerinedir; yıldızlarını, Mihail Tugan-Baranoskiy, Pyotr Struve, "legal Marksistler" ile Georgiy Plehanov, Rusya Marksizminin babası, sağlıyorlar. Kapitalizmin varlığını ve geliştiğini ayrıntılarıyla göstererek iktisat alanında Tugan ve Struve ile felsefe ve politikada Plehanov, yol açıcı işlev görüyorlar; Tugan-Baranovskiy'in Rusya'da fabrikalar üzerindeki incelemesi, Struve'nin genel olarak kapitalizmle ilgili çalışmaları ve özellikle Plehanov'un "Ayrılıklarımız" başlıklı uzun incelemesi yolu temizliyor. Lenin, buradan giriyor.

Lenin'in, 1898 tarihli ve Sibirya'da yazdığı "Razvitiya Kapitalizma v Russia" adlı çalışmasının zamanında çok

etkili olduğu söylenemez, bugün okunduğunda getirdiği yeni ipuçları açısından daha değerli görünüyor. Ancak 1898 yılında kurulduğu kabul edilen Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluş bildirgesini de kaleme alan Pyotr Struve ile Tugan-Baranokvskiy, Rusya'da kapitalizmin varlığını kanıtlamış durumdalar. Zamanında ve bu konuda, Lenin'e yapılacak fazla iş bırakmıyorlar.

Öyle görünüyor, narodnizme karşı mücadele Rusya Marksizmine bir de hastalık hediye ediyor; narodnizmin etkisinin azaldığı bir ortamda S-D İşçi Partisi'ni devrimci bir örgüt haline getirmek bir görev olarak duruyor. Ne Yapmalı'da Lenin'in yapmak istediği ve yaptığı budur; ancak Rusya Marksizmin iltihabını patlatmış oluyor. Lenin, mevcut birikimi ihtilalci bir örgüte çevirmek isterken, Rusya sosyal demokratlarını ikiye bölüyor; hastalığı teşhis ediyor ve tarih, adını, menşevizm olarak koyuyor. Kapitalizmin varlığını ve geliştiğini anlatma serüveni, S-D İşçi Partisi içinde, giderek kapitalizme bağlanma ve bilinç altında kapitalizmi koruma eğilimlerine yol açıyor.

Lenin, Pyotr Struve'nin narodnizm eleştirisini konu alan 1894 tarihli incelemesinde ve bir yerde, "Marksist, bir teorik tartışma yaparken, kendisini, zorunluluğu ve kaçınılmazı kanıtlamakla sınırlar" diyor, bu tarihte henüz yirmi dört yaşındadır ve büyük bir yöntemsel olgunluğu açıklıyor. Marksistlerin Rusya'da kapitalizmin varlığını ve geliştiğini kanıtlamaya çalışmaları, burjuva demokrasisinin faziletini anlatmayı değil, kapitalizmin ve burjuva demokrasisinin sonunun gelişinin zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu göstermeyi amaçlıyor.

Bu bir çizgi ve felsefe ayrılığıdır. Lenin, revolüsyoner bir örgüt kurmak isterken, kendi örgütünü parçalıyor; 1917 Nisan ayına kadar hep birarada olmaya çalışıyor. Lenin'in menşevizme yönelttiği her eleştiride, hiçbir zaman birlik kapıları kapatılmıyor ve her zaman birlik imkanları araştırılıyor.

Bir nokta önem kazanıyor: Önce teorik birliktir.

Teorik birliğe dayanmayan hiçbir birlik kalıcı ve işler olamıyor. Bu dönemde Lenin'in yazılarının tümünde, bir yanıyla, menşevizm ile "teorik" birlik arayışları var.

Bu kadar değil, Lenin, toplumdaki düzen karşıtı bütün muhalefetle beraber olmak istiyor. Narodniçestvo, yenilmiştir; ancak, kitap üzerinde ve "teori" platformunda yeniliyor. Eylem planında eser'ler, 1917 Devrim meclislerinde bile son derece güçlüdürler. 1905 yılı ve 1905 Devrimi, narodniklerin Rusya kırlarında ve köylüler arasındaki gücünün güçlü izlerini taşıyor. Lenin, İki Taktik'i işte tam bu zamanda, narodnizmin derin hareket gücüyle ortaya çıkan devrimci demokrat köylü hareketlerinin en başarılı olduğu bir zaman kesitinde yazıyor. İki Taktik, köylülerin devrimci demokrat başarılarını hesaba katıyor ve bunları, Rusya topraklarında doğmaya başlayan devrimci bilimin içine almaya özen gösteriyor.

"Bir burjuva devrimi, proletaryaya, en yüksek düzeyde yararlıdır. Proletaryanın çıkarları açısından bir burjuva devrimi kesinlikle zorunludur!"(10) Bunları, İki Taktik'ten aktarabiliyorum. Daha da ileri gidebiliyor; "belli bir anlamda bir burjuva devrimi, proletaryaya burjuvaziden daha çok yararlıdır" diyebiliyor. Teorik köprüler kurmaya çalışıyor.

Ancak bu kadar değil; kendisini ve kafasındakileri ele vermekten geri kalmıyor. Demokrat ve sosyalist devrimleri, teorik programları itibariyle, birbirinden ayırmakla birlikte bu iki devrim arasındaki zaman aralığını telaffuz etmekten titizlikle kaçınıyor. Ayrıca, Ne Yapmalı'nın yazımından beri "jakoben" suçlamasıyla karşı karşıya geldiğini(11) hatırlıyor ve bir rastlantı olduğunu sanmıyorum, İki Taktik'te jakobenizmin has tanımını veriyor. Marx'ın, jakoben şiddeti, "burjuvazinin düşmanlarıyla, mutlakiyetle, feodalizm ve safdillikle, plebyen usülde hesaplaşma" olarak anlatımını aktardıktan sonra, "çağdaş sosyal demokrasi"nin jakobenleri bolşeviklerdir" diyor.(12) Yine İki Taktik'de şunları da ekleme gereğini duyuyor: "Bir sosyal demokrat, bir an için bile, proletaryanın, sosyalizm için ve kaçınılmaz olarak, en demokratik ve cumhuriyetçi burjuva ile pöti-burjuvaziye karşı da sınıf mücadelesi vermek zorunda olduğunu unutmamalıdır."(13) Zaman aralığını belirlememekle birlikte aşamanın kalıcı olmadığını gösteriyor.

Bu dönemle, 1905 Devrim günleriyle ilgili olarak, bir aktarma daha yapma gereğini duyuyorum. Lenin, politik birlik için teorik birliği arayışı çerçevesinde İki Taktik'i yazıyor ve İki Taktik ile hemen hemen aynı zaman içinde ve İki Taktik'in devamı sayılabilecek kısa bir çalışmasında bir de şunları ifade ediyor: "Demokratik devrimden, gücümüzün, sınıf bilinci olan ve örgütlü proletaryanın gücünün, imkanlarına uygun olarak, birden ve net biçimde sosyalist devrime geçmeye başlayacağız. Biz, sürekli devrimden yanayız. Yarı yolda durmayız!"(14) Lenin'in tüm yazıları içinde sürekli devrim, yalnızca burada ve devrimci demokrat köylü hareketi ile teorik bütünlük arayışları içinde geçiyor.

1917 Devrim günlerinde ise artık birlik değil iktidar istiyor. "Nisan Tezleri" olarak bilinen çalışmalarından aktarıyorum: "Tüm söylenenlerden sonra, Rusya'da sosyal demokratların birleşmesinin sözkonusu olmadığını anlatmak için çok söze gerek yoktur!"(15) Artık yalnızlaşma dönemidir ve şunları, aynı yerde, söylüyor: "Bundan böyle Örgütleme Komitesi Partisi ile, 'savunmacı' düzeyine inen, İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin Yürütme Kurulu'nda borç lehine oy kullanan, Raboçaya Gazete'de Potresov ile bir blok kurulmasını hoşgörüyle karşılayan Çheidze ve Tsereteli ile birlikte olma düşüncesine bir an için bile sahip olmaktansa, Liebknecht türünden bir tek dostla kalmak ve bu devrimci proletarya ile yalnız kalmak anlamına geliyor, ancak iyidir." Yalnızlık açıklıkla ve sözcükleri telaffuz edilerek savunuluyor.

Demokrasi için de şu hükmü veriyor: "Bir komünist parti sözkonusu olduğunda demokrasi deyimi, yalnızca, bilimsel açıdan yanlış olmakla kalmıyor, 1917 Mart ayından itibaren bu deyim, devrimci halkın gözlerinin üzerine takılmış ve onların kendi inisiyatifiyle, cesaretle ve özgürce yeni olanı kurmalarını önleyen at gözlüğü oluyor. Yeni devlette tek iktidar ve her biçimiyle devletin 'ortadan kalkışının' habercisi olarak, işçi, köylü ve diğer temsilciler sovyetidir." Lenin, bütün iktidarın Sovyetler'e geçmesini ve buna karşı çıkanlarla, Geçici Hükümeti destekleyenlerle tüm bağların koparılmasını savunuyor.

On beş yıla yakın bir zaman boyunca sürekli jakoben suçlamasıyla karşılaşmasının Lenin'i çok düşündürmüş olduğu anlaşılıyor; fiili durumu "ikili iktidar" olarak nitelendiriyor. "Kimse daha önce ikili iktidarı ne düşündü ve ne de düşünebilirdi" diyor ve ekliyor; "Bu iktidar 1871 Paris Komünü ile aynı türdendir"(16) Paris Komünü'nde bir iktidarın kaybedildiğini ve burada da kaybedilmemesi gerektiğini düşünüyor; hiçbir devlette ikili iktidar sürekli olamıyor. Jakobenlerin, jakoben klübündeki iktidarları ile konvansiyonun Kamu Güvenlik Komitesi'ndeki ikili iktidarı ancak bir süre devam edebildi; Paris Komünü, 1793-1794 deneyimi hatırlatılıyor. Lenin, aynı yerde, yazıyor: "Her revolüsyonun temel sorunu devlet iktidarı sorunudur. Bu sorun anlaşılmadıkça, revolüsyona rehberlik bir yana, devrime akıllı bir biçimde katılmak bile mümkün olamaz." Kendi partisini, bunları anlamakla suçluyor; belli sonuçlar çıkarıyor.

"Şimdi proleter Komünist Partisi yaratalım; bunun unsurları, zaten, bolşevizmin iyi yandaşları tarafından hazırlanmış durumdadır." Yeni bir partiden söz ediyor ve bolşevizmin, bunun unsurlarını hazırladığını belirtiyor. O güne kadar birlikte olduğu ve bir anlamda da çoğunluğunun oluşumuna en çok katkıda bulunduğu arkadaşlarının önemli bir bölümünü "eski bolşevik" olarak niteliyor ve bunları aşağılıyor. Lenin, yetiştirdiği partililerin bir bölümünü artık "eski bolşevik" sayıyor ve bunlar için, yalnızca tarihin tozlu arşivleri arasında yer arıyor. "Şimdi sadece 'İşçi ve Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü" sözünü edenler zamanın gerisine düşenlerdir ve sonuç olarak, gerçekte proleter sınıf mücadelesinin karşısındaki burjuva partisine katılmış oluyor. Bunlar, revolüsyon öncesi kadim zamanlar 'bolşevik' arşivine (buna 'eski bolşevikler' arşivi de denebilir) havale edilmelidir." (17) Öyle eski bolşevik dediklerini sıradan üyeler arasında da aramıyor, bir yerde "yoldaş Kamenev'in eski bolşevik formülü"(18) diyerek, eski bolşevikleri partinin üst kademesinde ve yakınında gördüğünü belli ediyor.

Old Bolshevism should be discarded.(19) Çok açık; eski bolşevizm çöplüğe atılmalıdır. Çok açık; "Nikola devril-

dikten sonra demokrat da olsa bir devrimci olmak hiç de meziyet değildir." Çünkü, "sadece bir laftır." Bu kadar da değil; demokrasi, "Sınıf antagonizmini ortaya çıkarmak yerine üstünü örter". Ve "Bir bolşevik, üstünü kapatacak yerde, işçi ve köylülerin gözlerini bu antogonizmlere açmalıdır". Lenin, yeni partinin tanımını vermeye çalışıyor.

"Never again along the lines of the Second International! Never again with Kautsky! By all means a more revolutionary programme and more revolutionary tactics!"(20) Lenin, henüz Petrograd'a dönmeden önce, şubat 1917 haberini işitir işitmez, Stockholm'da Kolontay'a yazıyor; "İkinci Enternasyonal ile bir daha asla" diyor. Bir daha asla Kautsky ve türüyle yürümeyeceğini belli ediyor. "Daha devrimci bir program" diyor ve noktalıyor.

Kütlelerin hareketini duymuştur; taşıdığı ağırlıklardan kurtulmak isteyen bir kaptana benziyor. Henüz yalnız olduğunu biliyor, bu yalnızlığın istatistiklerini tekrarlamak istemiyorum. Ancak tıpkı o günlerin Rusya'sında iktidarın ikili niteliği türünden yalnızlığın da ikili olduğunu ifade etmek istiyorum. Birinci yalnızlık, voralan Bolşevik Parti içinde, Lenin'in artık kullandığı niteleme ile "eski" partide Lenin çizgisinin yalnızlığıdır, bir Kolontay ve bir de ilk katılanlar arasında Molotov var. Lenin, partisini sallıyor ve salladıkça yenileştiriyor ve yenileştirirken çizgisi güç kazanıyor. Nisan'ın sonunda, devrimci bir hızla Lenin yeni çizgili partiye hakim oluyor.

İkinci yalnızlık Rusya'ya egemen olma durumundaki devrimciler arasındadır; burada, çok sayıda kanıtlar arasında az kullanılan birisini kullanmak istiyorum. YMCA görevlisi Edwart Heald, eski tarihle 7 ve yenisiyle 20 Mayıs tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "ev halkına" yazdığı mektupta şu bilgileri veriyor: "Köylü Konvansiyonu açıldığı zaman Petrograd sovyeti hâlâ toplantı halinde idi. Sibirya'dan, uzun sürgünden yeni dönen 'Devrimin Büyükannesi' olarak bilinen Madam Breşkovskaya, gerçek demokrasi için çok güçlü bir çağrı yaptı ve köylüyer, radikal bolşeviki karşısında hızla demokrasiye döndüler. Radikaller, toplam sekiz yüz içinden iki veya üç oy aldılar."(21) Heald, "bolşevikler" sözcüğünün çoğulunu,

"bolşevizki" olarak Rusçasıyla yazıyor ve bolşevikinin bu büyük yalnızlığını belgeleyenler arasına giriyor.

Hepsi bu kadar. Yazmak istediklerim bu kadar. Bilimin daha inatçı ve sanatın ise daha patlayıcı olduğunu yazmak istiyordum. Büyük dönüşümler için bilim adamlarında mutlaka sanatçı mayası olmalıdır; bunu yazmaya çalışıyorum.

İki nedenle bunu yazmaya çalışıyorum. Dağ kadar büyük kayaların kılcal damar kadar ince yarıklarında yaşam mücadelesi veren dağ çiçeklerinin haberini alabilmek bir sanatçı işidir; Lenin, bu haberi alıyor. Bu kadar değil, özgür bir yalnızlığı bu kadar hızlı bir kalabalığa çevirmeye tek başına bilimin gücünün yetmeyeceğine inanıyorum. Politikanın da bir sanat yanı olduğuna inanıyorum; Lenin, bunu bir kez daha gösteriyor.

Ekleyeceklerim var: Politika sanatı yaratılmadan devrim yapmanın imkansız olduğuna inanıyorum.

NOTLAR

(1) Bu çeviriyi, Rusça aslından yapıyorum. Kullanılan tamlama, politiçeskoe iskusstvo'dur; tam karşılığı politika sanatı oluyor. Ne yazık, Sovyet çevirmenler, bunu, hep "political guidence" olarak İngilizceye çeviriyorlar. Bu kez bir de "art of politicakl guidance" diyerek daha da anlaşılmaz yapmışlar. Dönem Yayıncılık'ın, hızlı çevirme zorunlulukları ile çevirinin her tarafını Rusçası ile karşılaştırmadığı anlaşılıyor; DY çevirisinde "siyasal önderlik sanatı" olarak geçiyor.

Rusçadan, Sovyetler Birliği'nde, İngilizceye yapılan çevirilerden hep yakınıyorum. Lenin'in Toplu Çalışmaları'nın ve özellikle Nisan Tezleri ile ilgili yazılarının İngilizcesi bir felaket; bunu mutlaka aslından Türkçeye kazandırmamız gerekiyor.

M. Gorbachev, October and Perestroika: The Revolution Continues, Moskow, 1987, s. 9 ve 10.

M. Garbaçov, Yolumuz Ekim'in Yolu, Öncülerin Yoludur, Ankara, 1987, s. 5.

(2) Nadezhda Krupskaya, Memories of Lenin, ilk baskı 1930, Patnther Books, 1970, s. 296.

(3) E.H. Carr, The Bolshevik Revolution 1917-1923, Vol. I. ilk

baskı 1950, Pelican Books, 1966, s. 89.

(4) Edvard T. Neald, Witness to Revolution, Letters from Russia 1916-1919, Kent University Press, 1972, s. 82. (xxxx) İbid., s. 88.

(5) N. Krupskaya. Memoirs of Lenin., op. cilt., s. 16.

(6) Garbaçov, kaldığı yerden şöyle sürdürüyor: "Fakat yaşam, yalnızca böyle bir programın devrimin ileriye doğru gelişmesinin, aslına bakılırsa da, toplumsal kurtuluşun ve ulusal felaketi önlemenin siyasal temeli olabileceğini ve gerçekte de olduğunu gösterdi." M.S. Garbaçov, Put' Oktyabrya-Put' Pervoprohodtzev, 2 kasım 1987, str. 2

Rusçasında "sotsial'nogo spasenie" geçiyor; İngilizceye "scocial savation" ve Türkçeye "toplumsal kurtuluş" olarak çevrilmiş, DY tarafından yapılan çeviri aslına daha çok yakışıyor. M.S. Gorbachev, October and Perestroika, op. cilt., s. 10. M. Garbaçov, yolumuz, Ekim'in Yolu, Öncülerin yoludur, op. cilt., s. 6

(7) Trotskiy, Rusya Devrimi Tarihi'nde Stalin'in de Nisan Tezleri'ne uzak olduğunu diline doluyor. Bir sır değil; Stalin kendisi bunu yazıyor ve "yanılgı" olarak niteliyor.

L. Trotsky, History of The russian Revolution; Vol III, ilk baskı, 1932-1933, London, 1967, s. 137. Yu. V. Stalin, Soçineniya, Vol. VI. s. 334.

(8) V.I. Lenin, Collected Works, Vol. s. 352.

(9) V.I Lenin, Collected Works, Vol, IX, p. 50.

(10) V.I. Lenin, Collected Works, Vol. IX, s. 59.

(11) 1904 yılında, Avrupa'da sürgünde, Lenin'in yakını, daha sonra menşevik ve 1928 yılından itibaren de Avrupa'da göçmen Vlantinov, Alias Volsky, 1904 yılı başlarında Bir Adım İleri, İki Adım Geri'yi yazarken, Lenin'in, kendisine şunları söylediğini yazıyor: "Menşeviklerin burjuva bel kemiksizlikleri ve bakış açılarının revolüsyoner Marksizmin gerekleriyle toptan bağdaşmazlığı, 'konspirasyon', 'blanquizm', 'jakobenizm' çığlıklarından çok iyi anlaşılıyor. Trotskiy, beni nasıl tepelemek istedi? Bana Jakoben, Robespierre diyerek. Akselrod bizi ne ile ürkütmeye çalışıyor? Hareketimizin bir 'Jakoben Klübü' etkisine girme tehlikesiyle. Martov, yakın zamanda bir menşevik toplantısında jakobenler hakkında ne demişti? Sosyalist demokrasi ile jakobenizm arasında ortak hiçbir şey olamazmış. Zasuliç ve Potresov'dan söz etmiyorum; onların jakobenizm hakkındaki görüşlerini uzun zamandan beri biliyorum. Jakobenizmden bu panik yüklü korku, Akimov'larda Jaure'cilerde, Jirondenlerde, oportü-

nistlerde ve bugün sosyal demokrasideki revizyonistlerin tümünde var." Nikolay Valentinov, Encounters, with Lenin, Oxford University Press, 1968, s. 128.

(12) Ibid., s. 85
(13) Ibid., s.237
(14) Ibid., s. 237.
(15) V.I. Lenin, Collected Works, Vol, xxIV, s. 84.
(16) Ibid., s.38.
(17) Ibid., s. 45.
(18) Ibid., s. 50.
(19) Ibid., s.149.
(20) Nadejda Krupskaya, Memories of Lenin, op. cit., s. 289.
(21) Edward T. Heald, Witness to Revolution, op. cit., s. 95.

DAHA TEMİZ DAHA İYİ

Bugünkü Avrupa'nın en etkin sosyalist liderleri, en etkili sosyalist yayın organları, şoven, burjuva ve liberal ve asla sosyalist olmayan görüşlerin sahipleridirler."

"İkinci Enternasyonal'in çöküşü, artık bir geçmiş olan (ve 'barışçıl ' denilen) bir tarih döneminin özelliklerinden çıkan ve yakın zamanlarda Enternasyonal'i fiili egemenliğine alan oportünizmin çöküşüdür."

"Bugün Avrupa Enternasyonal'i somutunda çöken sosyalizm değildir; çöken yetersiz sosyalizmdir, bir başka deyişle oportünizm ve reformizmdir."

"Oportünistlerle ve sosyal şovenlerle birlikte olduğumuz sürece, bir gerçek proleter enternasyonalist yol izlenemez, savaşa aktif ve muhalefet savunulamaz ve böyle bir eylem için güçler harekete geçirilemez."

V.İ. Lenin,
Collected Work, Cilt 21,s. 29-31 21 114.

1870 yılında Sedan'da Almanların Fransızları yenmesiyle başlayan ve 1914 yılında Almanların, adına daha sonra dünya savaşı denilen bir saldırıyı başlatmalarına kadar geçen zamana, tarih içinde, bir "Alman dönemi" denilebilir; Almanya'nın siyasal birliği kurması, sanayileşmesini tamamlaması, giderek dünyaya model sayılması hep bu zaman aralığında gerçekleşiyor. Başlangıcını hemen izleyen Paris Komünü de kapandıktan sonra ve 1789 Büyük Fransız Devriminin gecikmiş ve bükülmüş yankıları sayılabilecek iki Türk Devrimi, bir Rus, bir İran, bir Çin ve bir de Meksika Devrimleri bir kenara konacak,

olursa, böyle bir dönem artık emperyalist rengine bürünen dünya kapitalist sistemi için istikrar yıllarına işaret ediyor; Avrupa'da devrimler çağı sona eriyor. Bu dönem Avrupa proletaryasına iki enternasyonale mal oluyor; bir yükselme, hızlı gelişme ve içten çürüme dönemidir.

İçten çürüme, dışa, kolaycı çözüm ve öneriler olarak vuruyor.

Hızlı gelişme ile içten çürüme ilişkisini çözümlemek durumundayım; hızlı gelişme ile birlikte içten çürümenin ortaya çıkabilmesi için gelişmenin önünün tıkanmış olması ve tıkanıklığı açacak yolların reddedilmesi gerekiyor. Ancak burada, sürdürebilmek ve sunuşu kısa tutabilmek için, paranteze ihtiyacım var; dünyaya eşitsiz gelişme yasası açısından bakıyorum.

İlk formülasyonu Marx'a aittir; 1851 yılında bir Almanya gözleminden çıkıyor ve dilleniyor. İlk formülasyonun Marx'a ait olmasına karşın, Marx'ın sistemine damgasını vurmuyor; Lenin daha da geliştiriyor, ancak Lenin'in, bu yasasının sistemi için öneminin bilincinde olduğunu düşünemiyorum.

Eşitsiz gelişme yasasının bir uygulamasından söz edilebilir; Almanya sanayileşme sürecine, klasik örneklerinden çok geç başladı. Eşitsiz gelişme yasasına göre, klasik örnekten ve bu arada İngiltere'den çok daha hızlı kalkınması gerekiyor. 1870–1914 arasında bu kesinlikle var; fakat bundan da önemlisi, eşitsiz gelişme yasası gereğince, kapitalist Almanya'nın birçok feodal kurumu içinde barındırması zorunlu oluyor. Bu daha çok var; Alman burjuvazisi, aslında kendi kendisinin hainidir.

Almanya'nın tarihi, devrimine ihanet eden sınıfların tarihidir.

Marx'ın 1851 yılında kendi ülkesinin burjuvazisinin ihanetini gözlemeden önce Komünist Manifesto'yu kaleme almak zorunda kalması ve bu nedenle kapital çözümlemelerini eşitsiz gelişme yasasının daha çok etkileyememiş olması, çağdaş bilim için yeni görevler getiriyor. Yeni ipuçları şimdiden görülüyor.

Pratik zaman, eylemin döküm kalıbıdır. Bir çerçeve olduktan sonra zaman, eylemin hızı ile belirleniyor. Bu ne-

denle gelişme hızlı ise, zaman daha kısa oluyor.

Buradan iki sonuç çıkarabiliyorum; eylemi ayıklamak, zamanı ayıklamaktır. Bu, birinci sonuç oluyor ve ikincisini bir tez olarak yazabiliyorum: Türkiye'de bütün çağdaş dönemler, Avrupa ve Rusya'ya göre, çok daha kısadır. Türkiye, eşitsiz gelişme yasasının zembereği içindedir ve Almanya için 1870-1914 dönemini Türkiye için belki de 1960-1974 arasında almak mümkündür, öyle sanıyorum.

Türkiye'de bu dönem bir görkemli gelişme ve bir içten çürüme dönemidir.

1987 yılında yapılan referanduma atılan sol oylar ve Albay Türkeş, Profesör Erbakan, Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel üzerine Kenan Evren ve arkadaşları tarafından konmuş yasakların kaldırılması için bir bölük solun açtığı "evet" kampanyası, görkemli gelişme ile birlikte yayılan içten çürümenin bugüne uzantısıdır. 1970 yılına uzanan bir pratikler demetinden çıkan bir düşüncenin ürünüdür. Artık bir çözüm olmaktan da çoktan çıkmış olan bir kolaycılığı ele veriyor.

1914 yılında kendi kapitalistlerinin arkasına dizilerek bir emperyalist savaşa "evet" diyenler, emperyalist savaşa katılmayı savunanlar, bununla, Çarlık Rusyası'nı dize getirerek Rusya proletaryasını özgürlüğe kavuşturacaklarını ileri sürüyorlardı. Süleyman Demirel'in evetçi aydınları ise, dört gerici ve tutucu burjuva politikacısının yasaklarının kalkmasına katkıda bulunarak Türkiye'ye demokrasi getireceklerini dillerine doladılar; dünyanın her yerinde burjuva kuyrukçuluğu bir yüce amacın arkasına sığınılarak yapılıyor.

Almanya'nın 1870 yılında başlayan hızlı gelişmesi, yirminci yüzyılın başından itibaren birbirinin arkasından kolaycı çözüm önerilerinin sıralanmasına yol açtı; Bernstein ile açılan burjuvaziyle uzlaşma yolu Kautsky ile daha da belirginleşerek burjuvaziye açık bir yaranma politikasına dönüşüyor. Bu çizgiyi proletaryaya olduğu kadar proleter yöntemlere güvenmemeyi ve bu kaynaktan kopmayı anlatıyor.

Türkiye'de daha sınırlı bir zaman kesitinde gerçekle-

şen hızlı ekonomik ve siyasal gelişme 1970 yılına gelirken üç kolaycı çözümü bu kez yanyana sahneye çıkarmış bulunuyor; Mehmet Ali Aybar'ın liderliğinde Türkiye İşçi Partisi, seçmen ve parlamenter sayısının periyodları daha da kısaltılmış bir geometrik dizide yüksek bir katsayı ile artacağını ileri sürüyor. Doğan Avcıoğlu ile Mihri Belli'nin yönetiminde milli demokratik devrim yolu ise, burjuvazinin bir bölümünün eksik kalmış burjuva-demokratik reformlara yeniden ikna edilebileceği inancını taşıyor; her ikisi de, soğuk savaş yıllarından devrimci bir ruh ile geliyorlar ve eşitsiz gelişme yasasını duymamışa benziyorlar. Bu bir mantıktır: eksik kalmış demokratik reformları yerine getirmek, yokuş aşağı bekleyen trenin önündeki takozu kaldırmakla özdeş tutuluyor ve hareket halindeki trenin sosyalist iktidarı bulacağından endişe edilmiyor. Üçüncü kolaycılık ise THKP-C açıklamalarında yer alıyor; önce topu ateşlemeye yetecek bir alevle bozulacak bir suni denge ve bundan sonra gerillanın örümcek ağı hepotezi adını verebildiğim bir otomatizm ile kent ve kır savaşçılarının kümülatif bir biçimde birbirini büyütecekleri ve birbirine entegre olacakları güzel varsayımı ortaya çıkıyor. Milli demokratik devrim liderliği, Kemal Paşa'nın eksikliklerini tamamlamak gerekçesiyle rejimin ordusunun tümünün böyle bir devrime sokalabileceği illüzyonu içindedir. THKP-C de, buraya THKO da giriyor, temelinde milli demokratik devrim stratejisinden türetilmiş bir-iki hareket olarak, küçük sulardan büyük bir nehrin ortaya çıkmasına benzer bir biçimde, kent ve kır gerilla hareketlerinden bir büyük halk ordusunun, doğuvereceğine inanmak istiyor.

Sol parlamenterlerin yüksek katsayılı bir geometrik dizi ile çoğalacağı düşüncesi, Bernstein'in görüşlerinin Anadolu topraklarına aktarılmasıdır; bir ölçü köycülük eklemek gerekiyor. Milli demokratik devrim hipotezi bir soğuk savaş ürünüdür; Sovyetler Birliği'nde, 1950 yıllarında soğuk savaş ile çevrili bir zaman aralığında, sosyalist sisteme dost kapitalist devletler arayışının sonuçları oluyor. Suni denge ile Cobweb Teoremi'ne dayalı gerilla ordusu arayışları, 1960 yıllarında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde

okutulan tutucu iktisat dersleri bilgisini yeni bir demokratik devrim stratejisine çevirme çabalarını yansıtıyor.

Her üçü de son derece kolay ve aynı anlama gelmek üzere, son derece basittir.

Parantez açıyorum; kolaycılık ile şiddete başvurmanın veya özveri sergilemenin birebir bağlantısı olmadığını belirtmek durumundayım. Rusya'da Narodniçestva son derece özverili ve en şiddetli yolları benimsemiş bir harekettir; ancak çok basit ve çocuksu bir iktidar stratejisi var. 1960 yıllarında THKP-C çizgisinden çok daha önce iktidarın ancak şiddet kullanılarak alınabileceğini savunmuş olan Doğan Avcuoğlu'nun ölünceye kadar devrimci tutumunu değiştirdiğini ve tuttuğu yolun sosyalizme götüreceği inancını yitirdiğini hiç görmedim; Mihri Belli için de aynı düşüncelere sahibim. Sevgili Doğan, 1960 yıllarında TİP çizgisini hep korkak ve pasifist buluyordu; ben ise Avcıoğlu'nun devrimciliğine değil, yolunun basit ve kestirme oluşuna itiraz ediyordum. Bütün bunları kolaycı çözümlerle şiddeti kullanan yöntemlerin her zaman birbirinin alternatifi olmadığını vurgulamak için tekrarlıyorum.

Devam etmeden önce iki tezi arka arkaya yazmak gereğini duyuyorum. Birincisi şu: Proletaryanın devrimciliği yalnızca nesnel yaşam koşullarının, içinde bulunduğu üretim ilişkilerinin bir sonucu değil, aynı zamanda, bilgi kuramının da gereğidir. Ne yazık, bu tezimi burada açmak için yerim ve zamanım yok; bundan sonraki tezi yazabilmek için zorunlu oluyor. İkinci tez şudur:1960 yıllarında Türkiye'de devrimci yol açısı ve kalıcı bir çizgi önerilmiş olduğunu ummak, Marksist bilgi kuramını reddetmekle özdeştir. Materyalist diyalektik açıdan böyle bir bekleyişin gerçekleşmesi kesinlikle mümkün olamaz; 1960 yıllarındaki teorik birikim ve eylemler yumağı, özgün ve kalıcı bir devrimci stratejinin oluşturulmasına elvermiyor.

1960 yılları sonlarından veya 1970 yılları başlarından bugüne yol açıcı bir "teori" beklemek, 1960 yılları türünden bir kolaycılıktır. Devrimci adım olabilir, görkemli başlangıç sayılabilir; bunlar var. Devrimci yürek ve özverili çaba da var; çok daha önceki yıllardan bugüne geliyor.

Bir uzun yoldur; izleri artık elle tutuluyor. Ancak bir devrimci bugün hangi yöne bakarsa baksın yolunu açacak görüşleri bulmak ve geliştirmek zorundadır.

Daha temiz daha iyi.

1950 yıllarını içine alan soğuk savaş zamanını hareketsiz geçirdikten sonra 1960 yıllarında Türkiye İşçi Partisi'ni yöneten Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran, 1960 sonlarına doğru Doğan Avcıoğlu'nun yanında hükümet arayan ve bugün özlediği demokrasiyi "Filipin Demokrasisi" nitelemesiyle sürekli küçümseyen İlhan Selçuk, gazeteciliği Avcıoğlu'nun devrime yönelik Devrim gazetesinde yazı işleri müdürü olarak başlayan Hasan Cemal, aynı gazetenin yazarı Uğur Mumcu, TİP Bilim Kurulu üyesi ve FKF'nin Dev-Genç'e dönüşmesi sürecinde Genel Başkan Doğu Perinçek, önce TİP üyesi sonra MDD'ci Ahmet Kaçmaz, önce TİP üyesi sonra UDC'ci Haydar Kutlu, önce TİP üyesi sonra MDD'ci Murat Belge, Demirel'in yasağının kalkması için sürdürülen "evet" kampanyasında birleştiler, kimisi oy verdi ve kimisi oy vermeye çağırdı. Aslında "evet" kampanyasında değil, yine bir kolay çözümde biraraya geldiler.

Aslında yalnızca ve yalnızca, burjuvaziye ve bu arada tekelci burjuvazinin gedikli temsilcisi Süleyman Demirel'e kendilerini beğendirme yarışında birleştiler: "Uslandık" demek istiyorlar. Bu kez denemek ister göründükleri kolay çözüm o kadar basit ki, çözüm olmadığı hemen anlaşılıyor.

"Evet" kampanyasında birleşmek burjuvaziye açık bono vermektir.

"Evet" kampanyasında birleşenlerin hiçbirisinin dört tutucu politikacının yasakları kalktıktan sonra sıranın devrimci ve ilericiler üzerindeki yasakların kalkışına nasıl geleceği konusunda en ufak bir düşünceleri bile yok; olamaz ve mümkün değil. Bundan sonra burjuva politikacıların diğer yasakların kalkması konusunda harekete geçeceklerini düşünmek, burjuvazinin hatır şinas olduğu varsayımına dayanıyor; eski solcular bu kadar kibar ve özverili davranırsa Demirel ve Ecevit de (1) bunun altında kalmaz ve bir kibarlık yapar, herhalde böyle düşünü-

lüyor. Yoksa, dört gerici politikacının yasakları kalktıktan sonra 1982 belgesinin değiştirilmesi yönündeki tazyiğin çok azalacağının bilinmesi gerekiyor.

Referandum bir yol ayrımıdır; Türkiye'de solculuğu yol ayrımına getiriyor.

Artık Türkiye solculuğu daha temiz olmanın daha iyi demek olduğu bir noktaya geliyor. Temizlik dönemidir; yeni bir devrimci açılımın eşiğinde saflaşmanın aynı zamanda yeni bir saflaşma demek olduğu ortaya çıkıyor.

Kuru kalabalıklardan yüreklenmek, boş beraberliklerden övünmek, yoluna güvenmeyenlerin ve yolunda yürüyecek kadar gücü olmayanların işi olmalıdır; 1987 Referandumu aynı zamanda Türkiye'de devrimci Marksist bir hareketin bir tabanı olduğunu ve bu tabanın hiçbir zaman kazanılamadığını da gösterdi. Bu tabana inmekten hiçbir zaman çekinmemek gerektiğini düşünüyorum. Bu taban yoluna güvenenleri yüreklendirecek bir büyüklüktedir; bundan kuşku duyulmayacağını umuyorum.

İkinci Enternasyonal'in çöküşünü ilan etmek, aynı zamanda, emperyalist dönemin ilk ve en büyük partisinin, model hareketinin, bir kuru kalabalık olduğunu ve bir boş beraberlikten başka bir anlama gelmediğini de ilan etmek oldu. Yalnızca Rusya sosyal demokrat hareketi ile İtalyan partisi bu yürekliliği gösterebildi.

İkinci Enternasyonal'in çürümüşlüğünü ve çöküşünü ilan etmek, daha temizin daha iyi olduğunu da gösterdi. Daha temiz daha iyiyi doğurdu.

Almanya'da 1870 yılında nüfusun yalnızca üçte biri kentlerde yaşıyordu.Yirminci yüzyılın başında bu oran yarıya çıktı ve Birinci Büyük Savaş'ın arifesinde nüfusun üçte ikisi kentlerde yaşıyordu.(2)

Çok hızlı bir sanayileşme, aynı hızda bir kentleşme ve proleterleşme yaşanıyordu. 1870–1914 yılları arasında yepyeni bir Almanya ortaya çıkıyor.

Yarım yüzyıla yakın bu zaman kesiti, hem emperyalizmin tarih sahnesine çıkışına tanıklık ediyor ve hem de öro-santrik, Avrupa merkezli, bir dünya ekonomisinin oluşmasını görüyor. Bu dönem Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin birer sanayi ülkesi olarak ortaya çıkış-

larına paralel olarak Büyük Britanya'da Büyük Depresyon'un yaşanmasına karşın öro-santrik dünya için tam bir refah ve istikrar yıllarıdır; devrimci görüş ve çıkışların prestij erozyonuna uğradığı bir tarih kesiti sayılıyor.

Bütün dünya Avrupalılar için çalışıyor; 1913 yılında "Batı Avrupalı çiftçilerin hayvanlarını ithal malı tahıl ile beslemeleri gayet doğal görünüyor." (3) Sanayi Devriminden sonra uzun ihtilaller döneminin geride bırakılması ve ihtilallerle savaşların Doğuya itilmesi sırasında gerçekleştirilen bu duyulmamış ve görülmemiş refah düzeyi, Avrupa'nın ve Avrupalıların kendisine güvenini olağanüstü ölçüde arttırıyor. Avrupalıların maddi koşullara dayalı bu kendine güveni, emperyalist aşamada dünya halklarının tümünü küçümseme ve hepsini hoyratça sömürme içgüdüsü olarak gerçekleşiyor.

Emperyalist Avrupa'da devrimci çizgiyi İkinci Enternasyonal temsil ediyor ve İkinci Enternasyonal için Lenin şu değerlendirmeyi de yapıyor: "İkinci Enternasyonal, ondokuzuncu yüzyılın son üçte biri ile yirminci yüzyılın başlarını içine alan bir zaman kesitinde en vahşi kapitalist esaret ve en hızlı kapitalist ilerlemenin uzun, 'barışçıl' döneminde, proleter kütlelerin ilk örgütlenme işinde yararlı hazırlık çalışmalarından payına düşeni yaptı." (4) Bu uzun ve sıkıntılı cümle ile de olsa Lenin, İkinci Enternasyonal'in yararlı başlangıç işleri yaptığını yazma gereği duyuyor.

Sözkonusu edilen İkinci Enternasyonal; ancak İkinci Enternasyonal, önemli ölçüde, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne dayanıyor. Lenin, Alman Sosyal Demokrat Partisi için "İkinci Enternasyonal içinde en güçlü ve en etkili parti idi" diyor; İkinci Enternasyonal döneminin model partisi oluyor. Aslında yalnızca evrensel sosyal demokrat harekette değil, bu dönemde ve yaşamın çeşitli alanlarında Almanya'nın önderliği var; 1848 Devriminden sonra, bugün Reagan'ınkine benzer bir çığırtkanlıkla serbest ticaret politikalarını bir moda akımı haline getiren İmparator Napolyon'u 1870 yılında mağlup eden Almanya, bu dönemde, iç ekonomide ve uluslararası ilişkilerde müdahaleciliği ve korumacılığı yeniden önplana çıkarabiliyor.

Paris Komünü ile Birinci Büyük Dünya Savaşı arasında Alman Sosyal Demokrat Partisi hem üye sayısı, hem Alman yaşamındaki etkinliği ve parlamento içindeki çalışmalarıyla dünya işçi sınıfı hareketini sürüklüyor; devrim, buradan ve bu partiden bekleniyor. Fakat hızlı ve yaygın gelişmenin altında bu partinin çürümekte olduğu sonradan anlaşılıyor. Bugünden geriye bakıldığında büyümenin bir sağlıksız şişkinlik olduğu ve örgütün her hücresinde bir sapkın akımın pusu kurduğu, hızlı kentleşme ve sanayileşmenin, Almanya'nın sosyalist hareketine feodal veya burjuva sosyalist eğilimleri doldurduğu çok daha iyi görülüyor.

Lenin, bunu, en geç 1915 yılında yazıyor: "İkinci Enternasyonal döneminin sosyalist partilerinin temel özelliği, birbirini izleyen on yılları içine alan 'barışçıl' dönemde içlerinde taht kuran oportünizmi, kendisini gizleyen, devrimci işçilere uydurabilen, onlardan Marksist terminolojiyi ödünç alan ve herhangi bir ilkesel konuda net bir ayrılıktan kaçınan oportünizmi, hoşgörmesidir." (5) Bu çizimden, büyük ve etkin Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin son derece hantal bir yapıya sahip olduğu sonucunu çıkarıyorum.

Bir partinin her hücresinde ayrı bir oportünizmin taht kurabilmesi, uzun bir barışçıl dönemde gelişen oportünist kliklerin bir büyük konaktaki rahatlıkla Alman sosyal demokrat hareketinde barınabilmeleri bu partinin iktidarın alınmasıyla hiçbir ilgisinin bulunmadığının kanıtıdır. Böylesine bir kompartimantalizm ve böylesine bir vurdumduymazlık, yalnızca belli bir hedefe yürümenin engelidir; ancak böyle bir hedefi olmayanlar tarafından hoşgörü ile karşılanabilir. Böyle bir durum ciddi bir siyasal partide değil ancak bir üniversitenin profesörler kurulunda olabilir; böyle bir lüks sadece profesörler kurulunun olmalıdır.

1914 yılında da şunları yazıyor: "Çeşitli görüşleri yansıtan gözlemciler, gerçekte, İkinci Enternasyonal'in liderlik katlarında oportünistlerin egemen olduklarını uzun bir zamandan beri kaydediyorlardı. Savaş, yalnızca, hızla ve gözle görünür bir biçimde, bu egemenliğin gerçek ölçü-

sünü ortaya çıkardı." (6) Savaş, teknik anlamda, birikmiş bunalımın çözülmesidir; savaşın niteliğinde gizlilikleri açığa çıkmaya zorlama yatıyor.

Türkiye'de referandumda Demirel için "evet" oyu verenlerin hiçbirisinin bunu Demirel'e yaranmak ve tümüyle burjuvaziye hoş görünmek için yaptığını söylemesini beklememek gerekiyor; insanlar en bayağı işleri bile bir yüce amaca bağlıyorlar. Bu, insanın soyut olarak hep yüce olmasından ve dünyanın tüm kokuşmuşluğuna karşın yüce amaçların sona ermemesinden ileri geliyor; Alman ve Avusturya sosyal demokratları da kendi burjuvalarına yaranmayı, beklenebileceği türden, yeteri ölçüde yüce bulmuyorlar. Bu nedenle, parlamentoda burjuva hükümetin savaş kredileri lehinde oy kullanırken bile, bunu dünya sosyalizmine hizmet için yaptıklarını ileri sürebiliyorlar.

Yine Lenin'den aktarmam gerekiyor: "Alman ve Avusturyalı sosyal demokratlar, savaşı desteklemelerini, böylece Rusya çarlığı ile de savaşmış olduklarını söyleyerek haklı göstermeye çalışıyorlar. Biz, Rusya sosyal demokratları, böylesi bir gerekçelendirmeyi tümden bir lafazanlık sayıyoruz."(7) Alman sosyal demokratları, emperyalist bir savaşta kendi burjuvalarının yanında yer alarak önce Rusya çarlığını yıkacaklar ve böylece Rusya proletaryasını bir acımasız boyunduruktan kurtarmış olacaklar;(8) bu yolla dünya devrimini de başlatıyorlar. Kuşkusuz, emperyalist bir savaşta özgürlüğüne kavuşan Rusya proletaryası, bu kez üzerine düşeni yaparak Alman proletaryasının kurtuluşu için harekete geçecek; böyle düşünmüş olmaları gerekiyor.

Lenin'in bu sırada Alman Sosyal Demokrat Partisi ile ilgili değerlendirmesi iki aşamalıdır; birinci aşamada zamanın ve koşulların, Alman sosyal demokratları sosyalist devrim için harekete geçmeye zorladığını ileri sürüyor. İkinci aşamada ise, Alman sosyal demokratlarının sosyalist devrim için hareket gücünden yoksun olduğunu ve bu nedenle de oportünist politikayı izlediklerini ileri sürüyor. Net bir biçimde İkinci Enternasyonal'in sonunu ilan ediyor; çünkü ihanet içinde bir Alman Sosyal Demokrat

Partisi'yle Enternasyonal'i yenilemek ve ayakta tutmak mümkün görünmüyor. Yalnız İkinci Enternasyonal'in yıkılması değil, çeşitli ülke partilerinin tümden değişmesi zorunlu oluyor; çürüme, sanıldığından daha yaygındır.

"Alman sosyalistlerinin (Almanya'nın savaş ilanının arkasından şaşırtıcı bir biçimde cephe değiştirmesini gördüğümüz ihanete uğrayanın sosyal demokrasi olduğunu anlamıyor muyuz; çarlığa karşı bir kurtuluş savaşı konusunda yalan sözler, Alman emperyalizmini unutkan, Sırbistan'ın ırzına geçilmesini unutmak, Britanya'ya karşı savaştaki burjuva çıkarlarını görmemek, vb. vb... Bir de şoven vatanseverler bütçeye oy veriyorlar!" Lenin, nerede ise haykırırcasına yazıyor. Savaşın tiksindirici felaketlerinden çekinmediklerini belirtiyor; her zaman bir "santa querra di tutti gli oppressi per la cünguista delle loro patrie", için hazır olduklarını belirtiyor. Lenin İtalyancasını yazıyor ve her zaman, "tüm ezilenlerin kendi vatanlarını zaptetmek için yapacakları bir kutsal savaşa" hazır olduklarını tekrarlıyor. Asıl "Tiksindirici olan, bugünkü sosyalizmin liderlerinin sergiledikleri ihanettir." Bunları ekliyor.

İtalyan yoldaşları var; Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne daha sert bir tutum alıyorlar. Lenin de onları aktarıyor: "Zibordi, sorun 'dottrina e sbagliata', 'teorinin yanlış oluşu' veya sosyalizmin getirdiği çarenin 'rimedio' yanlışlığı, 'errato', sorunu değil, fakat sorun, çarenin 'yalnızca yeterli dozda mevcut olmaması', 'semplicemente non erano in ydose bastante', ve 'bazı sosyalistlerin yeteri kadar sosyalist olmaması', 'gli altri socialisti non sono abbastaza socialisti' derken bin kez haklıdır"(9) Bir İtalyan yoldaşına dayanarak asıl sorunun sosyalistlerin yeteri ölçüde sosyalist olmamasından ileri geldiğini tekrarlıyor.

1987 yılındaki referandum ile belirginleşen yol ayrımının, bazı solcuların yeteri dozda sosyalist olamamasından ileri geldiğini belirtmek durumrundayım: Gli altri socialisti non sono abbastanza socialisti. Ne yazık, bir ve önemli bölümünü artık sosyalist yapmamız da mümkün görünmüyor.

Gündemde şoven yaltaklanma değil sosyalist devrim

var; başta Alman Sosyal Demokrat Partisi olmak üzere İkinci Enternasyonal'in ihaneti burada yoğunlaşıyor. Lenin, Rusya'yı Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinden ayırıyor ve burjuva devriminin henüz tamamlanmadığını söylediği Rusya'da, sosyal demokratların, "ulusların tam eşitliği ve self-determination hakkı" olarak tanımladığı demokratik cumhuriyet, büyük çiftliklerin kamulaştırılması ve sekiz saatlik çalışma günüyle sınırladığı demokratik devrim programının hâlâ gündemde olduğunu vurguluyor; buradan devam ediyor. "Fakat bütün ileri ülkelerde savaş, gündeme, sosyalist devrim sloganını getirmiştir; en acil slogandır, savaş yükü proletaryanın omuzlarına ne kadar büyük bir ağırlıkla yüklenirse, büyük ölçekli kapitalizmin müthiş teknik ilerleme koşulları içinde sürdürülen şimdiki 'vatansever' barbarlığın felaketlerinden sonra, Avrupa'yı yeniden yaratma işinde proletaryanın rolü o ölçüde aktif olmalıdır."(10) Artık Avrupa'nın sosyalizmin eşiğinde olduğuna inanarak, "şimdiki emperyalist savaşı, iç savaşa dönüştürmek tek doğru proleter slogandır" diyerek sürdürüyor. Lenin, iktidarın yolunu iç savaşta görüyor ve Paris Komünü'nü bir iç savaş örneği olarak sunuyor.

"Bütün ülkelerin burjuvazilerinin bir emperyalist silahlı çatışma çağında oldukları bir zamanda uluslar savaşını iç savaşa çevirmeye yönelik çalışma tek sosyalist eylemdir.(11) Paris Komünü'nü yalnızca bir iç savaş olarak görmekle kalmıyor ve bekleneceği türden "uluslar savaşının sivil savşaa çevrilmesi örneği" (12) olarak çözümlüyor. Kuşkusuz bu çevirme işleminin yazıldığı kadar basit olmadığı biliniyor; ancak kapitalizm, ileri aşamalarında sürekli olarak transformasyon mekanizmaları yaratıyor. "Mamafih çevrilme, genel olarak, kapitalizmin objektif koşullarında ve özel olarak da, kapitalizmin son döneminde mündemiçtir."(13) Kapitalizm, her zaman iç savaşa çevrilebilecek uluslar savaşlarını yaratmasa bile sürekli olarak iç savaşa gebe kalıyor.

İkinci devrimciler, bir üniversitenin akademik kurullarındaki profesörler olamazlar; gündemlerini, toplumun dinamiği ve hareket yasaları belirliyor. Alman sosyal de-

mokratlar ve İkinci Enternasyonal, belki Lenin'in kavganın sıcağında, kabul eder görünmek istediklerinden çok daha önemli katkıların sahibidirler; ancak birbirini sürdüren iki zaafiyetin kurbanı oluyorlar. Bir; toplumun dinamiğini duyamıyorlar ve nabzı tutamıyorlar ve ikincisi; buna göre hazırlanamıyorlar. Öznel değil de nesnelleştirerek söyleyecek olursam, hızlı ve rahat gelişme, büyük bir tembelliği de beraberinde getiriyor; iktidar, bir alevli mıknatıs olma özelliğini yitiriyor. Alman sosyal demokratları iktidarın alevli çekiciliğinden uzak düşüyorlar ve çürüyorlar; çürüdükleri bir zamanda, tarihin akışı, gündemin birinci maddesini, iktidarın alınması olarak belirliyor.

Lenin'in en önemli katkısı, bunu, sonra değil zamanında görmesidir: "Oportünizmden kararlı bir biçimde kopmadan ve oportünizmin kaçınılmaz fiyaskosunu kütlelere anlatmadan, artık sosyalizmin amaçları gerçekleştirilemez ve işçilerin gerçek enternasyonalist birliği kurulamaz." Güçlü Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden ve bu partiyle saf tutan Büyük Britanya, Fransa, Belçika partilerinden kopabilmek, geri bir ülkenin tanınmamış bir sosyalisti için büyük bir yüreklilik göstergesi olmalıdır; (14) bunu ısrarla öne sürme zorunluluğunu duyuyorum.

Nereye koymak durumundayım? İktidara yönelik bir irade olarak görüyorum. Bundan ötede iktidarı almanın dinamiğini içerdiği ölçüde modern politika bilimin kurucusu olduğunu düşünüyorum; katkısını da burada arıyorum. Bu konuda ortaya konabilen temelli bir soruya verilebilecek ilkel bir cevap, işçi ve köylü ittifakını, smıçka, çizebilmiş olması sayılıyor; bu cevabın doğru olduğundan kuşku duymuyorum. Ancak bu cevabı yeterli de bulmuyorum; daha ileriye götürmüyor.

Soyutlamayı bir basamak yükseltmek mümkün; Lenin'i, sosyalistler ile demokratlar arasında birliğin teorisyeni olarak da düşünebiliyorum. Bir Marksist için bu son derece önemli devrimci bir katkıdır; çünkü Marx için demokratlar, çok doğru bir biçimde, bayağı yaratıklardır. Marx, kapitalizmin gelişmesiyle demokratlara devrimci bir yerin kalmayacağına inanmıştır; eşitsiz gelişme yasası olmadığı sürece bunun doğru bir bekleyiş olduğundan

kuşku duyulmaması gerekiyor. Lenin, yirminci yüzyılın başında Rusya'da demokratlara bir devrimci yer ayırabiliyor ve demokratları da ikiye ayırarak bir bölümüne "devrimci demokrat" diyor; bunun Marx'ta olmadığını ve Marx'ın düşüncelerine yaratıcı bir katkı olduğunu tekrarlamak zorunluluğunu duyuyorum.

Burada soyutlamayı bir basamak daha yükseltebiliyorum; ne işçi-köylü ittifakını, smıçka, keşfetmek ne de sosyalistler ile demokratlar arasında bir birliği formüle etmek Lenin'in katkısını anlatmaya yetmiyor. Lenin'i, eşitsiz gelişme yasası döneminde Marksizmin yeniden kurucusu olarak görüyorum. Lenin, menşevizm ile mücadele ederken yalnızca birtakım eski mücadele arkadaşlarını dışarı atmakla kalmadı; bunları yaparken, aynı zamanda, Marksizmin eşitsiz gelişme yasasına uyum göstermeyen ve menşeviklerin elinde tutuculuğa dönüşen önermelerini de çıkarıp uzaklaştırdı. Bunu çok cüretli ve hülyalı bir yaklaşım olarak görüyorum.

Bu üçüncü basamak soyutlama düzeyinde açıklığın çok daha fazla olduğu görülüyor; bu tür bir çözümlemede demokratlarla işbirliği bir iktidarı alma cebrine indirgeniyor. Lenin, 1914 yılında ve aynı yazısında, ileri Avrupa ülkeleri için proletaryanın yalın iktidarını, sosyalist devrimi, önerirken, kendi ülkesi için ise demokratlarla işbirliğini formüle ediyor; bir cebir sorunudur. Birincisi Marksizmin özüne çok daha uygun düşüyor, ikincisi eşitsiz gelişme yasasının geçerli olduğu bir dünyada Marksizm oluyor.

Devam etmeden önce iki noktaya daha açıklık getirme gereğini duyuyorum. Bunlardan ilki, demokratlarla işbirliğini arayabilmek için, proletaryanın dışında devrimci kalıntıların varolması zorunludur. Devrimci kalıntının her koşulda köylülük olması gerekmez; olmayabilir. Demokratlarla işbirliği denildiğinde hep köylülüğü akla getirmek, birinci basamak soyutlamaya özdeş bir ezbercilik olabilir; uzak durulması gerektiğine inanıyorum. Öğrenciler, küçük memurlar, teknisyenler, henüz proleterleşmemiş yeni ve geçici işçiler; bunların hepsi demokrat kategorisine sokulabilir. Önemli olan sokulup sokulmama

değil, devrimci bir tutum alabilmeleridir.

İkinci noktayı daha önemli buluyorum. Demokratlarla işbirliği aramak başkadır ve varsa demokrat adımları tamamlamak başkadır, demokrat olmak ise bambaşka olmalıdır. Birincisi yüce bir iş, ikincisi ise tam bir dejenerasyon ve kokuşmadır; bir sosyalistin demokratlaşması veya bir devrimci demokratın devrimciliğini yitirmesi insanlığın en lanetli transformasyonlarından birisi sayılmalıdır. Bunu hiçbir insana yakıştıramadığım bir dejenerasyon sayıyorum.

Demokrasiyi savunmak burjuva devletini savunmaktır.

Hiçbir sosyalist ve hiçbir devrimci demokrat, burjuva devletini savunamaz. Burjuva devletini savunmak sosyalizm mesleğinden ve devrimci yoldan ayrılmak demektir; hiç kimse için böyle bir durumu dilemiyorum.

Demokrasi, bir burjuva devleti durumudur; Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında geliştirdiğim düşüncelerimi tekrarlamak için bir gerek duymuyorum. Ancak şunları belirtmekte yarar var; demokrasinin burjuva devletinin bir durumu veya kullanılan sözcükle bir "biçimi" olduğu konusunda Lenin, Marx'ın sadık bir öğrencisidir, hiçbir ayrılık görülmüyor. Lenin burada çok daha açık; "genel olarak devlet, yani en mükemmel demokrasi" tanımını getiriyor.(15) Marx da, demokrasiyi, devletin başlangıcı sayıyor; "Bir bakıma demokrasinin diğer devlet biçimlerine ilişkisi hıristiyanlığın diğer dinlere ilişkisi türündendir"(16) diyor. Askeri rejimlerin darbeleri altında unutulabildiği için zaman zaman alfabeyi tekrarlamak gereğinden kurtulamıyorum.

Buradan Türkiye'ye geliyorum ve İkinci Enternasyonal'in çöküşü ile Türkiye'de yol ayrımı arasında kurulan paralellikten ayrılma noktalarına değinmek istiyorum. İkinci Enternasyonal, tarihin gündeme sosyalist devrimi getirdiği bir zamanda, tarihsel görevden kaçındığı için yıkıldı; 1960 yıllarının sonunda Türkiye'deki durum bunun tam tersidir. 1960 yılları başından itibaren sonuna kadar Türkiye'de ve dünyada devrimci çizginin ve sosyalizmin bayrağının yükseliş yılları oldu; Türkiye'de solculuk, ikti-

dar ateşini duydu. 1960 yıllarının sonunda ve 1970 yıllarının başında Türkiye'deki bozulma iktidar görevinden kaçınmadan değil, tam tersine, pramature bir biçimde iktidara heveslenmekten doğdu.

Burada bir tezi yazıyorum: Premature iktidar hevesleri, Türkiye solculuğunun demokratlaşması sonucunu doğurdu.

Bir hatırlatmaya gerek var: 1960 yıllarının ikinci yarısının en önemli tartışma konusu Türkiye'de işçi sınıfının varlığı sorunudur. Bu sorun her üç tarz-ı siyaseti de etkisi altına alıyor ve hepsinde de eksik olanı tamamlama eğilimi seziliyor.

İşçi sınıfının eksikliği üzerinde bir tartışma ortaya çıkınca eksikliği demokrat olandan tamamlama bir çare olarak ve kendiliğinden dikiliyor; sözünü ettiğim üç tarz-ı siyaset arasında eksikliği demokratlardan tamamlama yolu açısından bir ayrılık görünmüyor. Mehmet Ali Aybar'ın liderliğinde TİP, 1965 yılında hem parlamentoya onbeş aday gönderme başarısını görünce hem de İstanbul türünden işçi sınıfının yoğun olduğu kentlerde genişlemenin sınırlarını anlayınca, Aleviliği ve Kürt halkının varlığını hatırlıyor. Doğu mitingleri, parlamenter sayısını geometrik diziyle çoğaltma planlarının bir türevi olarak ortaya çıkıyor; Kürtlerin varlığı ile köylülüğün yoğun olması bir yerde ve bir bölgede bir ve aynı gözlem olarak beliriyor. Koyu bir parlamentarizm ve parlamentarizmin kaçınılmaz apendiksi olarak burjuva demokrasinin imkanlarını abartma ve yüceltme Türkiye solculuğunu kemirmeye, işte bu dönemde ve 1960 yıllarının ikinci yarısında başlıyor.

Milli demokratik devrim hipotezinin bir Sovyet keşfi olduğunu, argümantasyonu sürdürebilmek için, tekrarlamam gerekiyor; bir kavramı olarak hiç kuşkusuz Lenin'e kadar götürülebiliyor. Lenin'de demokratik ve sosyalist programlar birbirinden teorik olarak ayrılabiliyorlar ve pratikte birarada ele alınıyor.(17) Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli'nin patentinde MDD, sosyalist mücadelenin ertelenmesi anlamında, pratikte sosyalist mücadeleden ayrılıyor.

Soğuk savaş döneminin zorladığı bir ürün olarak çıkıyor; 1956 yılını zorlayıcı ve bu anlamda doğurgan bir yıl olarak görüyorum. Hem Büyük Britanya ile Fransa'nın Süveyş'e ortak saldırısı karşısında Nasır'ın yükselişi hem de aynı yılda Macaristan'da kapitalist restorasyon için sergilenen gerici ayaklanma, Nasır-Nkrumah örneklerini kavramlaştırma ihtiyacına yol açıyor. 1960 yıllarının sonlarına doğru bitkisel yaşamında TKP, duygusal planda Aybar-Boran-Aren liderliğindeki TİP'e yakın olmasına karşın, ideolojik planda ve net bir biçimde MDD hipotezinden yana bir tutum alıyor. Sovyet gözlemciler de, onbeş adayı parlamentoya gönderebilmiş bir TİP yerine Doğan Avcıoğlu'nun iktidar arayışlarına daha büyük bir önem veriyor.

Burada soyutlama yöntemiyle ilgili bir parantez açmak durumundayım; 1960 yıllarının sonlarına doğru beliren üç tarz-ı siyaset ancak ileri bir soyutlama düzeyinde birbirinden bu netlikte ayrıdır. Yoksa, somutun zenginliğinde birbirine daha yakındır ve birbirinden etkileniyorlar. (18) Ayrıca ileri bir soyutlama basamağında birbirinden ayrılırken teorik köklerine inildikçe bir birliğe yaklaşıldığı da görülüyor; hepsinde bir eksikliği giderme arayışı var. TİP çizgisine karşın Yön çizgisi, ya da Avcıoğlu-Belli liderliği, işçi sınıfının yetersizliğinden hareketle, iktidarı alabilmek için duyulan eksikliği, jakoben geleneği sürdürdüklerini düşündükleri Türk Silahlı Kuvvetleri aracılığıyla tamamlamak istiyorlar. Türk Silahlı Kuvvetleri aracılığıyla iktidarı alıp toprak reformu yoluyla köylülüğü devrimcileştirme bir amaçtır; demokrat bir amaç olarak ortaya çıkıyor.

Avcıoğlu-Belli çizgisinden THKP-C yoluna uzanan adım, bu yolu benimseyen ya da sempati duyanların sandığından çok daha kısadır; bu üçüncü çizgi diğerlerinde olmayan ölçüde bir otomatizmi içeriyor. Eksikliği doldurmayı planladığı kategori açısından TİP çizgisinden hiçbir ayrılığı yok; (19) yoksul köylülüğe yönelmeyi planlıyor. İktidarı şiddetle alma ve Kemal Paşa'yı beğenme açısından Yön çizgisinin devamıdır.

Burada ileri sürülenlere duygusal planda itiraz edilebi-

leceğini biliyorum; katkılarının çok ayrı olduğunu düşünenlerin, düşündüklerinin doğru olmadığının yazılmasından hoşlanmayacakları açıktır. Ancak incelenen zaman aralığında bu büyük ayrılık ve yepyeni katkı düşünce ve bekleyişlerinin, bilgi kuramı açısından anti-materyalist olacağını tekrarlamak zorundayım. THKP-C önderleri TİP üyesi üniversite öğrencileridir ve legal TİP içinde yetiştikten kısa bir zaman sonra Mihri Belli'nin TİP muhalefetinin kadrolarını oluşturuyorlar. Bu objektif durumdan ve buraya kadar geliştirilen düşüncelerden bir sonuç çıkıyor: THKP-C, TİP ve Yön çizgilerinin çocuğudur.

Ancak her iki çizgide de olmayan bir otomatizmi içeriyor; en zayıf yanını oluşturuyor. Otomatizmin bir yanında suni denge var ve diğer yanında ise Tinbergen'in Cobweb Teoremi'nden ilhamını alan gerillanın örümcek ağı hepotezi var; şimdi bunlara geliyorum.

Fakat önce bir önerim var: Geçmişe ve özellikle yakın geçmişe bir bilgi kuramı ve oluşması açısından bakmayı öneriyorum. Eylemleri düşünceye dönüştürüp çeşitli çizgilerin oluşumunu çözümlemenin çok yararlı sonuçlar verebileceğine inanıyorum; THKP-C çizgisi, henüz, bilgi kaynakları ve düşünce vektörleri açısından işlenmemiştir. Zamanı geçiyor.

THKP-C çizgisini bir vahiy olarak almak Kuran kursu öğrencilerine yakışır, devrimcilere hiç yakışmaz; Marx'ın bile bilgisinin oluşumu üzerinde yıllardır süren tartışma ve yazışmalar yapılırken THKP-C çizgisinin nerede ise gökten geldiğine inanıldığı izlemininin verilmesini yaratıcı ve üretken sayamıyor.

Benim burada önerdiklerim beğenilmeyebilir; doğal. Beğenilen ortaya konmalıdır; asıl doğal olan budur. Üstelik bunun bir kez değil, her yeni birikimde yeniden yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Şu sıralarda Marx'ın bilgisinin oluşumu üzerinde yeniden düşünüyorum ve özel durumun bu konuda yanıltıcı sonuçlar vermiş olabileceği ihtimalini yüksek tutmak istiyorum. Kısaca şudur: Marx'ın Hegel'den yararlanmasını, Marx'ın anlatmak istediği ve sanıldığı kadar önemli olmadığını sanıyorum. Marx'ın yönteminin oluşmasında Kant

daha önemlidir; ayrıca Hegel'in insan düşüncesine katkısının abartılmaması gerekiyor. Hegel sadece diyalektiği incelemiştir; bu önemlidir. Ancak çok önemli bulamıyorum. Marx ise gençliğinde uzun bir zaman Hegelci olduğu için giderek iki sorunla karşılaşıyor; birincisi, kendisini bulabilmesi için Hegel ile boğuşması gerekiyor. İkincisi, kendi geçmişiyle tutarlı olabilmesi için de Hegel'in katkısını abartması zorunlu oluyor; Marx'ta her ikisini de bulabiliyorum.

THKP-C çizgisinin, yazı bırakan ve bu nedenle teorisyeni sayılan Mahir Çayan'ın, yazılarında en çok Profesör Sadun Aren'e hücum etmesini de, bu iki eğilimden birisinin benzeri olarak değerlendiriyorum. Profesör Sadun Aren, 1965-1969 yıllarında, Mahir Çayan'ın sadık bir TİP üyesi olduğu dönemlerde, Türkiye'nin en etkin yazarlarından birisinin olmasının yanında, Mahir Çayan'ın okuduğu Siyasal Bilgiler Fakültesi 'nde iktisat öğretimini doğrudan ve yetiştirdiği öğretim üyeleri aracılığıyla en çok biçimlendirilen öğretim üyesi sayılabiliyor. Siyasal Bilgiler Fakültesi iktisat ve maliye bölümü öğrencisi Mahir Çayan'ın, legalist ve parlamentarist TİP'ten kopması bilgi kaynaklarından da kopmasını gerektiriyor; buraya kadarı son derece doğal görünüyor.

Fakat ne yazık ömrünün çok kısa olması ve kısalık içinde hızlı eylem yumağı net bir kopmaya imkan vermiyor; öyle anlaşılıyor. Dahası var; devrimci pratik, bir kavramlaştırma ve strateji çizme sorununu ortaya çıkardığı zamanda, başka bilgi akışlarının sınırlılığı içinde, gerek Maltepe Cezaevinde, gerekse hemen öncesinde Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretilen tutucu iktisat derslerinin önplana çıkmış olduğu gözlemlenebiliyor. Şimdi ve çok kısa olarak, burjuva iktisat dersleri üzerinde durma gereğini duyuyorum.

İktidarı almanın sosyalist kuramı uzun ve ısrarlı bir hazırlık dönemini ve mevcut rejime karşı her cepheden eleştiri bombardımanını öngörüyor; sürekli bombardıman ile cepheyi zayıflatmak esastır. Devrimci objektivite değerlendirmesinin yapıldığı zamanda ise açık ve elde mevcut diğer tüm yollarla iktidara yaklaşılması planlanıyor.

THKP-C çizgisinde bu aşamanın yerine suni denge düşüncesi geliyor; Türkiye Üzerine Tezler dizisinin üçüncü kitabında suni denge hipotezinin, burjuva iktisadının statik istikrarsız denge egzersizinin bir uyarlaması olduğunu göstermeye çalıştım. Mikro iktisat kitaplarında hep yazılan istikrarsız denge anlayışının anlatımı, ters çevrilmiş tencerenin tepesinde bir misketi durdurma ile anlatılıyor; misket yerinden oynatıldığında bir daha aynı dengeyi bulamıyor ve hızla hareket ediyor. Misketin hareketi giderek ivme kazanıyor.

Suni denge, devrimci objektivitenin öznelleştirilmesidir; kuşkusuz, bir ihtiyaca cevap arayışın yerine geçiyor. Ancak iş bununla bitmiyor; iktidarı alma mücadelesini yapacak bir de güce gerek var ve THKP-C çizgisinde gerekli güç, kır ve kent gerillalarının birbirini en iyimser ve kümülatif bir biçimde çoğaltmalarından çıkıyor. Bu kümülatif etkileşimin kaynağını yine burjuva iktisatın makro ders kitaplarında bulabiliyorum;(20) Türkçeye örümcek ağı teoremi olarak çevrilen Hollandalı Profesör Jan Tinbergen'in Cobweb hipotezi, gerilla hareketinden bir halk ordusu çıkarmaya yarıyor.

Profesör Tinbergen'in Cobweb Hipotezi'nde de bir açıklayıcı gerekçe yoktur, vektörlerin karşılıklı eğimlerinin bir sonucu olarak karşılıklı katkının bir artışa değil giderek küçülmeye yol açması da mümkün görünüyor. Örümcek ağı mekanizmasıyla kent ve kır gerillalarının birbirini arttırarak etkilemesi yalnızca talihli bir sonuçtur ve böylece A diyagramının ortaya çıkmasını garantileyen hiçbir otomatizm bulunmuyor. Hiçbir savaş tarihinde ve hiçbir gerilla pratiğinde de benzer bir otomatizm ve bundan kaynaklanan bir iyimserlik yazılmıyor.

THKP-C çizgisi suni denge ile artan bir kültürel hareketliliği ve Örümcek Ağı Hipotezi'yle de giderek halk ordusuna dönüşen bir gücü elde ediyor; sonuç, beklenebileceği türden, halk savaşını doğuruyor. THKP-C çizgisinde halk savaşı kurgusu, Lenin'in iktidarı almak için gerekli gördüğü iç savaş stratejisine karşılık oluyor; iç savaş, proletaryaya ve halk savaşı köylülüğe dayanıyor.(21) Böylece, bir başka açıdan hareketle, 1960 sonlarına doğru

belirginleşen üç çizgiden üçüncüsünün de, işçi sınıfı eksikliğini demokrat kategorilerle doldurmak istediğini göstermiş oluyorum.

Türkiye'de solun iktidar perspektifine bir eksik doldurma kaygısıyla sokulan demokrat kavramlar, giderek misafirin ev sahibini yerinden etmesi türünden, sol düşüncenin içine gelip yerleşiyor. Bu yerleşmede, hiç kuşku yok, nesnel gelişmelerin önemli katkısı var; İkinci Enternasyonal'de Batı Avrupa'da ve1870-1914 yılları arasında oluşmaya başlayan refah ile birlikte işçi aristokrasisi rahatlatıcı ve çürütücü bir etki yapıyor. 1965 yılı ve hemen sonrasını ise, iktisatla ilgili diğer çalışmalarımda gösterebildiğimi sanıyorum, Türkiye küçük burjuvazisinin altın çağı ve önemli paradoksu saymak gerekiyor; dayanıklı tüketim araçlarının montaja dayalı yerli üretiminin bir patlama ölçüsünde yayıldığı bu zaman kesitinde küçük burjuvaların gelir ve yaşam koşulları, belki de cumhuriyet döneminin en parlak tablosunu çiziyordu. Referandumda Demirel'e "evet" kampanyası açanlar arasında, 1960 yıllarının genç küçük burjuva solcuları başı çekiyor; Demirel'e borçlarını ödüyorlar.

Bu kadar değil; 1970 yılları, dayanıklı tüketim araçları ve inşaat malzemesi bayiliği ağı ile Türkiye'de faşizan politikaların, daha önceki zamanlarda bulunmayan, bir destekçi katmanını yarattı. 24 Ocak, bu katmana bir de ithalat ve ihracattan çok kolay gelir sağlayabilen roteryen faşizan ve otoriter rejimlerin varlıklı, yaygın ve dağınık bir kütle dayanağı var.

Karşılığını da yaratıyor. Reklam şirketleri, büyük basının her kolu, ansiklopedicilik, eski sosyalistlerin tekelindedir; dışa açık yüksek gelirli yaygın bir yaşam sağlıyor. (22) İkinci Enternasyonal'in çürümesinde işçi aristokrasisinin yüklendiği meşum rol, burada, aydın aristokrasisine düşüyor. Türkiye, bir de eski sosyalist aydınların öro-komünist entelijansiyaya transformasyonunu yaşıyor.

Öro-komünist, dejenere sosyalist demek oluyor. Öro-komünist, lafta komünist ve işte demokrat aydın anlamına geliyor.

Bir bütünlüğü verebilmeye çalışıyorum: Bütün bu nes-

nel ve öznel gelişmeler, Eylülist darbelerle birlikte ele alınıyor.

Bir bütünlüğü "yaşıyoruz": Bir "bölümümüz" işkence görürken aslında "hepimiz" işkence "görüyoruz." Ve çok acılıdır; bir "bölümümüz" itirafçı olurken, aslında büyük bir "bölümümüz" de itiraafçılık için sıraya giriyor.

Sosyalistin öro-komünist olmasını bir itirafçılık çeşidi sayıyorum.

Burada bu incelemeyi bitiriyorum.

Gli altri socialisti non sono abbastanza socialisti.

Öyleyse, daha temiz daha iyi oluyor; inanıyorum.

NOTLAR

(1) Demirel, referandum kampanyasının sonuna doğru, Cumhuriyet yazarı Ali Sirmen'in tepkisini çekecek ölçüde anayasa tartışmalarıyla işinin bittiğini belli etti ve sonuçlar alındıktan sonra da "Yasaklar kalktı" dedi. Bazı safdiller yine de şaşırmış göründüler.

Demirel açık konuşuyor ve Ecevit ikiyüzlülük yapıyor. Ecevit'in "Halkımızın üzerinde yasaklar sürüyor" sözü tam bir ikiyüzlü aldatmacasını ortaya koyuyor; Ecevit'in anladığı ve anlatmak istediği biçimde "halkımız" üzerinde yasaklar yok.

Yasaklar halkın üzerinde değil halka önderlik etmek isteyenlerin üzerindedir. Halk üzerindeki yasakları artık duymuyor; yasaklar, halkına yasaklarını öğretmek isteyen ilerici ve devrimcilere getiriliyor.

İlerici ve devrimcilerin üzerindeki yasakları görmeyerek halkın üzerindeki yasaklardan söz etmek, bir burjuva sahteciliği oluyor.

(2) The Fontana Economic History of Europe, ed., Carlo M. Cipolla, Cilt: 4/2, s. 666

(3) ibid., s. 662

(4) V.I. Lenin, Colected Works, Cilt 21, s. 40

(5) ibid., s. 110

(6) ibid., s. 36

(7) ibid., s. 30

(8) Kuşkusuz "ortodoks" bir Marksistin böyle bir mantıktan bü-

yük bir dinsel rahatlama duyacağını anlıyorum; Marx, bir rusofob ve bu nedenle de Türkofil idi. Rusofob bir eğilimle çarlığın yıkılmasıyla Avrupa'nın da özgürlüğüne kavuşabileceğini yazabiliyordu. Emperyalist bir savaşta kendi burjuvalarının yanında yer alan Alman sosyal demokratları böylece, bir taşla iki kuş vuarak Marx'ın ruhunu da rahatlatmış oluyorlar.

(9) V.I.Lenin, Collected Works, Cilt 21, s. 21 Burada ekleyeceğim var: Çeşitli yazılarımda zaman zaman ve yerine göre başka dillerden yaptığım aktarmalar nedeniyle de çok eleştiriliyor ve yakışıksız nitelemelerle karşılaşıyordum. Doğrusu içimden de bunları yapanlara gülüyordum; içlerinde ünlü yazarlar bile oluyordu ve ben bunların değil Lenin veya Marx, bir Toynbee bile okumadıkları, bunu da bırakınız, Türkçede ciddi bir tarih veya fizik kitabını bile ellerine almadıkları sonucuna varıyordum. Adettendir ve usuldendir; aktarılan yazara ve özenli okuyucuya saygı gereği sayılıyor. Çeşitli dillere özeni de içeriyor.

(10) ibid., s. 33

(11) ibid., s. 34

(12) ibid., s. 39

(13) ibid., s. 39

(14) Ne yazık, insan aklı da tarih türünden çalışıyor. 1914 yılında Lenin, 1924 veya 1987 yılı Lenin'i olmaktan çok uzaktır; Avrupa, 1917 yılında bile Lenin'i pek tanımıyor. 1924 yılında model Bolşevik Parti ve Lenin ise, 1914 yılında Alman Sosyal Demokrat Partisi ve Kautsky oluyor; şöhretten çok uzak Lenin, model partiden kopmayı ve enternasyonal lideri mahkum etmeyi savunuyor.

(15) "The state in general, i.e. the most complete democracy."

(16) K. Marx - F. Engels, Collected Works, Cilt 3, s. 30 Aynı yerde Marx şunları da yazıyor: "To democracy all other forms of state stand as its Old Testament."

(17) Artık teorik olarak da ayrılmasının imkansızlığını düşünüyorum.

(18) Toplumsal Kurtuluş'un ilk sayısında Çelik Bilgin'in incelemesine karşın Toplumsal Kurtuluş'un ikinci sayısında yayımlanan Bora Yıldırım'ın incelemesinde ve bu kapsamda dile getirilen eleştirileri son derece doğru ve haklı buluyorum. 1960 yıllarının sonlarına doğru belirginleşen sosyalist devrim-MDD hipotezlerini, aradaki kavganın tüm sertliği ve acımasızlığına karşın, pratikte ve somut durumda, birbirinden netlikle ayırmak mümkün değil; aynı çatı altında önce bir

sklzma görülüyor, sonra hizip oluyor ve en sonunda ayrışma çıkıyor.s

(19) THKP-C adında yer alan "kurtuluş" sözcüğünün TİP lideri Aybar tarafından ortaya atılan "İkinci Kurtuluş Savaşı" sloganından gelebileceğini düşünebiliyorum.

(20) Alvin H. Hansen, Business Cycles and National Income, N.Y., 1951, s. 425 Türkçe yayımlanmış herhangi bir makro iktisat kitabında da bulunabilir. Eksenleri tartışmaya göre değiştirdim.

(21) Lenin de "Bugünün savaşı halk savaşıdır" diyor. Bu, iç savaşın halkın diğer kesimlerini de içine alacağını anlatıyor. V.I.Lenin, Collected Works, Cilt 21, s. 40

(22) Türkiye'de vulgar basından "entel barlar" olarak adlandırılan kibar meyhanelerin patlamasını burada aramak gerekiyor; faşizan roteryenlerle sosyalizan reklamcılar, bu barlara birlikte müşteri oluyorlar.

DEVRİMCİ YÜRÜYÜŞÜN ÖNYÜZÜ TOPLUMSAL KURTULUŞ

Devrimci yürüyüşün yeni başlangıcında ve şu aşamada bir özete, rekapitülasyon, ihtiyaç var. Yürüyüşün neresindeyiz; saptanması gerekiyor. Mümkün olan ölçüde gerçekçi olmak zorunluluğu ortaya çıkıyor: Yürüyüşe çıkanlar gelecekle ilgili son derece umutlu ve mevcut durum ile ilgili güçler dengesi ölçüsünde ise kötümsere yakın gerçekçi olmak zorundalar.

Köylerin sakin ve işçi sınıfının hareketsizlik içinde olduğunu saptamak başlangıç olmalıdır, yürüyüşün en büyük dayanağı işçi sınıfının gizil gücüdür. Şu aşamada köylerin kıvılcımı görmeye hazır beklediğini ve işçi sınıfının önemli bir hareketlilik içinde olduğunu düşünmek ham bir hayal oluyor.

Belli önermeleri çok büyük bir netlikle yazmak durumundayım; Türkiye devrimi, bilimi zorluyor. Bilimin, sanatın ve devrimin uçları, aynı topraklar oluyor. Bilimi zorlamadan, bilimde yeni açılımlara yaklaşmadan, devrim yolunu açmak mümkün görünmüyor.

Bilimi zorlamak, önce bilimsel stoğu kavramak, kavramlarını kullanılabilir hale getirmek ve mevcut kavramları ya geliştirerek ya da yeni kavramlar ortaya çıkararak yeni kavramlar diyalektiği yaratmakla mümkündür, bunun için de gerçekçi başlangıçlar gündeme geliyor. Bu inceleme, adı üzerinde bir rekapitülasyon olduğu için argümanları uzatmak gereği duymuyorum ve olduğu türden yazıyorum. Toplumsal Kurtuluş'un geçen sayısında Ç. Can'ın Y. Küçük'ü Che Guevara'ya şikayet etmesi son derece yersiz görünüyor(1). Che Guevara bir teorisyen olmaktan çok uzaktır. Başlarken, Che Guevara, Georgi Dimitrov, Enver Hoca ve diğerleri hiçbir zaman sosyalizm

teorisi ya da bilimi alanına girmiyorlar; bunlar, ülkelerinin ya da kıtalarının büyük devrimci pratisyenleri oluyorlar. Che'yi, Enver Hoca'yı Dimitrov'u teorisyen düzeyine çıkarmak, üniversite kantinlerinin işidir; devrimcilere hiç yakışmıyor.

Che'nin anılarını coşkuyla okumak, deneyimlerinden yararlanmak gerekiyor. Teori çıkarmak "bize" düşüyor.

Bu inceleme bir özet ve tartışmanın bulunduğu noktayı saptama çabası olarak ortaya çıkıyor; bu nedenle çok açık olma zorunluluğuyla hareket ediyor. Bu zorunlulukla şu söylenmelidir; "suni denge" savıyla ortaya çıkan bir devrimci yalnızca bir "suni devrimci" sayılıyor. Bilimde "suni" olan yoktur; her kim söyledi ve yazdı ise, ister Mahir Çayan veya isterse Che Guevara yazmış olsun, kendi yolunu bir "suni denge" savına oturtmak isteyen her eylemcinin sonu çıkmazdır; devrimcinin tek kılavuzunun bilimsel çözümleme olduğunu tekrarlamak durumundayım. "Suni" ilişkiler veya dengeler üzerinden harekete geçmeyi düşünenler bilim dışıdır ve devrim yolunun dışına düşüyorlar.

Bu, yeni başlangıçta elifba olmak zorundadır; devrimci sürecin başlangıcında elifba üzerinde değil kavramlar ve ilişkiler çerçevesinde bir tartışma yararlı olabiliyor. Unutulmamasını istiyorum, the marxist, when conducting o theoretical dispute, confines himself to proving the necessiity and inevitability; "Teorik tartışma yaparken Marksist kendisini zorunluluk ve kaçınılmazlığı kanıtlamakla sınırlar."(2) Bu önerme, Lenin'in ilk çalışmalarında yer alıyor ve Lenin'in, bir Marksist ve giderek de Marksist-Leninist oluşumunun gizi burada yatıyor.

Bir: "Suni" çözümlemesine dayanan her şey devrimcinin yolunun dışına düşüyor.

İki: "THKP/THKO sekterleri, 1970 ürünü belgelerden kalıcı ve teorik olanları çıkararak göstermek durumundalar. "Şehit" edebiyatını, teorinin yerine koymak bir çare olamıyor.

Üç: THKP ve THKO, bir jakoben canlanmadır ve önemi burada yatıyor.

Dört: Türkiye'de devrimci ve sosyalist mücadelenin

THKP ve THKO ile başladığını söylemek, devrimciliğe bir küfürdür. Böyle bir iddia ile ortak bir devrimci süreci götürmenin mümkün olmadığının anlaşılacağını umuyorum.

Küfür, bilim dışıdır.

Tarihin devrimci yazımı, devrimci yolun açılımını veriyor. Her kim, "benim", Türkiye'nin devrimci tarihinin 1970 ile başladığına razı olacağımı sanıyorsa büyük bir illüzyon içinde yüzüyor; başlangıçta tüm illüzyonlardan çıkmak zorunlu oluyor.

Beş: Çayan-Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının önemli özelliği, eylemlerinin teorilerini çok aşmış olmasında yatıyor; bu ise son derece kaçınılmaz görünüyor. Çünkü bilim ve devrim yolunda hem "suni denge" ve hem de "mucize" çıkmaz yoldur; mekanik bölmeciliğe bilim ve devrim yolunda yer görünmüyor. Son günlerinde bile TİP içinde mücadele eden ve TİP'i ele geçirmeye çalışan bir gençlik kadrosunun, 1970 sonbaharında ve "hakiki" TİP Kurultayı toplandıktan sonra birdenbire yeni bir "teori" ile çıkabileceklerine inanmak, mucizeye, peygamberlere ve tılsımlara bel bağlamakla özdeş oluyor.

Devrim yolunda mucizelere, peygamberlere ve tılsımlara inananlarla uzun mesafe kaydedilemeyeceğini biliyorum. Lenin'in tanımladığı anlamda "Marksist" olabilmek için "zorunlu" ve "kaçınılmaz" çizgilere bağlanmak zorunludur; Mahir Çayan-Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının TİP ve Yön çizgisine bağlı olduklarını ve sonuna kadar Kemalizmin yörüngesinde kaldıklarının kabul edilmesi gerekiyor. Ancak eylem çizgileri teorik çizgilerini çok aşıyor.

Fakat, bunun da, sadece son tarih Türkiye'ye özgü olduğunun düşünülmemesi icab ediyor; Rusya'da da narodniklerin eylem çizgileri legal Marksistlerin teorik çizgilerini çok aştı. Bu, kesinlikle, tarih içinde ve aynı anlama gelmek üzere mantıksal ve çözümlendiği ölçüde kuramsal planda narodniklerin haklı olduğu anlamına gelmiyor. Lenin, legal Marksistlerle yanyana bir genç olarak narodnik canlanmayı entegre etmeye çalışıyor; büyük yaratıcılığı burada yatıyor.

Teori planında Rusya'da narodnikler ve Türkiye'de mil-

li demokratik devrimciler her zaman yanlış ve geridirler; legal Marksist Pyotr Struve'nin veya legal Marksist Behice Boran'ın ölümlerinden önce burjuvazinin kampına geçmeleri, Rusya'da narodniklere ve Türkiye'de milli demokratik devrimcilere bir teorik güç getirmiyor.(3) Bu konuda Lenin'in deneyiminden ve yazdıklarından öğrenilecekler var; şimdi bunları aktarmak istiyorum. Lenin "Legal Marksistlerle bir araya gelme, Rusya sosyal demokratlarının içine girdikleri ile gerçek siyasal ittifaktır" diyor.(4) Bunun amacı ve sonuçları konusunda da hiçbir kuşku bırakmıyor ve şunları belirtiyor: "Thanks to this alliance, an astonishingly rapid victory was obtained over Nadosm and Marxist ideas (even though in vlgarised form) became very widespread." Bu ittifak sayesinde narodizme karşı şaşırtıcı hızda başarı sağlandı ve vulgar biçimde de olsa Marksist düşüncelerin yayılması sağlandı; 1960 yıllarında Türkiye'de yapılanları kayıp saymamak gerekiyor.

Türkiye narodizminin, ham biçimiyle Türkiye'de "milli demokratik devrim" programının iki yanı oldu; birinci yanı bilgisel ve teorik cephesidir. Türkiye'de narodizm, 1960 yıllarının ikinci yarısında Türkiye'nin feodal bir yapıda olduğunu ve üzerinde program kurulacak bir işçi sınıfının varlığından söz edilemeyeceğini ileri sürdüler. "Sosyalist devrimciler", bunlar arasında yer almaktan hep onur duyuyorum, bunun tersini ileri sürdüler. Bilgisel ve teorik planda, sonuç, Türkiye narodizminin tam iflası ile sonuçlandı; Haziran 1970 sonu itibariyle belgelenen iflastan sonra, Martçı günlerin sonunda, Türkiye solculuğu Doktor Hikmet'in finans-kapital görüşleriyle patladı. Solculuğun feodal Türkiye'den finans-kapital bir Türkiye'ye sıçraması, narodnik bilgi programının dayanaksızlığı ile gerçekleşti.

Aybar-Boran-Aren'e, Zeki Baştimar'ın emanet ettiği, Türkiye İşçi Partisi liderliğinin lafta "sosyalist devrimci" gerçekte ise menşevik olduğu her zaman söylenebilir; Boran, ölümünden hemen önce, Aren 1970 yıllarında ve Aybar daha önce menşevik bayrağı, kesinlikle seçtiler. Ancak bu bilgi de, TİP liderliğinin menşevik renginin görülmesi de, 1970 yıllarına doğru Türkiye'de jakoben

canlanma ile ortaya çıkabildi. Tarihin akışı Türkiye solculuğunu son derece sığ programlarla devrimci bir çizgiye zorladı.

Türkiye solculuğunda eylem, hep teorinin önüne düştü ve çok ötesine geçti.

Türkiye devrimcilerini sığ teorik programların tutkulu fedaileri olarak görüyorum.

Bugün Türkiye'de "sosyalist devrim" ve milli demokratik devrim" tartışmalarının, devrimci yürüyüşü engellememesi gerektiğini ve engellemeyeceğine inanıyorum. Bu tartışma yapılmalıdır; ancak bu tartışmayı yaparken geçmişe dönerek fatura çıkarmada hiçbir yarar bulmuyorum.

Bu ve benzeri tartışmaları yaparken sınıfsal bakmak ve sınıf kavramını netleştirmek durumunda olduğumuzu düşünüyorum. Eylemi ve mücadeleyi, sınıf hesabının içine sokma zamanı gelmiştir; mücadelenin, sınıfları biçimlendirdiği ve ortaya çıkardığı gerçeği üzerinde durulmalıdır. Devrimci yürüyüşte hareket halinde sınıfların hesabı yapılıyor; hareketsiz ve saçılmış sınıfsal varlık ve eğilimler ise, daha ileride yeni düzenin kurulmasında önem kazanıyorlar.

Devrimci demokratik hareketin temel kaynağı küçük köylülüktür; Türkiye'de köylülük hem geçmişte hem de bugün büyük bir sükuneti yaşıyor. Sınıflar hesabında bugün ve Türkiye'nin Batı topraklarında küçük köylülüğü bir devrimci güç olarak hesaba katmak için ya saf ya da bir köy camiinde Kuran kursu öğrencisi olmak gerekiyor. Ancak bütün bunlara karşın, bugün Türkiye'de devrimci demokratik aşamayı ciddi olarak düşünmek için iki neden görünüyor. Bunlardan birisi son derece açık; Türkiye'nin başka yerlerinde köylülüğün devrimci demokratik hareketi olabiliyor.

İkinci nokta için bazı önermeleri tekrarlamak durumundayım. Köylülük, kapitalizmin fidanlığıdır; küçük köylülüğün ideolojisi, en saf biçimde, burjuvazinin ve bu anlamda demokrasinin ideolojisidir.(5) Her zaman burjuva devletin bir biçimi ya da durumu olan demokrasi, belki de en ideal biçimini, köylülüğün bakış açısında bulu-

yor. Bugün Türkiye'de köylülüğün bakış açısını en çok üniversite gençliğinde görmek mümkün oluyor; üniversite öğrencisi, büyükçe kentlerde, üniversite giysisi içinde köylülüğü ve bakış açısını sergiliyor. Devrimci hesapta, köylü bakışını ve ideolojisini yansıtan ve bu anlamda son derece saf bir demokratik programa sahip görünen üniversite gençliğini hesap dışı bırakmak mümkün görünmüyor.

Bir rekapitülasyon incelemesidir; son derece kısa ve net olmak zorunluluğu var. İster saf küçük köylü demokrasisi olsun, ister gelişmiş kapitalist ülke demokrasisi, ister geçmişte en beğenilen ve isterse gelecekte kurulacak en güzeli olsun, hiçbir demokrasiye razı olmadığımı yazmak durumundayım. Demokrasi, burjuva devletinin bir durumudur ve Türkiye, bunu geride bırakıp sosyalizmi kurma aşamasına girmiştir. Hedef, sosyalist Türkiye'dir; Türkiye'nin sosyalizme layık ve sosyalizmin Türkiye'ye uygun olduğundan kuşku duymuyorum. Bu hedef, benim için, her türlü tartışmanın dışında bir yerde duruyor.

Marx'ın yazılarıyla birlikte demokrasi, hem teorik hem de politik anlamda tarihin gündeminin gerisine düşüyor ve bu, 1930 yıllarına kadar böyle gidiyor. Bugün demokrasinin yeniden gündeme girmesi ideolojik olduğu kadar bazı politik zorunluluklardan ortaya çıkıyor.

Şimdi kısaca bu tür politik gelişmelerden söz etmek istiyorum.

Bir: Hitler henüz yenilmemiştir.

Batı dünyasının Hitler'i önplana çıkarmakla milyonlarca insan kaybettiği doğrudur; ancak, bunun yanında dünya ileri düşüncesini geriletmek türünden çok büyük bir kazanç elde ediyor. Almanya'da Hitler'in askeri alanda yenilmesinden sonra Birleşik Amerika'da ortaya çıkan Mc Carthyims, dünya ilericiliğinin, ideolojik ve politik alanda, çok büyük kayıplara uğramasına neden oldu.

İki: Fransız solunun ortak programı, arkasından "antitekel mücadele" ve arkasından "ileri demokrasi" dünya solculuğunun gerilemesinin aşamalarını gösteriyor. Bunlar Avrupa solculuğunu, komünizm de denebilir, denize ulaşmadan önce dağlar arasında kaybolan sular türün-

den dejenere eden adımlar olarak ortaya çıkıyor; sonucunda, artık emperyalizm, Avrupa'daki komünizmden en küçük bir kaygıya bile kapılmıyor.

Üç: "İleri demokrasi" programı ile bir adım ilerisini göremeyen Avrupa komünizmi, bugün tek dişi bile kalmamış bir ihtiyar hareketlir. Yeniden başlaması gerekiyor.

Bunlarla birlikte Türkiye'de Martçı darbe ile Eylülist rejim, Avrupa'dan gelen geri rüzgarlara yeni eklemeler yapıyor.

Dört: Türkiye'de Eylülist darbe hem yenilmemiştir hem de aşılmamıştır. Eylülizm bütün kazançlarını asıl şimdi hasat etmeye başlıyor.

Türkiye solculuğunu demokratizme, Kemalizme ve parlamentarizme mahkum etmek Eylülizmin büyük başarısı olarak ortaya çıkıyor.

Avrupa'dan gelen geri rüzgarlarla Türkiye'de gerçekleştirilen darbeler arasına, soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği'nde geliştirilen "milli demokratik devrim" programları giriyor. Soğuk savaş yıllarında, emperyalist sistem ile sosyalist sistem arasında gelişmemiş kapitalist ülkelerde ilerici ihtilaller ve anti-emperyalist hareketler giriyor: "Kapitalist olmayan yol" formülasyonları, sosyalist sistemin dış politika gereklerini rasyonalize etmek için geliştiriliyor. 1960 yıllarında Türkiye'de "milli demokratik devrim" ile "kapitalist olmayan yol" nitelemeleri birbirinin yerine geçecek bir biçimde kullanılıyor.

Devrimciliğin bir restorasyon hareketi olmadığının anlaşılacağını umuyorum. Kırıntı adımlarla "kaybedilen" demokratik ortamı yeniden kazanmak yerine bir diyalektik sıçramanın peşinde olmak gerekiyor. Daha da önemlisi Türkiye'de demokrasinin hiçbir ekonomik temelinin olmadığının bilinmesi zorunlu görünüyor.

Bu bir araştırma konusu sayılabilir; en azından bir araştırmanın yapıldığını söyleyebiliyorum. İkinci Türkiye İşçi Partisi'nin Yalçın Küçük'ün sorumluluğunda ve Türkiye'deki ilerici uzmanların pek çoğunun katılımıyla, iki yıllık bir çalışma sonucunda, hazırlattığı "demokratikleşme" programı, Türkiye'de demokrasinin maddi ve ekonomik temellerini araştırmaya yöneldi. Sonucu kesindir:

Kapitalizmi ortadan kaldırmadıkça Türkiye'de demokrasi kurulamıyor. İkinci TİP'in gerilemesi ve TKP'nin UDC'sine katılması bu keşiften sonra ortaya çıkıyor; TİP, kapitalizmi ortadan kaldırmaya yönelik bir mücadelenin içine giremediği için tekelinde tuttuğu "sosyalist devrim" hedefini terkediyor.

Bu bir gerilemedir; genel gerileme, Eylül darbesinden önce başlıyor. Darbe, gerilemeyi hızlandırıyor ve yaygınlaştırıyor. Ancak gerilemenin hız ve yaygınlık kazanması, sanıldığının aksine, 1980 Eylül sabahında değil, daha çok 1987 yılı ortasında başlıyor.

Eylül, terörize olmuş burjuvazinin uyguladığı terördür.

Nesnel ve tarihsel nedenler, 1970 yıllarının ikinci yarısında Türkiye solculuğunu teorik ve örgütlülük düzeyinin çok ötesinde bir eylem programı içine itti. Burjuvazi, terörize oldu ve büyük bir panik içine girdi; 1970 yıllarının ikinci yarısında Türkiye varlıklı sınıflarının enternasyonalize olduğu, servetinin önemli bir bölümünü, yurtdışına çıkardığı bir dönem olarak gerçekleşti. Korktu, kaçtı ve Eylül darbesi ile birlikte görülmemiş bir kin kustu.

Terörize olmuş burjuvazinin reform düşünmesi mümkün görünmüyor; ürkmüş burjuvazi, Milli Güvenlik Konseyi kanalıyla, ancak devirebiliyor. Konsey Başkanı'nın konuşmalarında bile düzenin ürkmüşlüğü var; böyle bir dönemde reformdan daha çok kırma ve indirme sözkonusu oluyor. Reform, ancak korku ve ürküntünün geçmişte kaldığı bir zamanda ve düzeni güvence altına almak amacıyla sahneleniyor.

Eylülizmin reform dönemine girdiği bir sırada, Ankara'da ve ABD Büyükelçisi kapasitesinde, İlhami Sosyal'ın (6) nitelemesiyle "seksensekiz yaşındaki CIA yetiştirmesi bir pir-i fani olan Strausz-Hupe'nin" bulunması, Eylülistler için büyük bir şans ve umulmadık bir teknik yardım sağlıyor. Profesör Strausz-Hupe, 1940 yıllarının önde gelen strateji uzmanları arasındadır; soğuk savaşın Amerikan mimarları arasında önemli bir yer tutuyor. 1960 yıllarında John Kenneedy'i karşı son yarım yüzyıldaki en sağcı başkan adaylarından Barry Goldwater'in kampanya direktörlüğünü de yapan Strausz-Hupe, ileri yaşına kar-

şın çok genç eşiyle birlikte zamanının önemli bir bölümünü İstanbul'da Turgut Özal'ın şu anda üzerinde durulan halefi ile düzenli görüşmelerin yanında iş çevreleriyle de sürekli görüş alış-verişi yapıyor.

Burada şu soru akla geliyor: Strausz-Hupe'nin Ankara'da varlığı ile uzlaşmacı solculuğun Türk-İş'i tek konfederasyon bilip Şevket Yılmaz'ı bir "işçi kahramanı" düzeyine çıkarması arasında bir ilişki var mı? Sormak gerekiyor: Ancak bilinen cevaplar var. Bir kez, Türk-İş, Amerikan Sendikal Örgütü olan AFL-CIO'ün güdümündedir; AFL-CIO'nun ise CIA'in kontrolünde olduğundan en küçük kuşku duymuyorum.

Şevket Yılmaz,eski bir AP milletvekili olmasıyla birlikte ve bir anlamda da buna rağmen, Eylülist rejim döneminde Türk-İş'in başına getirilmiş bir sendika bürokratı oluyor; açıklanan MİT raporunda en güvenilir adamlarından birisi olduğu yazıldı. Bundan kuşku duymak için bir neden görünmüyor; CIA, zaman zaman yerel örgüt MİT aracılığıyla çalışıyor. Şevket Yılmaz, çeşitli dillerden şans oyunları bilmekle birlikte Türkçeden başka bir dilden konuşamıyor. Yardımcısı ve sekreteri Sadık Şide, Eylül hükümetlerinde görev aldı; Türk-İş, Eylülizmin temel dayanaklarından birisi oluyor.

Uzlaşmacı solcuların en son keşif ve kahramanları Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'dır; bunda, burjuvaziye karşı sınıf dışı bakışlarını kanıtlama isteğinin rolü büyük görünüyor. Artık uzlaşmacı solculuk, ikinci evliliğini yapmıştır; Türk-İş evleniyor. Bir yandan da, ikinci kocasıyla mutlu ve dinsel bayramlarda ilk kocasının mezarını ziyaret eden taşra hanımlarına benziyor; yılda iki kez DİSK'i hatırlıyorlar. Şevket Yılmaz ile evlenmiş uzlaşmacı solculuk, Şevket Yılmaz'ın izniyle, bir kez Şubat ve diğeri de Haziran ayında DİSK'in mezarına çiçek bırakıyor.

Yalnız uzlaşmacı solculuğun Türk-İş ve Şevket Yılmaz çığırtkanlığının tek nedeni ezilmişlik ve ideolojik gerilemede aranmamalıdır; Osmanlı üniversitelerinde, medrese, genç öğretim görevlileri ve yetişkin öğrenciler, suhte veya softa deniyor, bir "cer" düzeni var. Yaz gelince softalar ve-

ya genç öğretim üyeleri, Anadolu'ya cerre çıkıyorlar; camilerde vaaz veriyorlar ve sonra da mendillerini açıp para topluyorlar. Buna "cerre çıkmak" deniyor.

DİSK sendikacılarının bir bölümü, eski DİSK uzmanlarının bir kısmı, ve özellikle Eylül döneminde üniversiteden uzaklaşan işçi ve çalışma uzmanı öğretim üyeleri şimdi, Türk-İş sendikalarına cerre çıkıyorlar. Uzlaşmacı yayınlarda Şevket Yılmaz şakşakçılığı yapan kalemlerin hepsi, Şevket Yılmaz'a bağlı sendikalarda "seminer" veya vaaz vererek, mendil açıp para topluyorlar.

Şevket Yılmaz kesenin ağzını açtı. Artık Lenin'in Çocukluk Hastalığı'nın verdiği rahatlıkla en geri sendikaların uzmanları uzlaşmacı solcular ve aydınlardan seçiliyor. Kemal Türkler veya Abdullah Baştürk'e "başkan" diyenler, şimdi DYP milletvekili adayı Bayram Meral veya Şevket Yılmaz'a rapor hazırlıyorlar.

Hiç sıkılmıyorlar.

"Film şenliği için her şey hazırlandı, program yapıldı, basıldı, dağıtıldı, biletler satışa çıktı, aman Allahım baktık ki biletler çok az gidiyor" diyen BİLAR'ın Ankara Şubesi Danışmanı Basın Yayın Profesörü Oğuz Onaran, "Devlet desteği konusunda neler söyleyebilirsiniz?" şeklindeki bir soruya da şu cevabı veriyor: "Maddi destekte bulundu. Ayrıca destekleme kurulu da olağanüstü bir çaba gösterdi. Çünkü bütün filmler aynı zamanda geldi. Festivalin başlamasına çok az zaman kalmıştı. Buna rağmen, çok çalıştılar ve hepsini gösterime yetiştirdiler."(7) Doğrusu şu devlete "bravo" dememek için bir neden kalmıyor. Artık devlet, başında Aziz Nesin'in bulunduğu BİLAR'ın Ankara şubesi ile Bilim ve Sanat adlı dergiden hiç çekinmiyor; bunların hazırladığı Ankara Sinema Şenliği'ni başarılı yapmak için hem geceli gündüzlü çalışıyor hem de on milyon lira bağışta bulunuyor. Bir holding yirmi milyon ve yarı resmi bir kuruluş da beş milyon lira veriyor.

CIA yetiştirmesi seksen sekiz yaşındaki ABD Büyükelçisi Strausz-Hupe, Ankara şenliğinin seyircisiz kalmaması için ve Aziz Nesin'e olan sevgi ve saygısı nedeniyle, şenliği onurlandırıyor. CIA yetiştirmesi ABD Büyükelçisi Strausz-Hupe, Aziz Nesin'in başında bulunduğu BİLAR'ın

Ankara şubesini takdis ediyor. Strausz-Hupe'nin takdisi ile devletin yardımı, bir arada gelişiyor ve gerçekleşiyor.

Kimse artık utanmıyor.

Abdullah Baştürk, DİSK'in yönetimini eline alınca, çeşitli örgütlerle ilgili bir istihbarat ve değerlendirme raporu hazırlatıyor; Darbe ile birlikte bu rapor, Sıkıyönetim Savcılığı'nın dosyasına ve DİSK İddianamesi'ne geçiyor. Bu raporda "Karikatürcüler Derneği" hakkında şöyle bir değerlendirme yer alıyor: "Yönetim TİP sempatizanı, taban içinde DİSK'e sempatizan unsurlar çok." Zaman içinde Karikatürcüler Derneği'ni faşistlerin ellerine geçirdiklerini sanmıyor; yakında "mizah gecesi" yapmışlar, Eylülizmin ezik solcuları toplama masası şefliğine getirdiği Adnan Kahveci'nin dansöz Leyla Adalı'nın, Sakıp Sabancı'nın, TÜSİAD Başkanı Ömer Dinçkök ve Strausz-Hupe'nin yakın dostu Bedrettin Dalan'ın ve çok sayıda TİP ve DİSK sempatizanı karikatürcünün katıldığı gecede Sakıp Sabancı, "karikatür güzeli" seçiliyor; TİP ve DİSK sempatizanı karikatürcüler Sabancı'nın karikatürünü çizmek için kuyruğa giriyorlar.

Hiç utanmıyorlar.

Müthiş keşifleri de var. Sabancı ailesinin, Doğan Avcıoğlu'nun ölünceye kadar oturduğu evin karşısında, bir ve özel hastanesi var; ailede geri zekalı, çocuklar çok olduğu için Sabancı Ailesi, yalnızca geri zekalılık üzerinde uzmanlaşan bir hastane yaptırıyor. Karikatürcüler belki de Sakıp Bey'in yüzünde aile hastalığının izini görüyorlar; ancak başka gerekçe ileri sürüyorlar. Sabancı'yı "karikatür güzeli" seçerken şunları ileri sürüyorlar: "Sakıp Bey, konuşurken daima ciddi bir ifadeyi yüzünde tutmak istiyor. Ancak espri yaparken de yüz çizgilerinde ilginç oynamalar oluyor. Biz de çizerken, o oynayan çizgilerle ciddi ifadesini birleştiriyoruz."(8) Doğrusu Sakıp Beyi'in oynak yüz çizgilerine daha oynak karikatürcüler gerekiyor; TİP ve DİSK sempatizanı karikatürcülerden yeterli ölçüde çıkıyor.

Tiyatro Yazarları Derneği tekelci devletle yakın işbirliğinin sonucunda, Yıldız'da, Saray Soytarıları Köşkü'ne sahip oldu; tiyatro yazarları şimdi Saray Soytarıları Köş-

kü'nde çalışıyorlar. Tekelci devletin yakında Karikatürcüler Derneği'ne de bir soytarı köşkü vereceğinden kuşku duymuyorum; burada cömertliğini frenlemiyor.

Baştürk'ün hazırlattığı özel rapordan bir paragraf daha aktarıyorum. "TMMOB Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği: Yönetim goşist tavırlar içinde, Dev-Genç sempatizanı." Bağlı odalar yönetimleri ise çok farklı. Örneğin makina mühendisleri genel merkezi ve şubeleri olumlu İnşaat Mühendisleri Odası merkez ve İstanbul, Kurtuluşçu, İzmir olumlu." TMMOB, Baştürk'e rapor hazırlayanların anladığı anlamda "olumlu" niteliğini koruyor; önemli bir değişiklik görünmüyor.

Ankara'nın bütün otobüslerini süslemişler; Nisan ortasında, eski Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Başkanı, Eylülizmin sağlam dayanaklarından, şimdi Hükümet'in bakanı Mehmet Yazar'ın Ortak Pazar konusunda TMMOB'de konferansı haber veriliyor. Uzlaşma çizgisi genel niteliğini koruyor.

Devam etmeden önce burada bir parantez açmam gerekiyor; tövbekar partisinin yalnızca TİP ve TKP kaynağından geldiğini düşünmek son derece yanıltıcıdır. Eski Dev-Yol ve eski Kurtuluş kadroları, büyük bir çoğunlukla, tövbekarlıkta TİP ve TKP kadrolarını çok geride bırakıyorlar. Genel ilke burada da ortaya çıkıyor; THKP-THKO kaynağından gelen hareketler, devrimci mücadeleyi bıraktıkları anda, büyük bir sığlıkla TİP-TKP çizgisiyle kucaklaşıyorlar. Son zamanlarda ise eski Dev-Yol ve eski Kurtuluş kadroları, ezikliklerini gizleyebilmek için, Avrupa'da ayrık otu türünden biten ve Ekim Devriminin yanlışlığını, sınıf bakımından eskimişliğini ve Marksizmin çaresizliğini savunan yeni sol görüşlerin Türkiye acentalığını da üstleniyorlar. Tövbekarlar partisinde eski TİP, eski TKP, kadrolarıyla birlikte barış içinde, kucak kucağa yaşayıp gidiyorlar.

Böylece TKP ve THKP çizgilerini birleştirmek bir yanıyla gerçekleşmiş oluyor; iki çizginin olumsuzlukları, şu anda uzlaşmacı eğilimleri oluşturuyorlar. Geriye her iki çizginin olumlu eğilimlerini bir araya getirmek kalıyor. Önemli ve gerekli olan da burada yatıyor.

Son bir eylemden söz etmek durumundayım: Ankara'nın bütün çağdaş gazetecileri, SHP Genel Sekreteri Fikri Sağlar, Cumhuriyet Ankara Büro Şefi Yalçın Doğan, Cumhuriyet Kitap Klübü'nden Muzaffer Erdost, yayımcı Ahmet Küflü ve tüm çağdaş gazeteciler, çok kalabalık bir şekilde, Anıtkabir'e gittiler. Ve Turgut Özal'ı Ata'ya şikayet ettiler.(9) Anıtkabir görevlisi subaylar ve askerler çağdaş gazetecileri karşıladılar; Özal'ı şikayet vesilesiyle getirdikleri büyük çelengi törenle kabirin çelenk konulacak yerine bıraktılar. Turgut Özal'ın basına kötü niyetleri olduğunu şikayet olarak Ata'ya bildirdiler. Huzur içinde ve görevlerini yapmış olan insanların rahatlığıyla Anıtkabir'den ayrıldılar.

Bu eylemden dolayı hiçbir olay çıkmadı ve gözaltına alınan kimse olmadı. Kenan Paşa'nın ise çok sevindiğini tahmin edebiliyorum; aydınlar, istediği kıvama geliyorlar. Öyle İmran Öktem'in cenazesinde olduğu gibi sokaklarda yürümeye, halkın arasına katılmaya, sol yumrukları kaldırmaya artık gerek kalmıyor; şikayet olursa, Ata'ya yapılması gerekiyor.

Ata'ya şikayet, Türkiye'deki siyasal eylemlerin en barışçıl olana ve en sınıflar üstü nitelik taşıyanıdır; "sınıfsız ve kaynaşmış" bir ulusun aydınlarına da yakışanın bu olduğuna inanıyorum. Bundan sonra, işçilerin, memurların, öğrencilerin şikayetlerini, çağdaş aydınları örnek alarak, ya şimdiki Devlet Başkanı Kenan Paşa'ya ya da birinci Devlet Başkanı Kemal Paşa'ya yapacaklarını sanıyorum.

Bütün bunlardan bir sonuç çıkıyor: Uzlaşma tamdır. Bu uzlaşma içinde demokratizm tek program olarak beliriyor. Demokrasi mücadelesi, uzlaşmacı solun ve uzlaşmacı aydının rejimle ve kapitalizmle köprüler kurmasının dayanağı oluyor. Artık köprüler kuruluyor; neo-kadro, devrimci mücadeleyi bir sarmaşık türünden sarmaya başlıyor.

Dönekler, dönmeyenlerden nefret ediyorlar.

Uzlaşmacılar, uzlaşmayanlara kin bağlıyorlar.

Uzlaşmacıların devrimci süreç üzerindeki etkilerinin kırılması gerekiyor.

Bu, daha geniş bir kırma işinin parçasıdır; üzerinde ve son olarak durmak istiyorum. Türkiye solculuğunun burada bir boşluğu görülüyor; TKP ve THKP çizgileri, ideolojik ve teorik mücadeleyi, önemli ölçüde ihmal ettiler. Boşluk, bu ihmalden kaynaklanıyor.

Nazım Hikmet'in çok kısa süreli ""Putları Yıkıyoruz" kampanyası bir kenara bırakılacak olursa, Türkiye solculuğunun, kendi dışındaki ideolojik estetik ve teorik programlara karşı ciddi ve sistematik bir mücadelesine rastlanmıyor. Türkiye solculuğunun bir genel eleştiri sistemi geliştirememiş olması da bunu doğruluyor. Daha az önemlisi, Türkiye solculuğu her türlü eleştiriyi gereksiz ve safları bölücü sayacak kadar, bir yapay birlikteliğe inanıyor görünüyor.

Kendi dışına karşı, kaba bir-iki çıkış dışında, bir eleştirmeme geleneği var. Eleştirme geleneği olmadığı için de, yakın zamanlara kadar, Türkiye solculuğunun burjuvazininkinden ayrı bir tarih görüşü bir estetik anlayışı, bir iktisat bakışı ve bilimsel yöntemi bulunmuyor. Bunun arkasında büyük bir illüzyon yatıyor.

Temel illüzyon, solcunun kendiliğinden yaralanmaz bir mikrop almaz olduğuna inanmasıyla birlikte başlıyor. Türkiye solcusu, solcuyu, su geçirmez ve ışın almaz kompartmanlar içinde düşünüyor; solcunun solcu olduktan sonra yalnızca solculuğun etkisine açık olduğu sanılıyor. Böyle düşünüldükten sonra, solculuğun üzerindeki burjuvazinin akınlarını püskürtmek, ideolojik baskısını kaldırmak, estetiğini geriye çevirmek ve teorisini etkisizleştirmek türünden bir ihtiyaç çıkmıyor. Böyle düşünülünce, solcunun yalnızca solcu ideolojiden korumaya yönelmesi, böyle bir illüzyonun çok yaygın olduğunu gösteriyor. Solcu bir kez solcu olduktan sonra burjuvazinin ideolojik, politik ve teorik bombardımanlarının menzilinin dışına çıkıyor, bunun, büyük bir kolaycılık olduğunun kabul edileceğini umuyorum.

Buna ekleyeceğim iki neden daha var; birincisi, 1930 yıllarında Hitler'in yükseltisiyle başlayan ve tek ülkede sosyalist devleti korumak türünden son derece haklı bir gerekçeye dayanan popüler front politikalarının kalıntı-

sıyla ilgili oluyor. Front politikası her zaman, uzlaşacak hareket ve eğilimleri aramayı gerektiriyor, bu gerekliliğin bir alışkanlığa dönüşmesi halinde de, elinde mikroskopla, burjuvazi saflarında kılcal damar genişliğinde yarıklar arayan ve bir kuyumcu sabrıyla bunları genişletmeyi planlayan "solcular" önplana çıkıyor. Bu tür bürokrat, ürkek ve zaman zaman da aparatçık kimliğinden solcuların burjuvaziye yönelik ideolojik ve teorik mücadele yapmalarını beklememek gerekiyor; tersine, ürküyorlar.

İkinci neden, anti-oligarşik mücadele programından doğuyor. Oligarşiye yönelen ve bununla sınırlı kalan her politik hareket böyle bir ihtiyacın bile farkında olamıyor. Türkiye'de yirmi yıla yakın bir tarihi olan anti-oligarşik mücadele programlarının, sol içine yönelik birkaç polemik yazısı ve mahkeme önünde savunmalardan başka, hiçbir yazı üretememiş olması da bunu gösteriyor. Oligarşinin estetiğini, tarihini, sinemasını, romanını, şiirini, ideolojisini, oligarklar değil, burjuvalar, özellikle küçük burjuvalar, uzlaşmacılar ve çok zaman da eski solcular yapıyorlar. Oligarşiye yönelik şiddet programları, burjuvazinin estetik, ideolojik ve teorik bombardımanını, basının ve üniversitelerin olumsuz etkilerini gidermeye yetmiyor. Entellektüel şiddet gerekiyor.

Tek başına dışı hareketli, eli şiddetli devrimciler, devrimci sürecin çözümleri olamıyorlar; önce devrimcinin içini hareketlendirmek gerekiyor. Estetiğiyle, şiiriyle, türküsüyle, teorisiyle, tarih bakışıyla içi hareketli olmayan bir devrimci, eli ne ölçüde şiddetli olursa olsun, elindeki şiddetin ısısı düşünce, kendisini sıradan ve toplumla uzlaşan insanlar kümesi içinde bulmaktan kurtulamıyor. Bu duruma bir daha düşmemek için düşünme zamanı geçiyor.

Açık devrimci partinin fonksiyonları netlikle ortaya çıkıyor. Açık devrimci parti, devrimci sürecin önyüzü olmak durumunda kalıyor; burjuvazinin, ideolojik ve teorik hücumlarına, her cephede, acımasız karşı hücumlarla cevap vermek zorunluluğu var.

Toplumsal Kurtuluş'a büyük devrimci yürüyüşün ön cephesinde bir görev düşüyor. Hiçbir basit ve kolay cephe

kaygısı, burjuvazinin saldırılarına karşı ideolojik ve teorik kavgayı erteletmemelidir; entellektüel şiddetten ürkülmemesi gerektiğini düşünüyorum. Küreğe kürek, devrimciye devrimci, eski solcuya eski solcu, uzlaşmacıya uzlaşmacı diyebilmek için mikroskoba ve kuyumcu terazisine gerek duyulmayan bir döneme giriliyor ve açıklık, Türkiye'nin üzerine yıkılıyor.

NOTLAR

(1) "Suni denge teorisi, bilebildiğimiz kadarıyla Che Guavera tarafından da savunulmuştur. Che'nin Profesör Tinbergen'i okuyup okumadığını bilmiyoruz. "Y. Küçük bu hareketin liderinin de, tıpkı M. Çayan gibi, Siyasal Bilgiler'de okumuş olduğunu ileri sürerek işin içinden sıyrılmaya kalkmaz herhalde." Ç. Can, Daha Tutarlı Daha Kararlı Bir Devrimci Hareket İçin, Toplumsal Kurtuluş, Nisan 1988, s. 37

1960 yıllarında Siyasal Bilgiler'de okutulan iktisat ile Latin Amerika'nın üniversitelerinde okutulan iktisat bir ve aynı oluyor; bunu tartışmamak gerekiyor.

(2) V.I. Lenin, Collected Works, Vol. 1, 358

(3) Toplumsal Kurtuluş'un bu sayısında yayımlanan söyleşide Mihri Belli şunları ileri sürüyor: "Ve o günlerde polis, 'Sosyalist Türkiye' sloganları atanları koruyor; 'Bağımsız Türkiye' diye haykıranlara saldırıyordu." Mihri Bey'in bu iddiasının acımasızlık ölçüsünde haksızlık olduğunu belirtmek durumundayım. Polis, Ankara'da gençliğe ilk kez, 1960 yıllarında, Kızılay'da "Dönüşüm" dergisi satışı nedeniyle saldırdı. "Dönüşüm" satanlardan şimdi zengin olmayarak mücadele edenlerden,arasında yalnızca Erhan Tezgör'ü hatırlıyorum. O gün de, bugün de "Sosyalist Türkiye" diyor. Polis, İstanbul'da ilk kez, bir genci, Teknik Üniversite'de Vedat Demircioğlu'nu öldürdü. "Sosyalist Türkiye" diye bağırıyordu. "Bağımsız Türkiye" diye bağırmak, 1960 yılları mücadelesinden çok sonra çıktı. Bilinen gerçekleri değiştirmekte hiç yarar görmüyorum. Bu arada otuz yılı aştı, hep bağırıyorum. Hiç

"Bağımsız Türkiye" diye bağırmadım. Bundan sonra da "Sosyalist Türkiye" varken başka türlü bağırmayı düşünmüyorum.

(4) V.I.Lenin, Selected Works, Vol. 1, s. 132

(5) "Bir bakıma demokrasinin diğer devlet biçimlerine ilişkisi, Hıristiyanlığın diğer tüm dinlere ilişkisine benziyor."
"Bütün diğer devlet biçimleri için demokrasi Ahd-i Atik gibidir." K. Marx - F. Engels, Collected Work. Vol. 3, s. 30

(6) İlhami Sosyal, Sadr-ı Azam Turgut. Milliyet, 6 Nisan 1988

(7) Milliyet, 4 Nisan 1988

(8) Hürriyet, 3. Nisan 1988

(9) Çağdaş olmayan bir gazetecinin istihbaratına göre Atatürk, Turgut Özal'a kızmıştır ve 10 Kasım'da kızgınlığını yansıtması bekleniyor. Türkiye'de karikatüristler, genellikle, 10 Kasımlarda Atatürk'ü çatık kaşlı ve asık yüzlü çiziyorlar.

KURTULUŞ'UN ÜÇÜNCÜ YILI

Neden,Toplumsal Kurtuluş üzerindeki baskılar bir rekor düzeyine ulaştı; bunun araştırılması zamanıdır. Bu sayı ile birlikte Kurtuluş ikinci yılını tamamlıyor ve üçüncü yılına hazırlanıyor. Cumhuriyet tarihinin, açık planda, en çok baskı gören ve buna dayanabilen yayınları arasında önde bir yer tutuyor.

Önce, bir yeni ahlakı ve bir duygu ortaklığını yaratmaya çalıştı. "Bütün ölülerimiz bizimdir ve ortaktır"; 1 Mayıs1987 tarihinde ortaya atılan bu çizgi, Kurtuluş'un temel felsefelerinden birisini oluşturdu. Ortaklık, önce duygularda ortaklıktır; sevinç ve hüzünleri ortak olmayanların birlikte iş yapmaları mümkün değildir.

Bunun giderek yayıldığını görmek, sekter duvarları aşındırdığını duymak bir sevinçtir. Ancak yeterli olduğu söylenemez. Çünkü, hüzünde ve sevinçte ortaklık, yeni bir devrim anlayışının bir uzantısıdır; Kurtuluş, bunu anlatmaya çalıştı ve çalışıyor.

Ekim Devrimi yalnızca Bolşeviklerin ürünü değildir. Bu Toplumsal Kurtuluş'un alfabesi oluyor. Sözcükler önemli değil; ancak devrimi oluşturanlar ile götürenler hiçbir zaman bir ve aynı olmuyorlar.

Marx, kendi yazdıklarına uygun bir devrimi göremeden bu dünyadan ayrıldı. Devrim stratejisini üniter bir çelişki anlayışı üzerine oturtmaya çalışıyor ve bu üniter çelişkinin derinleşmesine büyük umutlar bağlıyordu.

Lenin, çelişkinin yoğunluğu kadar ve belki de daha çok çeşitliliğini ve eşitsizliğini duydu; eşitsizliğini duyabilmek için bir çeşitliliğin olması gerekiyordu. Lenin, toplumdaki irili ufaklı bütün çelişkilerin ve bunların yol açtığı patlamaların tümünün nabzını tutmaya büyük önem veriyordu. Kurtuluş, bunu, bilince çıkarmaya çalışıyor.

Kürt sorunu Toplumsal Kurtuluş için, sadece bir ken-

di içinde sorun olarak görünmüyor. Sorunun böyle bir boyutu var; Kurtuluş, başka boyutlar yüklüyor. Kurtuluş, Kürt sorununa, genel çözümü dayatan ve en canlılarından birisi olarak bakıyor. Bu, Türkiye'de yenidir.

Götüren örgüt tektir. Oluşum ve kaynakları ise çok çeşitlidir. Örgüt titizliği bu çeşitliliği önlememelidir; Toplumsal Kurtuluş'un ısrarlarının başında bu yer alıyor. Kurtuluş, bu ısrarı ile önemli buzulları eritebileceğine inanıyor.

Birlik, öncelikle teorik ve ideolojik birliktir.

Ancak, ideolojiler, sanıldığından daha inatçı ve canlıdır. Çok az kimse ölmeden inançlarını bırakıyor; bu nedenle çok zaman birlik hep yeni kuşaklarda gerçekleşiyor. Hiç kimse, 1960 yıllarında "TİP" adında bir örgütün böylesine bir etkinliği sağlayabileceğini tahmin edemezdi, TİP'liler hep yeni kuşaktılar. Dev-Genç ve parti-cephe ve ordu ise daha yeni kuşaklar oldular.

Şiddetin politikada bir yöntem olarak kullanılması TKP-TİP kanalında yoktur. 1960 yılları sonlarına doğru Türkiye solunun şiddeti bir yöntem olarak önplana çıkarmasının kaynağı Türkiye solunda yatmıyor; 1900 yıllarının başında Jön Türk geleneğinde, 1950 yıllarının sosyalist olmayan öğrenci hareketinde, 27 Mayıs'ta ve 1960 yıllarının Latin Amerika'da esen rüzgarlarında yatıyor. Solun, sol olmayan kaynaklardan da önemli ölçüde etkilenmesi son derece düşündürücüdür.

Kurtuluş, toplumsal kaynakların tümüne büyük bir istekle bakma ve teorik birliği, önemli ölçüde yeni sözcük ve kavramlarla ve mutlaka daha üst bir düzeyde kurma çabasıdır. Marx, kendinden önceki bilgileri, kurtuluşu derinliğinin artmasında gördüğü bir çelişki ekseninde birleştirmeye çalıştı. Daha politik olan Lenin, toplumsal bütün patlamaları ve hiçbirisini ihmal etmeden belli bir yönde eritmeyi denedi. Lenin'inki ayrı, ancak Marx'ın temel çözümlemesinden sapmaların çok büyük bir bölümü hep sağa doğru yöneldi.

Toplumsal Kurtuluş, Marx'ta ve sürdürdüğü ölçüde Lenin'de bir sol arayışı temsil ediyor. Sovyetler Birliği'nde ise Marx'ta ve Lenin'de bir sağ arayış, bugün çok suyun

üstünü kontrol edebiliyor. İlk sosyalist ülkenin tarihsel yerinde yeni bir tartışmaya gerek duymadan Kurtuluş'un çizgisi, Sovyetler Birliği'ndeki sağ arayışlardan giderek ve önemli ölçüde ayrılıyor.

Türkiye'nin kurtuluşu ise böylesine bir arayışı yeni kuşaklara mal etmede yatıyor. Üçüncü yılın başında, sevindirici ipuçlarının olduğunu söylemek mümkündür; ancak henüz ipucudur...

Devlet, ipuçlarını bastırma durumudur. Baskı, hem yolun meyveli olmasından, hem de ipuçlarının farkedilmesinden kaynaklanıyor.

HALKLARI TANIMAK VE SEVMEK SEVİNÇTİR

Son seçimlerde Toplumsal Kurtuluş'un desteklediği bağımsız sosyalist aday Sait Üner, Mehmet Emin Sert ve Yalçın Küçük hakkında İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde dava açıldı. Üner ve Sert komünizm propagandasından, Yalçın Küçük Kürtçülükten yargılanıyor. İlk duruşması 29 Şubat tarihinde yapılan davada Yalçın Küçük'ün avukatı Gülçin Çaylıgil, iddianameye dayanak yapılan polis izleme raporunu "deli saçması" olarak niteledi. İkinci duruşmanın 29 Mart tarihinde yapıldığı davada, önlem olarak, Üner, Sert ve Küçük için yurtdışına çıkma yasağı getirildi. Aşağıda Mahkeme Başkanlığı'na verilen yazılı sorguyu okuyacaksınız.

Mahkemenizde açılan ve sanık olarak yargılandığım, ilk duruşması 29 Şubat 1988 tarihinde yapılan davada, mahkemenizin uygun bulması üzerine, sorgumu, çok kısa olarak ve yazılı bir biçimde sunuyorum.

Davada TCK 142/3. maddesine göre cezalandırılmam isteniyor. İlgili fıkrayı yazıyorum: "Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yok etmek veya zayıflatmak için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse 5 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır." Bununla yargılanıyorum.

1. Böyle bir madde bana uymaz; hiç ırkçılık yapmadım ve hep ırkçılıkla mücadele ettim.

2. Halkları tanımayı ve sevmeyi, yaşamın önemli bir sevinci sayıyorum. İnsanlar, diğer halklardan olan insanları tanımalıdırlar; insanlığın, öğrenmek gibi, bu yolla zenginleşeceğine inanıyorum.

3. Bir ulusun bir diğer ulusu ezmesi veya bir devletin

diktasını bir başka devlete zorlaması, milli duyguları zayıflatır. Bu reddedilmesi gereken bir yoldur. Milli duyguların bu tür bir yolla zayıflatılmasına ben karşıyım; böyle bir suç işlemedim.

4. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde hakkımda açılması düşünülen birçok davalarla ilgili ifade verdim. Bunlardan birisi 27 Kasım 1987 tarihinde yaptığım bir konuşmayla ilgili olarak İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin isteğiyle ilgiliydi: 27 Kasım 1987 tarihinde İzmir'de olmadığım için İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi başlıklı yazının ekindeki polis izleme raporunun bana ait olmadığını belirttim.

Savcılık sorularına hep İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'nın isteği üzerine cevap verdim; tutanak böyle tutuldu.

5. Hakkımda mahkemenizde açılan dava ile ilgili verilmiş bir savcılık ifadem yoktur.

6. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'nda, İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin İzmir'de yaptığım ileri sürülen bir konuşma ile ilgili isteği üzerine verdiğim ifadeye dayanılarak İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanıyorum.

Dosyada ifade tutanağına bakıldığında bütün cevaplarımın bu tarihte İzmir'de olmadığım üzerine kurulduğu görülür.

Mahkemenizdeki ifade tutanağında "İzmir" sözcüğü el yazısıyla "İstanbul" olarak değiştirilmiştir. Yanında benim veya Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısının imzası yoktur.

7. İstanbul'da yaptığım bir konuşmadan dolayı Ankara'da İzmir Delvet Güvenlik Mahkemesi başlıklı bir yazı ile ifademin alınması İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi yazısının İstanbul ile Ankara arasında bir yerde bir karışıklığa uğradığını gösteriyor.

8. Bir savcılık ifade tutanağında yanında ilgili imza olmadan elyazısı ile düzeltmeye ilk kez rastlıyorum. Bu, değerli mahkemenizi ilgilendiriyor. Araştıracağınızı umuyorum.

9. Konuşmayı, Bağımsız Sosyalist Aday Sait Üner'in seçim kampanyası sırasında ve konuk olarak bulundu-

ğum toplantıda davet üzerine 27 Kasım 1987 tarihinde Şişli'de yaptım. Polis izleme tutanağı 28 Kasım 1987 tarihini taşıyor.

Geçerli sayılmamalıdır; zamanında ve gününde tutulmalıdır. Polisler, bir gün sonra, akıllarına ne geldiyse tutanak haline geçiremezler.

10. Bu dönemde hakkımda o kadar çok dava açıldı ki, alaylı hukukçu oldum. Polis izleme tutanağında bana atfedilen sözleri kabul etmiyorum. Ancak hepsini kabul etsem bile, en küçük bir suç bile görmüyorum.

Kabul etmediğim polis izleme tutanağında bile suç yoktur.

11. Uzun konuştum. Polis izleme tutanağı on bir satırdır. Hiçbir anlam çıkmıyor.

12. "Biz iktidara geldiğimizde, bir kişinin dilini bağlayacağım, o da Mesut Mertcan'dır. 12 Eylül 1980'de Evren'in yönetime el koyuşunu o güzel sesiyle anlatmamıştır". Bu cümleden hiçbir anlam çıkarmak mümkün görünmüyor.

Dil kesilir veya dil koparılır; bu Türkçedir. Dil nasıl bağlanır?

Bu duruşmanın haber olduğu gazetelerde, iktidar partisinden bir milletvekilinin, bürokratların "Dilini keseceğiz" dediği yazılıyor. Mecazen söylenir.

Benim söylediğim şudur: Eylül düzeni Erdal İnönü ile Turgut Özal'ın omuzlarına dayanıyor. Erdal İnönü, Eylül darbesine karşı olduğunu söylüyor ve komutanların yönetime el koymalarını radyo ve televizyonda okuyan spikeri milletvekili adayı yapıyor. Mesut Mertcan milletvekili adayı yapılmamalıdır; askeri yönetimin ilk bildirisini okuduğu için pişman edilmelidir.

Ayrıca "Dilini keseceğim" veya "Dilini koparacağım" Türkçede hiçbir zaman suç yüklü ifadeler değildir.

13. "Türkiye'deki Kürt kardeşlerimizin devrimci mücadelesi yavaş yavaş kıpırdadı. O da olacaktır." Bu cümleden de hiçbir anlam çıkmıyor.

Uzun konuşmamdan cımbızla seçilen sözcükleri yanyana getirerek veya bilgisiz polis memurlarının bellekleriinden çıkardıkları yanlış kurulmuş cümlelerle suçlanmam mümkün görünmüyor.

Devrimcilik, bir sonucu köktenci bir yolla elde etmeye çalışmaktır.

TC yasalarına göre devrimci olmayı suçlayan bir madde yoktur.

"Kürt" sözcüğünü telaffuz etmek suç değildir.

14. "Avrupa komünizmi Türkiye'de sosyalizm olacaktır. Gittiğimiz yol iyi bir yol." Türkiye'de en çok yazdığı ileri sürülen bana yakıştırılan cümleler bunlar oluyor. Bu cümleleri bana yakıştırmak bana yapılmış bir haksızlıktır.

Söylediğim şudur: Devlet Başkanı Evren, MGK Başkanı olarak ve her fırsatta komünizm tehlikesinden söz etti. Dağı taşı hep komünist tehlikesi gördü. Ancak 1987 ortasında birden görüş değiştirdi. Özetle "Komünizm olsun, ancak Avrupa komünizmi olsun" dedi.

Bilim adamı olmaya özeniyorum; bu değişikliği açıklamam gerekiyor.

Mahkemenizi yanıltmak istemem; konuşmamda Kürtlerden söz ettim. Bir yandan Kürt hareketinin ve diğer yandan yükselmeye başlayan sosyalist mücadelenin, rejim için bir sorun olduğunu söyledim. Rejim, bunu önleyemiyor. Rejim, burada bir tür "komünist" hareketten yardım almak istiyor; "Avrupa komünizmi", Türkiye'de başlayan hareketliliğin durdurucusu olarak görülüyor. Devlet Başkanı Evren'in birdenbire Avrupa komünizmini istemesi, buradan kaynaklanıyor.

Söylediklerim, özetle budur. Bunlar hem doğrudur ve bunlarda, hem de hiçbir suç yoktur.

15. "Bu yoldaki onurdan bizim ortaklarımızdır. Biz bir bütünüz. Biz devrimciyiz. Biz devrimci genç idam sehpasında emperyalizm ve faşizme karşı çıkıyorsa ne ala, sonucu olmasa bile hep devrimciyiz." Bana yakıştırılan ve "diyerek konuşmasını bitirdi" sözleriyle sona eren polis izleme raporu bundan ibarettir.

Söylediğim şudur: Genç ömrünün tümünü beni eleştirmeye ayırsa da, idam sehpasında "Kahrolsun emperyalizm ve faşizm' diyen bir genç arkadaşımın onurlu yaşamından bana da pay düşer. Çünkü bizler devrimciyiz ve ortak bir yolun yolcusuyuz.

Sözlerimde suç yoktur. Saygılarımla.

KEMALİST DÖNEMİN SİYASAL DAVALARI

Siyaset ve hukuk, burjuva düzenlerinde, birbirinden ayrı iki platformdur.

Yeni cumhuriyetin iki sayılı yasası 29 Nisan 1920 tarihini taşıyor ve "muvazzaf ve günlü ile hizmet-i askeriyeye dahil olup da firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenleri" kapsamına alıyor. Bu kanun "hiyaneti vataniye" kanunudur; bağımsızlık savaşından kaçanları cezalandırmak amacıyla çıkarılıyor.

Yeni cumhuriyetin 42. yasası 18 Eylül 1920 tarihlidir ve İstiklal Mahkemeleri kuruluşunu öngörüyor; yeni kanun, savaş kaçağı askerlerin İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmalarını emrediyor. Daha sonra Kılıç Ali adıyla İstiklal Mahkemeleri'nde yargıçlık yapan Ali, İstiklal Mahkemeleri'ne "terör mahkemeleri" adının verilmek istendiğini yazıyor. İstiklal Mahkemeleri, kaçak erlerle casusların yargılarını garnizon mahkemelerinden alıp özel mahkemelere veriyor; Çerkez Ethem'in kardeşi Yüzbaşı Tevfik, kaçakların garnizonun önünde asılması gerektiğini ileri sürerek İstiklal Mahkemeleri'ne karşı çıkıyor.

İstiklal Mahkemeleri'nin ilk önemli kararı, Mayıs 1921 tarihinde ve aynı celsede Çerkez Ethem ve kardeşlerinin gıyaplarında idama ve Halk İştirakiyun Partisi yöneticileri Tokat Milletvekili Nazım ile Binbaşı ve Baytar Hacıoğlu Salih ve arkadaşlarının uzun yıllar hapse mahkum edilmeleridir. Birbiriyle ilgisiz görünen iki hasım grup aynı tarihte mahkum edildiler.

Şubat 1925 tarihinde Şeyh Sait liderliğinde Kürt başkaldırısı olunca derhal Takrir-i Sükun yasası çıkarıldı ve Aile Fethi'nin yerine İsmet Bey başbakan yapıldı. Takrir-i Sükun Kanunu'nun işleyişine, İstiklal Mahkemeleri memur edildi.

Türkiye Komünist Partisi, Orak-Çekiç ve diğer yayın organlarında derhal Kemalist rejimi desteklediğini, Nakşibendi Şeyhi Sait'in dinci ve kuşkusuz ikinci planda Kürt ulusçu isyanının karşısında olduğunu açıkladı. Ancak 4 Mart 1925 tarihli 578 sayılı Takrir-i Sükun Yasasının kapsamına girmekten ve İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmaktan kurtulamadı.

Şeyh Sait ve arkadaşları İstiklal Mahkemesi kararıyla idam edildiler.

Nazım Hikmet, Şefik Hüsnü ve arkadaşları yurtdışına çıkabildiler. Gıyaplarında ağır cezaya mahkum oldular. Şevket Süreyya, Sadrettin Antel, Rasim Adasal, Selahattin Batu ve diğer komünistler İstiklal Mahkemesi önüne çıkarıldılar. Yalnızca daha sonra ünlü psikiyatr olan Rasim Adasal ile şimdiki rejim sözcüsü İnal Batu'nun babası Selahattin Batu beraat ettiler. Her ikisi de daha sonra profesör yapıldılar ve solla ilişkilerini kestiler.

1925 ve 1926 Kemalist rejimin tümden bir hesaplaşma yılı oldu. İzmir suikastı gerekçesiyle, İsmet ve Fevzi'nin dışında İstiklal Savaşının önde gelen tüm komutanları, İttihat ve Terakki'nin Türkiye'de kalabilmiş liderlerinin tümü sanık sandalyesine oturdular. Kazım ve Ali Fuat Paşalar pasifize edildi; Musul'u İngilizlere kaybeden Kemal Paşa, İngilizce olarak bilinen İttihat ve Terakki'nin Maliye Nazırı Mehmet Cavit'i, İzmir suikastı gerekçesiyle astırdı.

Şair Yalçın, bir zamanların korkusuz ve sosyalist savcısı adıyla ünlenen hukukçu Yalçın, geçim sıkıntısı içinde Cumhuriyet gazetesine Briç hazırlıyor. İstiklal Mahkemelerinin acımasız yargıcı Kılıç Ali'nin iki oğlundan biri futbolcu oldu -Gündüz Kılıç-, diğeri Altemur kılıç, bir yandan Amerikan sigaralarının Türkiye komisyonculuğunu yapıyor, diğer yandan da TRT kurullarında görev sürdürüyor.

Takrir-i Sükun, Komünist Partisinin aydınlardan soyutlanmasını sağlamada son derece etkili olmuştur. Nazım Hikmet ve Doktor Hikmet, mücadeleye devam eden bir avuç içindedir. 1938 Harp Okulu ve arkasından Donanma Davası, birer hukuk acımasızlığıdır. Bunlara dava

demek bile mümkün görünmüyor.

Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Nuri Tahir, Kerim Korcan ve niceleri, Hitler'in savaş boruları çaldıkları bir zamanda 1932 yılında bahriye askerlerine okunacak kitap sattıkları için uzun ve acımasız cezalara çarptırılmışlardır.

Kemalist dönemin siyasal davaları yeniden ele alınmalıdır; sayılanlar, tamamı değil temsili olanlardır.

Buharin'in Trotskiy'in yeniden yargılanması için imza koyan Türkiye aydınları, kendi tarihlerinin siyasal davaları üzerine eğilmek durumundadırlar. Buradan Sovyetler Birliği'ne akıl vermek yerine Türkiye'de acılara çare bulmak önemli olmalıdır.

Davalara yeniden bakılmalıdır.

Aklananların yakınlarına mutlaka tazminat ödenmelidir. Hayatta kalan yakınlarına devlet konut vermeli, maaş bağlanmalı ve acıların giderilmesi için hiçbir önlem eksik edilmemelidir.

Bu bir başlangıç olmalıdır.

AÇIK DEVRİMCİ PARTİ ÜZERİNE OTUZ NOT

Tartışma içindir, açık parti üzerine notlar yazmak istiyorum. Tartışma için olmasının getirdiği iki özellik var. Birincisi, geliştirilmeye açık olması nedeniyle kısa tutuyorum. İkincisi, tartışmanın sonunda, burada ileri sürdüğüm görüşlerin tümünden olmasa bile bir bölümünden geri dönme hakkımı saklı tuttuğumu belirtmek gereği duyuyorum.

Notlarımın formülasyonu, tartışma gereği ile sınırlıdır. Kabul edilmeleri için değil tartışılmaları için yazdığımı tekrarlıyorum.

1. Leninist parti ilkeleri nelerdir; hâlâ yazılmayı bekliyor. Bunların donmuş kalıplar olduğunu sanmıyorum. Notların amaçları arasında Leninist parti ilkelerinin yazılması yer almıyor; ancak yer yer dokunma zorunluluğu var.

Menşevizm ve bolşevizm ayrışmasında Martov ve Lenin'in ayrı ayrı üyelik tanımlarının çok büyük rol oynadığı biliniyor. Martov'un tüzük önerisi şöyle: "Rusya (1) Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesi, parti programını kabul eden, hem maddeten hem de örgütlerinin birisinin liderliğinde düzenli işbirliği ile destekleyen kimsedir!"(2) Lenin'in taslağı bundan farklıdır ve Lenin önerisini şöyle formüle ediyor: "Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesi, parti programını kabul eden, hem maddeten hem de örgütlerinin birisine kişisel olarak katılarak destekleyen kimsedir." İkisi arasında ayrılık hemen belli oluyor.

Açık devrimci partide, Lenin'in bu koşulunun gerekli ve her zaman mümkün olduğunu düşünemiyorum.

2. Açık parti, kendisini destekleyen herkesi açık yapmak zorunda değildir.

3. Açık parti en büyük desteği, Eylül darbesinde Sıkıyönetim Mahkemelerinden kesinleşen hükümler aldıkları

için yasal bir parti üyesi olma hakları gaspedilmiş olanlardan görmelidir; açık devrimci parti, insan gücünü Eylül darbesinin açığa çıkardığı ve hâlâ mücadele gücünü taşıyanlardan sağlamalıdır. Bunların parti üyesi olmaları, hukuken, mümkün olamıyor.

4. Açık devrimci parti ve tasfiyeciliği birbirine karıştırmamak gerekiyor.

Lenin, 1913 yılındaki bir incelemesinde, Rusya S-D İşçi Partisi'nin, 1908 Aralık Parti Kongresi'ne yapmış olduğu "tasfiyecilik" tanımını, tekrarlıyor. Buraya alıyorum: "Partideki aydınların bir kesiminin, Rusya S-D İşçi Partisi'nin varolan örgütünü ortadan kaldırma ve her ne pahasına olursa olsun legalite çerçevesinde, hatta parti programını, partinin taktik ve geleneklerini tümden reddetme pahasına, amorf bir birlik ile değiştirme girişimleridir! (3) Bu tanım, tasfiyeciliği en doğru biçimde anlatma açısından, geçerliliğini bugün de koruyor.

5. Açık devrimci partinin tasfiyecilik ile hiçbir ilişkisi olamaz; açık devrimci parti veya başka arkadaşlarımın kullandıkları sözcükle yasal devrimci parti ya da yalnızca legal bir parti için, gizli hiçbir örgütün gizliliğine son vermesi gerekmiyor.

6. Açık devrimci parti, devrim sürecinin sac ayaklarından yalnızca birisidir; başka ayaklara olan gereksinimi ortadan kaldırmıyor ve tam tersine bu gereksinime dayanıyor.

7. Lenin, bir yerde ve spesifik bir konuda Marx'ın düşüncesi için şunları yazıyor: "Ancak Marx'ın bakış açısı kırklı, ellili ve altmışlı yıllar veya on dokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreği için son derece doğru iken yirminci yüzyıla gelirken doğruluğunu yitirmiştir!(4) Lenin'in spesifik yazı ve görüşleri için de, gerektiğinde ve öyle düşünülüyorsa, aynı değerlendirmeyi yapmaktan kaçınmamak gerektiğini düşünüyorum.

Açık devrimci partide, bir eğilim olarak, profesyonel partili kullanmaktan ve özellikle üst düzey yöneticileri arasında bu oranı yüksek tutmaktan kaçınmak gerektiğine inanıyorum.

8. 1970 yıllarının "legal" partilerinin bir bölümünde ve

"illegal" örgütlerinin bazılarındaki dejenerasyonun önemli nedenlerinden birisi, profesyonel partili kadrolara gerektiğinden fazla ağırlık verilmesi oldu. "Profesyonel devrimci" adı altında kalpazan yetiştirildi ve parti yöneticileri ideoloji ile geçim kapısını özdeşleştirdiler ve eleştiriler karşısında, geçim kaynaklarını kaybetme korkusunu yaşadılar.

Bunlar hem ideolojik olarak gerilediler hem de hiçbir işe yaramaz hale geldiler. Herhangi bir iş yapmayı unuttular. Şu anda bunların yurtdışına gitmiş olanları arasında ve bu arada legalite kampanyası sırasında demeç vererek isimlerini yeniden duyuranların bir bölümünün, İstanbul'un köhne bir iş hanının bodrum katında bir çay ocağı bile işletemeyeceklerini biliyorum.

Çubuğu tersine bükmek zorundayız. Yeni kalpazan yetiştirmekten ve sosyalizmin güzel adını bunun kılıfı yapmaktan kaçınmalıyız. Önemli buluyorum.

9. Marx, olağanüstü verimli Contribution to the Critique of Political Economy'de son derece verimli çözümlemelerinin birisinde şunları yazıyor: "Bu yüzden, insanlık her zaman çözebileceği problemlere el atıyor; çünkü, soruna daha yakından baktığımızda, her zaman, problemin kendisinin sadece çözümü için gerekli maddi koşullar daha önceden varsa veya en azından oluş süreci içindeyse, ortaya çıktığını görürüz."(5) Lenin'den "insan" sorununu, derinliğine ele alması ve çözmesi beklenmemelidir; hem sorunun ortaya çıkması hem de çözümü için maddi koşulların olmadığı anlaşılıyor.

Lenin'in olgunlaşması, destansı kişilerin arkada kalmasıyla başlıyor. Buzların her çözülüşü, toprağın her parçalanışı, tarih sahnesine insanlığın en güzel örneklerini de fırlatıyor. Ortaçağ'dan çıkışta geçmişe bulaşık güzel insanlar, Rusya'da serflik sisteminin yıkılmasıyla birlikte fışkıran, her birisi ayrı bir insanlık destanı olan narodnik aydınlar; kişilikli, özverili, kararlı, yaşamı seven ve her an ölen Rusya'nın genç devrimcilerinin hepsi Lenin'in arka fonunu oluşturuyor. Buna bolşevik yiğitler ekleniyor.

Böyle bir birikimden gelen bir devrimcinin, sosyalizmde insan sorununu çözülmüş saymasını doğal kabul et-

mek gerekiyor.

10. Başta Sovyetler Birliği, sosyalist sistemin varlığı, engin deneyimi birikimi, Türkiye'de sosyalist insan sorununu, devrim süreci içinde de ele almayı ve çözüm yolları için yaklaşımlar geliştirmeyi zorunlu yapıyor.

TKP çizgisinde kutsallaştırılan Mustafa Suphi, THKP-THKO çizgisinde kutsallaştırılan Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş, büyük birer özveriyi temsil etmelerine, bazı ipuçlarını vermelerine karşın, gelecekte girişim sahibi, kütlesellik içinde "insan" olabilen, kollektivite ile yaratıcılığı birleştiren, prototipleşmeden topluma hizmeti sürekli yükselen bir değer haline getiren yeni insan konusunda gerekli model ihtiyacını ortadan kaldırmıyorlar ve bu alanda yapılacaklar önemini koruyor.

11. Açık devrimci partinin örgüt ilkelerinin Lenin'in formülasyonundan yer yer ayrılabileceğinin kabul edilmesi gerektiğini tartışmaya açıyorum.

12. Bir yerde daha geri ve bir yerde daha ileri; böyle bir formülasyonun tartışılabileceğini düşünüyorum.

13. Ne Yapmalı'da, Lenin'in devrimci teori olmadan devrimci hareket olmayacağını söylediğini herkes biliyor. Bundan hemen sonra söylediklerini aktarmak istiyorum: "Biz, yalnızca, öncü savaşçının rolünün ancak en ileri teori ile yönetilen bir parti ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmek istiyoruz."(6) Şimdi vurguyu buraya aktarıyorum.

14. Burada böyle bir açık devrimci parti ile gizli parti veya hareketler arasında ilişkiyi daha sonraya bırakacak bu bağlam içinde örgüt ilkeleri ile teori standartları arasında böylesine bir uyumsuzluğun mümkün olmadığını gündeme getiriyorum; tartışılmalıdır.

Yöntemsel olarak söylenebilecekler şudur: Lenin, eşitsiz gelişme yasasını sezdi ve bu yasanın çok geniş alanlara yayılışının başında yaşadı. Bu yasa henüz geliştirilmiş ve açıklıkla formüle edilmiş olmaktan uzak duruyor; belki bazı ipuçlarından söz edilebilir.

15. Eşitsiz gelişme yasasının ışığında, ideolojinin, Lenin'in zamanına göre çok daha büyük bir önem kazanmış olduğunu düşünüyorum. İnsanlar bugün yirminci yüzyılın başına göre çok daha fazla gözleriyle değil akıllarıyla

görüyorlar. Akıl ise, Lenin'in zamanına göre (7) çok daha fazla ideolojik özellikler taşıyor.

Mikelanj, aklıyla resim yaptığını yazıyordu. İdeoloji, artık her sıradan insanın aklına yapılmış bir resimdir. İnsansal olan her alanda ideolojik mücadele ve netlik, bugün her zamankinden çok daha fazla önem kazanmış görünüyor.

16. İdeolojinin ve sınıf bakışının bu görülmemiş önemi, iki yeni durum yaratıyor. Bir: İdeolojik mücadele, açık devrimci partinin en büyük önceliklerinden birisi olmalıdır. İki: ideolojik donatımın yükseltilmesi, açık devrimci partinin uzak üyeleri için, örgütsel zincir zayıflığının bir bölümünü telafi edebilir.

17. Tartışılmalıdır. Bu alanda tartışmaya sunmaktan başka önerim olmuyor.

Yalnız ideolojinin önemi konusunda bir iki noktaya değinebilirim. Kuantum fiziğindeki gelişmeler, insan düşüncesinde ve özellikle diyalektik yöntemde yeni zenginliklere gebe görünüyor. Sadece sorunla ilgili ekleme yapabiliyorum.

18. Kuantum fiziği üzerindeki çalışmalar, şimdiye kadar bütün düşünce düzenlerinde varolduğu kabul edilen gözlem ile gözleyenin bağımsızlığı ilkesini sona erdirdi. Mikrop, mikroskobu ve gözlem gözü etkiliyor; yepyeni bir durum ortaya çıkıyor.

Modern fiziğin iki kurucusundan aktarma yapabiliyorum. Heizenberg, sorunu şöyle formüle ediyor: "Relativite teorisinin soyut düşünce yeteneği bakımından çok büyük taleplerle ortaya çıkmasına karşın, dünyanın özne ve nesne (gözleyen ve gözlenen) olarak ikiye bölünmesine müsaade ettiği sürece, hâlâ bilimin geleneksel gereklerini yerine getirmiş oluyor. Bu nokta, tam Kuantum Teorisinin güçlüklerinin başladığı yerdir."(8) Bu ayrım sürdüğü sürece yeni bilim doğamıyor.

Bu ayrım terk ediliyor. Modern fiziğin kurucularından Bohr'dan aktarıyorum. "Kuantum olgusunun çözümlenmesinde temelli olarak yeni olan yan, ölçen aygıt ve inceleme altındaki nesne arasında bir temelli ayrılık sokulmasıdır."(9) Kuantum Teorisi, böyle bir ayrılığı düşünemedi-

ği için Einstein'ın Relativite Teorisini de klasik sayıyor. "Klasik fiziğin kapsamında, nesne ile aygıt arasındaki karşılıklı etkileşim ihmal edilebilir veya zorunlu telafi edilebilirken, kuantum fizikte bu etkileşim, olgunun ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor! Kuantum fiziğin bu büyük katkısını, diyalektiğin, negasyonun negasyonu, zıtların birliği ve kantitenin kaliteye dönüşü ölçüsünde önemli bir ilke saymak durumunda olduğumuzu düşünüyorum.

19. Kuşkusuz kuantum fiziğinin insan düşüncesini geliştiren katkıları bunlarla sınırlı değil, bu ideolojinin önemini büyük ölçüde arttırıyor. Bu nedenle üzerinde duruyorum.

Gözlemin gözleyen aygıtı etkilemesi, olgunun aklı etkilemesi anlamına da geliyor. Aydınlanma çağının çok gerilerde kalması, tekellerin tüm haber ağları ile eğitimi tekellerine almaları, insan aklının bağımsız gözlem yapma imkanını ortadan kaldırıyor.

İdeolojik mücadelenin alanına, gözleyen aygıtın, insan aklının, bağımsızlığını sağlamak da giriyor.

Tekellerin işgalinde bağımsızlığını yitirmiş insan aklı, sınıf içgüdüsüyle yakalanabilecekleri bile ortadan kaldırma alanında büyük mesafeler kazanıyor.

20. İnsan aklına bağımsızlığını kazandırmada, sınıfsal bakış açısını doğruya açık tek kapı olarak yeniden geçerli kılmada, yapılacak işlerin başında netleşme ve ayrışma geliyor. Burada ise aydının önemi hemen belirginleşiyor.

Kurulu düzen, aynı zamanda, insan aklında kuruludur. Aydın, aklındaki düzenin en çok bilincinde olan kimsedir.

21. Hitler'in yükselişi, dünya sosyalist düşüncesini geriletmek içindir. Hitler yıkıldığı zaman, yükselişinin olumsuz etkileri kendiliğinden ortadan kalkmıyor.

22. Askeri darbeler, aynı zamanda Türkiye aydınını geriletmek içindir. Darbenin arka plana çekilmesi, otomatik olarak, gerileyişi ilerlemeye çevirmiyor.

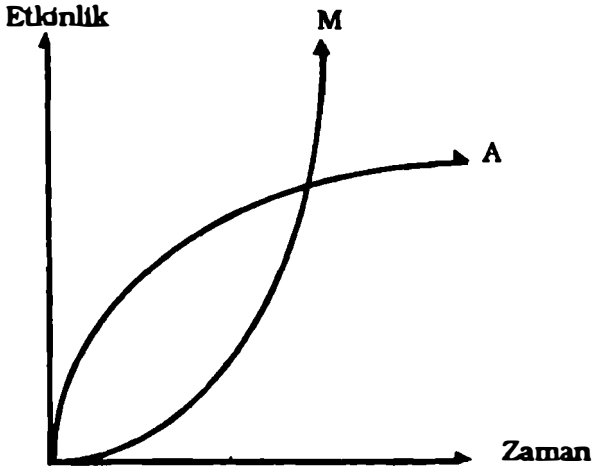
Açık devrimci parti, son yirmi yılda sürekli gerileyen, burjuva parlamentarizmin, yapışkan bir demokratizmin, mistik bir anti-jakobenizmin batağına saplanmış aydınlarla ve tümüyle tam bir kopmayı teslim etmelidir.

23. Aklın geri vitesi vardır. 1960 yıllarında sosyalizmi tahsil etmeye başlayan eski ve yeni kuşak aydınların pek çoğu, 1970 yıllarında jakobenizmi uygulamaya çıkan genç aydınların önemli çoğunluğu, "geniş demokratik ittifak" arayışları içinde eski solcu oldular. Bunların SHP veya TöBeKP'ye kayıtlarını yaptırmalarına yardımcı olmak gerekiyor.

24. Her devrimci atılım, aynı zamanda bir yeniden aydın yaratma hareketidir.

25. Açık devrimci partinin etkinliğinde iki yol görülüyor. Bunları bir grafikle gösterebilirim, denemek istiyorum. Grafik, Amerikan ve Marksist kalkınma yöntemlerinin tartışma alanına uygulanmasını hedef alıyor.

AÇIK DEVRİMCİ PARTİ İÇİN İKİ YOL

Amerikan yöntemi, kalkınmada, eldeki imkanları öncelikle tüketim malları üretimine ayırmayı tercih ediyor; etkinlik ilk planda artıyor ve giderek artışı yavaşlıyor. Marksist yöntem, önce yatırım malları üretmeyi planlıyor. Bir süre etkinlik son derece düşük görünüyor ve belli bir zaman aralığından sonra Amerikan yöntemiyle ulaşılabilecek düzeyi çok geride bırakıyor.

Eski solcularla yola gitmeyi düşünmek Amerikan yöntemidir; kullanılmış, hurdaya çıkmış makinalarla yeni bir

toplum kurmanın imkansızlığının açık olduğunu sanıyorum.

26. Ayrışma, ideolojik netlik ve güç için gereklidir. Ancak pek çok güçlükleri var. Güçlüklerden birisi Türkiye'de radikal bir demokrat hareket ve geleneğinin olmamasından ileri geliyor. Devrimci demokrat hareketler var; ancak bunlar sosyalist sloganlarla ortaya çıkmayı tercih ediyorlar. Güçlüğü arttırıyor.

27. Kürt kardeşlerimizin mücadelesi ve demokrasi konusunda yaygın yanlışlıkları karışıklığın azalması değil, artması sonucunu doğuruyor. Bir zamanlar "çarpık" kapitalizm sözleri sık sık tekrarlanıyordu, böylece istek dışında, ancak bilimsel bulanıklık nedeniyle kapitalizmin çarpık olmadığı düşüncesi yayılmış oluyordu.

Şimdi Kürt kardeşlerimiz,Türk demokratların ulusalcı olmasından yakınıyorlar.

Açık kapıyı zorluyorlar; demokratlar ulusalcıdır. Demokrat hareketler, tarihsel olarak burjuva kökenlidir; ulusal devlet peşinde koşuyorlar. Her zaman bir ulusun egemenliğini hedef alıyorlar ve sanıldığının aksine asimilasyon politikası izliyorlar.

Lenin'den aktarıyorum: "Doğu Avrupa ve Asya'da burjuva demokrat revolüsyonlar dönemi, 1905 yılına kadar başlamadı. Rusya, İran, Türkiye ve Çin Devrimleri, Balkan Savaşları; bunlar Doğuda, dönemimizin dünya olayları zinciridir. Ve ancak bir kör kimse, bu olaylar zincirinde, milli bağımsız ve ulusal açıdan üniform devletler yaratmaya çalışan bir dizi burjuva demokratik ulusal hareketlerin uyanışını görmezlikten gelebilir"(10) Doğası gereği ulusalcı hareketleri, ulusalcı oldukları için, eleştirmek bir bulanıklıktır.

Jön Türk hareketi, adı üzerinde ulusal bir harekettir. Kemalist hareket, radikal olmanakla birlikte Türkçü ve ulusal bir hareket olarak ortaya çıkıyor. Burjuva-demokrat ve Türk milliyetçisidirler; Jön Türkler giderek, Kemalistler başında, üniform Türk Devletini kurmaya çalıştılar. Bunları bu heveslerinden dolayı kınamak mümkün olamaz; bilim dışına çıkılmış olur. Üniform Türk devleti kurmada uyguladıkları şiddet, kuşkusuz, her zaman

tartışma konusu edilebilir; bunu tartışmıyorum.

Demokrat milliyetçidir. Enternasyonalist olamaz.

Sermaye, uluslararası nitelik kazandığı ve emperyalizm olarak yayıldığı zaman bile gittiği yere halkların kardeşliğini değil, sermayenin boyunduruğunu götürüyor.

Kürtlerin muhatabı sosyalistlerdir.

28. Güçlük bunlardan ibaret görünmüyor.

Ancak bazı tehlikelere de işaret etmem gerekiyor. Bir: Türkiye İşçi Partisi'nin, 1960 yıllarının sonuna doğru önce Dev-Genç ve daha sonra, kısa bir süre THKP-C ile mücadelesi, menşevik damarların gelişmesine yol açtı. Rusya'da da menşevizmin doğmasında narodniklere karşı mücadelenin rolü büyük oldu. Türkiye'de 1970 yılları içinde TKP'ye karşı mücadele ise anti-Sovyetizmin güçlenmesi sonucunu da doğurdu.

İnsan aklının geriye doğru freni yoktur; aklın geri vitesi var.

Netleşmek için ideolojik mücadele gerekiyor. Çok gerekli ve sağlıklı olan bu tür mücadeleler, geri frenleri özenle çekilmezse, önemli sakıncaları da beraberinde getiriyor.

Menşevizm, devrim yolunu tıkar.

Anti-Sovyetizm, devrimin başarısını tehlikeye sokar.

29. Açık devrimci parti ile gizli hareketler arasında ilişkiye gelmek istiyorum. Açık devrimci parti için hiçbir gizlilik içinde çalışan hareket konumunu değiştirmek durumunda değildir, arada hiçbir örgütsel bağ düşünülmüyor. Büyük devrim süreci içinde işlevler ve yerler ayrı görünüyor.

Diyalektik etkileşim ve iletişim, en etkin yöntem oluyor.

Tek neden değil, işkencenin tek sorgulama yöntemi olduğu bir ülkede örgütsel bağ kurmaya çalışmak her ikisi için de hiç gerekli olmayan bir fiyat ödemeye hazır olmak anlamına geliyor. Böylesine bir cömertliğin gerekli olduğuna inanmıyorum.

Ayrı ayrı mücadelelerin kendisi en iyi ve en açık haberleşme yoludur.

30. Açık devrimci parti, devrimci mücadelesini açık

olarak yapmak isteyenlere ve bu ölçüde açık olmalıdır. Açık devrimci parti mücadele potasında hızla kaynaşmak isteyenlerin partisi olmak durumundadır.

Kaynaşma sözcüğü, başında farklılığı ve kaynaşıncaya kadar bir ideolojik çeşitliliği anlatıyor. Parti, ne kadar mütevazi olursa olsun, ciddiyet gerektiriyor; çeşitlilik sınırsız ve süresiz olamaz.

Böyle bir durum, partileşme süreci içinde, açık parti potasına gelişler kadar ayrılmaların da doğal kabul edilmesini zorluyor.

Önemli olan kalışların daha çokluğudur.

Zor görünüyor.

Zorluğu sevindirici buluyorum. Çünkü Türkiye devrimci hareketi kolay senaryoları geride bıraktı.

İlerici hareket, kolay çözümlerden yalnızca felaket çıkan bir dönemi yaşadı.

NOTLAR

(1) Rusçada "Russkiy" ve "Rossiyskiy" sözcükleri birbirinden çok farklı olmakla birlikte İngilizcede her ikisi de "Russian" sözcüğüyle karşılanıyor ve Türkçeye de "Rus" S-D İşçi Partisi olarak çevriliyor. ""Russkiy", "Rus" sözcüğünden ve "Rossiyskiy" "Rusya" sözcüğünden türetilmiş birer sıfatı gösteriyor; Parti, Rusya'ya ait anlamında "Rossiyskiy" sözcüğü ile başlıyor ve Türkçeye "Rosya" olarak çevrilmesi gerekiyor.

(2) E. H. Carr, The Bolshevik Revolution, Vol. 1, Pelican Books, 1950-1966, s. 41

(3) V.I.Lenin, Collected Works, Vol. 18., s. 463

(4) V.I.Lenin, Collected Works, Vol. 20, s. 433

(5) K.Marx, A Contribution to the Critique of Political Economy, N.Y., 1903, s. 12-13

(6). V.I.Lenin, Selected Works, Vol. 1, s. 129

(7) Lenin'in bunu görmemiş olduğunu söylemek istemiyorum. Yine Ne Yapmalı'da şunları yazıyor: "Herhangi bir şekilde sosyalist ideolojiyi önemsizleştirmek, to belittle, en küçük ölçüde bile olsa ona sırtını çevirmek, burjuva ideolojisini güç-

lendirmek demektir" V.I. Lenin, Collected Works, Vol. 5, s. 384

Lenin'in aynı çalışmasını, başka kitaplara atıf yaparak yazmak zorunda kalıyorum, her okuyuşumda ayrı ve yeni kartlar çıkarmış olmamdan ileri geliyor. Asıl kaynaklardan irdelemek isteyenler için bu ek güçlükten dolayı özür diliyorum.

(8) W. Heizenberg, The Principal Principles of the Quantum Theory, Dover Publications Inc., 1930, s. 2

(9) N.Bohr, Essays 1958–1962 on Atomic Physics and Human Konwledge, w963, s. 3

(10) V.I.Lenin, Colleted Works, Vol. 20, s. 406

AÇIK DEVRİMCİ PARTİ İÇİN

Yasal bir parti arayışı içinde olmak, yeni bir düzenin kuruluşu için gizlilik koşullarında çalışmayı uygun bulanları, "yasadışı" çalışmakla suçlamak anlamına da gelebiliyor; buna, hiç kimsenin hakkı olmamalıdır. Darbe dönemlerinin savcılık suçlamalarını ve tekelci basın ile devlet yayın organlarının, yurttaşların bilinç altına yönelttikleri propaganda bombardımanlarının dirençle karşılanması gerekiyor; "yasadışı örgüt" suçlaması kabul edilerek, "yasal" bir örgütlenme peşinde olmayı savunmak kolay görünmüyor. Ayrım "yasal ve yasal olmayan" veya "legal ile illegal" siyasal örgütlenmeler arasında değildir; ayrımı açık ve gizli partileşme arasında arayıp bulmak zorunlu oluyor.

Tarihsel başlangıç "gizli" ve "açık" örgütlenmeler arasındaki bir ayrıma işaret ediyor. Lenin'in örgütsel soy ağacını, Blanqui aracılığıyla Bunarroti'ye ve Bunarroti ile de ustası Babeuf'e bağlamak mümkündür; Babeuf, mevcut iktidarı devirerek yerine bir yeni düzen kurmak için siyasal bir örgütlenme içinde olan ilk sosyalist devrimcidir. Babeuf'un örgütü, daha doğru bir niteleme ile ilk devrimci parti "Eşitlerin Konspirasyonu" adını taşıyor ve Babeuf, bu parti ile "Eşitler Cumhuriyeti" kurmayı amaçlıyor. Eşitlerin Konspirasyonu'nun başında "Gizli Direktuar" var, Babeuf, devrimci burjuva demokrat hükümeti devirmek için örgütleniyor.

Konspirasyon, birlikte nefes almak anlamına geliyor. Hem amaç birliğini ve hem de nefesleriyle konuşmayı anlatıyor. Ancak sözcük bu etimolojik anlamını çoktan yitirdi, konspirasyon sadece yeni bir düzen için gizli siyasal örgütlenmeyi anlatıyor.

Açık parti, burjuva demokrasisinin bir ürünüdür. Burjuva demokrasisinin tarih sahnesine çıkması, sosyalist

mücadelede hem belli imkanları ve hem de büyük olumsuzlukları tarih sahnesine çıkarıyor. Olumsuzlukların başında sosyalist mücadelenin demokratlaşması ve giderek sosyalistlerle demokratların ayrımının ortadan kalkması var. Burjuva egemenliğinde demokrasinin en azından bir kavram olarak meşruluk kazanmış olması, açık parti çabalarında, demokratik hedeflerin sosyalist sayılması ve burjuva parlamentarizminin abartılması sonucunu doğruyor. Bu sosyalist mücadelenin önce sulandırılması ve daha sonra da eriyerek kaybolması anlamına geliyor.

Dünya sosyalizmi, 1930 yıllarının "popular front" arayışları ile büyük bir demokratizm ve 1940 yıllarının antifaşist rezistanslarıyla da büyük bir popülizm hastalığına yakalanmıştır; tarihsel gereklilikleri tartışma dışında bırakılan insanlığın bu iki büyük serüveni, dünya sosyalizmine demokratizm-popülizm hastalığını bırakarak dönemini kapamış oluyor. Bunlara ek olarak, Türkiye'nin yakın geçmişindeki iki askeri darbe de, Türkiye'de, Mesut Odman arkadaşımızın bir toplantımızda kullandığı yerinde bir niteleme ile aklını demokrasi ile bozmuş bir tür eski sosyalistlerin ortaya çıkmasına yol açıyor.

Devrimci parti, bu tür bozukluklardan dünya ve Türkiye sosyalizmini kurtarmak için bir zorunluluktur. Açık devrimci partinin ilk hedefi, aklını sosyalizm ile bozmuş partililer yaratmak olmalıdır; sosyalizm ülküsüne bağlanmayan hiçbir hedefin ve bu arada demokrasi kavramının da hiçbir değer taşımadığı açıklıkla kabul edilmelidir.

İki nokta üzerinde bir tartışmaya yer yoktur. Bunlardan ilki şudur: Tek başına demokrasinin Türkiye'ye getireceği hiçbir yarar ve çözüm yoktur. 1960-1970 yılları Türkiye solcu ve sosyalist yazını, demokrasinin Türkiye'nin hiçbir sorununu çözemeyeceği konusunda kesin kanıtlarla doludur. İki darbenin yarattığı bellek kaybını ve dejenere solcuları genel ilke saymak mümkün görünmüyor. İkincisi, devrimci çizginin sadece bir mücadele yöntemi ve bir iktidar yolu olduğunu düşünmek son derece yanıltıcıdır. Devrimcilik, bir yaşam biçimidir.

Uzun yıllar büyük, ancak tek ülkeyle sınırlı olması, kuruluş aşamasında kır tabanının ağırlık taşıması, dün-

ya sosyalizmi pratiklerine, kitaplarında olmayan yabancılıklar getirdi. Ancak pratiğindeki bütün yabancılıklara karşın, varolan reel ve olgun sosyalizmin de gösterdiği gibi sosyalizm bugün insanoğlunun hayal edebileceği en güzel düzendir ve insanlar, sosyalizme layıktır. Açık devrimci parti, Türkiye'nin sosyalizme ve yalnızca sosyalizme layık olduğunu düşünenlerin partisi olmak durumundadır.

Paylaşım, sosyalizmin ilk ve temel ilkesidir. Açık Devrimci Parti paylaşımcı yaşam biçimini tanıtma, propaganda etme ve yayma görevini üstlenmelidir. Demokrasiyi, kararın alınmasında ve uygulanmasında paylaşım olarak ele almak daha yaratıcı sonuçlara kapı açabiliyor.

Topluma hizmet, başkasının iyiliği için çalışmak, toplumdaki en yüksek değer olmalıdır. Başkasına bir yarar götürebilmekten en büyük mutluluğu duyabilen insanları yaratma temel amaç sayılmalıdır; sosyalizmi kurarken de devrimci yaşam bunu gerektiriyor.

En büyük devrimciliğin, insanın inandığı değerlerde devrimcilik olduğuna inanılmalıdır, devrimciliğin yaşam biçimi olması ancak böyle ortaya çıkabiliyor. Devrimci, yalnız taşıdığı malzemeyle değil, düşünme yöntemi, edebiyatı, şiiri, müziği, aşkı, çevresiyle ilişkisiyle kendisini belli etmek durumundadır. Kapitalist toplumda bile devrimci görüldüğü yerde ayırt edilmelidir. Açık devrimci partinin bir burjuva ortamda ve demokrasi mücadelesi yapılan bir çerçevede eylemlerini sürdürmesinin bulaşıcı hastalıklarından ancak devrimcilik bir yaşam biçimi ve bir ayrışma yöntemi yapılarak korunulabilir. Açık devrimci partinin yandaşları, üyelik belgeleriyle değil, parti örgütlerine gelip gitmeleriyle değil, bulundukları yerde düşünme yöntemlerinin yeniliği, edebiyatlarının farklılığı, aşklarının benzemezliği, müziklerinin ayrılığıyla belli olmalıdır.

Kişilik zenginleşmesi ve gelişmesi, sosyalizmin temel ilkesidir. İnsan, kişiliktir ve sosyalizm insanın gelişmesi için insanoğlunun düşünebileceği en görkemli düzenleme oluyor.

Kollektivitenin yaratıcılığına inanmak, sosyalist olmak,

için bir vazgeçilmez gerek oluyor. Birlikte düşünmek, birlikte uygulamak, birlikte üretmek, birlikte tüketmek, birlikte eğlenmek; bunlar olmadan sosyalizm düşünülemiyor. Sosyalizm için kollektivite üretimi arttırmanın bile önünde bir hedef olarak duruyor.

İnsan, bütün güzelliklere layıktır. İnsan, artan ölçüde güzelliklere layıktır. Üretimi arttırmak hedefi yalnızca buradan çıkıyor. Sosyalizmde üretimi değil, çalışanın verimliliğini arttırmak temel ilke oluyor; insanoğlu artan ölçüde boş zamana layıktır.

Kapitalizmde çalışmak, bir işkence ve bir sömürüdür. Sosyalizm, sömürüden kurtuluştur.

Tekelci aşama, insanın, kişiliğin sonudur. Tekelcilik, toplumun ve insanın iltihaplanmasıdır. Sosyalizm, tekelci aşamada, insanca yaşam için değil, insan olarak kalıp gelişebilmek için bir zorunluluktur. Sosyalizm, tekelci iltihaplanmadan kurtuluştur.

Sosyalizm, ayrımcılıktan kurtuluştur. Irkçı baskılardan kurtuluştur. İnsanoğlunun diliyle, ekiniyle çeşitlilik ve zenginliğine getirilen kıskaçtan kurtuluştur.

Kurtuluştur.

Devrimci kurtuluş yönetimi için açık devrimci partinin temellerini atmak üzere ileri.

AYRIŞMA VE KOPMA

Geleceğimizin üzerimize gelişini görüyorum: Geleceğimiz, sosyalizmdir.

Geleceğimizi yakın görüyorum.

Yakın geleceğimiz, son derece plebiyen görünüyor. Bunu birinci tez olarak yazıyorum.

Sosyalizmin plebiyen rengini bir olumsuzluk sayıyorum. Bunu ikinci tez olarak kaydediyorum.

Yakın geleceğimizin renklerinden birisi olumsuz da olsa, işimiz, geleceğimizi daha da yakınlaştırmak olmalıdır; bunu üçüncü tez olarak ileri sürüyorum.

Bu inceleme bu üç tez üzerinedir ve plebiyen olan en şiddetlidir. Şiddetin zamanı geriye doğru işleten ve geleceği olduğu kadar geçmişi de değiştiren bir özelliği var. Buna güvenmek gerektiğine inanıyorum.

Plebiyen olan kopmadır ve ne yazık, en çok plebiyen kopuyor. Entellüktüel olan ise hep geçmişi kendinde taşıyor. Türkiye'de belki de tam seksen yıldır hem entellektüel çizgisi güçlü hem de plebiyen kopuşa gebe bir sosyalist hareket oluşturulmak isteniyor; her yenilgiden sonra "hareket" bir daha büyük hırsla aydınına koşuyor. Fakat nafile; 1980 yıllarının sonuna doğru sosyalist hareket entelijansiyadan tam bir ayrışmanın eşiğine gelmiş görünüyor. Sosyalizm üzerimize gelirken, aydınımız, sosyalizmden hızla ayrışıyor.

Bunu, kurtuluşu ve kurtuluşu zorlaştıran bir olumsuzluk olarak görüyorum.

Bu yazı, bu olumsuzluk üzerinedir.

Türkiye aydını ortalama olarak ve temel çizgileriyle artık öro-komünisttir; iki darbe, Martçı ve Eylülist gericilik, Türkiye aydınını, bir eğilim olarak, anti-jakoben ve anti-materyalist yaptı. Bu, Martçılığın ve Eylülizmin bü-

yuk kazanıcıdır ve gizli sosyalizmin çok büyük kaybını oluşturuyor. Aslında Martçılığın ve Eylülizmin temel amaçlarından birisini, diğerleriyle birlikte, entelijansiyayı öro-komünist yapmak olarak anlıyorum.

Adını bilmiyorlardı; Mart günlerinde tekelciliğe adım atan ve Eylülist dönemde tekelci kapitalizm, Martçı generaller ile Eylülist yöneticileri öne sürerek, CIA-MIT planlaması içinde, ne yapmak istediklerini biliyorlardı. Yapmak istediklerinin adını ben koyuyorum.

İki yol var: Ya öro-komünist entelijansiyaya razı olmak ya da ayrışmak. Plebiyen kopmaya razı olarak öro-komünist entelijansiyayı kökten reddetmek gerektiğine inanıyorum. Reddetmeyi, kaçınmak anlamında kullanıyorum; öro-komünist entelijansiyadan vebadan kaçarcasına kaçınmak gerekiyor.

Stratejimiz, öro-komünist entelijansiyayı kazanmak değil kaybetmek olmalıdır. Plebiyen kopuşun olumsuzluğu, öro-komünist entelijansiyaya bulaşmanın yaratacağı hastalıkların yanında en büyük olumluluk olarak duruyor; seçimin buna göre yapılması gerektiğine inanıyorum. Plebiyen kopuş, içerdiği kopuş şiddetiyle birlikte, yeni yazımlara ve çizimlere gebedir; bir tabula rasa sağlıyor. Öro-komünist bulaşıklık ise, bir iltihaplı yapı sağlıyor ve yalnızca mezarlığa çıkış veriyor.

Şimdi Profesör İdris Koçükömer'i ve Büyükada Mezarlığı'na defnedileceğini haber veren ölüm ilanını düşünüyorum; iki kez titriyorum. Bu dürüst ve içten öğretim üyesi, 1960 yıllarının ilerici devrimci yaşamımızın renklerinden birisi oldu; Talat Aydemir'i askeri yöntemlerle iktidarı almaya yüreklendirenler arasında yer aldı ve Türkiye İşçi Partisi'ne katılarak toplantılarına ve kongrelerine düşün ile heyecan kattı. Şimdi ölümüne üzüldüğüm kadar, eşinin, çocuklarının ve dostlarının verdikleri ölüm ilanına da üzülüyorum; ikincisine ayrıca titriyorum. Tüm ilerici devrimcileri, yakınlarını böyle ilanlardan menedebilmeleri için şimdiden uyarmalarını diliyorum. Eşi, çocukları ve dostları, çok zaman atak bu öğretim üyesini, Profesör Küçükömer'i, son yolculuğunu duyuran ilanda, "sivil toplumun öncüsü" yapmışlar; pek büyük ölçüde yazık ediyor-

lar.

Plebiyen kopuşun şiddetinin, zamanı geriye doğru da işleterek, bir sonucu bir neden haline dönüştürebileceğine de inanmak istiyorum; ancak entelijansiyamızdaki öro-komünist dejenerasyonunu, hep tartışmalı ve tartışmacı, aynı ölçüde özgün eğilimli bir öğretim üyemizin geçmişini değiştirme çabalarına tepki duyuyorum. Ancak bir realite, bir gerçeklik olduğunu da görmemek mümkün değil; ilan var.

Gerçekliği çözebilmek ve somutu çözümleyebilmek için hep tepki ile bakmak gerekiyor.

Otuz yıl öncesinin parlak kariyer sahipleriydiler; akademik yaşamlarının en verimli bir döneminde Türkiye'nin sosyalist hareketine katılmaktan çekinmediler. Profesör İdris Küçükömer, Profesör Sencer Divitçioğlu iktisat mesleğinde, Profesör Burhan Cahit Ünal, teorik fizikte, Profesör Suat Aksoy toprak hukukunda, Profesör Murat Sarıca Anayasa hukukunda, Profesör Çetin Özek ceza hukukunda, henüz genç doçentlik dönemlerinde, siyasal sosyalist örgüt içinde yerlerini aldılar. Doğru veya yanlış, ancak bütün bildiklerini, entellektüelliklerinin tüm ürünlerini, Türkiye'de sosyalizmin kuruluşuna verdiler. İktisat Profesörü Korkut Boratav, Çalışma Ekonomisi Profesörü Alpaslan Işıklı, asistanlık dönemlerinde; Profesör Yakup Kepenek, öğrencilik yıllarında üye düzeyinde sosyalizm mücadelesine omuz verdiler. Hâlâ üniversitede Profesör Mümtaz Soysal, hâlâ üniversitede Profesör Gülten Kazgan, örgütlülükten uzak, ancak bütün aydın çabalarıyla sosyalist mücadeleyi güçlendirmeye çalıştılar.

Şimdi acı gerçeklik şudur: Artık bunların hiçbirisi sosyalist iktidarı amaçlayan bir mücadelenin içinde yer almıyorlar. Bugün yaşamayanlar, yaşamlarını sosyalist mücadelenin dışında tamamladılar; Profesör İdris Küçükömer, ne yazık, SHP Adalar İlçe Örgütü üyesi olarak aramızdan ayrıldı. Bu acıdır; ancak çok olumsuz bulunmayabilir. Daha olumsuzu var; yenileri gelmiyor. Artık bir tek üniversite asistanı, bir tek üniversite doçenti, bir tek mücadele dergisinde, bir tek harekette, daha da olumsuzu, sudan konular dışında bir tek ama bir tek tartışmada bile

yer almıyor.

Artık sosyalist mücadelenin akademik kanalları kurumuştur.

Sözcük Rusya'da doğru ve "legal Marksizm" vardı. Narodizm ile Bolçevizm arasında Marksizm, "legal Marksist" bir konumla, Rusya üniversitelerinin tümünü egemenliği altına aldı. Türkiye'de, diğer birçok aşamalar türünden legal Marksist aşama da son derece kısa sürdü; bir zamanlar yeşerdiği alanları kıraca çevirerek kaybolup gidiyor.

Bu bir görüntüdür; yaygın bir eğilimi görüntülüyor ve yalnızca bir yönüne işaret ediyor. Bugün artık ilerici devrimci hareket, kendi dışından kendisine açılan entellektüel kanallardan yoksundur; harekete girenlerin bu gerçekliği bilerek başlamaları gerekiyor.

Peki neredeler ve nereye gidiyorlar?

Kısaca bir transformasyon üzerinde durmam gerekiyor: Türkiye'de düzen, aydınını, tarihinin en büyük cömertliklerinden birisiyle doyuruyor. Öro-komünizm, ezilmiş ve bükülmüş olduğu kadar iyi doyurulmuş katmanların çizgisidir. Öro-komünizmin doğuşunda sopa kadar havuç da var. Şimdi Türkiye düzeni, aydınının, bir ve önemli bölümüne, sınadığı sopalardan sonra bala bulanmış ve üzerine ceviz unu dökülmüş öğünler sunuyor.

1940 yıllarının resmi sanatçısı, daha geniş bir terminoloji ile, resmi yazıcısı, devlette çalışıyordu; en iyisi, Yahya Kemal türünden büyükelçi, Ahmet Hamdi Tanpınar türünden milletvekili, Oktay Akbal veya Orhan Veli türünden Milli Eğitim Bakanlığı'nda memurdular. Bugün Ankara'dan İstanbul'a naklettiler; bugünkü imkanlarını, 1940 yıllarıyla karşılaştırmak mümkün değil. Bugün gerçek bir cömertliğin içinde yüzüyorlar.

Cumhuriyet Gazetesi'nden iki genç gazeteci, Ufuk Güldemir ve Sedat Ergin, ilki kira hariç 2500 ve ikincisi kira dahil 4000 dolar aylıkla Washington'a akredite oldular ve Washington'da Cumhuriyet ve Hürriyet Gazetelerini temsil etmeye başladılar. Bu aylıkların Türkiye ölçüsünde değil Washington ayarında bile yüksek bir ödünleme olduğuna işaret etmek durumundayım.

Cumhuriyet Gazetesi içinde şu sıralarda en çok tartışılan sorun, bu iki genç gazetecinin nakli olmuyor; gazetenin Ankara Büro Şefi'ne layık Çankaya sırtlarında ve dolar üzerinden ödenebilecek bir konutun aylık kirasının bir milyon olup olmaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkıyor ve Cumhuriyet Gazetesinin koridorlarını aşarak ülkenin önemli tartışmalarından birisi haline gelebiliyor. Ankara Büro Şefi'nin konut kirasının şu anda ülkenin önemli sorunlarından birisi olduğuna inanıyorum; bir dönüşümü çok net ve dramatik bir biçimde ortaya koyuyor. Burada söylenebilecek olan kısa ve net olarak şudur: Aylık kirası bir milyonluk konut, ayrı bir konumdur. Konum ve çevre, bireyin, bilincini ve düşüncesini belirliyor; Türkiye'de ilericilerin en çok okuduğu gazetenin Ankara Büro Şefi aylık kirası bir milyon olan bir konuta yerleştiği andan itibaren, dünyasını değiştirmek durumundadır. İlerici devrimci olaylar, artık, bu yeni konut ve konumda, haber olmaktan çıkar. Aylık kirası bir milyon lira olan bir konuta kim konarsa konsun, ne kadar heyecanlı ve ne kadar iyi niyetli olursa olsun, artık böyle bir konumdaki insan için, ilerici devrimci olaylar sonsuz plebiyen ve sonsuz kaba görünür; bunu anlatmaya çalışıyorum.

Türkiye'de ilericilerin en çok okuduğu gazetenin imkanlarını, diğerlerinin anlaşılmasına ipucu olarak yazıyorum. Diğerlerinin imkanları çok daha fazla görünüyor ve Bab-ı Ali, artık Uğur Mumcu'nun ilk kez ve ısrarla ortaya koyduğu sorunu aşmış olduğu izlemini veriyor. Eski solcu Hakkı Öcal'ın Tercüman gazetesindeki yöneticiliğini Mumcu, ısrarla ve haklı olarak önplana çıkarıyordu. Bab-ı Ali, kadrolarını, artık büyük bir bilinçle eski solculardan çıkarıyor; konumun, bilinci ve bakışı etkilediğinden kuşku duymuyor.

Dünyada ve Türkiye'de tekelci düzenin en büyük müttefiği, eski solculardır; ezilmiş ve bükülmüş olanlardan çıkıyor. Martçı ve Eylülist darbelerden sonra Türkiye entelijansiyasını, eski sol kadroları, öro-komünist yapmada, Bab-ı Ali önemli bir işlevi üstlenmiş görünüyor. İstihdam imkanlarını büyük ölçüde, aydına öro-komünist transformasyonu uygulanmaya ayırmış görünüyor.

Sedat Simavi ödülü, yalnızca yüksek sesle soruyorum, acaba toplumsal mücadeleyi bırakanların jübileleri niyetiyle mi konuldu ve kuruldu? Hep anti-jakoben ve anti-materyalist kimselere veriliyor.

Pek çok sanat seviyorlar ve sanata düşkünlükleri rönesansın mesenlerini hatırlatıyor. Büyük yayın şirketlerinin, sanat sözkonusu olduğunda, her türlü maliyet ve kâr kaygılarından uzaklaşmalarını sevinçle karşılayamıyorum. Büyük yayın şirketleri, tirajlarından çok daha fazla yazıcıyı, kadrolarına alarak sanat yayınları yapıyorlar; öro-komünist entalijansiyaya iş imkanları açmayı en büyük görev biliyorlar.

Ansiklopediciliğe geliyorum ve bir parantez açmam zorunlu oluyor. Bilim, tipoloji ve eğilimler ile ilgilidir; kişiler, eğilimleri gösterebildikleri ölçüde anlatıma ve yazıma giriyorlar. Bir makam olarak Cumhuriyet gazetesinin Ankara Büro Şefi'nin konutunu, bir dönemden bir döneme geçişte bir eğilimi çok çarpıcı bir biçimde gösterdiği için ele almak zorunluluğunu duyuyorum. Bundan sonra yine eğilimlerden söz etmek durumundayım; elbette, birer soyutlama olan bu eğilimlerin dışında kalanlar var. Öro-komünist entelijansiya yığınakları olarak gördüğüm ansiklopedicilik ve reklamcılık alanlarında ilerici devrimciler bulunduğunu biliyorum; ancak bunların varlığı, eğilimleri değiştirmiyor.

Sermayenin uluslararasılaşması süreci içinde, Türkiye entelijansiyasının uluslararasılaşmasında çeviri ansiklopedicilik ve reklamcılık önemli bir rol oynuyor. Ansiklopedicilik, Türkiye aydınına güvenli bir iş kapısı yaratmasının yanında, bütün yaratıcılığını elinden alıyor ve kendisini toplumsal mücadeleye yabancılaştırıyor. Fıkra yazarlığının hapçılığına bir yeni ve çok daha yaygın hapçı kütlesi ekliyor; ansiklopedi çeviriciliğiyle yaşamını sürdürenlerin kendilerine ve bilime güvenlerini yitirdiklerini sanıyorum.

Dünyanın başka koşullar içinde Ortaçağ'ı ve Arapların dönemini yeniden yaşadığına inanıyorum. Ortaçağ ve aynı anlama gelmek üzere Arap çağı, üretmekten çok satmanın önplana çıktığı bir tarih kesitini anlatıyor; bezir-

ganlık en önemli meslektir. Türkiye'de sanayileşme ülküsünün unutturulduğu son on yıl içinde ticaret önplana çıkarıldı ve Türkiye, Avrupa'ya açılma propagandasıyla kapitalist dünyanın tüketim mallarına pazar olmaya başladı.

Tekeller, ne trajik bir yazgıdır, 1960 ve 1970 yıllarında toplumsal muhalefet içinde yer alan, NATO'ya ve AET'ye başkaldıran entelijansiyanın önemli bir bölümünden büyük bir intikam alıyorlar: Bezirganlıklarını, entelijansiyaya yaptırıyorlar. Ne acıdır; Türkiye entelijansiyasının önemli bir bölümü, reklam şirketlerinde çalışıyor. Enerjisini, yaratıcılığının çok büyük bir bölümünü, bir metanın cazibesini ve dolayısıyla satışını arttırmaya ayırıyor.

Robert Luis Stevenson'un romanıdır; Dr. Jekyll and Mr. Hyde'ı okumasalar bile çok kimse filmini görmüştür. Bir insanın iki kişiliği üzerine kurulu bir korku filmidir; gündüz insan ve gece canavar oluyor. Daha çok Eylülist rejimle birlikte Türkiye pazarlarının emperyalizmin tüketim mallarına açılmasıyla reklamcılık büyük bir iş alanı oldu ve Türkiye entelijansiyası bu alana konarak, bir boşluğu doldurmaya başladı. Buradan toplumsal muhalefete devam edebilmek için Dr. Jekyll ile Mr. Hyde benzeri bir yaşam tutturmak zorunlu oluyor; gündüz tekellere bezirganlık yapıp geceleri sosyalizm için mücadele etmeyi yıpratıcı bir yaşam sayıyorum.

Ayrıca ne kadar sürebilir? Asıl önemli olan burada yatıyor. Rahat bir geçim ve yaşam sağladığı düşünülebilir ve üstelik, bezirganlık ilkesizliği yaşam türü yapmayı zorluyor. Konum kadar yapılan iş de yapanı etkiliyor. Çekici orak gibi, orakı çekiç gibi düşünmek mümkün mü? Reklamcılık hep yavaş yavaş ve hissettirmeden nüfuz etme yollarını arayan bir meslektir; böyle bir mesleği devrimcilik ile bağdaştırmak mümkün mü? Ancak öro-komünizm ile bağdaştırmak mümkündür; öro-komünist bakış açısı ilkesel ve kökten çıkışların hepsinin reddiyle başlıyor. NATO'ya veya AET'ye ilkesel bir karşıtlıktan daha çok pratik bir geçerlilik olarak bakıyor ve her bakışında teknokrat veya bürokratın marjinalist ve pazarlıkçı damgası kendisini okutuyor. İngiltere'nin büyük iktisatçısı Alfred

Marshall'ın, iktisatçıyı, her soruya "Arz ve talebe bağlıdır, efendim" cevabını veren papağana benzetmesi türünden öro-komünist de her soruna "Şartlara bağlıdır, efendim" yaklaşımıyla eğilen bir bürokratı hatırlatıyor.

Düzen, devlet kurumlarından alıp İstanbul'a naklettiği aydınını çok iyi besliyor. Beslediği aydın, belki Türkiye sermayesinden de fazla, Avrupa ile bütünleşmiş görünüyor. Çok kısa bir zaman öncesine kadar yalnızca diplomatlarla öğretim üyeleri ve seçkin bürokratların tekelinde olan yılda birkaç kez Avrupa'ya gitmek artık Bab-ı Ali aydınının elinden akıyor. Gazeteler büyükelçi maaşıyla genç muhabirleri yurtdışı görevlerine gönderebiliyorlar. Avrupa dillerinden ansiklopedileri Türkçeye çevirmek, Türkiye entelijansiyasının bir önemli bölüğüne yeni bir kariyer sağlıyor. Avrupa tekellerinin tüketim mallarının reklamını yapmak, daha büyük bir aydın kesimine rahat geçimlik sağlıyor. Martçı ve Eylülist darbeler, falakalar, henüz izleri silinmeden duruyor. Bütün bu etkilerle, bir önemli transformasyon gerçekleşiyor: Türkiye aydını, önemli kütlesiyle, bir eğilim olarak ve temel çizgisiyle, öro-komünist oluyor. Pazarlıkçıdır; anti-jakoben ve anti-materyalist çizgileri belirleyicidir.

Artık "NATO'ya Hayır" kampanyaları, öro-komünist aydın için, tatsız bir anıdır. Artık "kurtuluş" sözcüğü tatsız bir hatırlatmadır. Artık, AET'yi emperyalist sömürü olarak görmek, bir türlü anlamadığı ve geçmişine ait bir yanılgıdır.

Bundan sonra öro-komünist Türkiye aydınını kazanmak değil, kaybetmek zorunludur.

Toplumsal protestosuna cinsel hayatın kabullerine tepki ile başlayan, sosyalist mücadeleye katılımlar olabilir. Çalışmak ve açık olmak gerektiğine inanıyorum. Kişisel sorunlarını feminist çıkışlarla çözebileceğini sananlardan da sosyalist mücadeleye katılanlar olacaktır; kuşku duymamak gerekiyor. Bir baskı döneminde doğup büyüdükten sonra ilk kaygılarını tehlikesiz yeşillerde ifade edenler de olgunlaşabilirler ve sosyalist olabilirler. Bunların hepsi mümkündür ve sosyalist hareket bunların hepsine ilgiyle bakmak durumundadır.

Fakat öro-komünist entelijansiyadan vebadan kaçarcasına uzak durmak gerekiyor; hastalıktır. Öro-komünizm bir ihtiyarlık hastalığıdır; gençliğinde "NATO'ya Hayır" diye bağırdıktan sonra Martçı ve Eylülist darbelerle birlikte NATO'nun faziletlerine inananlar ideolojik platformda ideolojik fahişeliği temsil ediyorlar. Sosyalist mücadeleyi bunlardan korumanın zorunluluğuna inanıyorum.

Plebiyen olabilir; olumsuzluğu olumluluğa çevirmenin ipuçları içindedir.

Öro-komünist olamaz. Öro-komünizm, başlı başına bir hastalık sayılması gereken kötürümlüktür. Her türlü gelişmenin sonunu gösteriyor.

İŞÇİ SINIFI VE DAYANIŞMA

Determinizmi, işçi sınıfının tarihsel ve devrimci rolünden ayırmak mümkün değildir. Determinizm, eninde sonunda, bir durumun diğer bir duruma, kaçınılmaz bir yol açmasıdır; üretim süreci içindeki durumu ve maddi koşulları, işçi sınıfını kaçınılmaz ve önlenemez bir biçimde devrimci bir role çıkarıyor.

İşçi sınıfının devrimci rolünün sona erdiğini söylemekle determinizmden vazgeçmek eş anlamlıdır; bu, aynı zamanda, materyalist bakış açısını reddetmeyi de anlatıyor. Dolayısıyla, üretici kütlenin devrimci rolü ve bu rolün şaşmazlığı tüm bilimselliğinin temelini oluşturuyor. İşçi sınıfının devrimci ve öncü rolünün sona erdiğini söylemek, materyalist bakış açısından da çıkmaktır; geçerli bilimin sona erdiği anlamına geliyor.

Materyalizm, bir bilimsel birikim ve yöntem olarak yerindedir. Yeni sorunlarla karşı karşıya kaliyor; bunları, çözmek ve çözerek gelişmek durumundadır. Karşılaştığı sorunların başında yer alan şudur: Nerede ise 1970 yılı başlarından itibaren dünya kapitalizmi ve tek tek ülkeler kapitalizminin, çok yoğun bunalımlar yaşamasına, zaman zaman 1929 bunalımının eşiğine gelmesine karşın, genellikle dünya işçi sınıfının ve ayrıca tek tek ülke işçi

sınıflarının devrimci program ve eylemlere yaklaşmak yerine uzaklaştıkları gözlenmektedir. Bu, hem determinizmden hem de işçi sınıfına verilen devrimci misyonlardan uzaklaşma eğilimlerini doğuruyor.

Sorun ciddidir. Yok saymak mümkün görünmüyor.

Leninizm, yirminci yüzyılın başında geliştirilmiş ve formüle edilmiş Marksizmdir. Tekelcilik, Marksizm-Leninizmin formülasyon döneminden sonra geçen ve üç çeyrek yüzyıla yakın zamanda, çok önemli gelişmeler gösterdi tam bir sistem niteliğine kavuştu. Marksizm tümüyle kapitalizmin Marksizm-Leninizm ise tekelci aşamanın başlarının rengini taşıyordu. Bugünkü aşamada Marksizm Leninizm, bazı öngörüler açısından güçsüzleşirken, temel yasaları açısından daha yalın ve daha katı ve hiç kuşkusuz çok daha kesin bir uygulama etkinliği kazanıyor.

İdeolojik ve örgütlü mücadele bugün Marks'ın zamanında olmadığı kadar, ancak Lenin'in gözleyebildiklerinden de kat kat daha önem kazanmış durumdadır. Derinleşen ekonomik bunalımlara karşın işçi sınıfının daha devrimci programlarla çıkamaması, devrimci rolünü yitirmiş olmasından değil, ideolojik ve politik mücadelenin ve buna bağlı yeni örgütlü atılımların çok daha büyük bir önem kazanmasından ileri geliyor. Emperyalizmin sosyalist sistemi dış kuşatması geriletilirken tekelci düzenlerde işçi sınıfının ideolojik kuşatılması görülmemiş boyutlara ulaşıyordu.

Sınıf, görülmemiş bir ideolojik ve politik kuşatma içindedir.

Bilinen örgütlenme modelleri yetmemektedir.

Bilinç, götürülmüştür; önemli olan artık bu ideolojik politik kuşatmayı yıkmaktır.

Devrimci programların gündeme gelebilmesi, tekelci düzenlerde işçi sınıfının ideolojik kuşatmasını sona erdirmek ve duruma uygun örgütlenme modelleri sunabilmekle özdeşleşiyor. İdeolojik kuşatma, determinizmin geçerliliğini köreltiyor.

Eylülizmin temelinde kuşatma politikası yatıyor. Uzlaşmacı aydın hareketi ile temcit pilavı türünden yağlana-

rak tekrar öne sürülen Türk-İş hareketi, tümüyle, işçi sınıfını devrimci bakış ve eylemden uzaklaştırma amacını taşıyor. İş, şimdi bunu kırma zamanıdır.

Türk-İş, bir CIA-MİT kuruluşudur. DİSK'in yokluğunda Türk-İş, önce bir sığınak, daha sonra da bir kurtuluş olarak sunuluyor. Bunun için bir yandan Lenin'in adı alet ediliyor diğer yandan uzlaşmacı aydın ve yazarlar, Türk-İş'i bir kurtuluş olarak gösterme işlevini üstleniyorlar. Bunlar arasında Şükran Ketenci, kendisine sınırsız bir özgürlük tanıyor; uzlaşmacı örgütlerin bir-iki dış seyahat rüşvetini de aldıktan sonra, Türk-İş'i ve lideri Şevket'i, bir kurtarıcı kahraman olarak göstermede çok ileri gidiyor. Uyarılmalıdır. İşçi sınıfının kuşatılmasını yenmek için Ketenci ve türü uyarılmalıdır.

Çocukluk hastalıklarının yerini olgunluk hastalıkları almış görünüyor. Türk-İş kadar bugün Türk-İş içinde olmayan ancak işçi sınıfına siyasal hedef olarak "barış ve demokrasi" götüren sendikalar da sınıfın tekelci kuşatmasında yer alan kuruluşlardır. Bunlarla Türk-İş arasında önemli ve niteliksel bir fark görmemek gerekiyor. Sınıfın devrimci programlardan uzaklaşmasında "barış ve demokrasi" siyasal hedefli bağımsız sendikalar, daha bağımlı bir rol oynuyorlar.

Oturmuş tekelci düzende sendikal mücadele etkinliğini yitirmeye başlıyor, ancak etkinliğini yitirmiş olmakla birlikte yerini koruyor. Devrimci programlar içinde şimdiye kadar gösterilmek istendiğinden daha az olmakla birlikte, belli bir yere sahiptir.

Leh Walesa, koyu bir katolik, kapitalist restorasyon peşinde bir Amerikan adamıdır. Sosyalist bir düzeni, geriye ve kapitalizme çevirme projeleri içindedir.

Walesa, sosyalist bir sistemde varolan sendikal örgütlerin altında, güçlü bir halkalar sistemi örebilmiştir. Polonyalı işçi liderini eleştirirken bu noktanın gözden kaçırılmaması gerekiyor.

Dünya küçülmüştür. Polonyalı bir avuç işçinin, Polonya'da kapitalizmi yeniden kurabilmek için geliştirebildikleri ve son derece etkin olduğu ortaya çıkan dayanışma ağı üzerinde dikkat ve özenle durulması zamanı geliyor.

Marks'ın bir düşüncesini tekrarlamak zamanıdır: Karşı-devrim de devrimci bir temele sahiptir. Sosyalist ülkelerde karşı-devrimci aydın hareketleri birbirini izliyor ve Batı basınına gözbebeği oluyorlar. Ancak sosyalist ülkelerde yalnızca ve yalnızca karşı-devrimci de olsa, işçi sınıfına dayanan hareketler önemlilik derecesini kazanabiliyorlar. Bu bile, tersinden bakıldığında, işçi sınıfına verilen bilimsel rolün ortadan kalkmadığını gösteriyor.

Görev, işçi sınıfının içten ve dıştan kuşatılmasını sona erdirebilmektir. Aynı zamanda oturmuş tekelci sisteme uygun örgütlenmeler üzerinde düşünmek ve bunları kurabilmek oluyor. Bundan sonrası kendiliğinden gelecektir; kendiliğindenciliği yenebilmek için yapılacak işler çıkıyor.

AVRUPA TÜRKİYESİ'NDE DÖRT TARZ-I SİYASET

Taşra, kısır ve boğucudur. Avrupa, Türkiye'nin siyasal ve ekinsel taşrası haline geldi; kısır ve kıraç toprak artık, hem Avrupa'yı hem de Türkiye Avrupası'nı belirliyor. Avrupa Türkiyesi'ni, şimdi, Türkiye'nin ilerici devrimci hareketlerinin kreması oluşturuyor; en azından yedi yıldır Türkiye'nin devrimci ve ilerici hareketlerinden bir büyük kesim Avrupa'da yaşıyor. Yaşıyor mu? Bir hareketsizlik ve verimsizlikten söz edilmelidir; Avrupa Türkiyesi'nden Türkiye'ye bir yeni açılım veya bir yeni değerlendirme gelmiyor.

Taşra, metropolün gerisidir.

Avrupa, Türkiye'nin gerisindedir.

Türkiye ilerici tarihi Avrupa'ya yönelik ikinci exodusunu yaşıyor. Birincisini, Tanzimat ötesi aydınlar gerçekleştirdiler; Namık Kemaller, Agah ve Şinasi Efendiler, tanzimat diktatoryasından kaçarak Avrupa'ya sığındılar. Mehmet ve Reşat Efendiler, bir yiğitleme içgüdüsüyle, Paris Komünü'ne katıldılar; hepsi Avrupa'nın ilk ve elle tutulur gericiliğinin üstüne düştüler. On dokuzuncu yüzyılın son üçte birinde Avrupa, daha sonra adına emperyalizm denilen bir gericiliği yaşamaya başlıyor; artık Avrupa için model olan burjuvazi, Fransız Devrimini gerçekleştirenler değil, Junker çizgileri kabaca taşıyan Alman burjuvazisidir.

Alman burjuvazisi tarihte, kendi ülkülerine ihanet eden bir sınıfı temsil ediyor. Almanya, tarih sahnesine, kaba, geri ve hain bir burjuvaziyi çıkarıyor. Yükselen ve güçlü devleti oluşturuyor; damgasını vuruyor.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Tanzimat diktatoryası veya Hamid istibdadına dayanamayarak özgürlük tahsil etmek üzere Avrupa'ya sığınan Osmanlı aydın-

larının junker damgalı bir Avrupa burjuvazisiyle karşılaşmaları bir büyük talihsizlik oluyor. Ancak 1980 yılı Eylül ayında başlayan exodusu çok daha büyük bir talihsizlik bekliyor. Ne büyük talihsizlik; dünya, ikinci soğuk savaşı ve Avrupa, yakın tarihinin en muhafazakar hükümetler dönemini yaşıyor. Avrupa'da komünist partileri evcilleşme sürecini açıkça yaşamaya başlıyorlar; yaptıkları işlere ve ülkülerine güvendikleri izlenimini bile vermiyorlar.

1970 yıllarının ortasında başlayan devrimci çözümleri red ve sosyalizmden uzaklaşma eğilimleri 1980 yıllarında tümüyle egemenliğini koruyor; bu ikinci exodus döneminde Türkiyeli solcuları Avrupa'da, Mısır'dan Filistin'e göçen İsrailoğulları'nın karşılaştıklarından çok daha kıraç topraklar bekliyor. Avrupa'da en canlı eylem yeşilciliktir; Türk devrimcilerine kucaklarını açıyor.

Yirminci yüzyılın tarihsel adı, devrimler çağıdır; bu çağın son çeyreğinde Avrupa'ya giderek burjuva demokrasisinin faziletlerini yeniden tahsil etmenin bir büyük talihsizlik olduğunu düşünüyorum. Bir büyük talihsizliktir; tutucu Avrupa parlamentolarının koridorlarından özgürlük mesajları çıkarmaya çalışmanın ve en ileri eylemin bu olduğunu düşünmenin son derece geriletici olduğunu düşüyorum.

Abdülhamit istibdadından kaçanlarla Eylül darbesinden darbe almamak için Avrupa'ya geçenlerin mesajlarının bu kadar birbirine benzemesi tarihin tekran olarak alınmamalıdır; benzerliğe karşın imkanlar çok daha fakli görünüyor. Bugün, daha önce görülmeyen yepyeni imkanlar var.

Toprak imkanlı ise bitkiler suları kesildikleri zaman ürün veriyorlar.

Bütün talihsizlikler, içlerinde, bir büyük talihi gizliyor.

Yirminci yüzyılın son yirmi yılına girilirken Türkiye'de yirmi yaşına girmek bir büyük şanstır; toprak, bütün imkansızlıklar içinde, büyük olanakları sunuyor. Türkiye bir evrensel kısırlık içinde kendi göbeğini kendisi kesmeye zorlanıyor.

Kendi göbeğini kendisi kesebilene devrimci deniyor.

Yalnızca Türkiye Avrupası mı? Gorbaçov'un Sovyet ül-

kesi de, dünyanın ilerici devrimcilerini, kendi çözümlerine zorluyor. Avrupa'nın kısırlığı Sovyetler Birliği'ndeki yeni arayışlarla eş zamanlıdır. Garbaçov, olgun sosyalizmin karşılaştığı önemli sorunlara çözüm yolları arıyor. Elde başarısı kesin çözümler olmayınca kütlenin yaratıcılığına başvurmak kaçınılmazdır ve ekonomik yapıdaki paslanmaları temizleyebilmek için katılımı arttırmak bir çare olarak ortaya çıkıyor. Paslanmaları ve işlerliğini yitirmiş mekanizmaları saptayabilmek için açıklık ve yeni çözümler bulabilmek için de katılımlı tartışma gerekiyor: Glasnost ve demokratizm ortaya çıkıyor.

Söylenecekler var. Birincisi, hem glasnost hem de demokratizmin bir çözüm olmadığıdır; çözüm arayışı için yaklaşımları anlatıyorlar. Hem glasnost hem de demokratizm, hangi mekanizmaların terk edilmesi ve hangilerinin geliştirilmesi konusunda hiçbir açıklığa sahip değiller; bunların bulunması gerekiyor. İkincisi, buradaki demokratizmin siyasal demokrasi ile hiçbir ilintisi yoktur; Sovyet toplumunda Stalin dönemi de dahil her zaman katılım ve tartışma olmuştur. Bugünkü dünya, Sovyet toplumu ve tarihi konusunda Garbaçov'un iddialarının bir bölümünü gözü kapalı kabul etmeyecek ilerici ve devrimcilerle doludur.

Bir parantez açabiliyorum: 1970 yıllarında ortalama bir Türkiyeli gencin bolşevik tarihi bilgisinin aynı zamanlarda ortalama bir Sovyet uzmanının bolşevik tarihi bilgisinden çok daha ileri ve doğru olduğunu ileri sürebiliyorum. Türkiye'de gençlik Mitka Gribçeva'yı büyük bir istek ve çoşkuyla okuyor; Bulgaristan'da gençlik için Mitka'nın yaşamı bir sıkıcı ders anlamına geliyor.

Devam ediyorum ve "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu" çalışmasının derslerine geliyorum. 1930 yıllarında Sovyyetler Birliği'nde önce büyük işletmeler kurmak bir çözümdür ve devrim sayılıyor. Karşı çıkanlar Trotskist damgasını yiyor ve şiddetle eleştiriliyor. 1930 yıllarının sonuna doğru anti-gigantomania bir politika oluyor; büyük işletme kurma eğilimleri mahkum ediliyor. İkisi de doğrudur; kapitalist mülkiyet ve piyasa mekanizmasının işaretleri olmadığı için diğer taraftan kollektif çı-

karın tek ilke sayılması aşamasına henüz varılamadığından, politika değişiklikleri ve yeni politika arayışları büyük vurgularla tanıtılıyor. Vurgulama bir yönetim biçimidir ve şimdilik kaçınılmaz görünüyor.

Dördüncüsü şöyle oluyor; glasnost ve demokratizm, Sovyetler Birliği'nden olgun sosyalizmin sorunlarını çözebilmek için geliştirilen yeni yaklaşımları gösteriyor. Sovyet toplumu için bunları çok sağlıklı ve önemli buluyorum. Ancak bir insanın bunların Türkiye için de önemli ve çözüm getirici olduğunu düşünebilmesi için ilerici değil Kuran kursu öğrencisi olması gerekiyor; böyle ezberciliklere devrimcilikte yer kalmıyor.

Kimse Garbaçov'dan olgun sosyalizmin sorunlarına çözüm arama işini bırakıp Türkiye türünden ülkelerde devrim yollarına ışık tutmasını beklememelidir. Elde klasikler var; zengin deneyimlerin arkası kesilmiyor. Ancak olgun sosyalizmin sorunlarından daha çok klasikler ile devrim deneyimlerinin başlangıçları, devrim eşiğindeki ülkelere ışık tutabiliyor; Garbaçov'un arayışları kendi ışığının kendisine ait olduğunu ortaya çıkarıyor.

Sorunlar ve çözümler tarihlidirler.

Türkiye, Avrupa'dan çözüm önerileri ithal edemeyişi, bir talihe çevirmek durumundadır.

Avrupa Türkiyesi bir ortam oluyor ve bu ortamda en canlı eylemleri yeşilci hareket sağlıyor. Etkilememesi mümkün değil; Türkiye'de devrimci geçmişe sahip olduktan sonra Avrupa Türkiyesi'nde siyasal göçmen statüsüne geçenler içinde en çok Dev-Yol çizgisini etkiliyor. Avrupa Türkiyesi'nde dört tarz-ı siyasetten ilkini ortaya çıkarıyor.

Başkası değil, fakat Dev-Yol, bir dalıyla Türkiye Avrupası'nda yaygın sayılabilecek bir yeşil hareketini doğuruyor; açıklanmaya muhtaç görünüyor. Bununla başlıyorum ve kaynak olarak Avrupa'da yayımlanan bir tartışma dergisinde çıkan uzun bir söyleşiyi alıyorum. Dergi, söyleşiyi "Bir Dev-Yol Lideri ile Röportaj" başlığıyla yayımlıyor. Aynı yayından anlaşıldığına göre adı verilmeyen ancak kendisiyle röportaj yapılan Dev-Yol lideri, aynı zamanda, Avrupa'da yeşil hareketi içinde seminerler de veriyor.

Sorulardan birisini aktarıyorum: "Geçenlerde bir başka Dev-Yol geleneği içerisinde yer almış arkadaşla konuşurken ona şöyle bir şey söylemiştim. Bu arkadaş -tam motomot değil- ama dedi ki, Birikim, bu anlamda Dev-Yol'un teorik organıydı."(1) 1970 yıllarında başında Murat Belge'nin bulunduğu Birikim dergisini Dev-Yol'un teorik yayın organı sayan Dev-Yolcular bulunuyor. Soru, bunun irdelenmesi üzerine kuruluyor.

Cevap şu: "Devrimci Yol'un teorik yayın organının Birikim dergisi olduğunu tabii ki kabul etmek mümkün değil. Ama etkilenme problemine gelince, bir tek Birikim-Devrimci Yol açısından değil. Zannediyorum, eğer Türkiye'de egemen klasik Sovyetik ve Çin merkezli akımları ve ideoloji üreten merkezleri bir kenara bırakırsam, bunun dışındaki ortada bulunan ve belli bir arayış içinde olan kesimin her birisinin dünya çapında, Avrupa çapında, Türkiye çapında birbirlerini etkilediklerini kabul ederim. Birikim dergisinin de bu anlamda Türkiye'de sol literatürde önemli katkıları olduğunu kabul etmek gerekiyor." Doğrusu cevap, utangaç ve çekingen bir kabulü içeriyor.

Söylenecek ikidir; Birikim Dergisi, 1970 yıllarında Türkiye'de sol içinde hiçbir sözü dile getiremedi. Yalnızca ve sürekli olarak teorinin önemli olduğunu söyledi ve Althusser'in bir tür Türkiye acentalığını üzerine aldı.(2) Bu, birinci oluyor. İkincisi ise şudur: Eğer sorulduğu ve önemli ölçüde kabul edildiği gibi, bir hareketin teorik kaynağı Birikim dergisi olursa, bu, Avrupa'dan gelecek her türlü salgına açıktır, anlamına geliyor. Murat Belge'nin Birikim'i, okuyanlarını, yanlızca Avrupa modalarına alıcı hale getiriyor.

Avrupa aksırsa Birikim okuyucusu nezle oluyor.

Dev-Yol lideri, geçmişte Birikim'e yakın görünüyor, şimdi de yine Murat Belge'nin, bu kez Kavala sermayesi ile çıkardığı Yeni Gündem'e yakınlık duyması gerekiyor. "Yeni Gündem'in siyasal çizgisine gelince sınırlı ve eksik buluyorum" diyor. şunları ekliyor: "'Bir geniş cephe politikası izlemeye, cuntanın dışındaki bütün sağ liberal güçlerden demokratik olmayı kabullenmiş, Batılı anlamda, burjuva anlamda demokratik ölçüleri kabullenmeye hazır

olan, islamcı çevrelerden en radikal sol kesimlere kadar, oldukça geniş bir yelpazenin birarada olması gerektiği fikrini savunmaya çalışıyorlar." Dev-Yol lideri, bunları sınırlı ve eksik buluyor. Eksik bulmakla birlikte "sağ liberal güçler" veya "islamcı çevreler" demokrasinin potansiyel savunucuları arasına konulunca, buna da pek itiraz etmiyor. "Cuntaya karşı bu tür demokratik talepleri ileri sürmek de, bugün mücadele edilmesi gereken şeylerden birisidir elbette" diyor. Yeni Gündem'in yelpaze çalışmalarını reddetmiyor; burada bunu saptayabiliyorum.

Bir adım daha atılabiliiyor ve aktarıyorum: "Bu anlayışa göre, burjuva muhalefeti diye ifade edilen muhalefet, Doğru Yol, SODEP, DSP, cuntaya karşı farklı bir zeminde yer almaktadır. İçeriğini istediğimiz kadar eleştirmekte özgürüz; eleştirdiğimiz için de zaten dışındayız. Ve farklı bir demokrasi anlaşını savunuyoruz. Ama bunların da cuntaya karşı bir demokrasi mücadelesi verdiklerini kabul etmek zorundayız."(3) Önemli olan budur; tartışmayı en aza indirerek tartışma noktasının değil ayrığılın Doğru Yol'a bir demokrat mücadele yeri verip vermemekle düğümlendiğini söyleyebiliyorum. Dev-Yol lideri Birikimci ve Yeni Gündemci Murat Belge ile aynı telden çalarak, Demirel'in Doğru Yol'unu da demokrasi mücadelesi yapanlar arasına katıyor.

Bir parantez açabilirim; kendisiyle röportaj yapılan kimsenin ne ölçüde Dev-Yol lideri olduğunu tartışmak gereğini duymuyorum. Dev-Yol içindeki gücünü de önemli saymıyorum. Önemli olan bu eğilimi göstermesidir; söyledikleri adım adım bir yere yaklaştığı için bu açıklamaları seçiyorum.

Bundan sonra bu Dev-Yol lideri, Dev-Yol'un aşılması gerektiğini söylemelidir. Söylüyorum ve aktarıyorum; "Nasıl Devrimci Yol hareketi THKP-C'yi aştı ise, geliştirdiyse Devrimci Yol hareketinin de bugün, somut gerçeklikteki politikalarda, aşılması gerektiğini zannediyorum." Aşma sözcüğü her zaman güzeldir ve her zaman yüksek değerlerle yüklü bir anlam taşıyor.

Ancak, ne yazık, aşma sözcüğünden Dev-Yol lideri, yeşilcileri anlıyor. Uzun bir aktarma gerekiyor: "Türkiye'de

bir düşünür var: Cemil Meriç. Her ne kadar Yalçın Küçük 'sağcı mı, solcu mu olduğuna karar veremedi' diyorsa da, 'Sağcı' bir düşünür. Hoşuma giden bir sözü var. Aşağı yukarı şöyle diyor, Cemil Meriç; "Marksizm en efendice Batılı düşünce, sağolsun hiç değilse bize Batıyı eleştirebilme icazetini verdi." Güzel bir benzetme. Bu benzetmeden hareket etmek istiyorum. Beni yeşiller hareketi üzerine veya onun içerisinde ve çevresindeki kesimlerin belli tartışmaları üzerine araştırmaya iten önemli şey, yine de bu konuda icazetin Batıdan gelmesi. Şaka bir tarafa. Bir sorunla esaslı uğraşılması gerektiğine inanıyorum. 30 yıllık bir tarih kesitinden başlarsam her 10 yılda bir askeri müdahale yaşadık, her 10 yılda gelişim durduruldu, müdahale edildi. Basit bir olay değil. Bu durulan yerde ciddi bir tarih problemi ile karşı karşıyayız. Tarihin ve geçmişin yeni bir biçimde ele alınması gerektiğini zannediyorum. Özetle 200 yıllık Batılılaşma macerası ile önemli bir hesaplaşmanın yapılması gerektiğine inanıyorum. Ana sebebi de şu; Türkiye'deki sol hareketlerde gizli veya açık hedef olarak Batı medeniyetine ulaşmak devamlı varoldu. Batı medeniyetinin mutlaka içinden geçilmesi gerektiğine inanıldı ve hâlâ inanılıyor. Bu bir tesbit, yanlış da olabilir. Zannediyorum solun bu ilerlemeci geleneği, onun Türkiye'deki Kemalist geleneğinin yanında yer almasının önemli sebeplerin birisini oluşturuyor. Yeşillerdeki şu andaki tartışmalarda Batı medeniyetinin kendisi toptan bir sorguya çekiliyor. Oldukça güçlü bir eleştiri bu medeniyet eleştirisi. Batı medeniyetinin insanlık açısından hiç de olumlu gelecek anlamına gelmediği anlaşılıyor, tartışılıyor. Pratik örnekleriyle burada yaşanıyor. Yeşillerle kapitalist Batı medeniyetinin köklü eleştirisinin bir fırsatını verdiği için ilgilendim."(4) Doğrusu Dev-Yol liderinin yeşillerle ilgilenmek için entellektüel nedenler aramış olması son derece sevindiricidir. Ancak ilgilenmesi için bulduğu gerekçeyi yeni saymayı mümkün göremiyorum; yeşiller burada hiç yeni gelmiyor. Ötelere gitmeye gerek yok; Mehmet Akif yıllar önce "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" dizeleriyle ve manzum olarak Batı medeniyetini ciddi ciddi sorguya çekiyordu.

THKP hareketinin doğuşunda Türkiye'nin kapitalistleşmiş bir ülke olduğunu reddetme düşüncesi son derece önemlidir; THKP çizgisi, Türkiye'deki sanayileşme çizgisini ölçme çabalarından çok etkilendi. Doğuşunda, 1970 yılında Türkiye'de sanayileşme aşamasını önemsememe eğilimi var. Şimdi Dev-Yol lideri sanayileşme aşamasını yalnızca pratikte değil teorik planda da reddetmek istiyor. Uzun ve zor bir paragraf daha aktarıyorum: "Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki devrim hedefi ne olmalıdır? Bu hedeften bakıldığında şimdiye kadarki alışılmış biçimi ile Batı toplumları, içinden geçilmesi ne derece zorunlu bir insanlık evresidir. Dolayısıyla sosyalizm bizim gibi ülkelerde ne derece sanayileşmenin, kapitalist sanayileşmenin diye ifade edeyim. Kapitalist ve sosyalist sanayi arasındaki farkı mülkiyet problemi olarak görmüyorum. Partinin sosyalist olması, yönetici olması, üretimin niteliğinin kapitalistliğini benim açımdan dışlamıyor) ürünü olacaktır. Sosyalizme ulaşmak için ülkemizde kapitalist sanayileşmeyi kendi gelişmesinin sonuna kadar (Proletarya diktatörlüğü altında da olabilir) yaşamak zorunda mıyız?" Doğrusu bu düşünceleri hiç entellektüel bulmadığımı, tersine son derece ilkel saydığımı, kapitalizmi atlama savlarının bundan yüz yıldan biraz uzun bir zaman öncesinde narodizm tarafından savunulduğunu, Pyotr Struve ile Plehanof'un gerekli dersleri verdiğini kaydetmekle yetiniyorum.

Bütün bunlar düşünmeye yeni başlayanlar için çok heyecan ve umut vericidir. Ancak toplumsal planda "bizim" bunları ciddiye alma lüksümüz görünmüyor; askeri müdahalelerin okuma isteğini arttırdığını görerek sevinmek gerekiyor. Ancak insanlar okuduklarını ve düşündüklerini söyleyebilmek için biraz daha bekleyebilirler.

"Bir Dev-Yol lideri", Devrimci Yol çizgisi içinde neyi temsil ediyor; bilmiyorum ve önemli bulmuyorum. Önemli olan bu yeşilci dalın, Türkiye'nin devrimci platformunda hiçbir yere sahip olmamasıdır; mücadele yılgınları için çekici bir alan olabilir. Hepsi bu kadar; her yılgın mücadele alanını terketmek için bir gerekçe arıyor.

Dev-Yol'un yeşil dalı bir canlanmaya değil çürümeye

işaret ediyor.

Avrupa Türkiyesi'nden çıkardığım birinci tarz-ı siyaset, Türkiye'deki ilerici devrimci alanının dışına düşüyor.

Avrupa gerileyişini yaşıyor.

Yeşil hareketi, tepkileri topluyor. Öro-komünizm, komünist hareketleri kemiriyor.

30 Haziran 1987 tarihinde toplanan TKP Politbüro toplantısının açılışında, herhalde rastlantı olmamalı, Haydar Kutlu şunları söylüyor: "Geçmişte eurokomünizm olarak isimlendirilen akımın içinde yanlış sonuçlara varıldığı, Marksizmi revize edici niteliklerin yer aldığı bir gerçektir. Ama unutmayalım ki, onlar uluslararası komünist hareketin ele almakta geciktiği sorunların çözümü yolunda bir arayış içindeydiler. Vardıkları sonuç doğrularla yanlışların içiçe girmesini getirdi."(5) Herhalde hiçbir öro-komünist hareket, kendisini bu kadar yüceltmemiştir ve hiçbir komünist partisinin içinde ve tepede güçlü bir öro-komünist ekip olmadan öro-komünizmi bu kadar açık ve cüretli övebileceğini sanmıyorum.

Haydar Kutlu'nun gözlerine titreme gelmiş; hiç net göremiyor. Her yerde doğrularla yanlışları içiçe buluyor. Öro-komünizmden sonra sıra Mehmet Ali Aybar'a geliyor ve aktarıyorum: "Bizim dışımızda yeni gerçekleri arayanlar çıkmayacak mıdır? Onların yanlışlara yuvarlanmamasının garantileri var mıdır? Kendi sol hareketimizin geçmişinde de bunun örnekleri yok mudur? Bugün bize Aybar'ı soruyorlar. Soruyu beğenelim beğenmeyelim, soru haklı değil midir? Elbette bizim paylaşamayacağımız görüşleri vardır. Ama söylediği şeylerde doğru hiç mi yoktu?" Kutlu, sonsuz bir zaafiyet ile konuşuyor; zaafiyetten gözleri hiç net göremiyor. Hep ikili görüyor; zayıflıktan kaynaklanıyor.

"Marksizm-Leninizmi kavrayış tarzımızı gözden geçirmeliyiz. Marksizm-Leninizmin teoriye metot olarak iki yönlü işlevini açıklıkla göremedik." Şimdi görmeye başlıyor ve gördüğünü aktarıyorum: "Sınıfa karşı sınıf anlayışının yanlışlığı." TKP Genel Sekreteri, sınıfsal bakış açısını terketmeyi öneriyor. Sınıfsal bakış açısını reddetmek, kapitalist sistemi veri almak demektir; kapitalist çerçeve

içinde bir politika oyunu orta[illegible] çıkıyor.

Yorumlayarak bulmuyo[illegible] Kutlu açıkça yazıyor. Aktarıyorum: "Bu durum[illegible] sorunların çözüm tarzına yaklaşımımızda [illegible] farklılık gerektiriyor. Bugün t[illegible] yak[illegible] k' değil 'kurmak' olmalıdır [illegible] yıkıntı yaratan sonuçla[illegible] adelesini ilerletici, bizi [illegible] sonuçlar değil, tersine [illegible] görmeliyiz. Öyleyse ko[illegible]lar, programlar ve belgiler[illegible] başka deyişle daha kapitalizm du[illegible] demokratik bir alternatif ortaya koyn[illegible] ize görev olarak düşüyor." İnan[illegible] adan bir sosyal demokrat parti[illegible] dar hırslı ve yılışık muhafızı olma[illegible] el Sekreteri, kapitalizm için olum[illegible] m için de olumsuz olduğunu [illegible] yazılıyor: "Sosy[illegible] ndinden geçmişe benziyor.

[illegible] herhalde emperyalizme bağımlı Türkiye [illegible] kendinden geçmiş bir komünist partisine [illegible] uğu hesap ediliyor. TKP, yasal bir parti ola[illegible] düşünülebilecek her türlü değişime ve ödüne [illegible] gunu göstermeye hazırlanıyor. Politbüro toplantısı[illegible] apanışında Haydar Kutlu bir de şunları söylüyor: "Yu[illegible] dan beri bir yolun seçiminden söz ettim. Gerçek anlamda bir seçme durumu ile karşı karşıya değiliz. Bu yol bugünkü koşullarda artık zorunluluktur. Bugün yasal bir parti gibi çalışmak, yığınsal nitelik kazanmak , güncel bir politikaya sahip olmak, ülkemizin, halkımızın daha bugünkü sorunlarının çözümüne sahip çıkmak, hemen yarın iktidara gelecekmişizçesine hazırlanmak, böyle bir sorumlulukla politika yapmak, yasal bir parti haline gelme zorunluluğunu görmek, tüm bunlar tercih sorunu değildir, zorunluluktur."(6) TKP Genel Sekreteri'nin açığa çıkan isteği bir güçlülükten kaynaklanmıyor, zayıflığa dayanıyor. Kabul edilebileceği umulan bir ölçüye uymayı amaçlıyor.

Bu da bir politikadır; ancak Münich'e benziyor.

Hitler'in oburluğunu tatmin için istediğinden çok faz-

lasını vermeye hazır burjuva politikacılarını hatırlatıyor.

TİP bir yana "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Program Tasarısı" dökümüne bakıldığında TKP'nin varlığı değil ancak kendisinin tasfiye edip etmediği tartışılabilir. Bu, bir tasfiye yeniden.

TKP tarihi bir tasfiyeler belgesidir. üçüncüsü oluyor.

Ortaya boşluk çıkıyor. uzun ömürlü değildir. Türkiye si boşluğu daha da büyümüştür; gerekiyor. içinde yaşıyor. Kapitalizmin, devrime, sosyalist partisi TİP ve TKP, biraraya gelerek niteliklerin olumsuz bir yaratamıyorlar; bir büyük komünist, onlar ulusal komünizm.

Boşluğun doldurulacağı tiği sorun. Varolan istekliler bu işi üstlenecekler doğrultusunda sorumluluğu üstleneceklerin hiçbir boşluk aynı zamanda bir açık bu kadar yaygınlaştırmak gerekliliği çıkıyor.

Bir "parti" olmalıdır; ancak de ve tepede güçlü böyle bir "parti" bir açıdan kesinlikle başlatılan TKP'ye benzememelidir. TKP'nin me gelmek, iktidar aramaktan daha çok "legale çıkışlara harcadı. Böyle bir politika bugün için dünden yanlış görülüyor; artık Türkiye'de iktidara gelmek, açığa çıkmayı amaçlamayan bir "parti" olmalıdır.

Türkiye'de iktidarın yalnızca açık yollarda mücadele sonucunda elde edilebileceğini düşünmek, bugün için, büyük bir hayal olarak görünüyor. Açığa çıkmayı, "legale çıkmak" anlamında kullanıyorum, tek başına ve büyük bir hedef olarak koymak, kesinlikle iktidar perspektifinden yoksun olmayı anlatıyor.

İktidarın yolu, üç ayaktan geçiyor.

TBKP, bir iktidar perspektifini değil iktidarsızlığı politika sayıyor.

Dünyanın en yaşlı insanına benziyor; herkesi ve her şeyi beğeniyor. Sanki can çekişen bir canlıdır; hesaplaşıyor ve canlılığa veda ederken herkesi affediyor. Eylülizmi affediyor; aslında pek kızmamıştı. Önce Eylülizmin kendi yolunu açacağını umuyordu ve Eylül'e faşist demeyi 1984 yılından sonra öğrenmeye başladı. Şimdi cansızlığa dö-

nerken yine eski savlarına dönmüş oluyor; "1980 askersel darbe" nitelemesi tekrar ortaya çıkıyor. Program Tasarısı'nda "faşist" sözcüğüne hiç yer yok. Yalnızca bir yerde "Yüzbinlerce politik tutuklu faşist terör çarkının dişlileri arasından geçirilmiştir" cümleciği yer alıyor.(7) Hepsi bu kadar; bu kadar kusur kadı kızında da var.

Program Tasarısı'nda faşizm olmadığı gibi sosyalizm de pek yok; aslında sosyalizm sözcüğü var, yalnızca bir ihtiyaç olarak ortaya çıkıyor. Şöyle yazılıyor: "Türkiye'nin sosyalizme ihtiyacı vardır." Program Tasarısı'nın son sayfalarına atılan bu cümlecik Türkiye'nin sosyalizme ihtiyacı olduğunu ortaya koyuyor. Türkiye'nin neye ihtiyacı yok ki? Temiz havaya, maden kömürüne, çeliğe, yeni otomobil fabrikalarına ve sosyalizme de ihtiyacı vardır. Ancak ihtiyaçların da bir sırası olmalıdır; Program Tasarısı'na göre Türkiye'nin sosyalizme olan ihtiyacının henüz sırası değil. Şöyle yazılıyor: "Sosyalizmin maddi önkoşullarının varolması, öte yandan, devrimin nesnel ve öznel koşullarının oluşmasından henüz uzak olduğumuz gerçeğini ortadan kaldırmıyor."(8) İhtiyaç var; ancak objektif ve sübjektif koşullar yok. Sırası değil; bekleyeceksiniz, öyle anlaşılıyor.

"Sosyalizm" sözcüğü var; ancak sırası değil. "Devrim" sözcüğü de var; ancak son derece barışçıl olarak belirleniyor. Tasarı şunları kaydediyor: "Türkiye Birleşik Komünist Partisi, devrimci yolun bir iç savaşa dönüşmeksizin gerçekleşmesini amaçlıyor. Partinin bugünkü stratejisi, aynı zamanda devrimin barışçı yolunun kazanılması stratejisidir."(9) Gerçekten harikulade bir manzara ortaya çıkıyor; "devrim", "barışçı" ve "strateji" sözcüklerinin yanyana gelişine alışmak gerekiyor. "Barışçı" sözcüğü tasarıda hem "devrim" sözcüğünden hem de "Kürt" sözcüğünün hemen arkasından sürekli tekrarlanıyor. Tasarıda sık sık tekrarlanan bir klişe var; "Kürt ulusal sorununun adil, demokratik ve barışçı bir çözüme kavuşturulması" ısrarla vurgulanıyor. Tasarı, Kürt ulusal sorununa son derece diplomatik bir dille yaklaşıyor.

Tasarıda, "Yüce Meclis" sözleri geçmiyor; fakat "parlamentonun politik sistemin en üst organı olması" ilkesi

kabul ediliyor ve tekrarlanıyor. Parlamentoda bütün partiler var: "Tüm anayasal partilerin, sosyalizmi benimsemeseler de demokratik kurallara saygılı olmak koşuluyla, bütün haklarını kullanabildikleri politik bir sistem çerçevesinde" işler yürütülüyor ve her şey tıkırında gidiyor. Amaç da buna uygun olarak formüle ediliyor: "Barış ve Demokratik Yenilenme Programı, ulusal kültürü koruma, demokratizm, yurtseverlik ve hümanizm temellerinde geliştirme programıdır."(10) Gayet açık; bu programa "evet" demeyecek bir parti bulmak biraz zor görünüyor.

Süleyman Demirel acaba bu programı okudu mu? Ne derdi, acaba? "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin bugünkü aşamadaki amacı: Barış ve Demokratik Yenilenme" başlıklı bölümü okurken utandığımı söylemek durumundayım. "Ulusal kültürü koruma, demokratizm, yurtseverlik ve hümanizm temellerinde geliştirme programı" tanımı da bu bölümde yer alıyor. Daha çok utandığım bölüm burası değil; aktarıyorum: "Ancak ekonominin ulusal temellerini güçlendirmek, sanayileşmek, modernleşmek ve üretimi arttırmak yoluyla emekçilere ulusal gelirden daha büyük bir pay sağlamak ve halkın ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılama düzeyini adım adım yükseltmek olanaklıdır." Dünyada buna imza atmayacak gerici bir iktisatçı veya politikacı bulunamaz; zavallı Süleyman Demirel yıllarca bu görüşleri savundu, durdu. Bunun adı şöyle: Önce pastayı büyütmek! Daha iyi bir gelir bölümü için milli ekonomiyi güçlendirmek, üretimi arttırmak ve bölüşümü iyileştirmeyi bu koşullara bağlamak en sağ politikacıların en sağ politikalarıdır. Komünizm adına kimsenin bunları yazma hakkı olmadığını sanıyorum.

Barışı ve demokratik yenilenmeyi kimler gerçekleştirecekler? Cevabı bunun, bütün "ulus" olarak ortaya çıkıyor ve iki taksitle veriliyor. Birinci taksidi şudur: "Ülkemizde tarihsel kökleri olan politik akımlar, komünist ve diğer devrimci sol akım, sosyal demokrat akım, Kemalist akım, anti-emperyalist çıkışlar yapan dinsel akım, burjuva demokrat akım ve Kürt ulusal demokrat akımı bugün legal ya da illegal parti ve çevrelerde rejime ve bugünkü ege-

men politikaya karşı muhalefet etmektedir." Etmeyen kalmıyor ve tereddütleri silmek için ikinci taksit geliyor: "DP-AP devamı olan politik çizgide, egemen burjuvazinin parlamenter yöntemleri önplanda tutan geleneksel politik kadroları rol oynamaktadır. Bu çizgi bir yandan ordu müdahalelerini reddederken burjuva demokrat fikirlere eskisine göre daha açık konuma gelmiş, öte yandan da darbelere 'gerekçe' yapılan 'ulusal güvenlik' doktrininin etkisinden kurtulamamış durumdadır." Zamanla kurtulurlar; ordu müdahalesini reddettikten ve burjuva demokrat fikirlere açıldıktan sonra, gerisini düşünmemek gerekiyor. Önemli değil. Bunlar da muhalefetin içine giriyor.

Böyle bir büyük muhalefet ortaya çıkınca hedefler de kendiliğinden küçülüyor.TBKP artık ABD'ye karşı değildir; TBKP'yi artık sadece Türkiye'nin "ABD emperyalizminin saldırgan politikasına araç olma" rahatsız ediyor.(11) TBKP, artık NATO'ya da karşı değildir; TBKP "Türkiye NATO içinde kendi meşru güvenlik çıkarlarına ve dünya barışının çıkarlarına uygun bir politika izlemeli" diyor. (12) TBKP, AET ile bugünkü "ortaklık" bağlantısının sona erdirilmesini istemiyor; tam üye için acele edilmemesini ve bunun üretimin arttırıldığı bir zamana bırakılmasını öneriyor. Aynen böyle istiyor: "AET'na tam üyelik bu çerçevede ele alınmalı, bugün ulusal çıkarlarla bağdaşmadığı için AET üyeliği amaçlanmamalı, ancak kalkınma yolunda sonuç alıcı adımlar atıldıktan sonra bu sorun, o günün koşulları ve ulusal ekonominin ve çok yönlü dış ilişkilerinin ihtiyaçları temel alınarak değerlendirilmelidir."(13) Hepsi bu kadar.

TBKP'yi bitiriyorum: Artık böyle bir partiden, eğer adına parti deniliyorsa, kimseye ne zarar ne de yarar gelir. Bu, bir fikir kulübü bile olamaz; insanlar böylesine eskimiş, pörsümüş düşünceler için parti kurmazlar. TBKP için hazırlanan Program Tasarısı'nın YÖK üniversiteleri de dahil her üniversitenin dergisinde kolaylıkla yayımlanabileceğini sanıyorum; yeteneksiz profesör makalelerinin birisi olarak yer alabilir.

Ancak bir noktaya işaret etmem gerekiyor; TBKP'nin Tasarısı'na ve TİP ile TKP yöneticilerinin açıklamalarına

bakıldığında Program Tasarısı'nın oluşturulmasındaki esin kaynağının Sovyetler Birliği olduğu ileri sürülebilir ve ileri sürülüyor. Böyle bir sava bütünüyle katılmayı imkansız görüyorum. Tasarıda yer alan "her şey insan için, her şey halkın mutluluğu için"(14) türünden sloganların Sovyet yayınlarında yer alan "vse v çeloveke, vse diya çeloveka" sloganının kötü bir çevirisi olduğunda kuşku yok; ancak bunu, Sovyetler Birliği'nin bir programı dikte ettirmesinden daha çok TİP ve TKP yöneticilerinin entellektüel tembelliklerine bağlamak gerektiğini sanıyorum. Bu Program Tasarısı'nın Türkiye'de bir nesnelliğe tümüyle uyduğunu gözden uzak tutmamak gerek; iç dinamiği küçümseme eğilimlerine hep karşı durmak istiyorum.

"Ayrışma ve Kopma" incelemesini hatırlatmak durumundayım.(15) Eklenecekler var; sosyal mücadelede tutucu eğilimlerin başlangıcı işçi aristokrasisine dayanıyor. Birinci Dünya Savaşı'na doğru sosyal demokrat işçi hareketinde revizyonizm işçi aristokrasisinden doğdu. Türkiye'de ise şimdi bir "aydın aristokrasisi" ortaya çıkıyor; tekelci burjuvazi, eski sol aydınları "iyi" ödemelerle kendisine hizmet ettiriyor. Reklam şirketleri, ansiklopedi üreticileri, büyük basın, büyük basının satmayan dergileri, pazarlamacılar, holdinglerin orta düzey borükratları "iyi" para kazanıyorlar. Bunlara bir "TBKP" gerekiyor.

Pragmatik, geçmişi ya TİP'li ya da Dev-Genç'li ve THKP-C veya THKO'lu, iki darbe yemiş, yüreği sıkışmış ve beyni zedelenmiş aydın aristokrasisinin, TBKP ile yıllardır aradığını bulacağına inanıyorum. TBKP, yaşı ellinin üzerinde olan aydın aristokrasisinin hücumuna uğramıştır; bundan kuşku duyulmaması gerekiyor.

Bu program ile TBKP bir boşluğu dolduruyor ve bir boşluk yaratıyor: Ayrışmaya çok olumlu katkılarda bulunuyor. Bundan sonra TBKP'nin ilerici devrimci mücadeleyi sürdürmek isteyenlere hiçbir zararı olamayacağına inanıyorum. Bu dönem kapanıyor.

Kesinlikle söylenebilir ve tekrarlamam gerekiyor: Devrimci Yol'un yeşile dönüşen kanadı ile Türkiye Komünist Partisi'nin, Türkiye İşçi Partisi'nin tüm tarihini bitirerek TB-Komünist Partisi olan gövdesi, Türkiye'de devrimci ve

ilerici akımla bağlarını koparmış oluyorlar; Türkiye'de bilinç ve bilgi düzeyi DY-Yeşil Kanat ile TB-Komünist Partisi'ne, bırakınız komünist ya da sosyalist, solcu bile dememeyi bilecek kadar gelişmiştir, kuşku duyulmayacağını umuyorum. DY-Yeşil Kanat, Türkiye'nin devrimci tarihine ve TB-Komünist Partisi ilerici geçmişine "tövbe" ederek veda ediyorlar. Her ikisi de tövbekar oldular; "yolumuzu" açıyorlar.

Ancak pratikte yolun üzerindeki engelleri açmalarının yanında, teorik planda da belli açıklıkları sağlıyorlar; işaret edilmesi zorunludur. Çok açık; DY-Yeşil Kanat, "islamcı çevreler" ile "sağ liberal güçler" dediği Demirel çevresini demokratikleşme perspektifi içinde görüyor. TB-Komünist Partisi de aynı anlayışı daha açık ve ısrarlı dile getiriyor. Çok açık olarak "anti-emperyalist çıkışlar yapan dinsel akım" ile "DP-AP devamı olan politik çizgi" TB-Komünist Partisi'nin mücadele dostları arasında yer alıyor. Üstelik TB-Komünist Partisi, bu dostlarını övgü ile uluslararası komünist partileri platformuna götürüyor (16) ve sunuyor. TB-Komünist Partisi, dostlarıyla ilgili illüzyonlarını diğer komünist partilerine de bulaştırıyor.

Bir tezi yazabiliyorum: Sınıf bilinci ne kadar düşükse, sınıf bakışı ne ölçüde kör ise, bir hareket, burjuva ve gerici kampta o kadar çok müttefik bulabiliyor.

Bu bilinç düşüklüğü ve sınıf körlüğü, DY ve TKP türünden ilk basamak hareketlerinde hep oldu. Bu hareketler içinde bilinçli, devrimci ve yürekli üyelerin yanında önemli ölçüde bilinç düzeyi düşük ve sınıf bakışı şaşı üyeler yer aldı. Bugünkü sonuç, bu yapının doğal uzantısıdır.

Bağlantılı ikinci tezi yazıyorum: Anti-emperyalizme aşırı vurgu, kapitalizmi bir hedef olarak görmeyi engelliyor.

Aşırı anti-emperyalist vurgunun kapitalizm hedefini gizlemesi, Kemalizmin büyük katkısıdır. Kemalizm, en çok bu rengiyle, sınıf bilincinin gelişmesini yavaşlatmıştır.

Dünya eşitsiz gelişme yasasının kontrolünde hareket ediyor: Türkiye'de komünist hareketin gecikmesi Kemaliz-

mın gelişmesi sonucunda ortaya çıkıyor. Türkiye'nin komşu ülkelerinde bir Kemalist hareket olmadığı için daha güçlü devrimci hareketler olabiliyor.

TB-Komünist Partisi artık Kemalizmin de gerisine düşüyor veya geriletilmiş bir Kemalizme denk geliyor. Ancak TKP sonuna kadar ve çok büyük ölçüde Kemalist kaldı ve THKP-C ise bir Kemalist kaynaklı hareket olarak doğdu. Bu nedenle THKP kaynaklı hareket olarak doğdu. Bu nedenle THKP kaynaklı DY-Yeşil Kanat ile TKP damgalı TB-Komünist Partisi'nin sınıf körü olmaları ve gerici dinci akımlar ile tekelci burjuvazinin deneyimli liderlerinde müttefik bulmaları mantıklı ve tutarlı oluyor; her ikisi de sınıf körüdürler.

Ancak buradan bir kötümserliğe ve kötümserlikle bir inkara gitmemek gerektiğini düşünüyorum. Hem TKP hem de THKP-C ve THKO "bizimdir", TKP'nin Kemalist olduğu bir zamanda Kemalist olmayan bir sol yoktur. THKP-THKO ise bir jakoben canlanmadır ve tarihlerinde ilgi çekici ve kalıcı olan, Kemalist olmaları değil devrimci ruhu canlandırmalarıdır. TKP'yi eleştirmeden Türkiye devrimci hareketine yeni canlılıklar kazandırmak mümkün değil; ancak 1951 yılına kadar TKP'ye sahip çıkılmadan da sosyalist olunabileceğini sanmıyorum.

Aynı biçimde THKP-THKO hareketini, teorik açıdan oldukça geri ve örgütsel planda ise son derece çocuksu buluyorum; ancak bu hareketin ve izleyicilerinin eylem platformunda açtığı yeni çığır, sergiledikleri halk sevgisi ve toplumsal özveriyi her türlü övgünün imkansızlıklar ve yalnızlıklar içinde sergilediği inat ile THKP-THKO çizgisinin yarattığı canlanma, her iki çizginin de, güvenli hareket edebilmesi için yeteri ölçüde verimlidir; eleştiriden korkmak için bir neden bulamıyorum.

1951 öncesi TKP'yi reddetmeden, 1961 sonrasında TİP'in görkemli yükselişini, 1970 yılına doğru Dev-Genç ile THKP-THKO çıkışlarını, 12 Mart'tan sonra bir yandan Hikmet Kıvılcımlı patlaması ile diğer yandan TKP atılımını, arkasından iç savaşın yürekli savunma örgütlerini bir büyük zenginlik ve bir büyük laboratuvar saymak gerekiyor; hiçbirisini fetişleştirmeden yeni yola tutabilecekleri

ışıkları saptamak zorunlu oluyor. Şimdi bu aşamada olduğumuzu düşünüyorum.

Umut içinde yeterli arayış ve ipuçları var.

Ç. Can'ın kısa çalışmasını umut veren arayışlardan birisi olarak görmek istiyorum. TKP-TİP çizgisine yönelttiği sert eleştirilerden THKP kökenli olduğu sonucunu çıkarıyorum; ancak THKP ardılı hareketleri fetişleştirmiyor, bir ayrı çıkışı temsil ediyor. TKP-TİP çizgisi, buraya kuşkusuz TSİP de giriyor, "sosyal reformistler" adını alıyor ve devrimi bir kenara atıp yalnızca "demokratikleşme" ile avunmaları nedeniyle sert eleştirilerle karşılaşıyor.

Aktarmam gerekiyor: "Demokrasi oyununun tamamlayıcı demokratik figüranları sosyal reformistlerdir. Bakmayın ayrı tellerden çaldıklarına; maşallah koro gibi söylüyorlar! Çin'miş yahut 'güler yüzlü sosyalizm'miş, yok Marksizm krizde imiş veya değilmiş; bunların hepsi laf! Esas olan varsa yoksa 'demokratikleşme'! Hem de devrimin bugününü geleceğini ve geçmişi yerin yedi kat dibine gömerek!"(17) Ç. Can'ın değerlendirmesi acı; ancak gerçekçi görünüyor.

Laboratuvar zengindir; derslerini, "üzerimize" yıkıyor.

David Ricardo durduğu yerde, siyasal iktisat üzerine geliyordu. Türkiye'de şimdi devrimci çizginin dersleri, beynini ve yüreğini iki darbeden sağlıklı çıkarabilmiş olanların üzerine yıkılıyor.

Öyleyse iki dersten çıkan iki tezi arka arkaya "yazabiliyoruz." Bir: Kapitalizmin böğrüne hücum etmeden tekrarlanan anti-emperyalist vurgu, Türkiye ilerici hareketini Kemalist durağa götürüyor. İki: Artık Türkiye'de "devrimci" tonu olmayan bir demokratikleşme arayışı, Türkiye'de ilerici hareketi, burjuva kamplarına bağlıyor.

Can'dan aktarmayı sürdürüyorum. "Hepsi de tıpkı 12 Mart sonrası günlerdeki gibi, devrimin ezilmesinden memnun, sevinç ve büyük umutlar içerisinde binmişler gemilerine, 'demokratikleşmeye' açılıyorlar. Yelkenlerini yılgınlık rüzgarlarıyla şişirerek... Demirel'in ve sosyal demokratların ardından önce Avrupai burjuva demokrasisine, sonra da, Allah izin verirse, sosyalizme varacaklar. Bir kısmının icazetleri ceplerinde, diğer bir kısmı da ica-

zet uğruna burjuvaziye ve 'yasal muhalefet partilerine' kur yapmakla meşguller. 'Demokrasiye geçiş' uğruna burjuva muhalefet partilerini canla başla destekliyorlar. Burjuvazi için ne mutluluk!" Tezlere uygun sonuçlar çıkarılıyor.

"Bir de şu Kürt direnişi olmasa bak ne güzel gidecek işler!" Kürtler, rejime olduğu kadar, "sosyal reformistler" için de sorunlar çıkarıyorlar.

Ç. Can, Türkiye'nin yeni bir devrimci kabarışa gebe olduğuna inanıyor ve bu konuda çok iyimser görünüyor. "Sosyal reformistler", Can'a göre, burjuvaziden ayrı olarak bu kabarışı önlemek misyonu ile yüklüdürler; bunun için de "ünlü provokasyon teorisini" önplana çıkarıyorlar. Can, şunları yazıyor: "Bu nedenle, yani devrimci kabarışa engel olabilmek için, burjuva gericileri, sosyal demokratlar ve sosyal reformistler, farklı hesaplar da olsa, sanki elbirliği etmişler gibi ünlü provakasyon teorisini halk muhalefetinin önüne koyuyorlar." Örnekler veriyor; tekrarlama gereğini duymuyorum.

İyimserliğin dayanakları sıralanıyor: "Son derece elverişsiz koşullarda sürdürülen örgütlenme çabaları ve grevler toplumda umut ve sempati uyandırıyor. Öğrenciler kendilerine her türlü örgütlenmenin yasaklandığı koşullarda hızla dernekleştiler, örgütlenme ve mücadelelerini geliştirmeye çalışıyorlar. Eylemlerinde kamuoyu desteği elde etmede oldukça başarılılar. Öte yandan aydınlar arasındaki siyasete karşı kayıtsızlık ve pısırıklık yerini gitgide yüreklenmeye ve entellektüel hareketliliğe bırakıyor. Aydınlar Dilekçesi'ni Ekmek ve Hak Dilekçesi izledi. Demokratik aydın hareketi faşist baskı ve cinayetlere karşı demokratik hak ve özgürlükler uğruna örgütleniyor, mücadele ediyor. Çeşitli sosyalist eğilimler birbiri ardından legal yayına çıkıyorlar. Legal basında işkenceler, hapishane koşulları, generallerin ve hükümetin yolsuzlukları, Kürt ulusu üzerindeki baskılar, işçi sınıfı, öğrenci gençlik ve aydınların eylemleri, gecekondu ve hapishane direnişleri giderek daha sık yer alıyor."(18) Doğru; ancak abartıldığı anlaşılıyor. Can'ın değerlendirmesinde 1986 yılının başlangıç çıkışlarının sevinci önemli bir yer tutuyor.

Ancak abartmada ve ayrımsız değerlendirmede Avrupa'nın artık Türkiye'nin taşrası olmasının önemli bir rolü var; Aydınlar Dilekçesi ile Ekmek ve Hak Dilekçesi"nin yanyana gelmesi bunu çok açık olarak gösteriyor. Aydınlar Belgesi bir çıkıştır; diğeri ise net bir inişi ve uyuşmayı anlatıyor.(19) Bu son derece geri ve parlamentodaki her temsilcinin imza atabileceği dilekçe hiçbir tepki uyandırmadan dosyaya girdi.

Taşra ayrımsızlığa dayanıyor ve bilim ise ayrıntıları ortaya çıkararak gelişiyor. Ç. Can, kısa çalışmasında zaman zaman başka ayrımsız değerlendirmeler de yapmaktan geri kalmıyor. Birisini daha aktarıyorum: "Bu akımın çeşitli temsilcileri lafta birbirinden 'derin' çizgilerle ayrılırlar. Örneğin, TKP, TİP, TSİP, Saçak gibileri lafta ortodoks Marksist görünmeye çalışırlarken, Aybarcılar Marksizm ile Leninizm arasında 'ayrım" getirerek proletarya diktatörlüğüne karşı 'güler yüzlü sosyalizm'i savunur. Kimileri krizde buldukları Marksizmi burjuvalaştırarak huzura kavuşturmaya çalışırlarken beri yanda 'anımayı", 'saf' hale gelmeyi savunanları (Y.Küçük) görürüz."(20) Bunu da bir ayrımsızlık sayıyorum; fakat bunlar, Ç. Can'ın çalışmasının değerini azaltmıyor ve yalnızca tartışmaya renk katıyor.

Eylül darbesi geliyor ve hiçbir direnişle karşılaşmıyor. Can, sosyal reformist olarak nitelediği kesimin direniş göstermeyişini uzlaşmacılıklarına bağlıyor ve bunu şöyle açıklıyor: "Sosyal reformistlerin direnişe niyetli olmaları zaten beklenemezdi. Hatta durumun olumlu gördükleri bir yanı da vardı: MHP'de 'sol teröristler' de kaybetmiyorlar mıydı? Demek ki önleri açılabilirdi. Ama akıllı dururlarsa! Cuntanın hışmını üzerlerine çekmemek için sindiler. Hatta onun 'gerçekçi' kanadıyla uzlaşma arayarak geleneksel politikalarını sürdürmeye çalıştılar. Ancak generallerin hiç de kendilerine yol açmak için gelmediklerinin ortaya çıkması, üstelik onların da 'devrimci', 'sol terörist' yerine koyarak üzerlerine gelmesi karşısında ve biraz da genel havanın etkisiyle Anayasa oylaması ile birlikte cuntanın faşistleştiğine (!) karar verdiler."(21) Fakat daha sonra, TB-Komünist Partisi Tasarısı ele alınırken de-

ğindim, Eylülizmi faşizm olarak görme kararlarını geri aldılar; İ. Bilen'in "askersel devirge' keşfini de bırakıp 'askersel darbe' demeye başlıyorlar.

Ç. Can'ın "sosyal reformist" olarak nitelediği kesimle ilgili eleştirilerinin değerlendirilmesini burada tamamlıyorum; kısa çalışmanın en ilginç yanı "cephe kökenli" hareketleri de aynı sertlikte eleştirmesidir. Bunları Marksist saymıyor; halkçılığı Marksizm saymamasından kaynaklanıyor.

Aktarmaya başlıyorum: "1978 CHP Hükümeti ile Ecevit umudunun sönmesi sosyal reformistlerin boşlukta kalmasına neden olmuştu. Onların ayaklarının altındaki toprak hızla kayarken, toplumsal çatışmaları olduğu gibi görmeye ve onu bir halk iktidarına götürmeye çalışan devrimci eğilimler tamamen öne çıkıyorlardı. Ne var ki devrimci hareketlerin bütün meziyetleri bu kadardı."(22) Çok ağır ve ağır olduğu kadar da açıcı bir değerlendirme başlıyor.

Devam ediyor: "Hiçbiri ciddi bir ideolojik ve örgütsel süreç yaşamamıştı. Kendiliğindenci grup yapıları şeklindeydiler. Sınıf karakterleri muğlaktı. Bu halleriyle mücadelenin gereklerini karşılayabilmekten uzaktılar." Böyle bir değerlendirme de tarih içinde bir arınmayı davet ediyor. Aktarıyorum: "Devrimci hareketlere hakim olan eğilim halkçılıktı. İşçi sınıfının toplumdaki yeri mücadelesinin anlamı ve tarihsel rolü konusunda bilimsel bir kavrayıştan yoksundular. Perspektifleri Marksist bir perspektif değil, devrimci demokratikti." Belki de Marksist bir perspektiften uzak olma, gelen darbeyi görmeyi ve bir ölçüde de olsa önlem almayı önlüyor.

Ancak Ç. Can, sorunu ve eksikliği, işçi sınıfına "devrimci demokratik" bir bakışla yaklaşmada görüyor. Aktarılması gerekiyor: "Bir yandan 'proleter devrimci' sıfatını kimseye bırakmıyorlar, öte yandan da işçi sınıfına tüm çabaların onun sınıf bilincinin geliştirilmesine, örgütlenmesinin ve mücadelesinin ilerletilmesine indirgenmesi gereken bir sınıf değil de, demokratik devrimden en çok çıkarı olan tutarlı bir demokrasi savaşçısı, bir halk sınıfı olarak bakıyorlardı. İşçi sınıfının bağımsız sınıf hareketi-

nin ihmali nedeniyle mücadelenin sağ-sol çatışması halinde yüzeyselleşmesinin önüne geçilemedi. Faşist saldırılar nereye çektiyse devrimci hareketler oraya sürüklendiler. Öyle ki, faşist çeteler 12 Eylül'de dizginlendiklerinde devrimciler şaşkın ortada kaldılar."(23) Acı; ham tepki yerine üzerinde düşünülmesi ve tartışılması zorunlu oluyor.

Ç. Can, "Kürdistan'daki mücadele esas olarak Türk solundan bağımsızlaşarak ulusal bağımsızlığı amaçlayan ayrı bir hareket olarak biçimlendi" diyor. Ancak kısa çalışmadan örgütsel ayrılığa karşın birbirlerini etkilediği ve etkilemesi gerektiği sonucunu çıkarıyorum.

Bunun dışında Can'ın çıkardığı sonuçlar var. Bunları sıralıyorum: "Halkçılık ihtilalcidir, hızlıdır, ancak aynı zamanda koftur. Onun bütün tarihi mazereti, sosyalizm adına sosyal reformizmin varlığı ve işçi hareketinin düzeyinin görece düşüklüğüdür. Türkiye'de sosyalizm ve işçi hareketi geliştikçe halkçılık liberalizm ile işçi sınıfı arasında tercihe zorlanacaktır."(24) Nerede ise bir anafor eğilim olarak ele alınıyor. Bunu şu sonuç izliyor: "Marksist bir hareket sosyalist harekete hakim olan sosyal reformist ve halkçılığın eleştirisi ile gelişebilir." Aslında bu eleştirinin iki değil tek olduğunu söylemek zorunluluğunu duyuyorum: 1940 yıllarında başlayan Ruhi Su türküleri, Abidin Dino'nun ibrik resimleri, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun yazmacılığı ile TKP ve çevresi dünya görüşünün özüyle popülisttir. Kemalizmi içermiş olmak da bunu gerektiriyor.

Can, bu eleştirinin eylemle birlikte geliştirilmesi gerektiğini savunuyor.

Ç. Can, bir devrimci kabarış konusunda iyimser olmakla birlikte bundan sonra atılacak ilk adımlarda daha mütevazi olmayı öneriyor. Şöyle yazıyor: "Sosyalist hareketin içinde bulunduğu ideolojik kaostan bir çırpıda kurtuluş ham hayaldir. Bu bakımdan başlangıç teorik problemlerde 'tam bir mutabakat' yerine, hareketin bugünkü sorunlarına ve geçmişine yaklaşımda birlik, yola çıkış için daha sağlıklıdır. Böylesi bir birlik hareketin içinde bulunduğu dağınıklıktan çıkış için en elverişli yol olarak görünmektedir." Katılmamak mümkün değil; tarihe ortak

bakmak, ortak bir yol açmak için kesinlikle gerekiyor.

Her yol arayışı bir tarih yazımı işidir.

Güzel; ancak gerekli olan her zaman yeterli olmuyor.

Tarih yazısı, tarihçilere bırakılmayacak kadar önemli ve ciddi bir uğraştır. Yeni yazımın ipuçlarını eylemden ve birlikte eylemden çıkarmak zorunlu oluyor.

Teorisiz pratik olmaz; kesin. Ancak bu yol gösterici ve eylem açıcı teori olduğu sürece doğrudur. Yoklukta teorik açıklıkları ortak ve kollektif eylemden çıkarmak gerekiyor.

Ali H. Karadağ, "Kurtuluş Yolu" yayınları arasında çıkan "Günümüz Süreçleri ve Devrim Hareketi" başlıklı kısa çalışmasında, "eylemli yakınlaşma" adını verdiğim bir yolu öneriyor. Başka bir noktadan çıkmakla birlikte Karadağ'ın önerisi Ç. Can'ın görüşlerini tamamlama eğilimini gösteriyor: Tarihe yakın bakabilenler eylemde yakınlaşmalıdırlar.

Ç. Can, "cephe kökenli" ancak, bu eğilimin 1970 yıllarında iki ana kola ayrıldığı bir zaman kesitinde bir üçüncü arayışı temsil ediyor; yazdıklarından bunu çıkarabiliyorum. Ali H. Karadağ'ın ise TKP kökenli olduğu ve TKP içinde yüksek deneyimli görevler yapmış olduğu, küçük kitaptan, hemen anlaşılıyor.

Bu dördüncü tarz-ı siyaseti çözümlemeye, Karadağ'ın iki eleştirisi ile bir saptamasıyla başlıyorum. Birinci eleştirisi şudur: "Devrimci hareketin önder kadrolarından çok sayıda insan yurtdışında yaşamaktadır. Yurtdışındaki tablo olumlu değildir. Yurtdışında en azından faşizmi sergileme, cezaevinde direnenlerle etkin bir dayanışma, yurtdışındaki milyonluk işçi kitlesinin sorunlarına sahip çıkma, politik göçmenlerin sorunlarına çözümler arama gibi demokratik-ekonomik konular ekseninde kitlesel bir eylemlilik ve örgütlülük geliştirilebilirdi. Bu alanda da birkaç cılız adımın ötesinde fazla birşey yapılamadı. Cuntadan 5 yıl sonra devrimci hareketin Avrupa'da da varlığı duyulmuyor."(25) Acı, ama gerçek; muhafazakar Avrupa parlamentolarının koridorlarından Türkiye'deki rejimi eleştiren bir çift paragraf çıkarmak devrimcilik sayılırsa, duyuluyor.

İkinci eleştiriyi aktarıyorum: "İhtilalci sol örgütlerin hiçbiri, 'demokrasi' ve 'halk devrimi' hedeflerini aşamıyor. Türkiye'nin önündeki devrimci adım olan sosyalist devrim, sosyalist iktidar perspektiflerine doğru bir yaklaşımı gösteremiyor. 'Alternatif' tartışmalarında solun tıkanmasının en önemli nedenlerinden biri budur."(26) Can, işçi sınıfına net bir sosyalizm perspektifiyle gidilmesini öneriyor; Karadağ, özellikle "cephe kökenli" hareketlerde sosyalist devrim perspektifinin olmamasını büyük bir tıkanıklık olarak kaydediyor.

İki eleştiriden sonra bir açık saptamaya geçiyorum. TKP içinde üst düzey görevler almış olduğu anlaşılan Ali H. Karadağ şu saptamayı dile getiriyor: "Bugünkü 'uluslararası konjonktürde' TKP'ye Türkiye'de devrim yapmak diye bir misyon verilmemiştir. Misyonu, Türkiye'de Sovyetler Birliği ile dostluğu, barışı ve 'demokrasiyi' savunan mümkünse legal ve etkili bir güç olmaktır."(27) TB-Komünist Partisi'nin Program Tasarısı'nı Karadağ'ın saptadığı TKP'deki legalite düşkünlüğünü çok açık olarak ortaya çıkarıyor; saptamayı belirgin bir biçimde doğruluyor.

Karadağ, belli bir soğukkanlılıkla, Türkiye burjuvazisinin böyle bir imkanı tanıyıp tanımayacağını tartışıyor ve şunları yazıyor: "Türkiye burjuvazisi de zaman zaman TKP'nin talip olduğu bu 'olanağı' ona tanıyıp tanımayacağını tartışma gündemine getirmektedir. Son aylarda yalnızca liberal burjuvaların ağzından iletilen 'Avrupa'daki komünist partiler tipinde bir partiye evet deriz' biçimindeki mesajlar bunu gösteriyor." Bundan sonra TKP'nin bir öro-komünist parti olduğu değerlendirmesi geliyor ve şöyle devam ediyor: "TKP'nin ideolojik siyasal çizgisinin aslında Avrupa komünizminden fazla bir farkı yoktur. Sadık bir 'kardeş' parti olması, anti-komünizmle, anti-Sovyetizme eşanlamlar yükleyen burjuvazi açısından TKP'nin bu isteğinin karşılanmasını güçleştirmektedir. Aynı nedenle, burjuvazi açısından da TKP'ye legallik bugünkü olağanüstü koşullar dışında ve büyük ölçüde uluslararası konjonktürde değişikliklere bağlıdır."(28) Türkiye'nin tekelci burjuvazisi açısından adı KP olan bir partinin güvenilirlik güvencesi veren bugünkü ekipten

başka bir ekibin eline geçme ihtimali her zaman için ürkütücüdür; hesaba katılması gerekiyor.

Devam etmeden önce Karadağ'ın bu saptaması üzerinde durmak gereğini duyuyorum. Şu soru ortaya çıkıyor: Sovyetler Birliği'nin şimdiye kadar "devrim misyonu" verdiği bir parti oldu mu? Soru devam ediyor: SBKP, 1950 yılından önce Çin Partisi'ne ve 1950 yılından sonra Castro'ya böyle bir misyon verdi mi? Türkiye'de ilericilerin dış görevlere önem vermeleri Osmanlı ilericiliğinin bir kötü mirasıdır; geçmişte kalması gerekiyor. Bunun için de soruların cevaplarının yazılması zorunlu oluyor; Sovyetler Birliği hem Çin Devriminin hem de Castro Devriminin en büyük destekçisi oldu.

Kılıç kuşananındır. Sovyetler Birliği'nin kılıcını kuşananlara karşı çıktığını hiç görmedim. TKP'nin veya TBKP'nin bazı Batı Avrupa partileri türünden kendi eksikliklerini Sovyetler Birliği'nde arama eğilimlerini önemsememek gerektiğini düşünüyorum.

TBKP ile Sovyetler Birliği arasında bir özdeşlik kurulması, Türkiye'deki ilerici hareket kadar Sovyetler Birliği için de bir şanssızlığı oluşturuyor; ne yazık, bu özdeşliği kırmak kolay görünmüyor. Ancak bu özdeşliği dayanak yaparak anti-Sovyetizmi körükleme eğilimleriyle mücadele etmeyi mümkün görüyorum.

Karadağ, 'TKP içinde sayıları hiç de az olmayan komünist bir öz ve devrimci psikoloji taşıyan militanlar" olduğundan söz ediyor; katılmamak için bir neden görmüyorum. Ancak bunlar artık ya kazanılır ya da kaybedilir; bunun dışında bir kıymet-i harbiyeleri olacağını düşünmemek gerekir. Bundan sonra TBKP aydın aristokrasisi ile SHP'ye resmen kayıtlı ancak tabanlarını tutabilmek için bir ikinci hüviyete ihtiyaç duyan sendika aristokratlarının partisidir; ilerici devrimci yolda defterini kapatmış görünüyor.

Ali H. Karadağ, içerde ve dışarda belirgin bir durgunluk içinde Kürtlerin hareketine "bölgede ve Türkiye'de statükoyu değiştirecek dinamiklerden" birisi gözüyle bakıyor. "Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin seyri önümüzdeki dönemde Türkiye'deki gelişmeleri de doğrudan

etkileyecektir" diyor.(29) Bundan sonra, önce Türkiye'de sol örgütleri ve daha sonra da PKK'nın bazı tutumlarını eleştiriyor.

Önce şunları yazıyor: "Türkiye'de sol örgütlerin bir bölümü Kürdistan'daki olaylarda başı çeken PKK'ya duydukları antipati nedeniyle, Kürdistan'da yürütülen mücadeleye de doğru bir tutum alamıyorlar. Burjuva kamptaki önemli önemsiz her çeşit gelişmeden sonra derin sosyolojik tahliller yapanlar, Kürdistan'da sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi sus-pus duruyor, yürüyen mücadeleyi görmezlikten geliyor, ama bu mücadeleyi yürütenlere haklı haksız çeşitli eleştiriler yöneltmekten geri durmuyorlar. PKK dışındaki Kürt örgütlerinin çok büyük bir çoğunluğu politikalarının merkezine PKK düşmanlığını koymuşlardır. İdeolojik, siyasal, örgütsel tıkanıklıklarını aşamayan teori ve pratikte pozitif adımlar atamayan bu örgütlerin bugünkü durumlarıyla mücadeleye katabilecekleri birşey yoktur."(30) Ancak PKK'nın omuzlarının üzerinden Kürtlere yöneltilebilecek eleştiriler, Kemalist bir tonla birlikte sunulduğunda, legalleşmede önemli bir unsur olabilir; öyle düşünüldüğü anlaşılıyor.

Karadağ, bundan sonra PKK eleştirisine başlıyor ve "PKK hareketinin yanlışları, eksiklik ve zaafları vardır" diyor. Ekliyor: "Son gelişmeler, PKK'nın özellikle sol ve kendi içindeki olayları şiddet yöntemleriyle çözme saplantısından kurtulamadığını göstermektedir. Bu yanlış yolda ısrarın kendilerine ve genel harekete zarar verdiği açıktır. Bu yöntemlerin, savaş veriliyor gerekçesiyle meşru gösterilip kural haline getirilmesini protesto ettiğimizi belirtelim." Karadağ'ın bu protestosuna neden olan gelişmenin, 1985 yılı sonunda üç devrimcinin sol içi çatışma sonucunda öldürülmesi olduğu anlaşılıyor. Bu tepki ile şunları dile getiriyor: "Sol içinde şiddet yöntemlerine başvurmak kesin olarak mahkum edilmesi gereken bir tutumdur. Bu yöntemi kullanan hiç kimse haklı ve meşru bir konumda değildir." Sol içinde şiddetli eleştirinin yerini hiçbir ateşli silah almamalıdır; zamanın bu dilekler yönünde geliştiğini söyleyebilmek istiyorum.

Diğer yanı da var. Şöyle: "Öte yandan, varoluş neden-

leri, PKK bu yanlışları yapsa da yapmasa da ona karşı bir kutsal ittifak oluşturmak olan reformist güçlerin oyunlarına gelinmemelidir." Hiç kuşku yok, bugün için "PKK'yı karşı-devrimci" ilan etmek, büyük ödüller getirebilir; Karadağ, bunlara da işaret ediyor.

Boşluk kalmıyor; Karadağ'ın kısa çalışmasının 1985 Aralık ayında yazılmış olduğu görülüyor. Bu dönemde de Türkiye'deki sosyalist hareket boşluğunu "burjuva sosyalizminin" doldurduğunu ileri sürüyor. Tanımlıyor ve aktarıyorum: "Türkiye'de burjuva sosyalizminin öne çıkmış iki temsilcisi, iki ayrı periyodik yayın organının ve bunları destekleyen yan dergi ve yayınevlerinin eşliğinde birbirleriyle de 'tartışarak' etki sağlamaya çalışıyorlar ve ihtilalci solun illegaliteye itildiği koşullarda bunu geçici ve kısmi olarak da olsa başarıyorlar. Bunlardan Yeni Gündem, sınıf kimliği saklanmış, ama özü burjuva olan bir demokrasi belgisini öne sürerek sağın ve solun tarihsel uzlaşmasını kotarma yönünde propaganda yapıyor. Eski Aydınlık çizgisinin bir devamı olan Saçak ise bu Yeni Gündem çevresini eleştirerek ona karşı sözde Marksist konumlardan 'mücadele' ediyor. Bir yandan da açıkça Kemalizmi savunarak burjuvaziye güven vermeye, onun sol cephe içindeki kolu olmaya çalışıyor. Bunlardan birincisi örgütsüzlüğü savunurken, ikincisi burjuva sol bir partinin temellerini atmaya hazırlanıyor."(31) Yine zaman Yeni Gündem'in burjuva kimliğini net bir biçimde ortaya çıkarırken, Saçak grubunun parti kurma projelerinin önüne engeller yığıyor.

Bitiriyorum. Karadağ, sonunda ünlü soruyu soruyor: "Ne yapmak gerekir?" Cevaplarının ikisini kaydediyorum. Biri şu: 'Temel ideolojik görüşleri birbirine en yakın olanlar kendi aralarında ortak platformlar yaratmak için çalışmalıdırlar. Cephe vb. değil, proleter devrimcilerin bir partide birliği için özellikle parti ve örgüt sorunlarında netleşme yönünde çaba harcamalıdırlar."(32) Bunu bir diğeri izliyor: "Bu tartışma ve çalışmalar mutlaka ve mutlaka Türkiye'de sınıf savaşının göbeğinde olanları kapsayarak, mümkünse onların başçekmesiyle yürütülmelidir." İkisine birden "eylemli yakınlaşma" adı uygun oluyor. Bu-

na "eylemle tartışma" da denebilir.

Bitiriyorum: Olumsuz ve olumlu örnekleriyle bir teorik açıklığın eşiğinde olduğumuzu düşünüyorum.

NOTLAR

(1) Bir Dev-Yol Lideri ile Röportaj, Devrimci Marksist Tartışma Defterleri, Sayı 1, Ekim 1985, s. 111

(2) "Örneğin niçin sadece, diyelim ki Althusser ekolünden çeviriler ağırlıklı? Bu, birilerince eksik bulunabilir. Ama zannediyorum ki, dünyada başka tarafların da olduğunu, başka şeylerin de konuşulup tartışıldığını, ilk defa, ilk defa demiyeyim, ama önemli bir biçimde geniş malzemeler halinde bu dergi sundu."ibid., s. 111

Birikim, gerçekten bunları yapmış olabilir; ancak, buna teori denilemiyor.

3) ibid., s. 113

(4) ibid., s. 116

Yalçın Küçük'ün bir düşünür sayamadığı Cemil Meriç, Murat Belge için bir büyük düşünür oluyor. Batı uygarlığını sorgulamak zaman zaman islâma açılan pencere yerine geçiyor.

(5) Atılım, 1 Temmuz 1987, Sayı 13, s. 3

(6) Atılım, 15 Temmuz 1987, Sayı 14, s. 2

(7) Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Program Tasarısı, Düsseldorf, tarihsiz, s. 25

(8) ibid., s. 61

(9) ibid,. s. 63

(10) ibid., s. 61

(11) ibid., s. 17

(12) ibid., s. 40

(13) ibid., s. 41

(14) ibid., s. 11

(15) Çelik Bilgin, Ayrışma ve Kopma, Toplumsal Kurtuluş, Sayı 3, Eylül 1987

(16)World Marxist Review'in bana gelen en son sayısında, bir

sempozyumda TKP temsilcisinin söylediklerini aktarabiliyorum: "The reactionaary Turkiish paper, Tercüman, has accused the 'radical currents' cooperating with godless Communists' of the Mosiems and the left against each other and so get a free and for its dirty business." World Marxist Review, august 1987, Sayı 8, s. 90

Murat Belge'nin büyük keşfi Milli Gazete yazarı Abdurrahman Dilipak'ı TKP "islam bilgini" yapıveriyor ve Tercüman-ABD kampına karşı TKP-Dilipak ittifakını çıkarıyor. Dilipak, Tercüman'ı, solcularla müslümanlar arasındaki bağları koparmakla suçluyor.

WMR'in aynı sayısında TKP adına yazılan bir yazıda isim verilerek yalnızca Süleyman Demirel övülüyor. ibid., s. 1109

(17) Ç. Can, Sosyalist Hareketin Yakın Geçmişi ve Bugünü, tarihsiz, Avrupa, çoğaltma, s. 12

(18) ibid., s. 52

(19) "Etimek Dilekçesi" olarak da bilinen bu girişim, Aziz Nesin'in Yalçın Küçük'ten ayrı bir "iş" yapabileceğini gösterme yarışının bir ürünü olarak ortaya çıktı. Aziz Nesin'i ise bu talihsiz işe ve aydın hareketini bölmeye, Behice Boran'ın üç buçuk ardılı sürükledi; 3 Şubat 1986 tarihinde Şan Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen "Ekin Düğünü" Behice Boran'ı son derece ürküttü. Bir "cephe" kurulduğu ve bunun dışında kaldıkları vehmine kapıldılar. Aziz Nesin'i güvencelerle böyle bir bölücü girişime tahrik ettiler.

Aziz Nesin, sanıldığından çok daha fazla masumdur. Ancak hepsiyle birlikte yıkılan projenin altında kalmaktan kurtulamadı.

(20) ibid., s. 55

(21) ibid., s. 86

(22) ibid., s. 27(

(23) ibid., s. 28

(24) ibid., s. 58

(25) Ali H. Karadağ, Günümüz Süreçleri ve Devrim Hareketi, Köln, Ocak 1986, s. 19

(26) ibid., s. 18

(27) ibid., s. 22

(28) Teoman Erel, Behice Borán'ın cenazesi ile Süleymanof'un kendisi arasında bir takastan söz ediyor.

"Özalın Batıyla ilişkilerinde bazı tereddütler belirginleşirken, komünist blok ile flörtü ilerliyor. İktidar sözcüleri TKP'ye legale çıkma umudu verecek şekilde 'Marksizme özgürlük" vaatleri yapıyorlar. Cem Karaca'nın gümbürtülü dö-

nüşünü, ölümünden hemen önce Türkiye Komünist Partisi ile birleşmiş Behice Boran'ın cenazesine izin verilmesi ve saygı gösterilmesi izliyor. Tam bu sırada Moskova'dan büyük bir mukabil jest patlıyor: Uzun süreden beri elçiliğimizde mahsur yaşayan Bulgar uyruklu soydaşımız Mustafa Süleymanof'un yurda dönmesine Sovyetlerce izin veriliyor." Teoman Erel, Moskova'dan Seçim Hediyesi, Milliyet, 20 Ekim 1987

(29) ibid., s. 16
(30) ibid., s. 16
(31) ibid., s. 20
(32) ibid., s. 39

12 MART İLE ŞİLİ VE Sİ-AY-EY İLE BARIŞ

Yürek değil be, çarkmış bu manda gönünden,
teper ha babam teper,
paralanmaz,
teper taşlı yolları
Bir vapur geçer Varna önünden,
uy Karadenizin gümüş telleri,
bir vapur geçer Boğaza doğru.
Nazım usulcacık okşar vapuru,
yanar elleri...

***

Karşı yaka memleket,
sesleniyorum Varna'dan
işitiyor musun?
memet memet.
Karadeniz akıyor durmadan,
deli hasret deli hasret
oğlum, sana sesleniyorum, işitiyor musun?
memet!... memet!

Mayıs 1957
Nazım Hikmet

Sanat, bir anlatım ile bir anlatılandır; birbirinden ayrılmıyor.

Şair, kendi derinliğinden korkmayandır; derini ve derinini anlatıyor.

Nazım'ın bu tür şiirleri en az sevdiklerim arasında ve başta yer alıyor.

Bir paradoks; Nazım'ın bu şiirleri, en çok, Türkiye sınırlarının uzağına bir adım bile atmamışlar tarafından seviliyor. Türkiye'nin merkezinde yurt toprağı özlemi duyanlar, nemli göz ve titrek sesle, bu şiirleri okuyorlar. Toprak sevgisi en zor kazanılandır; bunu biliyorum. Ancak aydınlık, kendi somutunu aşmakla başlıyor. Aydın

evrensel bakabilen ve evrensel yaşayabilendir; bunu unutmamak gerekiyor.

Cezanın şiddeti sevginin yoğunluğuyla ölçülüyor.

12 Eylül ile birlikte Nazım, yurtdışında toprak özleminde kütleleşti.

Bu bir çözümlemedir; çözümlenmiş somut, çözümlenmemiş olandan daha gerçekçi oluyor. Artık Türkiye'nin somutunu, 1950 ve 1960 yıllarında egemen köy romanlarında olduğu türden bir derenin iki yamacına sıkıştırmamak gerekiyor.

İki ipucu ile başlanabilir; Hasan Cemal günlük notlarında yazıyor. Cumhuriyet'teki bir yazıdan dolayı, Mustafa Ekmekçi ile Büro Şefi Yalçın Doğan, Ankara Sıkıyönetim Savcısı Albay N. Bozer'in önüne çağrılıyor. Yargıç Albay Bozer'in söylediğini, Hasan Cemal'in notlarına geçirdiğini, aktarıyorum: "Şimdi böyle yola çıkıp, Cumhuriyet'i kapatmak gibi yanlış yola gidilmesi doğru olmaz. Olayı, 12 Mart'a dönüştürür. 12 Mart'a dönüştürmemek için bize yardımcı olun." (1) Bu sözlerin bir başlangıç kararını yansıttığına ve Albay Bozer'in çok daha üstünden geldiğine inanıyorum. 12 Eylül, işin başında, fincancı katırlarını ürkütmemeyi, "eylemci" olmayanlara dokunmadığı izlenimini vermeyi ve kurumların dış görüntüsünü koruyarak içlerini boşaltmayı bir strateji olarak benimsiyor.

Bu, iç dinamiktir; dış dinamikle birlikte ele alınması aydınlatıcı olmasına yetiyor.

Türkiye'nin Şili'deki darbeden doğrudan dersler çıkardığını düşünmüyorum. CIA'in Şili deneyimini çözümleyerek ilgili ülkelere formüller biçiminde sunduğunu tahmin etmek zor olmamalı; bunu yazmak istiyorum. Şili'de Allende'yi deviren generaller ilerici aydınların tümünü topladılar ve kamplar kurdular. Sonunda bir bölümünü bırakmak zorunda kaldılar.

Şili'de darbeci generaller, Şili aydınlarıyla dünya ölçüsünde kurulan dayanışma toplantılarının sonunda gerilemek zorunluluğunu duydular. Bunu, CIA'in çözümleyerek bir ders ve formül haline getirdiğini sanıyorum.

12 Eylül, kapıları açık geldi.

Bilim, sapmalar üzerinde düşünerek gelişiyor.

Bu kadar hazırlıklı bir müdahalenin sınır kapılarını kapamamış olması düşünülemez. 12 Eylül 1980 tarihinde, saat 19.00 çevrelerinde İstanbul'da, Ankara'daki askeri harekatın başladığı duyuldu. Bazı sosyalist liderlerin bu haberler üzerine ve otomobille Türkiye dışına çıktıklarını biliyorum.

Elimde yazılı belge yok; olması da gerekmiyor. 12 Eylül'ün bu politikasını olgulardan çıkarmak durumundayım. İki olgudan söz edebilirim. Bir: TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu gözaltına alındı, bir süre tutuldu, serbest bırakıldı. Sonra tekrar arandı; arandığında Gazioğlu yurtdışına çıkmıştı. İki: Profesör Sadun Aren, iki ayrı gerekçe ile tutuklanmış ve Ankara'da cezaevinde yatıyordu. Biriyle ilgili olarak tutukluluk kararı kaldırıldı; Profesör Aren bir "yanlışlık" ile serbest bırakılarak evine gönderildi. Cezaevinde yatanlar bilirler; bu tür yanlışlıkların olmayacağını söylemek mümkün değil, ancak çok zor. Gece Sadun Aren, evinden yeniden alındı. "Yanlışlık" anlaşıldı; bu yanlışlığı, Sadun Aren'e bir "şans" tanıma olarak değerlendiriyorum(2). Sadun Bey, bu yanlışlığı kullanmadı.

Bu kadar olgunun bir sonuç için yeterli olduğuna inanıyorum.(3) Çıkardığım sonuç şu; 12 Eylül, en azından yönetiminin başında, başında bulundukları örgütler ya da kişileri nedeniyle, yurtdışında kampanya konusu yapılabileck aydınların yurtdışına çıkmalarını istedi ve buna göz yumdu.

İç dinamik, dış ekspertiz ile birleşince bir formül ortaya çıkıyor: İlerici aydınların, örgüt yöneticilerinin, yurtdışına çıkmalarına ciddi engeller çıkarılmıyor. Bir süre sonra ise bir yandan "kaçtıkları" kampanyası yapılıyor ve diğer yandan da yurttaşlık statülerine son veriliyor.(4) Yurt özlemi sürekli ve şiddetli bir cezaya çevriliyor.

Burada bir sorun ortaya çıkıyor: Neden "Barış Davası?" Yalnızca "barış" türünden değerli bir ülkü için örgütlendikleri gerekçesiyle ülkenin önde gelen kişiliklerinin tutuklanarak uzun yıllar hapiste bırakılması başlı başına bir sorudur; askeri rejimler soru sorma alışkanlığını ortadan silmek için değilse, peki ne için? Ayrıca olağandışı.

gelişmeleri kanıksamak, giderek hep olağan saymak, bireyin kişiliğinin erimesi değilse ne oluyor?

Ne ile suçlanıyorlar?

İşin bir hukuksal yanı var; bu yan, buradaki çözümlemenin tümüyle dışında kalıyor. Soru şudur; 12 Eylül, başında, bir "aydın davası" yaratmak istemezken(5), neden Barış Davası'nı açtı?(6) Tekrar ediyorum; bu soru sorulmalıdır. Üstelik bir soru sorulunca, zaman zaman, arkasından başka sorular geliyor. İkinci soru şöyle: 12 Eylül rejimi, Barış Davası'nı, açtığına göre, neden bu kadar geç açtı?

Doğru sorular, açıklıkların anahtarları oluyorlar.

Bu son noktayla ilgili açıklayıcı bilgi verebilecek durumdayım: İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, Aseri Savcılığa, soruşturma istemini 27 Ekim 1980 tarihinde gönderiyor ve bunda, 7 Eylül 1980 tarihinde Tuzla-Kantarlı'da "bol miktarda", Sofya'da Eylül 1980 tarihinde yapılacak Barış Parlamentosu ile ilgili bildiriler bulunduğunu kaydediyor. Sıkıyönetim Komutanlığı Adli Müşavirliği, soruşturma emrinde, Barış Derneği'nin "kurulduğu günden itibaren sürdürdüğü faaliyetler, yayımladığı bildiriler ve yetkililerin verdiği demeçlerle TCK'nun 141. maddesine tarifini bulan bir örgüt haline dönüştüğü anlaşıldığından" diyor.(7) 12 Eylül döneminin daha ilk ayında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, Barış Derneği'ni ünlü TCK 141. madde çerçevesinde illegal bir örgüt olarak görüyor.

Barış Derneği'nin suçlanmasında en önemli dayanaklardan birisi, TKP Politbüro üyesi Aydan Bulutgil'in Emniyette alınan ifadesi sayılıyor; Askeri Savcılık buna dayanıyor. Aydan Bulutgil'in Emniyet ifadesi tutanağının Sıkıyönetim Komutanlığı'na sevki 25 Temmuz 1981 tarihini taşıyor. Barış Davası tutuklamaları ise 26 Şubat 1982 tarihinde başlatılıyor. M. Dikerdem, R. İsvan, O. Apaydın (8), E. Atabek, M. Özek, N. Dalyancı, A. Sirmen, H. Baş, M. Tümer, İstanbul'da tutuklanıyorlar. İddianame, Mayıs 1982 tarihinde hazırlanıyor.

12 Eylül rejimi, zamanını neden böyle kullandı? Bunu araştırmak zorundayız.

Bazı önermelerden hareket etmekte yarar var: Barış Davası, bir aydın davasıdır.

12 Eylül, yönetiminin başlarında, aydınları antagonize etmek istemedi; sonunda bu yola girdi. Bunun bir nedeni, kesinlikle, iç dinamikle ilgili olmalıdır; gösterebileceğimi sanıyorum.

Başlangıçta aydınları antagonize etmemeye çalışmak, zaman içinde hemen, 12 Eylül komutanları için bir inandırıcılık sorunu çıkardı. Tehlikenin büyüdüğünün soldan geldiğine inanıyorlardı; ancak, sağdan en azından iki başbakan yardımcısını tutuklamışlardı. MSP Genel Başkanı Profesör Necmettin Erbakan ve MHP Genel Başkanı Emekli Albay Alpaslan Türkeş, Türkiye'de başbakan yardımcılığı yapmış iki politikacıdır. Tehlikenin azılısı olarak gösterilen soldan tutuklananların çok büyük bir bölümü ise bıyıkları henüz terlemiş gençler oldular. Doğuda yaşlı Kürtler bulundu; ancak Türkçe bilmiyorlardı. Sol adına tehlikeyi, çoğunluğu yirmisinden önce cezaevine girmiş gençlerle Türkçeleri bozuk Kürt köylülerine bağlamak, inandırıcı bir iddia programı yapmayı güçleştiriyordu.

Ne yazık, Türkiye toplumunda, sendika yöneticilerinin bilinç ve ağırlık düzeyleri, öğrencilerle bir tutuluyor. Henüz sendika yöneticisi işçiler, daha ilerici bir inandırıcılık ve ağırlık sergileyemiyorlar.

Barış yöneticilerinin tutuklanmasıyla, Dikerdem, İsvan, Apaydın, Sirmen, Atabek ve diğerleriyle, 12 Eylül rejimi, terazinin sağ kefesindeki Erbakan-Türkeş ve benzerleriyle tartılabilecek bir isimler listesi bulmuş oluyor. 11 Eylül 1980 akşamı yorgun düşmüş Türk aydınına büyük korku şokunu sunabiliyor.

Bütün çözümlemelerimde iç dinamiğin önceliği var. Fakat hep dış dinamizmle birlikte gelişiyor.

Tekrarlıyorum; dış dinamiğe öncelik vermek, tüm güzelliklerle kötülüklerin yurtdışından geldiğini düşünmekle özdeştir; yıllardır bu tür anlayışın geçersizliğini göstermek için çabalıyorum. Bilim, eğilimlerin karşılıklı ilişkisini çözümlemek oluyor. Dış dinamiği tümden yadsımak bilim yolunu reddetmekle aynı konuma giriyor.

Şimdi Barış Davası'nda dış dinamiği görebilmek için,

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nda hazırlanmış olan iddianameye dönüyorum. İddianame, 4 Nisan 1977 tarihinde Dernekler Yasası'na göre kurulan Türkiye Barış Derneği'nin, "kurulduğu tarihten itibaren legal bir dernek görünümü altında, barış sözcüğünün mukaddes anlamını paravan yapan SSCB yanlısı olarak, dünyanın hür ve demokratik düzenini (Batı dünyasını), Türkiye'nin hür ve demokratik Batı dünyasının güvenliği ile ilgili antlaşma ve ittifaklarını (NATO, CENTO, ikili anlaşmalar gibi) ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mevcut ve meşru anayasal düzenini yıkmak, onun yerine Marksist-Leninst bir düzen olan komünizmi Türkiye'ye getirmek" amacıyla eylemler düzenlediğini ileri sürüyor.(9) Barış Derneği'ne bir parti veya siyasal bir "cephe" kimliği kazandırmak istiyor.

İddianame, bu görüşü kanıtlamayı amaçlıyor ve sonunda kanıtlamış olduğunu düşünerek bir hükmü ifade ediyor. Sonuna doğru, "tüm açıklama ve izahlarımızdan anlaşıldığı üzere" deniliyor. Barış Derneği'nin "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin en faal cephe örgütü olan Dünya Barış Konseyi ve dolayısıyla Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden aldığı talimatlar doğrultusunda" çalışan bir kuruluş olduğu yazılıyor.(10) Kuşkusuz, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden talimat alabilmek için araya Türkiye Komünist Partisi'nin sokulması gerekiyor.

İddianamenin başında ise bir mantık açıklanıyor. Şöyle yazılıyor: "Lenin, Sovyet Rusya'da, 1917 Komünist Ekim Devrimini gerçekleştirdikten sonra 1921 yılında Marksist-Leninist ideolojiyi tüm dünya devletlerine yayıp benimsetmek ve komünizm propagandası yapmak için, sendikalar, işçi teşekkülleri, kooperatifler, gençlik kuruluşları adı altında birçok teşekküller kurduğu, bu teşekküller marifetiyle milletlerarası alanda komünizm ve Sovyet propagandası yapmayı ve sürdürmeyi düşünmekte ve bunun hazırlıklarını yapmaktaydı". Devam ediyor; bu amaçlarla "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği; milletlerarası kuruluşlar, örgütler şebekesi meydana getirmeyi" bir politika yapıyor. Şebeke hakkında da bilgi veriliyor: "Bu teşekküller dış görünümleri itibariyle, demokratik, insanları birleştirici bir maske ya da cephe altında göste-

rilirler; fakat faaliyetleri ele alınıp tetkik edildiğinde, Sovyet yanlısı Marksist-Leninst ideolojiyi ve komünist politikayı yaymak amacını güttükleri aşikar olarak gözükmektedir." İddianame, cephe girişimlerini hep Sovyet çabaları olarak görme eğilimini ifade ediyor.

Örnekler var ve iddianamede yer alıyor. Aktarmayı sürdürüyorum: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sözkonusu cephe örgütlerinin tesisine bilhassa 1940 yıllarından sonra daha çok önem vermeye başlamış, bu yıllardan sonra Dünya Sendikalar Federasyonu, Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu, Dünya Uluslararası Talebe Birliği, Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu, Uluslararası Gazeteciler Örgütü, Uluslararası Demokratik Hukukçular Derneği, Dünya Bilim İşçileri Federasyonu namı altında cephe örgütleri kurmuştur."(11) Açıklama burada da kalmıyor; devam ediyor.

Bir süre durmak gereğini duyuyorum.

Soru şu: İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcı Yardımcısı Mustafa Gül, böyle tarihsel ve ayrıntılı bilgileri hangi kaynaktan ediniyor ve iddianameye koyuyor? 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde ve artan ölçüde Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Sıkıyönetim Komutanlıkları Adli Müşavirlikleri'ne istihbarat bilgileri verdiği tahmin ediliyor; 12 Mart yargılamalarında bu bilgiler dosyalarda yer alabiliyordu. Bütün kanıtların üstünde tek yanlı doğrular kabul edilerek yargı kararlarının tutarlılığını bozmadığı sürece, yargı kararlarında görülmeyen el işlevini üstlenmediği sürece, bunları, kaçınılmaz saymak gerekiyor.

Fakat elimde belge yok, MİT'in Sıkıyönetim Komutanlıklarına böyle bilgiler verip vermemiş olduğunu kanıtlayamıyorum. Başka kaynaklara bakmak gerekiyor.

KAYNAKÇA : CIA

Birleşik Devletler'de Hoower Institution'un bir Sİ-AY-EY kuruluşu olduğunu ve bu anlamda yararlanılabileceğini Türkiye Üzerine Tezler'in ikinci kitabından beri tekrarlıyorum. Hoover Enstitüsü, her yıl, "Yearbook on International Communist Affairs", Uluslararası Komünist Ey-

lemler Yıllığı yayımlıyor. Yıllık, CIA'in ayrıntılı bilgileri ile değerlendirmelerini veriyor.

CIA ne ve nasıl düşünüyor sorusuna Yearbook on International Communist Affairs ciltlerinde cevap bulmak mümkün. Buraya bakıyorum.

1980 yılına ait yıllıkta bir bölümün başlığı şöyle: International Communist Front Organizations" CIA, bu bölümde, Uluslararası Komünist Cephe Örgütleri olarak gördüğü kuruluşlar hakkında bilgi veriyor.

Bu bölümün ilk paragrafını aktarıyorum: "The international fronts operating since World War II are counterparts of organizations set up by the Comintern after the First World War. Their function today is the same as during the interwar period: to unite cummunists with persons of other political persuasions to support and thereby lend respectibity to Soviet foreign policy objectives". (12) Sİ-AY-EY, cephe örgütlerinin, iki büyük savaş arasında Komintern'e bağlı olarak kurulan örgütlerin karşılığı olduğuna, komünistler ile komünist olmayan saygın kişileri biraraya getirerek Sovyet dış politikasına saygınlık kazandırmayı amaç edindiğine inanıyor ve bunu yayıyor.

Sİ-AY-EY Yıllığı, "Sovyetler Birliği Komünist Partisi, cephe örgütlerini, Uluslararası Departmen'i ile kontrol eder" diye yazıyor. Yedi büyük cephe örgütünün genel merkezlerindeki Sovyet yurttaşı sekreterlerin, uluslararası departman görevlileri olması gerektiğini ileri sürüyor. Şimdi, CIA'in, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin denetiminde olduğunu ilan ettiği ve Sovyet dış politikasının araçları saydığı cephe örgütlerinden, en önemlilerinin adlarını, bu CIA kaynağından aktarıyorum: Bir: Dünya Barış Konseyi, İki: Dünya Sendikalar Federasyonu, Üç: Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu, Dört: Afrika-Asya Halklarının Dayanışma Örgütü, Beş: Uluslararası Gazeteciler Örgütü, Altı: Uluslararası Demokratik Hukukçular Derneği, Yedi: Hıristiyan Barış Konferansı, Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu, Sekiz: Uluslararası Öğrenci Birliği, Dokuz: Dünya Bilim İşçileri Federasyonu.(13) Görülüyor; iddianamede sayılan cephe örgütlerinin hepsi, bu kaynakta açıkça belirtiliyor. İddiana-

. me. Dünya Barış Konseyi hakkında şunları ileri sürüyor ve yazıyor: "Sözkonusu cephe örgütlerinin faaliyetinden memnun kalan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 1948 yılında Polonya'da düzenledikleri 'Dünya Barışseverler Aydınlar Kongresi' sırasında Dünya Barış Konseyi namı altında Lenin'in komünizmi aktarma kayışları olarak nitelendirdiği demokratik cephe örgütlerinden en faal ve en etkili bir örgüt olarak Dünya Barış Konseyi'ni kurmuşlardır."(14) Sözünü ettiğim CIA dökümanı da bunu doğruluyor ve "cephe" örgütleri hakkında kısa genel bilgiden sonra hemen Dünya Barış Konseyi'ne geçiyor. Şöyle başlıyor: "DBK, bütün cephe örgütleri içinde en geniş coğrafi kapsama sahiptir ve şu anda 130'dan fazla ülkede şubeleri olduğunu ileri sürmektedir. Sovyet yöneticilerinin, 1970 yılları ortalarında, yaklaşık olarak 400 milyon Barış Derneği destekleyicisi olduğunu tahmin ettikleri bildiriliyor."(15) Bir uyum gözleniyor.

Buraya kadar açık. CIA, Dünya Barış Konseyi'nin Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en yaygın cephe örgütlerinden birisi olduğuna inanıyor. Sİ-AY-EY'e göre bu tür "cephe" örgütleri, her ülkede komünistler ile, saygın ismi olan, bir politik sağlantısı olmayabilen, ancak komünistlerle yanyana gelmekten çekinmeyen, bir tür "safdil" aydınları biraraya getirmeye yarıyor. Her ülkede bu biraraya getirmeyi de, ülkenin komünist partilerinin üstlenmesi gerekiyor.

Bir halka eksik; eksik olanı Aydan Bulutgil'in poliste alınan ifadesi tamamlıyor. İfadenin Barış Derneği ile ilgili paragrafını aktarmak zorundayım ve Aydan Bulutgil'in ifadesinin bu bölümü şöyle başlıyor: "Bildiğim kadarıyla Barış Derneği dünyada doğrudan ya da dolaylı olarak sosyalist ülkelerin denetimindedir."(16) Devam ediyor: "Özellikle SSCB etkilidir. Bu dernekler sayesinde SSCB kendi propagandasını yapar ve Batı ittifaklarının güçlenmesini dünyada kamuoyu oluşturarak engellemeye çalışır." İfadenin buraya kadar olan bölümünde bir yenilik yok; çeşitli kaynaklardan alınabilecek bilgilerin tekrarı oluyor.

Bundan sonrasının Aydan Bulutgil'in çözülerek söyle-

miş olmasının, işkence ile ağzından alınmasının ya da tümüyle uydurulmuş olmasının, burada yaptığım çözümleme açısından hiçbir önemi yok; yalnızca Aydan'ın çektiği acılar açısından bir önemi var.(17) Buradaki çözümleme, 12 Eylül rejiminin bakış açısıyla ilgilidir. Bu bakış açısı, 12 Eylül'den çok önce ve MİT içinde oluşturularak ilgili yerlere verilmiş olabilir. Aydan Bulutgil'den yalnızca buna uygun bir anlatım alınmıştır; mümkün. MİT'in, Barış Derneği'ni TKP'nin kurdurduğu yargısından hareketle Aydan Bulutgil'den buna uygun bir ifadeyi zorla almasıyla, Aydan Bulutgil'in çözülme sonucunda MİT'e bu bilgilerin geçmesi ve sonunda 12 Eylül rejiminin, bu sonuca ulaşması arasında, buradaki çözümleme açısından hiç ama hiçbir ayrım yok; yöntem açısından tekrarlıyorum.

Sevgili Aydan Bulutgil'in yakalandığı 1981 Mayıs ayından önce yurtdışına çıkmaya ikna edilmemiş olmasını büyük bir basiretsizlik sayıyorum.

Üstelik daha sonra yargı önünde siyasal bir savunma yapmayacaktı da, neden bekledi veya bekletildi? Başkalarının ve Aydan'dan daha az yüklü olanların yurt dışına çıkmaları sağlanmışken Aydan Bulutgil'in bırakılmasını basiretsizliğin yanında, insani ölçülerde, büyük bir acımasızlık olarak görüyorum.

Aktarmaya devam ediyorum: "Bildiğim kadarıyla Barış Derneği'nin kurulmasında TKP üyeleri ve sempatizanları aktif rol oynamışlardır. Barış Derneği'nin kurulması için yapılacak hazırlıklar ve çalışmalar parti kararı ile olmuştur." 12 Eylül döneminde TKP Politbüro üyesi olduğu iddiasıyla yargılanan bir kimseden böyle bir ifade alınabiliyor.

Aydan'ın polis ifadesinin ilgili bölümünü aktarmaya kısa bir ara vermem gerekiyor. Gazeteciler, MGK Başkanı Orgeneral Evren ile birlikte bir yurtdışı gezisi için uçaktalar; Hasan Cemal, günlük notlarına alıyor. Mehmet Barlas, Evren ile konuşuyor. Aktarıyorum: "Mehmet Barlas, sözü daha sonra Barış Derneği'ne getirdi. 12 Mart'taki aydın toplamalarına bugün rastlanılmadığını, fakat Barış Derneği'nin olduğunu belirtti. 'Bir Ali Sirmen, bir Orhan Apaydın...' dedi." Karşılıklı konuşma sürüyor. Evren, bu-

nun üzerine, "Barış Derneği'nin Komünist Partisi ile ilgisi varmış" diyor. Mehmet Barlas ısrar ediyor ve "Ali Sirmen'in, Orhan Apaydın'ın ilgileri olduğunu sanmıyorum, sonra kaçmamışlar, buradalar" diyerek Evren'i ikna etmeye çalışıyor.(18) Kuşkusuz etmesi sözkonusu değil; çünkü, Evren'in de, Ali Sirmen'in, merhum Orhan Bey'in TKP üyesi olduklarını düşünmediğini sanıyorum.

Polis ifadesinin ilgili bölümünü aktarmayı sürdürüyorum: "Barış Derneği'nin kurulması için, partisel ilişkisi Ankara'da bulunan ve yapılacak hazırlıkları yürütmek amacıyla partisel ilişkisi İstanbul'a alınan Ragıp Parti adlı Bedri Aydemir, yapılacak hazırlıkları yürütmekle görevlendirilmiştir. Bedri Aydemir bu dönemde Aydın Meriç'e bağlı olarak çalışmıştır. Bedri Aydemir'in yönetiminde aralarında partisel ilişki kurulmadan 5 kişilik bir komite oluşturulmuş, bu komite Barış Derneği'nin kurulması için değişik politik görüşlerden kişilerle diyaloglar kurarak kuruluş hazırlıklarını yürütmüştür. Bu komitede yer alan diğer kişiler Zülal Kılıç, Mehmet Karaca, Orhan Taylan ve Enis Coşkun idi."(19) Aydan Bulutgil kuruluş aşamasında yetkili bu beş kişiden ayrı Barış Derneği'nin kurulmasından sonra üç kişinin görevlendirildiğini ifade ediyor. Şöyle: "Barış Derneği içindeki partisel faaliyetleri yürütmek, Barış Derneği'nde TKP'nin görüşlerini etkili kılabilmek için bu faaliyeti yürütmekle görevli bir parti komitesi bulunmaktadır. Bu komite, Merkez Komite Üyesi Erdal Talu'nun yönetiminde Enis Coşkun ve Ali Taygun'dan oluşmaktadır." Beş kişinin kuruluştan sonra, yerini üç kişiye bıraktığı iddia ediliyor.

Bundan sonra bu incelemeyi hızla bitirebilirim. Çözümleme için gerekli elemanların çoğunluğu sağlanmış bulunuyor. Pek az eklenecek kalıyor.

Ne yazık, Türkiye'de istihbarat örgütleri ve Sıkıyönetim Adli Müşavirlikleri, Türkiye Komünist Partisi'ni Sovyetler Birliği'nin dış politikasından ayrı düşünemiyor. Türkiye'deki yönetimler için TKP, Sovyetler Birliği'ne bir "mesaj" gönderilmek istendiği zaman ortaya çıkıyor. Türkiye'deki rejim, TKP'nin omuzlarının üstünden, Sovyetler Birliği ile konuştuğunu varsayıyor.

Ne yazık, Barış Derneği'ni, Türkiye Komünist Partisi'nden ayrı ele alamıyor.

Ne yazık, Aydan Bulutgil'in, Askeri Savcılık'ta ve Sorgu Yargıçlığı'nda kabul ettiği polis ifadesini geçerli sayıyor. (20) Bundan kaynaklanan bir politika geliştiriyor.

Çözümlemenin bundan sonraki bölümünün önemli adımları şöyle gelişiyor: Bir: Evren'in Ocak 1982 tarihinde Sofya'yı ziyaret edeceği açıklanıyor. Bu açıklama ile aynı günlerde TİP'liler tutuklanıyor.

Bu gezi, aniden, Evren'in eşinin hastalığının arttığı gerekçesiyle erteleniyor. Kartlarıma göre ertelenme gerekçesi, Polonya'da yönetimin silahlı kuvvetlere devredilmesidir; gerçeğin bu yönde olduğunu düşünüyorum. Evren'in 11 Ocak 1982 tarihinde Soyfa'da olacağı planlanmış ve açıklanmıştı. Bu tarihte Evren Sofya'ya gitmedi ve aynı tarihte Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Brüksel'e gitti. ABD ve zamanın Dışişleri Bakanı General Haig, Polonya'da alınan karar üzerine ve alınacak önlemleri görüşmek üzere Brüksel'de NATO Bakanları toplantısı düzenliyordu. Birleşik Devletler için Polonya'daki gelişmeler, Polonya'nın sosyalist sistemden kopmasıyla ilgili umutları sona erdirdi. Sosyalist sisteme karşı, soğuk savaş yıllarını hatırlatan bir gerginlik dönemi başlıyordu; Türkiye Devlet Başkanı'nın bir sosyalist ülkeye planlanmış ziyareti ertelendi.

İki: Yeni bir soğuk savaş dönemine, Türkiye'de barış ülküsünü yüksek tutmak isteyen aydınların cezalandırılmasıyla başlamak şaşırtıcı olmuyor.

Üç: Daha sonra Şubat 1982 tarihinde gerçekleştirilen bu seyahatte, Devlet Başkanı Kenan Evren'in Bulgar kentlerinde caddelere dizilen halkın "drujba-mir" sözcükleriyle karşılandığını televizyonda izleyebildim. "Dostluk-barış" anlamına geliyor; sosyalist ülke, dostluk ve barış isteğinin halktan halka geliştiğini göstermek gereğini duyuyor.

Sovyetler Birliği, çağdaş devletler içinde, içişlerine karışmama ilkesini şaşırtıcı bir titizlikle uygulayan ülkelerin başında geliyor. Ülkelerin içişlerine karışmıyor ve Anglo-Amerikan çözümleyiciler bu politikanın oluşumunda en

büyük olayın, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de boğulması olduğunu ileri sürüyorlar. TKP'nin ilk ve büyük kadrosunun ölümü karşısında bile genç Sovyet Devleti, Türkiye ile dış ilişkilerinde bir değişiklik yapma gereğini duymadı.

12 Mart döneminde Başbakan Kosigin, Türkiye'ye yapmış olduğu gezilerle, ekonomik ilişkileri geliştirdi. 12 Mart yıllarında Türkiye, dış politikasında önemli bir değişiklik yapmadı.

Evren'in Sofya gezisi, sosyalist sistem açısından, bu politikada yeni bir arayış olarak gerçekleşti.

Dört: TKP, 12 Eylül'ün ilk döneminde, TİP ve TSİP'i, 12 Eylül tarihinde yönetimi alan komutanlara karşı fazla sert davranmakla eleştirdi. 12 Eylül için, yalnızca, "askersel devirge" demekle yetindi.

1982 yılı Şubat ayında Behice Boran, Ahmet Kaçmaz, TKP Genel Sekreteri İ. Bilen biraraya geldiler.

1982 yılı başlarında Türkiye'nin, 1960 yıllarının ortasından itibaren yerleşik dış politikasında, nitelik değişikliği başladı.

Barış Derneği yönetim kurulu, 1980 yılı Nisan ayındaki genel kurul ile, kuruluşundaki darlığı kırarak sol siyasal eğilimlerin bir bölümünü yansıtabilecek bir genişliğe ulaşmıştı.

Bu incelemeyi burada bitiriyorum.

NOTLAR

(1) Hasan Cemal, 12 Eylül Günlüğü - Tank Sesiyle Uyanmak, Ankara, 1986, s. 100.

(2) Sadun Aren 1951 TKP Tevkifatı sırasında, yurtdışında, İngiltere'de idi. Geldi, tutuklandı, tahliye edildi ve aklandı.

(3) Hasan Cemal, günlük notlarında, Behice Boran için, "Türkiye dışına çıkmasına dış baskılar dolayısıyla bugünkü rejimin göz yummak zorunda kaldığını öne sürdü" diye yazıyor. Hasan Cemal, op. cit. s. 255.

Düzeltmem gerekiyor; Behice Hanım, kendisiyle ilgili bir somut durumdan hareket ediyor. Behice Hanım, 12 Eylül'den hemen sonra, pasaportla yurtdışına çıktı. Buradaki çözümleme çerçevesinde, henüz bir somut dış baskı yerine

potansiyel baskılardan söz edilebilir.

(4) Yurtdışına pasaportla, normal olarak ya da normal olmayan yollarla çıkanları yurttaşlıktan yoksun etme deneyiminin bir ABD uygulaması olduğunu bir başka çalışmamda yazdım. 12 Eylül'den önce bu ekspertizin de Washington'dan geldiğine inanmak gerekiyor. Yalçın Küçük, Que Vadimus, Nereye Gidiyoruz, İstanbul, 1985.

Özellikle, "Amerika'nın Latin Amerika'ya Yeni İhraç Metaı: McCarthyism" başlıklı ek, s. 202-204.

(5) 12 Eylül rejimi, üniversitelerde tasfiye için de uzun zaman beklemeyi tercih etti. 3 Şubat 1983 tarihinde önce içinde Burhan Cahit Ünal, Tuncer Bulutay ve benim bulunduğum üç öğretim üyesini, 1402 sayılı sıkıyönetim yasasına göre, sorgusuz-yargısız üniversiteden tasfiye etti. Kasım 1980 tarihinde dava açılan "Bir Yeni Cumhuriyet İçin" adını taşıyan kitabımla ilgili olarak da ilk mahkeme kararını, sekiz yıllık bir mahkumiyetle ve tutuklayarak yine Şubat 1983 tarihinde verdi.

1987 Haziran'ında ekliyorum: Bu incelemeyi 1986 yaz aylarında yazdım; bu yıl üniversiteye döndüm.

(6) Kuşkusuz bir "teori", Kenan Evren ile Nurettin Ersin arasındaki ihtilaftır. Barış yöneticileri tutuklandığı gün, Kenan Evren Sofya'da resmi ziyarette idi. Barış yöneticilerinin Evren'in yokluğunda vekalet eden Orgeneral Ersin'in emriyle tutuklandığına pek çok inanıldı.

Önemli olaylar için tuttuğum kartlarıma bakıyorum: 26 Şubat 1982 akşamı, Ankara Devlet Konser Salonu'nda idim. Tevfik Çavdar, Mahmut T. Öngören, notlarımda yer alıyor. Konser yerine Türk aydını, Barış tutuklamalarının şokunu duydu.

Paşalar İhtilafı Teorisi'ni ilk kez burada duydum. Türk aydınının bilimsellikten uzaklığına sadece öfkelendim. Böylesine derin bir sığlık karşısında, korku ile düşünememenin bu türüne pek az rastlanıyor.

Türkiye Üzerine Tezler'in ikincisini çoktan yayımlamıştım. Burada "Kemal'in Yasaları" adını bile verdim; TC yöneticileri, sosyalist sisteme her önemli gidişte-gelişte bir önemli tutuklama yapar.

Aydın Üzerine Tezler'de "iyi paşa-kötü paşa" ikilemini Türk aydınının kafasından silebilmek için yoğun çözümlemeler yapmaya çalıştım.

Yakın zamanda arkadaşım Aslan Başer Kafaoğlu ile sohbet ederken öğrendim, İstanbul'da da tutuklamalarla birlikte

davanın açılmasını Evren-Ersin ayrılığına bağlamışlar. Aslan, çocukluktan kalma melek-şeytan ikilemine bağlıyor. Türk politikasını çözümlerken Türk aydınının sürekli oarak anneannelerinden dinledikleri melek-şeytan ikilemine uygun tipler yarattıklarını söylüyor. Daha haklı olabilir.

İlkelliktir.

Toplumu yöneten eğilimler, yasalar, "bizler" bilmesek de, Kenan Evren bilmese de var. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı, TC Dışişleri Bakanlığı, CIA ya da MİT, ne güne duruyor?

Akıl toplumsaldır; kişilerden öte. Örgütselder; örgüt, sınırlayabilir, açabilir. Bilim, eğilimler ve karşı eğilimler üzerinedir; bilimsel akıl, tartmasını biliyor. Eğer Evren-Ersin ayrılığı sonucunda, Ersin, emekli büyükelçileri, en büyük baronun başkanını, Cumhuriyet gazetesinin dış politika yazarını, seçkin eğitimcileri tutuklatabiliyorsa, birazcık tartabilen bir akıl, bu iki kişinin yanyana oturamamasına hükmedebilir.

3 Nisan 1982 tarihli kartımda, önemli olacağı daha önce duyurulan Evren'in Bursa konuşması var. "MGK içinde ayrılık var, Ersin Paşa'yı Pakistan'a gönderdi diyorlar; biz biriz." Önemli olarak bu açıklanıyor. Bir de şu: "Türkiye'de Komünist Partisi'ne yer yok." Bu açıklamanın 5 Nisan 1982 tarihinde Romanya'ya yapılacak geziyle ilgili olduğunu sanıyorum. Kartlarımda yine bu tarihte 52 TKP üyesinin tutuklandığı haberi var.

"İyi paşa - kötü paşa" ikilisini ya da babaannelerinden öğrendikleri "melek-şeytan" ikilemini aşamayan, aşmak istemeyen, ilkellik ve sığlık bataklığında kalmakta ısrar eden, tek sözcükle kafasıyla yürüyüp ayaklarıyla düşünmeye çalışan aydınlar için önemli nottur; Mustafa Kemal'den beri Türk yöneticileri önemli bir sosyalist gelişmeden önce mutlaka içerde solcu tutuklar.

1987 Haziran ayında ekliyorum: Bulgaristan'ın bir üst düzey yetkilisi, bir dostum, tutuklama haberinin Todor Jivkov'a, Boyana Sarayı'nda Evren'e verdiği resepsiyonda ulaştığını, bana söyledi. Seyahat iptali için geç kalınmıştı.

(7) Türkiye Barış Derneği, İddianame, hazırlayan Synt. Yrd. Sav. Mustafa Gül, Selimiye, 1982, s. 7.

(8) İlk tutuklama kararının gıyabi olarak Orhan Apaydın için 23 Şubat 1982'de alındığı anlaşılıyor.

Bir başka Paşa'nın "Önlemeye çalıştım, üç gün geciktirdim" türünden apologia ileri sürdüğünü, bunun da, arkadaşlarım tarafından kabul edildiğini duydum. Safdilliktir; Evren, 25 şubat 1982 tarihinde Soyfa'ya gitti.

Tahliye ile ilgili son ve önemli karar 17 şubat 1986 tarihine denk geldi. Bakanlar Kurulu Başkanı Turgut Özal, Batı dünyasından ilk resmi davet ile Londra'ya gidiyordu.

Bir rastlantı mı?

Tarihi ve önemli oluşumları rastlantılarla açıklamak ilkelliktir.

30 Temmuz 1986 tarihinde eklemem gerekti; Plehanov, Rusya köylüsü ile aydını arasında bir paralellik saptıyor. Biri yönetim yasalarına ve diğeri bilimsel yasalara alışamıyor.

Rus köylüsünün yazılı yasaları sevmemesi ve hep keyfine göre "zevkinin peşinden" hareket etmek istemesi türünden, Rus entellektüeli de tarihsel yasalardan korkuyor, istisnacılığa, exceptionalism, "sosyolojide sübjektif yönteme", aynı anlama gelmek üzere, özünde hep aynı "zevke" başvuruyor." G. Plehanov, Selected Philosophical Works, Vol. 1, Moskova, 1977, s. 296.

Türk aydını da, köylülüğün derin etkisiyle olabilir, tekrarlanan toplumsal olguların arkasında bir ortak mantık, bir eğilim ve giderek bir toplum yâsası görmek istemiyor; sanki, bilimsel yasalardan korkuyor.

Bakanlar Kurulu Başkanı Turgut Özal, büyük gösterişlerle, Moskova'ya gitti. Bir büyük acemilikle de, Sovyetler Birliği yöneticilerinin Moskova'da Özal'ı görmesiyle birlikte Eylülist dönem politikalarını unutacağını ve büyük açılımların başlayacağını düşündü; düş kırıklığı bunu açığa çıkarıyor.

Bunun için önlemini almışlar; Özal'ın Moskova'daki ikinci gününde, Türkiye'de TKP davasından onbeş yıla kadar 74 ve Sosyalist Vatan Partisi'nden de sekiz yıla kadar 7 mahkumiyet kararı açıklandı.

"Kemal'in Yasaları" adını verdiğim, açıklığa kavuşturduğum yasalar, şaşmaz bir biçimde etkinliğini sürdürüyor.

1987 Haziran ayında ekliyorum: Bir "başka paşa", Haydar Saltık'tır. Bazı Barış Davası sanığı arkadaşlarımdan Haydar Paşa methiyesini pek çok dinledim.

(9) Türkiye Barış Derneği, İddianame, op. cit. s. 7. Cümlelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için, metinde olmayan, ektakılar koydum.
(10) İbid., s. 80.
(11) İbid., s. 8
(12) Hoover Institution Press, 1980 Yearbook on International Communist Affairs, s. 439.
(13) İbid., s. 439
(14) Türkiye Barış Derneği, op.cit., s. 9

(15) 1980 Yearbook on International Communist Affairs, op. cit., s. 440.

(16) Mehmet Aydan Bulutgil, Emniyet İfadesi, fotokopi, Temmuz 1981, s. 44

(17) Aydan Bulutgil üzerinde bu çalışmada ayrıca duracağım. Bir "hakkım" olduğunu düşünüyorum. Bu çalışma için sayısız iddianame, emniyet ifadesi ve benzeri inceledim. Hepsinde polis, özellikle, nasıl ve kimin aracılığıyla bilinçlenildiği sorusuna önem veriyor.

Aydan Bulutgil, hakkındaki gerekçeli hükme, göre 1951 Tevkifatından beri bir mahkemece yargılanan en yüksek sorumluluk düzeyine çıkmış bir TKP üyesidir. Emniyet ifadesinin birinci sayfasında ve ilk verdiği isim şöyle:

"1968 yılında SBF'nin Maliye İktisat bölümünden mezun olduktan sonra lisansüstü öğrenim görmek üzere aynı yılın Eylül ayında İngiltere'ye Birmingham Üniversitesi'ne gittim. Okula gittikten sonra kiraladığım pansiyonda kalmaya başladım. Kendisini daha önce tanımadığım aynı üniversitede doçentlik tezi üzerinde çalışan ODTÜ öğretim görevlilerinden Yalçın Küçük isimli bir Türkle tanıştım. Kendisiyle sosyalizmin sorunları üzerine ve Türkiye'deki politik gelişmeler üzerine konuşmalar yapardık. Kendisi Türkiye'de TİP'i savunuyor, bu partinin işçi sınıfı partisi olduğunu söylüyordu ve beni de TİP görüşleri doğrultusunda bilinçlendirmeye çalışıyordu." Aydan Bulutgil, op. cit., s. 1

Sevgili Aydan ifadesinde, çok büyük ölçüde, doğruları söylüyor. Bazı düzeltmeler yapabilirim. Yapmak istemiyorum; Aydan, sosyalist yola, TİP çizgisiyle girdi.

Çok kibar, terbiyeli, insan bir genç arkadaşımdır. Bizim evimizin bir parçası, karımın ve oğlumun pek çok sevdiği bir genç arkadaşımız oldu. Sevgimde en küçük bir azalma yok.

1987 Haziran ayında ekliyorum: Bu incelemeyi başka bir çalışmam için hazırladım. Sonra yayımlamadım. Burada ilk kez yayımlıyorum.

(18) Evren, Mehmet Barlas'a şu cevabı veriyor: Ama kaçanlar var.. Mesela Behice Boran.. bir zamanlar kuvvetliydiler. 14-15 milletvekilleri vardı." Hasan Cemal, op. cit., s. 503.

(19) Barış Derneği İddianamesi'nde yer alan 38 kişilik kurucu listesi içinde, Aydan Bulutgil'in ifadesinde adları geçen beş kişi görülüyor.

Barış Derneği kucuları iki kategori içinde toplanabiliyor. Birincisi, bu beş kişi ile birlikte çeşitli iddianamelerde TKP üyesi oldukları ileri sürülen yurtdışına çıkabilmiş ya da Sıkı-

yönetim Mahkemelerinde yargılanmış kişileri kapsıyor. Bunun dışıda, ikinci grubu, 1970 yılının "partisiz" aydınları oluşturuyor. Hüseyin Baş'ın dışında, kurucuların arasında, 1970 yıllarındaki legal sosyalist partilerden, CHP mensuplarından, Dev-Yol ve benzeri hareketlerden bir tek kişinin bile alınmamış olduğu görülüyor. Türkiye Barış Derneği, İddianame, op. cit., s. 12.

(20) Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi, daha sonra duruşmada Aydan Bulutgil'in, polis ifadesini reddetmesine karşın, bunları, bir tür itiraf kabul ediyor; hafifletici neden sayarak, cezasında indirim yapıyor. Türkiye Komünist Partisi Davası, Gerekçeli Karar, Ankara, 1985, s. 135.

EKONOMİ POLİTİĞİN DEVRİMCİLEŞTİRİLMESİ SORUNU

Engels'in pek sevdiğim ve hep tekrarladığım bir sözü var: "İhtiyaç, keşfin anasıdır." Teknolojik ve bilimsel buluşların idealist ve kişisel çözümlemesine karşın, toplumsal gereksinmelerin buluşların anası olduğunu düşünmek son derece doğru bir başlangıç oluyor. Bu yalnızca tek tek buluşların bilimsel çözümlemesini sağlamakla kalmıyor, daha önemlisi, buluşlar tarihinde sık sık görülen eş zamanlı buluşları ya da aynı buluşun pek çok kimse tarafından ayrı coğrafyalarda formüle edilmesi olgusunu da tesadüfle açıklama kısırlığından kurtararak sağlam bir temele oturtma imkanını veriyor. Bugün dünyanın pek çok coğrafyasında yeni ekonomi politik arayışlarının birdenbire doğmuş olması, Engels'in ünlü formülasyonunu akla getiriyor; bir kez daha doğrulanma şansını tanıtıyor.

Okuyucularım, yıllardır "Küçük Ansiklopedi, Siyasal İktisat" projesi üzerinde çalıştığımı biliyorlar; daha acil yazı görevleri, ilerlemesinin hızını kesiyor. Ancak bu projenin gerekli hızla gelişmesinde kafamın içinin, şimdiye kadar, yeterli ölçüde açık olmamasının da etkisi var; saklayamıyorum. Bir ansiklopedi kolaylığı veya zorluğu içinde bir "ekonomi politik" yazarken, varolanı tekrarlamak istemiyordum; bundan hep çekiniyorum. Bu nedenle bazı maddelerini yazmış olduğum böyle bir ansiklopedi projesini, bir ihtiyacın kendisini duyurması olarak sayıyorum.

Geçen yaz Ulucanlar'da, Merkez Cezaevi'nde, Siyasiler Koğuşu'nda geçirdiğim zaman, bende ekonomi politik yazma sorununu bir alevli ihtiyaç haline getirdi. Koğuş gençti ve genç arkadaşlarım ekonomi politik okumak istiyorlardı; ancak Sovyetler Birliği'nde yazılmış ve Türkçeye çevrilmiş ekonomi politik okuyorlardı. Bunu Türkiye devriminin önemli dramlarından biri olarak görüyordum; en

"anti-Sovyet" genç arkadaşım bile devrim yolunu ararken Sovyetler'de yazılan tekste dayanmak zorunda kalıyor.

Bilim yönetmek içindir. Bu Sovyetler'de çok daha doğrudur.

Bilimin bayağılaşması, yönetimin dayanaklarının sarsıcı sorunlarla karşılaşmasının sonucudur; böyle bir durumda bilim, bilimselliğini yitererek bir ideolojik şiddet oluyor. Ekonomi politiğin vulgarizasyonu, burjuva iktidarının yönetim sorunlarıyla karşılaştığı zamana denk geliyor. Böylece Marx'a kadar iki ekonomi politik yazılmış bulunuyor; bunlardan birisi, burjuvazinin iktidar mücadelesini açan devrimci ekonomi politiktir ikincisi ise iktidara oturduktan sonra ortaya çıkan bayağı ekonomi politik oluyor. Birincisi emek-değer yasası çerçevesinde açılıyor.

Marx'ın Kapital'de yaptığı çözümleme nedir? Ekonomi politik midir; yoksa yeni bir bilim mi? Bu önem kazanan soruya ayrıntılı cevap arama işini yeni bir kitap çalışmasına bırakıyorum; burada sadece kısa iki ipucu ile yetinmek istiyorum. Birinci ipucu şudur: Marx, ekonomi politiği hep tarihin burjuva dönemiyle sınırlı tutuyor ve sosyalizme geçişle birlikte yeni bilime işaret ediyor. İkinci ipucu, Kapitalin alt başlıklarında yatıyor; birinci cildin alt başlığı "Kapitalist Üretimin Eleştirel Çözümlemesi" oluyor. İkinci ve üçüncü ciltte bu Engels'in eliyle, "Ekonomi Politiğin Bir Eleştirisi" biçimine dönüşüyor.

Burada iki tez yazmak istiyorum. Tezlerden birisi, sosyalist olmayan dünyanın devrimcileri içindir; ekonomi politik tartışmasıyla dünyalarda bir ayrılığa işaret etmek gereği var. Marksizmin kategorilerinin pek büyük bir bölümü, köklerini, Kapital'de buluyorlar; Kapital'de bilimsel çözümleme ve kavramlar, kapitalist üretimin ve burjuva iktidarın çözümlemesinden çıkarılıyor. Bilim, hep doğanın ve toplumun dinamiklerinden çıkıyor; bilim, maddi yapının, bir sondaj makinası türünden derine inen çözümlemesinden doğuyor. Toplumsal bilim ve kavramlarının tarihle sınırlılığı buradan kaynaklanıyor; sosyalist olmayan dünyanın devrimcileri için Marx'ın ekonomi politiğin eleştirisinden çıkardığı kavramları gözden geçirme so-

runu ortaya çıkıyor.

Sosyalist dünyaya gelince, Ekim Devriminden sonra da "Ekonomi Politik" kavramını kullanmayı önemli bir eksiklik olarak gördüğümü belirtmek durumundayım; "Sosyalizmin Ekonomi Politiği türünden bir yakıştırmayı, bilimde hiç yeri olmayan bir eklektisizm sayıyorum.(1) Burjuva iktidarı sona erince, ister "devrimci", ister vulgar olsun ekonomi politiğin kapatılması gerekiyor, bu noktada Ekim devrimcilerinin yeteri kadar bilimsel olamadıklarını ileri sürebiliyorum. Marx ve Engels'in çalışmalarının ekonomi politiğin burjuva dönemi ile sınırlı olduğunu daha açık gösteriyor.

Sosyalist dünyada ekonomi politiği bir bilim olarak geçerli görmek tartışma gerektiriyor; ancak şimdi "yeni" ekonomi politik arayışları var. Çin'i doğrudan doğruya inceleme olanakları hâlâ az; fakat Sovyetler Birliği'nde yayımlanan mesleki dergilerden birisi Çin'de yeni bir ekonomi politik yazımı üzerinde çalışıldığını haber veriyor.(2) Voprosı Ekonomiki'de çıkan bir tanıtma yazısına göre, Sovyetler Birliği'nde 1954 yılında yazılmış ekonomi politiğin ayrıntılar dışında kopyası olan Çin Ekonomi Politiği'ni değiştirmek için yeni incelemeler yayımlanıyor. Sovyet bilim adamları Çin'deki çabalara ilgi duyuyorlar ve ilgiyi şöyle açıklıyorlar: "Ülkemizde yeni ekonomi politik kitabının yayımlanması nedeniyle bu çalışmalarla tanışmak özellikle günceldir."(3) Sovyetler Birliği'nde de yeni bir ekonomi politik üzerinde çok yoğun bir çaba görülüyor.

Burada Sovyetler Birliği'ndeki yeni ekonomi politik çabaları üzerinde daha geniş bir açıdan ve ancak kısaca durmak istiyorum. Fakat buna geçmeden önce bir parantez açma ihtiyacını duyuyorum; Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında ters bir raslantıdan söz etme imkanı doğuyor. Geçen yılın Kasım ve Aralık aylarında Avrupa'nın çeşitli kentlerinde aynı konferansı değişik dinleyicilere sunarken faşizm ve tekelcilik konusundaki görüşlerimin bir sonucuna işaret ettim. İşaret edilen nokta şudur: Marx, Engels ve bunlara bağlı olarak Lenin'de bir teorik olasılık olarak sosyalizme barışçıl geçiş var. Pratikteki sorunlar bir yana Marx ve Engels, bir teorik kanal olarak sosyaliz-

me barışçıl geçişi tümden reddedemiyorlar. Halbuki faşizm kavramının kullanılmasını son derece sınırlayan bir faşizm çözümlemesi ile vurguyu kapitalizmden tekelciliğe taşıyan bir yaklaşım, pratik engellerden ayrı olarak, böyle bir teorik kanalı ortadan kaldırıyor.

MARKSİZM'DE ÜTOPİK BİR KANAL BARIŞÇIL GEÇİŞ

Buraya kadar söylenmiştir ve tartışmaya açılıyor; fakat eklenenler de var.(4) Daha çok yöntemle ve bilimsel sorgulama ile ilgili görünüyor; bilimsel yaklaşımda üstün bir çözümleme ve saptamadan ayrılık sözkonusu olunca, önceki çözümlemenin kaynaklarını da araştırmak gerekiyor. Bu nedenle Avrupa konferanslarında ve bu bağlamda hep şu soruyu sordum: Marx ve Engels, nasıl olur da barışçıl geçişi bir teorik kanal olarak saklı tutabilirler? Bu soru sorulmalıdır; bilimin ilerlemesi sorulmayacak soruları sormakla oluyor.(5) Bilim, bilimin gelişmesinin engelleyemediği sorulara cevap ararken sıçramalarla gelişiyor. Marx'ın bir teorik kanal olarak barışçıl geçişi saklı tutuşunun nedenini sorgulamak, Marx'ın formasyonuyla ilgili yeni ipuçları getirebiliyor; bu noktanın geliştirilmesini de başka çalışmalarıma bırakıyorum.

Bu soruya verebileceğim cevap şudur: Bir sosyalist teorisyenin barışçıl geçişi bir teorik olasılık olarak saklı tutabilmesi için, Fourier, Owen ile birlikte üç büyük ütopyacıyı oluşturan Saint-Simon'dan, sanıldığından fazla, etkilenmiş olması gerekiyor. Çünkü "Saint-Simon ne songe pas à dètruire le revenue des capitalistes. Il rèserve son hostilitè pour les propriètaires fonciersn Saint-Simon'un düşünce sisteminde kapitalistlerin gelirlerini ortadan kaldırmak yer etmiyor. Bütün düşmanlığı, toprak sahipliğine karşıdır. Diğer yandan "pour Sanit-Simon 'l'association nationale' doit ètre considèrèe come une entrneprise industrielle'"(6) Saint-Simon, tüm ulusu bir sanayi işletmesi olarak görmek istiyor, bu işletmeden çalışanlara ödünleri, çalışmalarına ve kapasitelerine göre verilmesi gerekiyor.

Her üç büyük ütopyacı da, bu arada Saint-Simon, aydınlanma çağının çocuğudur; salt aklın yeteneklerini çok önemsiyorlar. Sınıf mücadelesini görmüyorlar ve hesaba katmıyorlar. Kapitalizmle birlikte insanlığın eline geçirdiği yeni imkanları yaşıyorlar; burjuvazinin iktidar mücadelesinin başlarında emeğe verdiği önemi ve çalışmayı kutsallaştırmasını çok ciddiye alıyorlar. Yalnızca çalışmayla ve özel mülkiyetin olmadığı bir burjuva düzeni hayal edebiliyorlar. Bunlardan Saint-Simon, söz uygunsa, "kollektivist bir kapitalizm" düşlüyor, burjuvazinin buna ikna edilmesi için bir ömür sürecek bir çabayı zahmetine değer buluyor.

Teorik bir kanal olarak barışçıl geçişi Marx ve Engels'in düşüncesine sızmış bir Saint-Simon çizgisi olarak görüyorum. Marx ve Engels, üç büyük ütopyacıdan kendilerini kurtarmak için ne kadar çalışmış olurlarsa olsunlar, ve daha sonraki izleyici ve yorumcularının bu kurtuluşu pek çok kesin görmelerine karşın, üç büyük ütopyacının Marksizmin oluşumundaki katkıları sanıldığından daha büyük çıkıyor.(7) Bu, çıkan birinci sonuçtur. İkinci sonuç ise şu oluyor: Son yıllarda yazılarımda, ısrarla, üç büyük ütopyacının itibarlarını iade etmeye çalışıyorum. Bu, bilimi Marx öncesine götürmek kaygısından kaynaklanmıyor; tam tersine, bilimi daha materyalist bir temele oturtma çabasıyla birlikte, bilimsellikten üremeye başlayan yüreksizliği etkisizleştirebilmek için, toplumun dönüştürülmesi çabalarına irade ve hülyayı yeniden ekmek istiyorum.

Avrupa konferanslarından Türkiye'ye dönünce abonesi olduğum dergilerin son sayılarını incelemeye başladım; Moskova'da yayımlanan ve Sovyetler Birliği'ndeki yayın ile incelemelerden seçmeleri içeren Socialism: Teory and Practice dergisinin 1988 yılı son sayısında Fyodor Burlatsky'nin "Halk Ne Tür Bir Sosyalizme İhtiyaç Duyuyor?" başlıklı incelemesini buldum. Burlatsky, Gorbaçov döneminde en çok yazan bir Sovyet toplumbilimcisidir; bu incelemesi Literaturnaya Gazyeta'dan aktarılıyor. Burlatsky, açıkça görünüyor, "yeni sosyalizm kavramı" başlığı altında Sovyetler Birliği'nde "yeni" ekonomi politik ça-

balarının önde gelen bir katkıcısı olarak çıkıyor. Burlatsky, "we are currently reviewing our concept of socialism" diyor; Sovyetler Birliği'nde sosyalizm kavramının değiştirilmek üzere olduğunu haber veriyor.

Bu, bir yeni tarih yazımıdır. Bu, bir "yeni"ekonomi politik çalışması oluyor.

"Why was socialism deformed in the Soviet Union and how?"(8) Burlatsky, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin deforme edildiğinden hiç kuşku duymuyor; kesinlikle inanıyor. Ancak neden deforme edildiğini ve nasıl deforme edilmiş olduğunu merak ediyor; buradan harekete geçiyor. Dr. Burlatsky'ye göre, Sovyetler'de 1920 yıllarından itibaren iki model ve iki sosyalizm kavramı ortaya çıkıyor ve hep mücadele ediyorlar. Bunlardan birisi "savaş komünizmi" oluyor ve bu, komünizme, muhtemel bir "sıçrama" ile ilgili olarak yarı anarşist görüşleri yansıtıyor. Bunun karşısına bir model ve bir sosyalizm kavramı olarak, NEP, Novaya Ekonomiçaskaya Politika, konuluyor. Savaş komünizmi, bütün kötüleyici sözcüklerle resmedilirken NEP, bir yandan her türlü güzellemelere layık görülüyor, diğer yanda da bugünkü Gorbaçov politikalarıyla özdeşleştiriliyor. NEP, "çeşitli tipten işletmelerin–devlet, kooperatif–özel birbiriyle serbestçe rekabet ettikleri ve köylülerin ürünlerini, mamul mallarla değişmek için serbestçe pazarladıkları bir meta ekonomisi" olarak tanımlanıyor.

Artık NEP'in geçici bir ricat olduğu, güç toplamak için geri çekilme dönemini anlattığı konusundaki Lenin'in yazdıkları ve öğrettikleri tümden unutuluyor; "nepmenler" üzerine siyasal çözümlemeleri, romanları, filmleri, hepsini, rafa kaldırmak gerekiyor. Ekonomik yazının en can alıcı tartışmalarından birisi olan "makas krizi" de unutulmaya mahkum ediliyor; bir kolu temsil eden Burlatsky, tüm Sovyet tarihini yeniden yazmaya başlıyor ve ana hatlarını veriyor.

"Without delving too deeply into how and why NEP was abandoned, it should be revealed that the struggle between the two trends, two approaches, two concepts of socialism has been part of the entire history of the USSR and the history of the liberation movement." Burlatsky,

tüm Sovyet tarihini bu iki sosyalizm kavramının mücadelesi olarak göstermek istiyor; birincisi, hep, "leftist", "anarchist" ve hiç kuşkusuz, "terrorist" olarak nitelendiriliyor. "Solcu", "anarşist", "terörist"; bunlar, Eylülist generellerin, devrimci sosyalistlere layık gördükleri sözcüklerdir ve Burlatsky, hepsini, Sovyet tarihinin çok uzun bir dönemini anlatmak için kullanabiliyor.(9) Hiç kuşkusuz, bunlara, bir de "Stalinist" sözcüğünü eklemeyi unutmuyor.

Açıkça görülüyor; Sovyetler Birliği'nde bugün bir kol, Sovyet tarihini, ekonomi politiği ve Lenin'i, yeniden ve Buharinist bir bakıştan yazmak istiyor. Şimdiye kadar yazılanlara bakılacak olursa, Lenin, Buharin'in arkasına dizilmiştir.

Bu noktaya döneceğim; Stalin, şimdi Sovyetler Birliği'nde, bir kol için, yüzme havuzunda geriye dönüş duvarı işlevini görüyor. Yüzücüler kulvarlarının sonuna geliyorlar, bir dönüş ile duvardan hız alıp kendilerini geriye çekiyorlar; Stalin, duvardır ve Buharin, geriye yüzüşün kulaçları oluyor. Bunun için Sovyet tarihi, Batıdaki hiçbir azılı düşmanın bile cüret edemediği bir tahrifata ve karalamaya layık görülüyor; savaş komünizminin en büyük savunucularından birisinin Stalin değil, bütün ömrü zigzaglar içinde geçmiş Buharin olduğu bile unutuluyor. Sovyetler Birliği'nde yayımlanan en "sol" ve Türkiye'de yasaklanan tek "ekonomi politik" kitabının Preobrajenskiy'le birlikte Buharin'in imzasını taşıyan "Kominizmin Alfabesi" olduğu bile unutturulmak isteniyor.

Buraya tekrar geleceğim; ancak gericiliğin hiçbir zaman frene sahip olmadığı yönündeki görüşlerimi tekrarlamak istiyorum. Literaturnaya Gazyeta'da Burlatkiy şunları da yazıyor: "The point is that the clash of the two trends, social democratic (in our case-bolshevist) and war-communist, or barracks-type communism, has been evident in the liberation movement ever since its inception. This split began with our predecessors: Saint-Simon on the one hand, and Babeuf, on the other, Marx, on the one hand, Bakunin, on the other." Burlatsky, gericilikte duramıyor ve daha gerilere gidiyor: Sosyal demok-

rat ve aynı anlamda kullandığı bolşevik türü komünizm ile savaş komünizmi ve yine aynı anlamda saydığı kışla tipi komünizm arasındaki ayrımın daha işin başında ortaya çıktığını, bir tarafta Saint-Simon'un ve diğer tarafta Babeuf'un ve yine bir tarafta Marx'ın ve diğer tarafta Bakunin'in bulunduğunu kaydediyor. İnanılması zor olduğu için İngilizce aktardım; şimdiye kadar bütün temel yazılarda bilimsel sosyalizmin dışında tutulan Saint-Simon, Marx ile birlikte, bir çizgiye ve şimdiye kadar bütün temel kitaplarda, komünist mücadelenin başlatıcı sayılan Babeuf ise Bakunin ile birlikte dışarıya konuluyor.

İKTİDAR SÜRECİ VE EKONOMİ POLİTİĞİN VULGARİZASYONU

Sovyet tarihi Stalin yerine Buharin ile, komünist mücadeleler tarihi de, Babeuf yerine Saint-Simon ile başlatılmak isteniyor; Marx, Saint-Simon'un peşine ve Lenin, Buharin'in arkasına takılıyor. Tarih, son derece idealist bir yaklaşımla ele alınıyor ve büyük ölçüde bayağılaştırılıyor; Burlatsky, "Parti, 1924 yılı Mayıs ayında, 13. Kongre'de Lenin'in isteğini yerine getirse ve Stalin'i Merkez Komitesi Genel Sekreterliği görevinden alsa ne olurdu?" diye soruyor. Kuşkusuz, göreve Buharin'i koyması gerekiyor. "Kuşkusuz, yolumuz daha kolay, çok daha insani ve çok çok fazla da verimli olurdu." Tarihi böylesine kişilerle veya kurulların yanlışlıklarıyla açıklamaya en cahil toplumlarda bile rastlanmıyor.

Sovyetler Birliği'nde bir kol, ekonomi politiği vulgarlaştırmak için çok ciddi çaba harcıyor.

Burlatsky, yazısına eklenmiş iki dipnotla Saint-Simon ile Babeuf'ü de tanıtıyor; "yenileştiriyor" demek daha doğrudur. "Fransız filozofu, ütopyan sosyalist" olarak tanıttığı Saint-Simon için "Öğretisi, bilimsel sosyalizmin ideolojik kaynaklarından birisidir" diyor. Hem bilimsel sosyalizme ideolojik kaynak buluyor hem de Marx'ın sürekli bilimsel olamamakla eleştirdiği Saint-Simon'u buraya koyuyor. Babeuf, önce "Fransız ütopyacı komünisti" yapılıyor, sonra da "Eşitlik Adına" harekitinin liderlerinden bi-

risi olduğu, "one of the leaders of the 'In the Name of Equality' movement" kaydediliyor. Babeuf'un Conspiration pour Egalite, veya Republic of Equals hareketinin adını bile doğru dürüst bilmeyen Burlatsky, adına bir akım yazılmış olan Babeuf'ü hareketin liderlerinden birisi olarak ayrıca küçümsediğini göstermek istiyor.

1760 yılında Picardie'de doğan François-Noel Babeuf, Robespierre'in çağdaşı olmasına karşın hiçbir zaman bir jakoben olmuyor; hep solunda kalıyor ve Fransız Devrimi sırasında pek çok kez tutuklandıktan sonra burjuva devrimini yıkarak yerine Eşitler Cumhuriyeti'ni kurmak için gizli örgüt kuruyor.(10) İhanete uğruyor ve 1796 yılında idam ediliyor. Devrimci komünist mücadelenin başlatıcısı sayılıyor; bu mücadele burjuva demokratik devrimine en yüksek noktadan itiraz ile başlıyor.

Babeuf çıkıyor ve Saint-Simon giriyor. Stalin atılıyor ve yerine "sosyalist kuruluşa yeni bir yaklaşım ve yeni bir bakışın" en önde gelen lideri olarak Buharin alınıyor. Eğer amaç yeniden bir vulgar ekonomi politik yazmak ise, bu yapılanların, doğru ve kaçınılmaz olduğundan kuşku duymuyorum. Ancak ortada bir soru var ve ancak çocukların sorabileceği türden sorulardan birisini daha ortaya atmak istiyorum.

Bunun için önce bir aktarmaya ihtiyaç var. Burlatky'nin Literaturnaya Gazyeta'da çıkan yazısı ile Gorbaçov'un ünlü 2 Kasım 1987 tarihli konuşması arasında en çok bir yıl bulunuyor.(11) Bu konuşmadan uzun bir aktarma yapmak istiyorum.

"Kısaca, Jozef Stalin tarafından başı çekilen yönetici çekirdek ideolojik bir mücadele sonucunda Leninizmi korudu. Bu çekirdek, sosyalist kuruluşun ilk aşamasında strateji ve taktikleri belirledi; politik çizgi parti üyelerinin emekçi halkın çoğu tarafından onaylandı. Nikolay Buharin, Feliks Dzerjenskiy, Sergey Kırov, Griforiy Orjonikidze, Jan Rudzutak ve diğerleri Troçkizmi ideolojik olarak mağlup etmede önemli rol oynadılar.

"Yirmilerin tam sonuna doğru köylülüğü sosyalist çizgiye sokmak için sert bir mücadele başladı. Bu mücadele özünde, Sovyet toplumunun gelişmesinin yeni aşamasın-

da yeni ekonomi politikası ilkelerinin nasıl uygulanacağı konusunda Politbüro çoğunluğu ile Buharin grubu arasındaki davranış farkını ortaya koyuyordu.

"Zamanın, hem ulusal hem de uluslararası somut koşulları, sosyalist kuruluşun hızında önemli bir artış gerektiyordu. Buharin ve taraftarları, hem hesaplarında hem de teorik önermelerinde, 1930 yıllarında sosyalizmin kuruluşunda zaman faktörünün pratik önemini küçümsediler. Her haliyle konumları bir dogmatik düşünüşe ve somut durumun diyalektik olmayan bir değerlendirmesine dayanıyordu. Buharin'in kendisi ve taraftarları hatalarını kısa zamanda kabul ettiler.

"Bu bağlamda Lenin'in Buharin hakkındaki düşüncelerini hatırlamak yararlıdır. Lenin, 'Buharin' dedi, 'yalnızca partinin en değerli ve başta gelen teorisyeni değildir, aynı zamanda ve haklı olarak tüm partinin gözdesidir. Fakat Onun teorik düşünceleri ancak büyük bir hata payıyla tümüyle Marksist sayılabilir; (hiçbir zaman bir diyalektik çalışması yapmadığı ve öyle sanıyorum, tümüyle hiçbir zaman anlamadığı için) onda hep skolastik bir yan var. Gerçekler, Lenin'in doğru olduğunu bir kez daha gösterdi."

Bu aktarmadan sonra cevaplandırılması gereken soru ve sorun şöyle formüle edilebilir: Bir liderin bu tür açıklamasından bir yıl bile geçmeden bütün bilim çevrelerinde ve bilimsel ve siyasal yazında bunun tam tersi bir akım nasıl açıklanmalıdır? Kısmen gösterebildim ve daha da gösterebileceğimi sanıyorum; Sovyetler Birliği'nde güçlü bir kol, 1920 yıllarında Sovyetler'de kır kesiminde kulakların daha da zenginleşmesinden korkmamak gerektiğini savunan, yükselen emperyalist tehdide karşın hızlı bir sanayileşmeyi reddederek emperyalizmle uzlaşabileceğine inanan zigzaglar uzmanı bir politikacıyı bayrak yapmak istiyor.

Emperyalizmle uzlaşma, sınıf uyuşmacılığı ve dünya devrimini hep bir başağrısı olarak görme bir politika olacaksa, Buharin'in bayrak yapılması yerindedir; buna şaşmıyorum ve bunu sormuyorum. Soru, SBKP Genel Sekreteri Mihail Garbaçov'un Buharin'i bir kez daha mahkum

etmesinden ve Stalin'in çizginin doğruluğunu tekrarlamasından bir yıl bile geçmeden böyle bir akımın egemenlik kazanmasıyla ilgilidir; buradan çıkıyor ve cevaplandırılması gerekiyor.

Batılı Sovyet uzmanlarının, Sovyetologların, bu soruya verdikleri bir cevap var; önce bundan söz etmem uygun görülebilir. "Gorbachev's leadership did not disclose the content of a new ideology immediately. Being afraid of resistance by the Party apparatus, it revealed its goals only step by step."(12) Soviet Studies'te yazan bir sovyetolog, Garbaçov liderliğinin yeni bir ideolojinin içeriğini hemen açıklamadığını ve partinin mukavemetinden çekindiği için ideolojisini adım adım ortaya çıkardığını yazıyor. Buna, Mihail Garbaçov'un iktidarının ilk dönemlerinde "karşısındakilere" görünürde bir takım ödünler verdiğini ve sonra bunları geri aldığını ekliyor. Stahanov hareketine (13) yapmış olduğu övgülere dikkati çekiyor; Garbaçov, Stahanov hareketini unutmuşa benziyor.

Sorulara verilebilecek cevaplardan birisi budur ve bu cevabın çok yaygın ve nerede ise emperyalist başkentlerde bir politika ilkesi geçerliliğine sahip olduğunu eklemek durumundayım. Bugün emperyalizm, sosyalist olmayan dünyada, Seçmeli Caydırıcılık Doktrini ile Düşük Yoğunluklu Savaş türünden sürekli bir karşı-devrimci mücadele sürdürürken sosyalist dünyada kapitalist restorasyon için barışçıl geçişi seçmiş görünüyor. 1956 Macaristan, 1968 Çekoslavakya ve 1980 Polonya denemelerinde şiddetli yollar bir sonuç sağlayamıyor; böyle düşünülüyor. Bunun yerine Polonya'daki Leh Walesa liderliğindeki karşı-devrimci sendikal hareket ve Sovyetler Birliği'nde Andrey Saharov liderliğindeki sosyalizm düşmanı aydın hareketi, emperyalizm için umutlu dayanaklar oluyorlar; çok haksız olduklarını söylemek zor görünüyor. Emperyalist başkentler, sosyalist sistemle silahlı bir konfrontasyon yerine, sosyalist sistem içindeki kapitalist restorasyon partilerinin giderek güçlenmelerine öncelik veriyorlar; konfrontasyonun veya Garbaçov'un işlerini zorlaştırmanın kapitalist restorasyon partilerinin güçlenmelerini durduracağını düşünüyorlar.

Bu, ayrı; daha derin cevaplar aranması gerektiğini düşünüyorum. İkinci bir cevap iki aşamalı olabilir; önce, Garbaçov, Sovyetler Birliği'ndeki kapitalist yolcular ile sosyalizm düşmanı aydın hareketinin gücünü küçümsemiştir. Sonra, Sovyet toplum biliminin kısırlaşması ve Sovyet estetiğinin durağanlaşması, Sovyet insanında geri ve yoz Amerikan düşüncelerine karşı hiçbir rezistans bırakmıyor; bunun hesaba katılması gerekiyor.

Son nokta ayrı bir inceleme konusu oluyor. Fakat burada, sadece yargılar düzeyinde, belli ipuçlarını vermek istiyorum. Soljenitsin'in estetik değeri, Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarına hiçbir zaman ulaşamaz; yazdığı anti-sosyalist ve anti-Stalinist fıkraların Batı Avrupa'da roman olarak basılması, Sovyet estetiğinin zaafı olduğu kadar dünya estetiğini de gerileten bir etkiye sahiptir. Anatoliy Rıbakov'un estetik değerinin ise Reşat Nuri'nin romancılığının çok gerisinde olduğunu düşünüyorum; Stalin eleştirisini Soljenitsin ilkelliğine düşürmediği ve Batı dünyasında her zaman Stalin eleştirisine bir pazar bulunduğu için satın alınıyor. Ne kadar okunduğunu söylemek kolay görünmüyor. Cengiz Aytmatov'un sosyalizme ne ölçüde bağlı olduğu, yazdıkları bir de bu açıdan incelendikten sonra, tartışılmalıdır; kimsenin yapmaması halinde ve zamanım ölçüsünde yerine getirmeyi planlıyorum.

Bu yargılar tartışmaya açılıyor; ancak, yargılarla ilgili bir kanıt vermek istiyorum. Sovyet Türkolog Rady Fish, Türkiye'de bir "otorite" sayılıyor; Aydın Üzerine Tezler'in son kitabında bu Nazım Hizmet "uzmanının" Nazım Hikmet ile ilgili yazdıklarının çok büyük bir bölümünün herkes tarafından bilindiğini, geriye kalanların ise cahilce uydurulmuş dedikodu olduğunu gösterebildim.(14) Fish, yeteneksiz bir masalcıdır ve Sovyetler Birliği'nde geldiği yere, dünyanın başka bir yerinde gelebileceğini sanmıyorum.

Garbaçov'un ekonomik reformlarının mimarının Profesör Abil Aganbegyen olduğu yazılıyor; yazdıklarını okuyorum. Marksist iktisattan hiç haberi yok; hiç ilgilenmiyor. Batı iktisadını ise en çok Türkiye'de YÖK profesörlerinin

en bilgisizi kadar biliyor; gericilkte YÖK profesörleriyle rahatlıkla yarışabilir. Profesör Aganbegyan'ın adının yanında Prafesör Tatyana Zaslavskaya' nın adı yer alıyor; Profesör Zaslavskaya, Sovyetler Birliği'ndeki sorunların sosyoloji biliminin geri kalmışlığından kaynaklandığına inanıyor ve sosyolojiyi canlandırmak için bir Haçlı kampanyası başlatıyor. Sosyoloji, Saint-Simon'un öğrencisi August Compte tarafından kuruluyor; disiplinlerin en pozitivistidir. Türkiye böyle bir kampanyayı çoktan geride bırakmış görünüyor; Ziya Gökalp, Zaslavskya'dan çok önce bir kez sosyolojiye inandı ve sonradan sosyolog oldu. Baltacıoğlu İsmayil Hakkı ve Fındıkoğlu Ziyaettin Fahrettin türünden Türkiye üniversitelerinin en parlak profesörleri de uzun yıllar sosyolojiye inandı ve bununla Türkiye'yi kurtarmaya çalıştı. Behice Boran da Türkiye'nin dönüştürülmesinde sosyolojiye bel bağladığı için Birleşik Devletler'de sosyoloji doktorası yaptı; olmayınca, politikaya geçti. Başka yerlerde hâlâ bulunabilir; ancak Türkiye'de sosyolojiyi kurtarıcı sayanları ciddiye alanlar giderek azalıyor.

SAHAROV'UN CEVAPLARI GARBAÇOV'UN SORULARI

Peki Andrey Saharov, ne ölçüde ciddiye alınmalıdır; fizik profesörü olmakla birlikte daha çok "insan hakları" savunucusu bir yılmaz savaşçı olarak tanınıyor. Burada ve kısaca, Profesör Saharov'un 1968 yılında New York Times tarafından yayımlanan küçük kitabından aktarmalar yaparak görüşlerini tanıtmak istiyorum. Saharov'un en büyük sorunu, insanlığın sosyalist ve kapitalist olarak ikiye bölünmüş olmasıdır; bunu, büyük bir tehlike olarak görüyor ve fizikçiliği bir kenara atarak yaşamını bu tehlikeyi ortadan kaldırmaya adıyor. "The division of manking threatens it with destruction. Civilization is imperiled by a universal themonuclear war, catastrophic hunger for most oof mankind, stupefaction from the narcotic of 'mass culture' and bureaucratized dogmatism..."(15) insanlığın iki kampa bölünmesini uygarlığın yıkımla tehdit

edilmesi olarak görüyor. Nükleer savaş tehlikesi, açlık, mass kültürün uyuşturuculuğuyla sersemleşme ve bürokratik dogmatizm, Saharov'un kabusları oluyor.

"In the face of these perils, any action increasing the division of mankind, any preaching of the incompatibility of world ideologies and nations is madness and a crime." Yine inanılmayacağını düşündüğüm için New York'ta yayımlandığı dilden aktarıyorum; böyle tehlikeler olunca, insanlığın bölünmüşlüğünü arttıran her hareketin dünya ideolojileri ve ulusların birbiriyle uyuşamayacağını dile getiren her vaazın bir cinnet ve bir cinayet olduğunu söylüyor. Profesör Saharov, anti-Amerikan görüşlere çok kızıyor ve bugün Sovyetler Birliği'nde giderek daha çok yandaş bulan konverjens savını açıkça formüle ediyor. Sosyalist ve kapitalist dünya görüşlerinin birbirine yaklaşamayacağını söylemek, Profesör Saharov'un itikadına göre, bir cinayettir; yaşamını, böyle bir cinayeti ortadan kaldırmaya adıyor.

Profesör Saharov, 1968 yılında da, Sovyetler Birliği'nde bir Amerikanofil olarak tanınıyor; saklamıyor. Reagan da Saharov'u, Moskova'daki en güvenilir adamlarından birisi sayıyor ve 1988 yılında Moskova ziyaretinde Saharov'la görüşebilmek için Garbaçov'u ikna ediyor.

Çok fazla Amerikan yanlısı tanındığı için, 1968 yılında yayımlanan kitapçığında, "22 milyon Amerikan zencisinin yoksulluğunun, haklarının verilmemesinin, aşağılanmalarının trajik yanlarını küçümsemek niyetinde değilim" diyor.(16) Fakat bunu söyledikten hemen sonra şöyle devam ediyor; "Fakat biz, bu sorunun öncelikle bir sınıfsal sorun olmadığını, fakat beyaz işçilerin ırkçılığına ve egoizmine dayanan bir ırk problemi olduğunu ve Birleşik Devletler'deki yönetici grupların bu sorunun çözümüyle ilgilendiklerini açıklıkla anlamalıyız." Amerika Birleşik Devletleri'nde hiçbir fizik profesörünün Amerika'daki zenci sorunu karşısında Profesör Saharov kadar safdil ve yüzsüz olabileceğini sanmıyorum.

"Bana öyle geliyor ki, biz sosyalist kamptakiler, Birleşik Devletler'deki yönetici grubun zenci sorunu çözmesine müsaade etmeliyiz ve bu ülkedeki durumu kötüleştir-

mekten çekinmeliyiz." Sovyetler Birliği'ndeki insan hakları şampiyonunun Amerika Birleşik Devletleri'ndeki zenci hakları konusundaki vaazı bundan ibaret oluyor. Ancak bu kadar değil, bir de Amerikan milyonerleri var. "At the other extreme, the presence of millionares in the United States is not a serious economic burden in view of their small number." Fizik profesörü Amerika'daki milyonerlerin sayısı az olduğu için bunların da ekonomiye bir yük getirmediklerini söylüyor ve Amerikan işçi sınıfına, bu yüzden bir ihtilal yapmaması tavsiyesinde bulunuyor.(17) Türkiye'de yalnızca mizah dergilerinde yayımlanabilecek görüşlerle Sovyetler Birliği'nde ve Birleşik Devletler'de bir insan, "insan hakları" şampiyonu olabiliyor.

Profesör Saharov, sınıf kavramını bilmiyor ve kabul etmiyor; devrim yapmayı yasaklıyor. Bütün bunlara karşın sosyalist devrimin bir yararı olduğuna işaret ediyor; sosyalizmle rekabetin kapitalizmin ilerlemesine neden olduğunu söylüyor. Ayrıca şunları ekliyor: "Sosyalizmin gelişinden önce, ulusal egoizm, kolonyal baskılara, milliyetçiliğe ve ırkçılığa yol açıyordu."(18) Sosyalizm, kapitalizmi terbiye ederek hayırlı bir iş yapmış oluyor ve böylece terbiye olmuş kapitalizmle sosyalizm, iki sistem olarak, yaklaşmaları süreci başlıyor.

"Such a raprochment must rest not only on a socialist, but on a popular, democratic foundation, under the control of public opinion, as expressed through publicity, elections and so forth." Profesör Saharov, iki sistemin yaklaşmasının sadece sosyalist değil, aynı zamanda halkçı ve demokratik bir temele dayanmasını ve kamuoyu tarafından denetlenmesini istiyor.

Profesör Saharov'un görüşlerini, bu inceleme için ayrıntılı sayılabilecek bir uzunlukta aktarmamın nedeni, yirmi yıl içinde ulaştığı sınırlarla ilgili olarak bir tartışma açma imkanından kaynaklanıyor. Garbaçov'un ünlü Kasım 1987 konuşmasının ilk iki bölümünden hoşnutluk duymakla birlikte üçüncü bölümünden rahatsız olduğumu hatırlıyorum; bu üçüncü bölümde iki soru soruyordu. Bunları hatırlatmak gereğini duyuyorum.

"İlk soru savaş tehlikesinin başlıca kaynağı olan em-

peryalizmin doğası ile ilgilidir. Dış faktörlerin sosyal sistemin doğasını değiştiremeyecekleri bilinen bir gerçektir. Fakat dünyanın bugün erişilen gelişme aşamasında, karşılıklı bağımlılık ve bütünleşme düzeyinde, emperyalizmin doğasını etkilemek ve onun en tehlikeli boyutlarını engellemek mümkün müdür?"(19) Gorbaçov, mütecaviz olmayan bir emperyalizmin imkanını araştırıyor.

"İkinci soru da birincisiyle bağlantılıdır: Kapitalizm militarizmden kurtulabilir ve ekonomik ortamda onsuz iş görebilir ve gelişebilir mi?"(20) SBKP Genel Sekreteri, militarist olmayan bir kapitalizmin imkanlarını tartışıyor.

Çocukça sorular her zaman güzeldir; ancak tüm sorulara cevap aranmalıdır. Kasım 1987 konuşmasında Garbaçov, bu sorulara cevap vermiyor. Şimdi yeni ekonomi politik çabaları içinde ele alınacağı ve cevaplarının verileceği anlaşılıyor.

1988 yılı Ekim ayında Moskova'da "Çağdaş Sosyalizmin Gelişmesi Güncel Sorunları" konulu bir uluslararası toplantı yapılıyor; SBKP teorik organı Kommunist, bu vesileyle, SBKP Merkez Komitesi ideolojik işler sorumlusu Vadim Medvedev'e sorular soruyor. Medvedev'in cevaplarının bir bölümünün yeni ekonomi politik çalışmalarını ilgilendirdiğini düşünüyorum. İncelemeyi, Medvedev'in cevaplarının bir bölümü ile sürdürmek istiyorum.

Soruyu soranın da bilgili ve yargılı olduğu görülüyor; son on yıllarda ve özellikle durgunluk döneminde, Brejniyef yılları kastediliyor, Leninist yöntemden ayrılmaların derinleştiği belirtiliyor. "V çastnosti, eto vırazilos' v vıdvijenii tezisa o sozdanii u nas obrestva razvitogo sotziyalizma."(21) Leninist yöntemden ayrılmanın en tipik örneği, Sovyetler Birliği'nde "gelişmiş sosyalizm" toplumunun yaratılmış olduğu tezi sayılıyor; gerçeklere uymadığı ileri sürülen bu tezin neden çok yayıldığı soruluyor.

Medvedev bu soruya, zamanında da bilim adamlarının tümünün bu tezle uyuşmadıklarını söyleyerek cevap veriyor. "Gelişmiş sosyalizm" kavramı, böylece kullanımdan kaldırılıyor ve yerine "çağdaş sosyalizm" geliyor. Kommunist, Medvedev'e, bu kez çağdaş sosyalizmin dayanaklarını ve kaynaklarını soruyor. Kuşkusuz, en önemli kayan-

ğın Lenin'e dönmek olduğu anlatılıyor; ancak Medvedev, Lenin'in düşüncelerinin sürekli olarak geliştiğini vurgulamak gereğini duyuyor. "Şto sami vzglyadi Vladimira İlıça postoyanno razvivalis', v tom çisle preterpeli vajnuyu evoloutiyu pri perehode ot voennogo kommunizma k nepu." Lenin'in görüşleri sürekli olarak gelişmekle birlikte, savaş komünizminden NEP'e geçilirken çok büyük bir evrim geçiriyor. Medvedev, Lenin'in görüşlerinin işte bu çok büyük evrim zamanında ele alınması gerektiğini belirtiyor.

İdeolojik sorunlarla ilgili Politbüro üyesi, bir soruya cevap verirken, yeni bir sosyalizm tanımı veriyor: "Sotsializm-zakonomernaya stupen' razvitiya tsivilizatsii."(22) Sosyalizm, uygarlığın gelişiminin bilimsel yasalarla varılan bir aşamasıdır; "uygarlık" sözcüğü, sosyalizmi sistemlerden bağımsızlaştırmak için önplana çıkarılıyor. Sosyalizm, insanlığın bütün başarılarının mirasçısı olarak algılanıyor ve bu nedenle, dünyanın her yanındaki deneyimlerden uzak kalamayacağı belirtiliyor. Bu, çağdaş sosyalizm kavramının en önemli kaynaklarından birisi sayılıyor. Bütün bunlar şöyle bir sonuç için hazırlık işlevini görüyor: "Nel'zya ogul'nu otmetat' nakoplenniy kapitalizmom opıt liş tom osnovanii, şto eto drugaya sotsialnaya sistema." Medvedev, sadece başka bir sosyal sistem olduğu gerekçesiyle, kapitalizmin biriktirdiği deneyimleri boş yere reddetmenin imkansız olduğunu anlatıyor; sadece teknolojik deneyimlerden değil, toplumsal kurumlardan da yararlanılabileceğini ekliyor.

Bundan sonrasını tahmin etmek zor olmamalıdır; "daha 1920 yılı Kasım ayında Lenin, iki toplumsal sistem arasındaki tarihsel sorunu devrimci yolla çözmenin imkansız olduğu sonucuna ulaşıyor."(23) "Yeni" ekonomi politik yazımında, sadece 1920 ve 1921 yılları Lenin'i önplana çıkartılıyor. 1919 yılının sonlarında dünya devriminden ve kapitalist dünyada bir başka ülkede devrimden önemli ölçüde umut kesiliyor. "Yeni" ekonomi politik, en zengin kaynağını, Lenin'in en umutsuz döneminin kötümser bir yorumundan çıkarmak istiyor.

Buradan bir "kruglıy stol" tartışmasına geçmek istiyorum; Sovyetler Birliği'nde önde gelen iktisat profesörleri

ve bilim adamları, Voprosı Ekonomiki dergisinde ve Engels'in Anti-Dühring'in 110. yıldönümü nedeniyle bir "yuvarlak masa" tartışması yapıyorlar. Bu tartışmayı tanıtmak ve bunun için aktarma yapmak gereğini duyuyorum.

"Kruglıy stol" tartışmasına Profesör A.G. Hudokormov şöyle başlıyor: "Marx ve Engels'in birçok önermesi bundan yüzyıl veya daha uzun bir zaman önce ortaya atıldı; her güncel olay hakkında onlar mezarlarından çıkıp görüş bildiremezler." Bunlar, Türkiye ve benzeri ülkelerde sık sık telaffuz edilen düşüncelerdir ve önemli olan Sovyetler Birliği'nde de dile getirilmesidir. Profesör Hudokormov, düşüncelerini dile getirirken, konuşmasının başında şunları da ekliyor: "Sovyet ekonomi düşüncesi, bağımsız olma göreviyle karşı karşıyadır ve bugün ortaya çıkan, üzerinde Marksizmin klasiklerinin düşünmeleri mümkün olmayan sorunları ele almak durumundadır."(24) Çok açıkça, Sovyet ekonomi düşüncesini bağımsızlaştırma isteği ve ilanı sözkonusu oluyor.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin teorik organı Kommunist'i veya Akedemi'nin iktisat dergisi Voprosı Ekonomiki'yi okurken, çok uzun incelemelerde bir kez bile Marx veya Engels'e ya da Lenin'e atıf yapılmadığını görüyorum. Bu, yeni bir durum oluyor ve bu nedenle gözlenmesi gerekiyor.

Çok açık görülüyor; Sovyet akademisyenleri, önemli bir bölümüyle ve özellikle iktisatçıları, Marx ve Engels'ten rahatsızlık duymaya başlıyorlar. Engels' in Anti-Dühring'in 110. yılı vesilesiyle, Marksizmin bu önemli kitabı için, geçmiş zamanı ile tam "ustaret" fiilini kullanıyorlar; tam karşılılığı "antika oldu" veya "Iskartaya çıktı" demektir. Marx veya Engels tarafından yazılan ve bir komünist toplumun kuruluş ilkeleri üzerine en ayrıntılı görüşleri içeren bu önemli çalışma, artık "ıskarta" ilan edilebiliyor.

Benim Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu çalışmamı izleyenler, 1930 yıllarında ve emek-değer yasasının alanını genişletmek istediği zaman Anti-Dühring'in Stalin'in de karşısına çıktığını bilirler; Stalin, mujiklerden

dönme yeni fabrika işçisinin becerisini ve verimini arttırmak için ücret makasını açmak zorunda kalınca karşısında Anti-Dühring'i buluyor. Nesnel nedenlerin zorlamasıyla başlayan bu karşılaşmada, Stalin de, Anti-Dühring'in bazı önermelerini geçersiz ilan ediyor.

ANTİ-DÜHRİNG'İN ANTİKA ELEŞTİRMENLERİ

Bugün Sovyetler Birliği'nde Stalin karalamasından bir vulgar bilim çıkarmak isteyenlerin, bir yol olarak, yalnızca Stalin'in açmış olduğu kapıdan öldürücü adımlar atmaya çalışmalarını şaşırtıcı bulmuyorum. Stalin karalaması, bir yandan, geriye daha büyük adımlar atmak için gerekli "ideolojik" örtü oluyor, diğer yandan da, burjuva iktisatçıları ve dünyası ile "converge" edebilmek, yakınlaşarak kaynaşmak için, gerekli bir ödün sayılıyor.

Burada bir parantez açmak ve "Sovyet ilgisi" üzerinde yöntemsel bir noktaya değinmek istiyorum. Batılı Sovyetologlar ve bunlar arasında en namuslularından olan R. Davies ile en üretken ve dürüstü sayılması gereken E. H. Carr bile, Sovyet araştırmalarının veriminin 1930 yıllarına gelirken kaybolacağına inanıyorlar. Ben de bu etki ve inançla, Birmingham'a, Profesör Davies ile birlikte Sovyetoloji çalışmaya gittiğimde 1920 yıllarının ilk yarısını incelemeyi planlıyordum; ilk çalışmalarımdan sonra 1930 yıllarının çok daha önemli ve öğretici olduğunu gördüm. Birmingham'da merkezde bu görüşlerim etkili olmaya başlarken, Türkiye'ye döndüm.

Carr, son çalışmalarında görüşlerini değiştirdiğini açıkça yazıyor. 1930 yılları, belki de dünya sosyalizm deneyimin en deneyci, en öğretici kesitidir; bir laboratuar olması gerekiyor. Fransız Devriminde Konvansiyon'dan sonra başlayan yeni düşünceleri deneme, Sovyetler'de, 1928 yılından sonra ortaya çıkıyor. Dil üzerine, genetik üzerine, sosyalist gerçekçilik üzerine (25), cinsellik üzerine, insanlığın en cüretli denemelerinin bir bölümü tarihin bu kesitinde gerçekleştiriliyor.

Bu bilgilerden sonra parantez içinde şu iki sonucu ifade etmek durumundayım. Bir: Sovyet iktisatçıları bu dö-

nemi pek az biliyorlar ve hiç ilgilerini çekmiyor. Bu nedenle hem Anti-Dühring'i iskarta ilan ederken hem de Stalin karalamasını yoğunlaştırırken, yaptıklarının daha önce ve kısmen Stalin tarafından da yapıldığını bilmemeleri son derece ihtimal dahilinde görülüyor. İki: Bu dönem büyük bir merak ve soğukkanlılıkla, mutlaka bütünselliği içinde, incelenmelidir; sosyalizmin kuruluşunda, kitaplar kadar öğretici olduğuna inanıyorum.

Yuvarlak masa tartışmasına Profesör G.H. Porov'un görüşleriyle devam ediyorum. "Ya dumayu" diyor, Porov ve devam ediyor. "Engels'in Anti-Dühring'te komünizm teorisinin saflığını sağlamak amacıyla mücadele verdiğini ve bu nedenle kitabında ara biçimlerle ilgilenmediğini düşünüyorum." Porov, "Ya uşye govoril", diyerek şunları da ekliyor: "Anti-Dühring'te geçiş döneminin güçlükleri ifadesini bulmuyor ve özellik bir aşama olarak sosyalizm incelenmiyor." Bütün bu açıklamalar da, Sovyetler Birliği'nde bilimin yönetim için olduğunu çok acı bir biçimde ortaya koyuyor; komünist aşamaya geçiş geriye alınınca ve sosyalist restorasyon, fiili politika olunca, komünist aşamanın ilkelerini dile getirdiği kabul edilen Anti-Dühring iskartaya çıkartılıyor.

Profesör A.G. Hudokormov'un açıklamalarına dönüyorum. Bir bütünlükle düşüncesini aktarabilmek için aktarıyorum: "Sovyet ekonomisinin önündeki görev sadece pazarı malla doldurmak değildir; görev halka iyi ve kaliteli mal vermektir. Ben, sosyalist devrim olmasa bile bizim buna sahip olabileceğimizi düşünüyorum. "Eslı bı u nas daje i ne bılo sotsiamistiçeskoy revolyuutsii," eğer bizde sosyalist devrim olmasaydı, nüfusun çoğunluğu daha yüksek bir tüketim düzeyine ulaşabilirdi."(26) Saharov, Amerikan işçisine devrim yapmasının ekonomik açıdan kaybına yol açacağını söylerken, Sovyet iktisatçısı da sosyalist devrimin, bugün bile tüketim düzeyini düşürmüş olduğunu yazabiliyor.

Türkiye'de iktisatçılar, uzun yıllar, Batı Avrupalı iktisatçılara, Ekim Devrimi olmasaydı Sovyet insanının bugünkü refah düzeyine ulaşamayacağını anlatmak zorunda kaldı; önemli ölçüde başarılı oldular. Şimdi Türkiye'de

iktisatçıların bir bölümüne, aynı işi bir de Sovyet iktisatçılarına anlatma görevi düşüyor. Daha zor olsa da, görev görevdir; yapılması gerekiyor.

Profesör Hudokormov'dan bir aktarma daha yapıyorum. "Kapitalist toplumun eleştirisi, tarihte, sadece Marx ve Engels tarafından değil Charles Fourier gibi büyük düşünürler tarafından da yapıldı." Marx ve Engels'in katkılarını küçültmek için hiçbir isim ihmal edilmiyor.

Yuvarlak masa tartışması böylece tartışmasız gelişirken bir yerde bir tartışma çıkıyor. Profesör E.G. Esin, birikmiş olan zengin deneyime bakarak "Pazar olmadan sosyalizmin idare edilemeyeceğinin kabul edilmesi gerekir" hükmünü dile getiriyor. Bu da pek itiraz görmüyor. Fakat Profesör V.M. Kim, tartışmalardan ne anladığını özetlerken, "Anti-Dühring'in bir çok önermesinin artık bir tür ıskartaya çıktığını" söylüyor; bunu anladığını ifade ediyor.(27) Masayı yöneten durumundaki Profesör Porov müdahale ediyor ve "Ya, prostite, vas prervu" diyor, "Lütfen sözünüzü kesmek durumundayım." Profesör Porov, "Iskartaya çıktı" sözünün açıklanması gerektiğini ifade ediyor ve şu formülü öneriyor: "Birçok önermenin dayandığı koşulların artık geçerliliği kalmamıştır." Ancak bu kibar formül de, bazı profesörleri ve bu arada Hudokormov'u tatmin etmiyor, yerinden bağırıyor. "Ancak İncil'e yaklaşır gibi de yaklaşmamak gerek!" Anti-Dühring'e İncil'e yaklaşırcasına yaklaşılmayacağı kabul görüyor.

Bu tartışmayı, yuvarlak masada en çok konuşan Profesör Hudokormov'un bir uzun düşüncesiyle kapatmak istiyorum. Şunları söylüyor: "Hepimiz biliyoruz, kısa bir zaman önce hepimizin saygı duyduğu bilim adamı Profesör Ya Pevzner, çağdaş koşullarda, ekonomi politiğin Sovyetler Birliği'nde ekonomi biliminin uygulamaya daha iyi hizmet edebilmek için, kapitalizm ile sosyalizmin ortak gelişme sorunlarını, ortak yasalarını incelemeye önem vermesi gerektiğini ifade etti. İzleyicileri daha belirgin konuşuyorlar; artık kapitalizm ile sosyalizmin ortak çizgilerine sahip tek bir sanayi toplumunun varolduğunu, Sovyet bilim adamlarının bu ortak çizgileri incelemeleri ve bu arada P. Samuelson ve benzeri burjuva araştırmacıla-

rının okunması gerektiğini ileri sürüyorlar." Bu söylenenler ve ileri sürülenler, Sovyetler Birliği'nde yeni ekonomi politik çabalarında yelpazenin son derece daralmış olduğunu gösterir.

Paul Samuelson'e gelince, benim de öğretim üyesi olduğum zamanda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi' nin ekonomi bölümünde, ders kitabı olarak Samuelson okutuldu; Türkiye'de herkes bu kitabı okuduğu için daha sonra Türkçeye de çevrildi. Ancak zaman içinde Samuelson, ODTÜ ekonomi hocalarına ve öğrencilerine fazla yavan geldi; başka bir Amerikan istisatçısının kitabıyla değiştirildi. Şimdi Türkiye'de Samuelson okunmuyor. Sovyetler Birliği'nde bir Samuelson pazarı açılmak üzeredir; öyle anlaşılıyor.

Artık bu incelememi bitirebiliyorum. Bunun için ve gerekli dürüstlükle, çok zaman kendimle konuşmak için doldurduğum kartlarımdan birisini, 10 kasım 1988 tarihli olanı aktarmak istiyorum: "Devrim yaklaştıkça Marx, Engels, Lenin, Stalin normal insan oluyorlar." Bu düşüncemi yazıya döktüğüm tarih ile Voprısı Ekonomiki yuvarlak masası birbirine yakın düşüyor; fakat önemli ve niteliksel bir ayrılık var.

EKONOMİ POLİTİĞİN DEVRİMCİLEŞTİRİLMESİNE ÇAĞRI

Sovyetler Birliği'nde "yeni" bir ekonomi politik yazılıyor. Yazılmakta olanın artık "bizim" ekonomi politiğimiz olamayacağından hiç kuşku duyamıyorum; kızgınlığa ve küfre yer vermeden bunun kabul edilmesini öneriyorum.

Saptamaların ortak ve eş zamanlı olması yolların ayrılığı anlamına gelmiyor. Kapitalizmde vurguyu tekelci ilişkilerin ortaya çıkarılması noktasına vermek, Medvedev'in yeni görüşleriyle benim yıllardır geliştirdiğim düşüncelerin çakışması, bir tek sonuca yol açmıyor; Medvedev'in bakışı tekelcilik ile "gebermeyen" bir kapitalizm ile "converge" etme yönünde gelişiyor. Benim araştırmalarım ise mücadelenin yeni kavram ve yollarını bulmaya yöneliyor.

Bundan sonra yazılmış "eski" ekonomi politiklerden bi-

risine bağlı kalmayı da mümkün görmüyorum. Ekonomi politiğin devrimcileştirilmesi sorunu var; yirminci yüzyılda bu sorun ikinci kez ortaya çıkıyor. Birisi başında oldu ve şimdi ikincisi kendisini zorluyor.

Yirminci yüzyılın başı bir yeni "dil" arayışına sahne oldu. Resimde Kandinskiy-Picasso, müzikte Schoenberg-Stravinskiy, fizikte Einstein, hep yeni dili aradılar. Toplumun dönüştürülmesi düşüncesinde bunlara Lenin denk düşüyor; hepsi birbirinin çağdaşı oluyorlar.

Kandinskiy-Picasso, resmi sarstılar, egemen olamadılar. Schoenberg-Stravinsky bir yol açtılar. Einstein ise bir geçiş oldu; Kuantum fiziği Einstein'i kendisinden daha çok Newton'a yakın görüyor. Soldan ve cüretli bir revziyonla Marksizme ateşli bir rayiha sokan Lenin, bugün Marx'a, eskisinden daha yakın düşüyor.

Bu inceleme burada bitmiyor. Sürüyor ve sonra şöyle tamamlanıyor:

"Hep birlikte ekonomi politiğin devrimcileştirilmesi çalışmasını öneriyorum. İnsanoğlunun düşüncesindeki en son gelişmelerle Türkiye ve diğer ülkelerdeki tüm pratikleri özümsemeye dayanıyor.

Bu incelemeyi tamamladıktan sonra tekrar çağrıldığım siyasi polis kanalıyla Ankara DGM Savcılığı'na gitmek durumundayım. 'Özgür' kalabilirsem, kısa bir zaman içinde ve ortak tartışma için ekomi politiğin devrimcileştirilmesinin ilk kitabını yazabilmeyi umuyorum.

Daha sonra özgür kaldım mı, kalmadım mı; pek kestirebilecek durumda değilim. Eski keşişler örneği, bu kez hücrede açlık grevi de yaptım, insanoğlu hücrede daha iyi düşünebiliyor. Devlet bana, Doğu yaşamında varolan ve Einstein'in övgüyle sözünü ettiği inzivayı, gönülsüz olarak ve her ay yaşatıyor. İnziva, hücre, dış uyaranların etkisini azaltarak aklın daha az yanılgılı çalışması şansını yaratıyor.

Bu kazanımın karşılığında hücreden bir süre sonra, eğer tutuklanma sözkonusu değilse, taahhütlü olarak postadan bir iddianame çıkıyor. Bu incelemeyi böyle bir iddianame çıktığı için özgün biçimiyle bitiremiyorum. Bunun yerine Ankara DGM Savcılığı'nın 27 Nisan 1989 ta-

rihli ve 1989/46 sayılı iddianamesinin bir bölümünü yayımlamak gereği duyuyorum.

"Toplumsal Kurtuluş dergisinin Mart 1989 tarihli 19. sayısında yer alan sanık Yalçın Küçük tarafından yazılan ve sanık İlhan Akalın'ın yazı işleri müdürü olarak yayımlattığı 'Sovyetlerde Yeni Ekonomi Politik Çabaları ve Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesi' başlıklı yazı,

Yazının bir bölümünde şunlar yazıyor:

'...Türkiye'de iktisatçılar uzun yıllar Batı Avrupalı iktisatçılara Ekim Devrimi olmasaydı Sovyet insanının bugünkü refah seviyesine ulaşamayacağını anlatmak zorunda kaldı. Önemli ölçüde başarılı oldular. Şimdi Türkiye'de iktisatçıların bir bölümüne aynı işi bu defa Sovyet iktisatçılarına anlatma görevi düşüyor.'

Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesine Çağrı başlığı altında şöyle denilmektidir:

'Ekonomi politiğin devrimcileştirilmesinin görebildiğim yönlerini yazmak istiyorum.

Bir : Marks'taki kapitalizme aşırı vurgu ve yer yer sorunların çözümündeki güvenli bakış ele alınmalıdır. Kapitalizmin hızla gelişmesinin çelişkileri arttıracağı düşüncesi, çelişkilerin yeterli olup olmadığı araştırmasından daha çok kapitalizmin daha da gelişmesine bağlanma eğilimlerini doğuruyor.

Yirminci yüzyılın başında, sonradan menşevik olarak adlandırılan ve kendilerini daha "doğru" Marksist sayanların ayaklarını bu bakış kaydırıyor. Mussoloni ve Hitler'e karşı kararlı mücadeleyi de bu bakış engelliyor.

Bu tür bakışların tekrar ortaya çıkmasını ortadan kaldırabilecek bir yazım gerekiyor.

İki : Burjuvazi zayıf olduğu zaman sosyalizan güçlerle işbirliği yapıyor.. Ulusal kurtuluş hareketlerinin başlarında hep zayıf burjuvazinin sosyalizan güçlerle işbirliğine razı olduğu ve uygun bir edebiyatı seçtiği görülüyor. Güçlendikçe ara açılıyor ve baskı artıyor.

Üç : Rusya, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında tarihin pek az kaydettiği şiddette ve parlak bir demokratik mücadeleye sahne oluyor. Rusya'da Marksizm, demokratik mücadeleyi içine sindirerek gelişiyor; Lenin'in en bü-

yük katkılarından birisi burada düğümleniyor ve politik beceriyi gösteriyor.

Demokratik mücadeleler tarihi şiddetli olmayan topraklarda veya bunları çok geride bırakmış yerlerde ekonomi politiğin daha analitik ve daha koşullu olması zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Dört : Ekim Devrimi yirminci yüzyılın en önemli olaylarının başında geliyor. Tek kalması, kendisinin eksikliği sayılamaz ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmak için verilmiş bütün çabalar yerindedir. Ancak tek ülkede sosyalizmi yaşatmanın bütün pratik gerekleri, bilimin yönetim için gerekliliği aksiyomuna da bağlı olarak, toplum düşüncesinin içine giriyor. Böylece toplumu dönüştürmeye yönelik düşünce daha eklektik ve çok daha az bilimsel olmak durumunda kalıyor.

Beş : Devlet kavramı (28) ekonomi politik için büyük önem kazanıyor. Hegel'de ise devlet bütün özgürlük ve mutlulukların kaynağı oluyor.

Hegel'in diyalektiğinin başaşağı edilerek akılcı özün dışarı çıkarılması sorunu tekrar ele alınmalıdır; Althusser, bu sorunun önemini gördü,. Ancak çözemedi ve cinnet geçirdi. Bu sorunun Marx'ın yazdığı yönde ve kolaylıkla çözülebileceğini sanmıyorum. Hegel'e vurgu ve bağlılıkların ekonomi politikten çıkarılmasının ne getirip götürdüğünün araştırılmasını öneriyorum,

... Hep birlikte ekonomi politiğin devrimcileştirilmesi çalışmasını öneriyorum.

Çok ilginç, DGM Savcılığı , incelemenin sonundaki son derece bilimsel cümleleri bir iddianame konusu yaparken bunlardan bazı paragrafları çıkarıyor. İki örnek vermek istiyorum.

"Tek ülkede sosyalizmin gereklerinin ve özellikle Komintern içinde Paris'te Thorez ile Moskova'da Dimitrov'un başını çektiği sağ eğilimlerin yarattığı deformasyonlar, ekonomi politikten ayıklanmalıdır; bu yeni bir yazımı gerektiriyor."

"Hem Antik Helen'den beri varolan diyalektiğin gücü hem de kuantum fiziği ile insanlık düşüncesinin ulaştığı aşama, Marx ve Engels'in değil Hegel'in ıskartaya çıkartı-

labileceği kanısını veriyor."

Bunlara bakarak Erasmus'un bir sözünü hatırlıyorum. Acaba incelemeden iddianameye aktarmada "zikr ve ihmal" yaparken Savcılık, yeni bir düşüncenin doğuşunu mu görüyor?

NOTLAR

(1) Sovyetler Birliği'nde yazılmış bir "Politiçeşkaya Ekonomiya" örnek olarak verilebilir. Politiçeskaya Ekonomiy: Sotsializm–Pervaya Faza Komunistiçeskogo Sposoba Proizvodstva, Moskva, 1978

"Bir bağımsız bilim olarak önce manüfaktür aşamasında ortaya çıkan ekonomi politik, toplumsal iş bölümün yalnızca manüfaktür açısından bakar." K. Marx, Capital, Birinci Cilt, s. 364

"Ekonomi politik, çağdaş burjuva toplumun teorik çözümlemesidir ve bu yüzden gelişmiş burjuva koşullarını varsayar." F. Engels, Kaarl Marx "A Contribution to the Critique of Political Economy", K. Marx, A Contribution to the Critique of Political Economy, içinde, s. 218

"Bir sosyalizm bilimi kurmak için, önce bir gerçek temele oturmak gerekirdi." F. Engels, Socialism: Utopian and Scientific, K. Marx–F. Engels, Selected Works, içinde, s. 410.

(2) E. Pivovorva, Kitayskie Uçenie ob Eçebnike Politekonomii KNR, Voprosı Ekonomiki, 1988/10

(3) ibid., s. 61 Yeni kitaba katkıda bulunan yirmi Çin bilim adamından yalnız birisinin, 1983 yılında ölen "Çin'in büyük bilim adamı ve iktisatçısı" Sun Efonun ekonomi politiğin temelinde metanın reddi ve ürünün bulunmasını savunduğu belirtiliyor

(4)Toplumsal Kurtuluş'un on yedinci sayısında çıkan özetin yer yer görüşlerimi yansıtmadığını ve bazı yerlerde de çok yanlış aktardığını belirtmek istiyorum. Hepsini okumadığım için kendi görüşlerimden ne ölçüde ayrıldığının tam bir envanterini yapamıyorum. Bu inceleme ile ilgili olarak şu saptamaları yapmam gerekiyor:

a) Sovyetler Birliği'nin artık heyecan vermediğini söylemedim. Ekim Devrimi her zaman heyecan kaynağıdır. Artık Sovyetler Birliği'nde yazılmış bir ekonomi politik ile sosyalist olmayan dünyanın devrimcilerinin yola çıkamayacağını ileri sürüyorum.

b) Türkiye devrimcilerinin bana hâlâ çok bölük pürçük görünmediklerini hep tekrarlıyorum.

c) Hitler'i, burjuvazinin ikinci terörü olarak niteliyorum. Jakoben terör, burjuvazinin gerisindeki sınıfları eski düzenlerini yeniden kurma programlarından caydırmak içindir. Hitler, ileri sınıfları kendi düzenlerini kurma planlarından vazgeçirme misyonunu üzerine alıyor. Bu anlamda yenilmemiş sayıyorum.

d) TKP, THKP–THKO çizgilerinden sonra Kürt aydınlarının da önemli ölçüde Kemalizmden etkilenmiş olduklarını savunuyorum.
e) Kürt sorununda pratik teorinin önüne geçmiştir.
Bu inceleme nedeniyle ve yeri geldiği için, buna eklenecek, şu oluyor: Sosyalizm cephesinde teori pratiğin önüne geçiyor.

(5) Uygarlığın gelişimini, bir yanıyla, insanoğlunun sıradan sorulara mahkum etmek olarak tanımlayabilir miyiz? Carl Sagan, artık önemli soruları yalnız çocukların sorabildiğini söylerken, bunu mu anlatıyor; söylemek zor.
"Neden biz geçmişi hatırlıyoruz da, geleceği değil?" Ancak çocukların sorabileceği ölçüde bir soru; modern fiziğin ilgi alanına giriyor. S.W.Hawking, A Brief History of Time, Bantam Books, 1988, Sagan'ın önsözü.

(6) Ch. Gide–Ch Rist, Historie Des Doctrines Economiques, Tonel, Paris, 1959

(7) "Üçünde de birşey ortaktır. Bunlardan hiçbirisi, zaman içinde tarihsel gelişmelerin ortaya çıkardığı bu proleteryanın çıkarlarının temsilcisi olarak çıkmıyorlar. Fransız filozofları türünden bunlar da (başlarken) bir belli sınıfı değil, fakat, (derhal) tüm insanlığı kurtarma iddiasıyla ortaya çıkıyorlar." F.Engels, Anti–Dühring, s. 28
"Tarihsel durum da sosyalizmin kurucularını egemenliği altına alıyordu. Kapitalist üretimin ham koşullarına ve ham sınıf durumlarına ham teoriler tekabül eder. Sosyal sorunların, hâlâ gelişmemiş ekonomik koşullar içinde gizlice duran çözümlerini, ütopyacılar insan beyninden çıkarmayı denediler." F. Engels, Socialism: Utopian and Scientific, op.cit., s. 403

(8) Fyodor Burlatsky, What Kind of Socialism Do the People Need? Socilaism: Theory and Practice, 1988 December, No 12, s. 28

(9) ""Right from tha start of his political activity Stalin adhered to the leftist trend. He was inclined towards terrorist methods." İbid., s. 3

(10) Sovyetler Birliği'nde bir kol Babeuf'ü karalama kampanyası başlatırken Fransız Devriminin iki yüzüncü yılı nedeniyle ülkesinde Babeuf hakkında yeni yayınlar çıkıyor. Claude Mazauric, ed., Babeuf, Messidor, 1988, s. 17

(11) M.Garbaçov, Yolumuz Ekim'in Yolu Öncülerin Yoludur, Ankara, 1987, s. 15 M. Gorbaçov, October and Perestroika: The Revolotion Contieius, Moscow, s. 21
Her iki çeviride de bazı düzeltmeler yaptım.

(12) Vladimir Shlaphtokh, The XXVII Congress–A Case Study of the Shaping of a New Party Ideology, Soviet Studies, January 1988, s. 1

(13) Garbaçov'un görevinin başında Stahanov Hareketi'ne verdiği önem, Stahanovcularla yapmış olduğu konuşmalar beni de, olumlu olarak, çok etkilemişti. Sosyalist insanı, değer yasasının zemberegiinden kurtulmuş yaratık olarak düşündüğüm, başkalarına hizmetten haz almayı sosyalist ahlakın temeli saydığım için, Stahanov Hareketi'nde maddi karşılık olmadan verimi arttırma çabalarına hep

ağırlık verdim. Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925–1940, Ankara, 1988

(14) Ne Fish'i ne de Babayef'i tanıdım. Ancak Sovyetler Birliği'ne giden yazarlardan, Nazım Hikmet üzerine, Babayef ve Fish kaynaklı pek çok anti–Sovyet öykü dinledim. Bunlardan birisi ve en çok tekrarlananı şudur: Kendisine tahsis edilen otomobilin şoförü Nazım Hikmet'i öldürmekle görevlendirilir. Nazım, şair adamdır; bir kez şoförün eşinin elini öper. Paşazadedir; nazik davranmasını bilir. Bir gün şoför gelir ve ağlayarak Nazım'ın elini öper. Komployu anlatır ve Nazım'ın elini öptüğü karısının Nazım'ı çok sevdiğini ve bu yüzden Nazım'a kıyamadığını anlatır. Bu anlatım sırasında Nazım'ın yanında ya Babayef ya da Fish vardır...

(15) A. Sakharov, Progress, Coexistence and Intellectual Freedom, New York Times Books, 1968, s. 27

(16) ibid., s. 74–75

(17) "From this point of view, a revolution,which would be likely to halt economic progress for more than five years, does not appear to be an economically advantageous move for the working people."İbid., s. 75

(18) ibid., s. 78

(19) M. Gorbaçov, Yolumuz Ekim'in Yolu, op. cit., s. 47

(20) ibid., s. 48

(21) V. Medvedev, K Poznaniyo Sotsializma, Kommunist, Noyabr' 1988, Sayı 17, s. 3

(22) ibid., s. 7

(23) ibid., s. 8

(24)"Mnogie polojeniya Marksa i Engel'sa bıli vıskazanı 110 i bolee let nazad, i po povodu kajdogo sovremennogo sobıtıya oni iz mogilı ne moğut davat' sovetı."

"Sovetskaya ekonomiçeskaya mısl' prizvana stat' samostoyatel'noy, ona doljna razrabatıvat' voprosı, kotorıh ne mogli podumat' v svoe vremya daje klassiki marksizma." K 110 Letiyu "Anti–Dyuringa", Voprosı Ekonomiki, 1988 Sayı 10, s. 83

(25) Bu incelemeyi hazırlarken bir dostumla "sosyalist gerçeklik" üzerine tartışmak olanağı buldum. 1932 yılına ait Sovyet yayınlarında "sosyalist gerçekçilik" ele alınan oyuncak projeler" içinde en zayıfı olarak görünüyor.

(26) Voprosı Ekonomiki, op. cit., s. 89

(27) ibid., s. 97–98

(28) Benim incelememde "kavram" değil "kuram" sözcüğü yer alıyor. Bu paragraf şöyle bitiyor: "Marx, uzun süre Hegel hayranlığı dönemini yaşıyor." DGM Savcılığı, bu cümleciği ve buna benzer birkaç cümleyi iddianameye almıyor.

KOMİNTERN VE TKP BAĞLANTISI ÜZERİNE TEZLER

Teorik zaman ile pratik zaman arasındaki ayrım en çok devrimlerin uzunluğu sözkonusu olduğu zaman ortaya çıkıyor. Uzay mekan düzlemi ve hareket halinde ışık düşünülmeden teorik zamanı kavramak kolay olmuyor; pratik zaman ise süjenin kontrolü dışında her türlü düzenli hareket ile ölçülebilir. "Ritm" veya "tempo" ve bunların her türlüsü pratik zamanı anlatabiliyor.

Pratik zaman açısından devrimler sanıldığından çok kısadır. Fransız Devrimini, 1791 yılında başlamış ve 1793 yılında bitmiş bir hızlılık olarak düşünebiliyorum. Ekim Devriminin başlangıcını ise 1928 yılı olarak alabilirim; SBKP On Yedinci Kongresi 1934, veya Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi 1935, Ekim Devriminin sonu sayılabilir. Bu sayma, teorik devrimin pratik zamanı olarak anlaşılmalıdır.

Modern çağlarda insanoğlu, kendi yazgısıyla ve toplum yapısıyla en çok 1791-1793 ve 1928-1935 arasında "oynamıştır"; "oynama" sözcüğünü yeniyi bulmak için sürekli deneme anlamında kullanıyorum. Devrimlerin teorik özünü de burada görüyorum.

1791-1793 tarihleri arasında insanoğlu pratik zamanın çizelgesi olan takvimi değiştirmeyi denemiştir; tarihin başka hiçbir zamanında insanoğlunun takvimi değiştirmeyi "akıl" edebileceğini sanmıyorum. 1928-1935 tarihleri arasında insanoğlu, yeni ve "sosyalist" bir dil peşinde koşuyor ve genetik yasalarını bir kenara atabileceğini hayal ediyor. O zamandan beri insanoğlunun çok büyük bir bölümü bu tür hayallerin "günah" olduğunu göstermeye çalışıyor.

Hızlılık, pratik zamanda kısa bir aralığı gösteriyor.

Komintern ya da Komünist Enternasyonal sanıldığından kısadır.

Ancak Komünist Enternasyonal, kuruluş yeniliğine ve yeni bir düzeni yaşatmak için aldığı sorumluluğa karşın hep eski düşünce ve programları önplana çıkarıyor.

Bunun çözümlemesine girmeyeceğim; burada sadece "tezler" yazıyorum. Fakat yine de burada geliştirmek üzere olduğum tezler açısından önemli olan Lenin'in "Çocukluk Hastalığı" çalışmasından bir aktarma yapmak istiyorum :

"It would also be erraneous to lose sight of the fact that, soon after the victory ofg the proletarian revolution in at least one of the advanced countries, a sharp change will probabply come abcut : Rusia will ceasi to be the model and will once again become a backward country (in the "Soviet" anda the socialist sense)."

Lenin'in söylediği açıktır; eğer Ekim Devriminden sonra gelişmiş bir kapitalist ülkede, bir sosyalist devrim olsaydı, "Sovyet" Devrimi hem model olma niteliğini yitirecekti hem de "Sovyet" ve sosyalist anlamda geri olacaktı. Güzel; ancak bir soru çıkıyor. Daha gelişmiş bir kapitalist ülkeden bir sosyalist devrimin gelmeyişi, Sovyet Devriminin "geri olma" durumunda ne tür ve hangi yönde değişiklik yapıyor? Gelişmiş kapitalist ülkelerin, Ekim Devriminden sonra da kapitalist olarak kalmaları, geri olma durumunda bir etkiye sahip olmuyor mu; bu sorunun da tartışılması gerekiyor.

"Çocukluk Hastalığı" çalışmasını ikiye ayırıyorum; bir bölümü son derece kalıcıdır. Diğer bölümü ise son derece güncel görünüyor ve teorik bir öz taşımıyor; kalmaması gerekiyor. Zaman, klasiklerde, "klasik" olmayan bölümlerin ayıklanması zamanıdır.

Çocukluk Hastalığı'nda Lenin, Ekim Devriminin enternasyonalist olduğunu ileri sürüyor ve bunu kanıtlamaya çalışıyor. Burada söylenmesi gereken şudur: Bütün toplumsal devrimler enternasyonalisttir. Fransız Devrimi de son derece enternasyonalisttir; sözcüğün pek çok boyutunda enternasyonalist bir nitelik taşıdı. Güçler dengesini değiştirdi ve iç savaş, dış savaşla birleşti.

İç savaş ile dış savaşı birleştiren bütün devrimler enternasyonalisttir.

Bu anlamda ve bu ölçüde Anadolu'daki hareket de enternasyonalist oldu.

Ekim Devrimine içerden ve dışardan karşı konuldu. Polonya kuvvetleri büyük başarı elde ettiler ve 1920 yılında püskürtüldüler.

Ancak dış savaşı bununla sınırlamamak gerekiyor. 1917 yılında, Avrupa, Sovyet Devriminin(1) üzerine büyük ordularla yürüyemiyorsa, bu, uzun bir savaştan doğan yorgunluktan ve Avrupa'da çeşitli yerlerdeki devrimci patlamalardan kaynaklanıyor.

Hitler'in yükselişini yalnızca ekonomik nedenlerle açıklamak son derece yanıltıcıdır; Ekim Devrimine karşı bir Haçlı Seferi hazırlığı, Hitler'in yükselişinin hazırlanmasında çok önemli bir yere sahip bulunuyor. Avrupa tekelciliği, Hitler'in, komünizmi "terbiye" etmek için gerekli olduğuna inanıyor ve Hitler, işin başında, eninde sonunda Sovyetler Birliği ile savaşacağını görüyor.

Şimdi bazı tezlere sıra geliyor.

İç savaş sınıf savaşıdır. Sınıf bakışını keskinleştiriyor.

Dış savaş ulusal savaştır. Sınıf bakışını köreltiyor.

Hitler'in "milliyetçi" sosyalist savaşı, MarksizmLeninizmi "çaresiz" yakalıyor. Komünist Manifesto'da en batıcı ifadesini bulan, Kapital'de, karşı eğilimleriyle birlikte, kendisini sürdüren, Rusya'da legal Marksizm kanalıyla Leninizme sızan, kapitalizme övgü, faşizmin bilimsel çözümlemesini son derece güç bir hale getirdi.

Bu güçlük karşısında ve güçsüzlük durumunda, Hitler'in "milliyetçi" hücumunu karşılamak için Almanya'da Thalmann, "Halk Devrimi" ve Fransa'da Thorez "Halk Cephesi " pratik programlarını ortaya attılar. Daha sonra Moskova'da, Bulgar kökenli Dimitrov, hem Sovyet toplumu içinde hem de dünyanın her yerinde "milliyetçi" eğilimleri okşama politikasını açıkça savundu.

Komintern içinde "sağ" eğilimleri, tümüyle FKP, bir bölümüyle AKP temsil etti. Komintern'in Batı Avrupa Bürosunda Şefik Hüsnü'nün yardımcısı Dimitrov, Almanya'da tahliye olup Moskova'ya döndükten sonra Kominţern

içinde sağ eğilimlerin en prestijli ve en inatçı savunucusu ve uygulayıcısı oldu. Komintern içinde küçük partilerden TKP, Şefik Hüsnü'nün liderliği ve etkinliği sürdüğü ölçüde, Komintern içinde hep sağ grup içinde yer aldı. (2) Bunlara ilerde değinme imkanı bulmayı umut ediyorum.

SBKP, uzun bir süre, sağ formülasyonları kabul etmek istemiyor.

Komintern, Thorez'in Halk Cephesi formülasyonunu önleyebilmek için, en son dakikada Thorez'e böyle bir konuşma yapmamasını bir telgrafla bildiriyor. Ancak Komintern içinde Dimitrov–Thorez konspirasyonu, Komintern'i dinlememeyi tercih ediyor.

Çin Komünist Partisi, Komintern içindeki sağ eğilimlere uzunca süre karşı çıkıyor. Birleşik Devletler Komünist Partisi, Yedinci Kongre'den sonra bile, Yedinci Kongre'nin kararlarından habersiz görünüyor; sonra yeni politikaya boyun eğiyor.

KOMİNTERN'İN KURULUŞU VE SONU ÜZERİNE TEZLER

Komintern, dünya devriminin eşikte olduğu düşüncesiyle, dünya devrimini yönetmek amacıyla ve çok acele bir biçimde kurulmuştur.

1919 Mart ayında kurulan Komintern'in kurucu delegelerinin temsilciliği, 1920 Nisan ayında açılan TBMM milletvekillerinin seçilmişliği ölçüsünde tartışmalıdır.

Komintern, çok büyük ölçüde Lenin'in projesidir ve Lenin, İkinci Enternasyonal ile ilgili eleştirileri sırasında bir Üçüncü Enternasyonal'e kendisini angaje ediyor. Fakat tam kuruluş zamanında, Alman komünistlerinin karşı çıkması üzerine, projesini ertelemeye razı oluşuna bakılacak olursa, tam kararlı olduğunu söylemek de mümkün görünmüyor.

Her zaman öyledir; bu tür büyük projeler çok zaman marjinal ögelerin ısrarı ile ortaya çıkıyor. Komintern'in kuruluşunda da etkisiz komünist hareketlerin etkisi ağırlık taşıyor.

Komintern'in kuruluşundan tam on üç ay sonra, Lenin, "Çocukluk Hastalığı" çalışmasını yazmaya başlıyor ve bunu, Temmuz 1920 tarihinde toplanan Komintern'in İkinci Kongresi'ne yetiştirmek için çok büyük özen gösteriyor.

"Çocukluk Hastalığı", Lenin'in ikinci bölümüyle, en çok sağa eğilim gösterdiği çalışmasıdır.

"Çocukluk Hastalığı", Lenin sonrasında, her türlü sosyalist ve komünist harekette, bütün sağ sapmaların temel kaynaklarından birisidir.

Buradan bir aktarma yapmak istiyorum.

"At present., Britisih Communists very often find it hard even to approach the masses and even to get a hearing from them. If I Came out as a Communist and call upon them to vote for Henderson and against Lıoyd George, they will certainly give me a hearing. And I shall be able to explain in a popular manner, not only vhy the So-

viets are better than a parliment and why the dictatorship of Churchill (disguised with the sign board of bourgeois, democracy but also that, with my vote, I want to suppodrt Henderson in the same way as the rop suports o hanged menthe impending establishment of a government of the Henderson(3) willprove that I am right, will bring the masses over to my side, and will hasten the political death of the Hendersons and the Snowodens just as was the case with their kindred spirits in Russia and Germany."

Lenin, Biritiş komünistlerini kütlelere gitmeyi bilmedikleri gerekçesiyle azarlıyor. Kütlelere gidebilmek için Henderson'u desteklemeleri gerektiğini ileri sürüyor.

Henderson, Britanya'nın savaş çabalarını desteklemek için Britiş Emek Partisi'ni bölen ve savaş kabinesinde görev alan bir solcudur; Lenin, bunlardan ayrılmak için, Komünist Enternasyonal'in kuruluşunu savundu ve kurulmasına önayak oldu.

Lenin, Henderson'u desteklemeyi, asılmış bir insanı tutan ipe, to support Henderson in the same way as the rope supports a hanged man, benzetiyor. Bu benzetmenin pek başarılı sayılamayacak bir edebiyat olduğunu kaydetmek durumundayım.

"Çocukluk Hastalığı" ile Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi arasında Kızıl Ordu'nun saldırgan Polonya kuvvetlerini püskürtmesi var.

"Çocukluk Hastalığı" çalışması, ilk bölümünde, Ekim Devriminin evrenselliğini ve önemini anlatmaya çalışıyor. Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi, üye olabilmek için ünlü "Yirmi Bir Koşulu" formüle ediliyor.

Komünist Enternasyonal'in dünya devrimini örgütleme amacına karşılık, Yirmi Bir Koşul, bir yanıyla yapılmış devrimleri yönetmeye daha büyük önem verdiği izlenimini getiriyor. Bu çerçeve içinde, Üçüncü Enternasyonal'e üye olabilmek için, her koşul altında Sovyet Devrimini desteklemeyi görev bilmenin bir koşul olarak ortaya konmasını, "Çocukluk Hastalığı" ile İkinci Kongre kararını aynı doğrultuda görmeme yol açıyor.

İkinci Kongre ile 1921 Haziran ayında toplanan Üçün-

cü Kongre arasında şunlar var: Kronştadt Ayaklanması, NEP ilanı, Britanya ile Ticaret Anlaşması ve Türkiye ve diğer iki güney komşusu ile dostluk antlaşmaları.

Üçüncü Kongre'deki konuşmasında Lenin, Sovyet Rusya'nın uluslararası durumunu, istikrarsız denge, unstable equilibrium, olarak niteliyor ve devrimin bir "nefes alma" dönemine ihtiyacı olduğunu belirtiyor.

Üçüncü Kongre'ye sunulan tezler için, it is, of course, no secret that our theses are a compromise, Lenin bunların bir kompromi olduğunu belirtiyor.

Kompromiyi (uzlaşmayı) kabul etmeyenlere, daha dinamik olmayı ve pasiflikten aktif politikalara geçişi savunanlara, proletarya diktatörlüğünü hatırlatıyor; sosyalist devrimcilerin de bu tür sözler ettiklerini, şimdi hapiste olduklarını, başka bir diktatörlük yolu olamayacağını söylüyor. "Perhaps we shall be blamed for preferring to keep such gentlemen in prison. But dictatorship is impossible in any other way".

Lenin, bu konuşmasında, Bolşevik Parti'nin tarihine işaret ederken, menşeviklerden "santrist" olarak söz ediyor ve "Biz santristleri suçlamakla kalmadık partiden de attık" diyor. "Şimdi, tehlikeli gördüğümüz bir başka yarı ile uğraşmalıyız" diye ekliyor. Merkezcileri değil, artık daha sol eğilimlileri partilerden atma zamanının geldiğini belli ediyor. "Diktatörlük için hazır olmalıyız ve bu, bu tür sözlerle ve değişiklik önergeleriyle mücadele etmek demektir;" Lenin'in burada sol önerilere tahammülsüzlüğü, tersinden, Nisan Tezleri sırasında devrimde tereddüt edenlere tahammülsüzlüğünü hatırlatıyor.

Üçüncü Kongre, Avrupa'da devrimin ricat ettiği saptamasını yapıyor ve "Kütlelere!" sloganını kabul ediyor.

Üçüncü Kongre'den hemen sonra İspolkom Komintern, İKKİ, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu, KEYK, "Birleşik İşçi Cephesi" programını kabul ediyor.

Şimdi bazı tezleri formüle edebilirim.

Önce bir digression ile TKP'nin konumuna değinmek durumundayım.

1921 yılı itibariyle artık TKP, hem Kemalist Devrimi ve hem de Sovyet Devrimini desteklemek durumundadır. İki

destek arasında kalmak, bir komünist partisine, son derece dar bir alan bırakıyor. Bu alanda güçlü olma şansı yoktur.

Buradan Komintern'in kuruluş ve sonu ile ilgili tezlerime gelmek durumundayım.

Trotskiy'in Komintern'in, 1935 yılında toplanan Yedinci Kongre ile sona erdiği yolundaki görüşlerinin elle tutulur bir yanı yoktur. Üçüncü Kongre ile Yedinci Kongre arasındaki mesafe son derece kısadır; 1919 Mart ayında kurulan Komintern'in 1921 yılı sonunda, teorik ömrünü tamamladığı kesinlikle söylenmelidir.

1921 yılına kadar Lenin kadar prestijli ve Lenin'den sonra en etkili olan Trotskiy'dir. Stalin'in ise bu dönemde etkisi çok arkalarda bir yerdedir; Komintern'in teorik sonunda Stalin'in değil Trotskiy'in rolü bulunuyor.

KOMİNTERN ve KP'LERDE TASFİYELER

Dünyadaki bütün komünist partilerin tek devrim olan Sovyet Devrimini desteklemeleri ve bunu birinci görev ve sorumluluk haline getirmeleri anlaşılabilir; tek ülkede de sosyalizmi yaşatmak, enternasyonal bir görev olarak ortaya çıkıyor. Ancak tek ülkede sosyalizmin kuruluş sorunlarını ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmanın pratik gereklerini dünya sosyalizminin teorik sorunları haline getirmek tartışılmalıdır.

Tartışmanın asıl yaratıcı yanı şudur; böyle yapılmasaydı, pratik sorunlar, teorik açılımlar haline getirilmeseydi, gerekli destek sağlanamaz mıydı? Pratik her sorunu ve güncel içinde değişen her durumu bir teorik yenilik olarak sunmanın Marksizm-Leninizmi zenginleştirdiği ya da fakirleştirdiği ciddiyetle tartışma konusu olmalıdır.

Manuilskiy'in 1924 yılında TKP'yi sağ eğilimle suçlaması bir işaret olarak ele alınmalıdır. Güce dayanan bir darlık anlamında bürokrat Manuilskiy, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni Komintern'de temsil etmesinin yanında, tipik bir bürokratik yapıya sahip görünüyor, daha sonra Dimitrov'un en ateşli destekçisi oluyor. Manuilskiy'in eleştirisine kadar TKP, daha sağ çizgisine karşın, Komintern politikasının sadık bir izleyicisi olarak hareket ediyor.

İngiltere'deki genel grevin yarattığı hayal kırıklığına karşın 1928 yılından itibaren Sovyetler Birliği'nde ve özellikle kır kesiminde büyük bir transformasyonun ve sınıf mücadelesinin başlatılması, aynı yıl toplanan Komünist Enternasyonal'in Altıncı Kongresi'nde "sınıfa karşı sınıf" çizgisinin ve "sağ sapma en büyük tehlike" görüşünün kabülüne yol açıyor.

Lenin'in 1921 yılından itibaren komünist partilerde sol eğilim gösterenlerin önlenmesi ve tasfiyesini istemesine karşılık 1928 yılından itibaren komünist partilerde sağ eğilimin tasfiyesi süreci başlıyor.

Bunda hiçbir insaf tanınmadığını belirtmek durumundayım. Hiçbir parti bu iç kavga sürecinin dışında ka-

lamıyor. 1928 yılında Komintern toplantılarında konuşan Japon delege Omura, Türkiye ve Kore partilerindeki tasfiyecilik hastalıklarından şikayet ediyor.

1930 yılından itibaren hem Komintern karargahında hem de ayrı ayrı komünist partilerinde çok keskin iç mücadeleler oluyor. İbre sola kayıyor, 1928 yılında toplanan Komintern'in Altıncı Kongresi'nin almış olduğu "sınıfa karşı sınıf" ve sağ sapmanın en büyük tehlike kabul edilmesi, zaman içinde ve hızla temel görüş olmaya başlıyor.

İki nokta var; Sovyetler Birliği içinde ve kır kesiminde çok keskinleşen sınıf bakışı ve mücadelesi, bütün dünya komünist hareketinin bakışı ve mücadelesi oluyor. Bu yaklaşımın tartışılması ve kaçınılmaz olup olmadığının araştırılmasıyla ilgili görüşümü tekrarlıyorum.

İkinci nokta şudur: Ancak sınıf bakışının netleşmesini yalnızca Sovyetler Birliği içindeki gelişmelere bağlamamak gerekiyor. Dünya bunalımı, Şili'de ayaklanma ve İspanya ile Çin'deki iç savaş da sınıflar konumunu açıyor ve sosyal demokrasinin iki yüzlü ve kaypak niteliğini daha da açık bir hale getiriyor.

Burada bir parantez açmak gereği var. Manuilskiy'in 1924 yılındaki sert eleştirisinden itibaren TKP radikalleşmek ihtiyacını duyuyor.

1- Türkiye ortamı bu radikalleşmeye engeldir.

Reddetme geleneği ve ütopyacı bir çizgisi olmayan Türkiye solu ve aydınının 1930 öncesi zamanda radikalleşmesi çok zor görünüyor.

2- Yirmi Bir Koşul'u çok ciddi bir görev sayan Türkiye komünizmi Anglo-Sovyet karşıtlığında dış politika gereklerini çok daha fazla önplana çıkararak teorik ve ideolojik tutarlılıktan sürekli uzaklaşma zorunda kalıyor.

Türkiye komünistleri, Şeyh Sait isyanında Kemalist rejimi ve Irak'taki Kürt ayaklanmasında ise Kürtleri tutuyor. Temel motivasyon, İngiltere'ye karşı Sovyetler'e dost bir Türkiye ve Irak'ta ise Irak'ı elinde tutan İngiltere'nin sorunlarını arttırmak olarak görünüyor.

3- Bu radikalleşme dürtüsü ile Türkiye komünist hareketinin şefi Şefik Hüsnü partide bir değişiklik ihtiyacı ile, güvendiği ve duygusallığı zaman zaman radikalizm

çizgisine vardıran Vedat Nedim'i katib-i umumi yapıyor.

Vedat Nedim, Londra'daki gelişmeleri yakından izlemekle görevli olduğu için Arcos Şirketi'nin Londra bürosuna İngiliz polisinin saldırısı üzerine, Türkiye komünistleri İstanbul'da Arcos bürosunda yerleşmiş oldukları için, gidip polise teslim oluyor.

Bu parantezi kapatıp bir başkasını açıyorum. "Sınıfa karşı sınıf" çizgisinin ve sosyal demokrasiyi kapitalizmin dayanağı sayma görüşünü Türkiye'de iki Hikmet ciddiye alıyorlar. Nazım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyası bu çizginin yansımasıdır.

Parti yayınında değil, tiraj sorunu da olan "demokrat" bir yayında başlaması rastlantı değildir.

Eski komünistlerden bir bölümünün Kadro dergisi ile Kemalist ideolojiyi geliştirme politikalarına, benim daha önce yazdığımın aksine Şefik Hüsnü değil Doktor Hikmet karşı çıkıyor.

Bir parantez daha açıyorum; Hüsnü, Komintern'in bu dönemdeki çizgisine çok uzaktır.

Hüsnü, Komintern'in Avrupa bürosunda yardımcısı Dimitrov ve Paris'te Fransız Komünist Partisi'nin önderlerinden Thorez ile birlikte Komintern içinde sağ eğilimleri temsil ediyor.

Komintern'in bu en sol döneminde Hüsnü, "kurtlarla birlikte ulumak" politikasına da uygun olarak karşı çıkmamakla birlikte daha sağ bir çizginin gelmesini bekliyor.

1935 yılı Temmuz ayında toplanan Yedinci Kongre, beklenenin geldiği dönemdir. Bundan sonra Komintern ve partileri içinde büyük bir sol eğilim sahiplerinin tasfiyesi dönemi başlıyor.

1935 yılından sonra ve "Halk Cephesi" ile gelişmiş kapitalist ülkeler için aşamacılık Komintern'in ve partilerinin temel politikası olunca Komintern, her bakımdan sona eriyor.

Böylece 1919-1935 yılları arasında Komintern ve bağlı partilerde, başlangıç ayrılığı sayılmazsa, birinci hafif olmak üzere üç tasfiye dönemi yaşanıyor. Otuzların başındaki sağ eğilimlerin ve otuzların ortasındaki sol eğilimlerin tasfiyesi bağlı partileri önemli ölçüde zayıflatıyor.

KOMİNTERN İDEOLOJİSİ ÜZERİNE ÇOK KISA TEZLER

Komintern, dünya devrimini gerçekleştirmek için kuruluyor.

1920 yılında Çocukluk Hastalığı ve 1921 yılındaki Üçüncü Kongre ile dünya devrimi dil ucunda tekrarlanmakla birlikte politika olmaktan çıkıyor. Komintern, başta Büyük Britanya olmak üzere pek çok kaptalist ülke ile uzlaşmacı bir ilişkiyi öngörüyor.

1921 yılı sonunda Komintern, Birleşik İşçi Cephesi politikasını benimsiyor.

1920 yıllarının sonlarına doğru Komintern'in bu görüşleri terk ettiği görülüyor. 20'li yıllarının sonlarına doğru Komintern, kapitalizmin sosyal demokrasinin omuzlarında yaşadığı değerlendirmesine geçiyor ve her türlü "cephe" düşüncesini ve bu arada koşulsuz barış önerilerini reddediyor.

1930 ile 1935 arasındaki dönemde Komintern'in görüşlerinin net olduğunu söylemek mümkün değildir. Resmen sert bir sınıf mücadelesi çizgisi savunulurken belli başlı Komintern partileri bu çizgiyi fiilen ortadan kaldıran önemli katkıları dile getiriyorlar.

Burada bir parantez açmak istiyorum. Benim Sovyetler üzerine çalışmalarıma kadar, başta Davies ve Carr türünden dürüst Sovyet uzmanları, 1930 yıllarını tek sesli görüyorlar ve böyle yansıtıyorlardı. Carr, Sovyetler Birliği'nde yayımlanan ve bu tezleri oluştururken yararlandığım ancak hiçbir değerlendirme ve sonucuna katılmadığım bazı çalışmalara da dayanarak 1982 yılında yayımlanan Komintern üzerine çalışmasında bu görüşlerini değiştirmek gereğini duyduğunu belirtiyor.

Gerçekten de bu dönemde hem Komintern'in tek bir ideolojisinden söz edilemez hem de tek tek komünist partilerinin monolitik oldukları ileri sürülemez. Hepsinde çok büyük bir kavga var.

Alman KP önderlerinden Thalman, 1931 yılında "Halk

Devrimi" kavramını ortaya atıyor. Resmi çizgi "Sosyalist Devrim" olmakla birlikte ters bir tepki almıyor. 1934 yılında Fransız KP önderlerinden Thorez, Komintern'in son anda karşı uyarısını da reddederek, "Halk Cephesi" kavramını dile getiriyor.

Bir parantez açıyorum: Gerek "Halk Devrimi" ve gerekse "Halk Cephesi" kavramlarını bugünkü kabul görmüşlüğü içinde ele almamak gerekiyor. İlk çıkışlarında her ikisi de kabul gören Marksizm-Leninizme göre büyük yenilik ve aykırılıklardır. 1930 yıllarında bu iki kavramı içlerine sindirebilecek pek az inançlı komünist ve devrimci vardı.

1930 yıllarının sonlarına doğru Dimitrov, Halk Devrimi ve Halk Cephesi kavramlarından sonra dünya komünistlerini milliyetçiliği anlamaya ve anlayışlı olmaya davet etti.

Eldeki bütün belgeler Stalin'in bu yeni keşiflere en son olarak katıldığını gösteriyor.

Bu keşiflerle birlikte komünist hareketlere, Batıda halk cephesi ve Doğuda ise anti-emperyalist mücadele kalıyor.

Şimdi bazı tezleri sıralıyorum:

Halk Devrimi ve Halk Cephesi kavram ve politikaları Komintern'in istenmeyen ve sonradan kabul edilen çocuklarıdır.

Komintern, bir bütün olarak, Hitler'i ve faşizmi anlamadı. Komintern, faşizmi, ya kapitalizmin arada bir geçirdiği bir "nöbet" ya da bazı ögelerinin fazla büyümesi sonucunda bir "tümör" olarak kabul etti.

Komintern'in bu dönemki politika ve tartışmaları, bu dönemin Marksist-Leninistlerinin, son çözümlemede, kapitalizmi ve kapitalizmin politik ikizi olarak gördükleri burjuva demokrasisini son derece önemli ve değerli bulduklarını ortaya çıkarıyor.

Bu dönemde, dünyanın pek çok yerinde, Marksist-Leninistler, sosyalizmi kurmak için burjuva demokrasisini risk etmeyi göze alamıyorlar.

Bu dönemde üretim biçimlerinin tarih içinde birbirini izlemesi öğretisinin bir yansıması olan "aşamacı" kafa ya-

pısı, Marksist-Leninistlerin bütün düşünce alanlarını kaplamaya başlıyor. Aşama çizgisine göre burjuva demokrasisinden sonraki aşama olarak sosyalizmin gelmesi gerekirken, faşizmin gelmesi üzerine ve Marksist-Leninistlerin bunu kavrayamamaları nedeniyle, sosyalist düzeni kurmadan önce bir de anti-tekelci mücadele aşaması çıkıyor.

Özetliyorum: Halk Devrimi, Halk Cephesi, Anti-Tekelci Mücadele Aşaması, bütün bunlar, kapitalist gelişmiş ülkelerde komünist partilerin içine girdikleri zaaflardan çıkıyor ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmak için genel bir ilke olarak benimseniyor.

Geçici katkı nitelikleri var. Sürekli kalıyorlar.

KOMİNTERN'DE KANATLAR ÜZERİNE NOTLAR

Bulgar Dimitrov, Fransız Thorez, Komintern'de SBKP temsilcilerinden Manuilskiy, Fin Kuusinen, İtalyan Togliatti, 1930-1935 dönemindeki iç mücadelede sağ eğilimleri temsil ediyorlar.

Macar Bela Kun, Komintern'de diğer SBKP temsilcisi Knorin, Lozovskiy, İktisatçı E. Varga, sol eğilimleri temsil ediyorlar.

Çok sert bir mücadele sürüyor.

Bu mücadele içinde bu dönemde Komintern'de iki düzlem ortaya çıkıyor. Resmi politika, devrimci krizin büyümesi ve sosyal demokrasiyi sosyal faşist olarak nitelemekle birlikte güçlü yerlerde bunu reddedenlerin bulunduğu biliniyor. İspanya 'da cephe politikası resmen kabul edilirken Komintern'de üst düzey bir görevli bunu ihanet sayan yazı yayımlıyor.

Bu mücadele içinde ve zamana göre, ülke komünist partilerinde önemli tasfiyeler yapılıyor.

Paris'te yerleşik AKP merkez komitesi çok büyük bir çoğunluğu ile oluşmakta olan Dimitrov-Thorez çizgisine karşı iken, Moskova'da bulunan Pieck ve Ulbricht Alman komünizminin temsilcisi sayılıyor.

Dimitrov, kendi ülkesinde kaybetmiş bir komünisttir. Bulgar komünistleri, Dimitrov'un öteden beri savunduğu çizgiye karşıdırlar ve Dimitrov yandaşları parti içinde etkisizdirler. Bu mücadele içinde Moskova'da bulunan Kolarov ve Dimitrov Bulgaristan Komünist Partisi'nin yönetimini ellerine alıyorlar.

Yedinci Kongre'den sonra Macar komünistleri arasında çok büyük tasfiyeler yapılıyor.

Çin Komünist Partisi, Komintern'in oluşmakta olan çizgisine karşı çıkıyor. Daha sonra parti içinde tasfiyeler yaşanıyor.

TKP, şimdiye kadar açık olan kayıtlara göre, birisi 1929 yılında, diğeri 1933 yılında iki kez "TKP Geçici Merkez Komitesi" adına bildiri yayımlıyor.

ŞEFİK HÜSNÜ VE TKP

Şefik Hüsnü'nün ılımlı ve insanı fazla etkilemeyen bir kişiliği olduğunu sanıyorum. Bütün ömrünü hem Kemalist hem de Sovyet Devrimini desteklemeye ayırıyor.

Komintern'in Avrupa bürosunun yöneticisi oluyor. Reicstag yangınında Dimitrov, Şefik Hüsnü'nün yardımcısıdır. Dimitrov'un yıldızı buradan itibaren yükseliyor, Hüsnü'nünki ise sönüyor.

Ancak Hüsnü'nün Komintern içinde bir saygınlığı olduğunu ve yükselen, giderek Komintern'i avucunun içine alan Dimitrov ile bir yakınlığı olduğunu sanıyorum.

Nazım Hikmet'in putları yıkma kampanyasına hiç sempati duymuyor. Halbuki, bu kampanya o zamanki Komintern politikasına uygundur ve buradan kaynaklandığını sanıyorum. Hüsnü'nün Nazım'ın ve Doktor Hikmet'in Kadroculara karşı tutumunu da onaylamadığını sanıyorum.

Komintern'de sağa dönüş bir politika olmadan Şefik Hüsnü, Nazım'ı ve arkadaşlarını TKP'den tasfiye edebiliyor. 1933 yılında Nazım'ı tasfiye işinin tamamlanmış olması gerekiyor. Hüsnü, 1933 yılında, Komintern'e, Nazım'ın Trotskist ve grubunun polis ajanı olduğunu bildirebiliyor. "Türk burjuvazisi, çeşitli küçük burjuva dönek grupların, özellikle Nazım Hikmet'in Trotskist muhalefet grubunu Komünist Partisi'ne karşı kullanmasını biliyor." Bunları rapor eden Hüsnü şunları da ekliyor: "Bu grubun üyelerinin polis ajanı olarak kullanıldıkları da saptanmıştır." Şefik Hüsnü, Trotskist saydığı Nazım'ı ve polis ajanı olarak nitelediği arkadaşlarını 1933 yılı Temmuz ayından önce TKP'den tasfiye ediyor. 1933 yılında "TKP Geçici Merkez Komitesi" ilan edilmesinin bu tasfiye ile ilgili olabileceğini sanıyorum.

Doktor Hikmet'in ise 1935 yılında toplanan Yedinci Kongre'den sonra tasfiye edilmiş olduğunu sanıyorum.

Doktor Hikmet, 1937 yılına gelince artık Komintern'in yeni çizgisine giriyor ve kendisiyle büyük bir tutarsızlığa

razı olarak Kemalist partinin önderlerini övmeye başlıyor.

Nazım ise 1955 yılında yazdığı bir kısa yazıda, 1929-1930 yıllarındaki kampanyasının "cephe" adına yapıldığını ileri sürerek geçmişini düzeltmek ihtiyacı duyuyor.

Şefik Hüsnü'ye gelince yıldızının ve etkinliğinin Komintern'le birlikte körelmeye başladığını söyleyebilirim.

Hüsnü'nün politik yaşamı Komintern içindedir.

TKP VE KÜRTLER

Komintern'in iki destek politikası içinde TKP, son derece Kemalisttir.

Kemalizm yalnızca ideolojik çizgiyle sınırlı olmuyor; Kemalizmin karşıtlarını, TKP ve bu arada Hüsnü, kendi karşıtı sayıyor. Çerkez Ethem ile ilgili tutumu böyledir.

Şeyh Sait isyanı ile ilgili tutumu da aynıdır. TKP için, Komintern politikası çerçevesinde Büyük Britanya'yla uzak ve Sovyetler'e yakın bir Kemalist devletin yaşaması son derece önemlidir. Bu nedenle TKP, Şeyh Sait isyanına, İngiltere'ye karşı üniter ve güçlü Türkiye Cumhuriyeti'ni zayıflatacak bir başkaldırı gözüyle bakıyor. Sovyet gazetecilerinin Komintern'de çıkan mesnetsiz yazılarını doğru kabul ederek Şeyh Sait'i bir İngiliz ajanı sayıyor.

İki destek arasında tutarsız TKP, Irak Kürdistanı'ndaki Kürtlerin başkaldırısını ise büyük heyecanla destekliyor. Çünkü bu soruna bir Kürt sorunu olarak değil, Büyük Britanya İmparatorluğunu zayıflatacak ve dolayısıyla Sovyet Devriminin nefes almasını sağlayacak hareketlerden birisi gözüyle bakıyor.

KOMİNTERN VE TÜRKİYE DEVRİMİ

Komintern'in bir Türkiye Devrimi düşündüğüne dair hiçbir ipucu görünmüyor.

Komintern ve SBKP, Türkiye Komünist Partisi'ni bir devrim partisi olarak değil, Kemalist rejimi terbiye edecek bir politik topluluk olarak görüyor.

İKİ SAPMA ÜZERİNE NOT

1930 yıllarına gelindiğinde hem Marksist-Leninist ideoloji hem de Marksist-Leninistler aynı anda iki sapma ile mücadeleyi kavrayacak ve kavratacak çözümsel zenginlikten oldukça uzaklaşmış görünüyor.

Aynı anda sağ ve sol sapma ile mücadele edebiyatı eldeki teorinin yoksullaşmasına neden oluyor.

KARARLILIK ve AÇIKLIK

Devrim için kararlı devrimciler gerekiyor.

Kuruluş için ise toplumdaki bütün yeni düzen arayış ve tepkilerini ciddiye almak ve bunları önemli zenginlikler olarak görmek zorunlu oluyor.

Komintern'in tarihi ve TKP bağlantısı, bu iki gereğin her zaman birbirini desteklemediğini ortaya çıkarıyor.

Kararlılığın yoksulluğa dönüşmesini önlemek zorunluluğu görünüyor.

Zenginliğin kararsızlık tohumları açmasına engel olmak gereği beliriyor.

NOTLAR

(1) Anadolu hareketi üzerine daha büyük kuvvetlerle yürünmemesinde de bu yorgunluğun etkisi var.

(2) Nazım Hikmet'in ön çıkışı, Komintern içinde sağ sapmanın en büyük sapma sayılmasıyla birliktedir. "Putları Yıkıyoruz" bu dönemin ürünüdür; parti yayınlarında değil, "demokrat" bir yayında başlamasını, Komintern ve TKP içindeki mücadele ile açıklamak gerekiyor. Nazım Hikmet ve Doktor Hikmet, 1929-1935 döneminde, "sol" çıkışları temsil ediyorlar.

(3) Lenin'in Britiş komünistlerini destekleyerek kütleleri kazanmalarını önerdiği Henderson hakkında kısa bilgi vermek gereğini duyuyorum.

"Although never an outstanding orator, Henderson rapidly achieved parliemanttary prominence. He was the chairman of the parliamentary Labour Party in 1906 and joint whip for several subsequent sessions. He became secretary of the Labour Party in 1911 and continued to hold that post until he resigned in 1934. When World War broke out Henderson, With the majority of the Labour members of parliament, took up o position of general support of the British ar effort and took over the parliamentary leadership from J. Ramsay Macdonald, Who led the pacifist minority. When H.H. Asquith formed the first coalition government in 1915 , Henderson becûme president of the board of education and a member of the cabinet. Later he was paymaster general and adviser on labourmatters to government. He took active part in the fall of asquith, but when Lioyd George achieved the premiership in dec. 1916, Henderson rallied the Labor Party to support the new government and became a member of the war cabine of five." Encyclopedia Britanica, Vol.11, S.354